

ADAMS 20.3 0.3

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, written in cursive script.

Joannis Miltoni

O P E R A

OMNIA LATINA.

VIZ.

- I. Defensio pro Populo Anglicano, contra Claudii Salmasii Defensionem Regiam.
- II. Defensio secunda pro Populo Anglicano, contra Alexandrum Morum Ecclesiasten.
- III. Defensio pro se, cui adjungitur Joannis Philippi Responso ad Apologiam Anonymi cujusdam Tenebrionis pro Rege & Populo Anglicano Infantissimam.
- IV. Literæ Senatus Anglicani, nec non Cromwelli, &c. nomine ac jussu conscriptæ.
- V. Artis Logicæ Institutio ad Petri Rami methodum concinnata.
- VI. Epistolarum Familiarium liber unus, quibus accesserunt ejusdem, jam olim in Collegio adolescentis, Prolusiones quædam oratoriæ.

Nunc primùm junctim edita.

AMSTELODAMI,
Anno M. DC. XC. VIII.

1517
2

ADAMS

vr. B

vs

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

D E F E N S I O

Pro Populo Anglicano,

Contra *Claudii Anonymi, aliàs Salmasii,*
Defensionem R E G I A M.

P R Æ F A T I O.

TAmetsi vereor, si in defendendo Populo Anglicano tam sum profusus verborum, vacuus rerum, quam est plerisque visus in defensione regiâ Salmasius, ne verbosissimi simul & ineptissimi defensoris nomen meritis esse videar; tamen cum in mediocri quavis materia tractandâ nemo sibi adeò properandum esse existimet, quin exordio saltem aliquo pro dignitate suscepti à se operis uti soleat, id ego in re omnium ferè maxima dicenda si non omittam, neque nimis astringam, spero equidem, duas propemodùm res, quas magnopere vellem, assecuturum me esse; alteram, et causæ huic nobilissimæ, & seculorum omnium memoriâ dignissimæ nulla ex parte, quantum in me est, desim; alteram, ut reprehensam in adversario futilitatem & redundantiam, devitasse tamen ipse nihilo minus judicer. Dicam enim res neque parvas neque vulgares; regem potentissimum, oppressis legibus, religione afflictâ, pro libidine regnantem, tandem à suo populo, qui servitutem longam servierat, bello victum; inde in custodiam traditum; & cum nullam omnino meliùs de se sperandi materiam vel dictis vel factis præberet, à summo demùm regni Concilio capite damnatum; & pro ipsis Regiæ foribus securi percussum. Dicam etiam, quod ad levandos magna superstitione hominum animos multum contulerit, quo jure, præsertim apud nos, judicatum hoc atque peractum sit; meòque cives fortissimos & integerrimos, deque universis orbis terrarum civibus ac populis egregiè meritis ab improbissimis maledicorum, sive nostratium, sive exteriorum calumniis, tum imprimis ab hujus inanissimi Sophistæ maledictis, qui pro duce & coryphæo cæterorum se gerit, faciliè defendam. Quæ enim ullius regis alto folio, sedentis majestas unquam tanta eluxit, quanta tum Populi Anglicani effulgebat, cum excusâ illâ veteri superstitione, quæ diu invaluerat, ipsum regem, seu potiùs de rege hostem, qui solus mortalium impunitatem sibi divino jure vendicabat, suis legibus irretitum judicio perfundere, & quo is quemcunque alium supplicio affecisset, eodem fontem ipsum afficere non vereretur? At quid ego hæc tanquam populi facta prædico? quæ ipsa per se penè vocem edunt, & præsentem ubique testantur Deum. Qui, quoties suæ sapientissimæ menti complacitum est, superbos & effrænatos reges, supra humanum modum sese attollentes, solet deturbare, & totâ sæpe cum domo funditus evertit. Illius nos manifesto numine ad salutem & libertatem propè amissam subitò erecti, illum duces secuti, & impressa passim divina vestigia venerantes, viam haud obscuram, sed illustrem, illius auspiciis commonstratam & patefactam ingressi sumus. Hæc ego omnia dignè satis explicare, & quod omnes fortasse gentes legant atque atates, monumentis tradere, si diligentiam solum meâ, cujusmodicunque est, meis tantùm viribus sperem me posse, frustra sum. Quæ enim Oratio tam augusta atque magnifica, quod tam excellens ingenium huic oneri subeundo par esse queat, ut cum illustrium virorum aut civitatum res gestas vix reperiatur tot sæculis qui luculentè possit scribere, opinetur quisquam hæc, non hominum, sed omnipotentis planè Dei gloriosè & mirabiliter facta ullis se verbis aut stylo assequi posse? Quod quidem munus ut susciperem, tamet si

summi in republica nostrâ viri suâ auctoritate perfecerunt, mihiq̄ue hoc negotium datum esse voluerunt, ut quæ illi, Deo ductore, magnâ cum gloria gessere, ea, quod certè proximum est, contra invidiam & obtreccionem, quas in res ferrum & apparatus belli nihil potest, alio genere armorum defenderem; quorum ego quidè̄m iudicium magno mihi ornamento esse existimo, me scilicet eorum suffragiis eum esse præ cæteris, qui hanc patriæ meæ fortissimis liberatoribus haud poenitentem operam navarem, quin & ipse ab ineunte adolescentiâ iis eram studiis incensus, quæ me ad optima quæque si minùs facienda, at certè laudanda incitatum ferebant. His tamen diffusis adminiculis ad divinam opem recurro: Deumque opt. max. donorum omnium largitorem invoco, ut quàm prosperè quàmque piè nostri illi ad libertatem clarissimi duces regios fastus, & dominatum impotentem acie fregerunt, dein memorabili tandem supplicio extinxerunt, quàmque facili negotio nuper unus de multis ipsum regem veluti ab inferis resurgentem, inque illo libro post mortem edito novis argutiis, & verborum lenociniis populo se venditantem redarguit atque summovit, tam ego feliciter tamque verè declamatoris hujus exotici petulantiam & mendacia refellam atque discutiam. Qui alienigena cum sit, & quamvis id millies neget, Grammaticus, non eâ stipe contentus quam hoc nomine meretur, magnus ardelio esse maluit; non reipublicæ solum immiscere se ausus, sed alienæ: cum neque modestiam, neque iudicium, neque aliud quicquam afferat, quod oporteret sanè tantum arbitrum, præter arrogantiam & Grammaticam. Et sanè hæc quæ jam Latinè utcumque scripsit, si inter Anglos, & nostro Sermone protulisset, vix esset, credo, qui de responso laborandum esse iudicaret; sed partim trita, & refutationibus jam crebris explosa negligeret, partim tyrannica & scæda, vilissimo quovis mancipio vix ferenda, quamvis alioqui regias secutus ipse partes, averfaretur. Nunc cum inter exteros, & nostrarum rerum penitus ignaros grandi paginâ turgescat, sunt illi quidem qui res nostras perpetrâ̄m intelligunt, edocendi; hic suo more (quandoquidem tanta maledicendi aliis libidine fertur) suo inquam more ac modo erit tractandus. Quod si quis miretur forè, cur ergò tam diu intactum & ovantem, nostròque omnium silentio inflatum volitare passi simus, de aliis sanè nescio, de me audacter possum dicere, non mihi verba aut argumenta, quibus causam tuerer tam bonam, diu querenda aut investiganda fuisse, si otium & valetudinem (quæ quidem scribendi laborem ferre possit) nactus essem. Quâ cum adhuc etiam tenui admodum utar, carptim hæc cogor, & intercisis penè singulis horis vix attingere, quæ continenti stylo atque studio persequi debuissem. Unde hoc si minùs dabitur, cives meos præstantissimos, patriæ conservatores digno laudum præconio celebrare, quorum immortalia facinora jam toto orbe claruerunt, defendere tamen, & ab hujus importuni literatoris insolentiâ, & professoriæ Linguae intemperis vindicare haud mihi difficile futurum spero. Pessimè enim vel naturâ vel legibus comparatum foret si arguta servitus, libertas muta esset; & haberent tyranni qui pro se dicerent, non haberent qui tyrannos debellare possunt: Miserum esset, si hæc ipsa ratio, quo utimur Dei munere, non multo plura ad homines conservandos, liberandos, & quantum natura fert, inter se æquandos, quàm ad opprimendos & sub unius imperio malè perdendos argumenta suppeditaret. Causam itaque pulcherrimam hac certâ fiduciâ læti aggrediamur; illinc fraudem, fallaciam, ignorantiam, atque barbariem; hinc lucem, veritatem, rationem, & seculorum omnium optimorum studia, atque doctrinam nobiscum stare.

Agè nunc jam, satis præfati, quoniam cum criticis res est, tam culti voluminis titulum imprimis videamus quid ait, *Defensio Regia pro Carolo I. ad Carolum II.* Magnum sanè præstas, O quisquis es! patrem defendis ad filium; mirum ni causam obtineas. Verum ego te falso aliàs sub nomine, nunc sub nullo latitantem, Salmasi, ad alia voco substellia, ad alios iudices, ubi tu illud euge & sophiæ, quod in palæstra tuâ literaria captare miserè soles, fortassè non audies. Sed cur ad regem filium defensio hæc regia? Non opus est tortore, confitentem habemus reum. *Sumptibus* inquit *Regiis*: O te venalem oratorem & sumptuosum! Siccine defensionem pro Carolo Patre, tuâ sententiâ, rege optimo, ad Carolum Filium Regem pauperrimum noluisse nisi sumptibus regiis? Sed veterator etiam haud irridiculus esse voluisti, qui *regiam defensionem* dixeris; non enim ampliùs tua quam vendidisti, sed legitimè jam *regia defensio* est; centenis nimirum Jacobæis emta, ingenti pretio ab egentissimo Rege. Non enim ig-

nota loquimur; novimus qui illos aureos domum attulit tuam, qui crumenam illam tessellis vitreis variatam, novimus qui te avaras manus porrigentem vidit, in speciem quidem ut Sacellanum Regis missum cum munere, re verâ ut ipsum munus amplectere; & unâ tantum mercede acceptâ totum penè regis ærarium exinanires. Sed eccum ipsum, crepant fores, prodit histrio in proscenium.

Date operam & cum silentio animadvertite,
Ut pernoscatis quid sibi Eunuchus velit.

Nam quicquid est, præter solitum cothurnatus incedit. *Horribilis nuper nuntius aures nostras atroci vulnere, sed magis mentes perculit, de parricidio apud Anglos in persona regis sacrilegorum hominum nefariâ conspiratione admisso.* Profectò nuntius iste horribilis aut gladium multo longiorem eo quem strinxit Petrus habuerit oportet, aut aures istæ auritissimæ fuerint, quas tam longinquo vulnere perculerit: nam aures non stolidas ne offendisse quidem potuit. Ecqua enim vobis fit injuria, ecquis vestrum læditur, si nos hostes & perduelles nostros, sive plebeios, sive nobiles, sive reges morte multamus? At ista mitte, Salmasi, quæ ad re nihil attinent: ego enim de te etiam *horribilem* habeo quem apporrem *nuntium*; quique omnium Grammaticorum & Criticorum aures, modò teretes habent & doctas, atrociori vulnere si non perculerit, mirabor; *de parricidio apud Hollandos in persona Aristarchi, nefariâ Salmasii audaciâ admisso*: te magnum scilicet Criticum *sumptibus regis* conductum, ut defensionem Regiam scriberes, non solum putidissimo exordio, præficarum funebribus nugis & næniis simillimo nullius, non fatui, mentem miseratione permovisse, sed primâ statim clausulâ risum penè legentibus multiplici barbarismo concitâsse. Quid enim, quæso, est *parricidium in persona Regis* admittere? quid *in persona Regis*? Quæ unquam latinitas sic locuta est? nisi aliquem nobis forte Pseudophilippum narras, qui personam Regis indutus, nescio quid parricidii apud Anglos patraverit; quod verbum verius opinione tua ex ore tibi excidisse puto. Tyrannus enim, quasi histrionalis quidam Rex, larva tantum & persona Regis, non verus rex est. Cæterum ob hujusmodi noxas Gallicolatinas, quibus passim scates, non tam mihi, neque enim est otium, quam ipsis tuis Grammaticis poenas dabis; quibus ego te deridendum & vapulandum propino. Hoc multo atrocius; quod à summis magistratibus nostris de rege statutum est, id *sacrilegorum hominum nefariâ conspiratione* admissum ais. Tunc furcifer potentissimi nuper regni, nunc reipub. eo potentioris acta & consulta sic nominas? quorum de factis ne Rex quidem ullus ut quicquam gravius pronunciaret, aut scriptum ederet, adduci adhuc potuit. Meritò itaque amplissimi Ordines Hollandiæ, liberatorum olim patriæ vera progenies, defensionem hanc tyrannicam, populorum omnium libertati pestilentissimam edicto suo tenebris damnarunt; cujus & ipsum authorem omnis libera Civitas suis prohibere finibus, aut ejicere deberet: eaque præcipuè quæ tam ingratum tamque tetrum reipub. hostem suo stipendio alit; cujus ille reipub. haud secus atque nostræ, fundamenta ipsa atque causas oppugnat; necnon utramque unâ & eadem operâ labefactare & subruere conatur; præstantissimosque illic Libertatis Vindices nostrorum sub nomine maledictis proscindit. Reputate jam vobiscum Illustrissimi Fœderatorum Ordines, & cum animis vestris cogitate, quis hunc regis potestatis assertorem ad scribendum impulerit, quis nuper apud vos regis se gerere incoeperit, quæ consilia, qui conatus, quæ turbæ denique per Hollandiam secutæ sint, quæ nunc essent, quam vobis parata servitus, novusque dominus erat, atque illa vestra tot annorum armis atque laboribus vindicata libertas, quam propè extincta apud vos nunc foret, nisi opportunissimâ nuper temerarii juvenis morte respirasset. Sed pergit iste noster ampullari, & mirabiles tragœdias fingere, *Quoscumque infandus hic parricidialis nimirum barbarissimi Salmasiani rumor attigit, haud secus ac si fulmine afflati essent, derepente his arrectæque horrore coma & vox faucibus hæsit.* Quod nunc primitus auditum discant Physici, comas fulmine arrectas. Verum quis hoc nescit, viles & imbelles animos, magni cujuscumque facinoris vel rumore obstupescere; quodque prius fuerunt, tum se maximè stipites indicare. Alii *lacrymas non tenuerunt*, mulierculæ credo aulicæ, aut siqui his molliores; inter quos & ipse Salmasius novâ quâdam metamorphosî Salmacis factus est; & fonte hoc suo lacrymarum fictitio, & nocte parato viriles animos emollire conatur.

Moneo itaque, & cavere jubeo

— infamis ne quem malè fortibus undis
Salmacis enervet, — ne vir cum venerit, exeat inde
Semivir, & tactis subito mollescat in undis.

Fortius verò inquit animati (nam fortes puto & animosos ne nominare quidem nisi pudè potest) tantà indignationis flammà exarserunt, ut vix se caperent. Furiosos illos non flocci facimus; verà fortitudine sui que compote istos minaces pellere, & in fugam vertere consuevimus. Nemo certè non diras imprecatus est tanti sceleris authoribus. Vox tamen, ut tu modò aiebas, *fansibus hæsit*; atque hæsissèt utinam in hunc usque diem, si de nostris duntaxat perfugis hoc vis intelligi, quod nos etiam pro comperto habemus, nihil illis frequentius in ore esse, quàm diras & imprecationes omnibus bonis abominandas quidem, non tamen metuendas. De aliis credibile vix est, cum supplicii de rege summi fama illuc pervenisset, repertum in libero præsertim populo fuisse ullum, tam ad servitutem natum, qui nos dicto læderet, aut factum nostrum crimini daret; immo potius omnes bonos omnia bona dixissè; quinetiam Deo gratias egissè, qui exemplum justitiæ tam illustre & excelsum ediderit, quòdque cæteris regibus tam salutari documento esse possit. Istos itaque *feros ac ferreos cadem*, nescio *cujus miserabilem, ac mirabilem* plorantes, cum suo tinnulo oratore, *post regium in orbe nomen natum totumque*, frigidissimo, etiam atque etiam plorare jubemus. At quis interim è ludo ferè puer, aut è coenobio quovis fraterculus casum hunc regis non multo disertius, immo Latinius hoc oratore regio declamitasset? Verùm ego ineptior sim, si infantiam hujus & deliramenta hunc in modum toto volumine accuratè persequar; quod tamen libens facerem (quoniam superbiâ & fastidio, ut ferunt, supra modum turget) ni mole tantum libri inconcinnâ atque inconditâ se protegeret, & veluti miles ille Terentianus post principia lateret: callido sanè consilio, ut desessus singula notando etiam acerrimus quisque, tædio priùs conficeretur, quàm omnia redargueret. Nunc ejus quoddam specimen dare hac veluti prolusione duntaxat volui; & cordatis lectoribus à principio statim degustandum hominem præbere, ut in hac paginæ unius promulside experiamur quàm lautè nos & luculenter cæteris ferculis excepturus sit; quantas ineptias atque infantias toto opere congesserit, qui tam densas, ubi minimè decuit, in ipsa fronte collocavit. Exinde multa garrientem, & scombris concionantem facilè prætereo; ad nostras autem res quod attinet, haud dubitamus quin ea, quæ autoritate Parlamenti scripta publicè & declarata sunt, apud omnes bonos & prudentes externos plus ponderis habitura sint, quàm unius impudentissimi homuncionis calumniæ, & mendaciæ; qui ab exulibus nostris, patriæ hostibus, præcio conductus, quolibet eorum dictante quibus operam suam locaverat, aut rumusculum spargente, falsissima quæque corradere, & in chartam conjicere non dubitavit. Utque planè intelligant omnes quàm non illi religio sit quidlibet scribere, verum an falsum, pium & impium, haud alius mihi testis adhibendus erit, quàm ipse Salmasius. Scribit is in *Apparatu contra primatum Papæ, maximas esse causas cur Ecclesia redire ab episcopatu debeat ad Apostolicam Presbyterorum institutionem; longè majus ex episcopatu introductum in ecclesiam esse malum, quàm illa schismata quæ priùs metuebantur: Pestem illam quæ ex eo ecclesias invasit, totum ecclesie corpus miserabili tyrannide pessundidisse; immo ipsos reges ac principes sub jugum misisse; Majorem in ecclesiam utilitatem redundaturam Hierarchiâ totâ extinctâ, quàm solo capite Papâ, p. 169. Posse episcopatum cum Papatu tolli cum summo bono ecclesie; sublato episcopatu ruere ipsum Papatum, super illo utpote fundatum, p. 171. Cur removeri debeat, in illis regnis quæ jam Papatu renunciârunt proprias habere causas. Cur ibi episcopatus retineatur se non videre; non integram videri reformationem quæ hac in parte imperfecta sit; nihil afferri posse rationis aut causa probabilis cur sublato Papatu retineri debeat aut possit episcopatus, p. 197. Hæc & multò plura cum ante annos quatuor scripserit, tantâ nunc vanitate & impudentiâ est, ut Parlamentum Angliæ graviter incusare hoc loco audeat, quòd episcopatum non solum senatu ejiciendum, sed etiam penitus abjiciendum censuerint. Quid? quòd ipsum etiam episcopatum suadet atque defendit, iisdem usus argumentis & rationibus, quas libro illo priore magno impetu confutaverat; necessarios nempe fuisse episcopos, & omnino retinendos, ne mille pestifera secta & hæreses in Anglia pullularent. O vastrum & versipellem! adèone te etiam in sacris non puduit defultorem agere,*

propè

propè dixeram, ecclesiam prodere; cujus tu ideò sanctissima instituta tanto strepitu afferuisse videris, ut quoties tibi commodum esset, eo majore cum infamia ea ipsa ludificari atque subvertere posses. Neminem hoc later, cum regni Ordines, Ecclesie nostrae, ad exemplum caeterarum, reformandae studio flagrant, episcopatum funditus tollere statuisent, primò regem intercessisse, dein bellum nobis eam potissimum causam intulisse; quòd ipsi tandem in perniciem vertit. I nunc & te defensorem regium esse gloriare, qui ut regem gnauiter defendas, susceptam à temetipso ecclesiae causam nunc palàm prodis atque oppugnas: cujus gravissima quidem censuram esses notandus. De forma autem reipub. nostrae, quoniam tu Professor triobolaris & extraneus remotis capsulis atque scriniis tuis nugarum refertissimis, quas melius in ordinem redigere poteras, in aliena reipub. satagere & odiosus esse mavis, sic breviter tibi, vel cuivis potiùs te prudentiori respondeo; eam formam esse quam nostra tempora atque dissidia ferunt; non qualis optanda esset, sed qualem obstinata improborum civium discordia esse patitur. Quae autem Respub. factionibus laborat, atque armis se tuetur, si sanæ & integræ tantum partis rationem habet, caeteros sive plebeios sive optimates præterit aut excludit, satis profectò æqua est; quamvis regem & proceres, suis ipsa malis edocta, amplius nolit. *Concilium* autem illud *supremum* quòd insectaris, atque etiam *Concilii Præsidem*, nax tu ridiculus es; *Concilium* enim illud, quod somnias, non est supremum, sed Parlamenti authoritate ad certum duntaxat tempus constitutum, quadraginta virorum ex suo ferè numero, quorum quilibet caeterorum suffragiis præses esse potest. Semper autem hoc usitatissimum fuit, ut Parlamentum, qui noster Senatus est, delectos ex suorum numero pauciores, quoties visum erat, constituerit: iis unum in locum ubivis conveniendi, & veluti minoris cujusdam habendi Senatùs potestas delata est. Iisdem res saepe gravissimæ, quo celerius & majori cum silentio transigerentur, commissæ atque creditæ; Classis, exercitus, ærarii cura aut procuratio, quævis denique pacis aut belli munia. Hoc sive concilium nominetur, sive quid aliud, verbo fortè novum, re antiquum est; & sine quo nulla omninò Respub. rectè administrari potest. De regis autem supplicio, & rerum apud nos conversione mitte vociferari, mitte virus illud tuum acerbitalis evomere; donec ista *quæ lege, quo jure, quo judicio facta sint*, te licet repugnante, singulis capitibus ostendam, & pedem conferam. Si tamen instas *quo jure, quæ lege, eam*, inquam, lege quam Deus ipse & natura sanxit, ut omnia quæ Reipub. salutaria essent, legitima & iusta haberentur. Sic olim sapientes tuî similibus responderunt. *Leges per tot annos ratas refixisse nos criminaris; bonasne an malas non dicis, nec si diceres audirendus esses, nam nostræ leges Ole quid ad te? Utinam plures refixissent tum leges tum leguleios; rectius sanè & rei Christianæ & populo consulissent. Frenes quòd hac, Manii, terræ filii, vix domi nobiles, vix suis noti licere sibi crediderint.* Meminisses quæ te non solum libri sacri, sed etiam Lyricus doceat.

— Valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus
Obscura promens —

Sic etiam habeto; eorum quos tu vix nobiles esse ais, alios nulli vestrarum partium vel generis nobilitate cedere; alios ex se natos per industriam atque virtutem ad veram nobilitatem iter affectare, & cum nobilissimis quibusque posse conferri; se autem malle *filios terræ* dici, modò suæ, & domi strenuè facere, quam sine terrâ & lare fumos vendendo, quod tu facis, homo nihili & stramineus eques, in aliena terra dominorum nutu & stipendio famem tolerare: ab ista, mihi crede, peregrinatione ad agnatos potiùs & gentiles deducendus, nisi hoc unum sapes, quòd frivolas quasdam prælectiones & nugamenta scis tantâ mercede apud exteros effutire. Reprehendis quòd magistratus nostri *colluviem omnium Sectarum recipiant*; quid ni recipiant? quos ecclesie est è coetu fidelium ejicere, non magistratuum è civitate pellere; siquidem in leges civiles non peccant. Primò homines ut tutò ac liberè sine vi atque injuriis vitam agerent, convenere in civitatem; ut sanctè & religiosè, in Ecclesiam; illa leges, hæc disciplinam habet suam, planè diversam: Hinc toto orbe Christiano per tot annos bellum ex bello feritur, quòd Magistratus & Ecclesia inter

ter se officia confundunt. Quapropter & Papisticam minimè toleramus; neque enim eam tam esse religionem intelligimus, quàm obtentu religionis tyrannidem pontificiam civilis potentiae spoliis ornatam, quæ contra ipsum Christi institutum ad se rapuit. *Independentes*, quales à te solo finguntur, nulli apud nos unquam visi; præter eos duntaxat qui cum classes & synodos supra Ecclesiam quamque singularem esse non agnoscant, eas omnes velut Hierarchiæ particulas quasdam, aut certè truncum ipsum, eradicandas esse tecum sentiunt. Hinc nomen Independentium apud Vulgus obtinuit. Quod restat video te id agere, ut regum omnium & Monarcharum non invidiam solùm, sed etiam bellum atrocissimum in nos concites. Olim Rex Mithridates, quamvis causâ dissimili, omnes reges in Romanos concitabat, eadem propè calumniatus; Romanis consilium esse, omnia regna subvertere, iis nulla humana neque divina obstare, à principio nihil nisi partum armis habuisse, latrones, regnorum maximè hostes. Hæc Mithridates regi Arsaci: Te verò in illa tua exedra infantissimè rhetoricantem quæ fiducia provexit, ut ad bellum hortando, & licèt nolis videri, *classicum canendo*, ullum vel inter pueros regem commovere te posse animum induceres, isto præsertim ore tam exili & rancidulo, ut ne mures quidem Homericos, te buccinatores, bellum unquam ranunculis illaturos fuisse credam? Tantum abest ut meruam quid tu belli nobis aut periculi, homo ignavissime, apud exteros reges istâ tua rabidâ & insulsâ simul facundiâ constare possis: qui ad illos, acsi regum capita quasi pilas habeamus, de coronis quasi trocho ludamus, *sceptra imperialia non plures faciamus quàm bacula morionum capitata*, lusoriè sanè nos defers. At tu interea, stultissimum caput, morionis ipse baculo dignissimus es, qui reges ac principes tam puerilibus argumentis ad bellum suaderi putes. Omnes deinde populos inclamas, dicto audientes tuo, fat scio, minimè futuros. Hibernorum etiam consceleratam illam ac barbaram colluviem regis partibus in auxilium vocas. Quod unicum indicio esse potest quàm scelestus sis & vâcors, quàm omnes penè mortales impietate, audaciâ, & furore superes, qui devotæ gentis fidem atque opem implorare non dubitas, cujus ab impiâ societate tot civium innocentissimorum sanguine persusâ etiam rex ipse aut abhorruit semper, aut abhorre se simulavit. Et quam ille perfidiam, quam ille crudelitatem occultare, quantum potuit, atque ab se longè amovere summo studio contendit, eam tu, bipedum nequissime, quo minùs ultrò atque palam suscipias, neque Deum neque homines vereris. Agedum; Hibernis igitur fautoribus ac sociis ad defensionem regis jam te accinge. Caves imprimis quod cauto mehercule opus erat, nequis te Tullio fortasse aut Demostheni omnem eloquentiæ laudem præreptum ire suspicaretur; & prædicis, *oratorio more nã tibi agendum videri*. Næ tu haud stultè sapi; id quod non potes, non videtur tibi esse agendum; oratoriè autem ut tu ageres quis, qui te satis novit, unquam expectavit? qui nihil elaboratè, nihil distinctè, nihil quod sapiat, in lucem emittere aut soles aut potes; sed veluti Crispinus alter, aut Tzerzes ille græculus, modò ut multum scribas, quàm rectè non laboras; neque si labores, valeas. *Agetur*, inquis, *hac causa toto orbe audiente, & quasi ad judicandum sedente*. Id adeò nobis pergratum est, ut adversarium non cerebrosum & imperitum, qualis tu es, sed cordatum & intelligentem dari jam nobis optemus. Perorans planè tragicus es, immo Ajax ipse Lorarius: *Horum ego injustitiam, impietatem, perfidiam, crudelitatem, proclamabo cælo & terra, ipsosque auctores convictos posteris tradam, resque peragam*. O Flosculos! Tunc igitur sine sale, sine genio proclamator & rabula, bonis auctoribus divexandis tantùm aut transcribendis natus, quicquam de tuo quod vivat producere te putas posse? quem unà cum scriptis tuis futilissimis abreptum atas, mihi crede, proxima oblivioni mandabit. Nisi si defensio hæc regia suo fortasse responso aliquid debitura est, si neglecta jam pridem & consopita, in manus iterum sumatur. Idque ego ab Illustrissimis Hollandiæ Ordinibus peterem, ut eam è fisco protinus dimissam, neque enim Thesaurus est, pervagari, quò velit, sinant. Si enim quâ vanitate, incitiâ, falsitate referta sit, planum omnibus fecero, quò latius excurrit, eo arctiùs, meâ quidem sententiâ, supprimitur. Jam nos quemadmodum *reos peragat*, videamus.

C A P. I.

Quoniam tibi vano homini & ventoso multum hinc forsitan superbiæ, Salmasi, multum spiritus accessit, magnæ scilicet Britanniæ regem fidei defensorem esse, te verò regis, ego quidem & illum regi titulum, & hunc tibi jure pari ac merito concedam: Cum sanè rex fidei, tu regem sic defenderis, ut causam uterque suam evertisse potius videatur. Quod cum passim infra, tum hoc primo capite ostendam. Dixeras tu quidem præfationis paginâ duodecimâ, *Ornari pigmentis rhetoricis tam bonam & justam causam non debere: Nam simpliciter rem, at gesta est, narrare, regem defendere est.* Quando igitur toto hoc capite in quo narrationem illam simplicem futuram pollicitus eras, neque rem simpliciter, ut gesta est, narras, neque non pigmentis, quantum in eo genere consequi potes rhetoricis ornas, profectò vel tuo iudicio si standum esset. causa regia neque bona neque justa erit. Quanquam hoc cave tibi sumas quod dat nemo, posse te quicquam rhetoricè narrare; qui neque oratoris, neque historici, immò ne caussidici quidem partes narrando sustinere potes; sed quasi circulator quispiam, arte circumforaneâ, magnam de te in procemio, velut in posterum diem, expectationem concitabas; non tam ut rem promissam tum demùm narrares, quàm ut pigmenta illa misera, & ampullas fucò referas lectoribus quàm plurimis divenderes. Nam *de facto dicturus tot novitatum monstris te circumdari ac terreri sentis, ut quid primum exequaris, quid deinde, quid postremò, nescias.* Hoccine est simpliciter narrare? Dicam quod res est, tot tuorum ipse mendaciorum monstris, primum terreri te sentis, deinde tot nugis, tot ineptiis levissimum illud caput non *circundari* solum, sed circumagi, *ut quid primum, quid deinde, quid postremò* dicendum ullo tempore sit, non modò nunc *nescias*, sed nunquam antea non nesciveris. *Inter difficultates que occurrunt ad exprimendam tam incredibilis flagitii immanitatem hoc unum facile dictu suppetit, quod iterum iterumque repeti debet, nempe solem ipsum atrocius factum nunquam adspexisse alterum.* Multa sol aspexit, bone magister, quæ Bernardus non vidit. Solem autem iterum atque iterum repetas licebit, id tu quidem prudenter feceris, quod non nostra flagitia, sed defensionis tuæ frigus vehementissimè postulabit. *Regum, inquis, origo cum sole novo cæpit.* Dii te, Damalippe, deæque solstitio donent, quo te calfacias, qui ne pedem sine *sole*; nequis fortasse te unbraticum doctorem esse dicat. At hercle etiam in tenebris es, qui jus patrum à regio non distinguis: Et cum reges Patriæ Patres nominaveris, eâ statim metaphorâ perusalisse credis, ut quicquid de patre non negaverim, id continuò de rege verum esse concedam. Pater & rex diversissima sunt. Pater nos genuit; at non rex nos, sed nos regem creavimus. Patrem natura dedit populo, regem ipse populus dedit sibi; non ergò propter regem populus, sed propter populum rex est; ferimus patrem, morosum etiam & durum, ferimus & regem; sed ne patrem quidem ferimus tyrannum. Pater si filium interficit, capite pœnas dabit: Cur non item rex eadem justissimâ lege tenebitur, si populum, id est filios suos, perdiderit, præsertim cum pater, ut ne pater sit, efficere non possit, rex facilè possit, ut neque pater sit neque rex. Quod si *de facti qualitate*, quod ais, *indè* estimandum est, tibi dico, peregrine, & rebus nostris alienissime, testis oculatus & indigena tibi dico; nos regem neque *bonum*, neque *justum*, neque *clementem*, neque *religiosum*, neque *pium*, neque *pacificum*, sed hostem prope decennalem; nec parentem patriæ, sed vastatorem *de medio sustulisse.* *Solet hoc fieri, lateris, inficias enim ire non audes, sed non à reformatis, regi reformato.* Siquidem reformatus is dici potest, qui scriptis ad Papam literis, Sanctissimum appellaverat Patrem, qui Papistis æquior semper quàm Orthodoxis fuit. Talis cum fuerit, ne suæ quidem familiæ primus à reformatis est *de medio sublati.* Quid? ejus avia Maria nonne à reformatis exuto regno solum vertere coacta est, supplicio demùm capitis affecta, ne Scotis quidem reformatis agrè ferentibus? Immo si operam contulisse dicam, haud mentiar. In tantâ autem regum *reformatorum* paucitate, nihil hujusmodi accidisse, ut eorum aliquis morte plecteretur, non est quod miremur. Licere autem regem nequam, sive tyrannum regnò pellere, vel supplicio quovis, prout meritus erit, punire (etiam summorum sententiâ Theologorum, qui ipsi reformandæ ecclesiæ authores fuere) aude tu modò negare. Concedis quàm plurimos reges non sicca morte periisse,

periisse, hunc *gladio*, illum *veneno*, alium *squalore carceris*, aut *laqueo*. Omnium tamen hoc tibi miserrimum videtur, & monstri quiddam simile, regem in iudicium adduci, *causam capitis dicere coactum, condemnatum, securi percussum*. Dic mihi, homo insipientissime, annon humanius, annon æquius, annon ad leges omnium civitatum accomodatius est, cuiuscunque criminis reum in iudicio sistere, sui defendendi copiam facere, lege condemnatum ad mortem haud immeritam ducere, ita ut damnato vel poenitendi, vel se colligendi spatium detur, quam statim ut prehensus est, indicta causa pecudis in modum mactare? Quotusquisque est reorum qui si optio detur, non illo potius quam hoc modo puniri se maluerit? Quæ ratio igitur animadvertendi in civem moderatior est habita, cur non eadem in regem quoque moderatior, & vel ipsi regi acceptior fuisse existimanda est? Tu secretò, & sine arbitris extinctum regem malebas, vel ut exempli tam boni salubritate omnis memoria careret, vel ut facti tam præclari conscientia defugisse lucem, aut leges atque ipsam justitiam minimè sibi amicam habuisse videretur. Exaggeras deinde rem, quòd neque per tumultum aut factionem optimatum, aut rebellium furorem, sive militum sive populi; non odio, non metu, non studio dominandi, non cæco animi impetu, sed consilio & ratione meditatum diu facinus peregerint. O meritò quidem te ex jurisconsulto Grammaticum! qui ab accidentibus causæ, ut loquuntur, quæ per se nihil valent, vituperationes instituis, cum nondum docueris illud facinus in vitio an in laude ponendum sit? Jam vide quàm in te facilè incurram. Si pulchrum & decorum fuit, eò magis laudandi quod nullis affectibus occupati, solius honestatis causâ fecerint; si arduum & grave, quòd non cæco impetu, sed consilio & ratione. Quanquam ego hæc divino potius instinctu gesta esse crediderim; quoties memoriâ repeto; quàm inopinato animorum ardore, quanto consensu totius exercitus, cui magna pars populi se adjunxerat, ab omnibus penè regni provinciis unâ voce regem ipsum suorum omnium malorum authorem ad supplicium deposcebat. Quicquid erat, sive magistratum sive populum spectes, nulli unquam excelsiore animo, & quod etiam adversarii fatentur, sedatiore, tam egregium facinus & vel heroicis ætatibus dignum aggressi sunt: Quo non leges tantum & iudicia, dehinc mortalibus ex æquo restituta, sed ipsam justitiam nobilitarunt, seque ipsâ illustriorem dehinc, seque ipsâ majorem post hoc insigne iudicium reddidere. Jam tertiam prope hujus capitis paginam exantlavimus, nec tamen illa simplex narratio, quam promisit, usquam apparet. Queritur nos docere, *quoties rex molestè & odiosè regnat, impune posse regno exui: Ab hac, inquit, doctrina inducti, si mille rebus meliorem regem habuissent, non ei vitam conservassent*. Spectate hominis acumen; nam istuc aveo ex te scire, quo pacto hoc sequitur, nisi tu nobis concesseris, nostro rege mille rebus meliorem molestè & odiosè regnare; unde in eum deductus es locum, ut hunc quem defendis, iis regibus qui molestè & odiosè regnant mille rebus deteriore facias; id est tyrannorum omnium fortasse immanissimum. Macti estote reges tam strenuo defensore. Nunc narrare incipit. *Torserunt eum variis crucibus*. Dic quibus. *De carcere in carcerem traduxerunt*. Nec injuriâ, quippe ex tyranno hostem bello captum. *Custodiis sæpe mutatis: Ne ipsæ mutarent fidem*. *Libertatis interdum spe ostensâ, interdum & restitutionis per pactiorem*. Vide quàm non antea meditatum nobis fuerit, quàm non tempora & modos diu captivimus regis abdicandi. Quas res ab eo tum propemodum victore multo antè postulavimus, quæ nisi concederentur, nulla libertas, nulla salus populo speranda erat, easdem à captivo suppliciter, haud semel, immò ter & amplius petivimus; toties repulsam accepimus. Cum nulla de rege spes reliqua esset, fit Parlamenti consultum illud nobile, nequa deinceps ad regem postulata mitterentur; non ex quo is tyrannus esse, sed ex quo insaniabilis esse coepit. Postea tamen quidam ex Senatorum numero nova sibi consilia capientes, & idoneum tempus nacti, condiciones iterum regi ferendas decernunt; pari fanè scelere atq; dementiâ ac Romanus olim Senatus, reclamante Marco Tulio & cum eo bonis omnibus, legatos decrevit ad Antonium: pari etiam eventu, nisi Deo immortalis visum aliter fuisset, illos in servitutem tradere, nos in libertatem vindicare. Nam cum rex nihilo plus quàm antea concessisset, quod ad firmam pacem & compositionem reverâ spectaret, illi tamen satisfactum sibi à Rege esse statuunt. Pars itaque sanior, cum se rémque publicam prodi videret, fidem fortissimi, & semper reipub. fidissimi exercitûs implorat. In quo mihi quidem hoc solum occurrit quod nolim dicere, nostras legiones rectiora sensitse quàm patres conscriptos: Et salutem reipub. armis attulisse, quam illi suis suffragiis propè damua-

damnaverant. Multa deinde flebiliter narrat, verum tam incitè, ut luctum emendicare, non commovere videatur. Dolet, quod *eo modo, quo nullus unquam, rex supplicium capitis passus sit* : Cum sæpius affirmaverit, nullum unquam regem supplicium capitis omnino esse passum. Tunc, fatue, modum cum modo conferre soles, ubi factum cum facto quod conferas non habes? *Supplicium, inquit, capitis passus est, ut latro, ut sicarius, ut parricida, ut proditor, ut tyrannus.* Hoccine est regem defendere, an sententiam de rege ferre, eâ sanè quæ à nobis lata est, multò severiorem? Quis te tam subito pellexit ut nobiscum pronuntiares? Queritur *personatos carnifices regi caput amputasse.* Quid hoc homine facias? questus est supra *de parricidio in persona regis admissio*, nunc in persona carnificis admissum queritur. Quid reliqua percurram, partim falsissima, partim frivola *de pugnis & calcibus militum gregariorum, & licentiâ spectandi cadaveris quatuor solidis taxatâ*, quæ frigidissimi literatoris incitiam & pusillitatem animi clamitant; legentem certè neminem pilo tristiorem reddere possunt: Satius inehercule fuisset Carolo filio, quemvis ex eo balatronum grege conduxisse, qui ad coronam in trivis elegidia cantant, quàm oratorem hunc, luctificabilem dicam, an perridiculum eplorando patris infortunio adhibuisse; tam insipidum & insultum, ut ne ex lacrymis quidem ejus mica salis exiguisima possit exprimi. Narrare jam desinit; & quid deinde agat, dictu sanè difficile est; adeò lutulentus & enormis fluit; nunc fremit, nunc oscitat, nullum quidlibet garriendi modum sibi statuit, vel decies eadem repetendi, quæ ne semel quidem dicta non fordescerent. Et certè nescio, an blateronis cujuspiam extemporales quælibet nugæ, quas ille uno pede stans versiculis fortè effuderit, non digniores multo sint quæ chartâ illinantur; adeò indignissimas esse reor quibus serio respondeatur. Prætereo quòd regem *religionis protectorem* laudat, qui ecclesiæ bellum intulit, ut episcopos religionis hostes & tyrannos in ecclesia retineret. *Puritatem autem religionis* quæ potuit is conservare, ab impurissimis episcoporum traditionibus & cæremoniis ipse sub jugum missus? *Sectarum* verò, quibus tu *sacrilegos suos cætus tenendi licentiam* ais dari, quam ipsa Hollandia non dat, errores velim enumeres: Interim nemo te magis sacrilegus, qui perpetuò maledicendi pessimam omnium licentiam tibi sumis. *Non poterunt gravius rempubl. ledere quàm ejus dominum tollendo.* Disce verna, disce mastigia, nisi dominum tollis, tollis rempublicam: Privata res est, non publica quæ dominum habet. *At pastores facinus eorum abominantes cum summa injustitiâ persequuntur.* Pastores illos nequis fortè nesciat quales sint, breviter dicam; iidem sunt qui regi resistendum armis esse, & verbo & scriptis docuerunt; qui omnes tanquam Merozum indefinenter execrari non desisterunt, quotquot huic bello aut arma, aut pecuniam, aut vires non suppeditassent; quod illi non contra regem, sed contra tyrannum Saule quovis aut Achabo, immo Nerone ipso Neroniorem susceptum esse in concionibus sacris vaticinabantur. Sublatis episcopis & sacerdotibus quos Pluralistarum & non residentium nomine insectari vehementissimè solebant, in eorum amplissima sacerdotia, hic bina, ille trina, quàm ocysimè irruebant: Unde suos greges quàm turpiter negligant pastores isti meritò egregii nemo non videt. Nullus pudor, nulla numinis reverentia dementes cupiditate & furiosos cohibere potuit, donec pessimo ecclesiæ publico eadem ipsi infamiâ flagrarent, quam paulò antè sacerdotibus inusserant. Nunc quòd avaritia eorum nondum satiata est, quòd, iniques ambitione animus turbas concire, pacem edisse consuevit, in Magistratus qui nunc sunt, id quod prius in regem fecerant, seditiosè concionari non desinunt; regem scilicet pium crudeliter sublatum; quem modò ipsi diris omnibus devotum, omni auctoritate regiâ spoliandum, & bello sacro persequendum, in manus Parlamento, quasi divinitus, tradiderant; sectas scilicet non extirpari, quod certè à magistratibus postulare perabsurdum est, qui avaritiam & ambitionem, quæ duæ in ecclesia hærefes perniciosissimæ sunt, ex ipsorum ordine pastorum ac tribu, nullo adhuc modo aut ratione extirpare valuerunt. Quas illi sectas apud nos insectantur, obscuras esse scio, quas ipsi sequuntur, famosas, & ecclesiæ Dei longè periculosiores; quarum principes Simon ille Magus & Diotrophes fuere. Hos tamen, nequissimi cum sint, adeò non persequimur, ut factiosos, & res novas quotidie molientibus nimium indulgeamus. Offendit jam te Gallum & errabundum, quod Angli *suis molossis*, quæ tua canina facundia est, ferociores, nullam legitimi successoris & hæredis regni, nullam natu minimi, nullam regina Bohemie rationem habuerint. Tute respondebis tibi, non ego. *Ubi reipub. forma mutatur ex monarchicâ in aliam, non datur successio inter differentis regiminis curatores.*

Apparat. de primatu. *Minima, inquis, regni unius pars hæc omnia per tria regna effecit: & digni quidem, si hoc verum esset, quibus in cæteros imperium sit, viris in foeminas. Isti sunt qui regimen regni antiquum in alium qui à pluribus tyrannis teneatur, mutare præsumperunt; rectè quidem illi & feliciter, quos tu reprehendere non potes, quin simul foedissimè barbarus & solæcis sis, non moribus solum, sed syntaxi etiam, grammaticorum opprobrium. Angli maculam hanc nunquam deleverint. Immo tu, licet omnium literatorum litura ipse sis, & verè macula, Anglorum tamen famam & sempiternam gloriam nunquam valueris commaculare. Qui tantâ animi magnitudine, quantâ omni memoriâ vix audita est, non hostes tantum armatos, sed hostiles intus, id est superstitiosas vulgi opiniones eluctari atque supergressi, Liberatorum cognomen posthac per omnes gentes in commune sibi pepererunt: populariter id ausi, quod apud alias nationes heroïcæ tantum virtutis esse existimatur. Reformati & antiqui christiani quid hac in parte fecerint, aut facturi essent, tum respondebimus, cum de jure tecum suo loco agetur; ne tuo vitio laboremus, qui gerrones omnes & Battos loquacitate vincis. Quæris quid sis in nostra causâ Jesuitis responsurus. Tuas res age transfuga, pudeat te facinorum tuorum, quando ecclesiam tuâ pudet; qui primatum Papæ, & episcopos tam jactanter modò & ferociter adortus, nunc episcoporum affecla factus es. Fateris aliquos reformatorum, quos non nominas (ego tamen nominabo, quoniam tu eos Jesuitis longè pejores esse ais, Lutherum nempe, Zuinglium, Calvinum, Bucerum, Paræum cum aliis multis) docuisse, avovendum esse tyrannum: Quis autem sit tyrannus ad judicium sapientium & doctorum se retulisse? Isti vero qui? an sapientes, an docti, an virtute nobiles, an nobilitate illustres. Liceat, quæso, populo, qui servitutis jugum in cervicibus grave sentit, tam sapienti esse, tam docto, tamque nobili, ut sciat quid tyranno suo faciendum sit, etiamsi neque exteris, neque grammaticos sciscitatum mittat. Tyrannum autem fuisse hunc non Angliæ solum & Scotiæ Parlamenta cum verbis tum factis disertissimis declaraverunt, sed totus ferè utriusque regni populus assensus est; donec episcoporum technis & fraudibus in duas postea factiones discessit. Quid si Deus, quemadmodum eos qui lucis evangelicæ participes fiant, ita eos qui decreta ejus in reges hujus mundi potentissimos exequantur, non multos sapientes aut doctos, non multos potentes, non multos nobiles esse voluit? Ut per eos qui non sunt aboleret eos qui sunt; ut ne gloriatur caro coram eo. Tu quis es qui oblatras? An doctus? Qui spicilegia, qui lexica & glossaria ad senectutem usque trivisse potius videris, quam authores bonos cum judicio aut fructu perlegisse? Unde nil præter codices, & varias lectiones, & luxatum & mendosum, crepas; doctrinæ solidioris ne guttulam quidem hausisse te ostendis. An tu sapiens? Qui de minutis minutissimis rixari & mendicorum bella gerere soles, qui nunc astronomis, nunc medicis in sua arte credendis imperitus ipse & rudis convitia dicis; qui, si quis tibi vocolæ unius aut literulæ in exemplari quovis abs te restitutæ gloriolam præripere conaretur, igni & aquâ, si posses, illi interdiceres? Et tamen stomacharis, & tamen ringeris, quòd omnes te Grammaticum appellant. Hamondum nuper regis hujus Sacellanum imprimis dilectissimum in libro quodam nugatorio nebulonem palam appellas, quòd is te grammaticum appellavisset: Idem, credo, esses ipsi regi convitium facturus, & defensionem hanc totam retractaturus, si Sacellani sui de te judicium approbasse audivisses. Jam vide quàm te Anglorum unus, quos tu fanaticos, indectos, obscuros, improbos vocitare audes, contemnam & ludibrio habeam (nam nationem ipsam Anglicanam de te quicquam publicè cogitare curculiunculo, indignissimum esset) qui fursum, deorsum, quoquoversum versatus & volutatus, nihil nisi grammaticus es: Immo ac si deo cuiuslibet vorum ipso Mida stultius nuncupasses, quicquid attraheres, nisi cum solæcismos facis, Grammatica est. Quisquis igitur de face illa plebis, quam tu exagitas (illos enim verè optimates nostros, quorum sapientiam, virtutem, & nobilitatem facta inclyta satis testantur, non sic delibonestabo, ut te illis, aut tibi illos componere velim) quisquis, inquam, de face illa plebis hoc tantummodò sibi persuaserit, non esse se regibus natum, sed deo & patriæ, multò sanè te doctior, multò sapientior, multo probior, & ad omnem vicam utilior existimandus erit. Nam doctus ille sine literis, tu literatus sine doctrina; qui tot linguas calles, tot volumina percurris, tot scribis, & tamen pecus es.*

C A P. II.

QUOD argumentum pro se *indubitatum* esse, superiore capite perorans dixerat Salmasius, *rem ità se habere ut creditur, cum omnes unanimiter idem de eà sentiant*; quod tamen is *de facto* falsissimè affirmabat, id ego nunc, de jure regio discepraturus, potero in ipsum verissimè affirmare. Cùm enim regem definiat, *cujus suprema est in regno potestas, nulli alii nisi deo obnoxia, cui quod libet licet, qui legibus solutus est*, siquidem id definiri dicendum est, quod infinitum in terris ponitur, evincam ego contrà, non meis tantùm, sed vel ipsius testimoniis, & rationibus, nullam gentem aut populum, qui quidem ullo numero sit, nam omnem penetrare barbariem necesse non est; nullam, inquam, gentem istiusmodi jura aut potestatem regi concessisse, *ut legibus solutus esset, ut quod libet liceret, ut omnes judicaret, à nemine judicaretur*; nec verò ullum cujuscunque gentis tam servili ingenio exstitisse puto, præter unum Salmasium, qui tyrannorum immania quæque flagitia regum jura esse asseverârit. Eorum plerique apud nos, qui regi maximè favebant, ab hac tam turpi sententiâ semper abhorruere, quin etiam ipse, nondum pretio corruptus, his de rebus longè aliter sensit aliis jam pridem scriptis facilè deprehenditur. Adèò ut hæc non ab homine libero in libera civitate, nedum in Repub. nobilissimâ, & Batavorum Academiâ celeberrimâ, sed in ergastulo quovis aut catastrâ, tam servili vernilitate scripta esse videantur. Etenim, si quicquid regi libet, id jure regio licitum erit, quod terrimus ille Antoninus Caracalla ab Juliâ novercâ per incestum edoctus non statim ausus est credere, nemo profectò est aut unquam fuit, qui tyrannus dici debeat. Cùm enim divina omnia atque humana jura violavit, nihilo tamen minùs rex, jure regio infons erit. Quid enim peccavit homo æquissimus? Jure suo usus est in suos. Nihil rex tam horrendum, tam crudele, tamque furiosum committere in suos potest, quod præter jus regium fieri quispiam possit queri aut exposulare. Hoc tu *jus regium à jure gentium, vel potius naturali originem habere* statuis, bellua? Quid enim hominem te dicam, qui in omne hominum genus, adèò iniquus & inhumanus es? quique omnem gentem humanam deo simillimam sic deprimere atque projicere conaris, ut quos nunc superstitio, nunc scelus aut ignavia quorundam, aut denique perfidia tam feros atque immites dominos gentibus imposuit, eos à natura matre mirissimâ comparatos atque impositos esse doceas? Quâ tu nefariâ doctrinâ multo jam ferociores factos, non solum ad proterendos omnes mortales, & posthac miseriorem in modum conculcandos immittis, sed jure naturali, jure regio, ipsis etiam populi legibus in populum armare, quo nihil simul stultius & sceleratius esse potest, contendis. Dignus profectò qui contra atque olim Dionysius ex grammatico tyrannus ipse sis; non quo tibi in alium quemvis detur illa regia licentia malè faciendi, sed illa altera malè pereundi: Quâ solâ, ut inclusus ille Capreis Tiberius à temetipso perditus quotidie te sentias perire. Verùm jus illud regium paulò accuratius quale sit consideremus. *Sic Oriens totus, inquis, judicavit sic Occidens.* Non reponam tibi quod Aristoteles & Marcus Cicero, authores, si qui alii, cordatissimi, ille in Politicis, hic in oratione de Provinciis scripsit, Gentes Asiaticas facilè servitutum pati, Judæos autem & Syros servituti natos fuisse. Fateor paucos ferè libertatem velle, aut eâ posse uti, solos nempe sapientes, & magnanimos; pars longè maxima justos dominos mavult, sed tamen justos; injustos & intolerabiles ferendi neque Deus unquam universo generi humano tam insensus fuit, neque ullus unquam populus tam ab omni spe & consilio derelictus, ut necessitatem hanc atque legem omnium durissimam in se atque in suos liberos ultro statueret. Profers imprimis *verba regis in Ecclesiaste sapientiâ clari.* Nos itaque ad legem Dei provocamus, de rege posterius videbimus; cujus exinde sententiam rectius intelligemus. Audiatur ipse Deus, Deut. 17. *Cum ingressus fueris in terram, quam Jehovah Deus dat tibi, & dices statuam super me Regem sicut omnes gentes quæ sunt circa me:* Quod ego omnes velim etiam atque etiam animadvertant, teste hîc ipso Deo, penes populos omnes ac nationes arbitrium semper fuisse, vel eâ, quæ placeret, formâ reipub. utendi, vel hanc in aliam mutandi: De Hebræis disertè hoc dicit Deus, de reliquis haud abnuat: deinde formam reipub. monarchiâ perfectiorem, ut sunt res humanæ, suique populi magis ex usu deo visam esse: Cum hanc ipse formam instituerit; monarchiam non nisi serò penitentibus,

bus, idque ægrè concederet. Siâ regem planè vellent, ut ostenderet Deus id se liberum Populo reliquisse, ab uno an à pluribus respub. administraretur, modò justè, regi etiam futuro leges constituit, quibus tantum erat, ut *no multiplicet sibi equos, ne uxores, ne divitias*; ut intelligeret nihil sibi in alios licere, qui nihil de se statuere extra legem potuit. Iustus itaque est *omnia legis illius præcepta*, etiam suâ manu perscribere; *perscripta observare*; *ne efferatur animus ejus præ fratribus suis*. Ex quo perspicuum est, regi aequè ac populum istis legibus astrictum fuisse. In hanc ferme sententiam scripsit Josephus, legum suæ gentis interpret idoneus, in suâ repub. versatissimus, mille aliis tenebrionibus Rabbini anteponendus. Antiquat. lib. 4. *Ἀριστοκρατία μὲν ἐν κεράτισον, &c. Optimum est, inquit, optimatum regimen; nec vos alium reipub. statum requiratis; satis enim est Deum habere præsidem. Attamen si tanta vos regis cupido ceperit, plus legibus & Deo tribuat is quàm suæ sapientiæ; prohibeatur autem, si potentior fieri studet, quàm rebus vestris expedit.* Hæc & plura Josephus in istum Deuteronomii locum. Alter Philo Judæus, gravis author, Josephi cœtaneus, legis Mosæicæ studiosissimus, in quam univeisam diffusâ commentatione scripsit, cum in libro de creatione Principis hoc caput legis interpretatur, non alio pacto regem legibus solvit, atque hostis quilibet solutus legibus dici possit, *τὸς ὅτι λῦμα κ, ζῆμια τῶν ἰωνιδῶν, &c. qui, inquit, ad perniciem & detrimentum populi magnam sibi acquirunt potentiam, non reges sed hostes appellandi sunt; ea facientes, quæ hostes nullâ pace reconciliandi faciunt; nam qui per speciem gubernandi faciunt injuriam, apertis hostibus pejores sunt; hos enim facile est propulsare, illorum autem malitia haud facile detegitur.* Deteciti igitur quid obstat quo minùs hostium loco habendi sint? Sic libro secundo Allegoariarum Legis, *rex & tyrannus contraria sunt; & deinde rex non imperat tantùm, sed paret.* Vera sunt ista, dicet aliquis; regem oportet quidem leges, ut qui maximè, observare; verùm si secus fecerit, quâ lege puniendus? eâdem, inquam, lege quâ cæteri; exceptiones enim nullas reperio. Sed nec de Sacerdotibus, sed nec de infimis quidem magistratibus puniendis lex ulla scribitur; qui omnes, cum de iis puniendis nulla lex scripta sit, pari certè jure & ratione possent impunitatem scelerum omnium sibi vindicare; quam tamen neque eorum quisquam vendicavit, neque ullum iis arbitror idcirco esse daturum. Hactenus ex ipsa Dei lege didicimus regem legibus obtemperare debuissè; nec se præ cæteris efferre, qui etiam fratres ejus sunt. Nunc an quid aliud Ecclesiastes moneat videamus. Cap. 8. ver. 1, &c. *Mandatum regis observa; vel propter juramentum Dei, ne perturbet à facie ejus abito, ne persistito in re malâ, nam quicquid volet faciet. Ubi verbum regis, ibi dominatio, & quis dicat ei quid facis?* Satis constat Ecclesiasten hoc in loco non synedrio magno, non senatui, sed privato cuique præcepta dare. Jubeat mandata sua observare, vel propter juramentum Dei; at quis jurât regi, nisi rex vicissim in leges divinas atque patrias juratus sit? Sic Reubenitæ & Gaditæ obedientiam suam Jehosue pollicentur, Jos. 1. *Ut dicto audientes Mose fuimus, ita erimus tibi, modo ut Deus tecum sit, quemadmodum fuit cum Mose.* Conditionem vides expressam; Alioquin ipsum audi Ecclesiasten, cap. 9. *Verba sapientum submissa potius audienda esse, quàm clamorem dominantis inter stolidos.* Quid portò monet? *Ne persistito in re malâ, nam quicquid volet faciet*, in malos nimirum faciet autoritate legum armatus, nam leniter aut severè agere, pro ut volet, potest. Nihil hîc tyrannicum sonat, nihil quod vir bonus extimescat. *Ubi verbum regis ibi dominatio, & quis dicat ei quid facis?* Et tamèn legitimùs qui regi dixerit non solùm quid fecisti, sed etiam stultè fecisti, 1 Sam. 13. At Samuel extraordinarius. Tuum tibi regero, licèt infra dictum pag. 49. *quid, inquis, extraordinarium in Saule & Davide?* itidem ego, quid, inquam, in Samuele? Propheta fuit: sunt & illi hodie, qui ejus exemplo faciunt; ex voluntate enim Dei vel *expressâ* vel *tacitâ* agunt: quod etiam ipse infra concedis, pag. 50. Prudenter igitur Ecclesiastes hoc in loco monet privatos, ne cum rege contendant: nam etiam cum divite, cum potenti quovis, ut plurimùm, damnosa contentio est. Quid ergò? an optimates; an omnes reliqui magistratus, an populus universus quoties delirare libet regi, ne hiscere quidem audebunt? an stolido, impio, furenti, bonis omnibus perniciem machinanti non obstabunt, non obviam ibunt, ne divina omnia atque humana pervertere occupet, ne rapinis, ne incendiis, ne cædibus per omnes regni fines grassetur ita *legibus solutus, ut quod libet liceat?* O de Cappadocis eques catactis! quem omnis libera natio (si unquam post hoc in natione libera pedem ponere audebis) aut in ultimas terras

terras veluti portentum exportandum ejicere, aut servitutis candidatum dedere in pistrinum debebit, eâ lege atque omine, ut si te inde exemerit, ipsa sub aliquo tyranno, eoque stultissimo, pro te molat. Quid enim poterit dici, aut ab aliis dictum peti tam truculentum, aut ridiculum, quod in te non cadat? Perge modò: *Israëlitæ regem à Deo petentes eodem jure se ab eo gubernari velle dixerunt, quo omnes alia nationes, quæ hoc regimine uterentur. At Orientis reges summo jure, & potestate non circumscriptâ regnabant, teste Virgilio.*

— Regem non sic *Ægyptus & ingens*
Lydia, nec populi Parthorum, & Medus Hydaspes
Observant.—

Primum quid nostrâ refert qualem sibi regem Israëlitæ voluerint, præsertim Deo irato, non solum quòd regem vellent ad exemplum gentium, & non suæ legis, sed planè quòd vellent regem? Deinde regem injustum, aut legibus solutum petivisse credibile non est, qui Samuëlis filios legibus obstrictos ferre non potuerunt, & ab eorum tantum avaritia ad regem confugerunt. Postremò quod ex Virgilio recitas, non probat reges Orientis *absolutâ potestate* regnâsse; Apes enim illæ Virgilianæ, quæ vel *Ægyptiis & Medis observantiores regum sunt*, teste tamen eodem Poëta — *Magnis agitant sub legibus ævum.* — Non ergò sub regibus omni lege solutis. At vide quàm tibi minimè velim malè; cum plerique te nebulonem esse judicent, ostendam te personam tantum nebulonis mutuam sumpsisse. In Apparatu ad primatum Papæ doctores quosdam Tridentinos exemplo Apium usos ais, ut monarchiam Papæ probarent: ab his tu pari malitiâ hoc mutuam cepisti. Quod illis itaque respondisti cum probus esses, jam factus nebulo tute respondebis tibi, tuâque tibi manu personam nebulonis detrahes. *Apium respub. est; atque ita Physici appellant: Regem habent, sed innocuum; ductor est potius quàm tyrannus, non verberat, non vellicat, non necat apes subditas.* Minimè igitur mirum, si ita observant. Ista mehercule apes mala ave tibi tactio erat; Tridentinæ enim licet sint, fucum te esse indicant. Aristoteles autem, rerum politicarum scriptor diligentissimus, monarchiæ genus Asiaticæ, quod & barbaricum vocat, *κτὶ νόμον*, id est, secundum legem fuisse affirmat. Pol. 3. immò cum monarchiæ quinque species enumeret, quatuor secundum legem, & suffragante populo fuisse scribit, tyrannicas autem, quòd iis tanta potestas, volente licet populo, data erat; regnum verò Laconicum maximè regnum videri, quòd non omnia penès regem erant. Quinta, quam is *παρασλαίαν* vocat, & ad quam solam id refert quod tu regum omnium jus esse scribis, ut ad libitum regnent, ubinam gentium aut quo tempore unquam obtinuerit non dicit: nec aliam ob causam fecisse mentionem ejus videtur, quàm ut absurdam, injustam, & maximè tyrannicam esse demonstraret. Samuëlem ais, cum eos ab eligendo rege deterret, *jus illis regium* exposuisse. Unde haustum, à lege Dei? at illa lex jus regium, ut vidimus, longe aliud exhibuit: an ab ipso Deo per Samuëlem loquente? at improbavit, vituperavit, vitio dedit: non igitur jus regium divinitus datum, sed morem regnandi pravissimum, superbiâ regum & dominandi libidine aneptum exposuit propheta; nec quid debebant reges, sed quid volebant facere; rationem enim regis populo indicavit, sicut antea rationem sacerdotum Eliadarum eodem verbo (quod tu p. 33. Hebraïco etiam solocismo *רצונו* vocas) suprâ indicaverat. C. 2. *ratio sacerdotum istorum cum populo hæc erat, v. 13. impia videlicet, odiosa, & tyrannica: ratio itaque illa nequaquam jus erat sed injuria.* Sic etiam patres antiqui hunc locum exposuerunt; unus mihi erit multorum instar, Sulpitius Severus, Hieronymi æqualis, eique charus, & Augustini judicio vir doctrinâ & sapientiâ pollens. Is in historia sacra Samuëlem aut dominationem regiam, & superba imperia populo exponere. Sanè jus regium non est dominatio & superbia; sed jus atque imperium regium, teste Sallustio, conservandæ libertatis atque augendæ reipub. causâ datum, in superbiam dominationemque se convertit. Idem Theologi omnes Orthodoxi, idem jurisconsulti, idem rabbini plerique, ut ex Sichardo didicisse potuisti, de explicatione hujus loci sentiunt; ne Rabbiorum enim quisquam jus regis absolutum isto loco tractari dixit. Ipse infrâ cap. 5. pag. 106. *non Alexandrinum Clementem solum, sed omnes hic quereris errare, te unum ex omnibus rem acu tetigisse: Jam verò cujus vel impudentiæ est vel socordiæ, contra*

tra omnes, præsertim orthodoxos, mores regum ab ipso Deo damnatissimos in jus regum convertere; & honestâ juris præscriptione defendere: cum jus tamen illud in rapinis, injuriis, violentiis, contumeliis sæpius consistere fatearis. An quisquam sic *sui juris* unquam fuit, ut rapere, agere, prosternere, permiscere omnia sibi liceret? an Latini, quod affirmas, hæc *suo jure ab aliquo fieri unquam dixerunt?* Dixerat apud Sallustium C. Memnius tribunus Plebis, in superbiam & impunita flagitia nobilitatis invecus, *impune qualibet facere, id est, regem esse;* Arrisit hoc tibi, & statim in lucro ponis, nequicquam sanè, si paulum evigilaveris. An jus hic regum asseruit? annon plebis ignaviam potius increpuit, quæ nobiles impunè dominari sineret, eosque mores regios jam rursus pateretur, quos jure suo majores illorum cum rege ipso finibus expulerant. Marcum Tullium saltem consuluisse; is te & Sallustium, & Samuelem etiam rectius interpretari docuisset. Qui pro C. Rabirio *nemo, inquit, nostrum ignorat consuetudinem regiam; regum sunt hæc imperia, animadvertite & dicto pare;* aliâque hujusmodi ex Poëtis ibidem recitat, quæ non jus, sed *consuetudinem regiam* vocat, eaque legere & spectare nos ait debere, non *ut delectemur solum, sed ut cavere etiam & effugere discamus.* Vides quàm te malè multaverit Sallustius, quem tyrannis inimicissimum, juris tyrannici patronum attulisse te putabas. Nutare, mihi crede, & suum sibi occasum accelerare jus regium videtur, dum ventis in modum tenuissima quæque sic arripit, sèque sustinere iis testibus atque exemplis conatur, quæ tardiùs fortasse aliqui ruiturum vehementiùs proturbant. *Summum, inquis, jus summa injuria est, id in regibus maximè locum habet qui cum summo jure utuntur, ea faciunt in quibus Samuel dicit jus regis esse positum.* Miserum jus; quod tu jam ad extrema perductus, nisi per summam injuriam defendere ulterius non potes! Summum jus id dicitur, cum quis formulas legum sectatur, singulis penè literis immoratur, æquitatem non servat; aut scriptum jus callidè nimis & malitiosè interpretatur, ex quo illud proverbium Cicero ortum esse ait. Cum autem jus omne de fonte justitiæ manare certum sit, impius sis necesse est, qui *regem injustum esse, iniquum, violentum, raptorem esse, & quales esse solebant qui pessimi erant, jus regis esse* dicis, idque *prophetam populo insinuasse.* Quod enim jus summum aut remissum, scriptum aut non scriptum ad maleficia perpetranda esse potest? Id ne tibi de aliis concedere, de rege pernegare in mentem veniat, habeo quem tibi opponam, & puto regem, qui istiusmodi jus regium & sibi & Deo invisum esse profiteretur: Psal. 94. *an consociaretur tibi solum arummarum, formantis molestiam per statutum.* Noli igitur Deo hanc atrocissimam injuriam facere, quasi is regum pravitates & nefaria facinora jus esse regium doceret, qui etiam hoc nomine societatem cum improbis regibus se detestari docet, quòd molestiam & ærumnas omnes populo juris regii titulo creare soleant. Noli Prophetam Dei falsò insimulare; quem, tu dum juris regii isto loco doctorem habere putas, non verum nobis affers Samuelem; sed, ut venefica illa, inanem umbram evocas; quamvis & illum ab inferis Samuelem non adeò mendacem fuisse credam, quin illud quod tu jus regium vocas, impotentiam potius tyrannicam dicturus fuisset. Jus datum sceleri legimus, tûque *licentia jure concessa reges minus bonos uti consuevisse* ais. At jus hoc ad perniciem humani generis abs te introductum non esse à Deo datum probavimus; restat ut sit à Diabolo; quod infra clariùs liquebit. *Hæc, inquis, licentia dat posse, si velis;* & auctorem hujus juris habere Ciceronem præ te fers. Nunquam ægrè facio ut testimonia tua recitem, tuis enim ipse testibus conficere te soles. Audi igitur verba Ciceronis in quartâ Philipp. *Qua causa justior est belli gerendi, quàm servitutis depulso? in qua etiamsi non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse si velit, posse vî scilicet;* nam de jure si loqueretur, repugnantia diceret, & ex justa belli causa injustam faceret. Non est igitur jus regium quod tu describis, sed injuria, sed vis, & violentia regum. Transis ab regia licentiâ ad privatam: *licet privato mentiri, licet ingrato esse.* Licet & regibus; quid inde efficis? licebit ergò regibus impunè rapere, occidere, stuprare? Quid interest ad injuriæ gravitatem rex an latro, an aliunde hostis populum occidat, diripiat, in servitutem agat? eodem certè jure, & hunc & illum humanæ societatis inimicum, & pestem propulsare, atque ulcisci debemus; immo regem eò justius quòd is tot beneficiis & honoribus nostris auctus commissam sibi sub juramento publicam salutem prodat. Concedis postremò *leges dari à Mose, secundum quas rex ille quandoque eligendus imperare debebat, quamvis diversus ab illo jure quod Samuel proposuit.*

propofuit. Quod cum assertione tua dupliciter pugnat; cum enim regem legibus omnino solutum posueris, nunc obstrictum dicis: dein jus juri contrarium ponis Mosis & Samuëlis, quod est absurdum. At *servi*, inquit Propheta, *vos eritis regi.* Ut servos fuisse non abnuerim, non jure tamen regio servi fuerunt, sed regum fortasse plurimorum usurpatione & injustitiâ. Illam enim petitionem obstinatam non jure regio, sed suo merito in pœnam illis cessuram Propheta præmonuit. At verò si regi legibus soluto quicquid libet licuerit, profectò rex longè plus quàm dominus erit, populus infra omnium servorum infimos plus quàm infimus. Servus enim vel alienigena legem Dei vindicem inju-
 iofum in dominum habebat; populus universus, libera nimirum gens. vindicem in terris neminem, nullam legem habebit, quò læsus, afflictus & spoliatus confugiat: à servitute regum Ægyptiorum ideo liberatus, ut uni ex fratribus suis duriore si libeat servitute opprimendus traderetur. Quod cum neque divinæ legi nec rationi consentaneum sit, dubium nemini esse potest, quin Propheta mores enarraverit, non jus regum; neque mores prorsus regum omnium, sed plurimorum. Descendis ad rabbinos, duosque adducis eâdem, quâ prius, infelicitate: nam caput illud de rege in quo R. Joses jus regium aiebat contineri, Deuteronomii esse, non Samuëlis manifestum est. Samuëlis enim ad terrorem duntaxat populo injiciendum pertinere rectissimè quidem & contra te dixit R. Judas. Perniciosum enim est id jus nominari atque doceri quod injustitia planè est, nisi abusive forsitan jus nominetur. Quo etiam pertinet versus 18. *Et exclamabitis die illa propter regem vestrum, sed non exaudiet vos Jehovab;* obstinatos nimirum ista pœna manebat, qui regem nolente Deo dari sibi voluerunt. Quamquam ista verba non prohibent, quo minus & vota & quidvis aliud tentare potuerint. Si enim clamare ad Deum contra regem populo licebat, licebat procul dubio omnem etiam aliam inire rationem honestam sese a tyrannide expediendi. Quis enim quovis malo cum premitur, sic ad Deum clamat ut cætera omnia quæ officii sunt sui negligat, ad otiosas tantùm preces devolutus? Verum utcunque sit, quid hoc ad jus regium, quid ad jus nostrum? qui regem nec invito Deo unquam petivimus, nec ipso dante accepimus, sed jure gentium usi, nec jubente Deo nec vetante, nostris legibus constituimus. Quæ cum ità se habeant, non video quamobrem nobis laudi atque virtuti tribuendum non sit, regem abjecisse; quandoquidem Israëlitis crimini est datum regem petisse. Quod etiam res ipsa comprobavit; nos enim qui regem, cum haberemus, deprecari fumus, tandem. exauditos Deus liberavit; illos, qui cum non haberent, à Deo efflagitabant, fervire jussit; donec Babylonie redeuntes ad pristinum reipub. statum reversi sunt. Ludum Talmudicum deinde aperis; quin & hoc sinistro augurio tentatum. Dum enim regem non judicari cupis ostendere, ostendis ex Codice Sanhedrim *regem nec judicari nec judicare;* quod cum petitione istius populi pugnat, qui ideo regem petebant, ut judicaret: id frustra refarcire studes; intelligi nempe id de regibus Post-babylonis debere. At ecce tibi Maimonides, qui *hanc inter reges Israëlitas & Judæos differentiam* ponit: *Davidis enim posteros judicare & judicari;* Israëlitis neutrum concedit. Occurris tibi, tecum enim litigas, aut cum Rabbinis tuis; meam rem agis. Hoc *primis in regibus locum non habuisse*, quia dictum est v. 17. *vos eritis ei servi:* consuetudine scilicet, non jure; aut si jure, pœnas petendi regis, quamvis non sub hoc fortè vel sub illo, at sub plerisque luebant, quod nos non attingit. Tibi verò adversario opus non est, adeò semper tibi adversaris. Narras enim pro me, ut primò Aristobulus, post Jannæus cognomento Alexander, jus illud regium, non à synedrio juris custode, & interprete acceperint, sed paulatim sibi assumpserint, & senatu renitente usurpaverint: quorum in gratiam bella illa fabula de primoribus synedrii à Gabriele *exanimatis* adinventata est, jusque hoc magnificum, quo niti maximè videris, *regem scilicet non judicari*, ex illa fabula plulquam anili, utpote rabbinicâ, conflatum esse fateris. Reges autem Hebræorum *judicari posse, atque etiam ad verbera damnari* fusè docet Sichardus ex libris Rabbinicis, cui tu hæc omnia debes, & tamen obstrepere non erubescis. Quin immo legimus ipsum Saulem cum filio Jonathane fortis judicium atque etiam capitale subiisse, suoque ipsum edicto paruisse. Uzias quoque à sacerdotibus templo deturbatus, lepræ judicio, tanquam unus è populo, se submisit, réxque esse desit. Quid si templo excedere, quid si magistratu abire, & seorsim habitare nolisset, jus illud regium legibus solutum sibi asseruisset, an passuros fuisse censet Judæos, & sacerdotes templum contaminari, leges violari, populum

populum universum contagione periclitari? In leprosum ergò regem vigeant leges, in tyrannum nihil poterunt? Ecquis tam demens, aut stultus est, ut existimet, cum rex morbosus nè populum contagione lædat, cautum atque provi- sum legibus sit, si rex impius, iniquus, crudelis populum diripiat, excruciet, occidat, rempub. funditus evertat, nullum his malis longè gravioribus remedium legibus repertum esse? Verùm *exemplum ullius regis afferri non potest, qui iudicium capitis subierit in jus vocatus.* Ad illud Sichardus haud absurdè respondet, perinde esse, ac si quis ad hunc modum differeret. Cæsar nunquam citatus est coram Electore; ergò si Palatinus diem Cæsari dixerit, non tenetur Cæsar in iudicio respondere. Cum tamen doceat Bulla aurea Carolum quartum se & successores suos huic cognitioni subiecisse. Quid in corrupto populi statu regibus adeò indultum fuisse miramur, ubi tot privati aut opibus suis aut gratiâ impunitatem vel gravissimorum scelerum assequuntur? Illud autem *ἀντὶ τοῦ θένοντος*, id est, *à nemine pendere, nulli mortalium rationem reddere*, quod tu regis Majestatis maximè proprium esse ais, Aristoteles Polit. 4. c. 10. maximè tyrannicum, & in libera natione minimè ferendum esse affirmat. Tu vero Antonium tyrannum immanissimum, Romanæ reipub. everforem, idoneum sanè authorem producis, non esse justum reposci à Rege factorum suorum rationem; & tamen Herodem cædis reum ad causam dicendam in Parthos proficiscens accersivit ad se Antonius: & animadversurus etiam in regem fuisse creditur, nisi rex eum auro corrupisset. Ita ab eodem fonte profluxit regis potestatis Antoniana assertio, & tua *regia defensio.* At non sine ratione, inquis, *nam reges ab alio non habent quod regnant, sed soli deo acceptum referunt.* Dic fodes quinam? Nam istiusmodi reges existisse unquam, nego. Primus enim Saul, nisi populus refragante etiam deo regem voluisset, nunquam rex fuisset; & quamvis rex renunciatus esset Mispæ, vixit tamen penè privatus, armentum patris secutus, donec Gilgale rex à populo secundùm creatus est. Quid David? quamvis unctus à Deo, nonne iterum unctus est ab Judæis Chebrone, deinde ab omnibus Hebræis, pacto tamen prius foedere? 2 Sam. 5. 1 Chron. 11. foedus autem obligat reges, & intra certos fines continet. Sedit Salomon, inquis, *super solium Domini & cunctis placuit*, 1 Paralip. 29. ergo & placuisse populo aliquid erat. Constituit Jehoiadas regem Joasum, foedus tamen eodem tempore pepigit inter regem & populum. 2 Reg. 11. Hos reges, necnon & reliquos Davidis posteros & à deo & à populo constitutos fateor; cæteros omnes, ubicunque gentium, à populo tantùm constitutos esse affirmo; tu ostende constitutos esse à deo; nisi eâ solum ratione quâ omnia cum maxima tum minima à deo fieri & constitui dicuntur. Solium itaque Davidis peculiari quodam jure solium Jehovæ dicitur; solium aliorum regum non alio, atque cætera omnia, Jehovæ sunt. Quod tu ex eodem capite didicisse potuisti, v. 11, 12. *tua sunt omnia in celo & in terra, tuum est, Jehova, regnum; Divitiæ & gloria à facie tua sunt, vis & potentia, &c.* Diciturque hoc toties, non ut intumescant reges, sed ut moneantur, quamvis deos se esse putent, deum tamen supra se esse, cui debent omnia. Unde illa Essënorum & Poëtarum doctrina, *reges non sine deo, & ab Jove esse* facile intelligitur; omnes enim homines à deo itidem sumus, deque genus. Jus igitur hoc universum dei, non tollit jus populi; quo minùs omnes cæteri reges, non à deo nominati, regnum suum soli populo acceptum referant; cui propterea rationem reddere tenentur. Quod, quanquam Vulgus assentari regibus solet, ipsi tamen reges sive boni, ut Homericus ille Sarpedon, sive mali, ut illi apud Lyricum tyranni, agnoscunt.

Ἰλαῦκε τινὲν δὲ νόϊ τετιμύμεθα μάλιστα, &c.

Glauce cur nos maximo honore afficimur
In Lycia, omnes autem nos tanquam deos intuentur.

Ipse sibi respondet; quia virtute cæteris prælucescimus: Quare fortiter pugnemus, inquit, ne Lycii nobis ignaviam objiciant: Quâ voce & honores regio à populo acceptos, & bellicæ administrationis rationem populo reddendam esse innuit. Mali autem reges, ut metum populo incutiant, deum imperii regii authorem palàm prædicant: Tacitis autem votis nullum numen præter Fortunam venerantur. Juxta illud Horatii:

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
 Regúmque matres barbarorum, &
 Purpurei metuunt tyranni;
 Injurioso ne pede proruas
 Stantem columnam, neu populus frequens
 Ad arma cessantes, ad arma
 Concitet, imperiúmque frangat.

Si ergò reges hodie per deum regnant, etiam populi per deum in libertatem se vindicant, quandoquidem omnia à deo & per deum fiunt. Utrumque etiam æquè testatur Scriptura, & reges per eum regnare, & per eum folio dejici; cùm tamen id utrumque longè sapius à populo fieri perspiciamus, quàm à deo. Jus itaque populi pariter ac regis, quicquid est, à deo est. Populus ubicunque sine deo manifesto regem creavit, potest eodem jure suo regem rejicere. Tyrannum sanè tollere quàm constituere divinius est; plúsque dei cernitur in populo quoties injustum abdicat regem, quàm in rege qui innocentem opprimit populum. Immo reges noxios deo auctore judicat populus: Hoc enim ipso honore dilectos suos decoravit deus, Psal. 149. ut Christum regem suum laudibus celebrantes gentium reges, quales sub evangelio sunt omnes tyranni, *vinculis coërcerent, inque eos jus scriptum exercerent*, qui jure omni scripto atque legibus solutos se esse gloriantur. Ne quis tam stolidè, ne quis tam impiè credat tanti esse apud deum reges, serè mortalium ignavissimos, ut eorum nutu orbis terrarum totus pendeat & gubernetur; eorum ut gratiã, præque illis, divinum, ut ita dicam, hominum genus eodem quo bruta & vilissima quæque animalia loco atque numero habendum sit. Agè nunc, ne nihil enim agas, M. Aurelium, quasi tyrannis faventem, in medium profers; at satius tibi fuit Marcum Aurelium non attigisse. Ille an deum de principibus solum judicare dixerit nescio. Xiphilinus certè quem citas de ἀυταρχία loquitur; *ὅτι ἀυταρχίας ὁ θεὸς μόνος κρίνει δύνατω*; *ἄυταρχίαν* autem monarchiæ synonymum illic esse non assentior; eoque minùs quo sapius præcedentia lego; nam quí cohæreat, aut quid sibi velit aliena illa sententia subito infiticia, qui legerit miretur; præsertim cùm Marcus Aurelius Imperatorum optimus, non aliter cum populo egerit, ut Capitolinus tradit, quàm est actum sub civitate liberã; jus autem populi quin supremum tunc fuerit nemo dubicat. Idem Thraseam, Helvidium, Catonem, Dionem, Brutum tyrannicidas omnes, aut istam gloriam æmulantes coluisse, sibi que reipublicæ formam proposuisse in qua æquis legibus, parique jure omnia administrarentur, in primo libro de vita sua profiteretur: In quarto, non se, sed legem, dominum esse. Agnovit etiam omnia Senatûs populique esse: Nos, inquit, adeò nihil proprium habemus, ut in vestris ædibus habitemus. Hæc Xiphilinus. Tantum absuit ut quicquam jure regio sibi arrogaret. Moriens, filium suum regnaturum eã lege Romanis commendavit, si dignus esset: Jus itaque illud regnandi absolutum atque fictitium, tanquam à deo per manus traditum, illam denique ἀυταρχίαν, præ se non tulit. Plena tamen omnia Græcorum & Latinorum monumenta esse ais: At nusquam visa; plena Judæorum, & tamen addis Judæos in plerisque regia potestati minùs æquos fuisse: Immò Græcos & Latinos multo minùs Tyrannis equos & reperisti & reperies; multo minus Judæos, si liber ille Samuelis in quo is 1 Sam. 10. jus regni descriperat, exstaret; quem librum Doctores Hebræorum à regibus discerprum aut combustum esse tradiderunt, quo impuniùs tyrannidem in suos exercerent. Circumspice jam numquid captare possis: Occurrit tibi rex David postremò torquendus, Psal. 17. *à facie tuã judicium meum prodeat*: Ergo, inquit Barnachmoni, *nullus judicat regem nisi deus*. Et tamen similius veri videtur, Davidem hæc scripsisse, cùm à Saule vexatus, nè Jonathanis quidem judicium, quamvis jam tum unctus à deo, detrectabat; *si est in me iniquitas, tu me affice morte*, inquit, 1 Sam. 20. deinde ut quivis alius ab hominibus falsò accusatus, ad judicium dei provocat; id sequentia declarant, *tui oculi vident que recta sunt, cùm exploraveris cor meum*, &c. Quid hoc ad judicium regium, aut forense? Sanè jus regium illi maximè labefactant atque destruunt, qui fundamentis tam fallacibus niti, atque exædificari produnt. En tritum illud tandem, & aulicorum nostratium argumentum palmarium. *Tibi soli peccavi*, Psal. 51. 6. quasi verò rex David in mœrore & lacrymis poenitentiam agens, sordidatus & squalidus in terra jacens, misericordiam à deo suppliciter petens, quicquam de jure

regio cogitaverit hæc loquutus; cùm se vix jure mancipii dignum esse arbitraretur. An omnem dei populum, fratres suos usque adeò præ se contempsit, ut cædibus, adulteriis, rapinis peccare in eos non se posse censeret? Absit à rege tam sancto tanta superbia, tamque foeda ignoratio vel sui vel proximi. *Tibi igitur soli peccavi* procul dubio intelligendum est, tibi præcipuè. Utcunque sit, profectò verba psallentis, & sententiæ affectibus plenæ haudquaquam sunt ad jus explicandum accommodatæ, aut eò trahendæ. *At non est in jus vocatus, nec coram synedrio causam capitis dixit.* Esto; qui enim potuit id resciri, quod adeò sine arbitris, & secretò peractum fuit, ut per aliquot fortasse annos (cujusmodi aulæ arcana sunt) vix unus aut alter conscius fuisse videatur? 2 Sam. 12. *Tu hoc clam fecisti.* Deinde quid si in privatis etiam puniendis cessaret synedrium? An quis inde puniendos non esse argumentabitur? Sed ratio obscura non est; ipse se condemnaverat, v. 5. *Reus capitis vir ille qui fecit hoc;* cui statim subjicit propheta, *tu vir ille es;* prophetæ etiam judicio capitis reus. Veruntamen deus pro suo jure atque in Davidem eximiâ clementiâ, & peccato absolvit regem, & ipsa mortis sententiâ, quam is in semetipsum pronuntiaverat, v. 13. *Non es meriturus.* Nunc in advocatum nescio quem sanguinarium debaccharis, & in eo totus es ut perorationem ejus refellas: De qua ipse viderit; ego quod propositum mihi est, id ago ut quàm paucissimis absolvam. Quædam tamen præterire non possum; primum; insignes repugnantias tuas: Qui p. 30. hæc habes; *Israëlitæ non deprecantur injustum regem, violentum, raptorem, & quales esse solerent qui pessimi.* At p. 42. *Advocatum vellicas quòd Israëlitæ tyrannum petisse arguerat. An de fumo inquis in flammam ire præcipientes maluerunt, id est sevitiâ pessimorum tyrannorum experiri potiùs quàm judices malos pati quibus jam assueverant.* Illic Hebræos maluisse aïs tyrannos quàm judices, hìc judices maluisse quàm tyrannos; & nihil minùs quàm tyrannum voluisse. De tuo igitur respondebit tibi Advocatus, juxta enim te omnis rex jure regio tyrannus est. Quod sequitur bene habet, *authoritatem in populo maximam tunc fuisse, quòd judices repudiârunt, regem optârunt.* Memineris, cùm hoc ego à te reposcam. *Negas deum iratum Israëlitis regem tanquam tyrannum aut pœnam attribuisse, sed ut rem salutarem & bonam.* Quod tamen facillè refellitur. Cur enim exclamarent propter regem illum quem elegerant, nisi quòd res mala erat imperium regium; non quidem per se, sed quòd plerunque, sicut Propheta hic monet, in superbiam & dominationem se convertit? Si adhuc non satisfacio, agnosce jam tua, syngropham agnosce tuam & erubefce. Apparat. ad primatum, *Iratus deus regem illis dedit offensus eorum peccatis, quòd deum habere regem rennissent.* Ita Ecclesia quasi in pœnam ejus delicti, quòd à puro dei cultu desciverat, in unius mortalis monarchæ plusquam regium dominatum data est. Tua igitur similitudo si sibi constat, aut dedit deus regem Israëlitis in pœnam, & tanquam rem malam, aut dedit Papam ecclesiæ in bonum & tanquam rem bonam. Quid hoc homine levius, quid insanius? Quis huic in re minimâ fidem habeat, qui tantis in rebus quid asserat, & mox neget, nihil pensi habet? Affirmas p. 29. *regem legibus solutum esse apud omnes Gentes, sic Oriens judicavit, sic Occidens.* At p. 43. *omnes reges Orientis κατὰ νόμον, & legitimos fuisse; immò Egypti reges in maximis minimisque rebus legibus obstrictos, cùm initio capitis hoc te probaturum pollicitus sis, omnes reges solutos legibus esse, leges dare, non accipere.* Equidem non irascor tibi; aut enim insanis, aut stas à nobis. Hoc certè oppugnare est, non defendere, hoc regem est ludos facere. Sin minùs, Catullianum profectò illud in te aptissimè quadrat, sed inversum; nam quantò quis unquam optimus poëta fuit, tantò tu pessimus omnium patronus. Certè nisi stupor ille quo Advocatum esse demersum aïs, te potiùs obcæcavit, jam tute obbrutuisse te senties. Nunc omnibus quoque gentium regibus leges datas fuisse fateris; non tamen ut iis tenerentur, judiciorum metu & pœna capitis. Quod nequedum ex scripturâ, neque ex ullo authore fide digno ostendisti. Tu igitur paucis accipe: leges civiles iis dare qui legibus non tenentur, stultum & ridiculum est; omnes alios punire, uni duntaxat omnium scelerum impunitatem dare, cùm lex neminem excipiat, iniquissimum est. Quæ duo in sapientes legum latores minimè cadunt, multò minùs in deum. Ut omnes autem videant te nullo modo ex Hebræorum scriptis id probare, quod probandum hoc capite susceperas, esse ex magistris tuâ sponte confiteris, qui negans alium suis majoribus regem agnoscendum fuisse præter Deum, datum autem in pœnam fuisse. Quorum ego in sententiam pedibus eo. Non decet enim, neque dignum est regem esse, nisi qui cæteris omnibus longè antecellit; ubi multi sunt æquales, ut sunt in omni civitate plurimi, imperium ex æquo atque per vices dandum esse arbitror:

arbitror : æquali, aut plerumque deteriori, ac sapissime stulto servire omnes, quis non indignissimum putet? Nec ad commendationem regalis imperii plus facit, quòd Christus à regibus originem duxit, quàm facit ad pessimorum regum commendationem, Christum eos habuisse nepotem. *Rex est Messias* : agnoscimus, gaudemus, & quàm citissimè veniat oramus; dignus enim est, nec ei quisquam similis aut secundus; interim regia gubernatio commissa indignis & immerentibus, ut plerumque fieri solet, plus mali quàm boni attulisse humano generi rectè existimatur. Nec continuò sequitur omnes reges tyrannos esse. Verùm ita esto: do tibi hoc, nè me nimis tenacem putes; urere tu jam dato. *Hæc duo sequuntur, inquis, Deus ipse rex fuerit tyrannorum dicendus, & quidem tyrannus ipse maximus.* Horum alterum si non sequitur, sequitur profectò illud quod toto libro tuo semper ferè sequitur, te non scripturæ solùm, sed tibimet perpetuò contradicere, ut qui proxima periodo supra dixeras, *unum Deum regem esse omnium rerum, quæ & ipse creavit.* Creavit autem & tyrannos & Dæmonas; eorum itaque rex vel tuâ ipsius sententiâ. In alterum despuimus, & blasphemum illud tibi os obturatum volumus, qui Deum affirmes tyrannum esse maximum, si tyrannorum, quod ipse sapius dicis, Rex & Dominus dicatur. Sed nec rem regiam multò plus adjuvas, dum ostendis, Mosen etiam cum *summa potestate regem fuisse.* Nam fuerit sanè, vel quivis alius, dummodò is sit qui res nostras, quemadmodum Moses, ad Deum referre possit. Exod. 18. 19. Verùm neque Mofi, quamquam is Dei quasi sodalis fuit, licuit in Dei populo quicquid libuit facere. Quid enim ille? *Venit ad me hic populus, inquit, ad consulendum Deum;* non ergo ad mandata Mosis accipienda. Tum suscipit Jethro, *esto tu pro hoc populo erga deum, & commonescias eos de legibus dei.* Et Moses, Deut. 4. 5. *docui vos statuta & judicia, quemadmodum præcepit mihi Deus.* Unde *fidelis* dicitur in totâ domo dei. Num. 12. Rex itaque Jehova tum populi fuit; Moses veluti interpret tantùm Jehovahæ regis. Impium igitur & sacrilegium te esse oportet, qui summam hanc potestatem à Deo ad hominem injustus ausis transferre, quam ipse Moses non summam sed vicariam tantùm & intermediam sub præsentis numine obtinuit. Accedit etiam cumulus ad improbitatem tuam, quòd Mosen hic summâ potestate regem fuisse dicas; cum in apparatu ad primatum, p. 230. *Eum in commune cum LXX senioribus populum rexisse, & primum populi non dominum fuisse* dixeris. Si igitur rex fuit, ut erat certè, & regum optimus, idque sicut ipse ais, cum potestate planè summâ & regia, nec tamen dominus, neque solus populum regerebat, vel te authore, necessariò sequitur reges, quamvis summâ potestate præditos, jure tamen regio atque summo, non esse dominos, neque solos populum regere debere; quantò minùs ad libitum suum? Jam verò quâ impudentiâ Dei mandatum ementiris, *de rege statim atque ingressi essent terram sanctam sibi constituendo.* Deut. 17. *supprimis enim veteratoricè quod præcedit, si dixeris, statuam super me regem;* tunc memento quid à te jam reposcam; cum dixeris p. 42. *liberrimâ tunc potestate populus erat præditus.* Nunc iterum fanaticus an profanus esse velis, ipse videris. *Deus, inquis, cum tanto ante determinaverit regum regimen institutendum tanquam optimum populi illius regendi statum, quomodo hæc conciliabuntur? Propheta repugnavit, Deus sic egit cum propheta, ut quasi nollet.* Videt se illaqueatum, videt se impeditum: Jam attendite quanta cum malitiâ adversus prophetam, impietate adversus Deum, expedire se querat: *cogitandum in his est, inquit, Samuelem esse cujus filii populum tunc judicabant, eos populus repudiabat ob corrupta judicia; Samuel igitur noluit filios suos à populo rejici; Deus ut gratificaretur propheta suo, innuit non valde sibi placere, quod populus desideraret.* Dic uno verbo improbe, quod per ambages dicis; Samuel populo fucum fecit, Samueli Deus. Non advocatus ergò, sed tu ceritus ille & lymphaticus es, qui modò ut regem honores, nil Deum revereris. Inne tibi Samuel videtur, qui salutis aut charitatis patriæ filiorum avaritiam & ambitionem præposuerit, qui populo recta & salutaria petenti, tam callido consilio, tamque vasto illuserit, falso pro veris docuerit? Inne tibi Deus, qui in re tam turpi cuivis gratificaretur, aut cum populo simulatè ageret? Aut ergò jus regium non erat quod Propheta populo exposuit, aut jus illud, teste Deo & prophetâ, malum, molestum, violentum, inutile, sumptuosum reipub. erat; aut denique, quod nefas est dicere, & Deus & Propheta populo verba dare voluerunt. Passim enim testatur Deus valdè sibi displicuisse quòd regem petissent. Ver. 7. *Non te sed me spreverunt, ne regnem super ipsos, secundum illa facta quibus dereliquerunt me & co-*

luerunt deos alienos: ac si species quædam idololatriæ videretur regem petere, qui adorari se, & honores propè divinos tribui sibi postulat. Sanè qui supra omnes leges terrenum sibi dominum imponit, propè est ut sibi Deum statuat alienum; Deum utique haud sæpe rationabilem, sed profligatâ sæpius ratione brutum, & belluinum. Sic 1 Sam. 10. 19. *Vos sprevisistis Deum vestrum qui ipse servat vos ab omnibus malis, & angustiis vestris, cum dixistis ei, regem præpones nobis.* & cap. 12. 12. *Vos regem petistis, cum Jehova sit rex vester.* & ver. 17. *Videte malum vestrum magnum esse coram Jehova petendo vobis regem.* Et conemptim Hosea de rege, 13. 10, 11. *Ubi rex tuus, ubinam est? servet te jam in civitatibus tuis. Ubi vindices tui? quoniam dixisti, da mihi regem & proceres: dedi tibi regem in ira mea.* Hinc Gideon ille Heros rege major, *Non dominabor in vos, neque filius meus in vos dominabitur, sed dominabitur in vos Jehova,* Jud. 8. planè ac si simul docuisset, non hominis esse dominari in homines, sed solius Dei. Hinc Hebræorum rempublicam, in qua Deus principatum solus tenuit, *θεοκρατία* vocat Josephus contra Apionem Grammaticum Ægyptium & maledicum tui similem. Populus denique respiciens apud Isaiam 26. 13. calamitosum hoc sibi fuisse queritur, quòd alios præter Deum Dominos habuerat. Indicio sunt hæc omnia regem irato Deo Israëlitis fuisse datum. In historia tyranni Abimelechi quis est cui non risum moveas? de quo dicitur, cum is partim saxo à muliere, partim armigeri gladio interfectus fuerit, *reddidit Deus malum Abimelechi.* Hæc, inquis, historia potentissimè adstruit Deum solum regum judicem esse & vindicem: immo tyrannorum, nebulonum, nothorum, si hoc valebit: quicumque per fas aut nefas tyrannidem occupaverit, is jus regium statim in populum adeptus erit, poenas effugit, confestim arma magistratui de manibus fluent, mussare deinceps populus non audebit. Verùm quid si magnus aliquis latro hoc modo in bello periisset, an Deus ergo solus latronum vindex? Quid si carnificis manu lege damnatus, an ideo minus illi Deus malum reddidisset? Ne iudices quidem eorum unquam legisti lege postulatos; tamen *in optimatum status vel principem, si quid committat, posse ac debere judicari,* ultrò fateris pag. 47. cur non item tyrannus in regno? quia Deus reddidit malum Abimelechi. Ac reddidit quoque mulier illa, reddidit etiam armiger, in quos ille ambos jus regium habere præ se tulit. Quid si reddidisset magistratus, annon is idcirco Dei gladium gerit, ut malum malis reddat? Ab hoc potentissimo de morte Abimelechi argumento ad verborum contumelias more suo se convertit; nil nisi *cænum & lutum* ore fundit; cum eorum quæ promisit se probaturum, nihil vel ex sacris libris, vel ex rabbinicis probaverit. Nam neque regem legibus solutum esse, nec cur puniri, si delinquat solus mortalium non debeat, quicquam ostendit. Immo suis ipse testibus se induit, & sententiam suæ contrariam esse veriorem suomet ipse opere demonstrat. Cùmque argumentis parùm proficiat, criminationibus atrocissimis omnium in nos odium excitare conatur, quasi rege optimo & innocentissimo crudeliter sublato. *An Solomon, inquit, melior rex Carolo primo fuit?* Sunt, ut verum fatear, qui patrem ejus Jacobum cum Solomone comparare non dubitârunt, & natalibus quidem anteferre. Solomon Davidis filius; is primò Saulis musicus erat; Jacobus Darlii comitis filius, qui Davidem musicum, reginæ uxoris thalamus nocte ingressum, cum ostio pessulum obdidisset deprehendit, haud multò post interfecit, ut narrat Buchananus. Natalibus ergo illustrior Jacobus, & secundus Solomon sæpe dictus, quamvis Davidis musici filius an fuerit, dubium sit. At Carolum conferre cum Solomone qui tibi in mentem venire potuerit non video. Quem enim tu Carolum tot laudibus tollis, ejus pervicaciam, avaritiam, crudelitatem, & sævum in omnes pios atque bonos dominatum, ejus bella, incendia, rapinas, & miserorum civium cædes innumeras, dum hæc scribo, Carolus ipse filius in illa publicæ poenitentia sedeculâ apud Scotos coram populo confitetur atque deplorat: immò tuum illud regium jus ejurat. Verùm si parallelis tantopere delectaris, Carolum cum Solomone conferamus. Solomon à meritissimo *fratris supplicio regnum auspiciatus est*: Carolus à patris funere; non dico à nece, quamvis indicia veneni omnia in corpore patris mortui conspecta sint; ista enim suspicio in Bucchingamio constitit; quem tamen Carolus, & regis interfectorem & sui patris, non solum in comitiis omni culpa exemit, sed ne omninò res ea Senatus cognitioni subiceretur, comitia dissolvit. Solomon *gravissimis tributis populum pressit*: at ille in templum Dei, & ædificia publica impendit, Carolus in luxum. Solomon à plurimis uxoribus ad Idolorum cultum pellectus est, hic ab unâ. Pellectus in fraudem Solomon, pellexisse

pellexisse alios non legitur ; hic alios, non solum uberrimis corruptæ Ecclesiæ præmiis pellexit, sed etiam edictis & canonibus ecclesiasticis coëgit, ut invisa reformatis omnibus altaria statuerent, & pictos in pariete crucifixos altaribus imminentes adorarent. At non est ideo *Solomon à populo capitis damnatus*. Nec inde, inquam, sequitur damnari à populo non debuisse ; multa enim incidere potuerunt, cur id tum expedire populo non videretur. Populus certè quid sui juris esset haud multo post & verbis & factis patefecit : cum Solomonis filium decem tribus expulerunt ; & nisi maturè se in fugam coniecisset, etiam lapidibus regem tantummodò minacem obruituros fuisse credibile est,

C A P. III.

Cum fatis jam disputatum atque conclusum sit, reges Mosaiicos ex præscripto Dei omnibus obstrictos legibus pariter cum populo fuisse, nullas legum exceptiones perscriptas inveniri, ut reges *quod vellent impune possent*, aut ut à populo puniri ne possint, Deum proinde *vindictam de his tribunali suo reservasse* falsissimum esse, sine authore, sine ratione dictum ; videamus an id suadeat Evangelium, quod dissuasit lex, non imperavit : videamus an Evangelium, divinum illud libertatis præconium, nos in servitutem adducat regibus & tyrannis, quorum ab impotenti imperio etiam servitutis cujusdam magistra lex vetus populum Dei liberavit. Primum argumentum ducis à personâ Christi, quem quis nescit non privati solùm, sed etiam servi personam ideo sumpsisse, ut nos liberi essemus. Neque hoc de interna tantùm libertate intelligendum est, non de civili ; quàm enim aliena sunt ista quæ Maria, mater Christi, ejus in adventu cecinit, *superbos dissipavit cogitatione cordis ipsorum, detraxit dynastas è thronis, humiles evexit*, si adventus ejus tyrannos potius in folio stabiliret Christianos omnes eorum sævissimo imperio subjeceret. Ipse sub tyrannis nascendo, serviendo, patièdo, omnem honestam libertatem nobis acquisivit : ut posse servitutem, si necesse est, æquo animo pati, sic posse ad libertatem honestè aspirare non abstulit Christus, sed majorem in modum dedit. Hinc Paulus, 1 Cor. 7. non de evangelica solùm, sed de civili libertate sic statuit. *Servus vocatus es? ne sit tibi cura; sin autem potes liber fieri, potius utere; pretio empti estis, ne estote servi hominum.* Frustra igitur ab exemplo Christi ad servitutem nos hortaris, qui suæ servitutis pretio libertatem nobis etiam civilem confirmavit. Et formam quidem servi nostrâ vice suscepit, animum vero liberatoris nunquam non retinuit : unde jus regium quid sit, longè aliter docuisse ostendam, atque tu doces ; qui non regii, sed tyrannici juris, idque in republicâ novus professor, si qua gens tyrannum sive hæreditarium, sive adventitium, sive fortuitum fortita erit, eam non solùm necessitate, sed etiam religione servam esse statuis. Tuis autem, ut soleo, in te utar testimoniis. Interrogavit Petrum Christus, cum ab eo coactores quidam Galilæi didrachma exigebant, Mat. 17. à quibus acciperent reges terræ tributa sive censum, à filiis suis, an ab alienis ? respondet ei Petrus, ab alienis. Ergo, inquit Christus, *liberi sunt filii; sed ne offendamus illos, da iis pro me & pro te.* Variè hic locus interpretes exercet, cuiam persolverentur hæc didrachma, alii sacerdotibus in sanctuarium, alii Cæsari: ego quidem Herodi persoluta, interverso Sanctuarii reditu, sentio fuisse. Varia enim ab Herode & filiis ejus exacta tributa, ab Agrippa tandem remissa narrat Josephus. Hoc autem tributum per se exiguum, multis aliis adjunctum, grave erat : gravia autem fuerint oportet de quibus hic Christus loquitur, alioqui, in republica etiam, pauperes capite censi fuerunt. Hinc itaque Christus Herodis injusticiam arguendi, cujus sub ditione erat, occasionem cepit. Qui, cum cæteri reges terræ (siquidem patriæ parentes dici se cupiant) non filiis, id est civibus suis, sed alienis, bello nempe subactis, graviora tributa imperare soleant, hic contra non alienos, sed filios opprimeret. Utcunque sit, sive filios hîc, cives regum proprios, sive filios Dei, id est fideles & in universum christianos intelligi concedas, ut intelligit Augustinus, certissimum est, si filius fuit Petrus, & proinde liber, nos etiam authore Christo liberos esse ; vel ut cives, vel ut christianos : non esse ergo juris regii à filiis & liberis tributa graviora exigere. Testatur enim Christus persolvisse se, non quod deberet, sed

sed ne illos offendendo qui exigebant, negotium sibi privatus exhiberet : Cum officium ac munus longissimè diversum in illo vitæ suæ curriculo explendum sibi esset. Dum igitur negat Christus jus regium esse, graviora vectigalia liberis imponere, certè spoliare, diripere, occidere, excruciare proprios cives, & præsertim Christianos, jus esse regium multo evidentiùs negat. Hunc in modum de jure regio cum & aliàs disputasse videatur, venire in suspicionem quibusdam cœpit, non se tyrannorum licentiam pro jure regio habere. Non enim de nihilo erat quòd Pharisæi interrogatione hujusmodi animum ejus tentarent, quòd de jure regio percontaturi, eum neminem curare, non respicere personam hominum dixerint ; neque de nihilo, quòd is proposita sibi istiusmodi quæstione irasceretur, Mat. 22. An te quispiam si insidiosè aggredi, si loquentem captare vellet, si elicere ex te quod fraudi futurum tibi sit, de jure regio sub rege interrogaret ? An tu cuiquam de istoc interroganti irascerere ? Non opinor. Vel hinc ergo perspicias, non id eum de jure regio sensisse quod regibus gratum erat. Idem ex responso ejus apertissimè colligiur, quo ille percontatores amandare à se potiùs quàm docere videtur. *Potest numisma censûs ; cujus, inquit, imago ista est ?* *Cæsaris. Reddite ergo Cæsari quæ sunt Cæsaris, quæ dei sunt deo.* Immo quæ populi sunt populo reddenda esse quis nescit ? Reddite omnibus quod debetis, inquit Paulus, Rom. 13. non ergo Cæsari omnia. Libertas nostra non Cæsaris, verùm ab ipso Deo natale nobis donum est ; eam Cæsari cuivis reddere, quam ab eo non accepimus, turpissimum esset, & humana origine indignissimum. Si enim os hominis, & vultum aspiciens interrogaret quisquam, cujus ista imago esset, annon facile quivis responderet dei esse ? Cum igitur dei simus, id est verè liberi, & præsertim injusto, improbo, tyranno in servitutein tradere, sine piaculo, & quidem maximo sacrilegio non possumus. Interim quæ Cæsaris sunt, quæ dei, in medio relinquit. Quòd si idem erat hoc numisma quod didrachmum illud deo pendi solitum, ut certè postea sub Vespasiano fuit, tum sanè controversiam non minuit Christus, sed implicavit : Cum impossibile sit deo & Cæsari idem simul reddere. At enim ostendit quæ Cæsaris essent ; numisma nempe illud Cæsaris imagine signatum. Quid igitur inde lucraris præter denarium vel Cæsari vel tibi ? Aut enim Cæsari Christus præter denarium illud nihil dedit, cætera omnia nobis asseruit, aut si quicquid pecuniæ Cæsaris nomine inscriptum esset, id Cæsari dedit, contrarius jam sibi, nostra ferè omnia Cæsari dabit, qui duo modò didrachma regibus non se ex debito persolvere, & tuo & Petri nomine professus est. Ratio denique infirma est qua nitentur ; non enim principis effigiem habet moneta ut principis esse, sed ut probam se esse moneat ; utque se principis nomine insignitam ne quis audeat adulterare. Sin autem ad jus regium inscriptio tantum valeret, reges profectò nostras omnium facultates, uti essent suæ, sola nominis inscriptione statim perficerent ; aut si nostra omnia jam sua sunt, quod tuum dogma est, non idcirco Cæsari numisma illud reddendum erat, quia Cæsaris nomen aut imaginem prætulit, sed quia Cæsaris jam antea jure erat, nulla licet imagine signatum. Ex quo manifestum est, Christum hoc in loco non tam nos officii nostri erga reges aut Cæsares ita perplexè atque ambiguè admonere voluisse, quàm Pharisæos hypocritas improbitatis & malitiæ arguere. Quid ? Rursus cum ei nuntiarent Pharisæi, Herodem ejus vitæ insidias parare, an humile aut demissum ab eo responsum tyranno reddendum tulerunt ? Immo *ite, inquit, & dicite vulpi illi ; innuens reges non jure regio sed vulpino civibus suis insidiari.* Atqui *sub tyranno supplicium mortis subire sustinuit.* Enimverò qui potuit nisi sub tyranno ? *Supplicium sub tyranno passus est ; ergo ad injustissima quævis juris regii testis & assertor :* Egregius tu quidem officiorum ratiocinator es. Verùm Christum quamvis nostri liberandi, non sub jugum mittendi causâ servum se fecerit, tamen ad hunc modum se gessit ; nec juri quicquam regio præter æquum & bonum concessit. Nunc ad præcepta ejus hæc de re aliquando veniamus. Zebedæi filios maximam in regno Christi, quod mox in terris futurum somniabant, dignitatem affectantes, sic Christus corripuit, ut omnes simul Christianos comunefaceret quale jus magistratûs & imperii civilis apud eos constitui voluerit. *Scitis, inquit, principes gentium in eas dominari, & magnates auctoritatem exercere in eas, verùm non ita erit inter vos. Sed quicumque volet inter vos magnus fieri, esto vester minister ; & quicumque volet inter vos primus esse, esto vester servus.* Hæc tu nisi mente captus tecum facere credidisses ? Tales

in bello hostes nobis contingant, qui in castra hostium (quanquam & armatos vincere sat scimus) uti tu soles, cæci atque inermes tanquam in suos incidant: Ita semper quod tibi maximè adversatur, id demens veluti firmissimum causæ tuæ subsidium comparare consuevisti. Petebant Israëlita regem, *ut habebant omnes istæ gentes*: Diffuasit deus multis verbis, quæ Christus hic summatim complexus est, *scitis principes gentium in eas dominari*: Petentibus tamen iis dedit regem Deus, quamvis iratus: Christus, ne peteret omnino Christianus populus, more gentium dominaturum, adhibitâ cautione antevertit; *inter vos non ita erit*. Quid hoc clariùs dici potuit? Non erit inter vos ista regum superba dominatio, tamerfi specioso titulo Evergetæ & benefici vocentur; sed qui magnus inter vos fieri vult, quis autem principe major, *esto vester minister*: Et qui primus sive princeps (Luc. 22.) *esto vester servus*. Non erravit itaque Advocatus ille quem infectaris, sed authorem habuit Christum, si regem Christianum populi ministrum esse dixit, uti est certè omnis bonus magistratus. Rex autem inter Christianos aut omnino non erit, aut erit servus omnium; si planè vult esse dominus, esse simul Christianus non potest. Quin & Moses, legis quodammodo servilis institutor, non populo superbè dominabatur, sed onus ipse populi ferebat; ferebat in sinu Populum, ut nutricius lactentem. Num. 11. nutritius autem servus est. Plato non dominos sed servatores & adjuutores populi appellandos esse magistratus docuit; Populum non servos, sed altiores magistratuum, ut qui alimenta & stipendia magistratibus etiam regibus præbeant. Eosdem Aristoteles custodes & ministros legum vocat, Plato & ministros & servos. Ministros dei Apostolus quidem appellat, quod tamen nequaquam obstat quò minùs sint & legum & populi; tam leges enim quàm magistratus propter populum sunt. Et tamen hanc tu *Fanaticorum Angliæ Molossorum opinionem* esse clamitas. Molossos esse Anglos certè non putarem, nisi quòd tu illos, hybrida, latratu tam degeneri oblatras; Lupi, si diis placet, Sancti Dominus: Lupus nimirum sanctus queritur Molossos esse fanaticos. Germanus olim, cujus ille Lupus Trecaffinus collega fuit, incesto apud nos regi Vortigerno autoritate suâ regnum abrogavit. Sanctus itaque Lupus ralem te Lupi non sancti, sed famelici, cujuspian & latrunculi dominum, illo apud Martialem vipèrarum domino viliozem, aspernatur: qui & latrantem ipse domi, ut ferunt, Lyciscam habes, quæ tibi miserè dominatur; cujus partim impulsu etiam scripsisse hæc diceris; unde mirum non est velle te regiam dominationem aliis obrudere, qui foemineum ipse domi dominatum ferre tam serviliter assuevisti. Sis itaque Lupi Dominus, sit Lupa tuâ domina, sis Lupus ipse, sis Lycanthropus, molossis meherculè Anglicanis ludibrium debes. Verùm lupos venari nunc non est otium; sylvis itaque egressi, in viam regiam redeamus. Qui contra omnem in ecclesia primatum nuper scripsisti, nunc *Petrum Apostolicæ coronæ principem* appellas. Quis tibi autoritate tam fluxâ homunculo fidem habeat? Quid Petrus? *Subjècti estote omni humana ordinationi propter dominum, sive regi ut supereminenti, sive præsidibus, ut qui per eum mittantur, ad ultionem quidem facinorosorum, laudem verò beneficientium; quoniam ita est voluntas dei*. Scripsit hæc Petrus non solùm privatis, sed etiam advenis per minorem ferè Asiam dispersis, atque dispalatis; qui in iis ubi debebant locis nullius juris præterquam hospitalis capaces erant. An tu incolas, liberos, nobiles, indigenarum conventus, comitia, parlamenta idem in sua patria, quod sparfos & peregrinos in aliena decere putas? An idem privatos decere in sua, quod senatores & magistratus, sine quibus ne reges quidem esse possunt? Fac tamen indigenas fuisse, fac non privatos, sed Senatum ipsum Romanum, cui hæc scripta sunt. Quid inde assequeris? Cùm nullum præceptum cui ratio aliqua adjuncta est, quenquam ultra illam præcepti rationem obligare aut soleat aut possit. *Estote subjècti, ὑποτάξτε*, id est, si vim verbi spectes, subordinati, seu legitimè subjècti, *ἢ ᾧ τῶν ἐξ ὑμῶν*, inquit Aristoteles, lex est ordo. *Subjècti estote propter dominum*. Quamobrem? Quia cùm rex, tum præfes constituitur à deo ad ultionem facinorosorum, laudem beneficientium. *Quoniam ita voluntas est dei*. Videlicet ut talibus obsequamur, quales hic describuntur; de aliis nullum hic verbum. Vides quam optimè hujus præcepti constet ratio; addit. v. 16. *ut liberi*, non ergo ut mancipia. Quid si versâ vice ad crucem & perniciem bonorum, ad impunitatem & laudem & præmia facinorosorum regnent? An in perpetuum subjècti erimus non privati solùm, sed primores, sed magistratus omnes, ipse denique Senatus? Annon humana ordinatio dicitur? Cur ergò potestas humana, ad constituendum quod hominibus bonum & salubre est, valebit ad tollendum quod iisdem malum & exitiosum est,

est, non valebit? Atqui rex ille cœi subiecti esse iubentur, erat Romæ eâ tempestate Nero tyrannus; ergo tyrannis etiam subiecti esse debemus. At inquam, & dubium hoc est, Nero an Claudius tunc temporis rerum potiretur, & illi qui subiecti esse iubentur, advenæ, dispersi, privati, non consules, non prætores, non Senatus Romanus erant. Nunc Paulum adeamus (quoniam tu quod nobis de regibus licere non vis, id tibi de Apostolis licere autumas, ut principatum Petro modò des, modò eripias) Paulus hæc ad Romanos, c. 13. *Omnia potestates supereminens subiecta esto, non est enim potestas nisi à deo, quæ autem sunt potestates à deo sunt ordinatae*: Romanis hæc scribit, non, ut Petrus, advenis, dispersis, sed privatis tamen potissimum & plebeiis; ita etiam scribit, ut totam reipub. administrandæ rationem, originem, finem luculentissimè doceat. Quo magis obedientiæ quoque nostræ vera ac distincta ratio, ab omni servitute distincta eluceret. *Omnia potestates, hoc est quisque homo subiectus esto*. Quid sibi Apostolus proponat hoc capite satis explanavit Chrysostomus, ποιεῖ τὸ τοῦ θεοῦ, &c. *facit hoc*, inquit, ut ostendat Christum leges suas non ad hoc induxisse ut communem libertatem everteret, sed ut in melius statueret. Non ergo ut Neronem, aut tyrannum quemvis alium supra omnem legem & pœnam constituendo, crudelissimum unius imperium in omnes mortales constabiliret. Utque simul doceret superflua & inutilia bella non esse suscipienda, non ergo bella damnat contra tyrannum, hostem patriæ intestinum, atque adeo periculosissimum suscepta. *Per vulgatus tunc eras hominum sermo traducens apostolos tanquam seditiosos, & novatores quasi omnia ad everendum leges communes & facerent & dicerent; his nunc ora obstruit*. Non ergo tyrannorum defensiones conscripserunt apostoli, quod tu facis, sed ea fecerunt, ea docuerunt, quæ suspecta omnibus tyrannis defensione apud illos potius, & interpretatione quadam egebant. Propositum Apostolo quid fuerit ex Chrysostomo vidimus; nunc verba scrutemur. *Omnia potestates supereminens subiecta esto*, quæ tamen istæ sint non statuit: Non enim iura atque instituta omnium nationum abolere, unius libidini omnia permittere in animo erat. Certè optimus quisque imperator auctoritatem legum & Senatûs auctoritate suâ longè superiorem semper agnovit. Idem apud omnes nationes non barbaras jus semper sanctissimum fuit. Unde Pindarus apud Herodotum, νόμον πάντων βασιλέα, legem omnium regem esse dixit; Orpheus in hymnis non mortalium solum, sed immortalium etiam regem appellat.

Ἀθανάτων καλέω ἐξ ἑρητῶν ἀγνὸν ἀνακτῆρα
οὐράνιον νόμον.

Reddit rationem. Αὐτὸς γὰρ μένος ζῶων οὐκ ἔχει κατὰ φύσιν. *Lex enim sola viventium gubernaculum tenet*. Plato in legibus τὸ κατὰ φύσιν ἐν τῇ πόλει, id quod in civitate plurimum debet posse, legem esse ait. In epistolis eam maximè rempub. laudat, ubi lex, & domina & rex hominum, non homines tyranni legum sunt. Eadem Aristotelis sententia in Politicis, eadem Ciceronis in legibus, ita leges præesse magistratibus, ut magistratus præsentur populo. Cùm itaque sapientissimorum virorum iudicio, prudentissimarum civitatum institutis lex semper potestas summa atque suprema habita sit, nec evangelii doctrinâ cum ratione aut cum jure gentium pugnet, is utique potestatibus supereminens verissimè subiectus erit, qui legibus & magistratibus juxta leges Rempub. gubernantibus ex animo pareat. Non ergo solum populo subiectionem hanc, sed regibus etiam præcipit; qui supra leges nequaquam sunt. *Non est enim potestas nisi à deo*; id est nulla reipub. forma, nulla homines regendi legitima ratio. Antiquissimæ etiam leges ad authorem deum olim referebantur; est enim lex, ut Cicero in Philip. 12. nihil aliud nisi recta & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. A deo igitur est magistratuum institutio, ut eorum administratione gens humana sub legibus viveret: hanc autem vel illam administrationis formam, hos vel illos magistratus eligendi optio procul dubio penes liberas hominum nationes semper fuit. Hinc Petrus & regem & præfides ἀνθρώπων κτιστῶν, humanam creationem vocat; & Hosea, c. 8. *Constitunt reges, at non ex me; præficiunt principes quos non agnosco*. In istâ enim solâ Hebræorum reipub. ubi deum variis modis consulere poterant, de regis nominatione ad deum referri ex lege oportebat: Cæteræ gentes mandatum à deo nullum istiusmodi accepimus. Aliquando aut ipsa regiminis forma, si vitiosa sit, aut illi qui potestatem obtinent, & ab hominibus, & à diabolo sunt. Luc. 4. *Tibi dabo potestatem hanc omnem, nam*

mibi tradita est, & cui volo do illam. Hinc princeps hujus mundi dicitur, & Apocalyp. 13, dedit Bestiæ Draco potentiam suam, & thronum suum, & potestatem magnam. Propterea necesse est hîc intelligi non potestates quascunque, sed legitimas, prout etiam infra describuntur; necesse est intelligi potestates ipsas, non semper eos qui imperium obtinent. Hinc dilucidè Chrysostomus, *Quid ais? inquit, omnis ergo princeps à Deo constitutus est? non dico: non enim de quovis principe, sed de ipsa re loquitur Apostolus; non dicit, non est princeps nisi à Deo, sed non est potestas.* Hæc Chrysostomus. *Quæ autem potestates sunt, à Deo sunt ordinatæ.* Legitimas ergo vult hîc intelligi Apostolus; malum enim & vitium, cum ataxia sit, non est ut possit ordinari, & esse simul vitiosum. Hoc enim duo simul contraria ponit, taxin & ataxian. *Quæ autem sunt,* ita interpretaris ac si diceretur, *quæ nunc sunt;* quo facilius probare possis etiam Neroni, qui ut opinaris, tunc imperavit, Romanos obtemperare debuissè; nostrâ sanè bonâ veniâ: quàm enim voles de Anglicanâ repub. male sentias, in eâ tamen Anglos acquiescere debere, quoniam *nunc est,* & *à Deo ordinatur,* ut Neronis olim imperium, necesse habeas concedere. Neque enim Nero minùs quàm Tiberius *artibus matris imperium nihil ad se pertinens occupaverat,* ne legitimè partum fuissè respondeas. Quo sceleratior & doctrinæ retractator ipse tuæ, Romanos potestati quæ tunc fuit subjectos esse vis, Anglos potestati quæ nunc est, subjectos esse non vis. Verùm nullâ in hoc orbe terrarum res duæ magis è regione adversæ sibi sunt, quàm tu nequissimus nequissimo semper ferè adversus es tibi. Quid autem facies miser? acumine hoc tuo regem adolescentem planè perdidisti; ab ipsa enim tua sententiâ extorquebo ut fatearis, hanc potestatem in Anglia, quæ nunc est, à Deo ordinatam esse; atque omnes proinde Anglos intra ejusdem reipublicæ fines eidem potestati subjectos esse debere. Attendite igitur Critici, & manus abstinete, Salmasii nova hæc emendatio est, in epistola ad Romanos; non quæ sunt potestates, *sed quæ nunc existunt* reddi debere adinvenit; ut Neroni tyranno tunc scilicet imperanti subjectos esse omnes oportuissè demonstraret. At, ô bone, *ἀκρόβιον ἀπώλεσας:* ut regem modò, ita nunc interpretamentum hoc tam bellum perdidisti. Quam tu epistolam sub Nerone scriptam esse ais, sub Claudio scripta est principe simplici, & non malo: hoc viri docti certissimis argumentis conpertum habent; quinquennium etiam Neronis laudatissimum fuit, unde argumentum hoc toties inculcatum, quod multis in ore est, multis imposuit, tyranno parendum esse, eo quòd Paulus hortatus est Romanos ut Neroni essent subjecti, callidum indocti cujuscumque commentum esse reperitur. *Qui obsistit potestati,* scilicet legitimæ, *Dei ordinationi obsistit.* Astringit etiam reges præceptum hoc, qui legibus & Senatui obsistunt. At verò qui potestati vitiosæ, aut potestatis non vitiosæ corruptori & everfori obsistit, an is Dei ordinationi obsistit? sanus, credo, non dixeris. Tollit omnem dubitationem sequens vericulus, de legitima tantùm potestate Apostolum hic loqui. Definiendo enim explicat, nequis errare, & opiniones hinc stolidas occupari possit, qui sint magistratus potestatis hujus ministri, & quam ob causam subjectos esse nos hortetur; *Magistratus non sunt timori bonis operibus, sed malis, boni à potestate hac laudem adipiscuntur;* *Magistratus minister est Dei nostro bono datus;* *non frustra gladium gerit, vindex ad iram ei qui malum facit.* Quis negat, quis recusat, nisi improbus, quin hujusmodi potestati aut potestatis administro libens se subjiciat? non solum ad vitandam iram & offensionem, aut poenæ metu, sed etiam *propter conscientiam.* Sine magistratibus enim, & civili gubernatione, nulla respublica, nulla societas humana, nulla vita esse potest. Quæ autem potestas, qui magistratus contraria his facit, neque illa neque hic à Deo propriè ordinatus est. Unde neque tali vel potestati, vel magistratui subjectio debetur aut præcipitur, neque nos prudenter obsistere prohibemur: non enim potestati, non magistratui obsistemus, qui hic optimè depingitur, sed prædoni, sed tyranno, sed hosti; qui si magistratus tamen dicendus erit, eò duntaxat quòd habet potestatem, quòd ad poenam nostram ordinari à Deo videri potest, etiam Diabolus hoc modo magistratus erit. Sanè unius rei una vera definitio est: si ergò Paulus hîc magistratum definit, quod quidem accuratè facit, eadem definitione, iisdem verbis tyrannum, rem maximè contrariam, definire non potuit. Unde quem ipse magistratum definivit atque descripsit, ei duntaxat subjectos nos esse voluissè, non ejus contrario tyranno certissime colligitur. *Propter hoc tributa solvitis;* rationem adjungit ad præceptum; unde Chrysostomus, *Cur,* inquit, *vestigalia*

regi damus? Annon. tanquam nobis prospicienti, cura ac tuitionis mercedem solventes? ac qui nihil illi solvissemus, nisi ab initio utilem nobis talem esse praefecturam cognovissemus. Quapropter illud repetam quod supra dixi; quandoquidem subiectio hæc non simpliciter, sed cum adjunctâ ratione à nobis requiritur, illa profectò ratio quæ adjungitur, subiectionis nostræ vera norma erit: Cum ista ratione non subiecti, rebelles; sine ista ratione subiecti, servi erimus & socordes. *At Angli, inquis, nihil minus quàm liberi, quia mali, quia flagitiosi.* Nolo ego Gallorum vitia commemorare, quamvis sub regibus sint; neque Anglorum nimis excusare; dico tamen illa esse flagitia, quæ sub regibus tanquam in Ægypto didicerunt; neque dum in deserto, licet Dei sub imperio, dediscere statim potuerunt. Spes est tamen de plerisque bona, ut ne sanctissimos hic optimosque viros & veritatis studiosissimos collaudare incipiam; quorum apud nos non minorem credo esse numerum, quàm ubi tu maximum esse existimas. *At jugum Anglis durum imponitur.* Quid si illis, qui jugum cæteris civibus imponere studebant? Quid si suo deinde merito subactis? nam cæteri puto non molestè ferunt, exhausto civilibus bellis arario, sumptibus propriis suam se tolerare libertatem. Relabitur jam ad Rabbinos nugivendos. Regem legibus astrictum esse negat, ex iis tamen probat *lesæ majestatis reum esse posse, si jus suum patiatur imminui*: astrictus itaque & non astrictus, reus & non reus rex erit: adeò frequenter enim solet repugnare sibi, ut ipsa Repugnantia huic homini germana atque gemella esse videatur. Atqui Deus, inquis, multa regna Nebuchadnezzari in servitutem dedit. Fateor at certum tempus dedisse, Jer. 27. 7. Anglos in servitutem Carolo Stuardo ad semihorulam dedisse ostende; permisisse non negaverim, dedisse nunquam audivi. Aut si Deus in servitutem dat populum, quoties tyrannus plus populo potest, cur non idem liberare dicendus erit, quoties plus potest populus tyranno? Anis Deo tyrannidem suam, nos Deo libertatem nostram acceptam non feremus? Non est malum in civitate quod Deus non immittat, *Amos 3.* famem, pestilentiam, seditionem, hostem; ecquodnam horum civitas ab se non totis viribus amovetur? faciet profectò, si possit, quamvis ab ipso Deo immissa hæc esse sciat; nisi è cælo ipse fecus jusserit. Cur non tyrannos pariter amovebit, si plus polleat; an ejus unius impotentiam ad commune malum esse magis à Deo credemus, quàm potentiam totius civitatis ad commune bonum? Absit à civitatibus, absit ab omni cœtu hominum ingeniorum doctrinæ tam stupidæ, tamque pestiferæ labe, quæ vitam omnem civilem funditus delet, gentem humanam universam propter unum atque alterum tyrannum, ad quadrupedum propè conditionem detrudit: cum illi supra omnem legem excelsi par in utrunque genus & pecudum & hominum jus atque imperium obtinebunt. Mitto jam stulta illa dilemmata, in quibus ut te jactes, nescio quem fingis, *potestatem illam supereminentem de populo velle intelligere*; tametsi affirmare non dubito omnem magistratus auctoritatem à populo proficisci. Hinc Cicero pro Flacco, *Illi nostri sapientissimi, & sanctissimi majores, quæ scisceret plebs, quæ populus juberet, juberi veterique voluerunt.* Hinc Lucius Crassus Orator eximius, & Senatûs eo tempore princeps, cujus tum causam agebat ad populum. *Nolite, inquit, sinere nos cuiquam servire nisi vobis universis, quibus & possumus & debemus.* Quamvis enim Senatus Populum regeret, populus tamen illam moderandi & regendi sui potestatem senatui traderat. Unde majestatem, populo Romano frequentius quàm regibus olim attriburam legimus. Idem Marcus Tullius pro Plancio. *Est enim conditio liberorum populorum, præcipuèque hujus principis populi & omnium gentium domini, posse suffragiis vel dare vel detrabere quod velit cuique, nostrum est ferre modicè populi voluntates: honores, si magni non putemus, non servire populo; sin eos expetamus, non defatigari supplicando.* Egone ut regem populi servum dicere metuum, cum Senatus Romanus tot regum dominus servum se populi profectus sit? Vera sunt hæc, inquires, in populari statu; nondum enim lex regia potestatem populi in Augustum, & successores ejus transtulerat. Hem tibi ergò Tiberium illum quem tu tyrannum plus vice simplici fuisse ais, ut revera fuit, is tamen dominus, etiam post legem illam regiam, appellatus à quodam, ut tradit Suetonius, denunciavit ne se ampliùs contumeliæ causâ nominaret. Audisne? tyrannus iste dominus dici contumeliæ sibi duxit. Idem in Senatu, *Dixi & nunc, & sæpe alias, patres Conscripti, bonum & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, Senatui servire debere, & universis civibus sæpe, & plerumque etiã singulis; neque id dixisse me pœnitet; & bonos & aequos & faventes vos habui*

bui Dominos, & adhuc habeo. Nec simulata hæc ab eo si dixeris, ut erat simulandi callidissimus, quicquam proficies; quis enim id videri se cupit, quod esse non debet? Hinc ille mos non Neroni solum, quod scribit Tacitus, sed cæteris etiam imperatoribus fuit, populum in Circo adorandi. De quo Claudianus, VI. *Conf. Honorii.*

*O quantum populo secreti numinis addit
Imperii præfens species, quantamque rependis
Majestas alterna vicem, cum regia Circi
Connexum gradibus veneratur purpura vulgus,
Consensuque cava sublatus in athera vallis
Plebis adorata reboat fragor.*—————

Qua adoratione quid aliud Imperatores Romani, nisi universam plebem, etiam post legem regiam, suos esse dominos fatebantur? Atque illud est quod initio statim suspicatus sum, te glossariis pervolutandis, & tricis quibusdam laboriosis magnificè divulgandis operam potius dedisse, quàm bonis authoribus attentè & studiose perlegendis; qui veterum scriptorum sapientia ne leviter quidem imbutus, rem præstantissimorum opinionibus Philosophorum, & prudentissimorum in republica principum dictis celebratissimam, novam esse profus & *Entbusastarum* tantummodò deliriis somniatam censeres. In nunc, Martinum illum futorem, & Guilielmum Pellionem quos adèò despicias, ignorantia collegas & mystagogos tibi fume: quanquam erudire te poterunt illi, & illos tibi gryphos dissolvere stolidissimos, *An in Democratia serviat Populus, cum serviat rex in Monarchia; utrum totus an pars ejus.* Ita illi, cum tibi Oedipi vice fuerint, tu illis Sphinx in malam rem præceps abeas licebit; alioqui fatuitatum tuarum & ænigmatum finem nullum fore video. Rogas, *Cum reges Apostolus nominat, an de populo eos intelligemus.* Pro regibus quidem orandum esse Paulus docet, 1 *Tim.* 2. 2. at prius pro populo orandum esse docuerat, v. 1. Sunt tamen & de regibus, & de populo nonnulli pro quibus orare etiam vetamur. Pro quo non orem, eumne ex lege non puniam? quid vetat? Atqui *cum hac scriberet Paulus, imperabant vel pessimi;* hoc etiam falsum est, scriptam enim sub Claudio & hanc Epistolam fuisse certissimis argumentis evincit Ludovicus Capellus. De Nerone cum mentionem facit Paulus non regem, sed *Leonem*, id est belluam immanem vocat, cujus ex ore ereptum se gaudet, 2 *Tim.* 4. Pro regibus itaque, non pro belluis, *orandum, ut vitam tranquillam & quietam transigamus, cum pietate tamen omni & honestate.* Vides non tam regum hic quàm tranquillitatis, pietatis, honestatis etiam rationem esse habendam. Quis autem populus non se suosque liberos tuendo (contra tyrannum an contra hostem nihil interest) vitam *solicitam, inquietam, bellicosam, honestam* agere, quàm sub hoste vel tyranno, non solum æquè *solicitam & inquietam, sed turpem etiam, fervilem & inhonestam?* Te ipsum testem adhibebo, non quod tanti sis, sed ut perspiciant omnes quàm sis duplex, & fraudulentus, & mancipium regis mercenarium. *Quis, inquis, non perferre mallet in repub. Aristocratica ex optimatum emulatione dissensiones oriri solitas, quàm ex uno monarcha, tyrannico more imperare consueto, certam miseriam ac perniciem? Populus Romanus prætulit statum illum Reipub. quantumlibet discordiis agitata jugo Caesarum intolerabili. Populus qui vitanda seditionis causa monarchicum statum præoptavit, ubi expertus est levius esse malum quod vitare voluit, ad priora sæpe redire expertus.* Hæc & plura tua verba sunt in illa de Episcopis dissertatione, sub Walonis Messalini adscitio nomine editâ, p. 412. contra Petavium Loiolitam, cum ipse magis Loiolita sis, & eo de grege pessimus. Quid hac de re Scriptura sacra statuerit, & vidimus & omni diligentia investigasse non poenitet: unde quid senserint Patres antiqui per tot ingentia volumina exquirere pretium fortasse operæ non erit. Si quid enim afferunt, quod Scriptura non exhibuit, eorum auctoritatem, quantacunque sit, meritò repudiamus. Quod autem ex Irenæo profers, *reges Dei jussu constitui aptos his qui in illo tempore ab iis reguntur, cum Scripturâ pugnat evidentiissimè.* Cum enim iudices ad regendum populum suum aptiores regibus esse palàm significasset Deus, id tamen totum voluntati atque arbitrio populi permisit, ut aptiorem sibi sub optimatibus formam reipub. deteriore sub regibus, si vellet, permutarent. Legimus etiam sæpe regem malum bono populo datum, & contra, regem bonum populo malo. Virorum itaque sapientissimorum est perspicere quid populo aptissimum & utilissimum sit: constat enim neque omni populo, neque eidem semper eundem reipub. statum convenire, sed

vel hunc vel illum, prout civium vitus & industria nunc augetur, nunc minuitur. Qui tamen potestatem adimit populo eligendi sibi quam velit reipub. formam, adimit profectò id in quo civilis libertas tota fere consistit. Citas deinde Justinum Martyrem Antoninis imperatorum optimis obsequium deferentem ; quis non iis tam egregiis & moderatis non detulisset ? *At quantò, inquis, nos hodie peiores Christiani ? Tulerunt illi principem diversa religionis.* Privati scilicet, & viribus longè inferiores. *Nunc sanè pontificii regem non ferrent reformatum, nec reformati Pontificium.* Facis tu quidem prudenter, ut ostendas te nec pontificium esse, nec reformatum ; facis etiam liberaliter ; ultrò enim largiris quod nunc non petivimus, omnes hodie Christianos in hoc planè consentire, quod tu solus insigni audaciâ atque scelere oppugnas, Patrum etiam quos laudas dissimillimus ; illi enim pro Christianis ad profanos reges defensiones conscribebant, tu pro rege pontificio atque deterrimo contra Christianos & Reformatos. Multa deinde ex Athenagora, multa ex Tertulliano futiliter depromis, quæ ab ipsis Apostolis multò clariùs & explanatiùs dicta jam sunt. Tertullianus autem longissimè à te dissentit, qui regem vis esse dominum : Quod tu aut nescivisti, aut nequiter dissimulasti. Is enim Christianus ad Imperatorem Ethnicum in Apologetico ausus est scribere non oportere imperatorem appellari Dominum. *Augustus, inquit, imperii formator ne dominum quidem dici se volebat, hoc enim Dei est Cognomen : Dicam planè imperatorem dominum, sed quando non cogor ut dominum dei vice dicam : Cæterum liber sum illi, Dominus meus deus unus est, &c.* Et ibidem qui pater patria est, quomodo dominus est ? Gratulare nunc tibi de Tertulliano, quem sanè præstabat missum fecisse. *At parricidas appellat qui Domitianum interfecerunt.* Rectè appellat ; uxoris enim & famulorum insidiis, à Parthenio, & Stephano interceptarum pecuniarum reo est interfectus. Quod si Senatus Populusque Romanus hostem judicatum, ut Neronem priùs judicabant, & ad supplicium quærebant, more majorum punivissent, eos parricidas appellaturum fuisse censes ? Immo si appellasset, dignus ipse supplicio fuisset ; uti tu furcâ jam dignus es. Origeni responsum idem quadrabit quod Irenæo. Athanasius reges terræ ad humana tribunalia vocare nefarium esse dicit. Quis hoc dixit Athanasio ? Verbum enim dei nullum hic audio. Credam itaq; ego imperatoribus potiùs & regibus de se falsum hoc esse fatentibus, quàm Athanasio. Adfers deinde Ambrosium ex proconsule & catechumeno episcopum, verba illa Davidis, *tibi soli peccavi*, imperité, ne dicam assentatoriè interpretantem. Volebat is omnes alios imperatori subjectos esse, ut imperatorem ipse subjiceret sibi. Quàm enim superbè & fastu plùs quàm pontificio Theodosium imperatorem Mediolani tractaverit, cædis Thessalonicensis reum ipse judicaverit, ingressu ecclesiæ prohibuerit, quàm se deinde novitium & rudem evangelicæ doctrinæ ostenderit, omnibus notum est. Imperatorem ad pedes ejus provolutum excedere salutatorio jussit ; sacris tandem restitutum, & postquam obtulisset, altari adstantem his vocibus extra cancellos exegit : *O imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt attributa, quæ cæteris contingere non licet.* Doctòrne hic Evangelii, an Judaïcorum pontifex rituum fuit ? Hic tamen (quæ omnium ferè ecclesiasticorum artes sunt) imperatorem cæteris dominum imposuit, ut imperatoris ipse dominus esset. His itaque verbis Theodosium tanquam sibi subjectum repulit ; *Coequalium hominum es imperator & conservorum ; unus enim omnium dominus rex & Creator.* Bellè profectò ; quam veritatem calliditas & assentatio episcoporum obscuravit, eam iracundia unius, & ut molliùs dicam, zelus ineruditus protulit in lucem. Ambrosii imperitiæ tuam subjungis ignorantiam aut hæresin, qui disertè negas sub veteri fœdere remissionem peccatorum per sanguinem Christi locum tunc habuisse, cum David deo confitebatur ei soli se peccavisse. p. 68. Orthodoxi, non nisi per sanguinem agni mactati ab initio mundi, peccata unquam remissa fuisse credunt ; te novum hæreticum cujusnam discipulus sis nescio ; certè summi Theologi discipulus ille quem exagitas, à vero non aberravit, cum dixit potuisse quemvis è populo pari jure cum Davide deum his verbis inclamasse, *tibi soli peccavi.* Augustinum deinde ostentas, Clericos Hipponenses nescio quos producis ; nam Augustini quæ sunt abs te allata nobis non obsunt. Quidni enim fateamur cum propheta Danièle, deum tempora mutare, regna dare, & regna auferre, per homines tamen. Si regnum deus solus Carolo dedit, idem Carolo abstulit, optimatibus & Populo dedit. Si eâ de causâ præstandam Carolo obedientiam fuisse dicis, eandem nunc magistratibus nostris præstandam esse dicas necesse est. Nam deum & nostris etiam magistratibus eandem dedisse potestatem quam dat malis regibus ad castiganda populi peccata ipse conce-

concedis ; nostros itaque à deo pariter constitutos remove à magistratu nemo vel tuo iudicio nisi deus potest. Atque ita, uti soles, tuum tibi ipse mucronem in temet vertis, tuus tibi ipse ficarius es ; neque injuriâ, cum eò improbitatis & impudentiæ processeris, eò stuporis & insanix, ut quos digito violandos non esse tor argumentis probas, eosdem omnium suorum bello persequendos esse idem affirmes. Ismaëlem Godolix Præfecti interfectorem ab Hieronymo parricidam esse nominatum ais, & meritò ; præsidem enim Judææ, virum bonum, sine ulla causa interemit. Idem Hieronymus in Ecclesiasten, præceptum illud Solomonis *Os regis observa*, cum præcepto Pauli concordare dixit ; & laudandus quidem, quod locum istum cæteris sui temporis moderatius exposuit. *Ad inferiora tempora post Augustinum non descendes, ut doctorum sententiam exquiras.* Ut omnes tamen intelligant faciliùs mentiri te posse quàm tacere, si quos adhuc haberes tuæ sententiæ fautores, post unam statim periodum non temperas tibi quò minùs ad Hispalensem Isidorum, Gregorium Turonensem, Ottonem Frisingensem etiam in mediam barbariem descendas. Quorum autoritas quàm nullius apud nos pretii sit si modò scivisses, non huc eorum obscurum testimonium per mendacium adduxisses. Vultis scire cur ad hæc tempora descendere non audet, cur abdit se, cur subitò evanescit ? Dicam : Quot sunt Ecclesiæ reformatæ præstantissimi doctores, tot videt acerrimos sibi adversarios fore. Faciat modò periculum, sentiet quàm facilè reluctantem, omnes in unum vires conferentem, Lutheris, Zuingliis, Calvinis, Buceris, Martyribus, Paræis in æciem eductis suadant atque obruant. Leidenses etiam tuos tibi opponam, quorum Academia; quorum respub. florentissima, libertatis olim domicilium, isti denique literarum humaniorum fontes atque rivi, servilem illam aruginem tuam & innatam barbariem eluere non potuerunt. Qui cum Theologum Orthodoxum habeas neminem tibi faventem, quem tuo commodo nominare possis, omnium præsidio reformatorum nudatus confugere ad Sorbonam non erubescis : Quod tu Collegium doctrinæ pontificiæ addictissimum nullius apud Orthodoxos autoritatis esse non ignoras. Sorbonæ igitur absorbendum tam sceleratum tyrannidis propugnatorem tradimus ; tam vile mancipium, nostrum esse nolumus ; qui *populum universum regi ignavissimo parem esse negat.* Frustra id in papam deonerare atque transferre contendis, quod omnes liberæ nationes, omnis religio, omnes Orthodoxi sibi sumunt, in se suscipiunt. Papa quidem cum episcopis suis, dum tenuis, & nullarum virium erat tuæ hujus foedissimæ doctrinæ author primus extitit : Iis demùm artibus magnas opes, magnamque potentiam paulatim adeptus, tyrannorum ipse maximus evasit. Quos tamen omnes sibi firmissimè devinxit, cum populis, quorum animos jamdiu superstitione oppressos tenuerat, suaderet, non posse regibus quamlibet pessimis, nisi se fidelitatis sacramentum solvente, imperium abrogari. Verùm tu scriptores Orthodoxos devitas, & quæ communis & notissima ipsorum sententia est, eam à Papa introductam esse causatus, veritatem in invidiam rapere conaris. Quod nisi astutè faceres, appareret te neque Papanum esse neque reformatum, sed nescio quem semibarbarum Edomæum Herodianum, qui tyrannum quemque immanissimum tanquam Messiam cœlo demissum colas atque adores. *Demonstrâsse te hoc dicis ex doctrina patrum primorum quatuor sæculorum, quæ sola Evangelica & Christiana censeri debet.* Periit huic homini pudor ; quàm multa sunt ab illis dicta atque scripta, quæ Christus & Apostoli neque docuerunt neque approbârunt ? Quàm multa in quibus reformati omnes à patribus dissentiunt ? Quid autem ex patribus demonstravisti ? *Reges etiam malos à deo constitui.* Fac esse constitutos, ut omnia etiam mala quodammodo à deo constituuntur : *Eos proinde deum solum habere judicem, supra leges esse, nullâ lege scriptâ, non scriptâ, naturali, neque divinâ posse reos fieri à subditis, neque apud subditos suos.* Quare ? Certè nulla lex vetat, nulla reges excipit : Ratio, & jus, & fas omne animadverti in omnes qui peccant indiscriminatim jubet. Neque tu legem ullam scriptam, non scriptam, naturalem aut divinam protulisti quæ vetaret. Cur ergò non in reges quoque animadvertendum ? *Quia sunt etiam mali à Deo constituti.* Nebulonem te magis an bardum & caudicem esse dicam ? Nequissimus sis oportet qui doctrinam perniciosissimam in vulgus disseminare audeas, stupidissimus qui ratione tam stolidâ maximè nitaris. Dixit deus, Isaïa 54. *Ego creavi interfectorem ad perdendum ;* ergo interfector supra leges est ; excute hæc, & pervolve quantum voles, parem utrobique consequentiam invenies. Nam & Papa etiam eodem modo quo tyrannus à deo est constitutus, & ecclesiæ in pœnam datus, quod supra ex scriptis etiam, tuis ostendimus ; tamen

quia in fastigium potestatis non ferendum tyrannidi non absimilis primatum suum evexit, cum eum, tum episcopos meliori jure tollendos esse affirmas quàm fuere constituti. Wal. Mef. p. 412. Papam & Episcopos quamvis ab irato deo constitutos ex ecclesiâ tollendos esse ais, quia sunt tyranni; tyrannos ex repub. tollendos esse negas quia sunt ab irato deo constituti. Ineptè prorsus & absurdè: Cum enim Papa ipsam conscientiam, quæ sola regnum ejus est, invito quoquam lædere non possit, eum qui revera tyrannus esse non potest, quasi tyrannum gravissimum tollendum esse clamas; tyrannum autem verum qui vitam & facultates nostras omnes in potestate sua habet, & sine quo papa in ecclesiâ tyrannus esse nequit, eum in repub. omnino ferendum esse contendis. Hæc tua sibi invicem collata tam imperitum te tamque puerilem sive falsi sive veri argutorem produunt, ut levitas tua, inciticia, temeritas, incogitantia neminem posthac latere queat. At ratio subest altera, *rerum vices inversæ viderentur*, quippe in melius; actum enim esset de rebus humanis, si quæ res pessimo loco sunt, in eodem semper starent: in melius inquam; autoritas enim regia ad populum rediret, ab cujus voluntate atque suffragiis profecta primò, atque in unum ex suo numero derivata erat: potestas ab eo qui injuriam intulit, ad eum qui injuriam est passus æquissimâ lege transfiret; cum tertius nemo inter homines idoneus esse possit, alienigenam enim judicare quis ferret? Omnes æquè homines legibus tenerentur, quo nihil justius esse potest: Deus mortalis nemo esset; quem qui inter homines constituit, non minùs in tempub. scelestus est, quàm in Ecclesiâ. Tuis iterum in te armis utar. *Maximam heresim esse ais, quâ creditur unum hominem in loco Christi sedere: Duae hæ notæ Antichristum signant, infallibilitas in spiritualibus, & omnipotentia in temporalibus*, Appar. ad Primat. pag. 171. An Reges infallibiles? Cur ergo omnipotentes? Aut si hoc sunt, cur minùs exitiales rebus civilibus quàm Papa spiritualibus? An verò deus res civiles prorsus non curat? Si non curat, certè nos curare non prohibet; si curat, eandem in republicâ reformationem atque in Ecclesiâ vult fieri; præsertim si infallibilitatem & omnipotentiam attributam homini eadem malorum omnium utrinque causas esse exploratum sit. Non enim in negotiis civilibus eam patientiam præcepit, ut sævissimum quemlibet tyrannum respublica ferret, Ecclesiâ non ferret; immò contrarium potiùs præcepit: Et Ecclesiæ quidem nulla arma præter patientiam, innocentiam, preces, & disciplinam evangelicam reliquit; respublicæ & magistratibus simul omnibus non patientiam, sed leges & gladium, injuriarum & violentiæ vindicem, in manus tradidit. Unde hujus hominis perversum & præposterum ingenium aut mirari subit aut ridere; qui in Ecclesiâ, Helvidius est & Thraseas & planè tyrannicida; in republicâ, commune omnium tyrannorum mancipium & satelles. Cujus sententia si locum habeat, non nos solùm rebellavimus, qui regem, sed reformati etiam omnes qui Papam dominum invitis regibus rejecerunt. Jam diu autem est quòd suis ipse telis concisus jacet. Sic enim homo est, modò manus adversarii ne desit, ipse in se tela abundè suppeditat: Nec quisquam ad refurandum se, aut irridendum commodiores anfas ministrat. Defessus etiam cædendo citiùs quis abscedat, quàm hic terga præbendo?

C A P. IV.

Magnam à regibus iniisse te gratiam, omnes principes & terrarum dominos demeruisse defensione hac regiâ te fortè putas, Salmasi, cum illi, si bona sua, rêmque suam ex veritate potiùs quàm ex adulationibus tuis vellent æstimare, neminem te pejus odisse, neminem à se longiùs abigere atque arcere debeant. Dum enim regiam potestatem supra leges in immensum extollis, admones eâdem operâ omnes ferè populos servitutis suæ nec opinatæ; eoque vehementiùs impellis ut veternum illum, quo se esse liberos inaniter somniabant, repente excutiant; moniti abs te quod non putabant, servos se esse regum. Eoque minùs tolerandum sibi esse regium imperium existimabunt, quò magis tu iis persuasum reddideris tam infinitam potestatem non suâ patientiâ crevisse, sed ab initio talem atque tantam ipso jure regio natam fuisse. Ita te tuamque hanc defensionem, sive populo persuaseris, sive non persuaseris, omnibus posthac regibus funestam, exitialem, & execrabilem fore necesse erit. Si enim populo persuaseris,

suaseris, jus regium omnipotens esse, regnum amplius non feret; si non persuaseris, non feret reges, dominationem tam injustam pro jure usurpantes. Me si audiant, quibus integrum hoc est, seque circumscribi legibus patiantur, pro incerto, imbecillo, violento imperio quod nunc habent, curarum atque formidinum pleno, firmissimum, pacatissimum ac diuturnum sibi conservabunt. Consilium hoc sibi, suisque regnis adeo salutiferum si propter authorem contempserint, sciant non tam esse meum, quam regis olim sapientissimi. Lycurgus enim Spartanorum rex, antiqua regum stirpe oriundus, cum propinquos videret suos Argis & Messenae rerum potitos, regnum quemque suum in tyrannidem convertisse, sibi que pariter suisque civitatibus exitio fuisse, ut patriae simul saluti contuleret, & dignitatem in familia sua regiam quam diutissime conservaret, contortem imperii senatum, & Ephorum potestatem in ipsum regem quasi censoriam, firmamentum regno suo induxit. Quo facto regnum suis nepotibus firmissimum in multa secula transmisit. Sive, ut alii volunt, Theopompi, qui centum amplius annis post Lycurgum Lacedaemone regnabat, ea moderatio fuit, ut popularem Ephorum potestatem superiorem quam suam constitueret, eoque facto gloriatus est, stabilivisse se regnum, multoque majus ac diuturnius filiis reliquisse; exemplum profecto haud ignobile hodierni reges ad imitandum habuerint, eundem etiam consilii tutissimi authorem egregium. Majorem enim legibus dominum ut perferrent homines hominem omnes unum, nulla lex unquam sanxit; ne potuit quidem sancire. Quae enim lex leges omnes evertit, ipsa lex esse non potest. Cum itaque everforem te, & parricidam legum omnium rejiciant ab se leges, exemplis redintegrare certamen, hoc capite, conaris. Faciamus itaque periculum in exemplis: Saepe enim, quod leges tacent, & tacendo tantum innuunt, id exempla evidentius docent. Ab Judaeis auspicabimur voluntatis divinae consultissimis; *postea ad Christianos tecum descendemus.* Initium autem altius petiit ab eo tempore faciemus, quo Israelitae regibus quocumque modo subjecti, jugum illud servile cervicibus dejecerunt. Rex Moabitarum Eglon Israelitas bello subegerat; sedem imperii inter ipsos Hierichunte posuerat: Numinis contemptor non erat, facta enim dei mentione, e folio surrexit: Servierant Israelitae Egloni annos duodeviginti; non ut hosti, sed ut suo regi munus miserant. Hunc tamen dum publice munerantur ut regem suum, interficiunt per insidias ut hostem. Verum Ehudes qui interfecit, dei monitu id fecisse creditur. Quid factum hujusmodi commendare magis potuit? Ad honesta enim quaeque & laudabilia hortari solet Deus, non ad injusta, infida, truculenta. Expressum autem dei mandatum habuisse nusquam legimus, *clamaverunt filii Israel ad Jehovah;* clamavimus & nos: Excitavit iis Jehova servatorem; excitavit & nobis. Ille ex vicino domesticus, ex hoste rex factus erat; noster ex rege hostis; non ergo rex erat; nam neque civis ullo modo esse potest, qui reipublicae est hostis; neque consul habebatur Antonius, neque Nero imperator, ex quo uterque hostis a Senatu est judicatus. Quod Cicero quartam Philippicam de Antonio clarissime docet: *Si Consul Antonius, Brutus hostis; si conservator Reipublicae Brutus, hostis Antonius. Quis illum consulem nisi latrones putant?* Pari ego jure, quis tyrannum, inquam, regem nisi hostes patriae putant? Fuerit itaque Eglon externus, fuerit Noster domesticus necne, quandoquidem uterque hostis, & tyrannus, parum refert. Si illum Ehudes jure trucidavit, nos nostrum supplicio jure affecimus. Quin & heros ille Sampson, incusantibus etiam popularibus suis (Jud. 15.) *An nesciebas Philisthaeos dominium habere in nos?* Suis tamen dominis bellum solus intulit, neque unum sed multos simul patriae suae tyrannos, sive dei, sive propriae virtutis instinctu occidit; conceptis prius ad deum precibus ut auxilio sibi esset. Non impium ergo sed pium Sampsoni visum est, dominos, patriae tyrannos occidere; cum tamen pars major civium servitutem non detrectaret. At David, rex & propheta, noluit Saulem interimere *unctum dei.* Non quicquid noluit David, continuo nos obligat ut nolimus; noluit David privatus; id statim nolle synedrium, Parlamentum, totum populum necesse erit? Noluit inimicum dolo occidere, nolet ergo Magistratus noxium lege punire? Noluit regem occidere, timebit ergo Senatus tyrannum plectere? Religio erat illi unctum dei interficere, an ergo religio erit populo unctum suum capitis damnare? Praesertim qui unctionem illam vel sacram vel civilem totus cruore civium delibutus tam longa hostilitate aboleverat? Equidem reges, vel quos deus per prophetas unxit, vel quos ad certum opus, sicuti olim Cyrum, nominatim destinavit, *isa. 44.* unctos domini agnosco; caeteros vel populi, vel militum, vel factio-

ctionis tantummodò suæ unctos esse arbitror. Verùm ut concedam tibi omnes reges esse unctos Domini ; esse tamen idcirco supra leges, non esse ob scelera quæcunque puniendos, nunquam evinces. Quid enim ? & sibi & privatis quibusdam interdixit David, ne extenderent manus suas in unctum domini. At regibus interdixit ipse Dominus, Psal. 105. ne attingerent unctos suos, id est populum suum. Unctionem sui populi prætulit unctioni, siqua erat, regum. An ergò fideles punire, si quid contrà leges commiserint, non licebit ? Unctum domini sacerdotem Abiatharem prope erat ut rex Solomon morte multaret ; neque illi, quòd unctus domini esset, pepercit, sed quòd patris fuerat amicus. Si ergò summum sacerdotem, summum eundem in plerisque magistratum, unctio illa domini & sacra & civilis eximere supplicio non potuit, cur unctio tantùm civilis tyrannum eximeret ? At *Saul quoque tyrannus erat, & morte dignus* ; esto : non inde enim sequetur, dignum, aut idoneum fuisse Davidem qui sine populi autoritate, aut magistratum jussu Saulem regem quocunque in loco interficeret. Itàne verò Saul tyrannus erat ? Utinam diceres ; quin immo dicis ; cùm tamen suprà dixeris, *cap. 2. pag. 32. Tyrannum non fuisse, sed bonum & electum.* Ecquid causæ est nunc cur in foro quadruplator aut falsarius quispiam stigmatè notetur, tu eàdem careas ignominia notà ? cùm meliori profectò fide lycophantari soleant illi, quàm tu scribere, & res vel maximi momenti tractare. Saul igitur, si id ex usu est tuo, bonus erat rex, sin id minùs tibi expedit, repentè non rex bonus, sed tyrannus erit ; quod certè mirum non est ; dum enim potentia tyrannicæ tam impudenter lenocinaris, quid aliud facis quàm ex bonis regibus tyrannos omnes. At verò David quanvis regem focerum multis de causis, quæ ad nos nihil attinent, interimere noller, sui tamen tuendi causâ copias comparare, Saulis urbes vel occupare vel insidare non dubitavit ; & Cheilam oppidum contra Saulem etiam præsidio tenuisset, nisi oppidanos erga se malè animatos cognovisset. Quid si Saul urbe obsessâ, scalis muro admotis, primus ascendere voluisset, an censes Davidem arma protinus abjecturum, suos omnes uncto hosti proditurum fuisse ? non existimo. Quidni enim fecisset quòd nos fecimus, qui rationum suarum necessitate coactus, Philisthæis patriâ hostibus operam prolixè suam pollicitus, id fecit contra Saulem quòd nos in nostrum tyrannum credo nunquam fecissemus. Pudet me, & jam diu pertæsum est mendaciorum tuorum ; *Inimicis potiùs parcendum quàm amicis*, Anglorum esse dogma fingis ; *seque regi suo parcere non debuisse, quia amicus erat.* Quis unquam hoc priùs audivit, quàm à te confictum esset, hominum mendacissime ? Verùm ignoscimus : deerat nempe huic capiti præstantissimum illud & tritissimum orationis tuæ pigmentum, jam quintò, & ante finem libri decies ex oculis tuis & myrotheciis expromendum, *molossis suis ferociores.* Non tam Angli suis molossis ferociores sunt, quàm tu cane quovis rabido jejuniore, qui ad illam, quam toties evomisti, cramben duris ilibus identidem redire sustines. David denique *Amalechitam* interfici jussit, Saulis, ut simulavit ipse, interfectorem ; nulla hic neque facti neque personarum similitudo. Quòd nisi David ad Philisthæos defecisse, & pars eorum exercitûs fuisse visus, eò diligentius omnem à se suspicionem maturandæ regi necis amovere studuit, non erat, meo quidem judicio, cur virum illum tam malè exciperet, qui moribundum jam regem & ægrè morientem opportuno vulnere se confecisse nunciavit. Quòd idem factum in Domitiano, qui Epaphroditum similiter capite damnavit, eò quòd Neronem in adipiscenda morte adjuvisset, ab omnibus reprehenditur. Novâ deinde audaciâ quem tyrannum modò dixeras, & *malo spiritu agitatam*, hunc non jam satis habes unctum Domini, sed *Christum Domini* vocare ; adeò tibi vile Christi nomen videtur, ut illo tam sancto nomine vel Dæmoniacum tyrannum impertire non metuas. Venio nunc ad exemplum illud, in quo qui jus populi jure regis antiquius esse non videt, cæcus sit oportet. Mortuo Solomone populus de constituendo ejus filio Sechemi comitia habebat ; profectus est eò Roboamus candidatus, ne regnum tanquam hæreditatem adire, ne populum liberum tanquam paternos boves possidere videretur ; proponit populus condiciones regni futuri ; ad deliberandum rex triduum sibi dari postulat ; consulti seniores ; nihil illi de jure regio, sed ut populum obsequio & pollicitationibus conciliet sibi suadet, penès quem erat, vel illum creare regem vel præterire. Consultit deinde æquales suos, secum à pueris educatos ; illi Salmasiano quodam cæstro perciti, nil præter jus regium intonare, scuticas & scorpiones ut minitetur hortari. Horum ex con-

filio respondit Roboamus populo. Videns itaque totus Israël regem *non auscultasse sibi*, suam protinus libertatem & populare jus liberis palàm vocibus testatur. *Quæ nobis portio cum Davide? adtentoria tua Israël; jam ipse videris de domo tui David.* Missum deinde à rege Adoramum lapidibus obruerunt; exemplum fortasse aliquod etiam in regem edituri, nisi maxima celeritate se in fugam contulisset. Parat ingentem exercitum, quo in suam ditionem Israëlitas redigeret: prohibet Deus; *ne ascendise, inquit, ne pugnate contra fratres vestros, filios Israël, nam à me facta est res ista.* Adverte jam animum; populus antea regem volebat, displicuit id Deo; eorum tamen juri noluit intercedere: nunc Populus Roboamum non vult regem, id Deus non solum penès populum esse sinit, sed regem eo nomine bella moventem vetat ac reprimat: nec ideo rebelles, sed nihilo minus fratres eos qui desciverant appellandos esse docet. Collige te nunc jam; sunt omnes, inquis, reges à Deo, ergo populus vel tyrannis resistere non debet. Vicissim ego, sunt, inquam, populi conventus, comitia, studia, suffragia, plebiscita pariter à Deo, teste hinc ipso; ergò & rex itidem resistere non debet populo, auctore etiam eodem Deo. Quàm enim certum est, esse hodie reges à Deo, quàmque hoc valet ad imperandam populo obedientiam, tam est certum esse à Deo etiam hodie libera populi concilia, tamq; hoc valet vel ad cogendos in ordinem reges, vel ad rejiciendos; neque magis propterea bellum populo inferre debent, quàm debuit Roboamus. Quæris cur ergò non defecerint Israëlita à Solomone? Quis præter te tam stulta interrogaret, cum defecisse constat impunè à tyranno? In vitia quædam lapsus est Solomon; non idcirco statim tyrannus: sua vitia magnis virtutibus, magnis de repub. meritis compensabat: fac tyrannum fuisse; sæpe est ut populus nolit tyrannum tollere, sæpe est ut non possit: satis est sustulisse cum potuerit. At factum Jeroboami semper improbatum fuit & Apostasia ejus detestata, successores ejus pro rebellibus semper habiti. Apostasiam ejus non à Roboamo, sed à vero cultu Dei reprehensam sapiùs lego; & successores quidem ejus sæpe reprobos, rebelles nusquam dictos memini. *Si quid fiat, inquis, juri & legibus contrarium, ex eo jus fieri non potest.* Quid quæto tum fiet juri regio? Sic tuus ipse perpetuò refutator es. *Quotidie, inquis, adulteria, homicidia, furta impunè committuntur.* An nescis nunc te tibi respondere quærenti cur toties tyrannis impunè fuerit? *Rebelles fuerunt isti reges, propheta tamen populum ab eorum subjectione non abducebant.* Cur ergò, scelestè, & pseudopropheta, populum Anglicanum à suis magistratibus, tuo sint licèt judicio rebelles, abducere conaris? *Allegat, inquis, Anglicani latrocinii factio, se ad id scelus, quod tam nefarie suscepit, nescio quâ voce cælitus missâ impulsos fuisse.* Primum delirasse te cum hæc scriberes planè video, neque mentis neque latinitatis compotem satis fuisse: deinde Anglos hoc unquam allegasse, de innumeris mendacijs & figmentis tuis est unum. Sed pergo exemplis tecum agere; *Libna* Urbs validissima ab Joram rege defecit, quia dereliquerat Deum; defecit ergò rex, non urbs illa, neque defectione ista notatur; sed si adjectam rationem spectes, approbari potius viderur. *In exemplum trahi non debent hujusmodi defectiones.* Cur ergò tantà vaniloquentiâ pollicitus es, exemplis te nobiscum toto hoc capite decertatum, cum exempla ipse nulla præter meras negationes, quarum nulla vis est ad probandum, afferre possis: nos quæ certa & solida attulimus, negas in exemplum trahi debere? Quis te hoc modo disputantem non explodat? Provocasti nos exemplis; exempla protulimus; quid tu ad hæc? tergiversaris, & diverticula quæris; progredior itaque. Jehu regem à Propheta jussus occidit, etiam Achaziam suum regem legitimum occidendum curavit. Si nolisset Deus tyrannum interim à cive, si impium hoc, si mali exempli fuisset, cur jussit fieri? si jussit, certè licitum, laudabile, præclarum fuit. Non tamen tyrannum perimi, quia Deus jussit, idcirco bonum erat & licitum, sed quia bonum & licitum erat, idcirco Deus jussit. Jam septem annos regnantem Athaliam Jehoiada sacerdos regno pellere & trucidare non est veritus. *At regnum, inquis, non sibi debitum sumpserat.* Annon Tiberius multò postea imperium ad se nihil pertinens? illi tamen, & id genus tyrannis alijs, ex doctrina Christi obediendum esse suprâ affirmabas: ridiculum planè esset, si potestatem regiam non ritè adeptum interficere liceret, pessimè gerentem non liceret. At per leges regnare non potuit utpote foemina, *constitues autem super te regem, non reginam.* Hoc si sicabit, constitues, inquam, super te regem, non tyrannum. Pares ergo jam sumus. Amaziam regem ignavum & idololatram non conjurati quidam, sed principes & populus, quod verisimilius est, morte affecerunt: nam fugientem Hierosolymis, & adjutum à nemine, Lachisum usque persecuti sunt.

Hoc consilium iniisse dicuntur *ex quo is Deum* deseruerat, neque ullam ab Azaria filio de morte patris quæstionem habitam fuisse legimus. Multùm rursus nugaris ex Rabbini, ut regem Judaicum supra synedrium constituas; ipsa regis verba Zedechiæ non attendis. Jer. 38. *Non is est rex qui possit contra vos quicquam.* Sic principes alloquitur; factus se planè suo senatu inferiorem; *Fortasse, inquis, nihil negare illis ausus metu seditionis.* At tuum illud *fortasse* quanti quæso est, cujus asseveratio firmissima non est pili? quid enim te levius, quid inconstantius, quid instabilius? quoties te varium & versicolorem, quoties tibimet discordem, dissidentem à temetipso, & discrepantem offendimus? Rursus comparationes instituis Caroli cum bonis Judææ regibus. Davidem imprimis quasi contemnendum aliquem nominas; *Sume tibi Davidem, inquis, adulterii simul & homicidii reum; nihil tale in Carolo. Solomon ejus filius qui sapiens audit vulgo.* Quis non indignetur maximorum & sanctissimorum virorum nomina ab impurissimo nebulone & vappâ hunc in modum jactari? Tunc Carolum cum Davide, regem & prophetam religiosissimum cum superstitioso & Christianæ doctrinæ vix initiato, sapientissimum cum stolido, fortissimum cum imbelli, iustissimum cum iniquissimo conferre sustinuit? Castimoniam tu ejus & continentiam laudes, quem cum Duce Buchingamio flagitiis omnibus coopertum novimus? Secretiora ejus & recessus perscrutari quid attinet, qui in Theatro medias mulieres petulantur amplecti, & suaviari, qui virginum & matronarum papillas, ne dicam cætera, pertractare in propatulo consueverat? Te porrò moneo Pseudoplurarche, ut istiusmodi parallelis ineptissimis dehinc superfedas, ne ego, quæ tacerem alioqui libens de Carolo, necesse habeam enuntiare. Contra tyrannos quid tentatum à Populo aut peractum fuerit, & quo jure, per ea tempora quibus ipse Deus Hebræorum rempub. suo nutu ac verbo quasi præsens regebat, hætenus liquet. Quæ sequuntur ætates non nos sua autoritate ducunt, sed ad majorum suorum normam & rationem omnia dirigentes, imitatione sua nostram tantummodò confirmant. Cum itaque Deus post captivitatem Babylonicam nullum iis de repub. mandatum dedisset novum, quamvis regia soboles extincta non esset, ad antiquam & Mosaicam reipub. formam reverterunt. Antiocho Syriæ regi, cui erant vestigales, ejusque præsidibus, quòd is verita imperaret, per Maccabæos pontifices restiterunt; seque armis in libertatem vindicarunt; dignissimo deinde cuique principatum dederunt: donec Hyrcanus Simonis Judæ Maccabæi fratris filius, expilato Davidis sepulcro, militem externum alere, & regiam quandam potestatem adjicere sacerdotio cœpit; unde filius ejus Aristobulus diadema sibi primus imposuit. Nihil in eum populus quamvis tyrannum movit aut molitus est; neque mirum, annum tantummodò regnantem. Ipse etiam morbo gravissimo correptus, & suorum facinorum poenitentia ductus mortem sibi optare non destitit, donec inter ea vota expiravit. Ejus frater Alexander proximus regnabat. *Contra hunc aïs neminem insurrexisse,* tyrannus cum esset. O te securè mendacem! si periisset Josephus, restaret tantum *Josippus* tuus, ex quo pharisæorum quædam nullius usus apophthegmata depromis. Res itaque sic se habet; Alexander, cum & domi & militiæ rempub. malè administraret, quamvis magna Pisidarum & Cilicum manu conductitia se tutaretur, populum tamen cohibere non potuit, quin ipsum etiam sacrificantem, utpote indignum eo munere, thyrsis palmeis & citreis penè obrueret; exinde per sexennium gentis ferè totius gravi bello petitus est; in quo Judæorum multa millia cum occidisset, & pacis tandem cupidus interrogaret eos quid vellent à se fieri, responderunt uno ore omnes, ut moreretur; vix etiam mortuo se veniam duros. Hanc historiam tibi incommodissimam, quoquo modo avertere ut posses, fraudi tuæ turpissimæ pharisæicas quasdam sententiolas obtendisti; cum exemplum hoc aut omnino prætermisisse, aut rem, sicuti gesta erat, fideliter narrasse debuisses, nisi veterator & lucifugus mendaciis longè plùs quàm causæ confideres. Quinetiam Pharisæi illi octingenti, quos in Crucem tolli jussit, ex eorum numero erant, qui contra ipsum arma ceperant: quique omnes cum cæteris unâ voce testati sunt, se regem morte affecturos fuisse, si bello victus in suam potestatem venisset. Post maritum Alexandrum Alexandra regnum cepisset; ut olim Athalia, non legitimè, nam regnare scæminam leges non sinebant, quod ipse modò factus es, sed partim vi, extraneorum enim exercitum ducebat; partim gratiâ, nam Pharisæos, qui apud vulgus plurimum poterant, sibi conciliaverat hac lege, ut nomen imperii penès illam, imperium ipsum penès illos foret. Haud aliter atque apud nos nuper Scoti Presbyteri nomen Regis Carolo concesserunt, eâ mercede ut regnum sibi reservare possent. Post

Alexandræ obitum Hyrcanus & Aristobulus ejus filii de regno contendunt; hic viribus & industriâ potior fratrem natu majorem regno pellit. Pompeio deinde in Syriam à Mithridatico bello divertente, Judæi nactos se jam æquissimum libertatis suæ arbitrum Pompeium rati, legationem pro se mittunt; fratribus utrisque regibus renunciant; ad servitutem se ab iis adductos queruntur; Pompeius Aristobulum regno privavit; Hyrcano pontificatum reliquit & principatum more patrio legitimum; exinde Pontifex & Ethnarcha dictus est. Iterum sub Archelao Herodis filio Judæi, missis ad Augustum Cæsarem quinquaginta legatis, & Herodem mortuum & Archelaum graviter accusarunt; regnum huic pro sua virili parte abrogarunt, Cæsarem orant ut Populum Judaicum sine regibus esse permetteret. Quorum Cæsar precibus aliquantum permotus, non regem eum, sed Ethnarcham duntaxat constituit. Ejus anno decimo rursus eum Populus per legatos ad Cæsarem tyrannidis accusat; quibus Cæsar benignè auditis Romam accersitum, & judicio damnatum Viennam in exilium misit. Jam mihi velim respondeas; qui suos reges accusatos, qui damnatos, qui punitos volebant, annon ipsi, si potestas facta, si optio data sibi esset, annon ipsi, inquam, judicio damnassent, ipsi supplicio affecissent? Jam in Romanos præsidēs avarè & crudeliter provinciam administrantes, populum & primores etiam sæpius arma sumpsisse non negas; causas more tuo stultissimas affingis, *nondum jugo erant assueti*; sub Alexandro scilicet, Herode, ejusque filiis. At C. Cæsari, & Petronio bellum inferre noluerunt. Prudenter illi quidem, non poterant. Vis ipsorum audire verba, *παραμὲν μὲν ἔβρολόμενοι διὰ τὸ μὴδ' ἂν δύνασθαι*. Quod ipsi fatentur imbecillitatis esse suæ, hoc tu hypocrita ad religionem refers: Magno dein molimine profus nihil agis, dum ex patribus probas, quod & antea tamen pari oscitatione feceras, pro regibus orandum esse. Nam pro bonis quis negat? pro malis quoad spes est; pro latronibus etiam & pro hostibus; non ut agros depopulentur, aut nos occisione occidant, sed ut resipiscant. Oramus pro utrisque; illos tamen legibus, hos armis vindicare quis vetat? *Liturgias Ægyptiacas* nil moror; sacerdos autem ille qui orabat, uti ais, ut *Commodus patri succederet*, meo quidem judicio non orabat, sed Romano imperio pessima imprecatus est. *Fidem*, ais, *fregisse nos, de autoritate & majestate regis conservanda solenni conventionē non semel interposita*. Expecto te fusiùs ista de re infra, illic te rursus conveniam. Redis ad patrum commentationes, de quibus hoc summam accipe; Quicquid illi dixerint, neque ex libris sacris aut ratione aliqua satis idonea confirmaverint perinde mihi erit, ac si quis alius è vulgo dixisset. Primum adfers Tertullianum, scriptorem haud orthodoxum, multis erroribus notarum, ut si tecum sentiret, pro nihilo tamen hoc esset. Quid autem ille? damnat tumultus, damnat rebelliones; damnamus & nos, neque hinc statim de jure omni populorum, de privilegiis, & Senatusconsultis, de potestate magistratuum omnium cæterorum præterquam unius regis, præjudicatum esse volumus: loquuntur isti de seditionibus remere conflatis, & multitudinis insaniam, non de magistratibus, non de Senatu, aut Parlamento ad legitima arma populum contra tyrannos convocante. Unde Ambrosius quem citas, *Non repugnare, flere, gemere, hæc sunt munimenta Sacerdotis, & quis est qui potest vel unus vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? non permittitur hoc dicere Sacerdotibus, permittetur Laicis?* Vides jam planè de quibus hic loquatur, de Sacerdotibus, de Laicis privatis, non de Magistratibus: vides quàm infirma tamen & præpostera ratione usus, dissensionem inter Laicos & Sacerdotes, de legibus etiam civilibus, postmodum futuræ facem prætulit. Sed quoniam primorum Christianorum exemplis urgeri nos maximè, & redargui putas, quod illi omnibus modis vexati *bellum in Cæsares non moverent*, ostendam primò non potuisse, deinde quoties poterant movisse, postremò etiam si, cum possent, non movissent, non esse ramen cæteroqui dignos quorum ex vitâ & moribus, tantis in rebus, exempla sumamus. Primùm ignorare hoc nemo potest, ex quo Romana respublica nulla fuit, omnes imperii vires rerumque summam ad unum Cæsarem rediisse; omnes legiones sub uno Cæsare stipendia meruisse: adeò ut Senatus ad unum omnis, totus ordo Equester, plebs univèrsa, si novis rebus studuisset, poterant se quidem internecioni objecisse, ad libertatem tamen recuperandam nihil prorsus effecissent; nam imperatorem si forte sustulissent, imperium tamen mansisset. Jam verò Christiani, innumeri licet, at sparsi, inermes, plebei & plerunque infirmi, quid potuerunt? quantam eorum multitudinem una legio in officio

facile continuisset? Quod magni sæpe duces cum interitu suo & veteranorum exercituum deletione incasum tentarunt, isti è plebecula fere homuli posse se ad exitum perducere sperarent? cum annis à Christo nato prope trecentis, ante Constantinum plus minus viginti, imperante Diocletiano, sola Thebæa legio Christiana effet; eoque ipso nomine à reliquo exercitu in Gallia ad Octodurum oppidum cæsa est. *Cum Cassio, cum Albino, cum Nigro* non conjurârunt: idne illis gratiæ vult apponi Tertullianus, quòd sanguinem pro infidelibus non profuderunt? Constat igitur Christianos ab imperatorum imperio liberare se non potuisse: cum aliis conjurare non Christianis nequaquam sibi expedivisse, quamdiu imperatores Ethnici regnabant. Bellum autem tyrannis postea intulisse Christianos aut armis se defendisse, aut tyrannorum facta nefaria sæpe ultos esse nunc ostendam. Primus omnium Constantinus jam Christianus consortem imperii Licinium Orientalibus Christianis gravem bello sustulit; quo factò illud simul declaravit, posse a magistratu in magistratum animadverti; cum is Licinium pari jure secum regnantem subditorum ejus causâ supplicio affecerit, nec Deo soli pœnam reliquerit: poterat enim Licinius Constantinum, si Constantinus populum sibi attributum iis modis oppressisset, eodem supplicio affecisse. Postquam igitur à Deo ad homines redacta res est, quod Licinio Constantinus erat, cur non idem Carolo Senatus? Constantinum enim milites, Senatum jura constituerunt regibus parem, immo superiorem. Constantio imperatori Ariano Byzantini, quoad poterant, armis restiterunt; missum cum militibus Hermogenem, ad pellendum ecclesiâ Paulum orthodoxum episcopum, factò impetu repulerunt, & incensis ædibus, quo se receperat, semiuftum & laniatum interfecerunt. Constans fratri Constantio bellum minatur, ni Paulo & Athanasio episcopis sedes suas restituat; vidésne ut istos sanctissimos patres; de episcopatu cum agitur, bellum fraternum in regem suum concitare non puduit? Haud multò post Christiani milites, qui tunc temporis quos volebant imperatores creabant, Constantem Constantini filium dissolutè & superbè regnantem interfecerunt, translato ad Magnentium imperio. Quid? qui Julianum nondum apostatam, sed pium & strenuum, invito Constantio imperatore suo imperatorem salutarunt, annon ex illis Christianis fuerunt, quos tu exemplo nobis proponis? Quod factum Constantius cum suis literis ad populum recitatis acriter prohiberet, clamaverunt omnes, fecisse se ut Provincialis, & miles, & reipublicæ autoritas decreverat. Idem bellum Constantio indixerunt, & quantum in se erat, imperio ac vita spoliaverunt. Quid Antiocheni, homines apprimè Christiani? orarunt credo pro Juliano jam Apostatâ; quem palâm adire, & convitiis proscindere solebant, cujus barbam illudentes promissam, funes ex ea conficere jubebant. Cujus morte audita, supplicationes, epulas, & lætitiâ publicè indixerunt, ejus pro vita & incolumitate preces fuisse censes? Quid? quòd eundem etiam à Christiano commilitone interfectum esse ferunt. Sozomenus certè scriptor ecclesiasticus non negat; immo, si quis ita fecisset, laudat. & ἡ ἀπεικός τινα τῶν τότε στρατευομένων, &c. *Non est mirum, inquit, aliquem ex militibus hoc secum cogitasse; non Græcos solum, sed omnes homines ad hanc usque ætatem tyrannicidas laudare solitos esse, qui pro omnium libertate mortem oppetere non dubitant; nec temere quis hunc militem reprehendat, dei & religionis causâ tam strenuum?* Hæc Sozomenus ejusdem ætatis scriptor, vir bonus & sanctus; ex quo quid reliqui eâ tempestate viri boni hac de re senserint, facillè perspiciamus. Ipse Ambrosius ab imperatore Valentiniano minore jussus urbe Mediolano excedere, parere noluit, sed circumseptus armato populo se atque basilicam suam contra regios præfectos armis defendit; & summæ potestati resistere, contra quam docuit ipse, est ausus. Constantinopoli haud semel propter exilium Chrysofostomi contra Arcadium imperatorem seditio maxima commota est. In tyrannos igitur quid antiqui Christiani fecerint, non milites solùm, sed populus, sed ipsi patres, vel resistendo, vel gerendo bellum, vel concitândo, usque ad Augustini tempora, quoniam tibi ulterius progredi non libet, breviter exposui. Valentinianum enim Placidia filium interfectum à Maximo patricio, ob stuprum uxori ejus illatum, taceo: Avitum etiam imperatorem dimissis militibus suis luxuriâ diffluentem à Senatu Romano confestim exutum imperio non memoro; quia annos aliquot post Augustini obitum ista acciderunt. Verùm dono tibi hoc omne, tu nihil horum exposuisse me finge, paruerint per omnia suis regibus veteres Christiani, quicquam contra tyrannos ne fecerint, aut fecisse voluerint, non esse tamen eos quorum autoritate niti debeamus, aut à quibus exempla

empla petere salutariter possimus, quod superest, nunc docebo. Jam diu antè Constantinum populus christianus multum de primæva illa sanctimonia & sinceritate cùm doctrinæ tum morum deperdiderat. Postquam immensis opibus ditata ab eo ecclesia, honores, dominatum, & potentiam civilem adamare cœpit, statim omnia in præceps ruere. Primò luxus & segnities, errorum deinde omnium & vitorum caterva, veluti solutis aliunde carceribus, in ecclesiam immigravit; hinc invidentia, odium, discordia passim redundabat; tandem haud mitius inter se charissimo religionis vinculo fratres quàm hostes acerrimi dissidebant; nullus pudor, nulla officii ratio restabat; milites, & copiarum præfecti, quoties ipsis visum erat, nunc imperatores novos creabant, nunc bonos pariter ac malos necabant. Quid Vetranniones & Maximos, quid Eugenios à militibus ad imperium subito evectos, quid Gratianum optimum principem, quid Valentinianum minorem non pessimum, occisos ab iis commemorem? Militum hæc quidem facinora & castrensiū, sed tamen Christianorum illius ætatis, quam tu maximè evangelicam & imitandam esse aïs. Jam ergò de ecclesiasticis pauca accipe: pastores & Episcopi, & nonnunquam illi, quos admiramur, patres, sui quisque gregis ductores, de episcopatu non secus quàm de tyrannide certabant: nunc per urbem, nunc in ipsa ecclesia, ad ipsum altare sacerdotes, & Laïci promiscuè digladiabantur; cædes faciebant, strages utrinque magnas nonnunquam ediderunt. Damasi & Ursicini, qui cum Ambrosio floruerunt, potes meminisse. Longum esset Byzantinos, Antiochenos, & Alexandrinos illos tumultus, sub Cyrillo præsertim, quem tu laudas obedientiæ prædicatorem, duce ac patre; occiso pæne à monachis, in ullo urbico prælio, Oreste Theodosii præfecto. Jam tua quis vel impudentia vel supinitate non obstupescat? *Usque ad Augustinum, inquis, & infra ejus ætatem, nulla cujusquam privati aut præfecti, aut plurium conjuratorum extat in historiis mentio, qui regem suum necaverint, aut contra eum armis pugnarint: nominavi ego ex historiis notissimis & privatos, & proceres, qui non malos tantum, sed, vel optimos reges suâ manu trucidaverint; totos christianorum exercitus, multos cum iis episcopos, qui contra suos imperatores pugnaverint. Adfers patres, obedientiam erga regem, multis verbis aut suadentes aut ostentantes; adfero ego partim eosdem, partim alios patres haud paucioribus factis obedientiam, etiam licitis in rebus, detrectantes, armis se contra imperatorem defendentes, alios præsidibus ejus vim & vulnera inferentes, alios, episcopatus competitorum, civilibus præliis inter se dimicantes; scilicet de episcopatu christianos cum christianis, cives cum civibus conflare fas erat; de libertate, de liberis & conjugibus, de vita, cum tyranno, nefas. Quem non poeniteat hujusmodi patrum? Augustinum inducis de potestate domini in servos, & regis in subditos idem pronunciantem; respondeo, ista si dicat Augustinus, ea dicere quæ neque Christus neque ejus Apostoli unquam dixerunt; cum eorum tamen solâ autoritate rem alioqui apertissimè falsam commendare videatur. Quæ supersunt hujus capituli tres vel quatuor paginae, aut mera esse mendacia, aut oscitationes identidem repetitas, ex iis quæ à nobis responsa jam sunt, per se quisque deprehendet. Nam ad Papam quod attinet, in quem multa gratis peroras, facilè te patior ad ravim usque declamitare. Quod tamen ad captandos rerum imperitos tam prolixè adstruis, *regibus sive justis sive tyrannis subiectam fuisse omnem christianam, donec potestas papæ regali major agnosci cœpta est, & subiectos sacramento fidelitatis liberavit, id esse falsissimum plurimis exemplis & usque ad Augustinum, & infra ejus ætatem prolatis demonstravimus. Sed neque illud quod postremò dicis, Zachariam pontificem Gallos juramento fidelitatis absolvisse, multò verius esse videtur. Negat Franciscus Hotomanus, & Gallus, & jurisconsultus, & vir doctissimus in Francogallia sua, cap. 13. abdicatum auctoritate Papæ Chilpericum, aut regnum Pipino delatum; sed in magno gentis concilio pro sua pristina auctoritate transactum fuisse id omne negotium, ex annalibus Francorum vetustissimis probat. Solvi deinde illo sacramento Gallos omnino opus fuisse, negant ipsa Gallorum monumenta, negat ipse papa Zacharias. Monumentis enim Francorum traditur, teste non solum Hotomano, sed Girardo historiarum illius gentis notissimo scriptore, veteres Francos ut eligendi, sic abdicandi, si videretur, suos reges jus sibi omne antiquitus reservasse; neque aliud sacramentum regibus, quos creabant, dicere consuevisse, quàm se illis hoc pacto fidem & officium præstituros, si vicissim illi quod eodem tempore jurati etiam spondent, præstiterint. Si ergò Reges rempublicam sibi commissam malè gerendo, fidem jusjurandi fregerint priores, nil opus est Papæ,**

ipsi sua perfidia populum sacramento solverunt. Papa denique Zacharias, quam tu auctoritatem sibi ais arrogasse, eam in epistolâ illâ ad Francos ab te citatâ ipse sibi derogavit, populo attribuit. *Nam si princeps populo, cuius beneficio regnum possidet, obnoxius est, si plebs regem constituit, & destituere potest, quæ ipsius verba sunt Papæ, verisimile non est voluisse Francos de antiquo jure suo, ullo postmodum jurejurando, præjudicium facere; aut unquam ita sese obstrinxisse, quin semper sibi liceret quod majoribus suis licuit, reges bonos quidem colere, malos amovere; nec eam præstare fidem tyrannis, quam bonis regibus sese dare arbitrati sunt. Tali obstrictum juramento populum, vel tyrannus ex rege factus, vel ignaviâ corruptus, suo ipse perjurio solvit, solvit ipsa justitia, solvit naturæ lex ipsa: Unde pontifex quod solveret, etiam ipsius pontificis judicio nihil prorsus erat.*

C A P. V.

Quamquam in ea sum opinione, Salmasi, sempérque sui, legem dei cum lege naturæ optimè consentire, adeoque, si satis ostendi quid divina lege sit de regibus statutum, quid à populo dei factum & Judaïco & Christiano, ostendisse me eodem tempore eadèmq; operâ quid legi naturali maximè consentaneum sit; tamen quia *confutari nos lege natura validissimè nunc posse* arbitraris, quod supervacuum esse modò existimabam, id nunc ultrò necessarium fatebor; ut contra te hoc capite planum faciam, nihil congruentius naturæ etiam legibus esse, quàm tyrannos plesti. Id nisi evincam, non recuso quin dei quoque legibus puniri non posse, è vestigio tibi concedam. Non est consilium de natura jam, deque origine civilis vitæ longam orationem contexere; istud enim argumentum viri disertissimi cum Græci tum Latini copiosè pertractarunt; ipse & brevitati, quantum licet, studeo, & huic rei do operam ut non tam ego, qui labori huic parvissem libens, sed tute redarguas, tèque subvertas. Ab eo igitur quod ipse ponis, incipiam, & disputationis hujus futuræ fundamenta jaciam. *Lex, inquis, natura est ratio omnium hominum mentibus insita, bonum respiciens universorum populorum, quatenus homines inter se societate gaudent. Bonum illud commune non potest procurare, nisi etiam, ut sunt quos regi necesse est, disponat quoque qui regere debeant. Ne scilicet ut quisque fortior est, debiliorem opprimat; atque ita quos mutua salus ac defensio unum in locum congregaverat, vis atque injuria distrahat, & ad vitam agrestem redire cogat. Estne hoc quod volebas, etsi verbosius? Et ipsorum itaque numerus qui in unum convenere, deligi ais oportuisse quosdam sapientia aut fortitudine cæteris præstantes, qui vel vi vel persuadendo male morigeros in officio continerent, sæpe unum id præstare potuisse, cuius excellens sit virtus & prudentia; interdum plures, qui mutuis consiliis id faciant. Cæterum cum unus omnia providere & administrare non possit, necesse est ut consilia cum pluribus participet, & in societatem regiminis alios admittat. Ita sive ad unum revocetur imperium, sive ad universum redeat populum, quia nec omnes simul rempub. gubernare possunt, nec unus omnia, ideo revera penes plures semper regimen consistit. Et infra. Ipsa autem regendi ratio sive per plures, sive per pauciores, sive per unum dispensetur, aequè naturalis est, cum ex natura ejusdem principii descendat, quæ non patitur ita unius singularitatem gubernare, ut non alios socios imperandi habeat. Hæc cum ex Aristotelis tertio Politicorum decerpisse potueram, malui abs te decerpta transcribere, quæ tu Aristoteli, ut ignem Jovi Prometheus, ad everisionem monarcharum, & perniciem ipsius tuam furripuisti. Jam enim prolatam à temetipso naturæ legem excute quantum voles; nullum juri regio, prout tu jus illud explicas, in natura locum, nullum ejus vestigium prorsus invenies. Lex, inquis, natura cum disponderet qui regere alios deberent, universorum populorum bonum respexit. Non igitur unius, non monarchæ. Est itaque rex propter populum: Populus ergò rege potior & superior; superior cum sit & potior populus, nullum jus regis existere potest, quo populum is affligat, aut in servitute habeat, inferior superiorem. Jus malè faciendi cum sit regi nullum, manet jus populi naturâ supremum; ut quo jure homines consilia & vires mutuae defensionis gratia, ante reges creatos, primò consociavere, quo jure ad communem omnium salutem, pacem, libertatem conservandam unum vel plures cæteris præfecerunt, eodem jure quos propter virtutem & prudentiam cæteris præposuerant, possent eosdem*

aut quoscunque alios rempub. malè gerentes, propter ignaviam, stultitiam, improbitatem, perfidiam vel coercere vel abdicare: Cum natura non unius vel paucorum imperium, sed univerforum salutem respexerit semper & respiciat. Jam verò populus quofnam delegit? *Sapientiâ inquis aut fortitudine cæteris præstantes*, nempe qui natura maximè regno idonei visi sunt, *cujus excellens virtus, & prudentia præstare id muneris potuit.* Jus igitur successionis naturâ nullum, nullus naturâ rex, nisi qui sapientiâ & fortitudine cæteris omnibus præcellit. Cæteri vel vi, vel factione contra naturam reges sunt, cum servi potius esse deberent. Dat enim natura sapientissimo cuique in minùs sapientes imperium, non viro malo in bonos, non stolido in sapientes: His igitur imperium qui abrogant, omnino convenienter naturæ faciunt. Cui fini sapientissimum quemque natura constituat regem ex temetipso audi; ut vel naturæ vel legibus *malè morigeros in officio contineat.* Continere autem in officio potestne is alios, officium qui negligit, aut nescit, aut pervertit ipse suum? Cedò jam quodvis naturæ præceptum quo jubeamur instituta naturæ sapientissima in rebuspublicis & civilibus non observare, non curare, pro nihilo habere, cum ipsa in rebus naturalibus & inanimatis ne suo fine frustretur, sapientissimè res magnas atque miras efficere soleat. Ostende ullam vel naturæ vel naturalis justitiæ regulam, quâ oporteat reos minores puniri, reges & malorum omnium principes impunitos esse, immò inter maxima flagitia coli, adorari, & deo proximos haberi. Concedis *ipsam regendi rationem, sive per plures, sive per pauciores, sive per unum dispensetur, aequè naturalem esse.* Non est ergò rex vel optimatibus vel populi magistratibus naturâ sanctior, quos cum puniri posse ac debere, si peccant, supra sis largitus, idem de regibus, eidem fini ac bono constitutis fateare necesse est. *Non enim patitur natura, inquis, ita unius singularitatem gubernare, ut non alios socios imperandi habeat.* Minimè ergò patitur monarchiam, minimè unum ita imperare, ut cæteros omnes sui unius imperii fervos habeat. Socios autem imperandi qui tribuis regi, *penès quos semper regimen consistat*, das eidem collegas, & aequales; addis qui punire, addis qui abdicare possint. Ita, uti semper facis, dum potestatem regiam, non jam exauges, sed tantummodò naturâ constituis, aboles: Adeò ut nihil putem inauspicatius accidere regibus potuisse, quàm te defensorem. O infelicem ac miserum, quæ te mentis caligo in hanc impulit fraudem, ut latentem antehac diu, & quasi perfonatam improbitatem atque inscitiam tuam nunc tanto conatu insciens nudares ipse, & omnibus patefaceres: Tuoquemet opprobrio operam ipse tuam locares, tuo ipse ludibrio tam gnaviter inservires? Quæ te ira numinis quæsvæ poenas luentem, in lucem & ora hominum evocavit, ut tanto apparatu causam teterrimam impudentissimè simul & stolidissimè defenderes, atque ita defendendo invitus, perque inscitiam proderes? Quis te pejùs perditum vellet, quis miserio-rem, cui jam sola imprudentia, sola vecordia saluti esse potest ne sis miserimus, si tyrannos quorum causam suscepisti, imperita ac stulta defensione tanto magis invisos ac detestabiles omnibus, contra quam sperabas, reddideris, quanto iis majorem malefaciendi & impunè dominandi licentiam de industriâ attribueris; eoque plures eorundem hostes inconsultò excitaveris? Sed redeo ad tua tecum dissidia. Cum tantum in te scelus admiseris, ut tyrannidem naturâ fundare studeas, præ cæteris gubernandi rationibus monarchiam primò laudandam tibi esse vidisti; id, uti soles, inceptare sine repugnantia nequis. Cum enim modò dixeras, *ipsam regendi rationem sive per plures sive per pauciores sive per unum aequè naturalem esse*, statim eam que per unum exercetur ex his tribus magis naturalem esse ais, immò qui etiam recens dixeras, *non patitur natura unius singularitatem gubernantis.* Jam tyrannorum necem objice cui voles, qui & monarchas omnes, & monarchiam ipsam tua fatuitate jugulasti. Verùm quæ sit melior administrandi rempub. ratio, per unum an per plures, non est nunc differendi locus. Et monarchiam quidem multi celebres viri laudarunt, si ramentis qui solus regnat, vir omnium optimus, & regno dignissimus sit; id nisi contingat, nihil monarchia procliviùs in eam tyrannidem, quæ pessima est, labitur. Jam quòd ad unius *exemplar dei expressam esse* dicis, quis potentiam divinæ similem in terris obtinere dignus est, nisi qui cæterorum omnium longè præstantissimus, etiam bonitate ac sapientia est deo simillimus; is autem solus, meâ quidem sententiâ, expectatus ille dei filius est. Quòd regnum in familiam rursus contrudis, ut patrifamilias regem assimiles, pater certè suæ familiæ regnum meretur, quam omnem vel generavit, vel alit: In rege nihil est hujusmodi, sed plànè contrà suat omnia. Animalia deinde nobis gregalia, imprimis *aves*, & in iis *apes*, siquidem te Phy-

siologo aves istæ sunt, imitandas proponis. *Apes regem habent. Tridentinæ scilicet, annon meministi? Cæterarum te teste respub. est. Verùm tu desine de apibus fatuari, musarum sunt, oderunt te scarabæum, & ut vides, redarguunt. Coturnices sub Ortygetra.* Istos onocrotalis tuis tende laqueos; nos tam stolido aucupio non capimur. Atqui jam tua res agitur, non nostra, *Gallus gallinæus, inquis, tam maribus quàm fœminis imperitat.* Qui pote hoc fieri? Cum tu ipse Gallus, & ut ferunt, vel nimiùm gallinæus, non tuæ gallinæ, sed illa tibi imperiter, & in te regnum exerceat: Si gallinæus ergò plurium fœminarum rex est, tu gallinæ mancipium tuæ, non gallinæum te, sed stercorearium quendam esse Gallum oportet. Pro libris certè nemo te majora edit sterquilinia, & gallinæ tuo stercoreo omnes obtundis; hoc unicum galli gallinæci habes. Jam ego multa hordei grana daturum me tibi promitto, si totum hoc vertendo sterquilinium tuum, vel unam mihi gemmam ostenderis. Sed quid ego tibi hordeum? qui non hordeum, ut Æsopicus ille, simplex & frugi gallus, sed aurum, ut Plautinus ille nequam, scalpturiendo quæstisti; quamvis exitu adhuc dispari; tu enim centum Jacobæos aureos inde reperisti, cum Euclionis fuste potiùs, quo misellus ille Plautinus, obruncari dignior sis. Sed pergendum est. *Eadem utilitatis & incolumitatis omnium ratio naturalis postulat, ut qui semel ad gubernandum constitutus est, conservetur.* Quis negat, quatenus ejus conservatio cum incolumitate omnium consistit? Ad perniciem autem omnium conservari unum, quis non videt alienissimum à natura esse? At *malum etiam regem conservari, immo pessimum omnino vis, eò quod non tantum mali civitati procurat male gubernando, quantum creatur cladium ex seditionibus quæ ad eum tollendum suscitantur.* Quid hoc ad jus regum naturale? An, si natura me monet, ut latronibus diripiendum me permittam, ut captum me totis facultatibus redimam potiùs, quàm ut dimicare de vitâ cogar, latronum tu inde jus naturale constitues? Suadet natura populo, ut tyrannorum violentiæ nonnunquam cedat, cedat temporibus; tu istâ populi necessitate ac patientiâ jus etiam naturale tyrannorum fundabis? Quod illa jus populo sui conservandi causâ dedit; tu illam tyranno perdendi populi causâ jus idem dedisse affirmabis? Docet natura ex duobus malis, eligendum esse minus; & quoad necesse est, tolerandum; an tu hinc tyranno, utpote minori fortasse interdum malo, jus impunè malefaciendi exoriri naturale statues? Recordare saltem ea quæ jampridem ipse de Episcopis contra Loiolitam scripsisti, à me supra tertio capite recitata, his planè contraria; *Illic seditiones, dissensiones, discordias optimatum & populi, longè levius esse malum affirmas, quàm sub uno monarcha tyranno certam miseriam ac perniciem.* Et vera tu quidem affirmabas; nondum enim insaniebas, nondum Carolinis Jacobæis delinitus & deauratus in morbum regum incideras. Dicerem fortasse, nisi is esses qui es, pudeat te tandem prævaricationis tuæ turpissimæ; tibi verò dirumpi facilius est quàm erubescere, qui ut rem faceres, pudorem jam diu amisisti. Annon ipse memineras Romanos florentissimam & gloriolissimam Rempub. post exactos reges habuisse? Potuit fieri ut Baravorum obliviscerere? Quorum respub. Hispaniarum rege pulso post bella diutina, feliciter tamen gesta, libertatem fortiter & gloriose consequuta est, tæque grammaticastrum Equitem stipendio alic suo, non ut juvenus Baravica te prævaricatore & sophistâ tam nihil sapere discat, ut ad servitutem Hispanicam redire mallet, quàm paternæ libertatis ac gloriæ hæres esse; istam doctrinæ pestem ad Riphæos ultimos, & glaciale oceanum, quo te in malam rem abire par est, tecum auferas licebit: Exemplo denique sunt Angli, qui Carolum tyrannum bello captum, & insanabilem obruncârunt. At *insulam beatam sub regibus, & luxu affluentem discordiis deformârunt.* Immo luxu penè perditam quo tolerantior servitutus esset, extinctis deinde legibus, & mancipatâ religione, servitutum liberârunt. En autem Epicæti cum Simplicio editorem, stoicum gravissimum, cui *luxu affluentis insula beata esse videtur!* Ex porticu Zenonis nunquam tale, fat scio, documentum prodiit. Quid refert? An te doctore quicquid liber regibus licebit, tibi ipsi non licebit Lupi domino ex Lupanari tuo, tanquam ex novo quodam lyceo quamcunque liber emitte philosophiam? Sed resûme nunc quam suscepisti personam. *Nunquam sub ullo rege tantum cruoris haustum est, tot familia desolata:* Hoc totum Carolo imputandum est, non Anglis; qui exercitum Hibernicorum priùs in nos paraverat, omnes Hibernos conjurare contra Anglos sito ipse diplomate jusserat; per illos ducena circiter millia Anglorum una in provinciâ Ultoniâ occiderat; de reliquis nihil dico: Binos exercitus in exitium Parlamenti Anglicani urbisque Londini sollicitaverat; multa alia hostiliter

ter fecerat, priusquam à populo aut magistratibus tuendæ Reipub. causâ vel unûs miles conscriptus esset. Quæ doctrina, quæ lex, quæ unquam religio sic homines instituit, ut otio consulendum, ut pecuniæ, ut sanguini, ut vitæ potius parcendum esse ducerent, quàm hosti obviam eundum? Nam externo an intestino, quid interest? Cum interitus reipub. sive ab hoc, sive ab illo funestus æquè, & acerbus impendat. Vidit totus Israel non posse se sine multo sanguine levitæ uxorem stupro enectam ulcisci; an igitur quiescendum sibi esse duxit, an bello civili quamvis truculentissimo supersedendum, an unam igitur mulierculam mori inultam est passus? Certè si natura nos docet quamvis pessimi regis dominatum potius pati, quàm in recuperanda libertate, plurimorum civium salutem in discrimen adducere, doceret eadem non regem solum perferre, quem tamen solum perferendum esse contendis, sed optimatum, sed paucorum quoque potentiam; latronum etiam nonnunquam & servorum rebellantium multitudinem. Non Fulvius aut Rupilius bellum servile post cæsos exercitus prætorios, non Crassus in Spartacum post deleta consularium castra, non Pompeius ad piraticum bellum exiisset. Romani vel servis, vel piratis, ne tot civium sanguis effunderetur, hortante scilicet naturâ, succubissent. *Hunc itaque sensum, aut hujusmodi ullum gentibus impressisse naturam* nusquam ostendis: Et tamen non desinis malè ominari, & vindictam divinam, quam in te augurem tuique similes avertat Deus, nobis denuntiare; qui nomine tantum regem, re hostem acerbissimum debito supplicio uli sumus; & innumerabilem bonorum civium cædem authoris poena expiavimus. Nunc magis naturalem esse monarchiam ex eo probari ais, quod *plures nationes & nunc & olim regium statum receperint, quàm optimatam & popularem*. Respondeo primùm neque deo neque naturâ suadente id factum esse; deus nisi invitatus, populum suum sub regio imperio esse noluit; natura quid suadeat & recta ratio, non ex pluribus, sed ex prudentissimis nationibus optimè perspicitur. Græci, Romani, Itali, Carthaginenses, multique alii suo opte ingenio vel optimatum vel populi imperium regio prætulere; atque hæc quidem nationes cæterarum omnium instar sunt. Hinc Sulpitius Severus, *regium nomen cunctis ferè liberis gentibus semper invisum fuisse* tradit. Verùm ista non jam huc pertinent, nec quæ sequuntur multa, inani futilitate à te sæpiùs repetita: Ad illud festino, ut quod rationibus firmavi, id exemplis nunc ostendam, esse vel maximè secundùm naturam, tyrannos quoquo modo puniri; id omnes gentes, magistra ipsa natura, sæpiùs fecisse; ex quo impudentia tua prædicanda, & turpissima mentiendi licentia omnibus innotescere dehinc poterit. Primos omnium inducis Ægyptios; & certè quis te per omnia Ægyptizare non videat? *Apud hos inquis nusquam mentio extat ullius regis à populo per seditiones occisi, nullum bellum illatum, aut quicquam factum à populo quo è solio deiceretur*. Quid ergo Osiris rex Ægyptiorum fortasse primus? Annon à fratre Typhone, & viginti quinque aliis conjuratis interemptus est? Quos & magna pars populi secuta magnum cum Iside & Oro, regis conjugæ, & filio prælium commisit? Prætereo Sefostrin à fratre per insidias penè oppressum; Chemmin etiam & Cephrenem, quibus populus meritò insensus, quos vivos non poterat, mortuos se discerpturum minatus est. Qui reges optimos obruncare sunt ausi, eòsne putas naturæ lumine, aut religione aliquâ retentos, à pessimis regibus manus abstinuissent? Qui reges mortuos, & tum demùm innocuos, sepulcro eruituros se minabantur, ubi etiam pauperculi cujusque corpus inviolatum esse soler, vivosne illi & nocentissimos propter naturæ legem punire, si modò viribus valeret, vererentur? Affirmares hæc, scio, quamlibet absurda; at enim ego ne affirmare audeas elinguem te reddam. Scito igitur multis ante Cephrenem seculis regnâsse apud Ægyptios Ammosin, & tyrannum, ut qui maximè, fuisse; eum Ægyptii æquo animo pertulerunt. Lætatis; hoc enim est quod vis. At reliqua audi vir optime & veracissime, Diodori enim verba sunt quæ recito, *μέχρι μὲν τινῶν ἐκκατέργον ἔδυναίμενοι, &c.* tolerabant aliquandiu oppressi, quia resistere potentioribus nullo modo poterant. Quamprimùm verò Actisanes Æthiopum rex bellum gerere cum eo cœpit, nacti occasionem plerique defecerunt, eoque faciliè subactò, Ægyptus regno Æthiopum accessit. Vides hinc Ægyptios, quamprimùm poterant, arma contra tyrannum tulisse, copias cum externo rege conjunxisse, ut regem suum ejusque posteros regno privarent, bonum & moderatum regem, qualis erat Actisanes, maluisse externum, quàm tyrannum domesticum. Idem Ægyptii consensu omnium maximo Aprien tyrannum suum, conductitiis copiis præcidentem, duce Amasi prælio victum strangularunt; Amasi viro nobili regnum dederunt. Hoc etiam

advertē; Amasis captum regem ad tempus in ipsa regia honestè asservabat: incusante demùm populo, injustè eum facere qui suum & ipsorum hostem aleret, tradidit populo regem; qui eum prædicto supplicio affecit. Hæc Herodotus & Diodorus. Quid amplius tibi quæris? Ecquem tyrannum censēs non maluisse vitam securi quàm laqueo finire? Postea sub Persarum imperium *reddacti* Ægyptii *fideles*, inquis, *existere*, quod falsissimum est; in fide enim Persarum nunquam permansere, sed, quarto post anno quàm subacti à Cambyse fuerant, rebellaverunt. Domiti deinde à Xerxe, haud multò post ab ejus filio Artaxerxe defecerunt, regem Inarum-quendam sibi adsciverunt. Quo occiso iterum fidem mutant, & constituto rege Tacho Artaxerxi Mnemoni bellum indicunt. Sed neque suo regi fideliores, ablatum patri regnum filio Nechtanebo tradunt: donec tandem ab Artaxerxe Ocho in ditionem Persarum rediguntur. Sub Macedonum etiam imperio, quantum in se erat, tyrannos coercendos esse factis indicarunt; statuas & imagines Ptolemæi Physconis dejecerunt, ipsum mercenario exercitu præpollentem interficere nequiverunt. Alexander ejus filius ob cædem matris concurtu populi in exilium agitur: filium item ejus Alexandrum insolentiùs dominantem Alexandrinus populus vi abreptum ex regia in gymnasio publico interfecit: Ptolemæum denique Auleren ob multa flagitia regno expulit. Hæc tam nota cum non possit nescire vir doctus, non debuerit qui hæc docere profiteatur, qui fidem tantis in rebus haberi sibi postuler, quis non pudendum & indignissimum esse dicat, hunc, vel tam rudem & indoctum tanta cum infamia bonarum literarum pro doctissimo circumferre se tumidum, & stipendia regum & civitatum ambire, vel tam improbum & mendacem, non insigni aliquâ ignominia notatum, ex omnium communitate & consortio tum doctorum tum bonorum exterminari? Postquam Ægyptum lustravimus, ad Æthiopes jam proximos visamus. Regem à Deo electum, ut credunt, quasi Deum quendam adorant: quoties tamen eum Sacerdotes damnant, ipse mortem sibi consciscit. Sic enim, Diodoro teste, omnes alios maleficos puniunt; non ipsi morte afficiunt, sed ipsos reos lictore missò mori jubent. Ad Assyrios deinde & Medos & Persas regum observantissimos accedis: *jus illic regium summa cum licentia quidlibet faciendi conjunctum fuisse*, contra omnium Historicorum fidem affirmas. Narrat imprimis Daniel ut regem Nebuchadnezzarem plus nimio superbientem homines a se depulerint, & ad bestias ablegaverint. Jus eorum non regium, sed Medorum & Persarum id est populi jus appellatur; quod cum irrevocabile esset, reges etiam obligavit. Darius itaque Medus eripere manibus satraparum Danielem, quanquam id maximè agebat, non potuit. *Populi*, inquis, *nefas esse tum credebant regem repudiare quòd illo jure abuteretur*. Inter ipsa tamen hæc verba adeò miserè obtorpes, ut dum istorum populorum obedientiam & modestiam laudas, ereptum Sardanapalo regnum ab Arbace tuâ sponte cominemores. Eripuit autem is non solus, sed partim à Sacerdotibus juris peritissimis, partim à populo adjutus, atque hoc præsertim nomine eripuit, quòd is jure regio, non ad crudelitatem, sed ad luxuriam tantummodò & mollietiam abuteretur. Percurre Herodotum, Ctesiam, Diodorum, intelliges omnino contrà esse quàm dicis, à *Subditis ut plurimum ea regna destructa fuisse, non ab externis*: Assyrios reges à Medis, Medos à Persis, utrisque tum *Subditis*, sublato fuisse. *Cyrum ipse rebellasse, & arreptas tyrannides in diversis imperii locis fateris*. Hoccine est jus regium apud Medos & Persas, & observantiam eorum in reges, quod instituisti, asserere? Quæ te Anticyra tam delirum sanare potest? *Persarum reges quali jure regnârint ex Herodoto*, inquis, *liquet*. *Cambyses*, cum sororem in matrimonio habere cuperet, judices regios consulit, delectos *ex populo viros*, legum interpretes, ad quos omnia referri solebant. Quid illi? negant se invenire legem quæ jubeat fratrem secum in matrimonium sororem jungere; aliam tamen invenisse, quæ liceat Persarum regi facere quæ libeat. Primum si rex omnia pro suo jure poterat, quid alio legum interprete quàm ipso rege opus erat? supervacanei isti judices ubivis potius quàm in regia mansissent. Deinde si Regi Persarum quidvis licuit, incredibile est id adeò nescivisse Cambysem dominationis cupidissimum, ut quid licitum esset, judices illos percontaretur. Quid ergo? vel *gratificari volentes regi*, ut fateris ipse, vel à tyranno sibi metuentes, ut ait Herodotus, facilem quandam se reperisse legem simulant, palpum regi obtrudentes: quod in iudicibus & legum peritis hac etiam ætate novum non est. At verò *Artabannus Persa dixit ad Themistoclem, nullam legem apud Persas esse meliorem illâ*

illà quã sancitum fuerat, regem esse honorandum & adorandum. Præclarum tu quidem legem de adoratione regum introducis etiam à patribus antiquis damnatam; præclarum etiam legis commendatorem Artabanum, qui ipse haud multo postea sua manu Xerxem regem suum trucidavit. Probos regum defensores regicidas nobis adfers: suspicor te regibus infidias quasdam moliri. Claudianum citas poetam, Persarum obedientiæ testem. At ego te ad res eorum gestas & annales revoco, defectionibus Persarum, Medorum, Bactrianorum, Babyloniorum, etiam cædibus regum refertissimos. Proximus tibi author est Otanes Persa, ipsa etiam Smerdis interfecto sui regis, qui cum odio potestatis regiæ, injurias & facinora regum exponat, violationes legum, cædes indemnatorum, stupra, adulteria, hoc tu jus regium vis appellari, & Samuelis iterum calumniandi in mentem tibi venit. De Homero qui reges esse ab Jove cecinit, supra respondi: Philippo regi jus regium interpretanti tam credam quàm Carolo. Ex Diotogenis deinde Pythagoræi fragmento quædam producis, at quali is de rege dicat taces. Accipe igitur quo ille usus est exordio; ad quod referri quæ sequuntur cuncta debent. βασιλεύς κ' ἔστι ὁ δικαιοτάτος, &c. *Rex ille fuerit, qui justissimus est, justissimus autem, qui maximè legitimus, nam sine justitia nullus rex esse poterit, neque justitia sine lege.* Hæc cum jure tuo regio è regione pugnant. Eadem abs te recitatus Ecphantas philosophatur. δὲ δὲ ἐξ ἑὶς αὐτῶν κ' ἄριστος, &c. *oportet qui regnum suscipit purissimum & lucidissimum naturâ esse: & infra ὁ κατ' ἀρετὴν ἐξάρχων, &c. ille qui imperat secundum virtutem, nominatur rex, & est.* Quem tu igitur regem vocas, Pythagoreorum judicio rex non est. Jam tu vicissim Platonem audi in Epistola octava ἀρχὴ γυνοῦσθαι βασιλική, &c. *Sit regia potestas reddenda rationi obnoxia; leges dominantur & aliis civibus & ipsis etiam regibus, si quid præter leges fecerint.* Addo Aristotelem, Polit. 3. ἐν μὲν τοῖς ὁμοίοις καὶ ἰσοῖς ἔτε συμφέρον ὄζειν, &c. *inter similes & æquales neque utile est neque justum, esse unum omnium dominum, neque ubi leges non sũnt, neque ut ipse lex sit, neque ubi sunt leges; neque bonum bonorum, neque non bonum non bonorum dominum esse.* Et lib. quinto, *Quem populus non vult, statim is non rex, sed tyrannus est, c. 10.* Hem tibi etiam Xenophontem in Hierone αὐτὴ τῶν τιμωρῶν αἱ πόλεις αὐτοῖς, &c. *tantum abest ut tyrannorum necem civitates ulciscantur, ut magnis honoribus afficiant eum, qui tyrannum interfecerit, imagines etiam tyrannicidarum in templis statuunt.* Testem oculatum adjiciam Marcum Tullium pro Milone. *Græci homines deorum honores tribuunt iis viris qui tyrannos necaverunt: quæ ego vidi Athenis, quæ aliis in urbibus Græciæ, quas res divinas talibus institutas viris, quos cantus, quæ carmina? prope ad immortalitatem, & religionem, & memoriam consecrantur.* Polybius denique author gravissimus, Historiarum sexto, τότε δὲ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπόμενοι, &c. *cum principes, inquit, cupiditatibus obsequii cœperunt, tum de regno facta est tyrannis, & conspiratio in caput dominantium inibatur; cujus quidem authores erant non deterrimi civium, sed generosissimi quique & maximi animi.* Longè plura cùm mihi suppetere, hæc pauca delibavi: obruor enim copiâ. A philosophis ad Poetas jam provocas, eò te libentissimè sequimur. *Potestatem nullis legibus, nullis judiciis obnoxiam in Græciâ reges obtinisse vel unus, inquis, Æschylus potest docere; qui in tragœdia, Supplices, Regem Argivorum ἀκροῦν πρῦτα vocat, non judicabilem rectorem.* Verùm tu scito, præcipitem enim te & nullius judicii esse, quocunque te vertis, eò magis perispicio, scito, inquam, non quid Poeta, sed quid apud Poetam quidque dicat, spectandum esse: variæ enim personæ inducuntur, nunc bonæ, nunc malæ, nunc sapientes, nunc simplices, non semper quid Poetæ videatur, sed quid cuique maximè conveniat loquentes. Danaï filiaë quinquaginta ex Ægypto profugæ ad Argivorum regem supplices pervenerant; orant uti se contra vim Ægyptiorum classe insequentium defendat; respondet rex non posse se, nisi rem prius cum populo communicet.

Εγὼ δ' ἂν ἔκραινοίμ' ὑπόχρεον πᾶσι
 Ἀσῶν ἢ πᾶσι τοῖσδε κοινώστας πέρι.

Mulieres peregrinæ & supplices incerta populi suffragia veritæ, regem denuò blandiùs compellant.

Σὺ τοι πόλις, σὺ ἢ τὸ δῆμον,
 Πρύτανις ἀρχῆσ' ὦν.

Tu instar urbis es & populi, Prator injudicatus.

Rursus rex.

Εἶπον ἢ κ' πρὶν, ἐν ἀνδρῶν δῆμῳ τὰδε
 προξείμι· ἂν εἰδὲ περ κρατῆρ' —

*Dixi antea, non sine populo hæc faciam,
 Ne si possem quidem.*

De re itaque tota ad populum refert,

Ἐγὼ ἢ λάσς συνηλῶν ἐγχαρίσας
 Πείσω τὸ κοινόν.

Populus itaque decernit opem Danaï filiabus ferendam; unde illa fenis Danaï lætantis:

Θαρσέετε παῖδες, εὖ τὰ θεῶν ἐγχαρίων
 Δῆμῳ δέδεται πανῆλῃ ἡπιόσμοιτα.

*Bona estote animo filia, benè decreverunt
 Indigenarum, in conventu populari, perfectissima suffragia.*

Hæc nisi protulissem, quàm temere statuisset sciolus iste de jure regio apud Græcos ex ore mulierum, & peregrinarum, & supplicum; cum & ipse rex, & ipsa res gesta longè aliud nos doceat. Idem etiam docet Euripidis Orestes, qui, mortuo patre, Argivorum ipse rex, ob cædem matris à populo in judicium vocatus, ipse causam dixit, & suffragiis populi capite damnatus est. Athenis regiam potestatem legibus obnoxiam fuisse testatur idem Euripides etiam in Supplicibus, ubi hæc Theseus Athenarum Rex —

ὃ γὰρ ἀρχεῖται
 Ἐνὸς πρὸς ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις,
 Δῆμῳ δ' ἀνάσσει —

*non regitur
 Ab uno viro, sed est libera hæc civitas,
 Populus autem regnat —*

Sic ejus filius Demophon Rex item Atheniensium apud eundem Poëtam in Heraclidis.

οὐ γὰρ τυραννίδ' ὥσε βαρβάρων ἔχω,
 ἀλλ' ἢν δίκαια δρῶ, δίκαια πέισομαι.

*Non enim iis tyrannicè tanquam barbaris impero,
 Sed si facio justa quæ sunt, justa mihi rependantur.*

Non aliud thebis jus regium antiquitùs fuisse testatur Sophocles in Oedipo tyranno, unde & Tiresias & Creon Oedipo ferociter responfant, ille,

ὃ γὰρ τι σοὶ γῶ δούλω

Non servus tibi sum.

Hic,

κἀμοὶ πόλεως μέγιστ' εἰ σὺ σὺ μόνω.

Est & mihi jus in hac civitate non tibi solùm.

Et Æmon Creonti in Antigone.

πόλις ᾗδ' ἐν ἑᾷ, ἢ πῖς ἀνδρῶς ἑᾷ· ἐνός.

Non est civitas, quæ unius est viri.

Jam verò Lacedemoniorum reges in judicium sæpe adductos, & interdum morte multatos neino ignorat. Atque hæc quidem antiquum in Græcia jus regium quale fuerit satis declarant. Ad Romanos veniamus. Tu ad illud imprimis recurris non Sallustianum, sed C. Memmii apud Sallustium, *impune quidvis facere* : cui suprâ responsum est. Sallustius ipse disertis verbis author est, *Romanos imperium legitimum, nomen imperii regium habuisse* ; quod cum *se in dominationem convertit*, ut nôsti, expulerunt. Sic M. Tullius in Pisonem, ego Consulem esse putem, qui Senatum esse in repub. non putavit? & sine eo consilio consulem numerem, sine quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt? Audin? regem Romæ sine Senatu nihil fuisse? *At Romanus, ut libitum Romanis imperitaverat, ut ait Tacitus.* Nondum enim fundata legibus, colluvies potiùs convenarum quam respub. erat : omnes olim mortales sine legibus vivebant, cum respublicæ nondum essent. Post Romulum autem, authore Livio, etsi regem omnes volebant, libertatis dulcedine nondum expertâ : *Populo tamen summa potestas permessa est, ut non plus darent juris quam detinerent* ; jus illud à Cæsaribus vi ademptum fuisse idem ait. Servius Tullius dolo primùm quasi Tarquinii Prisci vicarius regnabat ; postea verò ad populum ipse retulit, *vellent juberentne se regnare* ; tandem ut ait Tacitus, *sanctorum legum fuit queis etiam reges obtemperarent.* Fecissetne hancce sibi & posteris injuriam, si supra leges priùs fuisse jus regium sensisset? Ultimus illorum regum Tarquinius superbus *morem de omnibus Senatum consulendi primus solvit* ; ob hæc & alia flagitia populus L. Tarquinio Regi imperium abrogavit ; exulémque esse cum conjuge ac liberis iussit. Hæc fere ex Livio & Cicerone ; quibus alios juris regii apud Romanos haud tu interpretes attuleris meliores. Ad dictaturam quod attinet, temporaria tantùm fuit, nunquam adhibita nisi difficillimis reipub. temporibus, & intra sex menses deponenda. Jus autem imperatorum quod vocas, non jus illud, sed vis planè erat ; imperium nullo jure præterquàm armis partum. At Tacitus, inquis, qui *sub imperio unius floruit*, ita scripsit : *Principi summum rerum arbitrium dii dederunt, subditis obsequii gloria relicta est.* Nec dicis quo loco ; tibi conscius nimirum insigniter lectoribus imposuisse ; quod mihi quidem statim suboluit, quamvis locum illum non statim reperi. Non enim Taciti hæc verba sunt, scriptoris boni, & tyrannis adversissimi, sed apud Tacitum M. Terentii cujusdam equitis Romani, qui capitis reus, inter alia quæ metu mortis ab eo dicta sunt, sic Tiberium adulatur, annalium sexto : *Tibi summum rerum judicium dii dederunt, nobis obsequii gloria relicta est.* Hanc tu quasi Taciti sententiam profers, qui sententias tibi commodas non ex pistrina solum aut tonstrina, sed ex ipsa carnificinâ oblatas non respueres : ita omnia vel ostentationis causâ, vel imbecillitatis conscientiam undecunque corradis. Tacitum ipsum si legere maluisses, quam alicubi decerptum negligentius transcribere, docuisset te is, jus illud imperatorum unde ortum sit. *Post Aethiacam victoriam, verso civitatis statu, nihil usquam prisce aut integri moris ; omnes exantâ aequalitate jussa principis aspectare* ; docuisset idem annalium tertio, unde tuum omne jus regium ; *Postquam exui aequalitas, & pro modestia ac pudore ambitio & vis incedebat, provenere dominationes, multosque apud populos aeternum mansere.* Idem ex Dione poteris didicisse, si innata levitas & inconstantia tua quicquam te altius percipere pateretur. Narrat enim is l. 53. abs te citato, ut partim armis, partim dolo & simulatione Octaviani Cæsaris effectum sit, ut imperatores legibus soluti essent ; dum enim pro concione pollicetur se principatu abiturum, legibus & imperiis etiam aliorum obtemperaturum, per causam belli in provinciis suis gerendi, retentis apud se semper legionibus, dum simulatè renuit imperium, sensim invasit. Non est hoc legibus rite solutum esse, sed legum vincula, quod gladiator ille Spartacus potuit, vi solvere ; nomen deinde principis aut imperatoris & ἀποκράτης & sibi arrogare, quasi Deus aut naturæ lex omnes & homines & leges illi subjecisset. Vis altius paulo juris Cæsarei originem cognoscere ? Marcus Antonius, jussu Cæsaris, qui armis in rempublicam nefariè sumptis tum plurimum poterat, Consul factus, cum Lupercalia Romæ celebrarentur, ex composito, ut videbatur, diadema capiti

capiti Cæsaris cum gemitu & plangore populi imposuit : A scribi deinde iussit in fastis ad Lupercalia, C. Cæsari Antonium Consulem, iussu populi, regnum detulisse. Quâ de re Cicero in secunda Philippica ; *Ideone L. Tarquinius exactus, Spurius Cassius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis post seculis à M. Antonio, quod fas non est, rex Roma constitueretur ? Tu verò omni malo cruciatu atque infamia sempiternâ etiam ipso Antonio dignior es, Quanquam tu hinc super- bire, non enim te hominem despiciatissimum, ullâ re aliâ quàm scelere cum An- tonio conferendum putem, qui in hisce tuis Lupercalibus nefandis non uni tan- tum, sed omnibus tyrannis diadema cunctis legibus solutum, nullâ solvendum imponere studuisti. Certè si ipsorum Cæsarum oraculo credendum est, sic enim appellant Christiani imperatores Theodosius & Valens edictum suum, cod. l. 1. tit. 14. de autoritate juris, imperatorum pendet autoritas. Majestas ergo regnantis, vel ipsorum Cæsarum sive iudicio sive oraculo, submittenda legibus est, de quibus pendet. Hinc adultâ jam potestate imperatoriâ ad Trajanum Plinius in Panegyrico ; *diversa sunt naturâ, dominatio, & principatus. Trajanus regnum ipsum arceat ac summovet, sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Et infra, omnia quæ de aliis principibus à me dicta sunt, eò pertinent ut ostendam, quàm longa consuetudine corruptos, depravatosque mores principatus parens noster reformet, & corrigat. Quod depravatos principatus mores Plinius, id tene pudet jus regium perpetuò vocitare ? Verum hæc de jure regio apud Romanos breviter. Quid illi in tyrannos suos, sive reges, sive Imperatores fecerint, vulgo notum est. Tarquinium expulerunt. Sed quòmodo, inquis, expulerunt, an in jus vocarunt ? Nequaquam ; *Portas venienti clausurunt. Ridiculum caput, quid ni clauderent advolanti cum parte copiarum ? quid refert exulare iussus fuerit an mori, modò poenas dedisse constat ? Ca. Cæ- sareum tyrannum excellentissimi ejus ætatis viri in Senatu interfecerunt ; id factum M. Tullius & ipse vir optimus, & pater patriæ publicè dictus, miris laudibus, cum alibi passim, tum in secunda Philippica celebravit. Pauca recitabo. *Omnes boni quantum in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt ; aliis consilium, aliis animus, aliis occa- sio defuit, voluntas nemini. Et infra. *Qua enim res unquam, proh sancte Jupiter ! non modò in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta major, quæ gloriosior, quæ commendatio- rum hominum memoria sempiterna ? In hujus me consilii societatem, tanquam in equum Troja- num, includi cum principibus non recusò. Illud Senecæ tragici & ad Græcos referri potest, & ad Romanos :*****

— *Victima haud ulla amplior*
Potest, magisque optima mactari fori
Quam rex iniquus —

Nam si ad Herculem spectes, cujus hæc sententia inducitur, quid senserint illa ætate Græcorum summi viri ostendit : Si ad poetam, qui sub Nerone floruit (& sensum fere suum poetæ personis optimis affingere solent) significabat, & quid ipse, & quid omnes viri boni, ætate etiam Neronis, faciendum tyranno censuerint ; quàmque pium, quàmque diis gratum esse duxerint tyrannicidium. Sic optimi quique Romanorum, quantum in se erat, Domitianum occiderunt. Palàm hoc profitetur Plinius secundus in illo ad Trajanum imperatorem Panegyrico. *Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sevirare securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur : Nemo tam temperans gaudii, quin instar ultionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abje- ctas excoctasque flammis. Et deinde, non satis amant bonos principes, qui malos satis non oderint. Tum inter flagitia Domitiani ponit, quòd is Epaphroditum Neronis utcunque interfectorem trucidaverit. *An excidit dolori nostro modò vindicatus Nero, permetteret credo famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur ? Planè quasi sceleri proximum esse judicaret, non interfecisse Neronem, scelus gravissimum vindicasse interfectum. Ex his manifestum est, Romanorum præstantissi- mos quosque viros non solum tyrannos quoquo modo, quoties poterant, occi- disse, sed factum illud, ut Græci olim, in maxima laude posuissent : Vivum enim tyrannum quoties judicare non poterant viribus inferiores, mortuum tamen & judicabant, & lege Valeriâ damnabant. Valerius enim Publicola Junii Bruti col- lega cum videret non posse stipatos suis militibus tyrannos ad iudicium perducì, legem tulit qua indemnatum quovis modo occidere liceret ; deinde facti ratio- nem reddere. Hinc C. Caligulam, quem Cassius ferro, omnes votis interfe- cerunt, Valerius Asiaticus, vir consularis cum non adesset, ad milites tamen ob**

necem

necem ejus tumultuantes exclamat, *utinam ego interfecissem* ; Senatus eodem tempore abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuit ; tantum abfuit ut Cassio irasceretur ; Claudium à militibus imperatorem mox salutatum vetant per tribunum plebis principatum capeffere ; vis autem militum vicit. Nerone Senatus hostem judicavit, & ut puniretur more majorum, quærebat ; id genus pœnæ erat, ut nudi cervix infereretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. Vide quanto mitiùs & moderatiùs Angli cum tyranno egerint suo, qui multorum judicio plus ipso Nerone sanguinis fundendi author fuerat. Sic Domitianum mortuum Senatus damnavit ; quod potuit, imagines ejus coràm detrahi, & solo affligi jussit. Commodus à suis interfectus, non vindicatus à Senatu aut Populo, sed hostis judicatus est, qui etiam cadaver ejus ad supplicium quærebat. Ea de re Senatusconsultum extat apud Lampridium ; *Hosti patriæ honores detrahantur, Parricida trahatur, in spoliario lanietur, hostis deorum, carnifex Senatus unco trahatur, &c.* Idem Didium Julianum imperatorem frequentissimo Senatu capitis damnarunt ; & missò Tribuno, occidi in Palatio jusserunt. Idem Maximino imperium abrogarunt, hostemque judicarunt. Juvat ipsum Senatusconsultum ex Capitolino recitare. *Consul retulit ; Patres Conscripti, de Maximini quid placet ?* Responsum est, *hostes, hostes, qui eos occiderit præmium merebitur.* Vis scire populus Romanus & provinciæ Maximino imperatori an Senatui paruerint ? Audi eundem Capitolinum. *Literas mittit Senatus ad omnes provincias, ut communi saluti, libertatique subveniant ; quæ auditæ sunt ab omnibus. Ubique amici, administratores, duces, tribuni, milites Maximini interfecti sunt : Paucæ civitates fidem hosti publico servaverunt. Eadem tradit Herodianus. Quid plura de Romanis ? Jam apud finitimas nationes quale jus regum illâ ætate fuerit videamus. Apud Gallos rex eorum Ambiorix sua ejusmodi esse imperia fateretur, ut non minus haberet in se juris multitudo, quàm ipse in multitudinem. Judicabatur ergo non minùs quam judicabat. Rex item Vercingetorix proditiõnis insimulatus est à suis ; tradit hæc Cæsar bellum Gallicum scribens. Nec Germanorum regibus infinita aut libera potestas erat, de minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes. Rex aut princeps auditur auctoritate suadendi magis quàm jubendi potestate ; si displicuit sententiã, fremitu aspernantur.* Hæc Tacitus. Tu vero quod inauditum profus esse modò exclamabas, nunc sapius factum concedis, *quinquaginta* nimirum *Scotorum reges aut expulsos aut incarceratos, aut necatos, quosdam etiam in publico capitali supplicio affectos.* Quod in ipsa Britannia factitatum est. cur tu, tyrannorum vespillo, infandum, inauditum esse tanta ejulatione vociferaris ? Pergis Judæorum & Christianorum erga tyrannos suos religionem extollere, & mendacia ex mendaciis serere, quæ jam toties refutavimus. Modò Assyriorum & Persarum obedientiam latè prædicabas, nunc eorum rebelliones enumeras ; & quos nunquam rebellasse paulò ante dixeras, nunc cur iidem toties rebellaverint multas causas affers. Ad narrationem deinde sumpti de rege supplicii tandiu intermissam revertis, ut, si tunc forte satis sedulo ineptus & ridiculus non eras, nunc esses. *Per aula sua membra ductum* narras. Quid per aulae membra intelligas scire gestio. Romanorum calamitates ex regno in repub. verso recenses, in quo te tibimet turpissimè menti supra ostendimus. Qui ad Lololitam, *seditiones barbaris sub optimatibus & populo, certam sub tyranno perniciem esse demonstrabas, nunc, hominum vanissime & corruptissime, ob reges olim ejectos seditionum illa mala tanquam supplicia illos hausisse* audes dicere ? Scilicet quia centum Jacobæis donavit te postea rex Carolus, idcirco reges expulsos luent Romani. At malè cessit Julii Cæsaris intersectoribus. Sanè si cui unquam tyranno, huic parvitum vellem ; quamvis enim regnum in repub. violentiùs invadebat, erat tamen regno fortasse dignissimus : Nec ideo quenquam magis putem interfecti Cæsaris pœnas pependisse, quàm deleti Catilinæ Caium Antonium Ciceronis collegam : Quo postea de aliis criminibus damnato, ut inquit Cicero pro Flacco, *sepulchrum Catilinae floribus ornatum est.* Fautores enim Catilinæ tunc exultabant, *justa Catilina tum facta esse dilatabant,* ad invidiam cæteris conflandam, qui Catilinam sustulerant. Hæ sunt improborum artes, quibus viros præstantissimos à supplicio tyrannorum, & puniendis etiam sæpè facinorosissimis deterreant. Dicerem ego contrà, quod facile esset, quoties bene cessit, & prosperè tyrannorum intersectoribus, si quid certi de eventu rerum colligere quis posset. Objectas, quòd *regem hereditarium Angli non illo affecerint supplicio, quo tyranni solent mactari, sed eo quo latrones & proditiõnis rei.* Primùm hæreditas ad maleficiorum impunitatem quid conferat nescio : Conferre quicquam ut credat sapiens fieri vix potest. Quod tu de

inde ad *immanitatem* refers, in eo lenitas potiùs Anglorum, & moderatio prædicanda erat; qui, cum tyrannum esse, omnes in patriam impietates, latrocinia, prodiciones, perduelliones in se complectatur, satis habebant supplicium haud gravius de tyranno sumere, quàm de simplici latrone quovis, aut proditore vulgari sumere solebant. *Speras exorituos esse aliquos Harmodios & Thrasylbulos, qui, nostrorum cade, tyranni manibus parentent.* At tu citius animum despondebis, & vitam te dignam, omnibus bonis execrandus, antè suspendio finieris, quàm Harmodios Harmodiorum sanguine litantes tyranno videas. Tibi enim illud accidere verisimillimum est, deque te tam scelerato quis augurari rectiùs possit: Alterum est impossibile. Tyrannorum triginta mentionem facis qui sub Gallieno rebellant. Quid si tyrannus tyrannum oppugnat, an omnes ergo qui oppugnant tyrannum, aut tollunt, tyranni erunt ipsi? Haud tu id persuaseris, mancipium equestre; neque is qui author tibi est, Trebellius Pollio, historicorum propè ignobilissimus. *Si qui hostes, inquis, à Senatu judicati sunt, factio id fecit, non jus.* Nobis in memoriam revocas quid fecit Imperatores; factio nempe, & vis, & ut planiùs dicam, furor Antonii, non jus fecit, ut contra Senatum populùmque Romanum ipsi priùs rebellarent. *Dedit, inquis, pœnas Galba qui contra Neronem insurrexit.* Dic etiam quâs pœnas dedit Vespasianus, qui contra Vitellium. *Tantum, inquis, absuit Carolus à Nerone, quantum isti laniones Anglicani à Senatoribus illius temporis Romanis.* Trifurcifer, à quo laudari vituperium est, vituperari laus magna: Paucis modò periodis interpositis hac ipsa de re scribens, *Senatum sub imperatoribus togatorum mancipiorum confessum fuisse aiebas, nunc eundem Senatum aïs confessum regum fuisse: Hoc si ita est, quid obstat quin reges, te authore, togata mancipia sint? Beatos hoc laudatore reges! Quo inter homines nihil nequius, inter quadrupedes nihil amentius: Nisi si hoc illi peculiare dicam esse, quòd nemo literatiùs rudit.* Senatum Angliæ Neroni vis esse similiorem quàm Senatu Romano: Cogit me cacœthes hoc tuum ineptissimas conglutinandi similitudines, ut corrigam te; & quàm similis Neroni fuerit Carolus, ostendam. *Nero, inquis, matrem suam ferro necavit, Carolus & patrem & regem veneno; nam, ut alia omittam indicia, qui Ducem veneficii reum legibus eripuit, fieri non potuit quin ipse reus quoque fuerit. Nerò multa millia Christianorum occidit, Carolus multo plura. Non defuerunt, teste Suetonio, qui Neronem mortuum laudarent, qui desiderarent, qui per longum tempus, vernis astivisque floribus tumulum ejus ornarent, ejus inimicis omnia mala ominarentur: Non defunt qui Carolum eadem infaniâ desiderarent, & summis laudibus extollant, quorum tu, patibularis eques, chorum ducis.* *Milites Angli molossis suis ferociores, novum & inauditum tribunal instituerunt.* En acutissimum Salmasii sive symbolum sive adagium, jam sexies inculcatum, *Molossis suis ferociores; adeste rhetores, vósque ludimagistri, delibate, si sapitis, flosculum hunc elegantissimum, qui tam Salmasio in deliciis est; codicillis vestris & capsulis mandate copiosissimi hominis pigmentum, ne intereat.* Adeone etiam verba tua consumpsit rabies, ut cuculi in modum eadem identidem occinere cogaris? Quid hoc monstri esse dicam? Rabies, ut fabulantur, vertit Hecubam in canem, te Sancti Lupi dominum vertit in cuculum. Jam novas exordiris repugnantias: *Supra p. 113. affirmaveras Principem legibus solutum esse, non cogentibus solum, sed dirigentibus, nullas esse omnino quibus teneatur; nunc dicturum te aïs infra de regum differentia quatenus potestate alii minore alii majore in regnando fuerunt.* Vis probare, *reges non potuisse judicari, nec damnari à subiectis suis argumento, ut ipse aïs, firmissimo, revera stolidissimo; nihil, inquis, aliud inter judices & reges discrimen fuit: Atqui Judæi judicium radio odioque adducti reges postulabant.* An quia judices illos magistratum malè gerentes judicare & damnare poterant, ideone putas tædio odioque eorum adductos postulasse reges quos jura omnia violantes punire, aut in ordinem cogere non poterant? Quis, excepto te uno, tam fatuè ratiocinari solet? Aliud igitur quiddam erat cur regem peterent, quàm ut haberent dominum legibus superiorem; de quo nunc divinare nihil attinet: Quicquid erat, haud prudenti consilio factum & Deus & Propheta ejus testatus est. Iterum Rabbini tuis, ex quibus probasse te supra afferebas regem Judæorum non judicari, nunc litem acerrimam intendis, quòd regem & judicari & verberari posse tradiderint: Quod idem planè est ac si faterere ementitum te tunc esse, quod ex Rabbini probasse dixeras. Eo demùm descendis ut de numero equilium Solomonis, quòt *is equorum præsepia habuerit, oblitus regis defensionis, controversias putidulas concites.* Tandem ab agasone ad equitem redis aretalogum & tautologum, vel potiùs ad id monstri quod

quod prius eras, cuculum rabiosum. Querere enim *postremis* hinc *seculis disciplina vigorem laxatum, regulam corruptam*; quod uni scilicet tyranno cunctis legibus soluto disciplinam omnem laxare, mores omnium corrumpere impunè non liceat. Hanc doctrinam *Brunistas inter reformatos* introduxisse ais. Ita Lutherus, Calvinus, Zuinglius, Bucerus, & Orthodoxorum quotquot celeberrimi Theologi fuere, tuo iudicio Brunistæ sunt. Quo æquiore animo tua maledicta perferunt Angli, cum in Ecclesiæ doctores præstantissimos, totamque adè Ecclesiam reformatam, iisdem propè contumeliis debacchari te audiant.

C A P. VI.

Post legem Dei & naturæ agitatum abs te frustrà, & pessimè tractatum, unde nihil præter ignorantia simul & improbitatis ignominiam retulisti, quid deinde, in hac causa regiâ, præter nugas agere possis, non video. Cum autem omnibus & bonis & doctis viris, huic etiam causæ nobilissimæ abunde me satisfacisse sperem, etiamsi hoc loco finem respondendi facerem, tamen ne interea videar aliis varietatem potius & acumen tuum, quam immodicam loquacitatem defugisse, quo voles usque progrediar: Eâ tamen brevitate, ut facile appareat, me iis omnibus perfunctum, si minùs quæ dignitas, at saltem quæ necessitas causæ requirebat, nunc hominum quorumvis expectationi, vel etiam curiositati morem gerere. *Hinc alius, inquis, & major argumentorum mihi surget ordo.* An major eò argumentorum ordine quem lex Dei & Naturæ suppeditabat? Feropem, Lucina, parturit Mons Salmasius; non de nihilo nupsit uxori; foetum aliquem ingentem exspectate mortales. *Si is qui rex est ac dicitur, postulari posset apud aliam potestatem, eam omnino regia maiorem esse oporteret, qua autem major statuatur, hanc verè regiam dici & esse necesse esset.* Sic enim definienda potestas regia: *Quæ summa est in repub. & singularis, & supra quam nulla alia agnoscitur.* O murem verè montanum, & ridiculum! Succurrite grammatici grammatico laboranti; actum est non de lege Dei aut naturæ, sed de glossario. Quid si sic responderem tibi? Cedant nomina rebus, non est nostrum nomini cavere, qui rem sustulimus; curent & alii quibus cordi sunt reges; nos nostrâ utimur libertate: Responsum sanè haud iniquum auferres. Verùm ut me per omnia ex æquo & bono tecum agere intelligas, non ex mea solùm, sed ex optimorum olim & prudentissimorum virorum sententiâ respondebo, qui & nomen & potestatem regiam cum potestate legum & populi maiore, posse optimè consistere iudicârunt. Lycurgus imprimis, vir sapientiâ clarissimus, cum vellet maximè potestati regie consulere, ut author est Plato, nullam aliam ejus conservandæ rationem invenire potuit, quam ut Senatûs & Ephorum, id est, populi potestatem regiâ maiorem in suâ patriâ constitueret. Idem sensit Theseus Euripidæus, qui cum Athenarum rex esset, populo tamen Atheniensi in libertatem cum magna sua gloria vindicato, & potestatem popularem extulit supra regiam, & regnum nihilo secius in illa civitate suis posteris reliquit. Unde Euripides in Supplicibus ita loquentem inducit.

Δῆμον κατέσσω' αὐτὸν εἰς μοναρχίαν
'ελευθέρας τίνει' ἰσόψηφον πόλιν.

*Populum constitui ipsum in Monarchiam,
Liberans hanc Urbem aequale jus suffragii habentem.*

Et rursus ad præconem Thebanum.

Πρῶτον μὲν ἤρξω τῶ λόγῳ Λαδῶς ξένη
ζητῶν τύραννον ἐνθάδ' ἔγδ' ἀρχεῖσα
'ενὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις,
Δῆμον δ' ἀνάσσει.

*Primum incæpisti orationem falso hospes,
Quærens tyrannum hic, non enim regitur
Ab uno viro, sed est libera hac civitas,
Populus autem regnat.*

Hæc ille ; cum tamen rex in illa civitate & esset & dictus esset. Testis est etiam divinus Plato in epistola octava, *Induxit Lycurgus Senatū & Ephorum potestatem, Τὸς βασιλικὸς ἀρχὴς σὺνέσιον, potestati regia maxime salutarem, qua hac ratione per tot secula magna cum laude conservata est ; postquam lex domina, rex facta est hominum.*—Lex autem rex esse non potest, nisi sit qui in regem quoque, si usus venerit, lege possit agere. Sic temperatam potestatem regiam Siciliensibus commendat, *Ἐλευθερία γινέσθω μετὰ βασιλικὸς ἀρχὴς, &c. sit libertas cum regia potestate ; sit regia potestas παρέχουσα reddenda rationi obnoxia ; dominetur lex etiam regibus siquid præter legem fecerint.* Aristoteles denique politicorum Tertio, *In repub. Spartanorum videtur, inquit, regnum esse maxime, eorum regnorum qua sunt secundum legem :* Omnes autem regni species secundum legem fuisse ait, præter unam quam vocat *παμκρατορίαν*, neque talem usquam extitisse meminit. Tale itaque regnum maxime omnium proprie & dici & esse regnum sensit Aristoteles, quale apud Spartanos fuit ; talem proinde regem non minus proprie & dici & esse regem, ubi tamen populus supra regem erat, negare non potuit. Cum tot tantique aucthores & nomen & rem regiam suâ fide salvam regi præstiterint, etiam ubi populus penes se summam potestatem, tametsi exercere non solet, tamen, quoties opus est, obtinet, noli tam angusto animo summæ rerum Grammaticalium, hoc est vocabulorum, sic timere, ut potius quam glossarii tui ratio turbetur, aut detrimenti quid capiat, prodere libertatem omnium, & rempub. velis. Scito etiam dehinc, nomina rebus fervire, non res nominibus ; ita plus sapiens, nec in infinitum, quod metuis, *ibis.* Frustra ergo Seneca tria illa genera statuum ita describit. Frustratur Seneca, nos liberi sumus ; & nisi fallor, non ii sumus quos Flores Senecæ in servitutem reducant. Seneca autem, si summam in uno potestatem esse dicit, *populi tamen eam dicit esse, commissam videlicet regi ad salutem omnium, non ad perniciem ; nec mancipio, sed usu duntaxat à populo datam. Non jam ergo per deum reges regnant, sed per populum.* Quasi verò deus non ita regat populum, ut cui deus vult, regnum tradat populus ; cum in ipsis institutionibus Imperator Justinianus palam agnoscat, exinde Cæsares regnasse, ex quo *lege regia populus iis & in eos omne imperium suum, & potestatem concessit.* Sed quousque ista recoquimus ? Quæ jam toties refutavimus. Rursus, quod ingenium tuum importunum & agreste, mores odiosissimos indicat, in nostra repub. quæ ad te nihil pertinet, alienigena & peregrinus curiosum te infers. Accede igitur, ut te tanto ardelione dignum est, cum insigni solœcismo. *Quicquid, inquis, illi perditii homines dicunt, ad populum decipiendum pertinent.* O scelerate ! hocine erat, quòd diminutus capite Grammaticus in nostram rempub. te ingerere cupiebas, ut solœcismis nos tuis & barbarismis oppleres ? Verùm tu dic populum quo modo decepimus ? *Forma regiminis quam introducere non popularis est, sed militaris.* Ista scilicet grex ille perfigurarum mercedulâ conductum jussi te scribere : Non tibi igitur, qui ea blatis, quorum nihil intelligis, sed iis qui te pretio conduxerunt respondebirunt. Quis ordinem procerum è Parlamento ejecit ? *An Populus ?* Immo populus ; eoque factò servitutis jugum à cervicibus suis haud ferendum dejecit. Ipsi milites, à quibus hoc factum dicis, non exteri, sed cives, & magna pars populi fuere ; idque cætero fere consentiente populo & cupiente, nec sine Parlamenti etiam autoritate fecerunt. *An populus, inquis, plebeium ordinem domus inferioris mutilavit, alios fugando, &c.* Populus inquam ; quod enim Senatûs pars potior, id est sanior, fecit, in quo vera populi potestas residebat, quid ni id populum fecisse dicam ? Quid si servire, quid si vœnum rempub. dare, in Senatu plures maluerint, annon id impedire, & libertatem retinere, si in manu est suâ, paucioribus licebit ? *At duces hoc fecerunt cum militibus suis.* Habenda igitur gratia est ducibus, quòd operarios & tabernarios Londinenses (qui paulo antè, veluti fœx illa Clodiana, ipsam curiam obsederant) ferocientes repulerint, reipub. non defuerint. Tunc idcirco jus Parlamenti primarium ac proprium, ut libertati imprimis populi sive pace sive bello prospiciat, *militarem dominationem* appellabis ? Verùm hoc à perduellibus dici, qui tibi ista dictarunt, non est mirum ; sic enim perditissima olim Antoniorum factio Senatū Romanum contra hostes patriæ

patriæ ad saga euntem, *Castrâ Pompeii* appellare solebat. Jam verò fortissimo nostri exercitus ductori Cromuello, quod is amicorum læto agmine stipatus, non sine favore populi secundo, votis etiam bonorum omnium prosequentibus in bellum Hibernicum Deo gratissimum proficisceretur, invidisse tuos gaudeo; auditis enim postea tot ejus victoriis, jam arbitror eos livore contabuisse. Multa prætereo quæ de Romanis militibus prolixè nugaris: quod sequitur à veritate remotissimum esse quis non videt? *Populi*, inquis, *potestas esse desinit ubi regis esse incipit*. Quo tandem jure? cum satis constet, omnes fere ubique gentium reges sub certis conditionibus traditum sibi regnum à populo accipere: quibus si rex non steterit, cur illa potestas, quæ fiduciaria tantum fuit, ad populum redire non debeat, tam à rege quàm a consule, vel ab alio quovis magistratu, tu velim doceas: nam quod *salutem reipub. id ais postulare*, ineptias dicis, cum salutis ratio eadem omninò sit, sive à rege, sive ab optimatibus, sive à triumviris imperio sibi tradito perperam utentibus *potestas illa ad populum revertatur*, posse autem à magistratibus quibuscunque præterquam à rege solo ad populum reverti ipse concedis. Sanè si neque regi, neque ullis magistratibus imperium in se populus mentis compos dederit, nisi tantummodò communis omnium salutis causâ, nihil potest ob stare quo minùs ob causas planè contrarias ne interitus omnium sequatur, haud secus regi quàm aliis magistratibus, quod dedit imperium adimere possit: quid quod uni etiam faciliùs quàm pluribus ademerit? & potestatem in se plusquam fiduciarium cuiquam mortalium tradere summæ esset infantiæ: neque credibile est ullum ab orbe terrarum condito populum, qui quidem suæ spontis esset, adeò miserè desipuisse, ut vel omnem prorsus potestatem ab se alienaret, aut suis magistratibus conceditam sine causis gravissimis ad se revocaret. Quod si discordiæ, si bella intestina inde oriantur, regium certè jus nullum inde oritur illius potestatis per vim retinendæ quam populus suam sibi vendicat. Ex quo efficitur, quod ad prudentiam populi, non ad jus regis referendum est, quodque nos non negamus, *rectorem non facile mutandum esse*: nunquam ergo aut nulla prorsus de causa, nullo modo sequitur: neque tu adhuc quicquam allegasti, neque jus ullum regis expromisti, quo minùs liceat consentienti populo, regem haud idoneum regno privare; siquidem id, quod etiam in Gallia tua sæpiùs factum est, sine tumultu ac civili bello fieri possit. Cum itaque salus populi suprema lex sit, non salus tyranni, ac proinde populo in tyrannum, non tyranno in populum prodesse debeat, tu, qui tam sanctam legem, tam augustam tuis præstigiis pervertere es ausus, qui legem inter homines supremam, & populo maxime salutarem ad tyrannorum duntaxat impunitatem valere voluisti, tu inquam scito, quandoquidem Angli *Enthusiasta*, & *Entkei*, & *vates* toties tibi sumus, me vate scito, Deum tibi atque homines tanti piaculi ultores imminere: quanquam universum genus humanum subjicere tyrannis, id est, quantum in te fuit, ad bestias damnare, hoc ipsum scelus tam immane sua partim in te ultio est, suis de furiis quocunque fugis terrarum atque oberras, vel citiùs vel seriùs insequetur; & pejore etiam eâ, quam nunc insanis, infania agitabit. Venio nunc ad alterum argumentum tuum, prioris haud dissimile; si populo resumere liceret potestatem suam, *nihil tum esset discriminis inter popularem & regalem statum, nisi quod in hoc singuli rectores constituuntur, in illo plures*, quid si nihil aliud interesset, nunquid inde respub. detrimenti caperet? Ecce autem aliæ differentiæ à temet ipso allatæ, *temporis nimirum & successionis*; cum *populares magistratus annui fere sint*, reges, nisi quid committant, perpetui; & in eadem plerunque familia. Differant ergo inter se aut non differant, de istis enim minutis nihil laboro, in hoc certè conveniunt, quod utrobique populus quoties id interest reipub. potest quam alteri potestatem salutis publicæ causâ tradiderat, eam ad se rursus nec injuriâ eandem ob causam revocare. *At lege regia Romæ sic appellata, de quâ in Institutis, populus Romanus principi & in eum omne imperium suum, & potestatem concessit*. Nempe vi Cæsarium coactus, qui honesto legis titulo suam tantummodo violentiam sanxerunt; de quo supra, id quod ipsi jurisconsulti in hunc locum non dissimulant. Quod igitur legitime, & volente populo concessum non est, id revocabile quin sit non dubitamus. Veruntamen rationi maxime consentaneum est, populum Romanum non aliam potestatem transfuisse in principem, atque priùs concesserat suis magistratibus; id est imperium legitimum & revocabile, non tyrannicum & absurdum; quocirca & consularem, & tribunitiam potestatem Cæsares recipere; dictatoriam nemo post Julium; populum in Circo adorare etiam solebant,

ut ex Tacito & Claudiano supra meminimus. Verùm ut *multi olim privati se in servitutem alteri vendiderunt, sic potest populus universus.* O equitem ergastularium & mangonem, patriæ etiam tuæ æternum opprobrium! quem servitutis tam fœdum procuratorem ac lenonem publicum etiam servitia infima cujuscvis castæ abhorrere atque conspuere deberent! Sanè si populus hunc in modum se regibus mancipasset, possent & reges eundem populum alteri cuivis domino mancipare, aut pretio addicere; & tamen constat regem ne patrimonium quidem coronæ posse alienare. Qui igitur coronæ, quod aiunt, & patrimonii regii usumfructum solùm à populo concessum habet, is populi ipsius maniceps erit? Non si pertusis auribus utrisque perforatus eques, non si gypsatis pedibus cursitares, tam esses omnium servorum vilissimus, quam nunc es, hujus tam pudendæ author sententiæ. Perge pœnas tuorum scelerum invitus, quod nunc facis, de temetipso sumere. Multa postremò de jure belli balbutis, quæ hic locum non habent; nam neque Carolus nos bello vicit, & majores ejus, etsi maximè vicissent, isti tamen juri sæpius renunciaverant; nec verò tam unquam victi fuimus, ut nos in eorum nomen, illi in nostras leges non vicissim jurarent; quas cum Carolus insigniter violasset, vel olim victorem, vel nunc regem perjurum priùs ab ipso laceffiti armis debellavimus: ex tua autem sententia *quod armis quaeritur, transit in ejus dominium qui acquisivit.* Sis itaque deinceps hac in parte quàm voles verbosus, sis quod in Solino dudùm fuisti, exercitator Plinianus, blateronum omnium verbosissimus, quicquid exinde argutaris, quicquid turbas, quicquid rabbinicaris, quicquid rauces ad finem usque hujus capituli, id totum non jam pro rege devicto, sed pro nobis divinâ ope victoribus contra regem desudare te scias.

C A P. VII.

PROPTER duo incommoda sanè maxima, & pro tuo pondere gravissima, potestatem populi esse regia majorem proximo capite negasti: quippe, si concederes, quaerendum regi aliud nomen esset, translato in populum regis vocabulo; & partitiones quædam politicæ conturbarentur: quorum alterum vocabularii dispendium foret, alterum, tuorum crux politicorum. Ad ea sic à nobis responsum est, ut primum salutis & libertatis nostræ, deinde etiam nomenclaturæ tuæ & politices habita nonnulla ratio esset. Nunc, *aliis rationibus evincendum esse ais, regem à sibi subjèctis judicari non posse, quarum hæc erit maximè potens & valida, quòd rex parem in suo regno non habeat.* Quid ais? non habet rex in suo regno parem? quid ergo illi regis Franciæ duodecim vetustissimi Pares; an fabulæ sunt & nugæ? an frustra & ad ludibrium sic nominati? Cave istam viris Galliæ Principibus contumeliam dixeris. Quòd nisi revera sint regis pares, ut nominantur, vide ne in Franciæ regno potius quàm in nostra repub. quod unicum tuâ interest, glossario illudatur. Age verò, fac planum, non esse regi in regno suo parem. *Quia, inquis, populus Romanus post reges exactos, annos constituit Consules, non unum; ut si unus peccaret, coerceri à collega posset.* Vix fingi quicquam potuit ineptius: cur igitur unus duntaxat Consulum fasces apud se habuit, non uterque, si ad alterutrum coercendum alter datus erat? quid si etiam uterque contra rempub. conjurasset, an meliore loco res fuisset, quàm si collegam alteri nullum dedissent? Constat autem & ambos Consules & Magistratus omnes obtemperare Senatui semper debuisse, quoties id è repub. esse, patribus & plebi visum est. Illustri exemplo esse poterunt Decemviri; qui cum potestate consulari, & summa præditi essent, eos tamen omnes simul, etiam renitentes, patrum autoritas in ordinem coëgit; Consules etiam nonnullos, antequam magistratum deposuerant, hostes judicatos & contra eos sumpta arma esse legimus: hostilia enim facientem, esse consulem nemo putabat. Sic bellum contra Antonium Consulem Senatus autoritate est gestum: in quo victus pœnas capituli dedisset, nisi Octavianus Cæsar regnum affectans evertendæ reipub. consilium cum eo iniisset. Jam quòd *hoc primum esse ais Majestatis regalis, ut imperium penes unicum sit, haud minùs lubricum est, & à te quidem ipso statim refellitur: Judices, enim Hebraorum & singuli, & toto vite spatio imperium obtinebant; Scriptura quoque reges eos vocat; & tamen à Synedrio magno judicabantur.*

dicabantur. Ita fit, dum dixisse omnia vis videri, ut nihil fere nisi pugnancia loquaris. Quæro deinde qualem tu formam regiminis esse dicas, cum Romanum imperium duo simul tresve imperatores habuerunt; an imperatores tibi, id est reges, an optimates, an triumviri videntur fuisse? An vero dices Romanum imperium sub Antonino & Vero, sub Dioclesiano & Maximiano, sub Constantino & Licinio, non unum imperium fuisse? Jam ista tua *statuum tria genera* tuismet ipsius argutiis periclitantur, si reges isti non fuere: si fuere, non est ergo proprium imperii regii, ut penes unicum sit. *Alter*, inquis, *horum si delinquat, potest alter de eo referre ad populum vel ad senatum, ut accusetur & condemnentur.* Annon ergo iudicat vel populus vel Senatus ad quos alter illi refert? Si quid igitur ipse tribuis tibi, collegâ opus non erât ad iudicandum collegam. Heu te defensorem, nisi execrabilis potius esses, planè miserandum! undiqueque ictibus adeò opportunum, ut si forte per lusum destinare quis vellet, quovis te loco punctim ferire, vix esse credo ubi temerè possit aberrare. *Ridiculum esse statuis, regem in se iudices dare velle à quibus capite damnaretur.* Atqui ego non ridiculum, sed optimum tibi oppono imperatorem Traianum; qui præfectum prætorio Saburanum, cum ei insigne potestatis, uti mos erat, pugionem daret, crebrò sic monuit. *Accipe hunc gladium pro me, si rectè agam; sin aliter, in me magis, quòd moderatorem omnium vel errare minus fas sit.* Hæc Dion & Aurelius Victor. Vides ut iudicem in se statuerit imperator egregius quamvis non parem. Hoc idem Tiberius per simulationem & vaniloquentiam fortasse dixisset; Traianum autem virum optimum & sanctissimum non id ex animo dixisse quod verum, quod jus & fas esse sentiebat, scelestus penè sit qui arbitretur. Quanto iustius ergo Senatui, cum viribus superior potuerit non parere, planè ex officii ratione paruit; & iure superiorem est passus. De quo Plinius in Panegyrico. *Senatus ut susciperes quartum Consulatum & rogavit & iussit; imperii hoc verbum non adulationis esse, obsequio tuo crede: & paulo post, hæc nempe intentio tua ut libertatem revoces ac reducas.* Quod Traianus de se, idem Senatus de Traiano sensit, suamque auctoritatem revera esse supremam; nam qui imperatorem jubere potuit, potuit eundem & iudicare. Sic Marcus Aurelius imperator, cum præfectus Syriæ Cassius regnum ei eripere conaretur, obtulit se in iudicium vel Senatui vel Populo Romano; paratus regno cedere siquidem iis ita videretur. Jam verò quis rectius aut melius de iure regio existimare & statuere queat, quàm ex ore ipso regum optimorum? Profectò iure naturali rex quisque bonus vel senatum vel populum habet sibi semper & parem & superiorem: Tyrannus autem cum naturâ infimus omnium sit, nemo non illi par atque superior existimandus est, quicumque viribus plus valet. Quemadmodum enim à vi olim ad leges duce naturâ deventum est, ita, ubi leges pro nihilo habentur, necessariò, eadem etiam duce, ad vim est redeundum. *Hoc sentire*, inquit Cicero pro Sestio, *prudencia est; facere, fortitudinis; & sentire verò & facere, perfecta cumulatæque virtutis.* Maneat hoc igitur in natura, nullis parasitorum artibus concutiendum, rege sive bono, sive malo, vel senatum vel populum esse superiorem. Quod & ipse confiteris, cum potestatem regiam à populo in regem transiisse dicis. Quam enim regi potestatem dedit, eam natura, ac virtute quadam, vel ut ita dicam virtualiter, etiam cum alteri dederit, tamen in se habet. Quæ enim causæ naturales isto modo per eminentiam quandam quidvis efficiunt, plus semper suæ retinent virtutis quàm impertiunt; nec impertiendo se exhauriunt. Vides, quo propius ad naturam accedimus, eò evidentiùs potestatem populi supra regiam eminere. Illud etiam constat, populum, modò id ei liberum sit, potestatem regi suam simpliciter & mancipio nunquam dare, neque naturâ posse dare; sed tantùm salutis & libertatis publicæ causâ, quam cum rex procurare destiterit, intelligitur populum nihil dedisse; quia certo fini tantummodò dedit, monente ipsa naturâ; quem finem si neque natura neque populus assequitur, non erit magis ratum quod dedit, quàm pactum quodvis aut fœdus irritum. His rationibus firmissimè probatur superiorem rege esse populum; unde argumentum hoc tuum *maximè potens & validum, non posse regem iudicari quia parem in suo regno non habet, nec superiorem*, diluitur. Id enim assumis quod nulla modo concedimus. *In populari statu*, inquis, *Magistratus à populo positus ab eodem ob crimen plecti potest; in statu Aristocratico optimates, ab iis quos habent collegas, sed pro monstro est, ut rex in regno suo cogatur causam capitis dicere.* Quid nunc aliud concludis quàm miserimos esse omnium & stultissimos, qui regem sibi constituunt? Sed quamobrem, quæso, non poterit populus tam regem punire

punire reum, quàm popularem magistratum, aut optimates? An putas omnes populos qui sub regibus vivunt, amore servitutis usque eò deperiisse, ut, liberi cum essent, servire maluerint, seque omnes, seque totos in unius dominium viri sæpe mali, sæpe stulti ita tradere, ut contra dominum, si fors ferat, immatissimum nullum in legibus, nullum in natura ipsa præsidium salutis, aut periculum sibi reliquerint? cur ergo regibus primò regnum ineuntibus condiciones ferunt, cur leges etiam dant regnandi, an ut sperni se eò magis atque irrideri paterentur? adeone populum universum se abjicere, se deserere, sibi deesse, spem omnem in uno homine, eoque fere vanissimo, collocare? cur item jurant reges nihil se contra legem facturos? ut discant nempe miseri mortales suo maximo malo, solis licere regibus impunè pejerare. Id quod hæc tua nefanda confectaria demonstrant. *Si rex qui eligitur, aliqua vel cum sacramento promiserit, quæ nisi promississet, fortasse nec sumptus esset, si stare nolit conventis, à populo judicari non potest. Immo si subditis suis juraverit in electione, se secundum leges regni justitiam administraturum, & nisi id faciat, eos sacramento fidelitatis fore solutos, & factò ipso abiturum esse potestate, à Deo non ab hominibus pœna in fallentem exposcenda est.* Descripsi hæc, non ob elegantiam, sunt enim incultissima, nec quod amplius refutationis indigeant, etenim ipsa se refutant, se explodunt, se damnant apertissimâ falsitate sua, atque turpitudine; sed eò feci, ut ob merita tua egregia commendarem te regibus: qui inter officia aulæ tam multa aliquem dignitatis locum, aut munus idoneum tibi prospiciant: cum enim alii sint à rationibus, alii à poculis, alii à voluptatibus, tu iis commodissimè sanè eris à perjuriis; tu regis non elegantis, nam inscius nimium es, sed perfidis summus arbiter eris. Verùm ut summam in te stultitiam summâ improbitate conjunctam esse omnes fateantur, expendamus paulo accuratiùs præclara illa, quæ proximè affirmasti: *Rex, inquis, etsi subditis juraverit in electione, se secundum leges regnaturum, & nisi faciat, eos sacramento fidelitatis solutos fore, & se factò ipso abiturum potestate,* abdicari tamen aut puniri ab iis non poterit. Quin minus quæso rex quàm popularis magistratus? quia in eo regimine populus non omnem transfundit potestatem suam ad magistratum. An hic igitur in regem? cui regnum in se non diutius tradunt, quàm id benè gesserit. Tam itaque rex juratus in leges, reus abjici aut puniri poterit, quàm popularis magistratus. Nam argumento illo Pancratice omnis in regem translata potestatis, amplius uti non potes, quod tuis ipse machinis imprudens arietasti. Cognoscite nunc *aliam potentissimam & invictam ejus rationem cur subditi regem judicare nequeant, quia legibus solutus est, quia leges solus rex omnes fert;* quæ cum falsissima esse jam toties probaverim, hæc etiam invicta tua ratio cum priore ad nihilum recidit. Caterùm rex ob delicta quævis privata, utpote stuprum, adulterium, & similia, si raro plectitur, non tam justitia quam æquitate id fit, ne plus barbarum ex morte regis, & rerum mutatione populo eveniat, quàm boni ex uno atque altero vindicato. Ex quo verò omnibus gravis & intolerandus esse incipit, tum quidem, quoquo possunt modo, judicatum vel injudicatum omnes nationes tyrannum occidere fas esse semper credidere. Unde Marcus Tullius in secunda Philippica de Cæsaris interfecto. *Hi primi cum gladiis non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt: quod cum ipsum factum per se præclarum atque divinum est, tum est positum ad imitandum.* Quàm hujus tu dissimilis! *Homicidium, adulterium, injuria, non hæc crimina regia sunt, sed privata.* Euge parasite, lenones jam omnes & propudia aulica hac voce demeruisti; O quàm lepidè simul & parasitaris, & eadem operâ lenocinaris! *Rex adulter bene potest regnare, & homicida, ideoque vita privari non debet, quia cum vita regno quoque exueretur; at nunquam hoc fuit probatum legibus divinis aut humanis, ut duplex vindicta de uno crimine sumeretur.* Os impurum & infame! eadem ratione nec populares magistratus, nec optimates, ne duplici pœnâ afficerentur, ne judex quidam, aut senator flagitiosus pœnas capite ullas persolvere debebit; cum vita enim & ipsi suo magistratu privarentur. Ut potestatem, sic majestatem etiam populo adimere & in regem conferre studes; vicariam si vis & translatitiam, primariam certè non potes, uti nec potestatem. *Crimen, inquis, majestatis non potest committere rex adversus populum suum; potest autem populus adversus regem.* Et tamen rex propter populum duntaxat rex est, non populus propter regem. Populus igitur universus aut pars major plus semper rege debet posse: negas, & calculos ponis, *plus potest quam singuli, bini, terni, deni, centeni, milleni, decies milleni.* Esto. *Plus quam dimidia pars populi.* Non repugno. *Quid si alterius dimidia pars altera accedat, annon adhuc plus poterit?*

poterit? Minimè. Progredere; quid auferis abacum, peritissime Logista, an progressionem Arithmeticam non calles? Vertit rationes, & annon rex cum optimatibus plus potestatis habeat, quarit; iterum nego, Vertumne, si pro optimatibus proceres intelligas; quoniam accidere potest, ut nemo inter eos optimatis nomine sit dignus: fit etiam sapiùs, ut multo plures de plebe sint, qui virtutè & sapientiã proceres antecellant; quibus cum pars populi major vel potior accedit, eos universi populi instar esse haud verear dicere. *At si plus quam universi non potest, ergo rex erit tantum singulorum; non omnium universim sumptorum, rectè; nisi ipsi voluerint.* Rationes jam subducito; comperies te imperitè supputando sortem perdidisse. *Dicunt Angli penes populum jus majestatis ex origine & natura residere, hoc verò est omnium statuum everfionem inducere.* Etiamne Aristocratia, & Democratia? Credibile sanè narras: Quid si etiam Gynæocratia, sub quo statu ferunt te domi propemodùm vapulare, annon bearent te Angli, O perpusilli homo animi? Sed hoc frustra speraveris; æquissimè enim est comparatum, ut qui tyrannidem foris imponere omnibus cupias, ipse domi tuæ servitutem servias turpissimam, & minimè virilem. *Doceamus te oportet, inquis, quid nomine populi intelligi velimus.* Permulta sunt, quæ te doceri potiùs oporteret; nam quæ te propiùs attingunt, videris ea penitùs nescire, & præter literulas nihil unquam didicisse, ne percipere quidem potuisse. Hoc tamen scire te putas, nos populi nomine plebem solùm intelligere quòd *optimatum concessam abrogavimus.* At illud est ipsum quod demonstrat nos populi vocabulo omnes ordinis cujuscunquè cives comprehendere; qui unam tantummodo populi curiam supremam stabilivimus, in qua etiam proceres, ut pars populi, non pro sese quidem solis, ut antea, sed pro iis municipiis, à quibus electi fuerint, suffragio ferendi legitimum jus habent. Inveheris deinde in plebem, *cacam eam & brutam, regendi artem non habere, nil plebe ventosius, vanius, levius, mobilius.* Conveniunt in te optimè hæc omnia; & de infima quidem plebe sunt etiam vera, de media non item; quo ex numero prudentissimi fere sunt viri, & rerum peritissimi: cæteros hinc luxus & opulencia inde egestas & inopia à virtute, & civilis prudentiæ studio plerunque avertit. *Plures nunc esse modos asseris regum constituendorum qui nihil populo debent hoc nomine, & imprimis ille qui regnum habent hereditarium.* At verò servæ sint istæ nationes oportet, & ad servitutem natae, quæ talem agnoscant dominum, cui se sine assensu suo hæreditate obvenisse credant: pro civibus certè, aut ingenuis & liberis haberi non possunt; nec repub. habere ullam censendam; quinimmò inter facultates & possessiones quasi heri sui, & herilis filii numerandæ sunt: nam quod ad jus domini, quid distent à servitiis & pecoribus non video. *Secundò, qui armis sibi regnum fecit, populum, inquis, non potest authorem agnoscere imperii prolui vel usurpatis.* At nobis non de victore, sed de subacto rege sermo nunc est; quid victor possit, aliàs disputabimus, tu hoc age. Quod autem regi jus patrifamilias antiquum toties attribuis, ut iude *absoluta potestatis in regibus exemplum* petas, dissimillimum id esse jam sapiùs ostendi: Aristoteles etiam ille quem crepas vel initio politicorum, si legis, idem te docuisset: ubi aut malè eos judicare, qui inter patrifamilias & regem parùm interesse existimant; *regnum enim à familia, non numero solùm, sed specie differre.* Postquam enim pagi in oppida & urbes crevere, evanuit paulatim jus illud regale familiae, & agnosci defitum est. Hinc scribit Diodorus l. 1. regna antiquitùs dari non regum filiis, sed iis quorum maxima in populum beneficia extiterunt. Et Justinus, *Principio rerum, gentium, nationumque imperium penes reges erat; quos ad fastigium hujus majestatis, non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provchebat.* Unde perspicuum est, in ipso gentium principio, imperium paternum & hereditarium virtuti, & populari statim juri cessisse. Quæ origo imperii regii & ratio & causa maximè naturalis est. Ob eam enim ipsam causam primò homines in unum convenere, non ut unus omnes insultaret, sed ut quocunquè alterum lædente, ne lex deesset, neve judex inter homines, quo læsus aut defendatur aut saltem vindicetur. Dispersos olim homines & dispalatos disertus aliquis, & sapiens ad vitam civilem traduxit; tu hoc maximè consilio, inquis, ut in congregatos imperium haberet. Nimbrotum fortasse intelligis, qui tyrannorum primus fuisse dicitur: vel hæc tua solius malitia est, quæ in illos olim magnos & excelsi animi viros cadere non potuit, tuum solius commentum, à nemine, quod sciam, ante te traditum; cum utilitatem & salutem generis humani, non sua commoda, suumque dominatum respexisse illos primos urbium conditores, antiquorum omnium monumentis proditum sit. Unum præterire non

non possum, quo tu veluti emblemate quodam exornare credo cætera hujus capituli voluisti: si *consulem*, inquis; *in judicium venire oportuisset, priusquam magistratu abisset, dictator ad hoc creandus fuisset, cum initio dixeris, ideo collegam ei fuisse datam.* Sic tua semper inter se congruunt, & quid de quaque re dicas, quidve scribas, quàm nullius momenti sit, paginis fere singulis declarant. *Sub antiquis regibus Anglofæonicis plebem, aïs, ad comitia regni nunquam vocari solitam esse.* Si quis nostrorum hoc affirmasset, possem eum haud multo negotio erroris arguere; tua ista peregrina affirmatione res nostras hallucinante minùs moveor. Et de communi regum jure quæ habuisti hæc ferè sunt. Reliqua multa, nam & sæpissimè devius esse soles, prætermitto, vel quæ fundamento nituntur nullo, vel quæ extra causam posita sunt: non enim id operam do, ut tibi par esse loquacitate videar.

C A P. VIII.

SI de communi regum jure, Salmasi, quæ sentires, ea sine contumelia cuiusquam protulisses, quamvis in hac rerum apud Anglos mutatione, tamen, cum libertate scribendi uterere tuâ, neque erat cur quisquam Anglorum tibi succenseret, neque in asserenda, quam tueris, sententia minus effecisses. Nam si hoc & Mosis & Christi præceptum est *omnes regibus suis tam bonis quam malis subjici, sive Hispanos, sive Gallos, sive Italos, sive Germanos, sive Anglos, sive Scotos,* quod supra (p. 127.) affirmabas, quid attinebat te exterum & ignotum jura nostra balbutire, eaque velle nobis è cathedra quasi schedulas tuas, & miscellanea prælegere, quæ utcunque legibus divinis debere cedere multis antea verbis docueras? Nunc satis constat non tam tuo ingenio ad causam regiam adiecisse te animum, quàm partim pretio, pro ejus, qui te conduxit, copia, maximo, partim spe præmii cujusdam majoris conductum fuisse, ut Anglos vicinorum nemini molestos, rerum tantummodò suarum arbitros libello infami lacerares. Hoc nisi esset, quenquàmne tanta credibile est impudentia esse aut infania, ut longinquus & extraneus immergere se gratis in res nostras, ad partes etiam se adjungere non dubitaret? Nam quid tua malum refert quid rerum Angli inter se gerant? Quid tibi vis Ole, quid tibi quæris? nihilne domi habes quod ad te pertinet? Utinam eadem haberes quæ habuit ille notissimus in epigrammate Oly; & fortasse habes; dignus profectò es. An uxor tua stimulatix illa, quæ ut in gratiam exulis Caroli hæc scriberes etiam currentem incitasse fertur, ampliores forte in Anglia professiones, & honoraria nescio quæ, redeunte Carolo, ornata tibi est? At scitote foemina Virque, non esse locum in Anglia neque lupo neque lupi Domino. Unde mirum non est te toties in molossos nostros tantum rabiem effudisse. Quin redis ad illustres illos in Gallia titulos tuos, & imprimis ad famelicum illum Lupi dominatum, deinde ad consistorium illud regis Christianissimi sacrum; nimis longo intervallo consiliarius peregrè abes à patriâ. Verùm illa, quod planè video, neq; te desiderat neque consilia tua; ne cum redires quidam paucis ab hinc annis, & culinam Cardinalitiam olfacere & sectari cœpisses: sapit mehercule, sapit, teque oberrare semivirum Gallum cum uxore viro, & refertissimis inaniarum scriniis facile finit; donec stipem sive equiti grammaticæ, sive illustri Hippocritico satis largam alicubi gentium inveneris; si cui fert animus regi vel civitati, doctorem erraticum & venalem mercede maximâ liceri. Sed eccum tibi licitorem; vendibilis necne sis, & quanti, jam statim videbimus. *Pertendunt, inquis, Parricida, regni Anglicani statum mixtum esse, non merè regium.* Pertendit idem sub Edvardo 6. Smithus noster, jurisconsultus idem bonus, & politicus, quem fuisse parricidam non dices, ejus libri ferè initio, quem de repub. Anglicana scripsit; neque id de nostrâ solùm, sed de omni penè repub. idque ex Aristotelis sententia verum esse affirmat; neque aliter ullam repub. stare posse. At enim quasi piaculum esse crederes quicquam dicere sine repugnantis, ad priores illas & jam tritissimas fœdè revolveris. *Nullam gentem aïs esse nec fuisse unquam quæ regis appellatione non intellexerit eam potestatem quæ solo deo minor est, quæque solum Deum judicem haberet; & tamen paulo post fateris, nomen regis datum vel olim fuisse ejusmodi potestatibus & magistratibus qui plenum & liberum jus non haberent, sed à populi nutu dependens, ut sufferes Carthaginensium,*

thaginienſium, judices Hebraorum, reges Lacedaemoniorum, & poſtremo Arragonenſium. Satiſne bellè tibi conſtas? Tum quinque monarchiæ ſpecies ex Ariſtotele recenſes, quarum una tantùm jus illud obtinuit quod tu regibus commune omnibus eſſe dicis. De qua hæud ſemel jam dictum eſt, nullum ejus exemplum vel ab Ariſtotele allatum, vel uſquam extitiſſe: quatuor reliquas, & legitimas, & legibus fuiſſe minores dilucidè oſtendit. Primum horum erat regnum Laconicum, & maximè quidem ejus ſententiâ regnum, eorum quatuor quæ legitima erant. Secundum erat barbaricum, hoc ſolo diuturnum quia legitimum, & volente populo: nolente autem, omnis rex continuò non erit rex ſed tyrannus, ſi invito populo regnum retinuerit, eodem teſte Ariſtotele, lib. 5. Idem de tertia regum ſpecie dicendum eſt, quos ille Æſymnetas vocat, electos à populo, & ad certum plerunque tempus, certaque cauſas, quales ferè apud Romanos fuere Dictatores. Quarta ſpecies eorum eſt, qui Heroicis temporibus regnabant, quibus ob egregia merita regnum ultro à populo delatum erat, ſed legitimum tamen; neque verò hi niſi volente populo regnum tenebant, nec aliâ re magis diſſerre has quatuor regni ſpecies à tyrannide aſi, quàm quòd illic volente, hic invito populo regnetur. Quinta denique regni ſpecies, quæ *παιδασιλία* dicitur, & eſt cum ſumma poteſtate, quale tu jus regum omnium eſſe viſ, à philoſopho planè damnatur, ut neque utile, neque juſtum, neque naturale, niſi ſit ut populus ferre poſſit iſtiusmodi regnum, iſſque deferat qui virtute aliis omnibus longè prælucent. Hæc tertio politicorum, cuius obvia ſunt. Verùm tu, credo, ut vel ſemel ingenioſus & floridus eſſe viderere, *has quinque monarchiæ ſpecies quinque zonis mundi aſſimilare geſtiebas; Inter duo extrema potentia regalis tres aliæ ſpecies interpoſita magis temperata videntur, ut inter zonas torridam & frigidam, quæ media jacent.* Feſtivum caput! quam pulchras nobis ſimilitudines ſemper concinnas! Tu igitur, quòd regnum *absoluta poteſtatis* ipſe damnas, ad zonam frigidam hinc ocyùs amolire; quæ poſt adventum illic tuum plus duplo frigebit: nos interim à te novo Archimede ſphæram illam, quam deſcribis, mirabilem expeſtamus, in qua duæ ſint extremæ zonæ, una torrida, altera frigida, tres mediæ temperatæ. Reges, inquis, *Lacedaemoniorum in vincula conjici ſas erat, morte multari ſas non erat.* Quare? an quia damnatum capite Agidem licitoris & peregrini milites rei novitate percuſſi, regem ducere ad mortem non eſſe ſas exiſtimabant? Et populus quidem Spartanus ejus mortem ægrè tulit, non quòd rex capitali ſupplicio affectus fuerit, ſed quòd bonus, & popularis, factione divitum judicio illo circumventus eſſet. Sic itaque Plutarchus, *primus rex Agis ab ephoris eſt morte multatus;* quibus verbis non quid ſas, ſed quid factum ſit, tantummodò narrat. Nam qui regem in jus ducere, vel etiam in vincula poſſunt, illos non poſſe eundem ſupplicio ultimo afficere, puerile eſt credere. Accingeris jam tandem ad jus regum Anglicorum. Rex, inquis, *in Anglia unus ſemper fuit.* Hoc eo dicis, quia modò dixeras, *rex non eſt niſi unus ſit & unicuſ.* Quod ſi ita eſt, aliquot fanè quos credebam Angliæ reges fuiſſe, non erant: nam ut multos omittam Saxoniorum, qui conſortes imperii vel filios vel fratres habuere, conſtat Henricum 2. è ſtirpe Normanica cum filio regnaſſe. *Oſtendant,* inquis, *aliquod regnum ſub unius imperio cui non poteſtas absoluta adjuncta fuerit, in quibusdam tamen magis remiſſa, in aliis magis intentata.* Oſtende tu poteſtatem abſolutam remiſſam, aſine; annon abſoluta eſt ſumma? Quomodo ergò ſumma & remiſſa ſimul erit? quocunque fateberis reges cum remiſſa poteſtate eſſe eos non eſſe cum abſoluta facilè vincam; inferiores proinde eſſe populo naturâ libero, qui & ſuus ipſe legiſlator eſt, & poteſtatem regiam vel intendere, vel remittere poteſt. Britannia, an tota olim regibus paruerit, incertum: Veriſimilius eſt, prout tempora ferebant, nunc hanc nunc illam reipub. formam adhibuiſſe. Hinc Tacitus, *Britanni olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur.* Deſerti à Romanis, xl circiter annos ſine regibus fuere: *regnum* itaque *perpetuum*, quod aſſirmas, antiquiùs non fuit; fuiſſe autem hæreditarium præciſè nego; quod & regum ſeries, & mos creandi eorum demonſtrat: diſertis enim verbis petuntur populi ſuffragia. Poſtquam enim rex conſuetum juramentum dedit, accedens archiepiſcopus ad quatuor partes exſtructi ſuggeſti toties rogat populum univerſum his verbis, *conſentire vultis de habendo ipſum regem?* planè ac ſi Romano more dixiſſet, vultis, jubetis hunc regnare? quod opus non foret, ſi regnum jure eſſet hæreditarium; verùm apud reges uſurpatione pro jure ſæpiſſimè obtinet. Tu Caroli bello toties victi jus regium jure belli fundare adniteris: Guilielmus ſcilicet cognomento *conqueſtor* nos

subjugavit. At sciunt qui in nostra historia peregrini non sunt, Anglorum opes uno illo prælio Hastingenſi non adeò attritas fuiſſe, quin bellum facile inſtaurare potuiſſent. Sed regem accipere, quàm victorem & tyrannum pati malebant. Dant itaque juſjurandum Guilielmo, ſe fidem ei ſervaturos: dat pariter Guilielmus juramentum illis, admotus altari, ſe omnia, quæ par eſt bonum regem, iis eſſe viciffim præſtiturum. Cum falleret fidem, & ruruſus Angli arma cape- rent, diffuſus ipſe ſuis viribus juravit denuò, tactis Evangeliiſ, antiquas ſe leges Angliæ obſervaturum. Si poſtea igitur Anglos miſerè afflixit, non id jure belli, ſed jure perjurii fecit. Certum eſt præterea jam multis ab hinc ſeculis victos & victores in unam gentem coaluiſſe; ut juſ illud belli, ſi quod unquam fuit, antiquari jam diu neceſſe ſit. Ipſius verba morientis quæ ex libro Cadomenniſi fide digniſſimo deſcripta reddimus, omnem dubitationem tollunt. *Ne- minem, inquit, Anglici regni conſtituo heredem. Qua voce juſ illud belli, ſimulq; illud hæreditarium, cum ipſo mortuo Guilielmo conclamatum atque ſepultum eſt. Video nunc aliquam te in aula dignitatem, quod prædixi fore, eſſe adeptum, ſummus nimirum aulicæ aſtutiæ quæſtor regius & procurator eſ factus. Unde hoc quòd ſequitur videris ex officio ſcribere, Vir magnifice. Siquis prædeceſſorum regum factionibus procerum, vel ſeditionibus plebis coactus, aliquid de ſuo jure remiſerit, id non poteſt ſucceſſori obeſſe, quin id iterum ſibi vindicet.* Rectè mones: iraque ſi quo tempore majores noſtri aliquid de jure ſuo per ignaviam amiſſere, an id oberit nobis, eorum poſteris? Pro ſe illi quidem ſervitutem ſpondere, ſi vel- lent, pro nobis certè non poterant; quibus idem ſemper juſ erit noſmet libe- randi, quod illis erat in ſervitutem ſe cuilibet tradendi. Miraris quid faciat, ut rex Britannia hodie debeat haberi pro magiſtratu tantùm regni, qui autem alia regna in Chriſtianitate obtinent, plenà & liberà poteſtate polleant. De Scotia remitto te ad Buchananum, de Gallia etiam tua, ubi hoſpes eſſe videris, ad Francogalliam Hotomani, & Girardum Franciæ Hiſtoricum, de cæteris ad alios, quorum nulli quod ſciam Independentes erant: ex quibus de jure regio longè alia pote- ras didiciſſe, quàm quæ doces. Cùm jure belli tyrannidem regibus Angliæ afferere nequiveris, facis jam periculum in jure paraſitico. Edicunt reges ſe regnare *Dei gratià*: quid ſi Deos ſe eſſe edixiſſent? te credo flaminem facile erant habituri: Sic Pontifex Cantuarienſis *Dei providentià* archiepiſcopari præ ſe tulit. Tūne iſta fatuitate Papam non vis eſſe regem in Eccleſia, ut regem conſtituere pluſquam Papam in repub. poſſis? At in regni ſtatutis appellatur *rex Dominus noſter*. Mirus tu quidem ſtatutorum noſtro- rum nomenclator repente evaliſti; neſcis tamen multos dici dominos qui non ſunt; neſcis quàm iniquum ſit ex titulis honorariis, ne dicam adulatoriis, de jure & veritate rerum ſtatuerè. Eodem refer quod *Parlamentum* regis dicitur: nam & frænium regis vocatur; adeoque non magis rex Par- lamenti eſt dominus, quàm equus eſt ſui dominus fræni. At *cur non regis Parlamentum, cum ab eo convocetur?* Dicam tibi, quia convocatur etiam ſe- natuſ à Conſule, neque propterea dominus illius concilii erat. Quod itaque rex Parlamentum convocat, id facit pro officio ſuo ac munere quod à populo acce- pit, ut etiam quos convocat, eos de arduis regni negotiis conſuleret, non de ſuis: aut ſiqua dici ſua poſſunt, de iis poſtremo ſemper loco agi ſoliti erant; ad arbitrium etiam Parlamenti, non ſuum. Nec verò ignorant, quorum id in- tereſt ſcire, Parlamentum ſive vocatum, ſive non vocatum, bis intra vertentem annum antiquiſſis ex lege potuiſſe convenire. At *regis etiam leges nuncupantur*. Sunt iſtæ quidem ad regem phaleræ; rex autem Angliæ legem ferre per ſe po- teſt nullam; neque enim ad leges ferendas, ſed ad cuſtodendas à populo latas conſtitutus erat. Tūque hic fateris *congregari* idcirco *Parlamentum ut leges conderet*. Quapropter & lex Terræ vocatur, & lex populi: Unde Ethelſtanus rex in præ- ſatione legum, ubi omnes alloquitur, *vobis, inquit, lege veſtrâ* omnia largitus ſum: & in formula juramenti quo reges Angliæ antequam crearentur obſtrin- gere ſe ſolebant, ſic populus à rege ſtipulatur. *Concedis juſtas leges quas vulgus elegerit?* reſpondet rex, *concedo*. Erras etiam tota Anglia, qui regem quo tempore *Parlamentum non habetur, plenè planèque totum regni ſtatum regio jure gubernare aiſ*. Nam neque de bello, neque de pace quod magni ſit momenti, quicquam decer- nere, ne in jure quidem dicundo curiarum decretis intercedere poteſt. Jurant itaque judices nihil ſe in judiciis exercendis niſi ex lege facturos, etiamſi rex ipſe dicto, aut mandato, vel etiam literis proprio annulo obſignatis aliter im- peraret. Hinc ſæpius in noſtro jure rex *inſans* dicitur; nec ſua jura aut dig- nitates,

nitates, nisi pueri aut pupilli in modum, possidere. Spec. Just. c. 4. sect. 22. hinc etiam illud apud nos crebrò dici solitum, *rex non potest facere injuriam*: Quod tu hoc modo sceleratè interpretaris, *non est injuria quam facit rex, quia in eo non punitur*. Admirabilem hominis impudentiam & improbitatem vel hoc solo interpretamento quis non perspiciat? *Capitis est imperare*, inquis, *non membrorum, rex Parlamenti caput est*. Siccine nugarere, si cor tibi saperet? erras iterum (sed quis finis errorum est tuorum) in quo regis consiliarios à Parlamenti ordinibus non distinguis; nam neque illos quidem omnes, horum verò nullos reliquis non probatos eligere debebat rex; in plebeium autem ordinem ut quenquam eligeret, id sibi ne sumebat quidem unquam. Quibus id muneris populus delegabat, per municipia singuli suffragiis omnium eligebantur; notissima loquor, eoque brevior sum. *Falsum autem esse ais, quod sancta Independentia cultores asserunt, Parlamentum à populo fuisse institutum*. Video jam quid sit cur papatum tanto impetu evertere contendas: alium ipse papatum in alvo, quod aiunt, gestas: quid enim aliud uxor uxoris, lupus ex lupa gravidus, nisi aut portentum, aut papatum aliquem novum parturire te oportebat? Certè Papa germanus quasi jam esses, sanctos & sanctas pro arbitrio facis; reges etiam omni peccato absolvis, & quasi strato jam hoste, ejus exuviis opimum te ornas. Verùm quia papa nondum per te planè cecidit, dum libri illius tui *de Primatu*, secunda & tertia, & fortasse quarta & quinta pars prodierit, qui multos mortales tædio prius enecabit, quàm tu papam eo libro subegeris, sit satis interea, quæso, ad Antipapatum saltem aliquem posse ascendere; est altera, quam tu, præter illam Independentiam abs te irrisam, sanctorum in numerum seriò retulisti. Tyrannis regia: sanctæ ergo Tyrannidis regis tu Pontifex eris Maximus; & nequid desit tibi ad Papales titulos, *Servus etiam servorum* eris, non Dei, sed aulae; quoniam illa Chenaani maledictio adhæsisse tibi ad præcordia videtur. *Bestiam* appellas *populum*. Quid interim es ipse? Non enim sacrum illud consistorium, neque sanctus ille Lupus te dominum suum aut populo exemerit aut vulgo; neque effecerit, quin, sicuti es, teterrima ipse bestia sis. Certè libri sacri prophetici magnorum regum monarchiam & dominationem immanis Bestiæ nomine ac specie adumbrare solent. *Sub regibus ante Guilielmum*, inquis, *nulla Parlamenti mentio exstat*. De vocabulo Gallicano altercari non libet: res semper fuit: & Saxonice temporibus *Concilium Sapientum* vocari solitum concedis. Sapientes autem tam sunt plebis, quàm procerum ex numero. At *in statuto Mertonensi, vigesimo Hen. 3. comitum & baronum tantum fit mentio*. Ita te semper nomina decipiant, qui tantum in nominibus ætatem omnem contrivisti; nobis enim satis constat, & quinqueportuum curatores, & decuriones urbicos, nonnunquam & mercatores illo seculo baronum nomine appellatos fuisse, neque dubium omnino est, quin Parlamenti quosque Senatores quantumvis plebeios, ætas illa jure multò potiore barones nuncupaverit: nam & anno ejusdem regis 52 tam nobiles, quàm plebeios fuisse convocatos, Marlbrigii statutum, sicut & reliqua fere statuta omnia disertis verbis testantur: quos etiam plebeios, comitatum magnates Edouardus tertius in præfatione Statuti Stapli, quam perdoctè pro me recitas, vocavit; eos nimirum *qui de singulis civitatibus pro toto comitatu venerant*; qui quidem plebeium ordinem constituiebant, neque erant proceres, aut esse poterant: Tradit etiam liber statuti illis vetustior, qui inscribitur, *Modus habendi Parlamenta*, licere regi cum plebe sola Parlamenti habere, legesque ferre, quamvis Comites & Episcopi non adsint; non itidem licere regi cum comitibus & episcopis, si plebs non aderit. Hujus rei ratio quoque adjicitur; quia cum nondum Comites aut episcopi constituti essent, reges cum populo tamen Parlamenta, & Concilia peragebant: deinde comites pro se tantum veniunt; plebeii pro suo quisque municipio. Ex quo iste ordo universi populi nomine adesse intelligitur; eoque nomine & potiorrem, & nobiliorem ordine patricio, omnique ex parte anteponendum esse. Sed *judicandi potestas*, inquis, *penes domum plebeiam nunquam fuit*. Neque penes regem Angliæ fuit unquam: illud tamen memineris, principio omnem potestatem a populo fluxisse, & etiamnum proficisci. Quod & Marcus Tullius de lege agraria pulcherrimè ostendit. *Cum omnes potestates, imperia, curationes ab universo populo proficisci convenit, tum eas profectò maximè, qua constituuntur ad populi fructum aliquem, & commodum; in quo & universi deligant quem populo maximè consulturum putent, & unusquisque studio & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit*. Vides Parliamentorum veram originem, illis Saxonice archivis longè

gè vetustiore. Dum in hac luce veritatis & sapientiæ versari licebit, frustra nobis obscuriorum ætatum tenebras offundere conaris. Quod non eò dici à me quisquam existimet, quasi ego de autoritate & prudentiâ majorum nostrorum detrahi quicquam velim; qui in legibus bonis ferendis plus sanè præstiterunt, quam vel illa secula, vel illorum ingenium & cultus tulisse videatur: & quamvis leges rarò non bonas irrogarent, ignorantia tamen, & imbecillitatis humanæ sibi conscii, hoc veluti fundamentum legum omnium posteris tradi voluerunt, quod & nostri Jurisperiti omnes agnoscunt, ut si qua lex aut consuetudo legi divinæ aut naturali, aut rationi denique repugnaret, ea ne pro lege sancitâ habeatur. Unde tu, etiamsi edictum fortasse aliquod aut statutum in jure nostro, quo regi tyrannica potestas attribuat, invenire posses, id, cum & divinæ voluntati, & naturæ, & rationi contrarium sit, intelligito, ex generali & primariâ ista lege nostra quam attuli, rescindi apud nos, & ratum non esse; verùm tu jus nullum tale regium apud nos invenies. Cum enim judicandi potestas primitus in ipso populo fuisse constet, Anglos autem eam ab se in regem nullâ lege regia unquam transtulisse, neminem enim judicare aut solet aut potest rex Angliæ, nisi per leges provisâs jam & approbatas: Fleta l. i. c. 17. sequitur eandem adhuc integram atque totam in populo sitam esse; nam patriam domum aut nunquam traditam, aut recuperari jure posse non negabis. *At, regis est, inquis, de vico municipium, de eo civitatem facere, ergo illos creat qui constituunt domum inferiorem.* At inquam, oppida & municipia regibus antiquiora sunt; etiam in agris populus est populus. Jam Anglicis tuis magnopere delectamur; *County Court, The Turn, Hundreda*; mira nempe docilitate centenos Jacobæos tuos Anglicè numerare didicisti.

*Quis expedit Salmasio suam Hundredam,
Picamque docuit nostra verba conari?
Magister artis venter, & Jacobæi
Centum, exulantis viscera marsupii regis.
Quòd si dolosi spes refulerit nummi,
Ipte Antichristi qui modò primatum Papæ
Minatus uno est dissipare sufflatu,
Cantabit ultrò Cardinalitium melos.*

Longam deinde de comitibus & Baronibus dissertationem subtexis; ut ostendas regem esse eorum omnium creatorem, quod facillè concedimus, eoque nomine regibus plerunque serviebant; ideòque ne gentis liberæ deinceps judices essent rectè providimus. *Potestatem convocandi parlamentum quoties liber, & quando vult dissolvendi ex omni temporis memoria penes regem esse affirmas.* Tibine igitur balatroni mercenariorum & peregrino, perfugarum dictata exscribenti; an disertis legum nostrarum verbis fides habenda sit, infra videbimus. *At, inquis, reges Angliæ parlamento majus imperium habuisse alio argumento probatur, eoque invincibili; regis potestas perpetua est & ordinaria, quæ per se sine Parlamento regnum administrat, Parlamenti extraordinaria est autoritas, & ad certas tantum res, nec sine rege quicquam validi statuere idonea.* Ubinam dicamus vim magnam latere hujus argumenti? an in ordinaria & perpetua? Atqui minores multi magistratus habent potestatem ordinariam & perpetuam, quos Irenarchas vocamus; an summam ergo habent? supra etiam dixi potestatem regi idcirco traditam à populo fuisse, ut videret autoritate sibi commissa ne quid contra legem fiat; utque leges custodiret nostras, non ut nobis imponeret suas; regis proinde potestatem nisi in regni curiis & per eas, esse nullam: immo populi potius ordinaria est omnis, qui per duodecim viros de omnibus judicat. Atq; hinc est quod interrogatus in curiâ reus, *Cui te permittis judicandum*; respondet semper ex more atque lege, *Deo & populo*, non deo & regi, aut regis vicario. Parlamenti autem autoritas quæ re & veritate, summa populi potestas in illum senatum collata est, si extraordinaria est dicenda, id tantum propter ejus eminentiam dicitur; alioqui, ut notum est, ipsi ordines appellantur, non extra ordinem ergo; & si non actu, quod aiunt virtute tamen perpetuum habent in omnes curias & potestates ordinarias jus atque autoritatem; idque sine rege. Offendunt nunc limatulas, opinor, aures tuas nostrorum barbaræ locutiones: cujus ego si vacaret, aut operæ pretium esse, tot barbarissimos hoc uno libro notare possem, quot si pro merito lueres, profectò omnes puerorum serulas in te frangi oporteret, nec tot aureos tibi dari, quot illi quondam

dam pessimo poetæ; colaphos longè plures. *Prodigium esse aïs, omnibus portentis opinionum monstruosius, quod fanatici personam regis à potestate ejus sejungant.* Equidem dicta singulorum non præstitero: personam autem si pro homine vis dici, separari à potestate ejus nec absurdè posse Chrysostronus haud fanaticus docere te potuit; qui præceptum Apostoli de potestatibus ita explanat, ut potestatem ibi & rem, non hominem intelligi asserat. Quidni dicam regem, qui contra leges quid facit, id agere ut privatum vel tyrannum, non ut regem legitima potestate præditum? Tu si uno in homine posse plures esse personas, easque ab ipso homine sensu & cogitatione separabiles non intelligis, & sensus communis & latinitatis planè expers es. Sed hoc eò dicis, ut reges peccato omni absolvas, utque erepro Papæ primatu indutum te esse existimemus: *Rex, inquis, non posse peccare intelligitur, quia peccatum ejus poena non consequitur.* Quisquis ergo non punitur, non peccat; non furtum sed poena fecit furem; Salmasius Grammaticus non facit solocismos, quia manum ferulæ subduxit: post eversum à te Papam sint isti sanè Pontificatus tui canones, vel certè indulgentiæ tuæ, sive sanctæ Tyrannidis, sive sanctæ Servitutis Pontifex dici mavis. Congesta extremo capite maledicta tua in *Anglicanæ reipub. & Ecclesiæ statum* prætereo: hoc enim habent tui similes, homo contemptissime; ut quidque plurimâ dignum est laude, id solent per calumniam maximè vituperare. Sed de jure regio apud nos, seu potius de jure populi in regem nequid temere affirmasse videar, proferre ex ipsis monumentis non gravabor, quamvis pauca quidem de multis, ea tamen quibus liquidò satis constabit. Anglos ex lege & instituto, & more etiam majorum suorum, regem nuper judicavisse. Post Romanorum ex insula discessum sui juris Britanni circiter annos 40. sine regibus fuere; quos primos crearunt, eorum nonnullos, supplicio affecere. Britannos eo nomine Gildas, contrà quàm tu facis reprehendit, non quòd regis necavere, sed quòd injudicatos, vel ut ejus verbis utar, *non pro veri examinatione.* Vortigernus ob incestas cum filia nuptias, teste Nennio historicorum nostrorum post Gildam antiquissimo, damnatur à beato Germano, & omni concilio Britonum, ejusque filio Guorthemiro regnum traditur. Haud multo hæc post Augustini obitum gesta sunt: unde vanitas tua facile redarguitur, qui supra asseruisti, primum omnium Papam, & nominatim Zachariam docuisse, judicari reges posse. Circa annum Christi 600. Morcantius, qui tunc temporis in Cambria regnabat, propter cædem patris ab Oudoceo Landaviæ Episcopo in exilium damnatur; quamquam is exilii sententiam latifundiis quibusdam ecclesiæ donatis redemit. Ad Saxones jam veniamus; quorum iura cum reperiantur facta præmittam. Saxones Germanis oriundos memineris; qui nec infinitam aut liberam potestatem regibus dedere, & de rebus majoribus consultare omnes solebant; ex quibus intelligere est, Parliamentum, si solum nomen excipias, etiam apud Saxonum majores summa authoritate viguisse. Et ab iis quidem Concilium Sapientum passim nominatur; ipsis Ethelberti temporibus, quem *decreta judiciorum juxta exempla Romanorum cum Concilio Sapientum constituisse* memorat Beda; sic Edwinus Northanhymbrorum, Inas occidentalium Saxonum rex, *habito cum sapientibus & senioribus concilio*, novas leges promulgavit; alias Aluredus edidit *ex concilio, item prudentissimorum*; atque iis, inquit, *omnibus placuit edici earum observationes.* His atque aliis multis hujusmodi locis luce clarius est, delectos etiam ex plebe conciliiis maximis interfuisse; nisi si quis Proceres solos sapientes esse arbitratur. Extat etiam apud nos perantiquus legum liber cui titulus *Speculum Justiciariorum*, in quo traditur primos Saxones, post Britanniam subactam, cum reges crearent, ab iis jusjurandum exigere consuevisse, se, ut quemvis alium è populo, legibus ac judiciis subjectos fore. cap. 1. sect. 2. ibidem ait jus esse & æquum ut rex suos in Parlamento habeat pares qui de injuriis quas vel rex vel regina fecerit, cognoscerent; regnante Aluredo sancitum legibus fuisse, ut singulis annis Parliamentum bis Londini, vel eo sæpius, si opus esset, haberetur. Quæ lex cum pessimo juris neglectu in desuetudinem abiisset duabus sub Edovardo 3. sanctionibus renovata est. In alio etiam antiquo manuscripto, qui Modus Parlamenti inscribitur, hæc legimus; si rex Parliamentum prius dimiserit, quàm ea omnia transigantur quorum causa concilium indictum erat, perjuri reus erit; & juramentum illud quod regnum initurus dederat, violasse censebitur. Quomodo enim, quod juratus est, justas leges concedit, quas populus elegerit, si earum eligendi facultatem petenti populo non dat vel rarius Parliamentum convocando, vel citius dimittendo quàm res populi ferunt? Jus autem illud jurandum, quo rex Angliæ se obligat, nostri jurisperiti pro sanctissimâ

simâ lege semper habuere. Quod autem maximis reipub. periculis remedium inveniri potest (qui solas convocandi Parlamenti finis erat) si conventus ille magnus, & augustissimus ad regis libitum stultissimi sæpe & pervicacissimi dissolvatur? Posse à Parlamento abesse, proculdubiò minus est, quàm Parlamentum dissolvere: at rex per leges nostras illo Modorum libro traditis abesse à Parlamento nisi planè agrotaret, neq; potuit, neq; debuit: & ne tum quidem nisi inspecto ejus corpore à duodecim regni paribus, qui de adversa regis valetudine testimonium perhibere in senatu possent: solentne servi cum domino sic agere? Contrà verò plebeius ordo sine quo Parlamentum haberi non potest, etiã à rege convocatus potuit non adesse, & secessione factâ, de repub. malè gestâ cum rege expostulare: quod & prædictus liber testatur. Verùm quod caput est, inter leges Edovardi regis vulgò Confessoris, una est eximia, quæ de regis officio tractat; cui rex officio si desit, *nomen regis in eo non constabit.* Hoc quid esset, ne non satis intelligeretur, Chilperici Francorum regis exemplum subnectit, cui idcirco regnum à Populo abrogatum erat. Puniri autem malum regem ex legis hujus sententia oportere, significabat ille S. Edovardi gladius cui nomen Curtana erat, quem in regum creatione & pompâ gestare Comes Palatii solebat; *insignum*, inquit noster Matthæus Paris, *quod & regem, si oberret, habeat de jure potestatem cohibendi:* gladio autem nemo fere nisi capite punitur. Hanc legem, cum aliis boni illius Edovardi, Guilielmus ipse conquæstor anno regni quarto ratam habuit: & frequentissimo Anglorum Concilio prope Verulamium religiosissimè juratus confirmavit: quo factò non solum jus omne belli, si quod in nos habuit, ipse extinxit, sed etiã hujus legis judicio atque sententiæ se subjecit. Ejus etiã filius Henricus cum in omnes Edovardi leges, tum in hanc quoque juravit; atque iis duntaxat conditionibus, vivente adhuc fratre Roberto natu majore, in regem est electus. Jurarunt eadem omnes deinceps reges, antequam insignia regni acciperent. Hinc celebris ille & antiquus noster jurisconsultus Bractonus, l. 1. c. 8. *Non est rex ubi dominatur voluntas & non lex.* Et l. 3. c. 9. *rex est dum benè regit, tyrannus dum populum sibi creditum violenta opprimit dominatione.* Et ibidem, *exercere debet rex potestatem juris, ut vicarius & minister dei: potestas autem injuria diaboli est, non dei: cum declinat ad injuriam rex, diaboli minister est.* Eadem ferme habet vetustus alter jurisconsultus, libri illius author qui Fleta inscribitur, inemor nempe uterque & legis illius Edvardinæ, verè quidem regiæ, & regulæ illius in jure nostro primariæ à me supra dictæ, quâ nihil dei legibus & rationi contrarium haberi pro lege potest; uti nec tyrannus pro rege, nec minister diaboli pro ministro dei. Cum itaque lex maximè ratio recta sit, siquidem regi, siquidem dei ministro obediendum est, eadem prorsus & ratione & lege, tyranno diaboli ministro erit resistendum. Et quoniam de nomine sæpius, quam de re ambigitur, tradunt iidem, regem Angliæ, etiamsi nomen regis nondum perdiderit judicari tamen, ut quilibet è vulgo, & posse & debere. Bracton. l. 1. c. 8. Fleta. l. 1. c. 17. *non debet esse rege major, quisquam in exhibitione juris; minimus autem esse debet in judicio suscipiendo, si peccat, alii legunt si petat.* Judicari igitur cum debeat rex noster, sive tyranni sub nomine, sive regis, quos habeat item judices legitimos dictu difficile non debet esse. Eisdem consulere auctores haud pejor erit. Bracton. l. 2. c. 16. Fleta. l. 1. c. 17. *In populo regendo rex habet superiores, legem, per quam factus est rex, & curiam suam, videlicet comites & Barones: comites dicuntur quasi socii regis, & qui habet socium, habet magistrum; & ideo si rex fuerit sine freno, id est sine lege, debent ei frenum ponere.* Baronum autem nomine plebeium ordinem comprehendi supra ostendimus; quin & Pares etiã Parlamenti eosdem fuisse dictos, libri legum nostrarum antiqui passim tradunt: & imprimis liber ille cui titulus, Parlamenti modus; *Eligentur*, inquit, *de omnibus regni paribus* 15. quorum erunt quinque milites, quinque cives id est urbium delegati, quinque municipes; & duo milites pro comitatu majorem vocem habent in concedendo & contradicendo quam major comes Angliæ; & meritò quidem, illi enim pro tota aliqua provincia, aut municipio suffragia ferunt, isti pro se quisque duntaxat. Comites autem illos *Codicillares*, quos vocas, & *rescriptitios*, cum feudales jam nulli sint, ad judicandum regem à quo creabantur minimè idoneos esse, quis non videt? Cum itaque jus nostrum sit, ut est in illo speculo antiquo, regem habere pares, qui in Parlamento cognoscant & judicent, *si quid rex in aliquem populi sui peccaverit*, si notissimum sit licere apud nos cuivis è populo in minoribus quibusque curiis injuriarum actionem regi intendere, quanto justius est, quantoque magis necessarium, si rex in universos peccaverit, ut habeat qui eum non refrænare solum & coercere,

cere, sed judicare & punire possint. Pessimè enim & ridiculè institutam esse eam necesse est rempub. in qua de minimis regum injuriis etiam privato cuivis cautum sit, de maximis nihil in commune provisum, nihil de salute omnium, quo minùs liceat ei universos sine lege perdere, qui ne unum quidem lædere per legem poterat. Comites autem esse regis iudices, cum ostensum sit neque decere neque expedire, sequitur iudicium illud totum ad plebeium ordinem, qui & pares regni, & Barones, & populi totius potestate sibi delegatà præditi sunt, jure optimo pertinere. Cum enim (ut in nostro jure scriptum est, quod supra attuli) plebs sola cum rege sine Comitibus aut Episcopis Parlamentum constituat, quia rex cum sola Plebe, etiam ante Comites aut episcopos natos, parlamenta peragere solebat, eadem prorsus ratione plebs sola supremam & sine rege, & regem ipsum judicandi potestatem habebit, quòd etiam ante ullum regem creatum, ipsa universi populi nomine Concilia & Parliamenta peragere, judicare, ferre leges, ipsa reges creare solita erat; non ut populo dominarentur, sed ut rem populi administrarent. Quem si rex contrà injuriis afficere, & servitute opprimere conatus fuerit, ex ipsa legis nostræ sententiâ nomen regis in eo non constat, rex non est; quòd si rex non sit, quid est quod ei pares amplius quæramus? Tyrannum enim jam re ipsa ab omnibus bonis judicatum nulli non satis pares atque idonei sunt, qui supplicio mactandum esse pro tribunali judicent. Hæc cum ita sint, tot testimoniis, tot legibus prolatis, abundè hoc demùm, quod erat propositum, evicisse arbitror, cum judicare regem penes plebem jure optimo sit, cumq; plebs regem de repub. deque ecclesia, sine spe ulla fanitatis, pessimè meritum supplicio ultimo affecerit, rectè atque ordine, exque repub. suâque fide, dignitate, legibus denique patriis fecisse. Neque possum hîc non gratulari mihi de majoribus nostris, qui non minore prudentiâ ac libertate, quàm Romani olim, aut Græcorum præstantissimi, hanc rempub. instituerunt; neque poterunt illi, siquid nostrarum rerum sentiunt, non sibi etiam gratulari de posteris suis; qui tam sapienter institutam, tanta libertate fundatam ab impotentis regis dominatione, cum redacti penè in servitutem essent, tam fortiter, tamque prudenter vindicarunt.

C A P. IX.

Satis jam arbitror palàm esse, regem Angliæ etiam Anglorum legibus judicari posse; suos habere iudices legitimos; quod erat probandum. Quid tu porro? (Nam quæ tua repetis, ad ea non repetam mea) *ex rebus nunc ipsis propter quas comitia indici solent, proclive, inquis, est ostendere regem esse supra Parlamentum.* Sit sanè proclive quantum voles, in quo præcipitem te dari jam statim senties. *Parlamentum, inquis, congregari solet ad majoris momenti negotia in quibus regni salus & populi versatur.* Si rex Parlamentum convocat ad procurandas res populi, non suas, neque id nisi assensu eorum atque arbitrio quos convocat, quid aliud est, obsecro, nisi minister populi & procurator? Cum, sine suffragiis eorum quos populus mittit, ne tantillum quidem, neque de aliis, neque de seipso decernere possit. Quod etiam argumento est, officium esse regis, toties Parlamentum convocare, quoties populus id petit: Quandoquidem & res populi, non regis, iis comitiis tractantur, idque populi arbitrio. Quamvis enim regis quoque assensus honoris causa peti solet, quem in rebus minoris momenti ad privatorum duntaxat commoda spectantibus poterat non præbere, poterat pro illa formula dicere, *rex deliberabit*, de iis tamen, quæ ad salutem omnium communem & libertatem pertinebant, prorsus abnuere nullo modo poterat; cum id & contra juramentum regium esset; quo veluti lege firmissima tenebatur, & contra præcipuum magnæ Chartæ articulum, c. 29. *Non negabimus, non differemus cuiquam jus aut justitiam.* Non negabit rex justitiam, negabit ergò justas leges? Non cuiquam, an ergò omnibus? Ne in Curia quidem ullâ minori, an ergò in Senatu supremo? An verò rex ullus tantùm sibi arrogabit, ut quid justum sit, quid utile, se unum universo populo scire meliùs existimet? Cum *ad hoc creatus & electus sit, ut justitiam faciat universis*, Bracton, l. 3. c. 9. per eas nimirum leges quas vulgus elegerit. Unde illud in archivis nostris, 7 H. 4. Rot. Parl. Num. 59. *Non est ulla regis prerogativa, qua ex justitia & aequitate quicquam derogat.* Et reges
olim

olim acta Parlamenti confirmare recusantes, Chartam videlicet magnam & hujusmodi alia, majores nostri sæpenuerò armis coëgere; neque propterea minùs valere illas leges, aut minùs legitimas esse jurisperiti nostri statuunt. Quandoquidem assensum rex iis decretis coactus præbuit, quibus jure atque sponte assentiri debebat. Tu dum contendis aliarum etiam gentium reges in potestate vel Synedrii vel Senatus, vel Concilii sui aequè fuisse, non nos in servitutem asseris, sed eas in libertatem: In quo idem facere pergis quod ab initio fecisti, quodque faciunt pragmaticorum stultissimi, ut incauti seipos in lite sæpiùs contraveniant. At nos scilicet fatemur *regem, ubicunq; absit, in Parlamento tamen censeri præsentem vi potestatis: Ergò quodcunq; illic agitur à rege ipso actum intelligi.* Tum quasi bolum aliquem nactus esses aut mercedulam, illorum recordatione Caroleorum delinitus, *accipimus, inquis, quod dant:* Accipe igitur, quo dignus es, magnum malum; non enim damus, quod sperabas, inde sequi *curiam illam non alia potiri potestate quàm à rege delegata.* Si enim dicitur, potestas regis, quæcunq; ea sit, à Parlamento abesse non potest, an suprema continuò dicitur? Annon potiùs transferri in Parlamentum potestas regia videtur, utque minor majore contineri? Sanè si Parlamentum potest, nolente & invito rege, acta ejus & privilegia quibusvis data revocare atque rescindere, si ipsius regis prærogativas, prout videtur, circumscribere, si proventus ejus annuos & impensas aulae, si famulitium ipsum, si rotam denique rem domesticam regis moderari, si vel intimos ejus consiliarios atque amicos amovere, vel etiam è sinu abripere ad supplicium potest, si cuivis denique de plebe à rege ad Parlamentum quacunq; de re provocatio est lege data, non itidem à Parlamento ad regem, quæ omnia & posse fieri, & fuisse sæpiùs facta, cum monumenta publica, tum legum nostrarum consultissimi testantur, neminem esse arbitror, modò mens ei sana sit, qui Parlamentum supra regem esse non fateatur. Nam in interregno etiam Parlamentum viget; & quod historiis nostris testatissimum est, nulla hæreditatis ratione habita, sæpe, quem sibi visum est, suffragiis liberrimis regem creavit. Ut summatim dicam quod res est, Parlamentum est supremum gentis Concilium, ad hoc ipsum à Populo planè libero constitutum, & potestate plenà instructum, ut de summis rebus in commune consulat; rex ideo erat creatus, ut de consilio & sententiâ illorum Ordinum consulta omnia exequenda curaret. Quod cum Parlamentum ipsum edicto nuper suo publicè declararet, neque enim pro æquitate sua recusabat vel externis gentibus actionum suarum rationem ultrò ac sponte reddere, ecce tibi è gurgustio nullius homo autoritatis, aut fidei, aut rei, Burgundus iste Verna, qui summum Angliæ Senatum, jus patrium atque suum scripto asserentem, *detestanda & horribilis impostura* insimulat. Patriam mehercule tuam pudebit, verbero, se tantæ impudentiæ homuncionem genuisse. Sed habes fortasse quæ salutariter monitos nos velis; agedum, auscultamus. *Quas, inquis, leges sancire potest Parlamentum, in quo nec præsulum ordo comparet?* Tunc ergo, furiose, præsules ex Ecclesia extirpatum ibas, ut in Parlamenta induceres? O hominem impium, & Satanæ tradendum, quem neque Ecclesia non ejicere hypocritam & atheum, neque ulla respub. recipere communem libertatis pestem atque labem deberet; qui etiam quod nequit ex Evangelio, id ex Aristotele & Halicarnassæo, deinde ex statutis Papiificis pravissimorum temporum probare adnititur, regem Angliæ caput esse Anglicanæ Ecclesiæ, ut Episcopos compransores suos & necessarios nuper factos, quos ipse Deus exturbavit, novos iterum prædones & tyrannos, pro virili sua parte, sanctæ Dei Ecclesiæ imponat; quorum universum ordinem tanquam religioni Christianæ perniciosissimum, eradicandum esse stirpitus, editis antea libris clamose contenderat. Quis unquam Apostata, non dico à sua, quæ nulla certa est, sed à Christiana doctrina, quam ipse asseruerat, defectione tam foedâ atque nefariâ descivit? *Episcopis de medio sublatis, qui sub rege, & ex ejus arbitrio de causis ecclesiæ cognoscebant, quæris ad quos redibit ea cognitio.* O perditissime, verere tandem vel conscientiam tuam; memineris dum licet, nisi si hoc serò nimis te moneo, memineris quàm non impunè tibi erit, quàm inexpressibile demùm sit, sanctum Dei Spiritum sic illudere. Subsiste aliquando, & pone aliquem furori modum, ne te accensa ira numinis repente corripiat; qui Christi gregem, unctòsque Dei minimè tangendos; iis hostibus & sævissimis tyrannis obterendos iterum & persultandos tradere cupis, à quibus elata modò & mirifica Dei manus eos liberavit: Tunc ipse, nescio eorumne ad fructum ullum, an ad perniciem & obdurationem tuam, liberandos esse docuisti. Quod si jus nullum dominandi in Ecclesiam est Episcopis, certè multo minùs est regibus; quicquid

hominum statuta edicunt. Sciunt enim qui labris aliquanto plusquam primoribus Evangelium gustarunt, Ecclesiæ gubernationem divinam esse totam ac spiritualem, non civilem. *In secularibus autem, quod aïs supremam jurisdictionem habuisse regem Anglia, id falsum esse jura nostra ubertim declarant.* Curias omnes ubi judicia exercentur, non rex, sed Parlamenti autoritas vel constituit, vel tollit; in quibus tamen minimo cuivis è plebe licebat regem in jus vocare; neque rarò iudices contra regem pronuntiare solebant: id si rex vel interdicto, vel mandato, vel scriptis literis impedire conaretur, ex juramento & lege non parebant iudices, sed ejusmodi mandata rejiciebant, & pro nihilo habebant. Non poterat rex quenquam in vincula conicere, aut ullius bona in publicum addicere; poterat neminem supplicio punire, nisi in aliquam curiam prius citatum, ubi non rex, sed consueti iudices sententias tulere; idque sæpe, ut supra dixi, contra regem. Hinc noster Bractonus, l. 3. c. 9. *Regia potestas juris est, non injurie; & nihil aliud potest rex, nisi id solum quod de jure potest.* Aliud tibi suggerunt Causidici tui, qui nuper solum verterunt; ex statutis nempe quibusdam haud antiquis sub Edvardo Quarto, Henrico Septimo, Edvardo Sexto promulgatis: Neque viderunt, quamcunque regi potestatem statuta illa concedunt, eam à Parlamento concessam esse omnem & quasi precariam; quam & eadem autoritas poterat revocare. Cur sic passus es nasuto tibi imponi, ut quo maxime argumento regis potestatem ex decretis Parlamenti pendere demonstratur, eo absolutam esse & supremam probare te crederes? Nam & monumenta nostra sanctiora testantur, reges nostros non hæreditati, non armis, non successioni; sed populo suam omnem potestatem debere. Talis potestas regia Henrico quarto, talis ante eum Richardo Secundo à plebeio ordine concessa legitur; Rot. Parlament. 1 Hen. 4. Num. 108. haud secus atque rex aliquis præsidibus suis præfecturas & provincias edicto & diplomate solet concedere. Id nempe literis publicis consignari disertè jussit Communium Domus, *concessisse se regi Richardo, ut tali bona libertate frueretur, qualem ante eum reges Anglia habuere; quâ cum rex ille contra fidem Sacramenti sui ad everfionem legum abuteretur, ab iisdem orbatus regno est.* Idem etiam, quod & eadem rotula testatur, in Parlamento edicunt, se prudentiâ & moderatione Henrici Quarti confisos, *velle ac jubere ut in eadem magna libertate regia sit quam ejus progenitores obtinuerunt.* Illa autem nisi fiduciaria planè fuisset, quemadmodum hæc fuit, necesse est profectò & Parlamenti illius ordines, qui concederent, quod suum non erat, ineptos ac vanos, & reges illos qui, quod suum jam erat, concessum ab aliis vellent accipere, & sibi & posteris injurios nimis fuisse: Quorum utrumvis credibile non est. *Tertia pars, inquis, regia potestatis versatur circa militiam; hanc partem reges Angliæ sine pari & æmulo tractarunt.* Neque hoc verius quàm cætera quæ perfugarum fide scripsisti. Primùm enim pacis & belli arbitrium penes magnum regni senatum semper fuisse, & historiæ passim nostræ, & exterorum quotquot res nostras paulo accuratius attigere testantur. Sancti etiam Edvardi leges, in quas jurare nostri reges tenebantur, certissimam fidem faciunt, capite de Heretochiis, *fuisse quasdam potestates per provincias & singulos comitatus regni constitutas, qui Heretoches vocabantur, latinè ductores exercitus, qui provincialibus copiis præerant, non ad honorem coronæ solum, sed ad utilitatem regni.* Isti vero eligebantur *per commune concilium, & per singulos comitatus in pleno conventu populari, sicut & vicecomites eligi debent.* Ex quo facile perspicitur, & copias regni & copiarum ductores in potestate populi, non regis & antiquitè fuisse, & esse oportere: illamque legem æquissimam nostro in regno haud minus valuisse, quàm olim in populari Romanorum statu valebat. De qua & M. Tullium audire non ab re fuerit. Philipp. 10. *Omnes legiones, omnes copia quæ ubique sunt, Populi R. sunt.* Neque enim legiones quæ Antonium Consulem reliquerunt, Antonii potius quàm reipub. fuisse dicuntur. Sancti autem Edvardi legem illam, cum aliis illius legibus Guilielmus ille conquæstor dictus, populo sic volente ac jubente, juratus confirmavit; sed & hanc insuper adjecit, c. 56. *Omnes civitates, burgos, castella, singulis noctibus ita custodiri, prout vicecomes, & Aldermanni, caterique prepositi per commune concilium ad utilitatem regni meliùs providebant; & lege 62. Ideo castella, burgi, civitates edificata sunt ad tuitionem gentium & populorum regni, idcirco & observari debent cum omni libertate, integritate, & ratione.* Quid ergo? Custodientur arces & oppida in pace contra fures & maleficos non nisi per commune Concilium ejusdem loci, non custodientur in maximo belli metu contra hostes sive externos sive intestinos per commune concilium totius gentis? Sanè illud nisi concedatur, neque libertas, neque integritas, nec ratio de-

nique in iis custodiendis ulla esse poterit; neque earum rerum quicquam assequemur, quarum causâ fundari primùm urbes & arces lex ipsa dicit. Majores certè nostri quidvis potiùs regi quàm sua arma & oppidorum præsidia tradere solebant; idem esse rati acsi libertatem ipsi suam ferocitati regum & impotentia proditum irent. Cujus rei exempla in historiis nostris uberrima cum sint, & jam notissima, inferere huic loco supervacaneum esset. At *protectionem rex debet subditis, quomodo eos protegere poterit, nisi arma virosque habeat in sua potestate?* At, inquam, habebat hæc omnia ad utilitatem regni, ut dictum est, non ad civium interitum & regni disperditionem: Quod & Henrici Terti temporibus, prudenter Leonardus quidam vir doctus in Episcoporum conventu respondit Rustando Papæ nuntio & regis procuratori: *Omnes Ecclesia sunt Domini Papæ, ut omnia principis esse dicimus, ad tuitionem, non ad fruitionem vel proprietatem, quod aiunt; ad defensionem, non ad dispersionem:* Eadem & prædictæ legis Edovardi sententia erat; quid est hoc aliud nisi potestate fiduciaria, non absoluta? Qualem cum imperator bellicus fere habeat, id est delegatam, non planè propriam, non eò segniùs populum, à quo eligitur, sive domi sive militiæ defendere solet. Frustra autem Parlamenta, & impari sane congressu de legibus Sancti Edovardi & libertate olim cum regibus contendissent, si penes regem solum arma esse oportere existimassent; nam & leges quamlibet iniquas ipse dare si voluisset, frustra se *charta* quantumvis magna contra ferrum defendissent. At quid proderit, inquis, *Parlamento militia magisterium habere, cum ne teruncium quidem ad eam sustinendam queat, nolente rege, de populo cogere.* Ne sit ea tibi cura: Primùm enim hoc falso ponis, Parlamenti ordines non posse sine rege tributa populo imponere, à quo & ipsi missi sunt, & cujus causam suscipiunt. Deinde non potest te fugere tam sedulum de alienis rebus percontatorem, sua sponte populum, vas aureis atque argenteis conflatis, magnam vini pecuniæ in hoc bellum contra regem impendisse. Amplissimos exinde regum nostrorum annuos reditus recensens: Nil nisi *millies quingenties quadragies crepas; ex patrimonio regis maximas largitiones fieri solitas ab iis regibus qui liberalitatis laudibus emicuerunt, avidus audieras:* Hac te illecebrâ veluti Bileamum illum infamem proditores patriæ ad suam causam perduxere; ut Dei populo maledicere, & divinis judiciis obstrepere auderes. Stulte; quid tandem regi injusto ac violento tam immensæ opes profuere? Quid etiam tibi? Ad quem nihil profus eorum, quæ spe ingenti devoraveras, pervenisse audio, præter unam illam crumenulam vitreis globulis vermiculatam, & centenis aureolis confertam. Cape istam, Balaame, quam adamasti, iniquitatis mercedem, ac fruiere. Pergis enim desipere; *Erectio standardi, id est vexilli ad regem solum pertinet.* Quapropter? Quia

——— *Belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit.*

Tunc verò nescis, Grammaticæ, hoc idem cujusvis imperatoris bellici munus esse? At ait *Aristoteles, necesse est regi præsidium adfistere, quo leges tueri possit; ergo oportet regem plus armis posse quàm populum universum.* Tales hic homo consequentias torquere solet, quales Ocnus funes apud inferos; quæ nulli sunt usui, nisi ut comedantur ab asinis: Aliud enim est præsidium à populo datum, aliud armorum omnium potestas, quam Aristoteles hoc ipso, quem protulisti, loco à regibus abjudicat. Oportet, inquit, habeat rex tantam circa se manum armatorum, *quanta singulis vel compluribus fortior sit, populo vero minor;* ἔνθα δὲ ποσά τινι ἰχθυὶ ἄσπε ἐλάσσει μὲν καὶ ἐνὸς καὶ συμπλείονων κρείττω, τὸ δὲ πλῆθος ἡττω, Polit. l. 3. c. 11. Alioqui sanè; sub specie tuendi, possit statim & populum & leges sibi subjicere. Hoc autem rex & tyrannus interest; rex à senatu & populo volente, ac libente, quod satis est præsidii circa se habet contra hostes, & feditiosos: Tyrannus invito senatu ac populo, vel hostium, vel perditorum civium præsidium sibi quàm maximum comparare studet, contra senatum ipsum & populum. Concessit itaque Parlamentum regi, ut alia omnia, sic *standardi erectionem;* non ut infesta patriæ signa inferret, sed ut populum contra eos defenderet, quos Parlamentum hostes judicat; si secus fecisset, ipse hostis judicandus erat; cum juxta ipsam Sancti Edovardi, vel quod sanctius est, ipsam naturæ legem, nomen regis perdidit. Unde in prædictâ Philippicâ, *amittit is omne exercitûs & imperii jus, qui eo imperio & exercitu rempub. oppugnat.* Neque licebat regi feudales illos equites ad bellum evocare, quod Parlamenti autoritas non decrevisset; id quod ex statutis pluribus

pluribus manifestum est. Idem de vectigalibus & censu navali censendum; quem imperare civibus sine senatusconsulto rex non potuit: atque ita gravissimi legum nostrarum interpretes annis abhinc plus minus duodecim, tum cum adhuc firmissimum erat regium imperium, publicè statuerunt. Sic diu ante eos Fortescutius Henrici Sexti cancellarius juris nostri consultissimus; rex Angliæ, inquit, neque leges mutare potest, neque tributa, nolente populo, imponere, sed nec probaverit quisquam ullis testimoniis antiquorum *regni Angliæ statum mere esse regalem. Habet rex, inquit Bractonus, jurisdictionem super omnes. Id est in curiâ; ubi regis quidem nomine, nostris autem legibus jus redditur. Omnis sub rege est; id est, singuli: atque ita se explicat ipse Bractonus locis à me supra citatis. Ad ea quæ restant, ubi eundem volvis lapidem, in quo vales ipsum, credo, Sisyphum delassare, ex supra dictis abunde responderetur. De cætero, si quando Parlamenta suum regibus bonis obsequium amplissimis verbis citra assentationem & servitutem detulere, id quasi eodem modo tyrannis delatum esset, intelligi, aut populo fraudi esse non debet; neque enim justo obsequio libertas imminuitur. Quod autem ex Edvardo Coco & aliis citas, *Angliæ regnum absolutum est imperium*, id est, si ad ullum regem externum, aut Cæsarem respicias; vel, ut Cambdenus ait, *quia in imperii clientela non est*: alioqui adjicit uterque imperium hoc consistere non *ex rege solo, sed ex corpore politico*. Unde Fortescutius, de laud. legum Angl. c. 9. rex, inquit, *Angliæ populum gubernat non mera potestate regia, sed politica; populus enim iis legibus gubernatur, quas ipse fert*. Externos hoc etiam scriptores non latebat. Hinc Philippus Cominaeus author gravissimus commentariorum quinto; *inter omnia orbis terræ regna, quorum ego notitiam habeo, non est meâ quidem sententiâ, ubi publicum moderatius tractetur, neque ubi regi minus liceat in populum, quàm in Angliâ*. Postremò ridiculum est, inquis, *argumentum, quod afferunt, regna ante reges fuisse, quasi dicas lucem ante solem extitisse*. At nos, ô bone vir, non regna, sed populum ante reges fuisse dicimus. Quem interim te magis ridiculum dicam, qui lucem ante solem extitisse, quasi ridiculum, negas. Ita dum in alienis curiosus esse vis, elementa dedidicisti. Miraris denique, *eos qui regem in comitiis regni viderunt solio sedentem, sub aureo & serico cælo, potuisse in dubium vocare utrum penes regem an penes Parlamentum majestas sit*. Incredulos profectò homines narras, quos tam lucidum argumentum è cælo ipso petatum nihil movit. Quod tu cæelum aureum homo stoicus adedò es religiosè & unicè contemplatus, ut & cæli Mosæici & Aristotelici oblitus esse penitus videare: cum in illo *lucem ante solem extitisse negaveris, in hoc tres Zonas temperatas esse supra docueris. Quot Zonas in illo regis aureo & serico cælo observaveris, nescio: hoc scio, te Zonam unam centum stellis aureis bene temperatam ex illa tua cœlesti contemplatione abstulisse*.*

C A P. X.

CUM hac omnis controversia de jure, sive generatim regio, sive separatim regis Angliæ, obstinatis partium contentionibus, quàm ipsa rei natura difficilior facta sit, spero, qui studium veritatis factionibus anteponunt, iis ea me ex lege Dei, jurèque gentium, ex institutis denique patriis, copiosè attulisse, quæ regem Angliæ judicari posse, atque etiam capite puniri indubitatum reliquerint. Cum cæteris, quorum animos aut superstitio occupavit, aut mentis etiam anticipata regii splendoris admiratio ita perstrinxit, ut nihil in virtute ac libertate verâ illustre ac splendidum videre possint, sive ratione & argumentis agamus, sive exemplis, frustra contendimus. Tu verò, Salmasi, ut reliqua omnia, ita hoc etiam absurdè admodum facere videris, qui cum omnes independentes omnibus probris onerare non desinas, regem ipsum quem defendis, maximè omnium independentem fuisse statuis: neque *regnum populo, sed generi debuisse*: deinde quem *capitis causam dicere coactum* initio graviter dolebas, eum nunc *inauditum perisse* quereris. At verò totam causæ dictionem ejus, fide summa Gallicè editam, inspicere si libet, persuasum tibi aliud fortasse erit. Carolo certè cum per aliquot dies continuos amplissima loquendi facta copia esset, non ille quidem est ea usus ad objecta sibi crimina diluendum, sed ad iudicium illud ac iudices omninò

omnino rejiciendum. Qui autem reus aut tacet, aut aliena semper respondet, eum non est injuria, si manifestus criminum sit, vel inauditum condemnari. Carolum si mortem aïs planè egisse vita respondentem, assentior: si dicis piè & sanctè & securè vitam finisse, scito aviam ejus Mariam, infamem foeminam, pari in speciem pietate, sanctitate, constantia in pegmate occubuisse. Ne animi præsentia, quæ in morte quibusvis è vulgo maleficis permagna sæpè est, nimium tribuas, sæpè desperatio aut obfirmatus animus fortitudinis quandam speciem & quasi personam induit; sæpè stupor tranquillitatis: videri se bonos, intrepidus, innocentes, interdum & sanctos pessimi quique non minùs in morte quam in vita cupiunt; inque ipsa scelerum suorum capitali pœna solent ultimam simulationis suæ & fraudum, quàm possunt speciosissimè, pompam ducere, & veluti poetæ aut histriones deterrimi, plautum in ipso exitu ambiciosissimè captare. Nunc ad istam quæstionem pervenisse te aïs, quâ tractandum est quinam fuerint illius regis condemnationis præcipui authores. Cum de te potiùs inquirendum sit, quomodo tu, homo exterus, & Gallicanus erro, ad quæstionem de rebus nostris, tibi tam alienis, habendam perveneris? quo pretio emptus? verùm de eo satis constat. Te vero percontantem de rebus nostris quis demum docuit? ipsi nimirum perfugæ, & perduelles patriæ, qui te hominem vanissimum nacti, mercede ad maledicendum facilè adduxerunt. Data deinde tibi est aliqua aut furibundi cujuspiam facellani semipapistæ, aut servientis aulici, de statu rerum scriptiuncula; eam ut latinè verteres negotium tibi dabatur: hinc istæ narrationes confectæ, quas, si videtur, paulum excutiamus. In hanc condemnationem non centena millesima pars populi consensit. Quid ergo cæteri, qui sese nolentibus tantum facinus fieri sunt passi? an stipites, an trunci hominum, an fortè quales illi in scena Virgiliana,

Purpurea intexti tollunt aulaa Britanni?

Non enim veros tu quidem Britannos, sed pictos nescio quos, vel etiam acupictos videris mihi velle dicere. Cum itaque incredibile sit gentem bellicosam à tam paucis, iisque infimis de plebe sua, sub jugum mitti, quod in narratione tua primum occurrit, id esse falsissimum apparet. *Ordo ecclesiasticus erat ab ipso senatu ejectus.* Eo miserior itaque tua est infania, necdum enim te sentis insanire, qui eos è Parlamento quereris ejectos, quos tute ex ecclesia ejiciendos esse, libro longissimo scribis? *Senatus alter ordo qui in proceribus consistebat, ducibus, comitibus, vicecomitibus, statione sua dejectus est.* Et meritò, à nullo enim municipio missi pro se tantùm sedebant, nihil juris in populum habebant, juri tamen ejus & libertati, suo quodam instituto refragari in plerisque consueverant: erant à rege constituti, ejus comites, & famuli, & quasi umbræ, quo amoto, ipsi necesse est ad plebem, unde orti sunt, redigerentur. *Una & deterrima portio Parlamenti potestatem sibi vindicare non debuit reges judicandi.* At plebeius ordo, quod te supra docui, non solum Parlamenti pars erat potissima, etiam sub regibus, sed per se ipse Parlamentum omnibus numeris absolutum & legitimum, etiam sine Comitibus, nedum Ecclesiasticis, constitutebat. Atqui ne tota quidem hæc ipsa pars ad sententiam de regis capite ferendam admissa est. Pars illa nempe non admissa, quem verbo regem, re hostem toties judicaverat, ad eum animis atque consiliis palam defecerat. Parlamenti ordines Anglicani cum iis qui à Scotiæ itidem Parlamento missi erant legati, idibus Januarii 1645. rescripserant regi, dolosas inducias & habenda secum Londini colloquia petenti, non posse se eum in urbem admittere, donec is de bello civili tribus jam regnis ejus operâ excitato, de cædibus tot civium ejus jussu factis reipub. satisfecisset; deque pace firma atque sincera iis conditionibus cavisset, quas ei utriusque regni Parlamenta & tulerant sæpiùs, & latura essent: ipse è contrario postulata eorum æquissima jam septies humillimè oblata, responsionibus aut surdis repudiaverat, aut ambiguè eluserat. Ordines tandem post tot annorum patientiam ut ne fraudulentus rex, quam debellare rempub. in acie non valebat, eam in vinculis per dilationes everteret, & jucundissimum ex nostris diffidiis fructum capiens, de victoribus etiam suis restitutus hostis insperatum sibi triumphum ageret, decernunt, se regis deinceps rationem non habituros, nullas se ei postulationes ampliùs esse missuros, aut ab eo accepturos. Post hæc tamen decreta reperti sunt ex ipso ordinum numero, qui invictissimi exercitus odio, cujus maximis rebus gestis invidebant, quæmq; post ingentia merita, dimittere cum ignominia cupiebant, & ministris aliquot seditiosis, quibus miserè

feriebant, morem gerentes, opportunum sibi tempus nacti, cum eorum multi, quos à se longè dissentire sciebant, ad sedandos Presbyterianorum gliscentes jam tumultus, missi ab ipso ordine, in provinciis abessent, mira levitate, ne dicam perfidia, decernunt, inveteratum hostem, verbotenus duntaxat regem, nulla penè ab eo satisfactione priùs accepta, aut cautione facta, ad urbem esse reducendum; in summam dignitatem atque imperium æquè esse restituendum, ac si de repub. præclare meritis esset. Ita religioni, libertati, fœderi denique illi à se toties jactato regem præponebant. Quid illi interea qui integri tam pestifera agitari consilia videbant? An ideo deesse patriæ, salutis suorum non prospicere debuerant, eò quod istius mali contagio in ipsorum Ordinem penetraverat? At quis istos exclusit malè sanos? *Exercitus*, inquis, *Anglicanus*, id est, non externorum, sed fortissimorum & fidissimorum civium; quorum tribuni plerique, senatores ipsi erant, quos illi boni exclusi patriam ipsa excludendos, & in Hiberniam procul ablegandos esse censuerant; dum Scoti interim dubia jam fide quatuor Angliæ provincias suis finibus proximas magnis copiis infidebant, firmissima earum regionum oppida præsidis tenebant, regem ipsum in custodia habebant: dum ipsi etiam factiones suorum atque tumultus, Parlamento ipsi plusquam minaces, & in urbe & in agris passim fovebant, qui paulò post in bellum non civile solum, sed & Scoticum illud erupere. Quòd si privatis etiam consiliis aut armis subvenire reipublicæ laudatissimum semper fuit, non est certè cur exercitus reprehendi possit, qui Parlamenti authoritate ad urbem accersitus imperata fecit; & regionum factionem atque tumultum ipsi curiæ sæpius minitantem facilè compefcuit. In id autem discrimen adducta res erat, ut aut nos ab illis, aut illos à nobis opprimi necesse esset. Stabant ab illis Londinensium plerique institores atque opifices, & ministrorum factiosissimi quique; à nobis exercitus magna fide, modestia, virtute cognitus. Per hos cum retinere libertatem, repub. salutem liceret, an hæc omnia per ignaviam & stultitiam prodenda fuisse censes? Debellati regiarum partium duces arma quidem inviti, animum hostilem non deposuerant: omnibus belli renovandi occasionibus intenti ad urbem se receperant. Cum his, quamvis inimicissimis quamvis sanguinem eorum avidè sitientibus, Presbyteriani, postquam non permitti sibi in omnes tam civilem quàm ecclesiasticam dominationem viderunt, clandestina consilia, & prioribus tum dictis tum factis indignissima confociare, cœperant: eoque acerbioris processere, ut mallent se regi denuò mancipare, quàm fratres suos in partem illam libertatis quam & ipsi suo sibi sanguine acquisiverant, admittere; mallent tyrannum tot civium cruore perfusum, irâ in superstites, & concepra jam ultione ardentem rursus experiri dominum, quàm fratres, & amicissimos æquo jure ferre sibi pares. Soli Independentes qui vocantur, & ad ultimum sibi constare, & sua uti victoria sciebant: qui ex rege hostem se fecerat, eum ex hoste regem esse amplius, sapienter, meo quidem iudicio, nolebant: neque pacem idcirco non volebant, sed involutum pacis nomine aut bellum novum, aut æternam servitutem prudentes metuebant. Exercitum autem nostrum quo fusiùs infamare possis, narrationem quandam rerum nostrarum inconditam & strigosam exordiris: in qua tametsi multa falsa, multa frivola reperio, multa abs te vitio data, quæ laudi ducenda essent, huic tamen alteram ex adverso narrationem opponere nihil arbitror attinere. Rationibus enim hæc non narrationibus certatur; atque illis utrobique, non his fides habebitur. Et sanè sunt ejusmodi res istæ, ut nisi justa historia dici pro dignitate nequeant. Melius itaque puto, quod de Carthagine Sallustius, filere tantis de rebus, quàm parùm dicere: neque committam ut non solum virorum illustrium, sed Dei præcipuè maximi laudes, in hac rerum ferie mirabili sæpissimè iterandas, tuis hoc libro intexam opprobriis. Ea igitur duntaxat, quæ argumenti habere speciem videntur, pro more decerpam. *Anglos & Scotos quòd ais solenni conventionem promississe, se regis majestatem conservaturos*, omittis quibus id conditionibus promissere; si salvâ nimirum religione & libertate id fieri posset: quibus utriusque ad extremum usque spiritum iniquus adeò & insidiosus rex iste erat, ut, vivente illo, & religionem periclituram, & libertatem interituram esse facile appareret. Sed redis jam ad illos regii supplicii authores. *Si res ipsa ponderibus suis, & momentis rectè aestimetur, exitus facti nefandi ita Independentibus imputari debet, ut principii & progressus gloriam Presbyteriani sibi possent vindicare.* Audite Presbyteriani, ecquid nunc juvat, ecquid confert ad innocentiam & fidelitatis opinionem vestræ, quòd à rege puniendo abhorretere tantopere videremini?

Vos isto regis actore verbosissimo, accusatore vestro, *plusquam dimidium itineris confecistis*; vos ad quartum actum & ultra in dramate hoc desultando frugulientes spectati estis; vos meritò regis occisi crimine notari debetis; ut qui viam ad ipsum occidendum munivistis; vos nefariam illam securim cervicibus ejus inflivistis, non alii. Væ vobis imprimis, si unquam stirps Caroli regnum posthac in Anglos recuperabit: in vos, mihi credite, cudetur hæc faba. Sed Deo vota persolvite, fratres diligite liberatores vestros, qui illam calamitatem, atque certam perniciem ab invicis etiam vobis hæctenus prohibuere. Postulamini vos item, quòd aliquot annos antè per varias petitiones jus regis imminuere moliti estis, quòd voces contumeliosas regi illis ipsis libellis quos nomine Senatus regi porrexistis, insertas publicastis; videlicet in illa declaratione dominorum & communium, Maii 26. 1. 42. aperte quid sensistis de regis auctoritate aliquoties perduellionem spirantibus & insanis positionibus fassi estis. Hulle oppidi portas Hotbamus, tali mandato à senatu accepto, venienti regi occlusit; vos quid rex pati posset, hoc primo rebellionis experimento cognoscere concupivistis. Quid hoc dici potuit accommodatiùs ad conciliandos inter se Anglorum animos; atque à rege penitus abalienandos? cum intelligere hinc possint, si rex revertatur, se non solum regis mortem, sed etiam petitiones quondam suas, & frequentissimi Parlamenti acta de liturgia & episcopis abolendis, de trienniali Parlamento, & quæcunque summo populi consensu ac plausu sancita sunt, tanquam seditiosas atque insanas Presbyterianorum positiones luituros. Sed repente mutat animum homo levissimus; & quod modò rem ipsam rectè aestimanti sibi videbatur solis Presbyterianis deberi, id nunc rem eandem ab alto revolventi Independentibus totum deberi videtur. Modò Presbyterianos vi aperta atque armis contra regem grassatos esse, eumque ab iis bello victum, captum, in carcerem conjectum affirmabat, nunc omnem hanc rebellionis doctrinam Independentium esse scribit. O hominis fidem & constantiam! quid aliam jam opus est narrationem comparare contra tuam, quæ ipsa sibi tam turpiter decoxit? Verùm de te siquis dubitat, albúne an ater homo sis, tua legat quæ sequuntur. *Tempus est, inquis, pandere unde & quando proruperit inimica regibus secta: belli isti sane Puritani sub regno Elisabethæ prodire tenebris Orci, & Ecclesiam inde turbare primum coeperunt, immo tempus. ipsam: non enim sunt minores reipub. pestes quàm ecclesia.* Nunc te verè Balaamum vox ipsa sonat; ubi enim virus omne acerbitalis evomere cupiebas, ibi insciens atque invitus benedixisti. Hoc enim tota Anglia notissimum est, si qui ad exemplum ecclesiarum vel Gallicarum vel Germanicarum, ut quasque reformatiores esse judicabant, puriore.n cultus divini rationem sequi studebant, quam penè omnem Episcopi nostri caremoniis & superstitionibus contaminaverant, si qui tandem pietate erga Deum, aut vitæ integritate cæteris præstabant, eos ad Episcoporum fautoribus Putitanos fuisse nominatos. Hi sunt quorum doctrinam regibus inimicam esse clamitas; neque hi solum, nam plerique reformatorum, inquis, qui in alios disciplina ejus articulos non jurarunt, hunc tamen unum videntur approbasse, qui regie adversatur dominationi. Ita Independentes, dum gravissimè insectaris, laudas; qui eos ab integerrima Christianorum familia deducis; & quam doctrinam Independentium esse propriam ubique asseris, eam nunc reformatorum plerosque approbasse confiteris; eò usque demùm audaciæ, impietatis, apostasiæ provector es, ut etiam Episcopos, quos tanquam pestes & Antichristos ex Ecclesia radicitus evellendos, atque exterminandos esse nuper docuisti, eos nunc à rege tuendos fuisse affirmas, ne quid Sacramento scilicet inaugurationis derogatum iret. Nihil est ulterius jam sceleris aut infamiæ quò possis procedere, quàm, quòd solum superest, ut reformatam, quam polluis, religionem quamprimùm ejures. Quòd autem nos aïs omnes sectas & hæreses tolerare, id noli accusare; quandiu te impium, qui Christianorum sanctissimos, & plerosque etiam reformatos tibi adversos è tenebris orci prodire, audes dicere, te vanum, mendacem, & conductitium calumniatorem, te denique Apostatam Ecclesia tamen toleret. Tuas autem exinde sycophantias, quibus magnam reliqui capitis partem infumis, & quæ monstruosa dogmata Independentibus, ad cumulandam iis invidiam, affingis, quidni omittam? cum neque ad causam hanc regiam omninò pertineant, & ea ferè sint quæ risum potius aut contemptum cujusvis quàm refutationem mereantur.

C A P. XI.

AD undecimum hoc caput videre mihi, Salmasi, quamvis nullo cum pudore, cum aliqua tamen conscientia futilitatis tuæ accedere. Cum enim hoc loco perquirendum tibi proposueris *qua auctoritate* pronunciatum de rege fuerit, subjungis quod à te nemo expectabat, *frustra id queri*; scilicet, *questioni huic vix locum reliquit qualitas hominum qui id fecere*. Cum igitur, quam es importunitatis & impudentiæ in hac causa suscipienda compertus, tam sis nunc etiam loquacitatis tibi conscius, eò à me brevius responsum feres. Quærenti jam tibi *qua auctoritate* ordo plebeius vel judicavit ipse regem, vel aliis id iudicium delegavit, respondeo supremâ: supremam quemadmodum habuerit, docebunt te ea quæ tunc à me dicta sunt, cum te suprâ hac ipsa de re graviter ineptientem redarguerem. Quòd si tibi saltem crederes, posse te ullo tempore quod satis est dicere, non eadem tories canrare odiosissimè soles. Aliis autem delegare suam iudicandi potestatem ordo plebeius eadem sanè ratione potuit, qua tu regem, qui & ipse omnem potestatem à populo accepit, eandem aliis delegare potuisse dicis. Unde in illa solenni conventionem, quam nobis objecisti, cum Angliæ tum Scotiæ summi ordines religiosè profiterentur ac spondent, eâ se supplicia de perduellibus esse sumpturos, *quibus utriusque gentis potestas judiciaria suprema, aut qui ab ea delegatam potestatem accepturi erant*, plectendos iudicarent. Audis hîc utriusque gentis Senatum una voce testantem se posse suam auctoritatem iudicariam, quam *supremam* ipsi vocant, aliis delegare: vanam ergo & frivolam de ista potestatis delegatione controversiam moves. At cum his, inquis, *judicibus è domo inferiori selectis juncti etiam iudices fuere ex cohortibus militariibus sumpti, nunquam autem militum fuit civem iudicare*. Paucissimis te retundam; non enim de cive nunc, sed de hoste memineris nos loqui: quem si imperator bellicus cum tribunis militariibus suis, bello captum, & è vestigio, si ita videretur, occidendum, pro tribunali iudicare voluerit, an quicquam præter jus belli aut morem censebitur fecisse? qui autem hostis reipublicæ, & bello captus est, ne pro cive quidem is, nedum pro rege in ea repub. haberi potest. Hanc ipsa lex Regis Edovardi sacrosancta sententiam tulit; quæ negat malum regem aut esse regem, aut oportere regis nomine appellari. Ad illud autem quod ais non *integram* plebis domum, sed *mancam & mutilam de regis capite iudicasse*, sic habeto; eorum, qui regem plectendum esse censebant, longè majorem fuisse numerum, quam qui res quascunq; in Parlamento transigere, etiam per absentiam cæterorum, ex lege debebant; qui cum suo vitio atq; culpâ absentes (defectio enim animorum ad communem hostem pessima absentia erat) nullam iis, qui in fide permanserant, afferre moram conservandæ reipub. poterant; quam vacillantem, & ad servitutem atque interitum prope redactam, populus universus eorum fidei, prudentiæ, fortitudini primò commiserat. Atque illi quidem strenuè rem gessere; exulcerati regis impotentia, furori, insidiis sese objecere; omnium libertati atque saluti suam posthabuere; omnia antehac Parlamenta, omnès majores suos prudentia, magnanimitate, constantia supergressi. Hos tamen populi magna pars, quamvis omnem illis fidem, operam, atque auxilium pollicita, ingratis animis in ipso cursu deseruit. Pars hæc servitutem & pacem cum ignavia atque luxuria ullis conditionibus volebat; pars altera tamen libertatem poscebat, pacem non nisi firmam atq; honestam. Quid hîc ageret Senatus? partem hanc sanam, & sibi & patriæ fidelem defenderet, an desertricem illam sequeretur? Scio quid agere oportuisse dices; non enim Eurylochus, sed Elpenor es, id est vile animal Circæum, porcus immundus, turpissima servitute etiam sub foemina assuetus; unde nullum gustum virtutis, & quæ ex ea nascitur, libertatis habes; omnes esse servos cupis, quòd nihil in tuo pectore generosum aut liberum sentis, nihil non ignobile atque servile aut loqueris aut spiras. Injicis porrò scrupulum quòd *& Scotia rex erat, de quo statimur*, quasi idcirco in Anglia impune quidvis illi facere liceret. Ut hoc caput denique præ cæteris elumbe atque aridum aliquo saltem facetè dicto queas concludere, *duo* inquis, *sunt vocula iisdem ac totidem elementis constantes, solo literarum suo differentes, sed immane quantum significatione differentes, Vis, & Jus*. Minimè profectò mirum est te trium literarum hominem tam scitam ex tribus literis argutiolam exculpere potuisse; hoc magis mirandum est quòd toto libro asseris, duas res tam inter se

cætero-

cæteroqui *differentes*, in regibus unum atque idem esse. Quæ enim vis est unquam à regibus facta, quam non jus regium tu esse affirmasti? Hæc sunt quæ novem paginis bene longis responsione digna animadvertere potui; cætera sunt ea, quæ aut identidem repetita haud semel refutavimus, aut ad hanc causam disceptandam nullum habent momentum. Itaque solito nunc brevior si sum, id non meæ diligentia, quam in hoc summo radio languescere non patior, sed tuæ loquacitati, rerum & rationum tam cassæ atque inani, imputandum erit.

C A P. XII.

Vellem equidem, Salmasi, ne cui forte videar in regem Carolam, suo fato atque supplicio defunctum, iniquior esse aut acerbior, ut totum hunc de *criminibus ejus* locum, quod & tibi & tuis consultius fuisset, silentio præteriisses. Nunc verò quoniam id magis placuit, ut de iis præfidenter & verbosè diceres, faciam profectò ut intelligas, nihil à te fieri incogitantius potuisse, quàm ut deterrimam causæ tuæ partem, nempe ejus crimina ad extremum refricanda & accuratiùs inquirenda reservares; quæ, cum vera & atrocissima ostendero fuisse, & ejus memoriam omnibus bonis ingratam atque invisam, & tui defensoris odium quàm maximum in animis legentium novissimè relinquunt. *Dua*, inquis, *partes ejus accusationis fieri possunt; una in reprehensione vitæ versatur, altera in delictis quæ tantquam rex potuit committere.* Et vitam quidem ejus inter convivia, & ludos, & fœminarum greges dilapsam facillè tacebo: quid enim habet luxus dignum memoratu? Aut quid hæc ad nos, si tantùm privatus fecisset? postquam voluit rex esse, ut nec sibi vivere, ita ne peccare quidam sibi solùm potuit. Primum enim exemplo suis vehementissimè nocuit; secundo loco, quod temporis libidinibus & rebus ludicris impendit, quod erat plurimum, id totum reipub. quam susceperat gubernandam, subduxit; postremò immensas opes, innumerabilem pecuniam non suam, sed publicam luxu domestico dilapidavit. Itaque domi rex malus primum esse cœpit. Verum ad ea potius crimina *quæ male regnando commisisse arguitur* transeamus. Hic doles *tyrannum eum, proditorem, & homicidam* fuisse judicatum. Id non injuria factum demonstrabitur. Tyrannum autem priùs, non ex vulgi opinione, sed ex Aristotelis & doctorum omnium judicio definiamus. Tyrannus est qui suam duntaxat, non populi utilitatem spectat. Ita Aristoteles ethicorum decimo, & alibi; ita alii plerique. Suane commoda an populi spectarit Carolus, pauca hæc de multis, quæ tantummodò perstringam, testimonio erunt. Cum aulæ sumptibus patrimonium & proventus regii non sufficerent, imponit gravissima populo tributa; iisq; absumptis nova excogitavit: non ut rempub. vel augetet, vel ornaret, vel defenderet, sed ut populi non unius opes vel unam in domum congerendas inferret, vel una in domo dissiparet. Hunc in modum sine lege cum pervolaret omnia, quod unicum sciebat sibi fræno fore, Parlamentum aut funditus abolere, aut convocatum haud sæpius quàm id suis rationibus conduceret, sibi soli reddere obnoxium conatus est. Quo fræno sibi detracto, aliud ipse populo frænum injecit: Germanos equites, pedites Hibernos per urbes, pèrque oppida quasi in præfidiis, cum bellum esset nullum, collocandos curavit: parùmne tibi adhuc tyrannus videtur? In quo etiam, ut in aliis multis rebus, quod supra per occasionem abs te datam ostendi (quanquam tu Carolum Neroni crudelissimo conferri indignaris) Neroni perquam similis erat: nam & Senatam ille à repub. se sublaturum pèrsæpe erat minatus. Interea conscièntiis religiosorum hominum supra modum gravis, ad cæremônias quasdam & supersticiosos cultus, quos è medio papismo in ecclesiam reduxerat, omnes adigebat; renuentes aut exilio aut carcere multabat; Scotos bis eam ob causam bello adortus est. Huc usque simplici saltem vicenomen tyranni commeruisse videatur. Nunc cur adjectum in accusatione proditoris nomen fuerit exponam. Cum huic Parlamento sæpiùs pollicitis, edictis, execrationibus confirmasset, se nihil contra rempub. moliri, eodem ipso tempore aut papistarum delectus in Hibernia habebat, aut legatis ad regem Daniæ clanculùm missis, arma, equos, auxilium disertè contra Parlamentum petebat, aut exercitum nunc Anglorum nunc Scotorum pretio sollicitabat; illis Urbem Londinum diripiendam, his quatuor provincias Aquilonares Scotorum ditioni adjungendas promisit, si sibi ad Parlamentum quoquo modo tollendum commodare suam

suam operam vellent. Cum hæc non succederent, cuidem Dillonio perduelli datæ secretiora ad Hibernos mandata, quibus juberentur omnes Anglos ejus insulæ colonos repente armis adoriri. Hæc ferè prodicionum ejus monumenta sunt, non vanis rumoribus collecta, sed ipsis literis ipsius manu subscriptis atq; signatis comperta. Homicidam denique fuisse, cujus acceptis mandatis Hiberni arma ceperint, ad quinquies centena millia Anglorum in summa pace nihil tale metuentium exquisitis cruciatibus occiderint, qui etiam tantum reliquis duobus regnis bellum civile constârît, neminem puto negaturum. Addo enim quod in illo Vestensi colloquio hujus belli & culpam & crimen rex palàm in se suscepit, eoque omni Parliamentum notissima confessione suâ liberavit. Habes nunc breviter quamobrem rex Carolus & tyrannus & proditor & Homicida judicatus fuerit. At cur non prius, inquis in illo *solenni fœdere*, neque postea cum dedititius esset, vel à *Presbyterianis* vel ab *Independentibus* sic judicatus est, sed potius, ut *regem decuit accipi, omni reverentia est exceptus*? Vel hoc solo argumento persuaderi cuivis intelligenti queat, non nisi serò tandem, & postquam omnia sustinuerant, omnia tentaverant, omnia perpeffi erant, deliberatum Ordinibus fuisse regem abjicere. Tu id solus malitiose nimis in invidiam rapis, quod summam eorum patientiam, æquanimi- tatem, moderationem, fastusque regii tolerantiam nimis fortasse longam apud omnes bonos testabitur. At *in mense Augusto, qui præcessit ejus supplicium, domus Communium qua sola jam tum regnabat & Independentibus erat obnoxia, scripsit literas ad Scotos, quibus testabatur nunquam sibi in animo fuisse mutare statum qui huc usque in Anglia obtinuerat sub rege, domo dominorum, & Communium.* Vide jam quam non doctrinæ Independentium abrogatio regis attribuenda sit. Qui suam dissimulare doctrinam non solent, etiam potiti rerum profitentur *nunquam sibi in animo fuisse statum regni mutare.* Quod si id postmodum in mentem venit, quod in animo non fuit, cur non licebat quod rectius, & è repub. magis esse videbatur, id potissimum sequi? præsertim cum Carolus neque exorari, neque flecti ullo modo potuerit, ut justissimis eorum postulatis quæque semper eadem ab initio obtulerant, assentiretur. Quas initio de religione, quas de jure suo sententias perver- sissimas tuebatur, nobis que adeò calamitosas, in iisdem permanebat: ab illo Carolo nihil mutatus, qui & pace & bello tanta nobis omnibus mala intulerat. Siquid est assensus, id & invitè facere, & quamprimùm sui juris foret, pro nihilo se habiturum haud obscuris indiciis significabat: idem apertè filius, abducta secum per eos dies classis parte, scripto, idem ipse per literas ad suos quosdam in urbe declarabat. Interea cum Hibernis Anglorum hostibus immanissimis, reclamante Parlamento, fœdis conditionibus occultè pacem coagmentaverat, Anglos ad repetita inutiliter colloquia & pacem quoties invitabat, toties contra eos omni studio bellum coquebat. Hic ille quibus concredita respub. erat. Quò se verterent? an commissam sibi nostram omnium salutem in manus hosti acerbissimo traderent? An alterum belli propè internecini septenni- um, nequid pejus ominemur, gerendum nobis iterum, & exantlandum relinquerent? Deus meliorem illis mentem injecit, ut prioribus de rege non movendo cogitationibus, non enim ad decreta pervenerant, rempub. religionem, libertatem ex ipso illo fœdere solenni anteponerent; quæ quidem stante rege constare non posse, tardius illi quidem quam oportuit, sed aliquando tamen viderunt. Sanè Parlamento nunquam non liberum atque integrum esse debet, ex re natâ quàm optimè reipub. consulere; neque ita se prioribus addicere senti- tiis, ut religio sit in posterum, etiamsi Deus dederit, vel sibi; vel reipub. plus sapere. At *Scoti non idem sentiunt, quinimo ad filium Carolum scribentes, sacratissimum regem appellant parentem ejus, & facerrimum facinus quo necatus est.* Cave plura de Scotis, quos non novisti; nos novimus, cum eundem regem *facerrimum*, & homicidam & proditorem; facinus quo tyrannus necaretur *sacratissimum* appellarent. Nunc regi quam dicam scripsimus, quasi parùm commodè scriptam cavillaris, & quid opus fuerit ad *Elogium illud tyranni addere proditoris & homicide titulos*, quæris: cum tyranni appellatio omnia mala comprehendat: tum quis tyrannus sit grammaticè & glossematicè etiam doces. Aufer nugas istas, literator, quas una Aristotelis definitio modò allata nullo negotio diffabit; quæque te doctorem docebit nomen tyranni, quoniam tuâ nihil interest præter nomina intelligere, posse citra prodicionem & homicidium stare. Atqui *leges Anglicana non dicunt prodicionis crimen regem incurere si procuraverit seditionem contra se vel populum suum.* Neque dicunt, inquam, Parliamentum læsæ Majestatis reum esse, si malum regem tollat, aut unquam fuisse, cum sæpius olim sustulerit: posse

posse autem regem suam majestatem lædere atque minuere, immò amittere, clara voce testantur. Quod enim in illa lege Sancti Edovardi legitur, *nomen regis perdere*, nihil aliud est quàm regio munere ac dignitate privari; quod accidit Chilperico Franciæ regi, cujus exemplum illustrandæ rei causa eodem loco lex ipsa ponit. Committi autem summam perduellionem tam in regnum, quàm in regem non est apud nos jutisperitus qui inficias ire possit. Provoco ad ipsum, quem profers Glanvillanum. *Siquis aliquid fecerit in mortem regis, vel seditionem regni, crimen proditoris esse.* Sic illa machinatio quâ Papistæ quidam Parlamenti curiam cum ipsis ordinibus uno ictu pulveris nitrati in auras disjicere parabant, non in regem solum, sed in Parlamentum & regnum, ab ipso Jacobo & utraq; ordinum domo *summa proditio* judicata est. Quid plura attinet in re tam evidenti, quæ tamen facile possem, statuta nostra allegare? cum ridiculum planè sit & ratione ipsa abhorrens, committi perduellionem in regem posse, in populum non posse, propter quem & cujus gratia, cujus, ut ita dicam, bonâ veniâ, rex est id quod est. Frustra igitur tot statuta nostra deblateras, frustra in vetustis legum Anglicarum libris exerces te atque volutas; ad quas vel ratas vel irritas habendas Parlamenti autoritas semper valuit; cujus etiam solius est, quid sit perduellio, quid læsa majestas interpretari: quam majestatem nunquam sic à populo in regem transiisse, ut non multo celsior atque augustior in Parlamento conspiciatur, jam sæpius ostendi. Te verò vappam & circulatorem Gallum jura nostra interpretantem quis ferat? Vos verò Anglorum perfugæ, tot episcopi, doctores, jurisconsulti, qui literaturam omnem & eruditionem vobiscum ex Anglia aufugisse prædicatis, adeone ex vestrum numero nullus causam regiam atque suam defendere satis strenuè satisque latinè sciebat, gentibusque exteris dijudicandum exponere, ut cerebrosus iste & crumenipeta Gallus mercede accersendus in partes necessariò esset, qui regis inopis, tot doctorum & sacerdotum infantiam stipati, patrocinium susciperet? magna, mihi credite, infamiam etiam hoc nomine apud exteras nationes flagrabit; & meritò vos utique cecidisse causam omnes existimabunt, quam ne verbis quidem, nedum armis aut virtute sustinere valuistis. Sed ad te redeo, vir bone, dicendi perite, si tute modò ad te rediisti; nam stertentem te tam prope finem & de morte voluntaria nescio quid ab re somniantem offendo; tum statim negas *cadere in regem suam mentis compotem, ut populum seditionibus distrabat, exercitus suos hostibus debellandos tradat, ut factiones contra se suscitet.* Quæ omnia cum & alii multi reges, & Carolus ipse fecerit, dubitare non potes, præsertim Stoicus, quin ut omnes improbi, sic omnes quoque tyranni prorsus insaniant. Flaccum audi.

*Quem mala stultitia, & quacunq; inscitia veri
Cæcum agit, insanum Chryssippi porticus & grex
Autumat, hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. —*

Si igitur insani cujuscumque facti crimen à rege Carolo amovere cupis, debebis improbitatem ab eo prius amovere quàm insaniam. At enim *rex non potuit prodicionem in eos committere, qui vassalli ipsius & subiecti fuere.* Primùm, cum æquè atque ulla gens hominum liberi simus, nullum barbarum morem fraudi nobis esse patiemur: fac deinde *vassallos* fuisse nos regis, ne sic quidem tyrannum perferre dominum tenemur. Omnis ea subiectio, ut ipsæ leges nostræ loquuntur, *honesto & utili* definita est. Leg. Hen. I. c. 55. Fidem eam esse *mutuam* jurisconsulti omnes tradunt, si dominus *ligeam*, quod aiunt, *defensionem* præstiterit: sin è contrario nimium lævus fuerit, aut atrocem aliquam injuriam intulerit, *dissolvi & penitus extinguere omnem homagii connexionem.* Hæc ipsa Bractoni verba & Fletæ sunt. Unde vassallum est ubi lex ipsa in dominum armat; eumque singulari certamine à vassallo, si acciderit, interimendum tradit. Idem si universæ civitati aut nationi in tyrannum non licuerit, deterior liberorum hominum conditio quàm servorum erit. Nunc Caroli homicidia aliorum regum partim homicidiis, partim justè factis excusare contendis. De Ianienâ Hibernicensi *remittis lectorem ad opus illud regium Iconis Basilica*; & ego te remitto ad Iconoclastem. *Captam Rupellum*, proditos Rupellenses, *ostentatam potius quàm datam opem*, imputari Carolo non vis: imputetur necne meritò, non habeo dicere; satis superque ab eo peccatum est domi, ne externa persequi curem: omnes interim ecclesias protestantium, quotquot ullo tempore se contra reges religionis hostes

hostes armis defenderunt, eodem nomine rebellionis damnas. Quam contumeliam ab alumno suo sibi illatam quanti interfit ad disciplinam ecclesiasticam, suamque tuendam integritatem, non negligere, secum ipsi cogitent: nos etiam Anglos ea expeditione proditos acerbè tulimus. Qui enim regnum Angliæ in tyrannidem convertere diu meditatus erat, non, nisi extincto priùs militari civium robore ac flore, cogitata perficere se posse arbitrabatur. Aliud erat crimen regis, quod ex jurejurando à regibus regnum capeissentibus dari solito verba quædam ejus jussu erasa fuerint, antequam jurasset. O facinus indignum & execrandum! impium qui fecit, quid dicam qui defendit? nam quæ potuit, per Deam immortalem, quæ perfidia, aut juris violatio esse major? quid illi sanctius post sacratissima religionis mysteria illo jurejurando esse debuit? Quis quæso scelerator, sine qui in lege non peccat, an qui secum legem ipsam ut peccare faciat dat operam? aut denique ipsam legem tollit ne peccasse videatur? Agendum, jus hoc religiosissimè jurandum rex iste violavit; sed ne palàm tamen violasse videretur, turpissimo, quodam adulterio per dolum corruptus; & ne pejerasse diceretur, jus ipsum jurandum in perjurium vertit. Quid aliud potuit sperari, nisi injustissimè, veritatissimè, atque infelicissimè regnaturum esse eum, qui ab injuria tam detestanda auspiciatus regnum est; jusque illud primum adulterare auderet, quod solum impedimento sibi fore, ne jura omnia perverteret, putabat? At enim *Sacramentum* illud, sic enim defendis, *non magis obligare reges potest, quàm leges; legibus autem se devinciri velle præ se ferunt, & secundum eas vivere, cum tamen re vera iis soluti sint.* Quemquàmne tam sacrilego, tamque incesto ore esse, ut sacramentum religiosissimum tactis Evangeliiis datum, quasi per se leviculum solvi sine causâ posse asserat? Te verò, scelus atque portentum, ipse Carolus redarguit; qui cum sacramentum illud non esse per se leve quidpiam existimaret, idcirco ejus religionem aut subterfugere, aut fallaciâ quavis eludere satius duxit, quàm apertè violare; & corruptor jusjurandi hujus & fallacius esse maluit, quàm manifestè perjurus. At verò *jurat quidem rex populo suo, ut populus vicissim regi; sed populus jurat regi fidelitatem, non populo rex.* Lepidum sanè hominis commentum! annon qui juratus promittit atque spondet se quidpiam fideliter præstaturum, fidem suam iis obligat qui jusjurandum ab eo exigunt? Rex sanè omnis quoad præstanda ea quæ promittit, & *fidelitatem, & obsequium, & obedientiam populo jurat.* Hic ad Guilielmum Conquestorem recurris, qui ipse, non quod sibi collibitum erat, sed quod populus ab eo & magnates postulabant, id omne haud semel jurare est coactus se præstaturum. Quod si multi reges *coronam* solenni ritu non accipiunt & proinde non jurant, & tamen regnant, idem de populo responderi potest, cujus pars magna fidelitatem nunquam juravit. Si rex ob eam causam solutus erit, erit & populus. Quæ autem pars populi jurabat, non regi solum, sed regno & legibus jurabat, à quibus rex factus est, & quidem eatenus tantum regi, quoad is leges observaret, *quas vulgus, id est, communitas sive plebeius ordo elegerit.* Stultior enim sit, qui legum nostrarum loquelam ad puriorem semper latinitatem exigere velit. Hanc clausulam, *quas Vulgus elegerit,* Carolus, antequam coronam acciperet, ex formula juramenti regii eradendam curavit. At, inquis, *sine regis assensu nullas leges vulgus elegerit;* eoque nomine duo statuta citas, unam Anni xxxvii. Hen. 6. c. xv. alterum *decimo tertio* Edovardi iv. c. viii. Tantùm autem abest quo minus eorum alterutrum in libro statutorum usquam appareat, ut annis abs te citatis, neque rex iste neque ille ullum omninò statutum promulgaverit. Tu fidem jam perfugium, statuta tibi distantium, elusus querere; dum alii tuam admirantur impudentiam simul & vanitatem, quem non pudebat iis in libris veritatissimum videri velle, quos inspexisse nunquam, ne vidisse quidem tam faciliè argueris. Clausulam autem istam jusjurandi, quam tu perfricti oris balatro *commentitiam* audes dicere, *regis,* inquis, *defensores fieri posse aiunt, ut in aliquot antiquis exemplaribus extiterit, sed in desuetudinem abiisse, quòd commodam significationem non haberet.* Verùm ob id ipsum majores nostri illam clausulam in hoc regis jurejurando posuere, ut significationem tyrannidi semper non commodam haberet. In desuetudinem autem si abierat, quod tamen falsissimam est, quis neget multo meliori jure revocandam fuisse? frustra, si te audiam: quippe *in regibus mos ille jurandi qui hodie receptus est; caremonialis est tantùm.* Atqui rex, cum episcopos abolevi oportuit, per illud jusjurandum non licere sibi causatus est. Atque ita sacramentum illud sanctissimum, quoties ex usu est regis, vel solidum quiddam & firmum erit, vel inane tantùm & caremoniale. Quod ego vos obtestor, Angli, etiam atque etiam animad-

animadvertatis: & qualem estis regem habituri, si redierit, vobiscum reputeris: non enim in mentem venisset unquam huic Grammatico sceleroso & extraneo de jure regis Anglorum velle scribere, aut posse, nisi Carolus ille extorris, disciplinâ patriâ imbutus, unâque illi monitores ejus profligatissimi, quid hac de re scribi vellent omni studio suggessissent. Dictabant huic illi, *totum Parliamentum proditionis in regem insimulari posse*, vel ob hoc solum, quod *sine assensu regis declaravit omnes esse proditores qui arma contra Parliamentum Angliâ sumpserunt; vassallum scilicet regis esse Parliamentum*; jusjurandum verò regium *ceremoniale tantum esse*, quidni *vassallum* etiam? Ita neque legum ulla sanctitas, neque sacramenti ulla fides, aut religio, quicquam valebit ad cohibendam à vita atque fortunis vestrum omnium vel libidinem effrenati regis, vel ultionem exacerbati: qui ita institutus à pueritia est, ut leges & religionem, ipsam denique fidem vassallari sibi, & servire suis libitis arbitretur debere. Quanto præstabilius esset, vobisque dignius, si opes, si libertatem, si pacem, si imperium vultis, à virtute, industria, prudentia, fortitudine vestra indubitanter petere hæc omnia quàm sub regio dominatu incassum sperare? Certè qui sine rege ac domino parari hæc posse non putant, dici non potest, quàm abjectè, quàm non honestè, non dico quàm indignè, de se ipsi statuunt: quid enim aliud nisi se inertes, imbecillos, mentis inopes, atque consilii, corpore atque animo ad servitium natos fatentur esse? Et servitus quidem omni homini ingenuo turpis est; vobis autem post libertatem, Deo vindice vestròque Marte recuperatam, post tot fortia facinora, & exemplum in regem potentissimum tam memorabile editum velle rursus ad servitutem, etiam præter fatum, redire, non modo turpissimum, sed & impium erit, & sceleratum: parque vestrum scelus illorum sceleri erit, qui servitutes olim Ægyptiacæ desiderio capti, multis tandem cladibus ac variis divinitus absumpti, liberatori Deo poenas tam servilis animi dedere. Quid tu interim, servitutis conciliator? *Potuit, inquis, rex proditionis & delictorum aliorum gratiam facere; quod satis evincit legibus eum solutum fuisse.* Proditionis quidem, non quæ in regnum, sed quæ in se commissa erat, poterat rex, ut quivis alius, gratiam facere: poterat & quorundam aliorum fortasse maleficiorum, quanquam non id semper: an ideò qui maleficum servandi nonnunquam jus quoddam habet, idem continuo omnes bonos perdendi jus ullum habebit? Citatus in curiam, eamque inferiorem, respondere non tenetur, nisi per procuratorem, rex; an ideo in Parliamentum citatus ab universis non veniet? non ipse respondebit? *Conari non aïs Batavorum exemplo factum nostrum tueri, atque hinc, stipendo scilicet metuens quo te Batavi luem atque pestem alunt, ne Anglos infamando etiam Batavos altores tuos infamasse videaris, demonstrare cupis quàm dissimile sit quod hi & quod illi fecerunt.* Quam ego collationem tuam, quanquam in ea quædam sunt falsissima, alia, ne salario fortasse tuo non satis litares, palpum olent, omitam. Negant enim Angli opus sibi esse ut exterorum quorumvis exemplo facta sua tueantur. Habent leges, quas secuti sunt, patrias, hac in parte, sicubi terrarum aliæ sunt, optimas: habent quos imitentur, majores suos, viros fortissimos, qui immoderatis regum imperiis nunquam cessere; multos eorum intollerantiùs se gerentes per supplicium necavere. In libertate sunt nati, sibi sufficientiunt, quas volunt leges possunt sibi ferre; unam præ cæteris colunt antiquissimam, à natura ipsa latam, quæ omnes leges, jus omne atque imperium civile non ad regum libidinem, sed ad bonorum maximè civium salutem refert. Jam præter quisquilias & rudera superiorum capitum restare nihil video; quorum quidem acervum cum satis magnum in fine congefferis, nescio quid aliud tibi volueris, nisi hujus tuæ fabricæ ruinam quasi prælagire. Tandem aliquando post immensam loquacitatem rivos claudis; *Deum testatus te hanc causam tuendam suscepisse, non tantum quia rogatus, sed quia meliorem nullam te potuisse defendere conscientia tibi suggessit.* Rogatus tu in res nostras tibi alienissimas, nobis non rogantibus, te interponas? Tu populi Anglicani summos magistratus pro autoritate præque imperio sibi commissò quod suum munus est in sua ditione agentes, nulla injuriâ lacestus (neque enim natum te esse sciebant) indignissimis verborum contumeliis laceres, libròque infami edito proscindas? A quo autem rogatus? An ab uxore, credo, quæ jus regium, ut perhibent, in te exercet; quæque tibi, quoties libet, ut illa Fulvia, cujus, ex epigrammate obsceno, centones modò confuisti (p. 320.) aut scribe aut pugnemus ait: unde tu, ne signa canerent, scribere malebas. An rogatus fortasse à Carolo minore, & perditissimo illo peregrinantium aulicorum grege, quasi alter Balaamus ab altero Balacco rege accer-

situs, ut iacentem regis causam, & malè pugnando amissam maledicendo erigere dignarere? Sic, sanè fieri potuit; nisi quod hoc ferè interfuit; ille enim vir sagax asino insidens locutuleio ad execrandum venit; tu asinus loquacissimus infessus à scœmina, & sanatis quos vulneraveras episcoporum capitibus obsitus, apocalyplicæ illius bestia parvam quandam imaginem exprimere videris. Sed ferunt pœnituisse te hujus libri, pòst paulò quàm scripsisses. Benè profectò habet; tuam itaque ut testere omnibus pœnitentiam, nihil tibi priùs faciendum erit; quàm ut pro libro tam longo unam tantummodò literam adhuc longam ex te facias. Sic enim pœnituit Isarioten illum Judam cui similis es; idque novit puer Carolus, qui crumenam idcirco tibi, insigne illud Judæ proditoris, dono misit, quòd primum audierat, & postmodum sciebat, te apostatam esse & Diabolum. Judas ille Christum prodidit, tu Christi Ecclesiam; Episcopos Antichristos esse docueras, ad eos defecisti: Quos inferis damnaveras, eorum causam suscepisti: Christus omnes homines liberavit, tu omnes ad servitutem redigere conatus es: Ne dubita, postquam in Deum, in Ecclesiam, in omne genus hominum tam impius fuisti, quin te etiam idem exitus maneat, ut desperatione magis quàm pœnitentiã ductus, tuque pertæsus, ab infelici tandem arbore pendens, sicut & par ille tuus olim, medius crepes; illamque malefidam & fallacem conscientiam, bonorum & sanctorum insectatricem, ad destinatas tibi quandoque supplicii sedes præmittas. Hactenus, quod initio institueram ut meorum civium facta egregia contra insanam & lividissimam furentis sophistæ rabiem, & domi & foris defenderem, jusque populi commune ab injusto regum dominatu assererem, non id quidem regum odio, sed tyrannorum, Deo bene juvante, videor jam mihi absolvisse: Neque ullum sine responso vel argumentum, vel exemplum, vel testimonium ab adversario allatum sciens prætermisi, quod quidem firmitatis in se quicquam, aut probationis vim ullam habere videretur; in alteram fortasse partem culpæ propior, quòd sapiusculè ineptiis quoque ejus, & argutiis tritissimis, quasi argumentis, respondendo, id iis tribuisse videar, quo dignæ non erant. Unum restat, & fortasse maximum, ut vos quoque, ô Cives, adversarium hunc vestrum ipsi refutetis; quod nulla alia ratione video posse fieri, nisi omnium maledicta vestris optimè factis exuperare perpetuò contendatis. Vota vestra & preces ardentissimas Deus, cum servitutis haud uno genere oppressi, ad eum confugistis, benignè exaudivit. Quæ duo in vita hominum mala sanè maxima sunt, & virtuti damnosissima, Tyrannis & supersticio, iis vos gentium primos gloriosè liberavit; eam animi magnitudinem vobis iniecit, ut devictum armis vestris & dedititium regem judicio inclyto judicare, & condemnatum punire primi mortalium non dubitaretis. Post hoc facinus tam illustre, nihil humile aut angustum, nihil non magnum atque excelsum & cogitare & facere debebitis. Quàm laudem ut assequamini, hac sola incedendum est via, si ut hostes bello domuistis, ita ambitionem, avaritiam, opes, & secundarum rerum corruptelas, quæ subigunt cæteras gentes hominum, ostenderitis posse vos etiam inermes media in pace omnium mortalium fortissimè debellare: Si, quam in repellenda servitute fortitudinem præstitistis, eam in libertate conservanda justitiam, temperantiam, moderationem præstiteritis. His solis argumentis & testimoniis evincere potestis, non esse vos illos, quos hic probris insequitur, *Perduelles, latrones, sicarios, parricidas, fanaticos*; non vos ambitionis aut alieni invadendi studio, non seditione, aut pravis ullis cupiditatibus, non amentia aut furore percitos, regem trucidasse, sed amore libertatis, religionis, justitiæ, honestatis, patriæ denique charitate accensos, tyrannum punisse. Sin autem, quod, bone Deus, ne unquam siveris, aliter in animum induxeritis, si in bello fortes, in pace turpes eritis, qui manifestum sensistis numen vobis tam propitium, hostibus tam grave, neque exemplo tam insigni & memorando ante oculos posito, Deum vereri, & justitiam colere didiceritis, quod ad me attinet, concedam sanè; & fatebor, neque enim potero negare, ea omnia quæ nunc maledici & mendaces de vobis pessimè aut loquuntur aut sentiunt, vera esse: Vosque multo iratiorem brevi tempore experturi estis Deum, quàm aut intensum inimici vestri, aut vos benignum & faventem & paternum, præ cæteris omnibus terrarum orbis gentibus hodiernis, experti estis.

D E F E N S I O

S E C U N D A

Pro Populo Anglicano,

Contra Infamem Libellum Anonymum,

Cui Titulus,

Regii Sanguinis clamor ad Cœlum, adversus Parricidas Anglicanos.

QUOD in omni vita hominum, omnique genere officii est primum, ut grati semper erga Deum, ejusque memores beneficiorum simus, tum præsertim, si qua supra spem votumque evenerint, uti, ob ea, singulares atque solennes gratias quamprimum referamus, id mihi nunc in ipso limine orationis tribus potissimum de causis video esse faciendum. Primum iis me natum temporibus patriæ, quibus civium virtus eximia, & supergressa omnes majorum laudes magnitudo animi atque constantia, obtestata prius Deum, eundemque sequuta manifestissimum ducem, editis post orbem conditum exemplis factisque fortissimis, & gravi dominatione republicam, & indignissimam servitute religionem liberavit. Deinde, cum extitissent subito multi, qui, ut est ferè ingenium vulgi, egregie facta odiosè criminarentur, unusque, præ cæteris, literatorio fastu, & conceptam de se gregalium suorum opinione inflatus ac fidens, conscripro in nos libro admodum infami, tyrannorum omnium patrocinium nefarie suscepisset, me potius quam alium quemvis, neque tanti nominis adversario, neque tantis rebus dicendis visum imparem, ab ipsis patriæ liberatoribus has partes accepisse communi omnium consensu ultrò delatas, ut causam & populi Anglicani, & ipsius adeò Libertatis, siquis unquam alius, publicè defenderem. Postremò, in re tam ardua & expectationis plenam, neque civium meorum de me sive spem, sive iudicium illud sefellisse, neque exterorum quamplurimis cum doctis viris, tum rerum peritis non satisfacisse; adversarium verò, quamvis audacissimum, ita profligasse, ut animo simul & existimatione fractam cederet; triennioque toto, quo postea vixit, multa licet minatus ac fremens, nullam tamen amplius molestiam nobis exhiberet, nisi quòd vilissimorum quorundam hominum obscuram operam subsidio sibi corrogaret, & laudatores nescio quos ineptos atque immodicos, ad inopinatam ac recentem infamiam, siquo modo posset, sarcinendam subornaret; quod statim patebit. Hæc ego divinitus mihi accidisse bona, & magna quidem ratus, appositis denique non modò ad persolvendas numini ex debito gratias, sed ad auspiciam quoque optimum instituti operis capiendum, cum veneratione, ut facio, imprimis commemoranda esse duxi. Nam quis est qui patriæ decora non arbitretur sua? quid patriæ cujusquam esse magis decori aut gloriæ potest, quam libertas, non civili tantum vitæ, sed divino etiam cultui restituta? quæ gens, quæ civitas aut felicius aut fortius hanc sibi utrobique peperit? Etenim fortitudo, cum non tota in bello atque armis eniteat, sed contra omnes æquè formidines diffundat vim suam atque intrepida sit, Græci quidem illi, quos maximè admiramur, & Romani, ad tollendos ex civitatibus tyrannos nullam ferè virtutem, præter studium libertatis, expedita arma, promptasque manus attulere; Cætera omnia in proclivi, inter laudes omnium

omnium & plausus, & læta omnia, peragebant; nec tam ad discrimen & ambiguum facinus quam ad certamen virtutis gloriosissimum atque pulcherrimum, ad præmia denique & coronas spemque immortalitatis certissimam properabant. Nondum enim Tyrannis res sacra erat; nondum tyranni, Christi scilicet proreges atque vicarii repente facti, cum benevolentiam non possent; cæcâ vulgi superstitione sese munierant: nondum Clericorum malis artibus attonita plebs, ad barbariem eâ foediorem, quæ stolidissimos mortalium infamat Indos, degeneraverat. Illi enim noxios sibi Dæmonas, quos abigere non possunt, pro Diis colunt; hæc Tyrannos nè liceret tollere cum posset, impotentissimos creabat in se Deos; & humani generis pestes in suam perniciem consecrabat. At contra has omnes traditarum diu opinionum, religionum, calumniarum, atque terrorum densissimas acies, hoste ipso vehementius ab aliis formidatas, decertandum Anglis erat. Quæ omnia, edocti melius, & præcudubio cœlitus imbuti, tantâ causæ fiduciâ, tantâ animorum firmitate ac virtute superârunt, ut cum numero populus sanè magnus essent, animis tamen tam erectis tamque excelsis, vulgus esse deserint; Britanniamque ipsa posthac, quæ tyrannorum terra ferax dicta olim est, nunc liberatorum longè feracior, perpetuâ seculorum omnium celebratione dici meruerit. Quos non legum contemptus aut violatio in effrenatam licentiam effudit; non virtutis & gloriæ falsa species, aut stulta veterum æmulatio inani nomine libertatis incendit, sed innocentia vitæ, morumque sanctitas rectum atque solum iter ad libertatem veram docuit, legum & religionis iustissima defensio necessariò armavit. Atque illi quidem Deo perinde confisi, servitutum honestissimis armis pepulere: cujus laudis etsi nullam partem mihi vendico, à reprehensione tamen vel timiditatis vel ignaviæ, siqua infertur, facilè me tueor. Neque enim militiæ labores & pericula sic defugii, ut non aliâ ratione, & operam, multò utiliorem, nè minore cum periculo meis civibus navârim, & animum dubiis in rebus neque demissum unquam, neque ullius invidiæ, vel etiam mortis plus æquò metuentem præstiterim. Nam cum ab adolescentulo humanioribus essem studiis, ut qui maximè deditus, & ingenio semper quam corpore validior, posthabita castrensi operâ, quâ me gregarius quilibet robustior facilè superâisset, ad ea me contuli, quibus plus potui; ut parte meâ meliore ac potiore, si sciperem, non deteriore, ad rationes patriæ, causamque hanc præstantissimam, quantum maximè possem momentum accederem. Sic itaque existimabam, si illos Deus res gerere tam præclaras voluit, esse itidem alios à quibus gestas dici pro dignitate atque ornari, & defensam armis veritatem, ratione etiam, (quod unicum est præsidium verè ac propriè humanum) defendi voluerit. Unde est, ut dum illos invictos acie viros admiror, de mea interim provincia non querar; immo mihi gratuler, & gratias insuper largitori munerum cœlesti iterum summas agam obtigisse talem, ut aliis invidenda multò magis, quam mihi ullo modo poenitenda videatur. Et me quidem nemini vel infimo libens confero; nec verbum de me ullum insolentius facio: ad causam verò omnium nobilissimam, ac celeberrimam, & hoc simul defensores ipsos defendendi munus ornatissimum ipsorum mihi suffragiis attributum atque iudicii quoties animum refero, fateor me mihi vix temperare, quin altiùs atque audentius quam pro exordii ratione insurgam; & grandius quiddam, quod eloqui possim, quæram: quandoquidem oratores illos antiquos & insignes, quantum ego ab illis non dicendi solum sed & loquendi facultate, (in extranea præsertim, quâ utor necessariò, linguâ, & sæpe mihi nequaquam satisfacio) haud dubiè vincor, tantum omnes omnium ætatum, materiæ nobilitate & argumento vincam. Quod & rei tantam expectationem ac celebritatem adjecit, ut jam ipse me sentiam non in foro aut rostris, uno duntaxat populo, vel Romano, vel Atheniensi circumfusum; sed attentâ, & confidenre quasi totâ penè Europâ, & iudicium ferente, ad universos quacunque gravissimorum hominum, urbium, gentium, confessus atque conventus, & priore defensione, dixisse, & hac rursus dicturum. Jam videor mihi, ingressus iter, transmarinos tractus & porrectas latè regiones, sublimis perlustrare; vultus innumeros atque ignotos, animi sensus mecum conjunctissimos. Hinc Germanorum virile & infestum servituti robur, inde Francorum vividi dignique nomine liberales impetus, hinc Hispanorum consulta virtus, Italorum inde sedata tuique compos magnanimitas ob oculos versatur. Quicquid uspiam liberorum pectorum quicquid ingenui, quicquid magnanimi aut prudens latet aut se palàm profitetur, alii tacitè favere, alii apertè suffragari, accurrere alii & plausu accipere,

alii tandem vero victi, dedititiōs se tradere. Videor jam mihi, tāntis circumseptus copiis, ab Herculeis usque columnis ad extremos Liberi Patris terminos, libertatem diu pulsam atque exulem, longo intervallo domum ubique gentium reducere: Er, quod Triptolemus olim fertur, sed longè nobiliorem Cereali illā frugem, ex civitate mea gentibus importare; restitutum nempe civilem liberūque vitæ cultum, per urbes, per regna, perque nationes disseminare. Sed nec ignotus planè, nec fortasse non gratus rursus advenero; si sum idem, qui pugnacissimum tyrannorum satellitem, & opinione plerorumque, & suā fiduciā insuperabilem antea creditum, cum nos nostrasque acies contumeliosè lacefferet, & Optimates nostri me primū intuerentur, singulari certamine congressus, adactō convitiantis in jugulum hoc stylo, immò suismet ipsius telis, collocavi; & nisi velim tot undique lectorum intelligentium calculis atque sententiis, neutiquam addictis mihi aut obnoxiiis diffidere prorsus & derogare, opima spolia retuli. Hæc sine ulla vaniloquentia ita esse re vera, vel illud maximè argumento esse potest, quod ego nec sine Dei nutu reor accidisse, quòd, cum à Regina Suecorum Serenissima, quā vivit opinor nemo, aut olim vixit, vel optimarum artium, vel doctorum hominum studiosior, honorificè sanè esset invitatus, venissetque & Salmasius & Salmasia, (uter enim horum is erat, uxoris palam dominatus cum fama tum domi incertum admodum reddiderat) quo in loco peregrinus magno in honore degebat, ibi eum nostra Defensio nihil tale metuentem occupavit. Quā statim à pluribus perlectā, Regina quidem, quæ & ipsa cum primis perlegerat, de suā pristinā benignitate ac munificentia, id solum spectans quod se dignum erat, in hospitem nihil remisit: de cætero, si audita sapius & quæ arcana non sunt, licet referre, tanta animorum facta subitō mutatio est, ut qui nudius tertius summā gratiā floruerat, nunc penè obsoleveret; nec ita multò post discedens cum bona venia hoc unum in dubio permultis relinquere, honoratiōne advenerit, an contemptior abierit. Sed neque aliis in locis detrimentum levius fecisse famæ satis constat. Verū hæc omnia non eò attuli; quòd me cuiquam venditarem, neque enim est opus; sed quòd id duntaxat latius ostenderem, quod initio institui, quas ob causas, & quā non leves, ab agendis Deo Optimo Maximo gratiis potissimū sim exorsus; mihi que pro cæmum hoc fore honestissimum atque pulcherrimum, in quo præcipuè, tot argumentis enumeratis, demonstrare liceat, me, haud expertem licet calamitatum humanarum, me tamen, resque meas Deo curæ esse; me maximis prope de rebus; & ad patriæ necessaria tempora accommodatis, & civilis vitæ religionisque ex usu maximè futuris, non uno pro populo, nedum uno pro reo, sed pro universo potius hominum genere, contra humanæ libertatis hostes, quasi in communi omnium gentium & frequentissimo concursu differentem, divino favore & auxilio adjutum atque auctum: quo ego majus aut gloriosius quicquam mihi tribuere, neque possum ullo tempore neque cupiam. Eundem proinde immortalem Deum oro, ut consuetā ejus ope ac benignitate solā fretus, quā integritate, diligentia, fide, felicitate etiam, fortissimè justissimèque simul facta haud ita pridem defendi, eādem, vel eā amplius, Authores ipsos, meque tantis viris ignominia causa, non honoris additum ab immeritis opprobriis, atque calumniis vindicare sufficiam. Quòd si est, qui contemni hæc satius arbitretur potuisse, fateor equidem, si apud eos qui nos rectè nōssent hæc spargerentur: cæteris quā tandem ratione constabit non esse verum quicquid adversarius noster est mentitus? cum autem, data, quæ par est, opera, à nobis erit, ut quo præcessit calumnia, eodem vindex quoque veritas sequatur, & illos de nobis perperam sentire opinor desituros, & istum fortasse mendaciorum pudebit: si non puduerit, tum demum, satius contempserimus. Huic interea responsum pro meritis celerius expedivissem, nisi se falsis rumoribus hæctenus munisset; dum sapius denuntiaret, ad incudem sudare Salmasium, nova volumina in nos fabricare, jam jamque editurum: ex quo hoc solum est consequutus, ut maledicentiæ pœnas aliquanto seriùs daret: expectandum enim duxi potius, ut potiori viribus adversario, integrum me servarem. Sed cum Salmasio debellatum jam puto mihi esse, utpote mortuo; & quemadmodum mortuo, non dicam: non enim ut ille mihi cæcitatem, sic ego illi mortem vitio vertam. Quanquam sunt, qui nos etiam necis ejus reos faciunt, illosque nostros nimis acriter strictos aculeos; quos dum repugnando altiùs sibi infixit, dum quod præ manibus habebat opus, vidit spissius procedere, tempus responsionis abiisse, operis gratiam periisse; recordatione amissæ famæ, existimationis, Principum denique favoris, ob rem

regiam malè defensam, erga se imminuti, triennali tandem moestitiâ, & animi magis agritudine, quàm morbo confectum obiisse. Utcunque sit, si iterum cum hoste satis mihi cognito, si bella etiam posthuma gerenda sunt, cujus feroces ac strenuos impetus facilè sustinui, ejus languentes & moribundos conatus non est ut reformidem.

Nunc verò ad hoc quicquid est hominis, qui nos inclamat, aliquando veniamus: clamorem quidem audio, non Regii sanguinis, ut præ se fert titulus, sed obscuri cujuscumque nebulonis; clamantem enim nusquam reperio. Eho! quis es? homone an nemo? hominum certè infimi, nè mancipia quidem, sine nomine sunt. Sempérne ergò mihi cum anonymis res erit? at verò hi regios haberi se vel maximè volunt: miror si regibus sic persuaserint. Regum sequaces atque amicos regum non pudet; quo pacto igitur sunt isti regibus amici? non dant munera; immo verò libentius multò accipiunt: res suas non impendunt, qui ne nomina quidem causæ regiæ dare audent: quid ergò? verba dant, sed nec verba gratis dare suis regibus, vel satis benevoli in animum inducunt, vel satis constantes nomine adscripto audent. Me quidem ὁ ἀνδρῶν ἀνώγει, fas enim sit Græcè quos Latinè quid nominem non reperio, me inquam, cum vester ille Claudius de Jure Regio, materiâ sanè gratiosissimâ, sine nomine tamen orsus esset scribere, & exemplo possem uti, usque ad eò neque mei, neque causæ pudicum est, ut ad rem tantam accidere, nisi nomen palàm professus, turpe ducerem. Quod ego in Republica palàm videor contra Reges, cur vos in Regno, vel Regum sub patrocínio, non nisi furtim & clanculum, contra Republicanam audeatis? cur in tuto pavidi, cur in luce nocturni, summam potentiam, summam gratiam, timiditate invidiosâ planè atq; suspectâ obscuratis? fatísne vobis ut præfidii sit in Regibus veremini? sic tecti, sic obvoluti non vos mehercule ad asserendum jus Regium defensores, sed ad ararium compilandum fures potiùs videmini venisse. Equidem quod sum, profiteor; quod Regibus nego jus esse, vel in regno quovis legitimo pernegare ausim: nemo me læserit Monarcha, quin se priùs damnet, tyrannum fassus. Si tyrannos infector, quid hoc ad Reges? quos ego à tyrannis longissimè sejungo. Quantum à viro malo distat vir bonus, tantundem à tyranno discrepare Regem contendo: Unde efficitur, tyrannum non modò non esse Regem, sed Regi quidem adversissimum semper imminere. Et sanè qui monumenta rerum percurrit, plures à tyrannis quàm à populo oppressos Reges, atque sublatos inveniet. Qui igitur tollendos affirmat tyrannos, non Reges, sed inimicissimos Regibus, immo infestissimos regum hostes tollendos affirmat. Vos contrà, quod regibus jus datis, ut quicquid libeat jus sit, non est jus, sed injuria, sed scelus, sed ipsa pernicies: venenato isto munere, non salutari, quos supra omnem viam atque periculum fore prædicatis, eos ipsi occiditis; regem & tyrannum idem esse, siquidem idem utrobique Jus est, statuitis. Nam si isto suo jure, Rex non utitur (utetur autem nunquam quamdiu Rex, non tyrannus, erit) non hoc Regi, sed viro assignandum est. Quid autem absurdius illo jure Regio fingi queat, quo si quis utatur, quoties Rex vult esse, toties esse vir bonus desinat: quoties vir esse bonus maluerit, toties se arguerit non esse Regem? quo quid in Reges dici contumeliosius potest? Hoc jus qui docet, ipse sit oportet injustissimus, atque omnium pessimus: peior autem quò pacto fiat, quàm si quales format ac fingit alios, talis ipse imprimis fuerit? Quòd si omnis vir bonus, ut antiquorum secta quædam magnificè sanè philosophatur, est Rex, pari ratione sequitur, omnem virum malum pro suo quemque modulo tyrannum esse: neque enim magnum, nè hoc nomine intumescat, sed infimum quiddam est tyrannus; & quantò omnium maximus, tantò omnium vilissimus, & maximè fervilis. Alii enim suis tantùm vitiis volentes serviunt; Hic non modò suis sed ministrorum etiam atque satellitum importunissimis flagitiis etiam nolens cogitur servire; & suas quasdam tyrannides abjectissimo cuique suorum concedere: Tyranni igitur servorum infimi, suis serviunt etiam servitiis. Quamobrem rectè hoc nomen vel in minimum quemque tyrannorum pugilem, vel in hunc etiam clamatorem poterit convenire; qui in hac causâ tyrannica cur tam strenuè vociferetur, ex his quæ dicta sunt, quæque mox dicentur, satis liquebit: uti etiam cur anonymus: aut enim turpiter conductus, clamorem hunc suum regio sanguini, Salmasium sequutus, vendidit; aut infamis doctrinæ conscientiam palens, aut virâ flagitiosus ac turpis latere si cupit, mirum non est: aut sortassis ita se parat, ut sicubi spem quæstus uberiores odoretur, desertis quandoq; regibus

integrum sibi sit, ad quamlibet etiam futuram rempublicam transfugere; nè tunc quidem sine exemplo magni sui Salmasii, qui affulgente lucro captus, ab Orthodoxis ad Episcopos, à popularibus ad regios, etiam senex defecit. Tú igitur iste è gurgustio clamator, qui sis non fallis; frustra tibi ista latibula quaesisti: Extrahere mihi crede, neque Plutonis ista galea diutius te teget: Dejerabis, quoad vixeris, me aut cæcum non esse, aut tibi saltem non connivere. Quis igitur sit, quod genus hominis, quâ spe adductus, quibus illecebris, quibus lenociniis delinitus, ad hanc causam regiam accesserit, (Milesia propemodum, aut Baiana fabula est) si vacat nunc audite.

Est *Morus* quidam, partim Scotus, partim Gallus; nè tota hominis infamia gens una, aut regio nimium laboraret; homo improbus, & cum aliorum, tum, quod gravissimum est, amicorum, quos ex inimicissimos sibi fecit, testimoniis quam plurimis infidus, mendax, ingratus, maledicus, & virorum perpetuus obtrectator & foeminarum, quarum nec pudicitiae plus unquam parcere, quam famae consuevit. Is, ut primæ ætatis obscuriora præteream, primum Genevæ Græcas literas docuit; verum, sæpius licet nomen suum Græcè *Morum* discipulis interpretatus; stultum & nequam ipse dediscere nequivit. Quin eo potius furore est agitato cum tot scelerum esset sibi conscius, quamvis fortasse nondum compertus, ut pastoris in Ecclesia munus ambire, atque istis moribus inquinare non horresceret. Verum haud diu Presbyterorum censuram effugere potuit mulierarius ac vanus, multisque aliis criminibus notatus, multis ab Orthodoxâ fide erroribus damnatus, quos & turpiter ejuravit, & ejuratos impiè retinuit, tandem adulterii manifestus. Hospitis ancillam quandam fortè adamaverat; eam paulò post etiam alteri nuptam sectari non destitit; rûguriolum quoddam intrare hortuli, solum cum sola, vicini sæpe animadvertent. Citra adulterium, inquis; poterat enim quidvis aliud: Sanè quidem; poterat confabulari, nimirum de re hortensi, prælectiones quasdam suas sciolæ fortasse foeminæ & audiendi cupidæ expromere de hortis, Alcinoi putà vel Adonidis; poterat nunc areolas laudare, umbram tantummodo desiderare, liceret modò ficui *morum* inferere, complures indè sycomoros quam citissimè enasci, ambulationem amœnissimam; modum deinde insitionis mulieri poterat monstrare: Hæc & plura poterat, quis negat? Veruntamen Presbyteris satisfacere non poterat, quin illum tanquam adulterum censurâ ferirent, & pastoris munere indignum prorsus judicarent: Harum & hujusmodi accusationum capita in Bibliotheca illius urbis publica etiamnum asservantur. Interea, dum hæc palàm nota non essent, ab Ecclesia, quæ Middelburgi erat Gallica, procurante Salmasio, in Hollandiam vocatus, magnâ cum offensione Spanhemii, viri sanè docti, & pastoris integerrimi, qui eum Genevæ antea probè noverat, literas testimoniales, quas vocant, dum alii non ferendum existimarent, ut homo istiusmodi Ecclesiæ testimonio ornaretur, alii quidvis potius ferendum, quam ipsum hominem, agrè à Genevensibus, & non aliâ quàm sui discessus conditione, atque illas quidem frigidulas, tandem impetravit. In Hollandiam ut venit, ad salutandum Salmasium profectus, domi ejus in uxoris ancillam, cui Pontia nomen erat, oculos nequiter conjecit: Semper enim in ancillis prolabitur libido hominis; hinc summâ assiduitate Salmasium cœpit colere, & quoties licuit Pontiam. Nescio an ille commoditate hominis & assentatione captus, an hic optabilem excogitasse se conveniendæ eo sæpius Pontia occasionem ratus, prior sermones injecerit de responso Miltonii ad Salmasium. Ut ut fuit, *Morus* propugnandum suscipit Salmasium: Et Salmasius quidem Theologicam in ea urbe cathedram suâ operâ pollicetur *Moro*; *Morus* & hanc & aliud insuper suaviculum, furtivos Pontia concubitus pollicetur sibi. Per causam consulendi de hoc opere Salmasium, dies ac noctes eam domum frequentat. Jàmque ut olim *Pyramus* in *morum*, ita nunc repente *morus* in *Pyramum* transmutatus sibi videtur, Genevensis in *Babylonium*; verum illo juvene quantò improbior, tantò fortunatior, nunc suam *Thisben*, factâ sub eodem tecto copiâ, ut librum est, Pontiam alloquitur; rimam in pariete conquirere opus non erat: Spondet matrimonium; eâ spe pellectam vitiat; eodémque scelere, horreo dicere, sed dicendum est, Sacrosancti Evangelii minister, hospitem etiam domum constuprat. Ex hoc demum congressu, mirum quiddam, & præter solitum naturæ prodigiosum accidit, ut & foemina & mas etiam conciperet, Pontia quidem *Morillum*, quod & *Plinianum* exercitorem diu postea exercuit Salmasium; *Morus* ovum hoc irricum & ventosum, ex quo tympanites iste clamor regii

sanguinis prorupit. Quod quidem primò regis nostris in Belgio esurientibus pergrata admodum forbitio fuit ; nunc rupto putamine, vitiosum ac putridum repertum averfantur. Nam Morus hoc suo foetu haud mediocriter inflatus, & Arausiacam factionem totam demeruisse se sentiens, jam integras professionum cathedras spe improbâ devoraverat, & suam Pontiam utpote ancillam & pauperulam, jam gravidam sceleratus deseruerat. Illa despectam se atque delusam querens, & synodi fidem & magistratûs imploravit. Sic tandem evulgata hæc res, & conviviis penè omnibus, ac circulis diu risum & cachinnos præbuit. Unde aliquis, & lepidi sanè, quisquis erat, ingenii, hoc distichon,

*Galli ex concubitu gravidam te, Pontia, Mori,
Quis bene moratam, morigeramque neget ?*

Sola Pontia non risit ; sed nec querendo quicquam profecit ; Clamor enim regii sanguinis clamorem stupri, & stupratæ mulierculæ ploratum facilè obruerat ; Salmasius quoque illatam sibi hanc totique familiæ & injuriam & labem ægrè ferens, sèquæ ab amico & laudatore suo sic ludos factum, sic adversario rursus obnoxium, accedente ad priores ejus in causa regia infelicitates forsitan hoc etiam infortunio, haud ità multò post supremum diem obiit. Verùm aliquantò hæc posterius. Interim Salmasius, Salmacidis quodam facto, ut enim nomen, ità & fabula non abludit, nescius Hermaphroditum se adjunxisse sibi Morum tam gignendi quàm pariendi compotem, quid is domi genuisset ignarus, quod peperit exosculatur ; librum nempe istum in quo sentit se Magnum toties dici, & suo fortè judicio dignè, aliorum certè stultè atque ridiculè laudatum. Itaque typographum festinanter quærit ; & fugientem ab se jam diu famam, retinere frustra conatus, quas laudes, quas potiùs foedas suâ adulationes per hunc atque alios miserè concupiverat, iis etiam divulgandis obstetricatur ipse atque subservit. Ad hanc operam Vlaccus quidam est visus omnium maximè idoneus ; huic facile persuadet, non modò ut librum illum excudendum curaret, quod nemo reprehendisset ; sed etiam ut Epistolæ ad Carolum videlicet missæ, multis in me, qui hominem nunquam nôram, probris & contumeliis refertæ, subscripto nomine se profiteretur authorem. Nequis igitur miretur cur se exorari tam facile sit passus, ut me tam impudenter nullâ de causâ lacefferet, & alienas etiam intemperies in se transferre atque præstare tam pro nihilo duceret, erga omnes etiam alios quemadmodum se gesserit, sicuti ego compertum habeo, ostendam. Est Vlaccus unde gentium nescio, vagus quidam librariolus, veterator atque decoctor notissimus ; is Londini aliquandiu Bibliopola fuit clancularius ; quâ ex urbe, post innumeras fraudes, obæratu aufugit. Eundem Parisiis fide cassum & malè agendo insignem, via tota Jacobæa cognovit : Unde olim quoque profugus nè multis quidem parasangis audet appropinquare ; nunc si cui opus est balatrone perditissimo atque venali, prostat Hagæcomitis Typographus recoctus. Hunc ut intelligatis, quid dicat, quidve agat, quàm nihil pensi habeat, nihil esse tam sanctum, quod non lucro vel exiguo posterius putet, sèquæ non causâ publica, quod quis putasset, sic in me esse debacchatum, fatentem ipsum in se testem producam. Is cum vidisset quod in Salmasium scripseram, nonnullis librariis æra meruisse, scribit ad amicos quosdam meos mecum agerent, ut siquid haberem excudendum, sibi committeretur ; se typis longè melioribus, quàm qui priùs excudisset, mandaturum : Respondi per eosdem, non habere me in præsentia, quod excuso esset opus. Ecce autem ! cui suam operam tam officiosè modò detulerat, in eum haud ità multò post, scripti contumeliosissimi non excutor solum sed & author, subditici licèt, prodit. Indignantur amici ; rescribit impudentissimus, mirari se simplicitatem eorum, & rerum imperitiam, qui officii rationem aut honesti ab se exigant aut desiderent, cùm videant quibus rebus quæstum faciat : Se ab ipso Salmasio illam epistolam, cùm libro accepisse ; qui rogabat, id uti suâ gratiâ, vellet facere quod fecit ; si Miltonio, vel cuivis alteri visum esset respondere, nullum sibi esse scrupulum ; siquidem eadem suâ operâ uti voluerint : Id est, vel in Salmasium vel in Carolum ; namque id erat solum quod in responso ejusmodi futurum expectare poterat. Quid plura ? Hominem videtis ; ad reliquos nunc pergo, non enim unus est duntaxat, qui hanc in nos regii Clamor quasi tragœdiam adornavit. En igitur initio, ut solet, dramatis personæ : Clamor prologus, Vlaccus Balatro, aut si mavultis, Salmasius Vlacci Balatronis persona & lacernis involutus, Duo Poetæstri Cerevisiali vappâ temulenti,

lenti, Morus adulter & stuprator. Mirificos sanè tragœdos! Bellum certamen mihi paratum! Verùm qualescunque fortiti, quoniam alios atque hujusmodi adversarios vix est ut causa nostra habere possit, nunc singulos aggrediamur; hoc tantum præfati, si cui minus gravitatis nostra alicubi refutatio habere videbitur, cogitare eum debere, non cum gravi adversario, sed cum grege histriónico, nobis rem esse; ad quem dum refutationis genus accommodandum erat, non semper quid magis decuisset, sed quid illis dignum esset, spectandum duximus.

Regii Sanguinis clamor ad Cœlum adversus Parricidas Anglicanos.

Siquidem non jure fufum ostendiffes, More, istum sanguinem, haud incredibile narrares: Nunc, quemadmodum primis restituti Evangelii temporibus, Monachi, cum argumentis minis valerent, ad spectra nescio quæ, & fiéta monstra decurrere solebant; sic vos, postquam omnia defecere, ad clamores nusquam auditos, & obsoletas fraterculorum artes revertimini. Voces è cœlo audire quemquam nostrorum, longè abest ut credas; ego te clamores ab Inferis audisse, quod postulas, facilè crediderim. Verùm hunc regii sanguinis clamorem dic fodes quis audivit? Te ais: Nugæ: Primùm enim malè audis: Ad Cœlum autem qui clamor perveniat, si quis præter Deum, justi puto soli & integerrimi quique audiunt, ut qui possint, immunes ipsi, iram Dei conscisci denuntiare. Tu verò quorsum audires, an ut satyram cynædus scriberes? Videris enim eodem tempore, & ementitus hunc clamorem ad cœlum, & cum Pontia furtim libidatus esse. Multa te impediunt, More, multa intus forsque circumsonant, quæ te res istiusmodi ad cœlum perlatas audire non sinunt; & si nihil aliud certè qui contra ipsum te ad Cœlum quam plurimus fit clamor. Clamat contra te, si nescis, Mœcha illa tua hortensis, tuo maximè Pastoris sui exemplo, deceptam se esse quæta; clamat contra te maritus, cujus torum violasti; clamat Pontia, cui pactum nuptiale temerasti; clamat, si quis est, quem probro genitum, infantulum abdicasti; horum omnium clamores ad Cœlum contra te, si non audis, neque illum regii sanguinis audiveris: Interea libellus iste, non regii Sanguinis clamor ad Cœlum, sed lascivientis Mori hinnitus ad Pontiam, rectius inscribetur. Quæ sequitur Epistola prolixa quidem, & bene putida, partim Carolo, partim Miltonio, alteri amplificando, alteri infamando, dedicatur. Ab ipso statim initio Authorem discite: *Caroli Regna, inquit, in Sacrilegam parricidarum, & (quia verba desunt idonea, Tertullianam voce abutimur) Deicidarum potestatem venerunt.* Hæc sive Salmasæa, sive Moræa, sive Vlaccæa sartago sit, prætereamus. Hoc verò aliis ridendum, Carolo indignandum profectò est, quod pauldè post, *neminem, ait vivere felicitatis Caroli studiosiorem.* Quine eandem & epistolandi, & excudendi operam Caroli hostibus detulisti, te vivit nemo felicitatis ejus studiosior? Miserum profectò dicis regem sic ab amicis omnibus derelictum, ut qui intimi restant, iis Vappa typographus comparare se audeat. Miserrimum, cujus fidelissimis, Vlaccus perfidus fide ac studio non cedat: Quo quid insolentius de se, contemptius de rege amicisque regiis pronunciare potuit? Neque hoc minùs ridiculum, induci Idiotam & operarium de rebus gravissimis ac regiis virtutibus phisophantem, eaque dicentem, qualiacunque sunt, quibus nec Salmasius ipse, nec Morus meliora dixisset. Equidem Salmasium, ut sæpe alias, ita hoc loco haud obscurè, si multâ lectione, judicio tamen puerili & nullius ulùs hominem deprehendi; qui cum legere potuisset summos in Spartanâ civitate optimè institutâ magistratus, si quid fortè viro malo excidisset sapienter dictum, id ei adimi jussisse, & in virum aliquem bonum ac frugi fortitione conferri, adèd id omne quod decorum dicitur ignorârit, ut è contra, quas probum atque prudentem decere sentias arbitraretur, eas homini nequissimo attribui sustineret. Bono es animo, Carole: Veterator Vlaccus, *qua sua est in Deum fiducia*, bono animo te esse jubet. *Noli tot mala perdere*: Vlaccus decoctor perditissimus, qui bona omnia, siqua habuit, perdidit, author tibi est, perdere ut nolis mala: *Fruere novercante fortunâ*: Potin es ut nè fruare, hortatore præsertim tali, qui alienis etiam fortunis frui per fas & nefas tot annis consuevit? *In sapientiam penitus ingurgitasti, & ingurgita*: Sic monet, sic præcipit regum Institutor sanè optimus Vlaccus gurgis, qui arreptâ atramentosis manibus, coriaceâ lagenâ, inter combibones operas, ingenti haustu, sapientiam tibi propinat. Hæc audet tuus Vlaccus, tam præclara monita, nomine etiam conscripto, quæ

Salmasius, quæ Morus, cæteri que pugiles tui aut timidi non audent, aut superbi non dignantur; nimirum quoties te monito est opus aut defenso, alieno semper nomine, atque periculo, non suo, sapientes aut fortes sunt. Desinat ergo, quisquis hic est, strenuam & animosam facundiam ipse suam inaniter jactare; dum vir, si diis placet, insignis, decore ingenio nomen suum celeberrimum edere metuit; librum quo regium sanguinem ulcisci se ait, ne dicare quidem Carolo nisi per Vlaccum interpretem & vicarium ausus, verbis typographi miserè contentus significare, librum se, sine nomine, si pateris, O Rex, tuo nomini dicatum ire. Sic functus Carolo in me impetum parat minitabundus: *Post hæc præmia, tubam terribilem inflabit ó Σαλμασιος & ille Salmasius.* Salubritatem prædicis & concentus musici novum genus futurum; isti enim tubæ terribili, cum inflabitur, nulla aptior excogitari symphonia poterit, quam si affatim oppedetur. Buccam verò Salmasius nimis inflatam ne afferat moneo; quo enim attulerit inflatiorem, eò mihi crede, opportuniorem ad Colaphos præbebit; qui thaumasii Salmasii rhythmicum hunc sonum, quo delectaris, buccis ambabus resonantibus, numerose reddent. Pergis cornicari. *Qui nec parem nec secundum habet, in universo literarum & scientiarum orbe.* Vestram fidem! Eruditi, quotquot estis, vestram fidem! Siccine vobis omnibus anteferri Cimicem Grammaticum, cujus res atque spes omnis in glossario vertebatur? Quem vel extremum meritò occupet scabies, si cum viris verè doctis comparetur. Hæc autem, nisi ab infimo quopiam & infra Vlaccum ipsum væcorde affirmari tam saruè nequiverunt. *Quique jam stipendam & infinitam eruditionem cælesti junctam ingenio ad causam tue majestatis contulit.* Si meministis quod supra narravi, ipsum Salmasium, attulisse hanc epistolam cum libro excudendam, vel ab ipso scriptam, vel ab anonymo quovis, vernamque typographum exorasse, ut quod author noller, ipse suum nomen adscriberet, cognoscetis profectò pusilli omnino, & abjectissimi hominem ingenii suis laudibus tam miserè velificantem, & immensa encomia tam stolidi laudatoris aucupantem. *Opus æternum frustra sugillantibus nonnullis, jurisconsulti mirari satis nequeunt quòd homo Gallus ità subito res Anglicas, leges, decreta, instrumenta, ità teneat, enodet, &c.* Immo quam ineptierit in nostris legibus & psittacus fuerit, nostris etiam jurisconsultis testibus abunde ostendimus. *Sed ipse mox altera, quam in Rebelles molitur, impressione, simul Tinnium ora comprimet, simul Miltonum nobis pro eo ac meretur concastigatum dabit.* Tu igitur ut pisciculus ille anteambulo, præcurris Balanam Salmasium, impressiones in hæc littora mirantem; nos ferramenta acuinus, & pressuri si quid habent impressiones & concastigationes illæ sive olei sive guttæ Bonitatem interea magni viri mirabimur plusquam Pythagoricam, qui a diædalo quoque miseratus, & præsertim pisces, quorum carnibus, ne quadragesima partem parcit, iis tam decenter involvendis tot volumina destinavit, tot pauperum millibus, Thunnorum, credo, aut Scombrorum, chartaceas in singulos tunicas testamento legavit.

*Gaudete Scombri, & quicquid est piscium salo,
 Qui frigidâ hyeme incolitis argentes freta,
 Vestrum miserus ille Salmasius eques
 Bonus amicis nuditatem cogitat;
 Chartæque largus apparat papyrinos
 Vobis cucullos præferentes Claudii
 Insignia nomenque & decus Salmasii,
 Gestetis ut per omne cætarium forum
 Equitis clientes, scriniis mungentium
 Cubito virorum, & capsulis gratissimos.*

Hæc habui in Editionem diu expectatam tam nobilis libri; cujus impressionem, dum, ut ais, molitur Salmasius, tu ejus domum, More, fædissimâ compressione Ponticæ contaminasti. Et videtur sanè, ad hoc opus absolvendum, Salmasius diu multumque incubuisse; paucis enim ante mortem diebus, cum vir quidam doctus, à quo hoc ipsum accepi, misisset, qui ex eo quæreret, equando apparatus partem secundam in Primatum Papæ editurus esset, respondit, ad illud opus non ante reversurum se, quam absolvisset quod adhuc commentaretur adversus Miltonium. Ità ego etiam Papæ refutandus præferor; & quem illi primatum in Ecclesia negavit, eum mihi ultro

in inimicitia sua concedit; sic ego primatui Papæ jam jam evertendo salutem attuli; ego redivivum hunc Catilinam, non in toga, ut consul olim Tullius, nè per somnum quidem, sed aliud omnino agens, Romanis moenibus averti; non unus profectò cardinalatus mihi hoc nomine debebitur; vereor, nè translato in me regum nuper nostrorum titulo, Defensor fidei ab Romano Pontifice appellandus sim. Videtis quantus invidiæ artifex in me concitandæ, Salmasius fuerit; verùm ipse viderit, qui tam honestâ provinciâ turpiter relictâ, alienis se controversiis immiscuerit, ab Ecclesiæ causa, ad civiles & externas, quarum suâ nihil intererat, se traduxerit; cum Papa inducias fecerit; & quod foedissimum fuit, cum Episcopis, post bellum apertissimum, in gratiam redierit. Veniamus nunc ad mea crimina; éstne quod in vita aut moribus reprehendat? Certè nihil: Quid ergo? Quod nemo nisi inmanis, ac barbarus fecisset, formam mihi ac cæcitatem objectat.

Monstrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Nunquam existimabam equidem fore, ut de forma, cum Cyclope certamen mihi esset; verùm statim se revocat. *Quanquam nec ingens, quo nihil est exilius, exsanguis, contractus.* Tamen virum nihil attinet de forma dicere, tamen quando hîc quoque est, unde gratias Deo agam, & mendaces redarguam, nè quis (quod Hispanorum vulgus de hæreticis, quos vocant, plus nimio Sacerdotibus suis credulum opinatur) me fortè Cynocephalum quempiam, aut Rhinocerotam esse putet, dicam. Deformis quidem à nemine, quod sciam, qui modò me vidit, sum unquam habitus; formosus necne, minùs laboro; staturâ fateor non sum procerâ: Sed quæ mediocri tamen quàm parvæ propior sit: Sed quid si parvâ, quâ & summi sæpe tum pace tum bello viri fuere, quanquam parva cur dicitur, quæ ad virtutem satis magna est. Sed neque exilis admodum, eo sanè animo iisque viribus ut cum ætas vitæque ratio sic ferebat, nec ferrum tractare, nec stringere quotidiano usu exercitatus nescirem; eo accinctus, ut plerumque eram, cuivis vel multò robustiori exæquatum me putabam, securus quid mihi quis injuriæ vir viro inferre posset. Idem hodie animus, eadem vires, oculi non iidem; ità tamen extrinsecus illæsi, ità sine nube clari ac lucidi, ut eorum qui acutissimùm cernunt: In hac solum parte, memet invito, simulator sum. In vultu, quo *nihil exsanguis* esse dixit, is manet etiamnum color exsanguis & pallenti planè contrarius, ut quadragenario major vix sit cui non denis prope annis videar natu minor; neque corpore contracto neque cute. In his ego si ulla ex parte mentior, multis millibus popularium meorum, qui de facie me nôrunt, exteris etiam non paucis, ridiculus meritò sim: Sin iste in re minimè necessariâ, tam impudenter & gratuitò mendax comperietur, poteritis de reliquo eandem conjecturam facere. Atque hæc de forma mea vel coactus: De tua quanquam & contemptissimam accepi, & habitantis in te improbitatis atque malitiæ vivam imaginem, neque ego dicere, neque ullus audire curat. Utinam de cæcitate pariter liceret inhumanum hunc refellere adversarium; sed non licet; feramus igitur: Non est miserum esse cæcum; miserum est cæcitatem non posse ferre: Quidni autem feram, quod unumquemque ità parare se oportet, ut si acciderit, non ægrè ferat, quod & humanitus accidere cuivis mortalium, & præstantissimis quibusdam, atque optimis omni memoriâ viris accidisse sciam: Sive illos memorem vetustatis ultimæ prisicos vates, ac sapientissimos; quorum calamitatem, & Dii, ut fertur, multò potioribus donis compensârunt, & homines eo honore affecerunt, ut ipsos inculpare maluerint deos, quàm cæcitatem illis crimini dare. De augure Tiresia quod traditur, vulgò notum. De Phineo sic cecinit Apollonius in Argonauticis:

————— 'Ουδ' ὅσπερ ὀπίρῃσιν ἢ Διὸς ἀντὶ
 χρωῶν ἀτρεκέως ἱερὸν νόον ἀνθρώποισι.
 Τῶ ἢ οἱ γῆρας μὲν ἔπι δ' ἰωαίδν ἰαλλεν
 'Εκ δ' ἔλετ' ὀφθαλμῶν γλυκερὸν φάσγ.

————— *neque est veritus Jovem ipsum
 Edens veraciter mentem divinam hominibus:
 Quare & senectam ei diurnam dedit,
 Eripuit autem oculorum dulce lumen.*

Cæterum

Cæterum deus & ipse veritas est: in qua homines edocenda quò quis veracior eò similior deo acceptiorque sit, oportet. Non est pium veritatis invidentem deum credere; aut nolle hominibus quàm liberimè impertitam: Ob nullam igitur noxam, divinus vir, & humani generis erudiendi studiosissimus, ut philosophorum etiam complures, caruisse luminibus videtur. Sive ilios commorem civili prudentiâ, gestisque rebus admirabiles olim viros; primùm Timoleonem Corinthium, & civitatis suæ, & Siciliae totius liberatorem; quo virum meliorem, aut in republica sanctiorem nulla ætas tulit; tum Appium Claudium, cujus in Senatu pulchrè dicta sententia, Italiam Pyrrho, gravi hoste, seipsum cæcitate non liberavit; tum Cæcilium Metellum Pontificem, qui non urbem solùm, sed & fatum urbis Palladium, & penitissima sacra dum ab incendio servavit, suos oculos perdidit; quanquam aliàs certè Deus pietati tam egregiæ favere se, etiam inter gentes, testatus est: quod tali igitur viro usu venit, ponendum in malis esse vix putem. Quid alios recentiorum temporum adjungam, vel illum Venetiarum Principem Dandulum longè omnium præstantissimum; vel Boëmorum Ziscam ducem fortissimum, orthodoxæ fidei propugnatorem? Quid summi nòminis theologos Hieronymum Zanchium, nonnullòsq; alios? cùm & ipsum Isaacum Patriarcham, quo nemo unquam mortalium Deo charior fuit, annos haud paucos, cæcum vixisse constet; aliquot fortasse Jacobum etiam ejus filium, & ipsum Deo haud minùs dilectum: cùm deniq; Christi servatoris nostri divino testimonio compertissimum sit, illum hominem ab se sanatum, neque ob suum, neque ob parentum suorum aliquod peccatum, etiam ab utero cæcum fuisse. Ad me quod attinet, te testor, Deus, mentis intimæ, cogitationumque omnium indagator, me nullius rei (quanquam hoc apud me sapius, & quàm maximè potui, seridò quæsi & recessus vitæ omnes excussi) nullius vel recens vel olim commissi, mihimet conscium esse, cujus atrocitas hanc mihi præ cæteris calamitatem creare, aut accersisse meritò potuerit. Quod etiam ullo tempore scripsi (quoniam hoc nunc me luere quasi piaculum regii existimant, atque adèò triumphant) testor itidem Deum, me nihil istiusmodi scripsisse, quod non rectum & verum, Deoque gratum esse, & persuaserim tum mihi, & etiamnum persuasus sim; idque nullâ ambitione, lucro, aut gloriâ ductus; sed officii, sed honesti, sed pietatis in patriam ratione solâ; nec reipublicæ tantùm, sed Ecclesiæ quoque liberandæ causâ potissimùm fecisse: adèò ut cùm datum mihi publicè esset illud in defensionem regiam negotium, eodèmpore & adversâ simul valetudine, & oculo jam penè altero amisso, conflictare, prædicerentque disertè medici, si hunc laborem suscepissem, fore, ut utrumque brevi amitterem, nihil istâ præmonitione deterritus, non medicinè Æsculapii quidem Epidaurii ex adyto vocem, sed diviniore cujusdam intus monitoris viderer mihi audire; duâque fortes, fatali quodam nutu, jam mihi propositas, hinc cæcitate, indè officium; aut oculorum jacturam necessariò faciendam, aut summum officium deserendum: occurrebantque animo bina illa fata, quæ retulisse Delphis consulentem de se matrem, narrat Thetidis filius.

Διχθαδίας κῆρας φερέμεν θανάτιο τέλοςδε.
 Εἰ μὲν κ' αὖθι μένων τρώων πόλιν ἀμφιμάχομαι
 * ὄλετο μὲν μοι νόστος· ἀτὰρ κλέος ἄφθιτον ἔσται.
 Εἰ δὲ κεν οἴκησθ' ἱκώμαι φίλιον ἐς πατρίδα γαίαν,
 * ὄλετό μοι κλέος ἐδλόν ἔπι δῆρον δέ μοι αἰὼν
 * ἔσσειαι. —

Iliad. 9.

Duplicia fata ducere ad mortis finem:
Si hic manens circa Troam urbem pugnavero,
Amittitur mihi reditus; sed Gloria immortalis erit:
Si domum revertor dulce ad Patriam solam,
Amittitur mihi Gloria pulchra, sed diuturna vita
Erit. —

Unde sic mecum, reputabam multos graviore malo minus bonum morte gloriam, redemisse; mihi contrà majus bonum minore cum malo proponi: ut possem cùm cæcitate sola vel honestissimum officii munus implere; quod ut ipsa gloria per se est solidius, ità cuique optatius atque antiquius debet esse. Hac igitur tam brevi luminum usurâ, quanta maxima quivi cum utilitate publica, quoad

quoad liceret, fruendum esse statui. Videtis quid prætulerim, quid amiserim, quâ inductus ratione: desinant ergò judiciorum Dei calumniatores maledicere, deque me somnia sibi fingere: sic denique habento; me fortis meæ neque pigere neque poenitere; immotum atque fixum in sententia perstare; Deum iratum neque sentire, neque habere, immò maximis in rebus clementiam ejus & benignitatem erga me paternam experiri atque agnoscere; in hoc præsertim, quòd solante ipso atque animum confirmante in ejus divina voluntate acquiescam; quid is largitus mihi sit quàm quid negaverit sæpius cogitans: postremò nolle me cum suo quovis rectissimè factò, facti mei conscientiam permutare, aut recordationem ejus gratam mihi semper atque tranquillam deponere. Ad cæcitatem denique quod attinet, malle me, si necesse est, meam, quam vel suam, More, vel tuam. Vestra imis sensibus immersa, nequid sani videatis aut solidi, mentem obcæcat: mea, quam objicitis, colorem tantummodo rebus & superficiem demit; quod verum ac stabile in iis est contemplationi mentis non adimit. Quàm multa deinde sunt quæ videre nollem, quàm multa quæ possem libens non videre, quàm pauca reliqua sunt quæ videre cupiam. Sed neque ego cæcis, afflictis, mœrentibus, imbecillis, tamen si vos id miserum ducitis, aggregari me discutior; quandoquidem spes est, eo me propiùs ad misericordiam summi patris atque tutelam pertinere. Est quoddam per imbecillitatem, præeunte Apostolo, ad maximas vires iter: sim ego debilissimus, dummodo in mea debilitate immortalis ille & melior vigor eo se efficacius exerat; dummodo in meis tenebris divini vultus lumen eo clariùs eluceat; tum enim infirmissimus ero simul & validissimus, cæcus eodem tempore & perspicacissimus; hac possum ego infirmitate consummari, hac perfici, possum in hac obscuritate sic ego irradiari. Et sanè haud ultima Dei cura cæci sumus; qui nos, quò minus quicquam aliud præter ipsum cernere valenius, eò clementiùs atque benigniùs respicere dignatur. Væ qui illudit nos, væ qui lædit, execratione publicâ devovendo; nos ab injuriis hominum non modò incolumes, sed penè sacros, divina lex reddidit, divinus favor; nec tam oculorum hebetudine, quàm cœlestium alarum umbrâ has nobis fecissè tenebras videtur, factas illustrare rursus interiore ac longe præstabiliore lumine haud raro solet. Huc refero, quòd & amici officiosius nunc etiam quàm solebant, colunt, observant, adsunt; quòd & nonnulli sunt, quibuscum Pylæas atque Thesæas alternare voces verorum amicorum liceat.

ορες. ἔρπε γὺν οὐαξ ποδὲς μοι. Πυ. φίλα γ' ἔχων κινδύματα,
Vade gubernaculum mei pedis. Py. per gratam mihi habens curam. Eurip. in Orest.

Et alibi,

Δίδοx χεῖρ ὑπὲρ ἐτῆ φίλω,
Da manum ministro amico.

Δίδοx δὲρῃ σὺν χεῖρ ὁδὸν ἰσώδ' ἐγώ,
Da collo manum tuam, ductor autem via ero tibi ego. Id. in Her. furent.

Non enim hoc casu factum me omnino nullum; non quicquid est probi aut cordati hominis, positum in oculis putant esse. Quin & summi quoque in republica viri, quandoquidem non otio torpentem me, sed impigrum & summa discrimina pro libertate inter primos adeuntem oculi deseruerunt, ipsi non deserunt; verùm humana qualia sint, secum reputantes, tanquam emerito favent, indulgent, vocationem atque otium faciles concedunt; si quid est ornamenti, non detrahunt; si quid publici muneris, non adimunt; si quid ex ea re commodi, non minuunt; & quamvis non æquè nunc utili, præbendum nihilo minùs benignè censent; eodem planè honore, ac si, ut olim Atheniensibus mos erat, in Prytanéo alendum decrevissent. Sic mihi & apud Deum & apud homines cæcitatem solari meam quandiu licuerit, amissos honesti causâ oculos, nemo meos lugeat; absit quoque ut ipse lugeam, aut vel animi satis ut nè habeam quo cæcitatibus convitatores facillè possim contemnere, vel veniæ ut nè possim faciliùs condonare. Ad te, quisquis es, redeo, qui parùm tibi constans, nunc pumilionem me, nunc Antæum vis esse: *Non aliud postremò optas libentiùs federatis Belgii Provinciis, quàm ut tam facile, tamque feliciter defungantur hoc Bello, quàm defurgetur Salmasius Miltonio.* Cui ego voto si facillè assensero, arbitror me nostris successibus Reique Anglicanæ nec ominari malè nec malè precari.

En verò iterum clamorem, alienum quendam & stridulum ! anferes puto ali-
cunde advolare : Jam sentio quid sit ; memini clamoris hanc esse tragœdiam ;
prodit Chorus : en duo Poëtaſtri ; vel duo vel unus, biformi fanè ſpecie & bi-
colore ; Sphingémne dicam an Horatianum illud monſtrum Poëticum, capite
muliebri, cervice afininâ variis indutum plumis, undique collatis membris : id
profectò ipſiſſimum eſt. Rhaſodus videlicet quiſpam, centonibus & pannis
obſitus ; unùſne an duo incertum, nam & Anonymus quoque eſt. Poëtas equi-
dem verè dictos & diligo & colo, & audiendo ſapiffimè delector ; illorum eti-
am pleroſque tyrannis eſſe ſcio inimiciffimos, ſi vel à primis exorſus ad Bucha-
nanum uſque noſtrum recenſerem : iſtos verò verficulorum nugivendos, quis
non oderit ? quo genere hominum nihil ſtultius, aut vanius, aut corruptius, aut
mendacius. Laudant, vituperant, ſine delectu, ſine diſcrimine, iudicio, aut
modo, nunc principes, nunc plebeios, doctos juxtâ atque indoctos, probos an
improbos, perinde habent ; prout Cantharus, aut ſpes nummuli, aut fatuus ille
furor inſtat ac rapit ; congeſtis undique & verborum & rerum tot diſcoloribus
ineptiis tamque putidis, ut laudatum longè præſtet ſileri, & pravo, quod aiunt,
vivere naſo, quàm ſic laudari : vituperatus verò qui ſit, haud mediocri fanè ho-
nori ſibi ducat, ſe tam abſurdis, tam ſtolidis nebulonibus diſplicere. Primus
qui eſt, ſi modò bini ſunt, dubito Poëta ſit an Cæmentarius ; ità Salmaſio os
obliiit, immo totum quali parietem dealbat atque incruſtat. Curru nempe *tri-
umphantem* inducit, Heroëm Gigantomachum, *haſtilia & caſtus*, & neſcio quæ
nugamenta armorum vibrantem, doctos omnes pedibus quadrigam ſequentes,
ſed poſt terga ejus innumeris ſpatiis relictos, utpote *quem numen rebus trepidis ſalu-
tem orbis admoverit ; tandem ergo tali tempus erat regi umbone reges parente nimirum
Juris & imperii*. Delirus neceſſe eſt fuerit & bis puer Salmaſius, qui his laudi-
bus non ſolùm tantopere ſibi placuerit, ſed excudendas etiam quàm primùm de ſe
tam ſedulò curaverit : Miſellus etiam poëta atque indecorus, qui Grammati-
cum, quod genus hominum poëtis miniſtrum ſemper atque ſubſerviens fuit, tam
immodicis laudibus dignetur. Alter verò non verſus facit, ſed planè inſanit,
enthuſiaſtarum omnium quos tam rabidè infeſtatur, ipſe amentiffimus : hic Sal-
maſii carnifex quali ſit, Syri Damæ filius, Lorarios invocat & Cadmum ; vera-
tro deinde ebrius, totam, quicquid ubique eſt, Servulorum & Ballionum ſeni-
tinam, ex Indice Plautino evomit ; credas lingua Oſcum non latinè loquentem,
aut inferarum, quas natat, paludum coaxare ranam. Tum ut intelligatis, quantus
ſit Iamborum artifex, duabus ſyllabis unâ in voce peccat, alterâ productâ alterâ
perperam correptâ.

Hi trucidato rege per horrendum nefas.

Aufer iſtas, aſine, *vacivitatum* tuarum clitellâs ; & tria verba, ſi potes ſani ac
ſobrii hominis tandem affer ; ſi tua iſta cucurbita & *blennium caput* vel ad pun-
ctum temporis poteſt ſapere : interea te ego puerorum *virgidemiis* tuis cædendum
trado Orbilium. Tu mihi ſic perge maledicere, ut *Cromuello* pejor tibi ſim, quâ
nullâ majore me laude afficere potuiſti. Te verò benevolùmne dicam, an ſto-
lidum, an hoſtem inſidioſum ? benevolus certè non es, verba enim hoſtem in-
dicant ; cur ergò tam ſtolidus fuiſti vituperator, ut anteferre me tanto viro in
buccam tibi venerit ; ecquid tu non intelligis, an me putas non intelligere, quò
graviora veſtra in me eſſe odia oſtenditis, eò vos ampliora mea in rempublicam
merita prædicare, veſtra tot opprobria, tot mea eſſe apud meos præconia ?
Nam ſi vos me omnium maximè odiftis, fanè ego vos omnium maximè exul-
ceravi, vos ego maximè afflixi, cauſæque veſtræ nocui : id ſi ità eſt, idem ego
de meis civibus optime quoque merui ; hoſtis enim vel teſtimonium vel iudici-
um, etſi aliàs leve admodum, de ſuo tamen dolore longè eſt graviffimum.
An Poëta non meminifti, cùm de Achillis mortui armis, Ajax & Ulyſſes
contenderent, non Græcos populares ſed Trojanos hoſtes ex ſententia Neſtoris
Judices datos ?

Τὴνεκα Τρασίην ἐφῶμεν εὐφροσι τῶδε δίχουσαι.

Quapropter Trojanis permittamus prudentibus hanc litem judicandam.

Et paulò poſt,

οἱ γὰρ δίνω ἰδέϊαν ἔπι Ῥφιο ποιήσονται.

οὐ τινι ἤμα φέροντες ἐπεὶ μάλα πάλλας Ἀχαιῶς

ἴσεν ἀπεχθαιεῖσι κακῆς μεμνημένοι ἄτης.

*Qui iustum iudicium de iis fecerint,
Nemini gratificantes, cum vehementer omnes Achivos
Aque oderint, mali memores damni.*

Hæc Smyrnæus ille, sive Calaber. Infidiosus itaque sis oportet, meque in invidiam conijcere labores, qui quod iudicium in hoste rectum atque sincerum esse solet, id dolo malo & gravius lædendi animo corrumpis atq; depravas, ita non vir modò sed & hostis depravatissimus es. Verùm ego, nullo negotio frustrabor te, vir bone; quanquam enim Ulyssèm, id est, quàm optimè de patria meritum me esse sanè perquam vellem, tamen Achillea arma non ambio; cœlum in clypeo pictum, quod alii, non ego, in certamine aspiciant, præferre, onus non pictum sed verum, humeris portare, quod ego, non alii sentiant; non quæro: Equidem cum nullas omnino simultates aut inimicitias ullo cum homine privatas geram, neque ullus, quod sciam, mecum gerat, tot in me maledicta jactari, tot probra torqueri, reipublicæ duntaxat causâ, non meâ, eò aequiore animo fero: nec præmii & commodorum inde provenientium, partem longè minimam, ignominia longè maximam pervenisse ad me quæror; contentus quæ honesta factu sunt, ea propter se solùm appetisse, & gratis persequi: Id alii viderint, tūque scito, me illas *opimitates* atque *opes*, quas mihi exprobas, non attigisse, neque eo nomine quo maximè accusas, obolo factum ditiozem. Hic rursus infit Morus, & secunda epistola causas scribendi refert; cuiam? *Lectori Christiano* nempe Moælius & stuprator Mörus salutem: piam sanè epistolam promittis; jam causas incipe. *Excitati sunt Europæarum gentium animi, maxime omnium Galli nostri reformati, ut parricidium & parricidas, &c. cognoscerent.* Galli & ipsi reformati contra reges bella gesserunt; quid ulterius fuissent facturi paribus usi rerum successibus, affirmari non potest: certè reges ipsorum, si qua earum rerum monumentis fides, ab illis haud minùs metuebant sibi, quàm à nobis noster: neque injuria, quoties meminissent quæ etiam illi scripitarunt, & minati sæpe sunt: Nolint igitur, quicquid tu causare, splendide nimis de te polliceri, iniquius de nobis sentire. Pergit in causis. *Equidem ea Anglorum melioris nota consuetudine sum usus.* Qui tibi sunt melioris notæ, viris bonis sunt pessima. *Ut ausim dicere me ista hominum monstra nosse inus & incute.* Putabam te mœchas tantummodo tuas & scorta; tu etiam monstra inus & incute. *Ut nomen meum premerem, facile impetrarunt Angli quibuscum consuevi.* Et astutè quidem illi: sic enim sperabant & se impudentia tua eò largiore fruituros, & te tua fama, etiam tum mala, eò minus causæ nociturum. Noverant enim te, & quàm es olim bonus hortorum cultos, & nunc rasus licèt & punicatus sacerdos, ut à Pontia ne Pilata quidem abstinere manus potueris; nec de nihilo sanè, si enim à conficienda carne carnifex dictus putatur, cur minùs tu conficiendo Pontiam Pontifex factus ex sacerdote tibi videare? Hæc cum de te non nescirent alii, cum non posses ipse quin tibimet conscires, tamen incredibili, & execrandâ quadam impietate palàm audes profiteri, te *Dei gloriam unice quarere, & vindicare*: & dum ipse turpissima quæris, simul accusare alios, quod *pictatis larvam criminibus imponant*: cum id nemo manifestius ac sceleratius quàm tu ipse facis, unquam fecerit. *Ad rerum ais gestarum seriem magno tibi fuisse adjumento cum alios scriptores tum maxime elenchum motuum nuperorum in Angliæ.* Næ tu ineptus homo es, qui tanto clamore factò, quod tuum sit nihil afferas; sed scriptores tantum, regiis partibus addictos eòq; meritò suspectos authores contra nos adducere potuisti, quorum fides si elevabitur, progredi nequeas. Nos igitur scriptores illos, si opus erit & elenchum elencho refutabimus, non illis per te, sed tibi per illos, cum visum erit respondebimus; tibi quæ de tuo protuleris, videndum interea, ut tueri queas; quæ cujusmodi sint, ab impio & planè Atheo homine profecta, audiant nunc omnes pii & horrescant. *Jubet amor Dei, & injuria sancto ejus nomini facta sensus acerrimus cogit supplices manus ad Deum attollere.* Abde abde obscœnas illas manus, quas libidine & ambitione supinatus attollere non vereris, nè cœlum ipsum quoque audeas iis manibus incestare, quibus sacra religionis mysteria contrectando polluisti. Quam enim divinam ultionem aliis temerarius & vœcors imprecaris, eam in ipsius tuum impurissimum caput devocasse te olim intelliges.

Hactenus clamoris quasi præludia fuere; nunc (summas enim, & propè solas in hoc dramate partes clamor obtinet,) quàm potest maximo hiatu,

riētum diducit : in cœlum scilicet iturus ; quo si ascenderit, in neminem profectò acrius clamabit quam in ipsum clamatorem Morum. *Cum omnibus seculis, sacra fuerit regum majestas, &c.* Multa tu quidem More vulgariter, multa malitiosè in nos declamas, quæ nihil attinent : regis enim cædes, & tyranni supplicium non sunt idem, More, non sunt, inter se distant longissimè, atque distabunt, dum sensus & ratio, jus atque fas, rectique & obliqui iudicium hominibus concedetur. Verùm de his satis jam sæpius dictum, satis defensum est : non patiar qui tot diris inanibus lædere non potes, ut repetitâ crambe nos demum occidas. De patientiâ, deinde & pietate bellè disputas : Sed

— de virtute loquutus

Clunem agitas : ego te ceventem more verebor ?

*Omnes aïs reformatos, presertim Belgas & Gallos, factum nostrum horruisse : & statim, bonis ubique non licuisse, idem sentire & loqui. Sed te tibi repugnare leviculum est ; hoc multo indignius atque atrocius : præ nostro, inquis, scelere, nihil fuit Judæorum seculus, Christum crucifigentium, sive hominum mentem, sive sceleris effectus compares. Furiose ! tunc Christi minister perpetratum facinus in Christum tam leviter fers, quacunquē demum mente vel effectu ut pari scelere interfectum quemlibet regem audeas dicere ? Judæi certè clarissimis indiciis Dei filium agnovisse poterant ; nos Carolum non esse tyrannum, nulla ratione potuimus intelligerè. Eventus autem, ad minuendum scelus, ineptissimè facis mentionem : verùm semper animadverto regios, quò quisque acrior est, eò levius ferre quicquid committitur in Christum, quàm si quid in regem : cui tamen cùm Christi præcipuè causa obediendum doceant, facilè ostendunt se neque Christum verè colere, neque regem : sed aliud quiddam sibi quærentes, incredibilem hanc erga reges fidem ac religionem suam, vel ambitioni, vel occultis quibusdam aliis cupiditatibus obtere. Prodiit ergo magnus literarum princeps Salmasius. Desine toties magnum illud, More ; quod millies licèt ingesseris, haud cuiquam profectò intelligenti persuaseris magnum esse Salmasium, sed minimum esse Morum, & nullius pretii homulum, qui, quid deceat ignarus, magni cognomine tam imperitè abutatur. Nos grammaticis atque criticis, quorum summa laus aut in alienis lucubrationibus edendis, aut librariorum mendulis corrigendis versatur, industriam quidem ac literarum scientiam, doctrinæ etiam haud contemnendæ laudem, ac præmia libenter concedimus, magni cognomen haud largimur. Is solus magnus est appellandus, qui res magnas aut gerit, aut docet, aut dignè scribit : res autem magnæ sunt solæ, quæ vel vitam hanc nostram efficiunt beatam, aut saltem cum honestate commodam atque jucundam, vel ad alteram ducunt beatiorē. Horum verò Salmasius quid egit ? egit verò nihil ; quid autem docuit aut scripsit magnum ? nisi fortè contra Episcopos, & primatum Papæ, quod ipse postea & suis moribus, & aliis in nos pro episcopatu scriptis, recantatum penitus evertit. Magnus ergo scriptor dici non debet, qui aut nihil magnum, aut quod optimum in vita scripserat, ei sædissimè renunciavit. Literarum princeps ut sit, & Alphabeti per me licet ; at verò tibi non princeps modò literarum est, sed patronus regum, & patronus quidem dignus tantis clientibus. Pulchrè tu quidem regibus consuluisti, ut post alios insignes titulos, Claudii Salmasii clientes appellentur. Ea nimirum lege solvimini cunctis aliis legibus Reges, ut in clientelam Grammatico tradatis vos Salmasio, scepra ferulæ submittat : *Debeunt ei Reges, dum stabit orbis, dignitatis & salutis suæ vindicias.* Audite Principes ; qui pessimè vos defendit, immo ne defendit quidem, nemo enim oppugnavit, dignitatem & salutem vestram sibi imputat. Hoc nempe solum confequuti sunt, qui superbissimum Grammaticum sustinendis regum rationibus extinearum & blatarum foro advocātunt. *Cui quantum res regia, tantundem etiam ecclesia debet ; non laudem sanè, sed meritissimam desertæ suæ causæ notam. Nunc in laudes effunderis Defensionis regis ; ingenium, doctrinam, infinitum prope rerum usum, & intimam sacri & profani juris penum, concitata orationis vigorem, eloquentiam, faciundiam aurei illius operis admiraris, quorum cum nihil affuisse homini contendo (quid enim Salmasio cum eloquentia ?) tum aureum fuisse illud opus vel centies fateor ; tot enim Carolus aureos numeravit, ne dicam quid Arausiacus etiam princeps in idem opus profuderit. Nunquam major surrexit vir magnus, nunquam magis Salmasius : Et tantò quidem major ut se ruperit, quàm magnus enim fuerit in illo opere jam vidimus ; & siquid ejusdem argu-**

menti, ut fertur, posthumum reliquit, fortasse videbimus. Non equidem infior, edito illo libro, Salmasium in ore omnium fuisse, regis mirè placuisse; ab augustissima Suecia regina, amplissimis premiis invitatum; quinimò tota illa contentione Salmasio secunda omnia, adversa mihi penè omnia fuere. Primum de illius eruditione, erat hominum summa opinio, quam multis ab annis jam diu collegerat, libros conscribendo multos, & bene magnos, non eos quidem plerumque utiles, sed abstrusissimis de rebus, & summorum authorum citariunculis differtos; quo nihil citius literatorum vulgus in admirationem rapit; me verò quis essem, nemo in iis ferè regionibus nôrat; magnam ille suâ expectationem concitârat, attentior operi quàm solebat aliâs, ut in re tanta; ego mei nullam potui movere: immò verò multi me ab illo dehortabantur, tyronem cum veterano congressurum, partim invidentes, nè utcunque mihi gloria foret cum tanto hoste decertâsse; partim & mihi, & causæ meruentes, nè utriusque gravi cum ignominia victus discederem; causa denique speciosa atque plausibilis, inveterata vulgi opinio, sive superstitio dicenda potius est, & propensus in regium nomen favor Salmasio vires & spiritus addiderat; eadem omnia contra me fecere, quo magis est mirandum, quamprimum responsio nostra prodiit, non si à plerisque avidè arriperetur, videre gestientibus ecquis tam præceps animi esset ut auderet cum Salmasio configere, sed tam esse placitam multis atque gratam, ut, non authoris, sed ipsius veritatis ratione habitâ, qui modò summo in honore fuerat Salmasius, nunc quasi detractâ, sub qua latuerat, personâ, & existimatione, & animo repentè caderet; seque asserere, tametsi omnibus nervis id agens, quoad vixit postea non valuerit. Te verò, serenissima Suecorum regina, tuumque illud acre iudicium fallere haud diu potuit; tu veritatis patrium studiis antefereudæ, Princeps atque Author propè dicam cœlestis extitisti. Quamvis enim illum hominem eximia doctrinæ fama, causæque regis patrocinio tunc temporis longè omnium celeberrimum, à te invitatum, multis honoribus affecisses, tamen prodeunte illo responso, & singulari æquanimitate abs te perlecto, postquam vanitatis & apertissimæ corruptelæ redargurum Salmasium, multa leviter, multa immoderatè, falsa quædam, adversus seipsum alia, & prioribus sententiis contraria differuisse animadverteras, ad quæ, coram accitus, ut ferunt, quod satis responderet nihil habuit, ita palam animo affecta es, ut ab illo tempore neque hominem, ut antea, colere, neque ejus ingenium aut doctrinam magni facere, &, quod erat planè inopinatum, ejus adversario propensius favere, omnes te intelligerent. Quod enim erat in tyrannos dictum, negabas id ad te ullo modo pertinere: unde & apud te fructum, & apud alios famam rectissimæ conscientiæ adepti es. Cùm enim tua facta satis declarent, tyrannum te non esse, hæc tua tam aperta animi significatio adhuc clariùs demonstrabat, te ejus rei ne omnino quidem tibi esse consciam. O me spe meâ omnino felicior! (Eloquentiam enim, nisi quæ in ipsa veritate Suada est, nullam mihi fumo) qui, cùm in ea patriæ tempora incidissem, ut necesse esset in causa tam ardua tamque invidiosa versari, ut jus omne regium impugnare viderer, tam illustrem, tam verè regiam nactus sim integritatis meæ testem atque interpretem, nullum me verbum fecisse contra reges, sed contra regum labe ac pestes duntaxat tyrannos. Te verò magnanimam, Augusta, te tutam undique divinâ planè virtute ac sapientiâ munitam! quæ quod in jus tuum ac dignitatem poterat videri scriptum, non solum tam æquo animo atque sedato, tam incredibili mentis candore, vultusque verâ serenitate perlegere sustinuisi; sed contra ipsum Patronum tuum ejusmodi sententiam ferre, ut ejus adversario palmam etiam adjudicare à plerisque existimeris. Quo te honore, quâ te veneratione, Regina, prosequi semper debuero, cujus excelsa virtus ac magnitudo animi non tibi solum gloriosa, sed mihi etiam tam fausta atque fortunata, & suspicione me omni atque infamiâ apud alios reges liberavit, & præclaro ac immortalis hoc beneficio tibi in perpetuum devinxit. Quam bene de æquitate tua, deque justitia & sentire exteri, & sentire & sperare semper tui populi debebunt, qui, cùm tua res ac majestas ipsa agi videretur, tam nihil turbatam te de tuo haud minùs placidè, quàm de populi jure soles, judicantem viderunt. Jam tu quidem haud temerè, tot conquesta undique volumina, tot literarum monumenta congestisti, non quasi te illa quicquam docere, sed ut ex illis tui cives te discere, tuæque virtutis ac sapientiæ præstantiam contemplari possint; cujus ipsa Divæ species, nisi tuo animo penitus infedisset, & quasi oculis conspiciendam se tibi præbuisset, haud ulla profectò librorum lectione, tam incredibiles amores excitâset in te

fui : quò magis illum mentis tuæ vigorem planè æthereum & quasi purissimam divinæ auræ partem in illas ultimas regiones delapsam admiramur ; quam neque cœlum illud triste ac nubilosum ullis frigoribus extinguere aut gravare, neque solum illud horridum ac salebrosum, quod & ingenia quoque incolarum haud rarò indurat, quicquam in te inæquale aut asperum creare potuit : quin & ipsa terra illa, tot metallis fœcunda, si aliis noverca, tibi certè alma parens, te summis enixa viribus totam auream produxissè videtur. Dicerem Adolphi filiam invicti atque inclyti regis unicam prolem, nisi tu illi, *Christina*, tantum præluces, quantum viribus sapientia, belli artibus pacis studia præcellunt. Jam inde profectò regina Austri haud sola celebrabitur : habet nunc & septentrio reginam suam, & dignam sanè quæ non modò sapientissimum illum Judæorum regem, aut si quis unquam similis futurus esset, auditum proficisceretur, sed ad quam alii tanquam ad clarissimum regalium virtutum exemplar, & visendam omnibus Heroinam, undique concurrant : nullùmque in terris fastigium par esse ejus laudibus ac meritis fateantur, in qua minimum hoc esse videant, quòd sit Regina, tot gentium monarcha. Non autem hoc minimum, quòd etiam hoc esse decorum suorum minimum ipsa sentiat, aliudque longè majus atque sublimius meditetur, quàm regnare ; hoc ipso nomine innumeris regibus præponenda. Potest itaque, si ea manet Suecorum gentem calamitas, regnum abdicare, Reginam deponere nunquam potest, non Sueciæ sed totius orbis terrarum dignam se imperio testata.

In has digressum me Reginae meritis laudes, nemo est, opinor, qui non collaudet, nedum reprehendat ; quas ego quidem sine summa ingratitude culpa, vel aliis tacentibus, prætermittere non potui ; qui nescio quâ meâ sorte, sanè felicissimâ, aut si quis est occultus vel fiderum, vel animorum, vel rerum consensus aut moderamen, tantam arbitram quam omnium minimè sperabam, omnium maximè optabam, tam mihi æquam & faventem in ultimis terris reperim. Nunc ad relictum opus, longè quidem diversissimum, redeundum tamen est. *Infremuisse, aïs, nos ad Defensionis regie famam ; dispexisse igitur Grammaticastrum aliquem famelicum, qui venalem calamum parricidii patrocínio vellet commodare.* Hæc abs te malitiosissimè ficta sunt, ex quo memineras, regios, cum suis mendaciis ac maledicentiæ præconem dispicerent, adiisse Grammaticum, si non famelicum, certè auti plus nimio sitientem Salmasium ; qui non solum præsentem operam suam, sed bonam quoque mentem, si quam prius habuit, illis libentissimè vendidit ; ex quo memineras Salmasium, famâ jam deploratâ atque perditâ, cum dispiceret, qui existimationem afflictam atque obtritam, quoquo modo reparare quiret, te invenissè justo Dei judicio, non, unde excusatus es, ministrum Genevensem, sed episcopum Lapinsacenum, id est, ex horto Priipum, suæ don us constupratorem ; unde & infullissimas laudes, tanto cum dedecore emptas averfatus, & ex amico inimicissimus factus, tibi laudatori suo, multa moriens imprecatus est. *Unus inventus est, magnus scilicet Heros, quem Salmasio opponerent, Joannes Miltonus.* Ego Heroem me esse nesciebam, tu Herois cujuspian forte filius per me sis licet ; rotus enim noxa es. Atque unum me esse inventum, qui causam populi Anglicani tuear, si reipublicæ rationes cogito, sanè quàm doleo, si laudem, ejus participem habere me neminem facilè patior. Quis & unde sim dubium aïs esse. Tam olim erat dubium quis Homerus, quis Demosthenes. Equidem tacere diu, & posse non scribere, quod nunquam potuit Salmasius, didiceram ; eaque in sinu gestubam tacitus quæ si tum proferte libuisset, æquè ac nunc, inclaruisse jamdudum poteram : sed cunctantis famæ avidus non eram, ne hæc quidem, nisi idoneâ datâ occasione unquam prolaturus ; nihil laborans etsi alii me quæcunque nôsem scite nesciebant ; non enim famam sed opportunitatem cujusque rei præstolabar ; unde factum est, ut multò ante plurimis essem notus, quàm Salmasius notus esset sibi ; nunc Andromone notior est caballo. *Homone an vermis.* Equidem malim me vermem esse, quod fatetur de se etiam rex Davides, quàm tuum vermem in pectore nunquam moricurum intus celare. *Aiunt, inquis, hominem Cantabrigiensi Academia ob flagitia pulsam, dedecus & patriam fugisse, & in Italiam commigrasse.* Vel hinc licebit conjicere quàm veraces illi fuerint, ex quibus res nostras auditione accepisti ; hinc enim & te & illos impudentissimè mentiri & nôrunt omnes qui me nôrunt, & statim ampliùs ostendam. Pulsus verò Cantabrigiâ, cur in Italiam potius quàm in Galliam aut Hollandiam commigrarem ? ubi tu tot flagitiis cooperatus, Minister Evangelii, non modò impunè vivis, sed concionaris, sed sacra etiam

etiam ministeria, summo cum illius Ecclesiæ opprobrio, inquinatissimis manibus confurcas. Cur verò in Italiam, More? novus credo Saturnus, ut alicubi laterem, in Latium scilicet profugi. Verùm ego Italiam, non, ut tu putas, facinorosorum latibulum aut asylum, sed humanitatis potiùs, & civilium doctrinarum omnium hospitium & noveram antea, & expertus sum. *Reversus librum de divortiiis conscripsit.* Non aliud scripsi, atque ante me Bucerus de regno Christi copiosè, Fagius in Deuteronomium, Erasmus in Epistolam primam ad Corinthios deditâ operâ in Anglorum gratiam, aliisque multi percelebres viri, in commune bonum scripserunt. Quod in illis nemo reprehendit, cur id mihi præ cæteris fraudi esset, non intelligo: vellem hoc tantùm, sermone vernaculo me non scripsisse; non enim in vernas lectores incidissem; quibus solenne est sua bona ignorare, aliorum mala irridere. Tène verò, turpissime, de divortiiis obstrepere, qui cum Pontia ancilla tibi desponsata, post stuprum eo obtentu illatum, immanissimum omnium divortium fecisti? Et tamen erat illa Salmasii famula, Anglica, ut fertur, foemina, regis partibus apprimè dedita; nempe hoc erat, scelerate, adamâsti ut rem regiam, reliquisti ut rem publicam, cujus tamen conversionis, quam odisse adeo vis videri, vide ne ipse author fueris; vide inquam ne subversa funditus dominatione Salmasiana Pontiam ipse in rem publicam converteris. Et hoc modo multas tu quidem una in urbe res publicas, regius licet, aut fundasse diceris aut ab aliis fundatas minister publicus administrare. Hæc tua sunt divortia, seu mavis, diverticula, unde in me Curius prodisti. Ad mendacia nunc redis. *Cum de regis capite inter conjuratos ageretur, scripsit ad eos, & nutantes in malam partem impulit.* Ego vero neque ad eos scripsi, neque impellere attinebar, quibus id omnino agere sine me deliberatum jam erat: verùm ea de re quid scripserim, infra dicitur, uti etiam de Iconoclalite. Nunc quoniam iste (Hominem an dicam hæreo purgamentum potiùs hominis) ab ancillarum adulteriis ad adulterandam omnem veritatem progressus est, congestis in me tot una serie mendaciis, apud exteros infamem reddere conatus est, petone quis rem secùs interpretetur, aut in invidiam trahat, néve molestè serar, si de me plura quàm vellem & dixi supra, & porrò dicam: ut si oculos à cæcitate, nomen ab oblivione aut calumnia non possum, vitam tamen possim ab ea saltem obscuritate quæ cum macula sit, in lucem vindicare. Idque non unam ob causam mihi erit necessariò faciendum. Primùm ut tot viros bonos atque doctos, qui per omnes vicinas gentes nostra jam legunt, deque me haud malè sentiunt, né propter hujus maledicta mei pœniteat; verùm ita sibi persuadeant non eum esse me, qui honestam orationem inhonestis moribus, aut liberè dicta, serviliter factis nunquam dedecorârîm; vitamque nostram, Deo bene juvante, ab omni turpitudine ac flagitio remotam longè semper fuisse: deinde, ut quos laudandos mihi sumo viros illustres ac laude dignos, hi sciant nihil me pudendum magis existimare, quàm si ad eorum laudes vituperandus ipse ac nequam accederem; sciat denique populus Anglicanus, quem ut defenderem, meum sive fatum sive officium, sua virtus impulit, si vitam pudenter atque honestè semper egi, meam defensionem, nescio an honori aut ornamento, certè pudori aut dedecori nunquam sibi fore: qui igitur, & unde sim, nunc dicam. Londini sum natus, genere honesto, patre viro integerrimo, matre probatissima, & eleemosynis per viciniam potissimum nota. Pater me puerulum humaniorum literarum studiis destinavit; quas ita avidè arripui, ut ab anno ætatis duodecimo vix unquam ante mediam noctem à lucubrationibus cubitum discederem; quæ prima oculorum perniciēs fuit: quorum ad naturalem debilitatem accesserant & crebri capitis dolores; quæ omnia cum discendi impetum non retardarent, & in ludo literario, & sub aliis domi magistris erudiendum quotidie curavit: ita variis instructum linguis, & percepta haud leviter philosophiæ dulcedine, ad Gymnasium gentis alterum, Cantabrigiam misit: Illic disciplinis atque artibus tradi solitis septennium studui; procul omni flagitio, bonis omnibus probatus, usquedum Magistri, quem vocant, gradum, cum laude etiam adeptus, non in Italiam, quod impurus ille comminicitur, profugi, sed sponte meâ domum me contuli, meique etiam desiderium, apud Collegiū pleròsque socios à quibus eram haud mediocriter cultus, reliqui. Paterno rure, quo is transigendæ senectutis causâ concesserat, evolvendis Græcis Latinisque scriptoribus summum per otium totus vacavi; ita tamen ut nonnunquam, rus urbe mutarem, aut cœmendorum gratia librorum, aut novum quidpiam in Mathematicis, vel in Musicis, quibus tum oblectabar, addiscendi. Exacto in hunc modum quinquennio,

post matris obitum, regiones externas, & Italiam potissimum, videndi cupidus, exorato patre, uno cum famulo profectus sum. Abeuntem vir clarissimus Henricus Woottonus, qui ad Venetos Orator Jacobi regis diu fuerat, & voris & præceptis, eunti peregrè sanè utilissimè, eleganti epistolâ perscriptis, me amicissimè prosequutus est. Commendatum ab aliis nobilissimus vir Thomas Scudamorus Vicecomes Slegonenfis, Caroli regis Legatus, Parisiis humanissimè accepit; meque Hugoni Grotio viro eruditissimo, ab Regina Suecorum tunc temporis ad Galliæ regem Legato, quem invisere cupiebam, suo nomine, & suorum uno atque altero deducente, commendavit: Discedenti post dies aliquot Italiam versus, literas ad mercatores Anglos, quâ iter eram facturus, dedit, ut quibus possent officiis mihi præstò essent. Nicæâ solvens, Genuam perveni; mox Liburnum & Pisas, inde Florentiam. Illa in urbe, quam præ cæteris propter elegantiam cum linguæ tum ingeniorum semper colui, ad duos circiter menses substiti; illic multorum & nobilium sanè & doctorum hominum familiaritatem statim contraxi; quorum etiam privatas academias (qui mos illic, cum ad literas humaniores, tum ad amicitias conservandas laudatissimus est) assiduè frequentavi. Tui enim Jacobe Gaddi, Carole Dati, Frescobalde, Cullentine, Bonmatthæi, Clementille, Francine, aliorumque plurium memoriam, apud me semper gratam atque jucundam, nulla dies delebit. Florentia Senas, inde Romam profectus, postquam illius urbis antiquitas & prisca fama me ad bimestre ferè spatium tenuisset (ubi & Luca Holstenio, aliisque viris cum doctis tum ingeniosis, sum usus humanissimis) Neapolim perrexi: Illic per Eremitam quandam, quicum Roma iter feceram, ad Joannem Baptistam Mansum, Marchionem Villensem, virum nobilissimum atque gravissimum (ad quem Torquatus Tassus insignis poeta Italus de amicitia scripsit) sum introductus; eodemque usus, quamdiu illic fui, sanè amicissimo; qui & ipse me per urbis loca & Proregis aulam circumduxit, & visendi gratia haud semel ipse ad hospitium venit: Discedenti seriò excusavit se, tametsi multò plura detulisse mihi officia maximè cupiebat, non potuisse illa in urbe, propterea quòd nolebam in religione esse tectior. In Siciliam quoque & Græciam trajicere volentem me, tristis ex Anglia belli civilis nuntius revocavit: Turpe enim existimabam, dum mei cives domi de libertate dimicarent, me animi causâ otiosè peregrinari. Roman autem reversurum, monebant Mercatores se didicisse per literas parari mihi ab Jesuitis Anglis insidias, si Romam reverterem; eò quod de religione nimis liberè loquutus essem. Sic enim mecum statueram, de religione quidem iis in locis sermones ultro non inferre; interrogatus de fide, quicquid essem passurus, nihil dissimulare. Romam itaque nihilo minùs redii: Quid essem, si quis interrogabat, neminem celavi; si quis adoriebatur, in ipsa urbe Pontificis, alteros prope duos menses, Orthodoxam Religionem, ut antea, liberrimè tuebar: Deoque sic volente, incolumis Florentiam rursus perveni; haud minùs mei cupientes revisens, ac si in patriam revertissem. Illic totidem, quot priùs, menses libenter commoratus, nisi quod ad paucos dies Luccam excurren, transens Apennino, per Bononiam & Ferraram, Venetias contendi. Cui urbi lustrandæ cum mensem unum impendissem, & libros, quos per Italiam conquiveram, in navem imponendos curassem, per Veronam ac Mediolanum, & Pænninas Alpes, Lacu denique Lemanno, Genevam delatus sum. Quæ urbs, cum in mentem mihi hinc veniat Mori calumniatoris, facit ut Deum hinc rursus testem invocem, me his omnibus in locis, ubi tam multa licent, ab omni flagitio ac probro integrum atque intactum vixisse, illud perpetuò cogitantem, si hominum latere oculos possem, Dei certè non posse. Genevæ cum Joanne Deodato, Theologiae professore doctissimo, quotidianus versabar. Deinde eodem itinere, quo priùs, per Galliam, post annum & tres plus minus menses in patriam revertor; eodem ferme tempore quo Carolus cum Scotis, ruptâ pace, bellum alterum quod vocant Episcopale, redintegrabat; in quo fufis primo congressu regis copiis, cum videret etiam omnes Anglos, & meritò quidem, in se pessimè animatos, malo coactus, non sponte, Parlamentum haud ita multò post, convocavit. Ipse, sicubi possem, tam rebus turbatis & fluctuantibus, locum consistendi circumspiciens, mihi librisque meis, sat amplam in urbe domum conduxit; ibi ad intermissa studia beatulus me recepi; rerum exitu Deo imprimis, & quibus id muneris populus dabat, facilè permisso. Interea Parlamento rem strenuè gerente, Episcoporum factus detumuit. Ut primùm loquendi saltem capta est libertas concedi, omnia in Episcopos aperiri ora; alii de ipsorum vitiis,

vitiis, alii de ipsius ordinis vitio conqueri; iniquum esse, se solos ab Ecclesiis omnibus, quotquot reformatæ sunt, discrepare; exemplo fratrum, sed maximè ex verbo Dei, gubernari Ecclesiam convenire. Ad hæc sanè experrectus, cum veram affectari viam ad libertatem cernerem, ab his initiis, his passibus, ad liberandam servitute vitam omnem mortalium, rectissimè, procedi, si ab religione disciplina orta, ad mores & instituta reipublicæ emanaret, cum etiam me ita ab adolescentia parâssem, ut quid divini, quid humani esset juris, ante omnia possem non ignorare, mèque consulissem ecquando ullius usus essem futurus, si nunc patriæ, immo verò ecclesiæ totque fratribus evangelii causâ, periculo sese objicientibus deessem, statui, etsi tunc alia quædam meditarar, huc omne ingenium, omnes industriæ vires transferre. Primum itaque de reformanda ecclesiâ Anglicana, duos ad amicum quendam libros conscripsi: Deinde, cum duo præ cæteris magni nominis Episcopi suum jus contra Ministros quosdam primarios assererent, ratus de iis rebus, quas amore solo veritatis, & ex officii Christiani ratione didiceram haud pèjus me dicturum quàm qui de suo quæstu & injustissimo dominatu contendebant, ad hunc libris duobus, quorum unus de Episcopatu prælativo, alter de ratione Disciplinæ Ecclesiasticæ inscribitur, ad illum, scriptis quibusdam animadversionibus, & mox Apologia, respondi; & ministris facundiam hominis, ut ferebatur ægrè sustinentibus, luppetias tuli; & ab eo tempore, si quid postea responderent, interfui. Cum petiti omnium telis Episcopi tandem cecidissent, oriùmque ab illis esset, veritatis cogitationes; si qua in re possem libertatis veræ ac solidæ rationem promovere; quæ non foris, sed intus quærenda, non pugando, sed vitam rectè instituendo, rectèque administrando adipiscenda potissimum est. Cum itaque tres omnino animadverterem libertatis esse species, quæ nisi adsint, vita ulla transigi commodè vix possit, Ecclesiasticam, domesticam seu privatam, atque civilem, deque prima jam scripsissem, deque tertia Magistratum sedulo agere viderem, quæ reliqua secunda erat, domesticam mihi desumpsi; ea quoque tripartita, cum videretur esse, si res conjugalis, si liberorum institutio rectè se haberet, si denique liberè philosophandi potestas esset, de conjugio non solum ritè contrahendo, verùm etiam, si necesse esset, dissolvendo, quid sentirem explicui; idque ex divina lege, quam Christus non sustulit, nedum aliam, tota lege Mosaica graviorem civiliter sanxit; quid item de excepta solum fornicatione sentiendum sit, & meam aliorumque sententiam exprompsi, & clarissimus vir Seldenus noster, in Uxore Hebræâ plus minùs biennio post editâ, uberius demonstravit. Frustrâ enim libertatem in comitiis & foro crepat, qui domi servitutem viro indignissimam, inferiori etiam servit; ea igitur de re aliquot libros edidi; eo præsertim tempore cum vir sæpè & conjux hostes inter se acerrimi, hic domi cum liberis, illa in castris hostium materfamilias versaretur, viro cædem atque perniciem minitans. Institutionem deinde liberorum uno opusculo brevius quidem tractabam; sed quod satis arbitrabar iis fore, qui ad eam rem, quâ par esset diligentia, incumberent; quâ quidem re, nihil ad imbuendas, unde veræ atque interna oritur libertas, virtute hominum mentes, nihil ad rempublicam bene gerendam, & quam diutissimè conservandam majus momentum potest afferre. Postremò de typographia liberanda, ne veri & falsi arbitrium, quid edendum, quid premendum, penès paucos esset, eosque ferè indoctos, & vulgaris judicii homines, librorum inspectioni præpositos, per quos nemini ferè quicquam quod supra vulgus sapiat, in lucem emittere, aut licet aut libet, ad justæ orationis modum Areopagiticam scripsi. Civilem, quæ postrema species restabat, non attigeram; quam Magistratui satis curæ esse cernebam: Neque de jure regio quicquam à me scriptum est, donec Rex hostis à Senatu judicatus, belloque victus, causam captivus apud Judices diceret, capitique damnatus est. Tum verò tandem, cum Presbyteriani quidam Ministri, Carolo prius infestissimi, nunc Independentium partes suis anteferri, & in Senatu plus posse indignantes, Parlamenti sententiæ de Rege latæ (non facti irati, sed quod ipsorum factio non fecisset) reclamarent, & quantum in ipsis erat, tumultuarentur, ausi affirmare Protestantium doctrinam, omnèsque ecclesias reformatas ab ejusmodi in reges atroci sententiâ abhorreere, ratus falsitati tam apertæ palam eundem obviam esse, ne tum quidem de Carolo quicquam scripsi aut suasi, sed quid in genere contra tyrannos liceret, adductis haud paucis summorum Theologorum testimoniis, ostendi; & insignem hominum meliora profitentium, sive ignorantiam sive impudentiam propè concionabundus inessi. Liber iste non

nisi post mortem Regis prodiit, ad componendos potiùs hominum animos factus, quàm ad statuendum de Carolo quicquam quod non mea, sed Magistratum intererat, & peractum jam tum erat. Hanc intra privatos parietes meam operam nunc ecclesiæ, nunc reipublicæ gratis dedi; mihi vicissim vel hæc vel illa præter incolumitatem nihil; bonam certè conscientiam, bonam apud bonos existimationem, & honestam hanc dicendi libertatem facta ipsa reddidere: Commoda alii, alii honores gratis ad se trahebant: Me nemo ambientem, nemo per amicos quicquam petentem, curiæ foribus affixum petitorio vultu, aut minorum conventuum vestibulis hærentem nemo me unquam vidit. Domi fere me continebam, meis ipse facultatibus, tamen hoc civili tumultu magna ex parte sæpe detentis, & censum ferè iniquiùs mihi impositum, & vitam utcunque frugi tolerabam. His rebus confectis, cum jam abundè otii existimarem mihi futurum, ad historiam gentis, ab ultima origine repetitam, ad hæc usque tempora, si possem, perpetuo filo deducendam me converti: Quatuor jam libros absolveram, cum ecce nihil tale cogitantem me, Caroli regno in rempublicam redacto, Concilium Statûs, quod dicitur, tum primùm auctoritate Parlamenti constitutum, ad se vocat, meaque operâ ad res præsertim externas uti voluit. Prodiit haud multò post attributus Regi liber, contra Parlamentum invidiosissimè sane scriptus: Huic respondere iussus, Iconi Iconoclasten opposui; non *regiis manibus insultans*, ut insimulor, sed reginam veritatem regi Carolo anteponendam arbitratus; immo cum præviderem hanc calumniam cuius maledico in promptu fore, ipso exordio, & sæpe aliàs, quoad licuit, à me istam invidiam sum amolitus. Prodiit deinde Salmasius; cui quis responderet, adeò non diu, quod ait Morus, dispiciebant, ut me in concilio tum etiam præsentem statim omnes ultro nominarent. Hactenus ad obturandum os tuum, More. & mendacia redarguenda bonorum maximè virorum in gratiam, qui me aliàs non nôrint, meî rationem reddidi. Tu igitur, More, tibi dico immunde, *φιμώθητι*, obmutescere inquam; quo enim magis mihi maledixeris, eo me rationes meas uberius explicare coëgeris; ex quo aliud lucrari nihil poteris, quàm ut tibi mendaciorum opprobrium adhuc gravius concilies, mihi ad integritatis commendationem eo latius viam aperias. Reprehenderam ego Salmasium, quòd extraneum se & alienigenam rebus nostris immiscuisset: Tu instas, *ad eos qui ad Angliam non pertinent, hanc defensionem maxime pertinere. Quid enim? Possint*, inquis, *Angli existimari studio partium acriùs agere; Gallos verò consensaneum est rei, non hominum, rationem habuisse.* Ad hæc eadem quæ priùs rege-ro; externum & longinquum, qualis tu es, in alienas res præsertim turbatas, immerfurum se neminem nisi corruptum; Salmasium prius demonstravi mercede conductum; te constat per Salmasium & Arausionenses professoriam cathedram petiisse; deinde, quod sædius est, exagitas Parlamentum, & subagitas Pontiam. Quam autem affers rationem, cur hæc ad externos potius pertinerent, deridicula prorsus est; si enim Angli partium studiis feruntur, quid vos aliud, qui illos solos sequimini, quàm eorum affectus duntaxat in vos transfertis? Adeò ut, si Anglis illis credendum in sua causa non est, vobis profectò sit multò minus; qui rerum nostrarum nihil intelligitis, aut saltem creditis, nisi quas ab ipsis accepistis quibus, vestrà quoque sententiã, vix est credendum. Hic rursus effundis te in laudem magni Salmasii: Magnus fanè tibi fuit, quem tu quasi pro lenone habuisti ancillæ suæ; laudas tamen; at is te non laudat, immo ante mortem palàm est abominatus, seque ipse millies incusavit, quod Spanhemio gravissimo Theologo, de te, quàm impius esses, non credidisset. Nunc totus in rabiem versus rationi quasi renuntias; *fandum ratione scilicet defunctus est Salmasius.* Tu clamandi tantum & furendi partes tibi deposcis, & tamen primas in maledicendo etiam tribuis Salmasio; *non quia verbis sedit, sed quia Salmasius.* Ω σπερμολόγη! Has nempe argutias morigeranti debemus Ponticæ. Hinc clamor tuus argutari atque etiam minorizare didicit; hinc minirabundus quoque, *experiemini*, inquis, *aliquando, sædissime bellus, quid styli potuerint.* Tène experiemur, ancillariole, tène mœche, aut stylum tuum, ancillis tantummodo metuendum? Cui si quis raphanum aut mugilem solùm intenderit, actum mehercule præclare tecum putes, si nate non fissâ & incolumi stylo isto salaci tuo queas aufugere. *Equidem non adeo sum*, inquis, *vacui capitis ut Provinciam à Salmasio susceptam aggrediar:* Quam ille quidem sine capite admodum vacuo, nunquam aggressus fuisset; testivè tu quidem vacuitate capitis, magnum Salmasium tibi anteponis. At

regis sanguinis clamorem ad cælum tollere quod mercedi etiam debent: hoc nempe tuum esse ais. Clama, vociferare, boa; perge hypocritari, sancta verba uturpare, & Priapeia vivere: Exurget, mihi crede, aliquando quem inclamas toties ultionum Deus; exurget, teque imprimis eradicabit, diaboli ministrum, & reformatæ ecclesiæ infandum dedecus & luen. Inculpatibus Salmasii maledicentiam quamplurimis, respondes, *Sic cum parricidis monstrorum omnium turpissimis, fuisse agendum.* Laudo; telis enim nos instruis: & quo te pacto, tuosque perduelles tractari conveniat, commodus doces, noli; ipse absoivis. Nunc quando ratione nihil potes, ne audes quidem occupatum ab Salmasio jus omne regium, & quicquid est in eo rationis caufatus, à contumeliis & rabie ad narrationes quasdam miserabiles conversus, expers rationis, institutos ab initio clamores tantum persequeris: quas partim Salmasianas recoxisti, partim ex elencho illo ἐλεγχω anonymo, qui non patriam solum sed nomine etiam profugit, descriptas interpolasti: quarum ad præcipua capita, vel in Iconoclaste, vel in Salmasianis ita jam respondi, ut citra modum Historiæ, responderi amplius posse non putem. Sempérne ego ut identidem eandem orbitam teram, & ad Balatronis cuiusque stridorem dicta toties cogar iterare? non faciam; neq; meâ sic abutar vel operâ vel otio. Si quis conductitios ejulatus, & compositos vernalissimi hominis ploratus, si quis declamatiunculas, quas etiam ancillaris concubitus, adulterinas edixit & spurias, Morilli nothi gemellas, fide satis locupletes, arbitratur esse, ad me quod attinet, nihil quidem moror, quo minus ita existimet; neque enim est ut ab ejusmodi credulo ac temerario metuendum nobis quicquam sit: attingam tamen pauca, multorum instar, ex quibus tam quis ipse, quam quid dicat, & quid de reliquo judicandum sit, summam intelligetis. Postquam de camera plebis & camera procerum, ad unum redigenda, multa exoticus deblateravit (quod postulatum nemo sanus reprehenderet) ut *equalitate*, inquit, *in rempublicam invecata, ad eandem in ecclesiam introducendam procederetur; tunc enim adhuc stabant episcopi: hic nisi sit purus purus Anabaptismus, nihil video.* Quis hoc à Theologo & ministro Gallico sperasset unquam? sanè qui Anabaptismus quid sit, nisi hoc sit, non videt, eum ego crediderim haud magis videre quid sit Baptismus. Sed si res propriis vocabulis appellare malimus, æqualitas in republica non est Anabaptismus, sed Democratia, longè antiquior; in ecclesia præsertim constituta, est disciplina Apostolica. At enim *stabant episcopi.* Fatemur, stabant & Genevæ; cum illa civitas & episcopum & eundem legitimum principem religionis causâ expulit; quod illis laudi, cur id nobis probro ducitur? scio quid tibi vis, More, Genevensium suffragia ultum is; quibus dimissus cum ignominia, an ejectus ex illa ecclesia fueris, in dubio est. Te ergo cum Salmasio tuo ab evangelico hoc instituto descivisse, & ad episcopos transfugisse, si modo refert quo tu transfugeris, apparet. *Deinde ad ministrorum,* inquis, *nostratum equalitatem respublica transit, ut palam sit eundem spiritum tunc viguisse qui octavo demum anno nefando regis parricidio rem peregit.* Ergo idem ut videret spiritus & ministros constituit vestrates, & parricidium peregit: Perge ut occipisti, quas par est apostatam eructare insanias. *Non plures,* inquis, *tribus libellis supplicibus consecerunt, qui in regem animadverti postulabant.* Quod notum est, & ipse memini falsissimum esse. Sanè qui has res apud nos memoriæ mandarunt, non tres tantummodo libellos istiusmodi, sed multos ex diversis Angliæ provinciis, exercitusque legionibus unius ferè mensis spatio, tres uno die allatos fuisse memorant. Vides quanta cum gravitate hac de re deliberaverit Senatus, cujus cunctationem Populus lenitatis nimix suspectam tot supplicibus libellis eximendam putavit. Quot reris millia hominum fuisse idem sentientium, qui Senatum ad id hortari, quod jam tum ferò agitabat vel importunum existimarent vel supervacaneum? quorum ex numero & ipse fui, qui tamen quid voluerim obscurum non est. Quid si conticuissent omnes rei magnitudine percussi, eone minus habuisset Senatus in re tanta quod statueret, expectandusne populi nutus erat, ex quo tantorum exitus consiliorum penderet? enimverò supremum gentis Concilium, ab universo populo ea mente adhibitum, ut impotentem regis dominarum coerceret, posteaquam efferatum & repugnantem bello cepisset, si recurrere ad jussa populi deberet, velit jubeatne de captivo hoste supplicium sumi, profectò qui rempublicam fortissimè recuperassent, quid aliud fecisse viderentur quam in laqueos tyranni à populo, si fors ita ferret, absoluti sese præcipites dedisse? aut si accepta maximis de rebus decernendi summa potestate, de iis quæ præsertim vulgi caprum superant, non dico ad populum (nam cum hac potestate ipsi populus jam sunt) sed ad multitudinem rursus referre cogerentur quæ

imperitiæ suæ, conscia ad eos prius omnia retulerat, quis ultro citòque referendi finis esset? quis tandem in hoc Euripo consistendi locus? quod firmamentum inter libellos istiusmodi tot capitum levissimorum, quæ salus quassatis rebus hominum foret? quid si restituendum regno Carolum postulassent? cujusmodi libellos extitisse aliquot non supplices sed minaces fatendum est seditiosorum hominum, quorum nunc odium, nunc miseratio æquè stulta aut malitiosa esse solebat; horumne ratio habenda fuit? qui *ut cum Rege colloquium institueretur, ingenti, inquis, numero pagis relictis ad Parlamenti fores accurrebant; quorum Senatores, immisso milite, plurimos trucidarunt.* Et Surrienses dicis paganos, qui nescio aliorumne malitia, agrestes ipsi, an sua improbitate impulsæ, cum libello supplice bene poti, & comessabundi potiùs, quam aliquid petitori, per urbem ibant; mox curiæ fores factò agmine, ferociter obsederunt; collocatos ibi milites stationibus deturbarunt, unum ad ipsas curiæ fores occiderunt, priusquam illos vel dicto vel factò quisquam laceffisset: inde meritò pulsi ac malè multati, haud ultra duos tresve occisi, vinolentiam potiùs quam *libertatem spirantes.* Passim concedis potiores fuisse *Independentium partes, non numero, sed consilio & virtute militari.* Unde ego & jure & merito superiores quoque fuisse contendo: nihil enim est naturæ convenientius, nihil justius, nihil humano generi utilius aut melius, quam ut minor majori, non numerus numero, sed virtus virtuti, consilium consilio cedat; qui prudentiâ, qui rerum usu, industriâ, atque virtute pollent, hi meâ quidem sententiâ, quantumvis pauci, quantovis numero, plures erunt, & suffragiis ubique potiores. Multra sparsim inferis de *Cromuello*, quæ cujusmodi sint infra videbimus; de reliquis responsum jam pridem Salmasio est. Judicium quoque Regis non prætermittis, quamvis & illud à magno tuo rhetore miserabiliter sit declamatum. Proceres, id est, Regis purpuratos, & ministros ferè aulicos, à judicando Rege ais abhorruisse: Nos id parùm referre, altero libro ostendimus. *Deinde curiarum judices erasos; quippe qui responderant esse contra Angliæ leges, Regem judicio sisti.* Nescio quid tunc responderint, scio quid jam approbent atque defendant: non est novum, Judices, quos minimè decet, meticulosos esse. *Præficitur ergo sordida & scelerata curia, par Præses, obscurissimus & petulantissimus nebulo.* Te verò tot vitiis & sceleribus obstrictum, inno meram furentem, merum scelus, usque adeo obduxisse menti & sensibus callum, nisi tua mens potiùs tota callus est, ut in Deum atheus, & sacrorum contaminator, in homines inhumanus, cujusque optimi calumniator esse ausis, quid aliud est esse quam germanum Icariorum atq; diabolum? Quamvis autem tua vituperatio laus summa sit, tamen præstantissimo viro cui oblatras, nec non amico mihi semper plurimum colendo, nequaquam deero; quo minus ab improbissimis perfugarum & Mororum linguis, quas nisi causa reipublicæ nunquam sensisset, vindicem. Est *Joannes Bradscianus* (quod nomen libertas ipsa, quacumque gentium colitur, memoriæ sempiternæ celebrandum commendavit) nobili familia, ut satis notum est, ortus; unde patriis legibus addiscendis, primam omnem ætatem sedulo impendit; dein consultissimus causarum ac disertissimus patronus, libertatis & populi vindex acerrimus, & magnis reipublicæ negotiis est adhibitus, & incorrupti Judicis munere aliquoties perfunctus: Tandem uti Regis judicio præsidere vellet, à Senatu rogatus, provinciam sanè periculosissimam non recusavit. Attulerat enim ad legum scientiam ingenium liberale, animum excelsum, mores integros ac nemini obnoxios; unde illud munus omni prope exemplo majus ac formidabilius, tot Sicariorum pugionibus ac minis petitus, ita constanter, ita graviter, tanta animi cum præsentia ac dignitate gessit atq; implevit, ut ad hoc ipsum opus, quod jam olim Deus edendum in hoc populo mirabili providentia decreverat, ab ipso Numine designatus atque factus videretur; & Tyrannicidarum omnium gloriam tantum superaverit, quantò est humanius, quantò justius, ac majestate plenius, Tyrannum judicare, quam injudicatum occidere. Alioqui nec tristis, nec severus, sed comis ac placidus, personam tamen quam suscepit tantam, æqualis ubique sibi, ac veluti consul non unius anni, pari gravitate sustinet: ut non de tribunali tantum, sed per omnem vitam judicare Regem diceres. In consiliis ac laboribus publicis maximè omnium indefessus, multisque par unus; domi, si quis alius, pro suis facultatibus hospitalis ac splendidus, amicus longè fidelissimus, atque in omni fortuna certissimus, bene merentes quoscumque nemo citiùs aut libentiùs agnoscit, neque majore benevolentia prosequitur; nunc pius, nunc doctus, aut quavis ingeniù laude cognitos, nunc militares etiam & fortes viros ad inopiam redactos suis opibus sublevat; iis si non indigent, colit tamen libens atque

que amplectitur; alienas laudes perpetuò prædicare, suas tacere solitus; hostium quoque civilium, si quis ad sanitatem rediit, quod experti sunt plurimi, nemo ignoscentior. Quòd si causa oppressi cujuscumque defendenda palam, si gratia aut vis potentiorum oppugnanda, si in quenquam bene meritum, ingratitude publica objurganda sit, tum quidem in illo viro, vel facundiam vel constantiam nemo desideret, non patronum, non amicum, vel idoneum magis & intrepidum, vel disertiorum alium quisquam sibi optet; habet, quem non minæ dimovere recto, non metus aut munera proposito bono atque officio, vultusque ac mentis firmissimo statu dejicere valeant. Quibus virtutibus, & plerisque merito charus, & inimicissimis non contemnendus, gestarum egregie rerum in republica laudem, disrupto te, More, tuisque similibus, apud omnes tum exteros tum posteros, in omne ævum propagabit. Sed pergendum, Rex capite damnatus est: *contra hanc vesaniam Londini pulpita fere omnia detonare.* Ligneo isto tonitru haud multum terres; istos Salmoneas nihil veremur, qui fictitium illud fulmen & arrogatum sibi, aliquando luent; graves profectò authores & sinceri, qui paulò ante ex iisdem pulpitis contra Pluralistas & Nonresidentes strepitu æquè horribili detonabant; paulò post, raptis hic sibi ternis, ille quaternis Prælatorum sacerdotiis, quos tonando abegerant, atque inde nonresidentes necessariò facti, eodem ipsi crimine tenebantur in quod detonabant, & sui quisque tonitrus bidental factus est: neque ullus adhuc pudor; nunc in vendicandis sibi decimis toti sunt; & sanè si decimarum tanta sitis est, censeo affatim decimandos: non terræ fructus tantum, sed & maris fluctus sibi habeant decumanos. Iidem primò bellum suadebant in Regem, ut in hostem exitio devotum; mox capto hosti, & imputatæ à semetipsis toties cædis ac sanguinis effusi damnato, parci volebant utpote regi. Ita in pulpitis tanquam in taberna quadam meritoria, quæ volunt mercimonia, quæ volunt scruta, vendunt popello; & quod miserius est, quæ jam vendidere, quoties volunt reposcunt. At *Scoti regem sibi reddi flagitabant, commemorant Senatus promissa quando Angli regem tradiderant.* Atqui ego vel Scotos etiam fatentes habeo, nulla omnino promissa publica intercessisse, cum rex traderetur; & turpe sanè fuisset Angli, regem suum à Scotis in Anglia conductitiis, reddendum non fuisse nisi per conditiones: quid? quod ipsa Parlamenti responsio ad Scotorum cartulas Id. Mart. 1647. edita, ullam hac de re interpositam ab se fidem, quo pacto rex tractandus esset, dilucidè negat; indignum quippe censuisse, non nisi eâ lege sua jura obtineri à Scotis potuisse. Attamen *regem reddi sibi flagitabant.* Mites, credo, homines frangebantur animo, desiderium sui regis ferre diutius non poterant: immoverò iidem illi, cum ab initio horum in Britannia motuum, de jure regio haud semel in Parlamento retulissent, essetque ab omnibus assensum, ob tres maxime causas regem privari regno posse, si tyrannus existat, si fundum regium alienet, si suos deserat, circa annum 1645. Parlamento Perthæ habito sententias rogare cæperunt, sitne rex quem sanctis infestum esse constet, communionem ecclesiæ interdicendus? verum antequam ea de re quicquam decerneretur, Montrossius ad eam urbem cum copiis accedens conventum disturbavit. Iidem in suo quodam ad Cromuellum Imperatorem responso, An. 1650. fatentur punitum jure regem, juris tantummodo formam fuisse vitiosam, eo quòd ipsi in illius judicii consortium non vocarentur. Hoc ergo facinus sine illis atrox, cum illis egregium fuisset, ex eorum quippe nutu fas atque nefas pendeat, justum atque injustum definiendum erat: quid isti, obsecro, rege sibi reddito lenius in eum statuisserunt? At *Delegati Scotici à Senatu Anglico responsum hoc prius tulerant, nolle se regni Anglicani formam immutare, postea tamen respondere se tunc noluisse, nunc velle, prout salus reipublicæ postularet.* Et rectè quidem responderunt: quid tu hinc? *hac strophæ, inquit, omnia fœdera, commercium, ipsumque sensum communem evertit.* Tuum quidem evertit, qui nescis inter libera promissa, & pactam fœderis fidem quid intersit: Angli de forma reipublicæ suæ futura, cujus rationem Scotis reddere necesse non erat, quod tum ipsis videbatur, liberè quidem respondent; nunc salus reipublicæ aliud suadebat; si fidem, si jusjurandum populo datum violare nollent. Utrum sanctius obligare putas, liberumne de forma reipublicæ futura datum Scotiis legatis responsum, an necessarium de salute reipublicæ procuranda datum suo populo jusjurandum & summam fidem? Licere autem Parlamento vel Senatui, prout expedit, consilia mutare, quoniam quicquid nos affirmamus, anabaptisticum tibi est & monstrosum, malo ex Cicerone audias pro Plancio.

Stare omnes debemus tanquam in orbe aliquo reipublicæ; qui quoniam ver-

fetur;

setur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas salusq; converterit. Et statim. Neq; enim inconstantis puto, sententiam, tanquam aliquod navigium atq; cursum, ex reipublicæ tempestate moderari. Ego verò hæc didici, hæc vidi, hæc scripta legi, hæc de sapientissimis & clarissimis viris & in hac republica, & in aliis civitatibus monumenta nobis literæ prodiderunt, non semper eadem sententias, ab iisdem, sed quascunq; Reipublicæ status, inclinatio temporum, ratio concordia postularet, esse defendendas. Hæc Marcus Tullius: sed tu, More, Hortensium mavis; hæc illæ ætates quæ civili maximè prudentiâ floruerunt; quæ si sequuntur anabaptistæ, meâ quidem sententiâ sapiunt. Quàm multa alia possem proferre, quæ à ministerculis hisce & suo Salmasio, si res non verba spectemus, planè indocto, pro anabaptisticis damnantur. At nihilo, inquis, plus potuerant potentissimi Belgii federati ordines, qui per oratores suos & prece & pretio oblato strenuè allaborarunt sacrum Regis caput redimere. Velle profectò justiciam sic redimere, idem erat atque regem salvum nolle: verùm didicerunt, non omnes esse mercatores, non adeò vendacem esse Senatum Anglicanum. Quod autem ad iudicium regis, ut plurima, inquis, Christo similia Carolus pateretur, milites in eum ingeminant ludibria. Plura quidem passus est familia Christus maleficis, quàm Carolus Christo; & multa istiusmodi jactabantur vulgò ab iis quibus ad invidiam facti majorem excitandam, quidvis fingere aut fictum referre studium erat: Fac tamen gregarios milites insolentius se gessisse; non id continuò in causam est conferendum. *Mactatum vero esse quempiam ad pedes regis prætereuntem, apprecantem ut Deus ejus miseretur, nec antea audivi unquam, nec convenire quenquam adhuc potui qui audivisset: quin immo tribunal ipsum, qui toto illius iudicii tempore custodiis præfuit, regisque à latere vix discessit, ininterrogandum hac de re curavi: is denique nec audisse se hoc antea, & pro certo scire falsissimum id esse, constanter asseverabat.* Ex quo intelligi potest tuarum narrationum fides, etiam in reliquis quàm firma sit. Nam in benevolentia quoque & adoratione, si posses, Carolo post mortem procuranda, quàm in odio nobis vel iniquissimè conflando haud multo veracior inveni-eris. *Auditum, ais, fuisse Regem in fatali pegmate episcopo Londinensi ingeminantem, memento, memento.* Id regis Iudices anxios nempe habuit, quid illa ultimum iterata vox sibi voluisset; accersitur, ut ais, episcopus, & illud geminum *memento* quid sibi quævisset, additis minis, enuntiare jubetur. Is primò (sic enim fingi expediebat) ex composito nimirum delicias fecit, & quasi arcanum quoddam, prodere recusavit. Cum illi vehementius instarent, id quasi metu sibi expressum, & nolenti extortum, ægrè tandem edidit, quod re vera quovis pretio divulgatum vellet; *Isserat me, inquit, rex, ut si possem ad filium pervenire, hoc supremum morientis patris mandatum ad eum perferrem, ut regno & potestati suæ restitutus, vobis suæ necis auctoribus ignosceret: hoc me meminisse, rex iterum atque iterum iussit.* O magis, regemne dicam pietatis, an episcopum rimarum plenum! qui rem tam secretò in pegmate suæ fidei commissam ut effutiret, tam faciliè expugnari potuit. At ô raciturne! jampridem Carolus hoc idem inter alia præcepta filio mandaverat. in illa Icone Basilica; quem librum ideo scriptum fatis apparet, ut omni cum diligentia nobis vel invitis secretum illud, qua ostentatione simulatum erat, eadem paulo post evulgaretur. Sed video planè decrevisse vos Carolum quendam absolutissimum, si non Stuartum hunc, at saltem hyperboreum aliquem & fabulosum, fucatis quibuslibet coloribus depictum, imperitis rerum obrudere: ita fabellam hanc velut acroama quoddam, diverbiis & sententiolis pulchrè distinctum, nescio quem ethologum imitatus, ad inescandas vulgi aures putidè concinnasti. Ego verò, ut non negaverim interrogatum fortasse obiter ab uno vel altero confessorum hac de re episcopum, ita accersitum, dedita opera vel à concilio vel ab illo iudicum collegio, quasi id omnes curassent, aut sollicitè quævisissent non comperio. Sed demus inde quævis: dederit in pegmate suprema hæc episcopo mandata, ut suæ necis auctoribus ignosceretur, perferenda ad filium Carolus: quid tam egregium aut singulare præter cæteros eò loci deductos fecit? quotusquisq; est morientium in pegmate, qui peracturus jam vitæ fabulam, cum hæc mortalia quàm vana sint videt, non idem faciat; & inimicitias, iras, odia, tanquam ex scena quadam jam exiturus, libens non deponat, aut saltem simulet, ut vel misericordiam, vel innocentia opinionem suæ in animis hominum relinquat? Simulasse Carolum, neque unquam ex animo, & sincero mentis proposito tale mandatum dedisse filio, ut suæ necis auctoribus ignosceret, vel si hoc palàm, aliud tamen clanculum mandasse,

mandâsse, argumentis non levibus demonstrari potest: nam filius, alioqui plus fatis patri obsequens, patris gravissimo atque ultimo præcepto tam religiose sibi per episcopum tradito, haud dubiè paruisset: qui autem paruit, cujus vel jussu vel autoritate duo Legati nostri, alter in Hollandia, alter in Hispania, & hic ne suspitione quidem ulla regis necis reus, trucidati sunt? qui denique haud semel scripto publico edixit atque omnibus palam fecit, se nolle patris sui interfectoribus ullo pacto veniam concedere? Hanc igitur narratiunculam tuam vide an veram esse velis; quæ quo magis collaudat patrem, eo magis vituperat filium. Nunc instituti oblitus, non regii sanguinis ad coelum, sed populi ad Senatum clamores ementiris, odiosissimus post Salmasium in republica aliena pragmaticus & ardelio, qui tam foedè præsertim res tuas domi agas. Tuâne voce, impurissime, populus pro se utatur, cujus halitum ipsum oris lue venerea foetidum, purus omnis averfaretur? tu vero perfugarum ac perditorum voces populo attribuis; & quod agyrtæ peregrinus ad coronam solet, vilissimorum duntaxat animalium voces imitaris. Quis autem negat ea posse tempora sæpiùs accidere, in quibus civium longè major numerus improborum sit; qui Catilinam vel Antonium, quàm saniores senatus partem sequi malint; neque idcirco boni cives obniti contra, & fortiter facere non debebunt, sui magis officii, quàm paucitatis rationem ducentes: tuam ergo tam bellam pro nostro populo oratiunculam, ne charta omnino pereat, in annales Volusi suadeo inferas; nobis rhetorculo tam hircofo atque olido, non est usus. Dehinc injuriarum in ecclesiam postulamus. *Exercitus est omnium hæreses n lerna.* Qui non maledicunt, exercitum nostrum ut fortissimum, ita modestissimum ac religiosissimum esse confitentur: aliis in castris ferè potatur, variis libidinibus indulgetur, rapitur, aleâ luditur, juratur & perjuratur; in his nostris quod datur otii, disquirendæ veritati impenditur, sacræ Scripturæ invigilatur; nec quisquam pulchrius existimat hostem ferire, quàm se atque alios coelestium cognitione rerum erudire, aut bellicam magis quàm evangelicam militiam exercere. Et sanè si proprium belli usum consideramus, quid aliud magis deceat milites? qui ideo constituti sunt atque conscripti, ut essent legum defensores, paludati justitiæ farelites, ecclesiæ propugnatores: quid illis, non ferocius aut truculentius, sed civilius aut humanius esse oporteat? qui non bellum serere ac metere, sed pacem & incolumitatem humano generi arare, vero ac proprio fine laborum suorum debent. Quòd siquos ad hæc præclara, instituta aspirantes vel alienus error, vel sua animi infirmitas transversos abducit, in eos, non ferro sæviendum, sed rationibus ac monitis precibus quoque ad Deum fufis enitendum, cujus est solius omnes animo errores dispellere, & coelestem veritatis lucem, cui volet impertire. Hæreses quidem, sic verè dictas, nos nullas approbamus, ne omnes quidem toleramus; extirpatas etiam volumus, sed quibus convenit modis, præceptis nimirum & saniore doctrina, ut in mente sitas, non ferro ac flagris quasi ex corpore evellendas. *Alterâ, inquis, par nostra injuria est in temporalis, quod vocant, ecclesiæ fundo.* Percontare Belgas vel etiam Germaniæ superioris potestantes, numquid ab ecclesiæ bonis abstinerint; in quos Cæsar Austriacus quoties bellum mover, vix alium quærit belli titulum, quàm ut bona ecclesiæ restitui jubeat. Verùm illa profectò non ecclesiæ, sed ecclesiasticorum duntaxat bona fuere, qui hoc maximè sensu clerici, vel etiam holoclerici, ut qui fortem totam invalissent, rectiùs nominari poterant; immo lupi veriùs plerique eorum, quàm aliud quidvis erant dicendi; luporum autem bona, vel congestas potiùs prædas majorum ex superstitione partas, quam per tot sæcula quæstui habuerunt, in usum transferre belli à semetipsis conflati, nefas non erat, quando aliud non erat reliquum, unde sumptus belli tam gravis ac diuturni suppeterent. *Atqui expectabatur, ut episcopis erepta opes in pastores ecclesiarum erogarentur.* Expectabant, scio, illi, & avebant omnia in se transfundi: nulla enim est vorago tam profunda, quæ non expleri citiùs quàm clericorum avaritia possit. Aliis fortasse in locis, haud æquè ministris provisum; nostris jam fatis superque bene erat; oves potiùs appellandi quàm pastores, pascuntur magis quàm pascunt; pingua illis plerumque omnia, ne ingenio quidem excepto; decimis enim saginantur, improbato ab aliis omnibus ecclesiis more; Deoque sic diffidunt, ut eas malint per magistratum atque per vim suis gregibus extorquere, quàm vel divinæ providentiæ, vel ecclesiarum benevolentia & gratitudini debere; atque inter hæc tamen & apud discipulos & apud discipulas, tam crebrò convivantur, ut quid domicœnium sit, aut domiprandium penè nesciant: hinc itaque luxuriant plerique,

plerique, non egent; liberique eorum & conjuges luxu & lautitiis, cum divitum liberis atque conjugibus certant: hanc novis latifundiis adauxisse luxuriam, idem prorsus fuisset, ac si quis novum venenum (quam olim pestem sub Constantino vox missa coelitus, deflevit) in ecclesiam infudisset. Proximum est ut de injuriis in Deum, quarum tres maximè nominantur, de fiducia nimirum divinæ opis, de precibus etiam atque jejuniis, reddenda nobis ratio sit. Verùm ex ore tuo, hominum corruptissime, te redarguo; illudque Apostoli abs te prolarum in te retorqueo, Quis es tu qui *alienum servum judicas?* coram Domino nostro sine stemus vel cadamus. Illud insuper addam Davidis prophetæ, Cùm fleus affligo jejunio animam meam, tum hoc vertitur in summum probrum mihi. Cæteras hac de re tuas garritiones febriculosas, quas nemo bis legat, minurim persequi si vellem, haud levius profectò ipse peccem. Nec minus aliena sunt quæ de successibus prolixè oscitas: Cave tibi, More, & vide, ne post Pontianos sudores, gravedinem fortè contraxeris aut polypum; metuendum, ne, ut Salmasius ille magnus nuper, Thermas refrigeres. Equidem de successu sic paucis respondeo; causam successu neque probari bonam, neque argui malam: nos causam nostram non ex eventu, sed eventum ex causa judicari postulamus. Jam rationes politicas desumis tibi tractandas, mancipium cathedralium, immo cathedralitium; injurias nimirum nostras, in omnes reges ac populos. Quas? nobis enim nihil tale propositum erat; res nostras tantummodo egimus, aliorum missas fecimus; siquid ad vicinos ab exemplo nostro boni redundavit, haud invidemus; si quid fecus non nostrâ id culpâ, sed abutentium evenire credimus. Reges aut populi, te Balatronem suarum injuriarum interpretem, quinam tandem constituerunt? certè oratores eorum ac legatos, alii in Senatu, ipse in concilio cum audierentur sæpè audiivi non solùm de suis injuriis nihil querentes, sed amicitiam nostram ac societatem ultrò petentes; quinetiam regum suorum ac principum nomine, de rebus nostris nobis gratulantes, etiam bene precantes, pacem ac diuturnitatem, atque eosdem felices successus, in perpetuum exoptantes. Non inimicorum hæ voces, non eorum qui odissent, ut tu prædicas; aut tu mendacii, quod in te levissimum est, aut reges ipsi fraudum ac malarum artium, quod illis inhonestissimum foret, damnentur necesse est. Verùm scripta nostra objectas confitentium, *Dedisse nos exemplum populis omnibus salutare, tyrannis omnibus formidandum.* Immane crimen profectò narras; idem ferè atque si dixisset quispian,

Discite justitiam moniti, & non temnere Divos.

Numquid dici potuit perniciosius? hæc Cromwellius ad Scotos post Dumbarrense prælium scripsit. Et se quidem & illa nobili victoria dignè. *Ejusmodi sesamo & papavere conspersa sunt infames Miltoni pagina.* Illustrem tu quidem collegam semper mihi adjungis, & in hoc facinore parem planè facis, nonnunquam & superiorem; quo ego nomine cohonestari me maximè abs te putem, siquid à te honestum posset proficisci. *Cremata vero, inquis, sunt ista pagina à carnifice Parisiensi supremi Senatus autoritate.* Nequaquam id comperi à Senatu factum, sed ab officario quodam urbico, locotenente civili nescio an incivili, cui clerici quidam, ignavissima animalia, authores fuere; tam ex dissito atque longinquo, abdomini suo, quod aliquando precor evenire possit, augurantes. Censes non potuisse nos vicissim Salmasii defensionem regiam cremasse? potuissem sanè vel ipse à magistratibus nostris hoc facillè impetrasse, nisi illam contumeliam contemptu potiùs ulciscendam existimassem: Vos ignem igne properantes extinguere, Herculeum præbuisstis rogam, unde clarior exurgerem; nos consultiùs, Defensionis Regiæ frigus calfaciendum non censuimus. Illud miror, tam esse Majorum dissimiles factos Tolosates (nam & Tolosæ combustos nos accepimus) ut qua in urbe sub Raimundis comitibus, & libertas & religio defensa olim tam insigniter est, in ea nunc & libertatis & religionis Defensio combureretur. *Utinam & Scriptor, inquis.* Itane ergastulum? at ego parem ne reddam tibi salutem, More, tu egregiè cavisti; ut qui nigrioribus multò ignibus jamdudum pereas: urunt te adulteria tua, urunt stupra, urunt perjuria, quorum ope desponsatam tibi stupro foeminam perfidus excussisti; urunt perditissimi furores, qui impulerunt te, ut sacrosancta munia facinorosus concupisceres, & impersectum Domini corpus incestis manibus sacerdos pollueres; sanctitatem etiam simulans, in sanctitatis simulatores, dira omnia hoc tuo clamore denunciares; tuumque execrabile caput, tuamet ipsius damnatum sententia irretires: his tu sceleribus & infamiis totus flagras,

flagras, his tu flammis furialibus dies atque noctes torreris, dāsque nobis pœnas quibus graviores imprecari tibi nullus hostis potest. Me interim concremationes vestræ non lædunt, non tangunt, & istis ignominiiis habeo complura quæ opponam grata meo animo atque jucundā. Una me curia, unus fortè lictor Parisiensis, malarum avium impulsu, combussit; at quamplurimi per totam Galliam viri boni atque docti nihilo minus legunt, approbant, amplectuntur? quamplurimi per immensum Germaniæ totius tractum, libertatis ferè domicilium, per cæteras quoque regiones, quâcunque ejus vestigia ulla adhuc manent; quin & ipsa Græcia, ipsa Athenæ Atticæ, quasi jam redivivæ, nobilissimi alumni sui Philaræ voce, applausere. Hoc etiam verè possum dicere, quò primùm tempore nostra Defensio est edita, & legentium studia incaluere, nulum vel principis vel civitatis legatum in urbe tum fuisse, qui non vel fortè obvio mihi gratularetur, vel conventum apud se cuperet vel domi inviferet. Tuos verò nefas sit præterire manes, Adriane Pauvi, qui legatus ad nos summo cum honore missus, Hollandiæ decus atque ornamentum, summam in me ac singularem benevolentiam tuam, etiamsi videre nunquam contigerit, multis sæpè nuntiis significandam curasti. Hoc verò etiam sæpius recolare memoria juvat, quod sine Dei propitio numine accidere arbitror nunquam potuisse; mihi, qui contra reges, ut videbatur, scripseram, majestatem ipsam regiam placidè annuisse; meæque integritati, nec non sententiæ, ut veriori, testimonium divino proximum perhibuisse. Quid enim verear hoc dicere, quoties augustissimam reginam illam, quantis cum laudibus in ore omnium versetur, mecum cogito. Equidem Atheniensem illum sapientissimum, cui me tamen non confero, ne ipsius quidem Pythii testimonio, quàm me illius judicio ornatiorem existimem. Quòd si mihi quidem hæc scribere adolescenti contigisset, & oratoribus idem quod poetis liceret, haud dubitarem profectò sortem meam deorum sorti nonnullorum anteferre: quippe illos de forma duntaxat aut de musica, Deos, humano sub judice, contendisse; me hominem in certamine longè omnium præclarissimo, deâ judice, superiorem discessisse. Sic me cohonestatum, nemo nisi carnifex ignominiosè audeat tractare, tam qui jufferit quàm qui fecerit. Hic vehementer laboras, ut ne facta nostra Belgicorum pro libertate facinorum exemplo tueri queamus; quod à Salmasio quoque frustra laboratum est: cui quod tunc respondi, idem tibi nunc responsum volo; Falli qui nos opinatur cujusquam exemplo niti; Belgarum pro libertate facinora adjuvisse sæpius ac fovisse, æmulari necesse nunquam habuisse; siquid pro libertate fortiter faciendum est, auctores ipsi nobis sumus, præire, non sequi alios assueti. Tu verò etiam ad bellum contra nos tressis orator, stultissimis argumentis, & te verberone dignis, Gallos hortaris: *Nostros, inquis, legatos excipere Gallicus spiritus nunquam sustinebit.* Sustinuit quod plus est, suos jam ter & amplius ad nos ultrò mittere: Galli igitur generosi, ut solent, tu degener & spurius, politicarum rationum rudis ac falsus deprehenderis. Hinc id agis ut demostres, à *fœderatis ordinibus ex composito rem in longum duci, eosque nobiscum nec fœdus nec bellum velle.* Atqui interest profectò ipsorum ordinum, non pati consilia sua sic nudari, & ut ita dicam, vitari à Genevense perfuga apud se stabulante, qui si diutiùs tolleretur, non ancillis modò, sed consiliis etiam publicis stuptum videretur illaturus; cum ipsi fraterna atque sincera omnia præ se ferant; nunc pacem, quæ vota sunt bonorum omnium, perpetuam nobiscum redintegraverint. *Jucundum erat, inquit, videre quibus ludibriis, quibus periculis furciferi illi legati, Anglorum scilicet, quotidie conflarentur, non modo ab Anglis regiis, &c. sed maxime omnium à Batavis.* Nisi exploratum nobis jam diu esset quibusnam & prioris legati Dorislai cædes, & duorum postea acceptæ injuriæ referendæ sint, en delatorem, qui hospites & altores suos etiam falsò deferat: Hunc cæne apud vos, Batavi, non modò venerem in ecclesia ministrum, sed sanguinarium etiam, nec violandi solùm juris omnis hortatorem, sed violati quoque falsum iudicem ac proditorem ali?

Ultimus accusationum titulus est *nostra injuria in Reformatas ecclesias.* At verò quæ magis nostra in illas quàm illarum in nos? si exemplo istes, certè si ab ipsis Valdensibus & Tolosanis, ad Rupellanam usque famem monumenta repetas, nos omnium ecclesiarum ultimi reperiemur contra tyrannos arma sumpsisse. At primi capite damnasse. Sanè quia nobis hoc primis in manu adhuc fuit: quid illi, si data similis facultas fuisset, fuissent facturi, opinor ne ipsos quidem satis nôsse. Equidem in ea sum sententia, contra quem bellum gerimus, eum, siquis rationis aut judicii usus sit, hostem à nobis judicari; hostem autem tam interficere quàm oppugnare, eodem semper jure licuisse: Tyrannus

igitur cum non noster solum, sed totius propè generis humani publicus hostis sit, eum quo jure armis oppugnari, eodem posse & interfici. Nec verò hæc mea unius sententia est, aut nova, eandem & aliis olim sive prudentia sive sensus communis dictavit. Hinc pro Rabirio M. Tullius : *Si interfici Saturninum nefas fuit, arma sumpta esse contra Saturninum sine scelere non possunt; si arma jure sumpta concedis, interfectum jure concedas necesse est.* Plura hac de re & supra dixi, & sæpè aliàs, & per se res obscura non est : Ex quibus quid Galli etiam, eadem data occasione fuissent facturi, ipse queas divinare. Addo & hoc amplius, quicumquè armis tyrannum oppugnant, iidem, quantum in se est, & interficiunt : immo, quicquid vel sibi vel aliis ineptè satis persuadere cupiunt, jam interfecerunt. Sed & doctrina hæc nobis haud magis quàm Gallis, quos tu hoc piaculo cupis eximere, debetur : unde enim Francogallia illa, nisi ex Gallia, unde vindiciæ contra tyrannos ? qui liber etiam Beza vulgò tribuitur ; undè alii quorum meminit Thuanus ? tu tamen, quasi ego solus, *id satagit*, inquis, *Miltonus, cujus ego piacularem vesaniam pro meritis excepisssem.* Tu excepisses, furcifer ? cujus nefaria flagitia si ecclesia illa Middleburgenfis, te pastore infamis & iafelix, pro meritis excepisset, jamdudum te Satanæ mandasset ; si pro meritis excepisset magistratus, jamdudum adulteria patibulo pendens luisses : Et luiturus propediem sane videris ; evigilavit enim, ut audeo nuper, tua illa ecclesia Middleburgenfis, suæque famæ consuluit, tèque caprimulgum pastorem, immo hircum potius olentissimum ablegavit ab se in malam crucem ; hinc & magistratus Amsterodamensis pulpitem quoque interdixit tibi, orchestram tuam ; tuumque illud os impudicum eo ex loco ad summam omnium bonorum offensionem conspici, illam impiam vocem vetuit in sacro publicè audiri : restat jam tibi sola Græcarum literarum professio ; & hæc quoque brevi eripienda, præter unam illam literam, cujus non professor, sed discipulus mox pençilis meritò futurus es. Neque hæc iratus tibi ominor, sed duntaxat jus dico : maledicis enim tantum abest ut talibus offendamur qualis tu es, ut tales semper nobis vel exoptemus ; immo divinâ planè benevolentia fieri arbitremur, ut qui in nos acerrimè clamitarunt, tales potissimum semper extiterint ; qui maledicendo non infamant, sed honestant, sed laudant, nam laudando certè maledixissent. Sed irruentem modò quid te retinuit tam fortem homuncionem ? *Nisi mihi*, inquis, *religio fuisset in magni Salmasii provinciam excurrere, cui solida de magno scilicet adversario victoria relinqueretur.* Siquidem & ille & ego nunc magnus tibi videor, eo difficilior provincia, præsertim mortuo, fortassis ero ; de victoria, modò veritas vincat, parum sollicitus. Interim tu clamitas ; *parricidium in doctrinam vertunt, eamque reformatarum ecclesiarum consensione cupiunt quidem, non audent aperto ore defendere ; fuit, inquit Miltonus, etiam summorum hæc sententia Theologorum, qui ipsi reformandæ ecclesiæ auctores fuere.* Fuit, inquam, & id fufius docui in eo libro qui nostro idiomate Tenor sive Tenura regum & magistratum inscriptus est, secundum editus, & alibi : nunc actum toties, agendi fastidium cepit : illic ex Luthero, Zuinglio, Calvino, Bucero, Martyre, Paræo, citantur ipsa verbatim loca ; ex illo denique Cnoxo, quem *unum, me, Scotum* ais innuere, quemque hac in re reformatos omnes, præsertim Gallos, illa ætate condemnasse. Atqui ille contra, quod ibi narratur, se illam doctrinam nominatim à Calvino, summisque aliis ea tempestate theologis, quibuscum familiariter confueverat, hausisse affirmat : plura etiam illic nostrorum, regnante Maria & Elizabetha, sinceriorum theologorum in eandem sententiam deprompta reperies. Tu verò tandem conceptis ad Deum precibus malè prolixis peroras impius abominandis ; & os illud adulterum, obduratus cœlo offers : sino te facile, neque interpello ; major enim cumulus ad impietatem tuam accedere non potuit. Revertor nunc ad id quod supra pollicitus sum, & objecta Cromuello præcipua crimina quæ sunt, in medio hic ponam ; ut sparsa quàm fuerint levia possit intelligi, quæ collecta nullum pondus in se habent. *Coram pluribus testibus pronunciavit sibi in animo esse, monarchias omnes evertere, reges omnes exitio dare.* Quæ tua sit narrationum fides, jam aliquoties vidimus ; dixit fortasse tibi per sugarum aliquis Cromuellum ita dixisse : ex illis multis testibus nullum nominas : quod itaque sine auctore maledicis, suo prope vitio ruit. Non is est Cromuellus, quem de suis jam factis ullus unquam vaniloquum audierit ; tantum abest ut infecta quæ sunt, tamque difficilia, de iis insoleantius quicquam promittere ac minitari consueverit : sanè ista tibi qui narrarunt, nisi voluntate atque natura magis quàm consilio mendaces essent, hoc saltem quod ab ingenio ejus alienissimum est, non affinxissent. Regibus autem, quos ut sibi caveant frequenter mones, licebit

cum saluti prospexerint suæ, spreto te monitore tam imperito, non fermunculo ex trivio arripere, sed rationes se dignas inire, quibus quid sua intersit facilis perspexerint. Alterum est crimen persuasisse regi Cromuellum, *ut in insulam Vectim clanculum se subduceret.* Constat regem Carolum rem suam multis aliis rebus, ter fuga perdidisse; primùm cum Londino Eboracum fugit, deinde cum ad Scotos in Anglia conductitios, postremò cum ad insulam Vectim. At hujus postemæ suasor erat Cromuellus. Optime; sed tamen ego regios illos primùm miror, qui Carolum toties affirmare non dubitant fuisse prudentissimum, & eundem simul vix unquam suæ spontis; sive apud amicos sive inimicos, in aula vel in castris, in aliena ferè potestate semper fuisse; nunc uxoris, nunc episcoporum, nunc purpuratorum, nunc militum, denique hostium; pejora plerùmque consilia, & pejorum fermè sequutum; Carolo persuaderetur, Carolo imponitur, Carolo illuditur, metus incurritur, spes vana ostenditur, velut præda omnium communis, tam amicorum quàm hostium, agitur & fertur Carolus. Aut hæc è scriptis suis tollant, aut sagacitatem Caroli prædicare desistant. Fateor deinde, quamvis prudentia atq; consilio præstare pulcrum sit, ramen ubi respublica factionibus laborat, suis incommodis haud carere; & consultissimum quemq; eo magis obnoxium calumniis urriusq; partis reddere: hoc sæpe Cromuello obfuit; hinc presbyteriani, inde hostes quicquid in se durius fieri putant, non id communi Senatus consilio, sed Cromuello soli imputant; immo siquid per imprudentiam ipsi malè gerunt, id dolis & fraudibus Cromuelli assignare non erubescunt; culpa omnis in eum derivatur, omnis in eum faba cuditur. Et tamen certissimum est, fugam ad Vectim regis Caroli, absenti tum aliquot millibus passuum Cromuello, tam novum accidisse & inopinatum, quàm cuilibet ex Senatu tum in vrbe versanti, quem ut de re inopinatissima sibi recens allata per literas certiore fecit. Res autem ita se habuit; exercitus universi vocibus rex territus, qui eum nullis officiis suis aut pollicitis factum meliorem, ad supplicium poscere jam tunc cœperat, statuit cum duobus tantummodo conscis nocturnâ fugâ sibi consulere: verùm fugiendi certior, quàm quo fugeret, per comitum suorum vel imperitiam vel timiditatem, inops consilii quo se reciperet, Hamundo Vectis insulæ præsidii se ultro dedit; ea spe, facilem sibi ex ea insula, parato clam navigio, transitum in Galliam aut in Belgiam fore. Hæc ego de fuga regis in Vectim ex iis comperi, quibus rem totam pernoscenti quàm proxima facultas erat. Sed & hoc quoque criminofum est, quòd per Cromuellum, *Angli ingentem de Scotis parti sunt victoriam.* Non parti sunt, More, sed sine solacismo claram sibi pepererunt; tu verò cogita, quàm Scotis cruentum illud prælium fuerit, cujus tu mentionem tantummodo facere nequivisti, quin instabile præ metu professorium caput tuum ad Prisciani pluteum nutando allideres. Sed videamus porro quantum flagitium Cromuelli fuerit, Scotos irrumpentes, imperium sibi in Anglos jam pollicentes, nobilissimo post multas ætates prælio vicisse. *Inter has turbas, dum Cromuellus cum exercitu abest:* Immò dum hostem in Angliæ viscera jam progressum, jam Parlamento ipsi imminentem Cromuellus etiam deficientes Cambros ad fidem reducendo, & obsidione longa defessus, ut vidit, ut vicit, ut gloriosissimè fudit, Presbyterianos *tadium Cromuelli ceperat:* Hic verum dicis; dum is communem hostem cum vitæ discrimine propulsat, hi militantem pro sese & in acie fortiter dimicantem confictis criminibus accusant domi; & Huntingtonum centurionem quendam in ejus caput subornant. Quis tantæ ingratitude sine fremitu vel audire possit? Eorundem instinctu, nequissimum genus homuncionum ac petulantissimum, tyrones tabernarum maximo numero curiæ fores obsident; Senatum, quicquid ipsis videtur (quo quid indignius?) clamore suo ac minis cogunt decernere: jamque reducem à Scotis victorem fortissimum, aut exulantem, aut poenas indignissimas dantem vidissemus Camillum nostrum; nisi Fairfaxius imperator, invictissimi Legati sui tantum dedecus perferendum non sensuisset; nisi cunctus exercitus, & is quoque satis ingratè habitus, tam atrociam prohibuisset. Urbem itaque ingressus urbicos nullo negotio repressit; Scotorum hostium partibus addictos meritò Senatu movit: pars reliqua insolentis tabernariorum jam liberata, colloquium Vectense contra Senatus consultum edictumque publicum, cum rege initum rescindit: Huntingtonus autem ille accusator, impunis & sui juris relictus, tandem poenitentiam ductus, ipse sua sponte à Cromuello veniam petiit; & à quibus esset subornatus ultro passus est. Hæc ferè sunt quæ fortissimo patriæ liberatori, nisi ad quæ supra respondi, crimina objiuntur; quæ quid va-

leant videtis. Verùm ego tantum virum, deque hac republica tam insignitè meritum, si duntaxat nihil mali commisisse defendam, nihil egero; cum præfertim non reipublicæ solùm, sed & meâ quoque interfit, ut qui eadem infamia tam prope sim conjunctus, quàm optimum eum, atque omni laude dignissimum, gentibus, quoad possum, omnibus atque sæculis demonstrare. Est *Oliverius Cromwellus* genere nobili atque illustri ortus: nomen republica olim sub regibus benè administrata clarum, religione simul orthodoxa vel restituta tum primum apud nos vel stabilita clarius: Is matura jam atq; firmata aetate, quam & privatus traduxit, nulla re magis quàm religionis cultu purioris, & integritate vitæ cognitus, domi in occulto creverat; & ad summa quæque tempora fiduciam Deo fretam & ingentem animum tacito pectore aluerat. Parlamento ab rege ultimùm convocato, sui municipii suffragiis lectus Senatorium munus obtinuit; illic rectissimis sententiis consiliisque firmissimis statim innotuit: Ubi ad arma devenit, delata sua opera, equitum turmæ præficitur; sed bonorum virorum concursu, ad ejus signa undique confluentium, auctus copiis, & gestarum rerum magnitudine & celeritate conficiendi summos ferè duces brevi superavit. Nec mirum; sui enim noscendi exercitatissimus miles, quicquid intus hostis erat, spes vanas, metus, cupiditates, apud se prius aut deleverat, aut subactas jam habuerat in se prius imperator, sui victor, de se potissimum triumphare didicerat; itaq; ad externum hostem quo primum die in castra venit, veteranus, & in illa omni castrensi militia consummatus accessit. Non est ut in his possim orationis carceribus, tot urbes captas, tot prælia & quidem maxima, in quibus nunquam victus aut fusus, Britannicum orbem totum continuis victoriis peragravit, pro dignitate rerum exequi; quæ justæ sanè historiae grande opus, & iterum quasi campum quendam dicendi, & exæquata rebus narrandi spatia desiderant. Sufficit hoc unicum singularis & prope divinæ virtutis indicium, tantam in eo viguisse sive animi vim atq; ingenii, sive disciplinæ non ad militarem modò, sed ad Christianam potius normam & sanctimoniam institutæ, ut omnes ad sua castra tanquam ad optimum non militaris duntaxat scientiæ, sed religionis ac pietatis gymnasium, vel jam bonos & fortes undiq; attraheret, vel tales, ipsius maximè exemplo, efficeret: eosq; toto belli, pacis etiam nonnunquam intermediae tempore, per tot animorum & rerum vicissitudines, non largitionibus & militari licentia, sed autoritate & solo stipendio, adversantibus licet multis, in officio contineret & adhuc contineat: quâ quidem laude neq; Cyro, neq; Epaminondæ, neque antiquorum ulli excellentissimo Imperatori laus ulla major attribui solet. Hinc enim exercitum, quo nemo minori spatio majorem aut instructiorem, sibi comparavit, & per omnia dicto audientem, & civibus gratum atque dilectum; & hostibus, armatis quidem formidolosum, pacatis admirabilem, quorum in agris atque sub tectis ita non gravis, & sine omni maleficio versabatur, ut cum regionum suorum vim, vinolentiam, impietatem atque libidines, cogitarent, mutata forte læti, non nunc hostes, sed hospites advenisse crederent; præsidium bonis omnibus, terrorem malis, virtutis etiam omnis & pietatis hortatores. Sed neque te fas est præterire, *Fairfaxi* in quo cum summâ fortitudine summam modestiam, summam vitæ sanctitatem, & natura & divinus favor conjunxit: Tu harum in partem laudum evocandus tuo jure ac merito es; quanquam in illo nunc tuo secessu, quantus olim Literni Africanus ille Scipio, abdis te quoad potes; nec hostem solùm, sed ambitionem, & quæ præstantissimum quemque mortalium vincit, gloriam quoque vicisti; tuisque virtutibus & præclare factis, jucundissimum & gloriosissimum per otium frueris, quod est laborum omnium & humanarum actionum vel maximarum finis; qualique otio cum antiqui Heroes, post bella & decora tuis haud majora, fruerentur, qui eos laudare conati sunt poetæ, desperabant se posse aliâ ratione id quale esset dignè describere, nisi eos fabularentur, cœlo receptos, deorum epulis accumbere. Verùm te sive valetudo, quod maximè crediderim, sive quid aliud retraxit persuasissimum hoc habeo, nihil te à rationibus reipublicæ divellere potuisse, nisi vidisses quantum libertatis conservatorem, quàm firmum atque fidum Anglicanæ rei columen ac munimentum in successore tuo relinqueres. Te enim salvo, Cromuelle, ne Deo quidem satis confidit, qui rebus Anglorum, satis ut salvæ sint, metuat; cum videat tam faventem tibi, tam evidentem opitulantem ubique Deum. Verùm tibi tum soli decertanda alia bellorum palæstra erat.

Quid autem multa? res maximas, quâ tu celeritate soles, eadem si possum brevitate expediam. Amissâ Hiberniâ præter unam urbem totâ, tu, exercitu

trans-

transmisso, uno statim prælio Hibernicorum opes fregisti; reliqua indies conficiebas; cum repente ad bellum Scoticum revocaris. Hinc contra Scotos irruptionem cum rege suo in Angliam parantes, indefessus proficisceris; regnum illud, quod omnes reges nostri octingentis annis non poterant, uno circiter anno perdomuisti, & Anglorum ditioni adjecisti; reliquas eorum copias, validissimas tamen & expeditas, per summam desperationem in Angliam tum ferè præfidiis nudatam, inopinâ impressione factâ, Vigornium usque progressas, magnis itineribus affecutus, uno prælio delevisti; captâ penè tota gentis nobilitate. Hinc alta pax domi: tum te, sed neque tum primum, non minùs consiliis, quàm belli artibus valere sensimus; id quotidie in senatu agebas, vel ut cum hoste pacta fides servaretur, vel uti ea, quæ ex republicâ essent, maturè decernerentur. Cum videres moras nequi, privata quemque rei, quam publicæ, attentior, populum queri delusum se suâ spe, & potentiâ paucorum circumventum esse, quod ipsi toties moniti nolebant, eorum dominationi finem imposuisti. Parlamentum aliud convocatur novum; concessa iis duntaxat, quibus par erat, eligendi potestate; conveniunt electi; nihil agunt; cum se invicem diffidiis & altercationibus diu defatigassent, animadvertentes plerique se rebus tantis exequendis, neque pares esse, neque idoneos, ipsi sese dissolvunt. Deseritur Cromuelle: tu solus superes, ad te rerum summa nostrarum rediit; in te solo consistit; insuperabili tuæ virtuti cedimus cuncti, nemine vel obloquente, nisi qui aut æquales inæqualis ipse honores sibi quærit, aut digniori concessos invidet, aut non intelligit nihil esse in societate hominum magis vel Deo gratum, vel rationi consentaneum, esse in civitate nihil æquius, nihil utilius, quàm potiri rerum dignissimum. Eum te agnoscunt omnes, Cromuelle, ea tu civis maximus & gloriosissimus, dux publici consilii, fortissimorum exercituum Imperator, pater patriæ gessisti: sic tu spontaneâ bonorum omnium & animatus missâ voce salutaris: alios titulos te dignos tua facta non norunt, non ferunt, & superbos illos, vulgi licet opinione magnos, meritò respuunt. Quid enim est titulus, nisi definitus quidam dignitatis modus? tuæ res gestæ cum admirationis, tum certè titulorum modum omnem excedunt; & velut pyramidum apices cœlo se condunt, populari titulorum aurâ excelsiores. Sed quoniam summis etiam virtutibus, qui honos habetur, humano quodam fastigio finiri ac terminari, non dignum est, sed tamen expedit, assumpto quodam titulo patris patriæ simillimo, non evehi te quidem, sed tot gradibus ex sublimi descendere, & velut in ordinem cogi, publico commodo, & sensisti & sustinuisti; regium nomen majestate longè majore aspernatus. Et meritò quidem: quod enim nomen, privatus sub jugum mittere, & ad nihilum planè redigere potuisti, eo si tantus vir factus caperere, idem penè faceres, atque si gentem aliquam Idololatram Dei veri ope cum subegisses, victos abs te coleres deos. Tu igitur, Cromuelle, magnitudine illâ animi macete esto; te enim decet: tu patriæ liberator, libertatis auctor, custosque idem & conservator, neque graviorem personam, neque augustiorem suscipere potes aliam; qui non modò regum res gestas, sed Heroum quoque nostrorum fabulas factis exuperasti. Cogita sæpiùs, quàm caram rem, ab quàm cara parente tua, libertatem à patriâ tibi commendatam atque creditam, apud te depositam habes: quod ab electissimis gentis universæ viris, illa modò expectabat, id nunc à te uno expectat, per te unum consequi sperat. Reverere tantam de te expectationem, spem patriæ de te unicam; reverere vultus & vulnera tot fortium virorum, quotquot, te duce, pro libertate tam strenuè decertârunt; manes etiam eorum qui in ipso certamine occubuerunt: reverere exterarum quoque civitatum existimationem de nobis atque sermones? quantas res de libertate nostra, tam fortiter partâ, de nostrâ republicâ, tam gloriose exortâ sibi polliceantur: quæ si tam citò quasi abortiva evanuerit, profectò nihil æquè dedecorosum huic genti, atque pudendum fuerit: te ipsum denique reverere, ut pro quâ adipiscendâ libertate, tot ærumnas pertulisti, tot pericula adiisti, eam ademptus, violatam per te, aut ullâ in parte imminutam aliis, ne finas esse. Profectò tu ipse liber sine nobis esse non potes; sic enim natura comparatum est, ut qui aliorum libertatem occupat, suam ipse primus omnium amittat; sèquæ primum omnium intelligat servire: atque id quidem non injuriâ. At verò, si patronus ipse libertatis, & quasi tutelarior deus, si is, quo nemo justior, nemo sanctior est habitus, nemo vir melior, quam vindicavit ipse, eam postmodum invaserit, id non ipsi tantum, sed universæ virtutis ac pietatis rationi perniciosum ac lethale propemodum sit necesse est: ipsa honestas, ipsa virtus

tus decoxisse videbitur, religionis angusta fides, existimatio perexigua in posterum erit, quo gravius generi humano vulnus, post illud primum, infligi nullum poterit. Onus longè gravissimum suscepisti, quod te penitus explorabit, totum te atque intimum perscrutabitur atque ostendet, quid tibi animi, quid virum insit, quid ponderis; vivatne in te verè illa pietas, fides, justitia, animique moderatio, ob quas evectum te præ cæteris Dei numine ad hanc summam dignitatem credimus. Tres Nationes validissimas consilio regere, populos ab institutis pravis ad meliorem, quàm ante hac, frugem ac disciplinam velle perducere, remotissimas in partes sollicitam mentem, cogitationesque immittere, vigilare, prævidere, nullum laborem recusare, nulla voluptatum blandimenta non spernere, divitiarum atque potentiaè ostentationem fugere, hæc sunt illa ardua, præ quibus bellum ludus est; hæc te ventilabunt atque excutient, hæc virum poscunt divino fultum auxilio, divino penè colloquia monitum atque edoctum. Quæ tu, & plura, sæpenumero quin tecum reputes atque animo revolvas, non dubito: uti & illud, quibus potissimum queas modis & illa maxima perficere, & libertatem salvam nobis reddere & auctiorem. Quod meo quidem iudicio, haud alia ratione rectius effeceris, quam si primum quos laborum atque discriminum comites habuisti, eosdem, quod facis, consiliorum socios cum primis adhibueris; viros sanè & modestissimos, & integerrimos, & fortissimos; quos tot mortes conspectæ, tot strages ante ora editæ, non ad crudelitatem, aut duriciem animi, sed ad justitiam, & numinis reverentiam, & humanæ fortis miserationem, ad libertatem denique eo acrius retinendam erudierunt, quo gravioribus ejus causa, periculis ipsi suum caput objecere: Non illi quidem ex colluvione vulgi, aut advenarum, non turba collectitia, sed melioris plerique noræ cives, genere vel nobili, vel non inhonesto, fortunis vel amplis, vel mediocribus; quid si ipsa paupertate aliqui commendatiores? quos non præda convocavit, sed difficillima tempora, rebus maximè dubiis, sæpè adversis, ad liberandam tyrannide rempubl. excitarunt; non in tuto aut curiâ sermones inter se atque sententias tantum, sed manus cum hoste conferere paratos. Quod nisi spes semper infinitas, atque inanes persequemur, in quibus tandem mortalium fisti aut confidi possit non video, si his horumque similibus fides non habeatur. Quorum fidelitatis certissimum pignus, & indubitatum habemus, quod pro republica vel mortem oppetere, si ita fors tulisset, non recusarint; pietatis, quod implorato suppliciter dei auxilio, totiesque ab eo insigniter adjuti, à quo auxilium petere, eidem gloriam tribuere omnem rerum prosperè gestarum consueverint; justitiæ, quod etiam regem in iudicium adduxerint, damnato parci noluerint; moderationis, quod & eam experti jam diu sumus, & quam ipsi sibi peperere pacem, si eorundem per injuriam rumpatur, quæ mala inde oritura sunt, ipsi primi sint pensaturi, ipsi prima vulnera suis corporibus excepturi, deque suis omnibus fortunis atque ornamentis felicitatem jam partis rursus dimicaturi; fortitudinis denique, quod nulli unquam libertatem feliciter aut fortius recuperaverint; ne arbitremur ullos alios posse diligentius conservare. Gestit clarorum virorum nomina commemorare oratio mea: te primum, Fletuode, quem ego ab ipsis tyrociniis ad hos usque militiae honores, quos nunc obtines à summis proximos, humanitate, mansuetudine, benignitate animi eundem novi; hostis fortem & imperterritum, sed & mirissimum quoque victorem sensit: Te, Lamberte, qui vix modicæ dux mans, ducem Hamiltonum juvenis, totius Scoticæ juventutis flore ac robore circumseptum, & progredientem retardasti, & retardatum sustinuisti: Te, Desboroe, Te, Hualei, qui atrocissimas hujus belli pugnas vel audienti mihi vel legenti, inter hostes confertissimos expectati semper occurristis: Te, Overtone, mihi multis abhinc annis, & studiorum similitudine, & morum suavitate, concordiam plusquam fraternam conjunctissime; te Marstonensi prælio illo memorabili, pulso sinistro cornu nostro, respectantes in fugam duces stantem cum tuo pedite, & hostium impetus propulsantem inter densas utrinque cædes videre: Scotico deinde bello, ut primum Cromuelli auspiciis, tuo Marte occupata Fife littora, & patefactus ultra Sterlinium aditus est, te Scoti occidentales, te Boreales humanissimum hostem, te Orcades extremæ domitorem fatentur. Addam & nonnullos, quos togam celebres & pacis artibus, consiliarios tibi advocasti, vel amicitia vel fama mihi cognitos; Huitlochium, Picheringum, Striclandium, Sidnamum, atque Sidneium (quod ego illustre nomen nostris semper adhæsisse paribus lætor) Montacutium, Laurentium, summo ingenio ambos, optimisque artibus

artibus expolitos; aliosque permultos eximiis meritis cives, partim senatorio jantipridem munere, partim militari operâ insignes. His & ornatissimis viris & spectatissimis civibus libertatem nostram proculdubio rectè commiseris; immò quibus tutius committi possit aut concedi, haud facilè quis dixerit. Deinde si ecclesiam ecclesiæ reliqueris, téque ac magistratus eo onere, & dimidio simul & alienissimo, prudens levaveris; nec duas potestates longè diversissimas, civilem & ecclesiasticam, siveris inter se scortari; séque invicem promiscuis ac falsis opibus in speciem quidem firmare re autem verâ labefactare ac demum subvertere: si vim omnem ab ecclesia sustuleris; vis autem nunquam aberit, quanditi pecunia, ecclesiæ toxicum, veritatis angina, enunciandi evangelii merces, vi etiam ab nolentibus coacta, erit; ejeceris ex ecclesia nummularios illos, non columbas sed columbam, sanctum ipsum spiritum cauponantes. Tum si leges non tot rogaveris novas, quot abrogaveris veteres; sunt enim sæpè in republica, quæ multas leges ferendi, ut verificatores multa carmina fundendi impetigine quadam pruriunt: sed leges quo sunt plures, eo serè sunt deteriores; non cautions sed cautes, tu necessarias duntaxat retinueris, alias tuleris, non quæ bonos cum malis eodem jugo subjiciant, aut quibus, dum improborum fraudes præcaventur, quod bonis liberum esse debet, vetatur, sed quæ in vitia tantum animadvertant, res per se licitas abutentium ob noxam, non prohibeant. Leges enim ad frændandam malitiam solùm sunt comparatæ, virtutis libertas formatrix optima atque auctrix est. Deinde si juventutis institutioni ac moribus melius prospexeris, quàm est adhuc prospectum, nec dociles juxta atque indociles, gnavos atque ignavos, impensis publicis ali æquum senseris, sed jam doctis, jam benè meritis doctorum præmia reservaveris. Tum si liberè philosophari volentibus permiseris, quæ habent, sine magistralli cujuscumque privato examine, suo periculo in lucem proferte: ita enim maximè veritas effloruerit; nec semidoctorum semper sive censura, sive invidia, sive tenuitas animi, sive superstilitio aliorum inventa, oninèmq; scientiam suo modulo metietur, suoque arbitrio nobis imperitiverit. Postremò si ipse neque verum neque falsum, quicquid id est, audire metueris: eos autem minimè omnium audieris, qui sese liberos esse non credunt, nisi aliis esse liberis, per ipsos non liceat; nec studiosius aut violentius quicquam agunt, quàm ut fratrum non corporibus modò sed conscientis quoque vincula injiciant; pessimamque omnium tyrannidem, vel pravaram consuetudinum vel opinionum suarum & in rempublicam & in ecclesiam inducant: tu ab eorum parte semper steteris, qui non suam tantummodo sectam aut factionem, sed omnes æquè cives, æquali jure liberos esse in civitate arbitrantur oportere. Hæc sicui satis libertas non est, quæ quidem à magistratibus exhiberi potest, is mihi ambitionis atque turbarum, quam libertatis ingenuæ studiosior videtur; præsertim cum agitatus tot factionibus populus, ut post tempestatem, cum fluctus nondum refederunt, statim illum rerum optabilem atque perfectum, ipse non admittat.

Nam & vos; ô cives, quales ipsi sitis ad libertatè vel acquirendam vel retinendam haud parvi interest: nisi libertas vestra ejusmodi sit, quæ neque parari armis, neque auferri possit, ea autem sola est, quæ pietate, justitiâ, temperantâ, verâ denique virtute nata, altas atque intimas radices animis vestris egerit, non deerit profectò qui vobis istam, quam vi atque armis quæsvivisse gloriantini, etiam sine armis citò eripiat. Multos bellum auxit, quos pax minuit; si perfuncti bello, pacis studia neglexeritis, si bellum pax vestra, atque libertas; bellum tantummodò vestra virtus est, vestra summa gloria, invenietis mihi credite, ipsam pacem vobis infestissimam; pax ipsa vestrum bellum longè difficillimum, & quam putâstis libertatem, servitus vestra erit. Nisi per veram atque sinceram in Deum atque homines pietatem, non vanam atque verbosam, sed efficacem & operosam, superstitiones animis, religionis veræ ac solidæ ignoratione ortas, abegeritis, habebitis, qui dorso atque cervicibus vestris, tanquam jumentis infidebunt; qui vos etiam victores bello suam veluti prædam sub hastâ non bellicâ nundinabuntur; & ex ignorantia & superstitione vestrâ, uberem quæstum facient. Nisi avaritiam, ambitionem, luxuriam mentibus, immo familiis quoque vestris luxum expuleritis, quem tyrannum foris & in acie quærendum credidistis eum domi, eum intus vel duriorum sentietis, immò multi indies tyranni ex ipsis præcordiis vestris intolerandi pullulabunt. Hos vincite in primis, hæc pacis militia est, hæ sunt victoriæ, difficiles quidem, at incruentæ, illis bellicis & cruentis longè pulchriores; nisi hîc quoque victores eritis, illum modo

modo in acie hostem atque tyrannum, aut non omnino aut frustra vicistis: nam pecuniæ vim maximam in ærarium inferendi rationes posse calidissimas excogitare, pedestres atque navales copias impigrè posse instruere, posse cum legatis exterorum cautè agere, societates & fœdera peritè contrahere, si qui majus atque utilius ac sapientius in republica existimavistis esse, quàm incorrupta populo judicia præstare, afflictis per injuriam atque oppressis opem ferre, suum cuique jus expeditum reddere, quanto satis in errore versati, tum serò nimis perspicietis, cum illa magna repente vos fefellerint, hæc parva vestro nunc judicio & neglecta adversa tum vobis & exitio fuerint. Quin & exercituum & sociorum, quibus confiditis, fluxa fides, nisi justitiæ sola authoritate retineatur: & opes atque honores, quos plerique sectantur, facilè dominos mutant: ubi virtus, ubi industria, & laborum tolerantia plus viger, eò transfugiunt, & ignavos deferunt. Sic gens gentem urget, ut sanior pars gentis corruptiorem protrubat: sic vos regios dejecistis. Si vos in eadem vitia prolabi, si illos imitari, eadem sequi, eadem inanitates aucupari ceperitis, vos profectò regii istis, vel eisdem adhuc hostibus, vel aliis vicissim opportuni; qui iisdem ad Deum precibus, eadem patientia, integritate, solertia freti, qua vos primò valuistis, depravatos nunc, & in regium luxum atque socordiam prolapsos, meritò subjugabunt. Tum verò, quod miserum est, videbimini, planè quasi Deum vestri poenituisse, pervasisse ignem ut fumo pereatis: quantæ nunc admirationi, tantæ tunc omnibus contemtionem eritis; hoc solum quod aliis fortasse, non vobis, prodesse in posterum queat, salutare documentum relicturi, quantas res vera virtus & pietas efficere potuisset, cum ficta & adumbrata, duntaxat bellè simulando, & aggredi tantas, & progressus in iis tantos per vos facere valuerit. Non enim, si propter vestram sive imperitiam, sive inconstantiam, sive improbitatem tam præclare facta malè cesserunt, idcirco viris melioribus minus post hæc vel licebit vel sperandum erit. Sed liberare vos denuò tam facilè corruptos nemo, ne Cromwellus quidem, nec tota, si revivisceret, Brutorum natio liberatorum, aut si velit, possit, aut si possit, velit. Quid enim quisquam vobis libera suffragia & eligendi quos vultis in senatum potestatem tum assereret, an ut suæ quisque factionis homines per urbes, aut qui conviviis unctius vos, & majoribus poculis per municipia colonos ac rusticos exceperit, eum quantumvis indignum eligere possitis? ita non prudentia, non authoritas, sed factio & sagina, aut ex tabernis urbicis caupones & institores reipublicæ, aut ex pagis bubulcos, & verè pecuarios fenatores, nobis creaverit. Illis nempe rempublicam commendaret, quibus vel rem privatam nemo committeret; illis ærarium & vestigalia qui rem suam turpiter prodegere? illis publicos redditus, quos depeculentur, quos ex publicis privatos reddant? an legistatorem ut illi extemplò gentis universæ fiant, qui ipsi quid lex, quid ratio, quid fas aut jus, rectum aut curvum, licitum aut illicitum sit, nunquam intellexerint? qui potestatem omnem in violentia, dignitatem in superbia atque fastidio positam existiment? Qui in Senatu nihil prius agant, quàm ut amicis pravè gratificentur, inimicis memores adversentur? qui propinquos sibi ac necessarios, tributis imperandis, bonis proscribendis, per provincias substituant, homines plerosque viles ac perditos, qui suarum ipsi auctionum sectores, grandem exinde pecuniam cogant, coactam intervertant, rempublicam fraudent, provincias expilent, se locupletent ad opulentiam atque fastum ex mendicitate hesternæ ac fordibus repentini emergant? quis talis ferat servos furaces, dominorum vicarios? quis ipsos furum dominos ac patronos, libertatis idoneos fore custodes crediderit, aut illiusmodi curatoribus reipublicæ (quingenti licet consueto numero sint ex municipiis omnibus hunc in modum electi) pilo se factum liberiorem putet, cum & libertatis ipsi custodes & quibus custoditur, tam paucum sint futuri, qui libertate uti atque frui vel sciant vel digni sint? Libertate autem indigni, quod omittendum postremò non est, erga ipsos primum liberatores ingratiissimi ferè existunt. Quis nunc talium pro libertate pugnare, aut vel minimum adire periculum velit; non convenit, non cadit in tales esse liberos; utut libertatem strepant atque jactent, servi sunt & domi & foris, nec sentiunt; & cum senserint tandem, & velut ferocientes equi frænum indignantes, non verè libertatis amore (quam solus vir bonus rectè potest appetere) sed superbia & cupiditatibus pravis impulsæ, jugum excutere conabuntur, etiamsi armis rem sæpiùs tentaverint, nihil tamen proficient; mutare servitutem fortasse poterunt. exuere non poterunt. Id quod Romanis etiam antiquis luxu jam fractis ac diffluentibus per sæpè accidit; recentioribus multò magis; cum longo post tempore

Crescentii Nomentani auspiciis, & postea duce Nicolao Rentio, qui se tribunum plebis nominaverat, antiquam renovare gloriam Romanam, & rempublicam restituere affectarent. Scitote enim, ne fortè stomachemini, aut quemquam præter vosmetipsos inculpate possitis, scitote, quemadmodum esse liberum idem planè est atque esse pium, esse sapientem, esse justum ac temperantem, sui providum, alieni abstinentem, atque exinde demum magnanimum ac fortem, ita his contrarium esse, idem esse atque esse servum; solitòque Dei judicio & quasi talione justissima fit, ut quæ gens se regere seque moderari nequit, suisque ipsa se libidinibus in servitutem tradidit, ea aliis, quibus nollet, dominis tradatur; nec libens modò, sed invita quoque serviat. Quod etiam & jure & naturâ ipsâ sancitum est, ut qui impos sui, qui per inopiam mentis aut furorem suas res rectè administrare nequit, in suâ potestate ne sit; sed tanquam pupillus, alieno dedatur imperio; nedum ut alienis negotiis, aut reipublicæ præficiendus sit. Qui liberi igitur vultis permanere, aut sapite imprimis, aut quamprimùm respiscite: si servire durum est, atque nolitis, rectæ rationi obtemperare discite, vestrùm esse compotes; postremo factionibus, odiis, superstitionibus, injuriis, libidinibus ac rapinis invicem abstinere. Id nisi pro virili vestra parte feceritis, neque Deo neque hominibus, ne vestris quidem jam nunc liberatoribus, idonei poteritis videri, penes quos libertas & reipublicæ gubernatio, & imperandi aliis, quod tam cupidè vobis arrogatis, potestas relinquenda sit: cum tutore potius aliquo rerùmque vestrarum fideli ac forti curatore tanquam pupilla gens, tum quidem indigeatis. Ad me quod attinet, quocunque res redierit, quam ego operam meam maxime ex usu reipublicæ futuram judicavi, haud gravatim certè, & ut spero, haud frustra impendi; meaque arma pro libertate, non solum ante fores extuli, sed etiam iis ita latè sum usus, ut factorum minimè vulgarium jus atque ratio, & apud nostros & apud externos explicata atque defensa, bonis certè omnibus probata, & ad meorum civium summam laudem, & posterorum ad exemplum præclarè constet. Si postrema primis non satis responderint, ipsi viderint; ego quæ eximia, quæ excelsa, quæ omni laude propè majora fuere, iis testimonium, prope dixerim monumentum, perhibui, haud citò interiturum; & si aliud nihil, certè fidem meam liberavi. Quemadmodum autem poeta is qui Epicus vocatur, si quis paulò accuratior, minimèque abnormis est, quem Heroem versibus canendum sibi proponit, ejus non vitam omnem, sed unam ferè vitæ actionem, Achillis purâ ad Troiam, vel Ulixis reditum, vel Æneæ in Italiam adventum ornandum sibi sumit, reliquas prætermittit; ita mihi quoque vel ad officium, vel ad excusationem satis fuerit, unam saltem popularium meorum heroicè rem gestam exornasse; reliqua prætereo, omnia universi populi præstare quis possit? si post tam fortia facinora foediùs deliqueritis, si quid vobis indignum commiseritis, loquetur profectò posteritas, & judicium feret; jacta strenuè fundamenta fuisse, præclara initia immò plusquam initia; sed qui opus exædificarent, qui fastigium imponerent, non sine commotione quadam animi desiderabit; tantis inceptis, tantis virtutibus, non adfuisse perseverantiam dolebit; ingentem gloriæ segetem, & maximarum rerum gerendarum materiam præbitam videbit, sed materiæ defuisse viros: non defuisse qui monere recta, hortari, incitare, qui egregiè tum facta, tum qui fecissent, condecorare, & victuris in omne ævum celebrare laudibus potuerit.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several columns and appears to be a list or a series of entries.

A U T O R I S

Pro se

D E F E N S I O

C O N T R A

Alexandrum Morum Ecclesiasten,

- Libelli famosi, cui titulus, *Regii sanguinis clamor ad cælum adversus Parricidas Anglicanos*, Authorem rectè dictum.

Nihil equidem aut antea inauditum, aut meâ tum expectatione alienum, cum Libertatis causam primò accepi defendendam, usu venturum mihi arbitratus sum, si liberatores Patriæ, cives meos, unus præ cæteris publicè laudassem, Tyrannorum jus infinitum atque injurium coarguissèm, ut improborum omnium in me propè unum ferentur odia, atque redundarent. Prævidebam etiam tum bellum vobis, Angli, cum hostibus haud diuturnum, mihi cum perfugis, & eorum mercenariis sempiternum propemodum fore: ut quorum vos tela de manibus eripuissetis, eorum in me maledicta atque convicia eò acrius conjicerentur. In vos ergo furor hostium atque impetus deferbuit: mihi ut videtur soli hujus belli reliquiæ supersunt; contemptrissimæ quidem illæ, sed ut ferè sunt infimorum impetus animalium, fatis infestæ. Non perditorum duntaxat civium, sed exterorum etiam ut quisque alienarum rerum plus nimio curiosus, ut quisque importunissimus, corruptissimûsque est, in me involat, officii tantummodo mei satagentem; in me omne virus & aculeos dirigit. Quo fit, ut quod plerique ad commendationem operis, & audientiam sibi faciendam præfari initio solent, se ab exili atque humili rerum materiâ ad res dictu gravissimas atque maximas aspirare, id mihi in præsentia nequaquam concessum sit; ut cui nunc contra vel invito atque nolenti à rebus maximis & gloriosissimis dicendis ad res obscuras, anonymorum latebras, & adversarii turpissimi persequenda lustra atque flagitia necessariò sit descendendum. Quod etsi parum exordienti honorificum & ad reddendos lectorum animos attentiores minus accommodatum esse videatur, habet tamen quod exemplo haud absimili, cum viris optimis & præstantissimis idem contigerit, consolari possit siquidem & Africanus ipse Scipio, postquam ea gesserat quibus nihil in eo laudis genere felicius aut majus potuit, inclinatione rerum suarum perpetuâ & decrescente semper suæ virtutis materiâ usus esse viderur: Et primò Dux quidem summus, atque Hannibale superior, mox contra hostem Syrum & imbellem Legatus, Tribunorum deinde impotentia vexatus, suam tandem communitate villam Liternensem contra fures atque latrones coactus est: in hac tamen rerum suarum declivitate atque descensu par ipse semper sibi & æqualis dicitur fuisse. Unde ego, atque aliis aliundè monitis quicquid fortis aut provinciæ dederit modò Deus, multo licet priore angustius, atque tenuius, id non aspernari erudior. Sed quemadmodum Dux bonus (quidni enim bonos in omni genere liceat imitari?) contra hostem qualemcunque boni Ducis officium explebit; vel si hoc nimis invidiosum est, ut tutor bonus, ita enim vir sapiens olim philosophatus est, ex eo quodcunque est ad manum corio calceamentum quam potest optimum conficiet, sic ego ex hoc calceamento (argumentum enim cum instituissem dicere, puduit) trito præsertim jam antea atque dissuto, siquid concinnare quod legentium auribus tantum non fastidio sit potero, experiar. Parsurus utique omninò huic operæ, nisi accusationes mihi nescio quas falsas, & mendacia objecisset adversarius, quam ego maculam aut suspensionem adhærere mihi minime volo. Quando hoc necessariò tollendum mihi onus est, dabit quisque veniam,

niam, uti spero, si populo qui non defui pridem & Reipublicæ, mihi met nunc non defuero.

Quoniam itaque *tuam fidem*, More, quam in ipso libelli titulo tu *publicam* vocas, Ego publicatam jamdudum & perditam scio, ita ultrò statim nobis obstringis, ut *siquid eorum in te agnosceres*, quæ de te ego scripserim, *majorem in modum irascerere*, ex ore imprimis tuo, quo laqueo solet improbus irretiri semper. & capi, judicandum te omnibus atque damnandum addico. Cùm enim & ex perpetuâ calumniâ, quâ meum omne dictum aut factum in deterrimam partem trahis, mæque obruere invidiâ quæris, & ex contumeliis quas semper iniquissimas undique in me arripis jaciendas, ex omnibus denique signis atq; indicis iræ faciliè appareat vehementissimè te, quamvis id usque neges, & apertissimè irasci, effugere non potes quin arguaris agnoscere in te ea, quæ vel *affuisse* tibi meis, vel in lucem protulisse.

Duæ sunt res quarum ego te postulabam: altera injuriarum, altera flagitiorum. Injuriarum, quòd libelli in nos clamosissimi Author extitisses; nam quòd populum Anglicanum satis lædere existimares te non posse, nisi me eximie præter cæteros læsisses, id ego honori mihi potius, quàm contumeliæ duco. Flagitia verò tua commemorare, ut dignum erat, idcirco non gravabar, ut ostenderem, siquidem is est habendus clamoris author, qui edidit, & alius certè præter te nemo hæcenus comparuit, quàm casto ex ore clamor ille prorupisset. Quid tu ad hæc? negas te authorem illius libelli; & ita sedulo, ita prolixè negas, cùm tamen liber ille nequaquam tibi displiceat, ut magis mihi pertinuisset videre, ne illum librum scripsisse, quàm ne illa in te tot probra admisisset reperiaris; de quibus sic leviter & timidè, sed simul versutè ac veteratoriè te purgas, ut nemo non subesse ulcus perspiciat. Haud incallido fortassè consilio; nam quis unum libellum scripserit, quàm quis multa supra fecerit difficilior longè est probatio; libellus sine arbitris confici potuit; hæc sine sociis, & scelerum conficiis non potuerunt: illic vestigia penè nulla necessariò apparent; hic plurima indicia & præcedunt, & unà adsunt, & subsequuntur. Itaque, si pernegasses ad te librum illum pertinere, arbitraberis eadem operâ & fidem meam de reliqua tua vita saltem apud longinquos infirmari, & meâ credulitate atque injuriâ, quâ te scilicet temere violassem, tuam magnâ ex parte levare infamiam: sin ire inficias de libello non posses, restare tibi hoc solum prævidebas, quo nihil difficilior erat aut acerbius, ut de moribus & flagitiis haud perfunctoriè respondendum tibi esset. Verùm ego nisi hoc doceo, nisi planum facio aut te authorem illius libelli famosissimi in nos esse, aut te satis causæ præbuisse cur pro authore meritò haberi debeas, non recuso quin abs te victus in hac causâ cum dedecore atque pudore turpiter discedam; nullam à me culpam neque imprudentiæ, neque temeritatis, neque maledicentiæ deprecor.

Prodiit hoc biennio anonymus & probrosus liber, *Regii sanguinis clamor ad cælum adversus Parricidas Anglicanos* inscriptus; in quo libro, cùm Respublica Anglorum tota, tum nominatim *Cromwellus*, eo quidem tempore nostrorum exercituum Imperator, nunc totius Reipublicæ vir summus, omni verborum contumeliâ laceratur: Secundùm eum, sic illi anonymo visum est, maledictorum pars maxima in me conjicitur. Vix suis integer schedulis liber iste in Consilio mihi est traditus; ab eo mox confesso qui quæstionibus tum præfuit, alter mittitur: significatum quoque est, expectari à me hanc operam Reipub. navandam, ut huic importuno clamatori os obturarem. Verùm me, tum maximè, & infirma simul valetudo, & duorum funerum luctus domesticus, & defectum jam penitus oculorum lumen diversâ longè sollicitudine urgebat: foris quoque adversarius ille prior, isti longè præferendus, impendebat; jamjamque se totis viribus incursum indies minitabatur: quo derepente mortuo levatum me parte aliquâ laboris ratus, & valetudine partim desperatâ, partim restitutâ, urcunque confirmatus, ne omnino vel summorum hominum expectationi deesse, vel omnem inter tot mala abjecisse curam existimationis viderer, ut primùm de isto Clamatore anonymo certum aliquid comperiendi facultas data est, hominem aggredior. De te, *More*, dictum hoc volo: quem ego (quamvis tu nunc, quasi insons omnium atque insciens falsò te accusari vocifereris) nefandi illius clamoris vel esse authorem, vel esse pro authore haud injuriâ habendum statuo. Et cur sic statuam nunc audies. Primùm ego, neque hoc leve putaveris, famam communem, consentientem, constantem sum sequutus: neque eam solùm quæ populi vox, & ab antiquis Dea credita est, & à nobis hodiè vox Dei nuncupa-

tur, sed eam etiam, ut legitimè tecum agi intelligas, quam Jurisperiti ab auctoribus & probis & benè notis exortam, fidem adicere testimonio docent. Verè hoc dico & religiosè, me toto biennio nullum neque popularem, neque peregrinum convenisse, cum quo de isthoc libello sermones mihi fuissent, quin omnes unâ voce te ejus Authorem dici consentirent, neminem præter te alium nominarent. Ita universim obtinuit hæc fama, ut te possim ipsum hujus rei testem producere. Recita tuum ipse testimonium.

Testimonium Mori, pag. 10.

Neque verò tacui, si cui fortè subitit aliquid ejusmodi suspicari, sed palam & exertè respondi reclamans, conquestusque sum invito supponi mihi foetum alienum, siquidem illius auctor libri vel ex parte vel in totum existimarer.

Quamvis hoc falsum sit tacuisse te, aut reclamasse quod plurimi testantur, qui te de eo libro & confitentem & gloriantem audierunt, dum hoc tutum tibi, aut lucro aut honori credidisti fore, hæc tamen vides, quàm hæc fuerit concepta altè, nec sine causa proculdubio, hominum opinio, ut nè familiaribus quidem tuis persuadere potueris, quo minùs *reclamantem te & conquerentem atque invitum* illius libri authorem *vel ex parte vel in totum existimarint*. Quid si ego, qui te nostris partibus inimicissimum esse, & de Republicâ nostrâ pessimè solere loqui intelligerem, hæc plusquam famâ nixus, hæc hominum non vulgarium communi opinione atque consensu adductus, hoc pro certo sumpsissem, te hunc libellum composuisse? Tu contra quid affers, quamobrem tantæ hominum, etiam amicorum tuorum consensioni de inimico nostro facilè habere fidem non debuerim? Factum negas. At quotusquisque est reorum, qui multis etiam testibus in judicio convictus atque damnatus in ipso supplicii loco, ubi etiam poenâ capitali jamjam plectendus est, pernegare crimen suum non soleat; immò secretum quodvis antea actæ vitæ facinus suum proferre in lucem non malit, cujus poenas meritas dare se nunc dicat, quàm de illo crimine confiteri de quo sit condemnatus? Accedit quod is tum negat, cum sententiâ jam latâ, cum expediri & imminente jam securi, nihil juvat neque prodest negare: Tu propterea, quod prodest, quòd est cur metuas, quòd manendum tibi in iis provinciis si faterere non esset, idcirco negas. Pacis articulos inter Nos & Fæderatas Provincias *Latine conditos* vertisse te dicis. Legito itaque nonum, decimum, & undecimum, quos tu cum vertebas, solum vertere debuisti.

Articulus pacis nonus.

Quod neutra dictarum Rerump. hostes alterius Reipub. declaratos vel declarandos, in ejus dominia recipiet, neque eorum alicui in prædictis locis vel aliò quocunque, etiam extra sua dominia auxilium, consilium, hospitium concedet, nec istiusmodi hostibus ullum auxilium, consilium, hospitium, favorem, pecunias præstari permittet.

Articulus decimus.

Quòd si alterutra dictarum Rerump. aliquem suum fuisse & esse hostem, & in sua dominia receptum esse, aut ibidem commorari per literas suas publicas alteri significaverit, tunc illa Resp. quæ hujusmodi literas receperit, intra spatium viginti octo dierum tenebitur dicto hosti mandare, ut extra sua dominia exeat. Et si quis prædictorum hostium intra quindecimum diem non exiverit, singuli morte & amissione bonorum multabuntur.

Articulus undecimus.

Quòd nullus hostis publicus Reip. Angliæ in aliqua oppida, vel alia loca recipietur; neque Domini Ordines Generales alicui hujusmodi hosti publico in locis prædictis, pecuniis, comæatu, aut alio quocunque modo auxilium, consilium, aut favorem dari permittent.

Hæccine audis? quàm diligenter, quàm severè ab utraque Republica tribus continuis articulis cautum atque provisum sit, nequis alterius hostis ab alterutra vel hospitio vel teòto recipiatur; qui hostis declaratus vel declarandus ab alterutra sit, ei ut aquâ & igni ab altera sit interdicendum, ut morte etiam multandus

dus sit, ni intra dies quindecim post denunciatum sibi discessum sarcinas collegerit? Hæccine, inquam, sine metu ac trepidatione audis? qui si hostis esse aut fuisseprehendêris, nôsque ut viros fortes decet, in sententia persistemus, neque articulos otiosos ad numerum duntaxat composuimus, ubi tua illa stipendia, & sacrarum Historiarum professiones? cui de tota illa ditione intra paucos dies decedendum erit; & relictiis Historiis, illa vitæ tuæ fabula nequissima nescio quibus in terris peragenda. Quis enim hostis noster magis publicus est dicendus, quàm is, qui libro famosissimo in vulgus edito totam Angliæ Rempubl. inhumanissimis verborum contumeliis profcindit atque dilaniat? latrocinii, cædis, perduellionis, impietatis, parricidii, immò novò prorsus vocabulo deicidii demùm inculsat; omnes Principes, Populos, Nationes in nos, tanquam in monstra ac pestes generis humani ad arma, quantum in se est, concitat; & quasi ad commune arque sacrum bellum nobis inferendum hortatur? Hunc tu confecisse librum nisi pertinaciter negares, nullus nunc locus consistendi iis in locis tibi esset. Cum igitur tibi tam sit omnino periculosum fateri, cum incolunitatis & commodorum tuorum, ac prope salutis tam vehementer intersit librum istum ejurare, cur tua inimici & improbissimi hominis negatio contra famam constantem, immò verò quod plus est, contra tot hominum satis perspicacium, & amicorum aliquot tuorum opinionem valere debeat, non video. At enim dicis, non te solum negasse; testem habere *reverendum artificem Ottonum*, qui clarissimum Duræum *admonuerit te illius libri non esse auctorem, sibi probè notum auctorem longè alium*. Itaque ex ipsis Duræi literis ostendam, neque probè hoc novisse Ottonum, neque testem omnino esse, vel siquid testatur, ex eo reddi te multo quàm antea suspectiorem.

Ex literis Duræi, Haga, April. 1654.

Quod ad responsum Miltoni ad eum librum, cui titulus Regii sanguinis clamor: Equidem à Ministro quodam Midelburgensi, qui Mori per familiaris est, certior sum factus, Morum non esse illius libri authorem, sed Ministrum quendam Gallicum, quem Morus sub conditione silentii eidem nominavit.

Et ex alteris Amsterodamo, April. 1654.

Cum D. Ottono colloquutus sum; hic quidem acerrimè Regius est, & Moro perquam intimus; idque mihi dixit, quod superioribus literis ad te scripsi, Morum non esse *Clamoris Regii sanguinis* authorem.

Ex quibus hoc in primis nemo non intelligit, Ottono, ut qui partibus Regiis addictissimus, nobis inimicissimus, Moro à sceretis sit, ne si sua quidem fide quicquam afferat, credendum esse. Nunc autem cum apertè fateatur Ottonus, quicquid hac de re sciat, abs te hausisse, tuâ solâ authoritate niti, tuum hoc apud se depositum arcanum esse, non hoc Ottoni testimonium, sed tua adhuc sola negatio est: immò verò potiùs tua clara confessio dicenda erit, illius te libelli vel componendi vel procurandi cum paucissimis esse conscium; si non authorem, at certè socium & ministrum; vel tuâ operâ vel tuo consilio librum illum fuisse editum. Quod si ita est, ut est sanè per tuum testem, ex tuometipsius ore verisimillimum, equidem haud metuo, ne te falsò insinulasse dicar, si vel authorem ipsum affirmaverim te, vel eodem numero habuerim. Quis non jam planè perspiciat, quàm penitus ex sinu tuo liber iste prodierit? quàm non de nihilo constantissima de te ista fama invaluerit? verùm adhuc clarius hoc idem statim perspicere cuivis licebit. Jam enim à fama, quod postmodum apparebit, minimè fallaci, ne vocis invidiâ contra me utaris, ad justam probationem & compertissimos mihi testes transeo. Accipe in primis literarum partem, quæ haud ita multo post Lugduno Batavorum sunt datæ, quàm libellus iste clamorosus Hagæ-Comitis est editus. Missæ sunt hæc literæ ad amicum quendam meum ab homine & docto & prudente, & rerum pericissimo, mihi satis noto, & in Hollandia notissimo: in quibus libelli cujusdam famosi factâ mentione, hæc statim verba subjungit.

Littera Leidenfes, Septemb. 27. ftilo novo. 1652.

Nec majoris momenti eſt iſte Mori liber, cui titulus Clamor Regii ſanguinis ad cœlum: ſatisque vendibilis fuit, donec Author illius vitiatâ Salmaſii uxoris ancillâ, ipſe ſuam exiſtimationem commaculavit. Hæ literæ eodem puto menſe, integræ ſunt evulgatæ, inque actis diurnis apud nos quinto quoque die hebdomadæ prodire ſolitis, palam extant; ejuſque authoritate vel qui miſit eas, vel qui edidit, fidem faciliè ſuam tuentur, meam abſolvunt. Hæc habui neque levia, neque ullo modo contemnenda, cur hunc Regii ſanguinis clamorem opus tuum eſſe crediderim: famam conſtantem, non vulgi, ſed ampliffimorum hominum per biennium totum opinionem atque conſenſum, literas viri intelligentiffimi atque honeſtiſſimi vicina ex urbe miſſas, quibus an quid certius in re præfertim longinqua de inimico & extraneo homine, & omni infamiâ jamdudum coperto, expectandum fuerit aut requirendum, haud ſcio. Age verò; ne tu me tristem nimis & obſtinatum queraris, aliquanto laxiùs te habebo, quo deinde fortiùs teneam atque conſtringam: quoniam attributum tibi librum elegantulum ſic averſaris atque horres, contra hæc omnia quæ afferre hæcenus potui tam valida, tuam valere ſingularem & ſuſpectiſſimam negationem patiar; remittam tibi hoc totum atque largiar, non eſſe te hujus libelli, qui Regii ſanguinis clamor inſcribitur, authorem; & tamen, quod jam forſitan expectas, non ſic abibis. Conſtat iſte liber & coagmentatur proœmiis quibuſdam & epilogis, Epistolâ ad Carolum alterâ ad Lectorem, clauditur carmine, altero in Salmaſium *Euchariftico*, altero in me diffamatorio: ſi ullam hujus libri paginam, ſi verſiculum. fortè unicum ſcripſiſſe aut contuliſſe, ſi edidiſſe, aut procurariſſe, aut ſuaſiſſe, ſi denique edendo præſuiſſe, aut vel operæ tantillum accommodaſſe te reperero, quandoquidem nemo alius exiſtit, tu mihi ſolus totius operis reus, & author, & clamator eris. Neque verò meam hanc feveritatem, aut vehementem animum eſſe dixeris; idem apud omnes fere gentes jure & æquiſſimis legibus eſt comparatum. Quod ab omnibus receptiſſimum eſt adducam, jus civile Imperatorium.

Legito Inſtitut. Juſtiniani, l. 4. de injuriis, Tit. 4.

Siquis ad infamiam alicujus libellum, aut carmen (aut hiftoriam) ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret, &c. Adjiciunt aliæ leges; *Etiãſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine.* Et omnes decernunt eum pro authore habendum eſſe atque plectendum. Quæro nunc ex te, non utrùm Regii ſanguinis clamorem, ſed an præmiſſam clamori epistolam Carolo dicatam, ullamve ejus particulam feceris, ſcripſeris, edideris, edendamve curaveris? quæro an alteram ad lectorem, quæro denique an illud infame carmen condideris, aut vulgandum curaveris? nihil dum ad hæc reſpondiſti; ſi clamorem ipſum tantummodo abdicaffes, omnemque ejus particulam gnaviter ejuraſſes, ſalva fide evaliſſe te putabas, nôſque probè ludificaffes; Epistolam videlicet ad Carolum filium, aut ad Lectorem, carmen etiam Iambum, Regii ſanguinis clamorem non eſſe. Tu itaque ſic breviter habeto, ne tergiverſari in poſterum queas, aut prævaricari; ne diverticulum ullum, aut latibulum ſperare; ut jam ſciant omnes quàm non mendax, ſed veriloqua, aut ſaltem non de nihilo iſta fama de te increbuerit, tu, inquam, ſic habeto: me non famâ ſolùm; ſed eo teſtimonio, quo nullum certius eſſe poteſt comperiſſe, te & libelli totius cui Regii ſanguinis Clamor eſt titulus, editionem adminiſtraſſe, & operam typographicam correxiſſe, & Epistolam illam ad Carolum ſecundum, Vlacci nomen præferentem, vel ſolum, vel *cum uno atq; altero* compoſuiſſe. Id quod tuum ipſum nomen Alexander Morus exemplis aliquot illius epistolæ ſubſcriptus, multis ejus rei teſtibus oculatis clariùs indicavit, quàm tu negare aut expedire te ullo pacto queas. Si dicis, importunitati quorundam amicorum te hoc dediſſe, ut epistolæ nomen tuum apponderes, non aliunde quàm ex ore tuo ſic excuſanti qui ſolemniter affirmas, & eo præfertim loco pagine 39. in quo, ut credatur tibi enixè flagitas *tueri te tua, aliena tunc demum forte curaturum, cum ex cuſſus propriis fueris.* Te ipſo itaque flagitante, credendum non eſt te nomen tuum illi Epistolæ fuiſſe ſubſcripturum, tua niſi eſſet: id quod ſequente paginâ penè confiteris, tuamque ipſe fraudem detegis & fallaciam, quâ fretus Clamoris authorem te eſſe toties negas. *Nam quis non miſereatur, inquis, hallucinationis tua cum Praſationem Typographo tribuis*

buis modo, modo adimis : Clamorem totum in me confers, qui ne particulam quidem ullam ejus extuli. Hoc cui non suboleat? cum Præfationis seu Epistolæ simul & Clamoris mentionem facis, Clamoris ne ullam quidem particulam conferri in te finis; Præfationis nullam respicis, nullam inficiaris: immò quasi errorem meum videris propemodum ridere, quòd satis constanter non dixerim tuam esse. Si insciente te & profus ignaro factum hoc dicis, ut nomen tuum subscriberetur, primum credible non est quenquam esse ausum mittendæ ad Rëgem Epistolæ cum dedicato libro excusæ, alienum nomen ipso inconsulto subscribere. Complures deinde sunt, qui ex te ipso audierunt, cum tuam esse illam epistolam vel interrogantibus faterere, vel ultrò ipse prædicares. Verùm tua necne fuerit, non admodum laboro; tunc solus an *cum uno aut altero* eam composueris; quod & hic pag. 41. subindicare ludibundus propè videris. Te istius ego non Epistolæ duntaxat, sed & libelli infamissimi solum propè conscium, te ejusdem editorem aut edendi administrum, te Epistolæ ad Carolum aliquammultis exemplaribus divulgatæ subscriptorem notissimum, te scriptorem etiam confessum, te ergò omnium legum consensu atque sententiâ totius operis authorem ipsum tuo ore convictum atque constrictum teneo. Hæc quo dicam testimonio tam remotus, & unde mihi tam liquidò constare potuerint, si quæris, non famâ, inquam, solâ, sed partim testibus religiosissimis qui coram hæc mihi sanctissimè asseverarunt, partim literis vel ad alios vel ad me scriptis. Literarum verba ipsa expromam, scribentium nomina non edam; propterea quòd in rebus alioqui notissimis necesse non habeo. Hem tibi imprimis ab homine probo, & cui ad hanc rem pervestigandam haud mediocris facultas fuit, literas Hagâ Comitum ad me datas.

Ex Literis Hag. Com.

Exploratissimum mihi est, Morum ipsum Clamoris Regii sanguinis exemplar nonnullis aliis imprimendum obtulisse, antequam Vlaccus illud accepisset; ipsum corrigendis operarum erratis præfuisse; ab ipso exemplaria, ut primum quodque absolutum est, compluribus impertita ac dissipata.

Viden' ut hæc dilucida atque distincta sint, ut non dubiis rumoribus collecta, sed datâ operâ ac diligentia hominis iis in locis ac rebus versatissimi, pervestigata & inquisita, certissimis indiciis comprobata atque comperta? Atqui testem, inquires, unum jus omne rejicit: en itaque ex ore duorum testium, quo testimonio neque sacrum, neque civile jus quicquam amplius aut locupletius desiderat, firmatum à me omne verbum, ut dicitur, & corroboratum habebis. Accipe nunc sis quæ vir honestissimus idemque intelligentissimus & certò sibi cognita, & illic testatissima Amsterodamo sic scribit.

Ex Literis Amsterodamo.

Certissimum est omnes ferè per hæc loca Morum pro authore illius libri habuisse, qui *Regii sanguinis clamor* inscribitur: nam & schedas à prælo exceptas ipse correxit, & aliqua exempla subscriptum dedicatoriæ nomen Mori præferabant, cujus & ipse author erat; dixit enim ipse amico cuidam meo, se illius Epistolæ authorem fuisse: immò nihil certius est, quàm illam sibi Morum vel attribuisse, vel agnovisse pro sua.

Verùm requiris adhuc tertium: non id quidem cogit lex, attamen indulget. Esto; largissimâ per me lege utere: potest fieri, ut terni opus sint testes: contractatum tibi à me juris quicquam non dices. Addo jam tertium.

Ex alteris literis Hagâ Comitum.

Dixit mihi Hagæ Comitum vir quidam primarius, habere se Regii sanguinis Clamorem, cum ipsa Mori epistola.

Vides quàm largiter tibi admetiar: clara enim hæc sunt, quis neget? tu tamen scito clariora apud me esse, quæ datæ fidei causâ reticeo, quàm quæ nunc palam exhibeo. Quod si adhuc tamen vis cumulum, fortassis accedet. Interea nunc libero ac soluto animo ad reliqua proficiscor; quandoquidem id quod Deum Opt. Max. precatus sum, adeptum me esse spero, ut nemini videar, viro præsertim bono & intelligenti, incertis rumoribus elatus temerè, accusationem
contra

contra te falsam instituisse, nec fictis criminibus innocentem, quod quereris, & immeritum perfudisse, sed rectum atque duplicem veris redarguisse, latentem atque sectantem tenebras in lucem protraxisse: quod quidem & ex ipsa testimonii claritate perspicuum esse reor, & in ipsis plurimorum hominum non conscientis modò, sed & sermonibus, ubi hæc gesta sunt, clarius elucere. Quibus si ego testimonium denunciare possem, obruerere, mihi crede, multitudine tot testium: quos tamen aliquando sponse suâ veritati tam illustri, si opus erit, sua nomina palam duros esse confido. Quòd si hanc probationis vim atque evidentiam, quam ne Judex quidem severissimus repudiasset, tu falsam tamen esse, id quod incredibile est, contendere audebis, erit fortassè cur de tuo quereris atque deplores infortunio, aut iratum tibi atque infensum agnoscas Deum, qui per aliorum vel errorem vel mendacium assignari tibi hujus libelli illa alia tua dedecora in Ecclesia diutius non ferenda, latius patet fieri, & perlonam illam ecclesiasticam, quam circumfers impudentissimè, detrahi tibi voluerit; me cur incuses deinceps aut reprehendas non erit, immo nec unquam fuit, velles modò tua in nos commissa recognoscere; verùm illa mordicus inficiari nimium tibi expedit, & simul pergis laceffere. Noli igitur, quod jam iterum moneo, me inculpate, si rursus quæ nolis nunc vicissim audieris. Sed videamus quid sit. Primum occurrit mihi, nec opinato, mea pro Pop. Anglicano Defensio secunda, typis Vlacci malevoli mendosissimè ac maliciosissimè excusa; omnis nonnunquam verbis integris non sine structuræ totius atque sententiæ vel depravatione vel interitu. Quod ego omnes volo monitos, qui mea curant legisse, nequid meum ex officina hominis inimici & veteratoris exire integrum aut sincerum existiment. Huic accessio est. Vlacci itidem mala merx, *Alexandri Mori fides publica*. Ita ego quos à me longissimè summovisse ac protelasse sum ratus, eos vel invitus sub iisdem pellibus conjunctissimos mihi reperio. Sic est profecto; qui liberrimè riserit hos homines, sibi devinverit. Cavendum sanè & procul fugiendum erit cui putaverint isti nasum esse aduncum; ne aliquando satis irisi, irridentis naribus duntaxat uncis ipsi sese tanquam uniones hinc atque inde suspendant. Cognoscite verò nunc adversarium, siquis unquam fuit, degenerem, iniquum, odiosum. Nam ut primum, nescio quo casu per amicum meum, non id agentem ut ab isto gratiam iniret ullam, intellexit me ad Clamorem Regii sanguinis responsum in se edere, astuare mens hominis conscia, & omnes in partes versare se cœpit. Inter alia trepidantis atque degeneris animi indicia, qui libellum modò famosum tam cupidè, tamque improbè in alios edidisset, libellum nunc supplicem ad Legatum Fœderatorum Ordinum apud nos commorantem scribit, orans atque obsecrans, uti cum Dom. Protectore quam instantissimè de suppressenda mea Defensione ageret. Cùm responsum tulisset impetrari nequaquam id posse, exire nihilominus in lucem, jamque adnavigare animadverforem in se librum cum spicilegio quodam & collectaneis facinorum suorum, conturbatus, & huc, illuc cursitans, circumspèctissimus deinde homo, totus in speculis est; oculos ab litore dimovere vix audet; ubi advenisse librum cognovit, suumque statim indicem sensit, prece nescio an pretio exorat librarium, ut exemplum illius libri ullum me divenderet, donec ipse responsum suum confecisset; id est, ut commercii fidem violaret, donec iste *fidem publicam* conlasset. Ita bonus ille vir quingenta plus minus exempla rectè & emendatè edita suo arbitratu premit, dum Vlaccus interim jacturam alienam suam ratus compendium, quot sibi videtur mendosa imprimit. Bene agis, Vlaccè, ut consuevisti; sed auctarium hoc damni quid sibi vult adjectum? cur appendices vos ipsos adjunxistis mihi, hominum importunissimi? nemòne ut possit me velle, quin vos quoque vel ingratiſſimum onus unà ferre cogatur? Ergo ego, ut videtur, non cæcus, sed cæcias, quos volebam propellere nebulones, attraxi. Tu verò, adeone tibi, More, tuoque sive genio sive ingenio diffusus es, ut victurum te, & in manus hominum perventurum desperares, nisi te mihi affeclam quocunque irem, malè conciliatum agglutinares, & emptoribus etiam nolentibus te obruderet? verùm expertus jam didici quid sit picem atrectare; & erat hoc, opinor, haud minus Vlacci astutiâ provisum, qui non Typographus solum, sed arithmeticus, quod jam fateor, vetulus, metuebat ne *Alexandri Mori neglecta fides publica* jaceret, seque à foricibus ægrè tueretur, nisi hanc artem Alligationis, verè cauponariam, adhibuisset, & vile ac vitiosum vendibili miscuisset. Age verò, quoniam necesse est cum Defensione pro pop. Anglicano, *Alexandri Mori fidem publicam* coemere, quanquam parva hæc, utcunque

nummularum jactura erit, discere ex te avemus, quid sit *Mori fides publica*? utrum confessionem tuæ fidei publicam nobis exhibes, an quid in symbolum? Hæc enim tua fides publica est, opinor; privata an sit, dicant qui te Spir. Sanctum non agnoscere accusant. Quid ergo est? tuamne dicamus fidem esse publicam, an fidem publicam esse tuam? Tuam fidem sicut & pudicitiam esse publicam, non est difficile ut credamus. Qui enim alienas uxores & ancillas vis esse publicas, quidni tua omnia, pudorem etiam ac fidem publicam esse velis? An verò hoc est quod dicis, fidem publicam esse tuam? at hoc qui potest fieri? Tunc fidem publicam pro scorto abduxisse te putas, tua ut simul esset & publica? aut captiosus hic titulus est, aut sensu vacuus. Si tua fides hæc est, quemadmodum est publica? si publica est, quemadmodum est tua? Relinquitur ut vel imprudens hoc titulo significasse videare cum Alexandri Mori fides publica sit, adeoque non tua; rursus cum tua sit, ideoque non publica, hanc quam affers fidem repugnantem & implicitam, nec publicam esse nec tuam. Quid ergo? aut dubiam, aut inanem, aut denique nullam. Quòd si contendis hanc fidem omnino esse publicam, quæ tua tanta impudentia est, More, ut cum ipse nullam habeas quam pro te afferas, tot flagitia perpetrare fide publicâ existimes tibi licere? ut nunquam aliàs dici veriùs, quam de te versiculus iste videatur, quicquid peccat Morus, plectitur fides publica. Hæc tibi uni licentia si concedatur, non tu Alexander Morus, sed Alexander ille Phrygius meâ quidem sententiâ nominaberis. Beatum interim te, cui militet fides publica. Contra quem autem? contra meas nempe *calumnias*. Quas tandem illas? an quòd infamis libelli Clamoris Regii authorem te affirmaverim, nunc etiam justâ probatione arguerim? at verbum de isto clamore in tua fide publica nullum. An quòd hortensem te adulterum, domesticum Ponticæ stupratorem enarraverim? at horti percautè tu quidem ac timidè mentionem facis; facta utrobique flagitia aut non omnino, aut obliquè tantum & frigidè negas. Quid ergo fidem publicam sollicitare opus erat iis de rebus, quas audacter ipse negare non potes? nihil sanè, nisi quòd circumforanei pharnacopolæ & vanissimi circulatoris hoc solum tibi defuit, ut elogiis ac testimoniis, nescio quo pacto adscitis atque correptis, & ostentatâ fide publicâ te venditares. Tibi igitur si *Scurra* sum, minus commoveor; quandoquidem is, qui ab oraculo sapientissimus, ab tui similibus *Scurra Atticus* est dictus. Cur autem *Scurra* tibi videor, More? an quòd nequicias tuas interdum falsè perstrinxerim? ne tu stultior sis, More, & adhuc magis ridendus, si quenquam putas, modò emunctæ naris sit, ad tuos foetores, nisi sale conspersos, posse appropinquare. Sed vide, quàm tibi temperaverim, quàm leniter tecum egerim: Cum enim in ipsâ fronte libri nullo negotio potuerim tibi paria retulisse, & affixo tibi cognomento appositissimo atque meritissimo ita scripserim, *Contra Alexandrum Morum adulterum & cinadum*, cohibui me; partim tui misertus, partim ut legentium oculis atque auribus nonnihil consulerem, ne subito occursu tantæ fœditatis atque offensione averterentur.

Sed de his plus satis; ab infantissimo nunc titulo ad librum ipsum veniamus: id quod te, ut video, non delectat; nam rectâ eunti viam obstruis; & ægrostantem Doctorculum nescio quem Crantzius cum lectulo & culcitra, tanquam aggerem aut vallum obdis tibi & transversum extrudis. Qui *ager*, ut ipse ait, & ni fallor ægerrimus, id est maledicendi cupidissimus, haud scio an ventilatâ lodice vix se in cubitum erexerit, ut hæc sua febriculosa somnia deliraret. Mox quasi testamento jam factò subjicit, *Scripti propria manu & subsignavi licet ager corpore*. Age jam tu, si vis, animam; nos resignemus; & Lectori imprimis quid legaveris inspiciamus: multam, opinor, salutem; ne unciolam quidem; quid ergo? plorare: *Lege si potes & luge*. Me verò quòd ignotus minimè expectabam, secundum hæredem quincunce toto maledictorum aspergis. *Lege*, inquis, & *luge sæculi vicem, in quo maledicentia tantum licet*: Luge potiùs tot insipientes doctorculos, quos nisi maturè caveat hoc sæculum, vereor ne propediem & lugeat & luat. Tu verò tum luxiffes, cum inauditâ audaciâ *Salmasius* homo privatus, extraneus, nullâ injuriâ laceffitus, in universam Anglicanam Remp. atque Senatam fœdissimis contumeliis bacchatus est: tum luxiffes, cum probrosus ille anonymus Clamorem Regii sanguinis in nos eructavit, nec acerbissimis modò verborum contumeliis ad rabiem usque furit ac sævit, sed nobiscum sic agi oportere, decere, convenire, rationibus & argumentis, ut ipse putat, Christianis defendere conatur. Cognosce nunc, si potes, tuam ipse iniquitatem: cum externi, ad quos nostra nihil pertinent, nobis vel acerbissimè maledicunt,

ledicunt, & maledicentiam ipsam defendunt, vis omnes *legant*: cum ego & pro meo in patriam officio, & Magistratum jussu meos cives ac populares, me denique ipsum probris omnibus laesum defendo, vis omnes *lugeant*. Tum cavere Lectorem jubes, ne me *credat Historicum*. At neque tu Albertus es Crantzius; & hoc tibi edico caveas, ne ego antequam peroravero te citius Mendacem, quam tu me *Fabulatorem* coarguas. *Quis & qualis sit iste Miltonus*, inquis, *ignoro*. Non displicet; neque enim tanti est tuum nosse aut non nosse: Ego verò te statim novi & morbum tuum. *Quis sit*, inquis, *ignoro; libelli ejus satis docent*. Indocilis ergo Crantzius, qui ignorat; temerarius item atque injurius, qui ignotum illæius lædis, qui per calumniam ac maledicendi præproperam libidinem ex libro de divortiis, loco non citato, verbis aut non plenè aut perperam adscriptis, Blasphemiam falsò insimulas. Tu antè, quisquis es Crantzi, in malam pestem abieris, quam dixisse me *Doctrinam Evangelii & Dom. nostri Jesu Christi de Divortio esse Diabolicam*, usquam inveneris. Quòd si dixi fortasse, quam inde conficiunt vulgares interpretes doctrinam, quàm post divortium necessariò factum, omne aliud matrimonium interdicit, esse Diabolicam, id esse Blasphemiam quo tu pacto evincis? nisi si fortè Theologorum dictatis quibusvis contradicere, nunc primùm Blasphemia est credenda. Quod autem affirmas Doctrinam de Divortiis *ab omnibus patribus à Theologis veteribus & hodiernis, ab omnibus Academiis & Ecclesiis Britannicis, Hollandicis, Gallicis* eodem modo explicari, scito te vehementer hallucinari: & ignorantiam Doctore tibi & præsertim reprehensori turpem prodere: quam si vacat, in eo libro, qui à me *Tetrachordon* est inscriptus, exues. Poteris ibi, si libet, discere, quam ego tueor sententiam, eam & Patrum aliquot, & summorum postea Theologorum Bucer, Fagii, Martyris, Erasmi fuisse; quorum hic justò tactatu Phimostomum quendam Doctorem, tui comparem, eademque ferè blaterantem refellit. Interea non miror laborare te tantopere de inhibendis divortiis, cum animadverto etiam domi tuæ haud leve accidere divortium solere; nimirum sensus communis ab loquacitate tua. Quis enim mentis compos aut sententiæ suæ sic loquitur? *In Salmasio vix ipsi inimici aliud requirunt, quam quod fuerit iracundior, & male conjugatus*. Patere te doceri, doctorcule, quod pueruli sciunt. Non requirebant illi quod fuit, sed quod non fuit. *Ajs me Eunuchum dixisse Salmasium*, quod nunquam dixi: duos tantummodo versus ex Eunuchi Terentiani prologo desumpsi, ut Scenicum plorantis exordium, & lamentabile ridiculum risu, ut par erat, exciperem. *Nihil minus quam Eunuchum* fuisse affirmas: id meâ nihil refert. Tu tamen, quid hac in parte solus tam audacter pronuncies, cave. Adeone legum nescius ac rudis es, ut ullam rem difficilius probare te posse sine duobus testibus arbitreris? Sed minitaris deinde; *si quando prodibit viri summi posthumus liber, Miltonius sentiet mortuos quoque mordere*. Vos ipsi existimare potestis, qui vivum non pertiui, eundem mortuum quam non reformidem.

Æternum latrans exanguis terreat umbras.

Si mordacem in me mortuum emiseritis, scitote neque melle neque mulso placatum à me iri. Cognoscetis an & ego λόγον ἑπιτάφιον commodè possim scribere. *Dii boni*, inquis, *quam niger est Miltonius, si fides Salmasio?* at ipsam inferorum fuliginem si secum trahat, me, Deo benè juvante, denigrare non poterit. Tu Salmasii in me convicia ut lætè nunc refers! quasi pulmentum ægroto tibi hoc esset: contra illa convicia cum ego me, ut par atque æquum est, defendam, tunc tuum illud triste & querebundum rursus audiemus, *Lege & luge*; & illi *Dii boni* tui tunc rursus fortassè implorabuntur. Sed dic, quæso, Sacrosanctæ Theologiæ doctor, quos tu Deos bonos colis? vereor ne Carechumenus hic potiùs, quam Doctor dicendus sis. Docent sacrae literæ unum esse bonum Deum. Tibi si *Dii boni* sunt, erit fortassis & bona Dea; cujus tu Sacerdos & Mystagogus Corybantem in me nunc agis. Ego quæ in Morum attuli, quanquam tu *falsissima esse* præfidenter affirmas, sciunt illi esse vera, qui rebus omnibus interfuere, quique nullum Genevæ Crantzius eo tempore cognoverunt. Hoc sanè miretur quispiam si hæc Mori fides publica est, quo pacto, quòve nomine tua ista privata fides huc nobis ex grabatulo in præfationem irrepsit. Iniquitas certè in me tua fidem de illo quam infercis hic tuam in dubium vocat, qui me accusas, quòd *innocentissimo Typographo parcere non potuerim*. Ergo Vlaccus, qui me sibi prorsus ignotum petulantissimis convitiis adscripto

nomine palam appetivit, tibi *innocentissimus* est. Audi ergo iterum, Theologe, cui tu sacrae scientiae vix initiatus mihi videris, audi quam te tuosque mores Theologia sacra & sapientissimus praeceptor dedoceat: Qui absolvit improbum, & qui condemnat justum, abominationi Jehovae sunt aequè ambo. Verùm haud scio utrum in me ex ignoto factum modò inimicum iniquior, an in amicum ipsum ineprior sis Morum: cujus praedicatas virtutes tot vitiis interpunctas, & propè alternas introducis, ut non ornatum, sed maculis tantummodo variatum, non Morum, sed morionem demisisse abs tuis laudibus videaris. Pictor sanè eximius primam laudis lineam cum litura ducis; *semper magnas inimicitias exercuit cum amulis*. Vitium narras, Crantzi, in ministro evangelii quam minimè tolerandum; praefertim cum *iis inimicitias ipse*, quod fateris, *nimià loquendi libertate, locum saepe praeberis*. Deinde est arrogans & Gallicè *Altierus*, & Spanhemii iudicio & tuo. Haecenus nigro lapillo; nunc vario: *Felix ingenium, nisi crabrones irritasset*. Æmulos nimirum suos, non ipse aquila, sed ut muscas olim scarabeus ille vespæ filius. *Nullum novit Salmasius nobiliorem genium, si laboris tolerantior fuisset*: Ignavus igitur Morus; & tamen semper genio fati indulgit. Additque ipse Salmasius *variè lassisse uxorem suam*: Unde protervus in matronas etiam Morus; *præter inconsiderationem quoque tali homine indignam*: Salmasio itaque iudice, quid est Morus nisi morus? Hic autem fateor fati causæ fuisse, cur *ægrum* te subscriberes; manifestò enim febricitas. Qui sic tibi dixisse Salmasium ais, *siquid in Pontiâ peccavit Morus, ego sum leno & uxor mea lena*. Festivè tu quidem in hoc dramate personarum numerum anxisti, & uberem ridendi ansam, sicuti otium esset, porrexisti. Verùm siquid hujusmodi Salmasius amico tibi & privatum, siquid incommodius de se vel de uxore familiariter locutus est, id tu, nisi planè delirares, amicitiam saltem reveritus & arcanum domesticum, non tam stolidè hoc in loco effutisses. Sed redis ad laudes, *acutum iudicium Mori*; adijunge *inconsiderationem illam tali homine indignam*, res duas inter se conjunctissimas. *Felicitatem in concionando; & infelicitatem in scortando*: par alterum in Mori laudibus appositissimum. Accedit corollarii loco *trium linguarum peritia*: quæ professorem hunc tandem consummat nobis trilinguem; id est, cum supradictis virtutibus paulò plus quam tribolarem. Cum voto denique finem facis ineptiendi; ut *Deus Christianorum* (modo enim reliquisse *Deos bonos* tuos videris) *hanc mentem inspiret Potestatibus, ut hanc scripturandi licentiam Christianis infamem compefcant*. Vos itaque priores compefcant, à quibus hæc omnis licentia primò exorta est: mihi mei defendendi jus ac potestatem adversus contumelias vestras, uri spero, non eripient. Intelliges tum ipse, quam ego libens omni hoc genere contentionum superfedeam. Atque tibi jam, ut puto, satisfactum est: idque eò ampliùs feci, quòd Doctorem te Sacrosanctæ Theologiæ cum amplissimo phylacterio agnoscerem; Doctoribus autem mirificè delector.

Nunc Vlaccum paucis dignemur: nam & Vlaccus responsar, Typographus meus, & necessarius jam factus. Responsa hominis breviter colligam, ut perspiciatis quam bellè quadrent. Es veterator, inquam, Vlacce. Sum bonus, inquit, *Arithmeticus*. Et tamen queruntur, qui tibi expensum tulerunt, pessimè te numerare. Ego ad probitatis normam te exigo. Hæc tibi, inquit, *cancnem Logarithmicum!* Sophistica hæc est, Vlacce, non Logistica: perinde quasi idcirco solum Arithmeticam didicisses, quod in ea falsi regulam doceri audiveras. Clancularius es, inquam, & obæratu aufugisti. Tu mihi *Sinum tabulas, & Tangentium, & Secantium* crepas. At quibus tecum ratio est, expensi tabulis te urgent: idque ipsum est quòd sinuosum te nimis, & alieni cupidius tangentem, & malè secantem queruntur. *Trigonometriam*, inquis, *conversis Sinibus in Logarithmos artificialem absolvi*. At artificia interim tua & versutias Creditores luunt: Non trigonometram, sed tetragonum sine fraude cum illis te esse oportuit; non angulos & obliquitates, sed suum cuique metiri ac reddere. De cætero, ad tuam te confessionem ipsam rejicio. Londini. Parisiis, iniqui Librarii, iniquum iudicium, iniqui Judices; tu solus integer & castus: at illi contra te unum omnes cum audientur, vera esse ea quæ de te dixi, nemo non fatebitur. In me autem quam scelestus fueris, facilè evincam. Primùm scripsisti ad Hartlibium, petens, ut mea, siquid haberem, posses excudere; & simul de mea oculorum calamitate, effemne omnino orbus luminum, sedulo & quasi dolens quæfivisti: mox proditoriè, cum intelligeres nihil tibi à me excudendum venire, cæcitatem mihi, quam quasi sollicitè modò & dolenter inquirebas, eam statim sceleratè

sceleratè insultans palam exprobrasti. Nam Typographus, inquit, sum; *quid ad Typographos tam magnæ controversiæ, nisi ut operam suam?* Acutum sanè & typographicum! Non alius quisquam typographis plus hac in parte quàm ego concesserim. Num ergò tu famosissimo libello tuum subscribere profestum nomen quasi author esses, debuisti? & cujus ex libris lucrari cupiebas, neque nunc primùm, ut audio, lucratus es, ejus nomen turpissimis contumeliis maculare, cum privilegio scilicet, licere tibi existimasti? *Bellum*, inquis, *erat*; & simul miratur tua vastitas, quòd, factâ pace, bacchationes in me privatim tuas & singularem insolentiam impunè tibi esse noluerim. Nescis enim, vappa quid belli ratio, in causa etiam longissimè diversa, ab temulenta tua rabie discrepet. An siquis existimationem meam privatus per causam belli famoso libro violaverit, ea mihi injuria devoranda est, ut ne possim, cùm visum erit, me justâ & expectatâ defensione vindicare? *Non me puduit*, inquis, *quanquam ignominiosè accusatum, alteram editionem adorare.* At non omnes tibi similes sunt Vlacce, ut non pudeat fidem, pudorem, omnia lucro postponere; cujus sæda cupiditas adeò vilem tibi & abjectum animum ingeneravit, ut tuis ipse typis te ipsum graphicè nebulonem depinxisse non erubescas; eodémque tempore mihi maledicere, & meis ex libris quæstum facere. In quo quid cani similis fieri abs te potuit? cujus ego allatrantis capiti, cùm os illud vehementer infixissem, exclamas tu quidem & quaritaris; mox ut esculentum esse comperisti, reversus blandulè, rodis simul & liguris. Tu verò mea aut non omninò attingisse debuisti, aut non corrupisse; nunc inimicus librum meum non solum excudisti, sed ultione vilissimâ deformatum ac mutilatum & adversariis hinc inde obfustum exposuisti: quorum alterum rapacissimam lucelli cujusvis aviditatem tuam, alterum & tuam singularem malitiam & tuarum mercium improbitatem declarat. Hac tua sunt, Vlacce. Nunc remoto te circumpede Herum tuum aggredi tandem ab latere aperto liberius licebit. Qui quamvis non modò intus turpis, & sibi conscius, sed foris jam penè omnibus manifestus atque perspicuus sit, tamen cùm in audacia positam sibi esse spem unicam statuerit, absterfo ore, ut in proverbio sacro scortum illud, & assumptâ non solum viri sancti oratione atque personâ, sed sapientissimi quoque titulo Ecclesiastes novus cum malâ cruce, & sacrarum literarum Professor profanus incedit. Adeò ut mirerentur omnes in quo summa esse tot vitia reperirentur, in eo illa omnia potuisse ab impudentia tam longè superari.

Ego verò eorum quæ de te scripsi, More, cùm *affinxerim* sanè nihil, affirmaverim autem ea quæ & creberrimâ passim famâ, & mihi privatim testibus idoneis essent cognita, utrius hoc nostri *ad sempiternum dedecus* futurum sit, non id tuum, quod tamen tibi arrogas, judicium erit, sed, Dei voluntate, hominum integrorum sententiis dirimetur. Tu interim præfationes mihi (quid enim *tui præfatio* sit nondum assequor) vel *vanissimi* vel *mendacissimi*, quanquam uberrima tibi mendaciorum copia est, mitte *comparare*. Testimonialium ut sis tibimet callidissimus æruscator, præfationum tamen coactorem te mihi nolo. Nam quod ais, quæ de te protuli *ejusmodi esse, nemo ut sit eorum quibus paulo propius innuisti, quamvis iniquior esset, quin falsitatis perpetua coarguat*, id usque eò veritati planè contrarium est, ut eorum qui te *propius* norunt multi nuntiis, non nemo literis questus mecum sit huic me argumento facinorum tuorum tam uberi & copioso partim satisfacisse; tantum abesse, quicquam ut finxerim, ut permultas præclaras etiam, tuas res gestas silentio præterierim: se, si adfuissent, quod & optabant quoq; nonnulli, largiore me palmarum tuarum accessione & copia facillè fuisse instructuros. Tuum ergo illud *miserere*, quo tu & operarius tuus, par bipedum odiosissimum, *misereri meam vicem* vultis ridiculè videri, vobis vestrisque vicibus moneo refervetis, ego à me procul arceo: miserationes improborum cujusmodi sint, didici. Nam quid est, obsecro, quod miserationem hanc vestram inhumanam tandem commoverit? quòd *in te nempe hominem immeritum grassatus sim*. At ô gemina impudentia, & consciorum par callosissimum! vòsne ut audeatis vos *immeritos* asseverare, nisi fortè vocis ambiguo colluditis, quorum alter Clamorem illum infamem atque infandum edidit, alter excudit, uterque divulgavit? Discant omnes, quæ vos *cum bono Deo* affirmare soleatis, quàm sint pro nihilo habenda. Nec precationem feliciter, quàm miserationem adscivisti; aut ad *justam nominis tui defensionem aggredienti veram & verè recundam suggerat tibi Deus orationem, ab omni mendacio & obscenitate prorsus abhorrentem*: Alterum enim nunquam es præstiturus, ut mendaciis abstineas; alte-

rum iniquissimè precaris, ut cum tua facta obscœnissima sint, orationem suggerat tibi Deus factis abhorrentem: quod contrà precari debuisses, ut suggereret tibi Deus non verecundam, sed obscœnam: sic enim tua facta verbis saltem propriis & non mendacibus Deo atq; hominibus confessus esses; sic non hypocritam egisses; quod Deo longè gratius fuisset. Nunc non Deus te, sed tua illa Dea audit Cotytto, sive ea Laverna, sive utraque est, labra tacitè moventem:

*Da mihi fallere; da iusto sanctoque videri:
Noctem peccatis, & stupris objice nubem.*

Quæris quæ sciam quæ tu tecum? dicam. Vocale quiddam, si nescis, omnis, totusque homo est: non lingua, non vox hominis sola loquitur; vita ipsa, mores, facta, quid quisque velit, tacente sæpius linguâ, clamant atque testantur. Tu itaque hæc tacitè; illa clarè; *Orationem videlicet ob omni mendacio & obscœnitate prorsus abhorrentem, hoc est inquis dissimillimam tua.* De hoc utroque sigillatim à me tuo ordine respondebitur. A mendaciis exordiris: *nam ut hinc, inquis, ordiar, quid mendacius ipsa fronte libelli tui? quem, nescis quare, Defensionem secundam pro populo Anglicano vocem; re quidem verà inquis teterrimam contra me Satyram & ventosissimum Panegyricum à te dictum tibi.* Næ tu mendacia jejunos admodum & esuriens, sed inani morsu captas, si toto libro nihil mendacius ipsâ fronte invenire potes: Quam ego & veracem esse, & per omnia libro consentaneam facilè demonstrabo; quid enim appositius, quid accommodatius ad defensionem Populi Anglicani, quàm si ejus vitam & mores turpissimos esse convincam qui probrosissimo libello edito Populum Anglicanum tantâ injuriâ laceffisset? eum te esse confirmo. Quid si digressus aliquoties essem, & in materiâ præsertim tam tritâ & sæpe tristi Lectoris nonnunquam recreare animum aliunde experirer? Tunc adeo pressus & minimè laxus homo es, ut latum unguem ab argumenti cancellis discedere quoquam licere non putes? quæ lex Rhetorum tuorum digressiones istiusmodi reprehendit? Ego si exemplis, quod possem, Oratorum illustrium explicarem quid hac in parte liceat & usitatum sit, efficerem ut appareret statim facili negotio, quàm tu harum rerum rudis atque ignarus sis. Nec solam Satyram, quod ais, in te scripsi, sed ut perspicerent omnes, libentius me & multo studiosius bonos collaudare, quàm malos vituperare, clarissimorum aliquot nominum laudes qui vel patriam armis & consilio egregiè liberassent, vel mihi saltem facta eorum defendenti favissent, (cum id etiam causam cohonestaret) & passim admiscui, & plenius introduxi. Atque adèd **ne** hoc quidem, quòd serenissimæ Suecorum Reginæ grates porius, quàm laudes persolverim tu unquam ostenderis à Defensione Pop. Anglicani, cui illa impensè existimata est favisse, alienum fuisse. Quid si, quod objectas, **me denique** laudassem aliquantisper digressus? quis ea tempora, eas persæpe causas incidere non fateatur, ut propriæ laudes etiam sanctissimis modestissimisque viris indecoræ non sint, nec unquam fuerint? hunc etiam locum uberimum exemplorum illustrare copiâ si vellem, equidem me omnibus facilè probarem tu obmutesceres. Sed me nusquam laudavi; nec, quod criminaris, Panegyricum à me mihi met dictum usquam invenies: Singulare quidem in me divini numinis beneficium quòd me ad defendendam libertatis tam fortiter vindicatæ causam præter cæteros evocasset, & agnovisse fateor, & nunquam non agnoscere debere: & præclaram hinc minimèq; culpandam, ut ego quidem arbitror, exordiendi materiâ sumpsisse. Petitus deinde ab illo Clamore Regio convitiis omnibus atque calumniis, & infimorum numero habitus, non me laudibus, quanquam id nefas non erat, contra adversarios despectores, sed nudâ ac simplici rerum mearum narratione contentus, tuebar: id Populi Anglicani quem defendebam, quanti interesset, uti ego meam existimationem non planè abjicerem nec obtrectandam quibusvis & obculcandam relinquerem, præfatus antequam mei facerem mentionem sedulò ostendi: offensionem denique sicujus fortè hac in re incurrissem, haud negligenter sum deprecatus. Hæc tu si propter invidentiam & livorem aut non legere aut meminisse non vis, quid est reliqui nisi ut crepes? nullum enim in fronte libri mendacium, nisi abs te per malitiam atque calumniam conflatum reperietur. Quanto mendacior *Alexandri Mori fides publica?* an te omnia in illo libro ex fide publica scripsisse audes dicere? atqui aut hoc tibi necessariò dicendum, aut libri illius fronti nulla fides est. Ita tu dum in titulo tuo putidus, in meo maliciosus es, aut fides

publica frontem per te, aut tua frons fidem perdidit. Pergis de mendaciis. *Alterum est, inquis authorem esse me libri, cui titulus, Clamor sanguinis Regii.* Quod cum ego verum esse firmissimis testimoniis jam supra demonstraverim, réque illius libri certissimum curatorem atque editorem omnium jure gentium & legibus pro Authore habendum esse, sequitur ut quæ mei fallendi spe nixus hoc loco vociferaris, quasi author non esses, tamen infirma per se, atque inania sunt nunc fundamento illo fallaci subruo, suâ sponte corruant atque subsidant: similitque ut totum illud mendacium, illa omnis temeritas, imprudentia, immanitas, quâ me per summam impudentiam hinc oneras, in teipsum recidat. Exclamantem iraque & frigentem & tuo laqueo impeditum, te hîc prætereo: nugas autem quasdam tuas sine risu non possum; per quas acutiùs & miserabilius exclamare te putas. *Nam licet, inquis, ea crimina quæ in me conjicis vera essent, tamen contra jus & fas omne esset, quod nullius in nos autoritatis, quoddam tribunal excitas, criminationes publicè spargis.* An nescis ergo, hominum ineptissime, idem hoc tribunal esse, eandem sellam atque autoritatem, jus idem criminandi & judicandi, quod ego vestro primùm Salmasio, mox Clamatori Regio defensione justissima eripui? vestrum ego nunc exemplam atque judicium in vos converto, vestro jure utor; vestrum ipsum tribunal, vestra subsellia, quæ in nos parastis, de vestris erepta manibus in vos justissimè statuo. *Deinde, inquis, tamen si libri author illius essem, non tibi tamen integrum fuisset tot scommata nihil ad causam pertinentia huic propinare saculo.* Videte, quæso, æquitatem hominis: Sibi & Salmasio licere vult omnia, calumnias, mendacia, contumelias; nobis vera in illos crimina retorquere, quasi ad causam scilicet minùs pertinentia, non licebit. Sane qui res, rationesque rerum recto judicio ponderare solent, non dubito quin mecum sentiant, nihil vehementius ad causam pertinere, quàm quali quis vitâ atque moribus sit qui eam acerrimè defendat. Ego causam Regiam, qui vehementissimè defenderit, si aut corruptum esse aut facinorosum arguo, haud levi argumento impugnâsse me causam Regiam satis intelligo: Si mendacem, si turpem, si perfidum per omnem vitam criminatorem nostrum esse ostendo, eundem quoque in nos esse eò faciliùs fidem facio. Tu interim cum duo tibi proposueris; *alterum, ut ostenderes nec esse te libri autorem illius, nec id fuisse mihi persuasum;* alterum, *falsa esse quæ in te conjecta sunt probra,* nihil horum efficis; sed dissolutus ac fluens, modò huc, modò illuc vagandorum eadem inculcando, ignarus quàm in propinquo tibi effusè nunc, pabulanti latens à tergo atque intactus hostis instet, dum nescire me puras quid sit libelli authorem esse, aut quid tu feceris, in eadem perstas vel futilitate vel fallacia. *Quid commerui? quid peccavi? quando Populum tuum lasi? Cavillaris etiam; quando boves tuos aut equos abegi?* Non tu boves meos abegisti, Cacus pastor ut sis; sed alienas oves abduxisti, tuam deseruisti Phryx novus Alexander, vel etiam Cataphryx Morus. *At sciscitari ex amicis credo potèram, quos isthic apud nos habes, nec paucos nec vulgaris nota.* Quasi verò ego, qui divinus, ut ais, non sum, tuos amicos quinam essent, scirem, qui ante hunc Clamorem belluinum abs te editum, ne vagiùs quidem adhuc te aut infantem natum sciebam. Aut tu planè sensu, vel saltem logicâ destitutus es, aut ejus rudimenta non sic dedidicisses, relationes in sensum non incurrere. Itaque & inimicos esse tibi tam multos eosque tuâ non pietate, sed turpitudine quæsitos necdum audieram; neque ut ludibriis ram esses opportunus, neque ut tu Veneris nepos, Junonem sic iratam tibi haberes: quæ tibi essent infensa numina æque ignorabam, & qui essent Crantzio Dii boni. *Anni duo sunt, inquis, ex quo tuum hoc drama exornas.* Quanquam hoc perridiculum est, quod optasses nunquam editum, id serò editum queri, & sum ego qui elaboratum rectè atque limatum siquid est, id diu accurasse si dicor, non reprehendendum me magis quàm Scriptores quosque optimos putem, qui tarditatem scribendi imputatam sibi à sciolis faciliè contempserunt, tamen & hoc esse falsissimum ex præmio superioris libri intelligitur, ubi cur maturiùs non respondissem causam reddidi, & errare te vehementer scito, si operis tam ardui fuisse credis vel inanem clamorem refutare, vel te cuivis obnoxium ludos facere. Nec mihi tot subcivivis horulis dicta illa Floralia, quæ vocas, quot tibi furtivis noctibus atque dieculis facta illa Fescennina steterunt. Et periisset sanè, hîc enim tecum sentio, paradus ille tuus, & ficus & morus & sycomorus; quibus nequitiam tuam, quantum potuit fieri, honestè adumbratam, quoniam sunt qui rem oculis non visam, factam credi nolint, istius defensionis inanitatem ridens, vel argutè vel contemptim exposui: periissent, inquam, illi omnes

non sanè flosculi, sed arbusculæ, nisi tu in horto mœchatus esses: ex hortenſi & suburbana cultione tua, non ex urbanitate meâ amœnitas ista omnis effloruit. Quod autem in frontispicio *Satyra in te meâ* (quæ non magis *Satyra* est, quàm quæ est *Marci Tullii in Vatinius* quemvis oratio) *tanquam propylæum operis illustre collocasse* me ais, quid *Morus Græcè significet*, frustra tu quidem propylæa somnias; non ita eram decori nescius, ut sublime quicquam aut tragicum in historia tua ponerem: Ego tuguriolum illud tuum in horto, tu Palatium illud verus, in quo hortus ille erat, fortasse cogitabas; & in illa olitoris cellula, haud dubiè Palatinus adulter tibi videbaris. Id ipsum autem Græcè significare te dixi quod etsi lingua nulla esset, reipsâ te esse nunc dico. Illud tamen negaverim, quoties te tuo nomine *Morum* appello, *invidiam me velle*, quod queres, *ex nomine facere*, & moriam tibi objicere; mihi enim id ferè in mentem non venit: sed Professori Græcæ linguæ Græcum etymon *Mori* ita perpetuò salire per cerebrum tibi solet, ut nemo salutare te possit *More*, quin tu ab eo te stultum appellari morosè admodum suspicèris. Hæc sunt & hujusmodi quæ tu paginis paulo minùs viginti, cum Authorem te non esse *Clamoris Regii* probare debuisses, nugatus es: in quibus singulis si otari tecum diutiùs & morari vellem, ipse *Morus* essem. Nunc tandem ferio videris velle agere. *Non rumores, non sermones, sed literas testes dabis, admonitum me fuisse ne in hominem innoxiam incurrem.* Literas ergo inspiciamus, quas in medium affers amplissimi viri *D. Nieupertii Fœderati Belgii Legati* ad te scriptas; quas tu, ut videtur, literas non ad probationis vim, quam nullam habent, sed ad ostentationem solùm legendas proposuisti. Is, quod singularem viri amplissimi humanitatem declarat (quid enim is non viri boni, qui tui indignissimi causâ tantopere laboraret?) ad *Dom. Thurloium Secretarium* adit, tuas literas communicat. Cum nihil se proficere videret, ad me duos viros nobiles, amicos meos, cum literis iisdem tuis allegat. Quid illi? Literas illas *Mori* recitant, rogant, & *Legatus Nieupertium* idem rogare aiunt, uti literis tuis, quibus authorem *Clamoris Regii* negares te esse, fidem haberem. Respondi non esse æquum quod postularent; neque tantâ fide *Morum*, neque id fieri solere, ut contra famam communem & rem alioqui satis compertam negantis de te rei & adversarii solis literis crederetur. Illi, cum aliud è contra nihil quod dicerent haberent, pugnare desinunt. Si hæc non credis, tute percurre *Legati* literas, quibus ego nunc testibus in te utor. *Optabat eum non invulgare librum: verùm id mei juris erat & potestatis. Ne tibi banc injuriam facerem, ut illud tibi opus imputarem: At liquere sibi, aut unde sibi liqueret, injurium tibi hoc esse quòd imputassem, non scribit. Saltem ut nihil vellem inserere, quod te tangeret. Quidni verò te tangeret quod ad te pertinet, nisi id ad te non pertinere demonstrasset? demonstrare autem non potuisse, argumento firmissimo est, quòd cum *Dom. Thurloio Secretario* idem denuò persuadere vellet, nihil habuit quod mitteret, præterquam idem illud exemplum literarum tuarum; ex quo & illud faciliè perspicuum est, rationes illas ad me allatas ob quas optabat, ne vellem eum librum evulgare, nihil conjunctum cum *Reipubl. rationibus* habuisse. Noli itaque tu literas *Legati* corrumpere: nihil illic de hostili spiritu, nihil de importuno tempore; tantùm dolere se scribit noluisse me rogatu suo tantillum moderationis ostendere: id est, noluisse me suo privatim rogatu tibi adversario publico rem gratam facere; opus excusum & jam penè editum revocare & de integro retexere. Excusatum me habeat vir amplissimus, & præsertim *Legatus*, si injurias publicas privatis intercessionibus condonare noluerim, nec sanè potuerim; multoque minùs eas injurias *Clamoris Regii*, quæ neque ad bellum neque ad pacem recens factam ullo modo spectarent. Bellum illud contra *Anglos*, non contra *Reipubl.* fuit: bellum vestrum non contra *Anglos*, sed contra *Reipubl.* est. An si quis *Regiarum partium* per bellum *Regium* quicquam in nos commisit, id per pacem *Batavicam* à nobis non erit vindicandum? si quis in *Reipubl. nostram* contumeliosè quid scripsit, id post pacem cum *Batavis* factam non erit refellendum? an per alienum bellum plus *Regiis* in nos, quàm per nostram pacem nobis in *Regios* licebit? At non nos cum *Regiis* aut eorum *Clamatoribus*, sed cum iis *Provinciis* pacem fecimus, à quibus causa *Regia* longissimè sejuncta est; eamque pacem in qua de hostibus nostræ *Reipubl.* non modo non favendis, sed ne tecto quidem recipiendis nominatim exceptum est. At enim hoc intempestivum & ἀπειροκαλον fuit, quòd alienissimo tempore cum omnia hic & isthic festis ob pacem ignibus collucere, tu solus gelidâ perfunderis. Equidem non in eo positam ἀπειροκλίαν existimabam.*

Tu lautus homo ista melius: doleo non satis perpenſa à me officii momenta in te mei. At graviter peccatum est: tum enim *latis clamoribus nostrum vestrumque cœlum consonabat*. Quasi verò te ardelione & incendiario benè multato, non multo lætius illi ignes pacifici & sociales relucere: quasi etiam *vestrum nostrumque cœlum* faustis clamoribus non multò lætius consonet; cùm infaustus & feralis inimicorum clamor compescitur. Quod tu itaque alienissimum tempus, id ego opportunissimum fuisse contendo: nec *obstrepiſſe* me, quod ais, *Pacis articulis*, sed acciamaſſe & plaufiſſe. Postremò & me prorsus ignoras, & tibimet intra paucos vericulos manifestò mendax deprehenderis. *Abs te*, inquis, *quo factum sit animo non interpretor*: Et statim, quòd *depositis armis, animum retineres armatum*. Mirum ni ex eo bello quæstum feci, aut stipendium aliquod navale, qui factam pacem usque eò molestè tulerim. Dicam igitur quod me dicere neque ullum obsequium, neque necessitas cogit. Falleris tu quidem magnoperè, si quenquam esse Anglorum putas, qui Fœderatis Provinciis me uno sit amicior, aut voluntate conjunctior; qui præclariùs de Republ. illa sentiat; qui eorum industriam, artes, ingenium, libertatem aut pluris faciat, aut sapiùs collaudet; qui bellum inceptum cum iis minùs voluerit, susceptum pacatiùs gesserit, compositum ferò magis triumpharit; qui denique obtræctoribus eorum minùs unquam crediderit. Unde tu nullam in me calumniam mendaciorem aut minùs congruentem affingere potuisti. At *illum rerum cardinem aucupatus esse videor, ut prodeuntibus demum articulis pacis obstreperem*. Tu scilicet cardo rerum; in te pacis articuli vertuntur; hunc si attingas, actum de pace est. At quem hominem? quo numero? civem credo egregium, Senatorem primarium, ornamentum curiæ: immò ne civem quidem, sed inquilinum, alienigenam, & Scoto-Gallum impurissimum, odiosum omnibus atque offensum, Reipubl. hostem, qui si quòd expulsus, ejectus, & in rem malam amandatus esset, ne tantillum quidem articulis pacis noceretur; immò satisficeret potiùs. Tu itaque desine, si sapiſ, politicari; & pacis articulos cave dehinc muſſites, nequis te ex pacis articulis Regii Clamoris editorem ad supplicium poscat. Pollicitus sum, inquis, Legato, *nihil indecens exiturum è calamo meo*. Neque fefelli; vel siquid omnino illa in parte commisi, in me solum commisi, dum tuos excutere putotes, tua tractare inquinamenta sustinui: & quòd illic etiam præfatus sum, non tam quid me magis decuisset, quàm quid te dignum esset spectabam. Nec tamen indecentiùs aut acerbius in te ego, quàm olim viri gravissimi in improbum quemque ac perditum & concionibus honestissimo quoque civitatis in loco atque conventu habitis, & scriptis palam editis inveſti sunt. Verùm ad illud nunc venio quod virum sanctissimum & hujus ætatis longè castissimum offendit Morum; *illoto scilicet sermone utor, verbis nudis & prætextatis*. Propudium hominis & prostibulum! Tène illota verba reprehendere qui facta turpissima patrare non erubuisti? Jam non pœniteret profectò, siquid in hoc genere liberiùs paulo dixiſſem; etiamsi aliud inde nihil assequutus essem, nisi ut elicerem ex te dissimulationem hanc improbiſſimam, teque personatum omnibus vel hinc palam educerem hypocritarum omnium deterrimum. Quod autem tu mihi dictum libro toto ostenderis, quod verbum illotius, quàm hoc ipsum Morus? sed non in verbo neque in re, sed in te vitium omne atque obscœnitas tota est. Tu Fauno quovis aut nudo Satyro turpior, bona verba uti nuda essent tuis moribus effecisti. Tuam nulla umbra, ne ficus ipsa quidem, velare turpitudinem potuit. Qui te dicit, tuaque flagitia, eum necesse est obscœna dicere. Itaque si in tuum opprobrium vel nuda verba exeruiſſem, facilè me etiam gravissimorum Authorum exemplo defendiſſem. Qui ita semper existimarunt, verba nuda atque exerta cum indignatione prolata, non obscœnitatem, sed gravissimæ reprehensionis vehementiam significare. Quis unquam Pisoni Annalium scriptori, qui propter virtutem & pudicos mores Frugi dictus est, vitio vertit, quòd in Annalibus questus est *adolescentes peni deditos esse*. Quis unquam Sallustium Scriptorem gravissimum reprehendit, quòd etiam in Historia dixit;

Ventre, manu, pene, alèa, bona patria dilacerari.

Quid Herodotum, Senecam, Suetonium, Plutarchum, Authores omnium gravissimos adducam? quos tu si negas verba etiam plusquam prætextata, rélique satis turpes rebus gravioribus aliquoties immiscuisse, satis declaras te iis in

Authoribus verfatum non esse. Hoc si omni tempore & loco indecens est, quoties tu Erasmo doctissimo qui Roterodami stat areus, quoties Thomæ Moro nostro, cuius tu nomen tuo commaculas, quoties denique ipsis Ecclesiæ patribus antiquis, Alexandrino Clementi, Arnobio, Lactantio, Eusebio, dum obscœna veterum religionum mysteria vel denudant, vel derident, indecentiæ & obscœnitatis dicam scribere debebis? Verùm tu fortassè, ut sunt ferè hypocritæ, verbis tetrici, rebus obscœni, ne ipsum quidem Mosen istâ noxâ immunem abs te dimiseris; cùm alibi sapiùs, tum etiam ubi Phiniæ hasta quâ parte mulierem transfixerit, siqua fides Hebræis, apertè narrat. Ne ipsum quidem Iobum pudentissimum ac patientissimum, dum meretricem sibi uxorem nudato & prisco sermone imprecatur, si ipse alienæ uxori insidiatus unquam fuisset. Non te Salomonis Euphemismi censorem: non Prophetarum scripta tuam turpitudinis immò nonnunquam planè obscœni censuram effugerint, quoties Masorethis & Rabinis, pro eo quod disertè scriptum est, suum libet Keri adscribere. Ad me quod attinet, fateor malle me cum sacris scriptoribus *Ὁσιώτατοι*, quàm cum futilibus Rabinis *Ὀχλημοῖα* esse. Tūque frustra Marcum Tullium inclamas; qui si in aureo illo quem citas, de *Officiis* libro, illud jocandi genus elegans, urbanum, ingeniosum, facetum arbitratur, quo genere non modò Plautus & Atticorum antiqua comœdia, sed etiam Philosophorum Socraticorum libri referti sunt, id quod illic legisse poteras, non ille mihi quidem nimis angustos, non nimis severos decori statuisse fines videtur, ut cuiquam difficile sit intra eos fines sese continere; nedum ut ego me non continuerim. Noli itaque tu mihi homo inquinatissimus, de honesto & decoro ineptire; non est tuum, mihi crede; immò tu sic habeto, nihil minùs decere, nihil ab ratione ipsa decori magis abhorrere, quàm te talem, qualis es, lautum sermonem usurpare, aut illotum reprehendere. Sed videris nunc velle rem omnem in pauca redigere: *Non sum*, inquis, *autor Clamoris*. Non suades. *Res patet, dilucet, eamque pluribus argumentis affirmare tam sit ineptum, quàm in clarissimum solem mortale lumen inferre.* Desine ampullas; dic tandem aliquid. *Ipse ego quantum pessum reclamo.* Nempe nunc nudè; minacitèr modò & legiè; nunc miserè. *Amici non tacent.* Ex ore tuo. *Ecclesiastæ admonent.* Fide tuâ. *Legati confirmant.* Ex literis tuis. Quid hoc omne aliud est, nisi illa initio tua singularis negatio, *Non sum autor?* Verùm tu, antequam ad hunc locum pervenisti, jamdiu intelligis miser quo loco restuæ sint; quos in laqueos te indueris; quibus à me vinculis obses tenearis: nunc quantum voles clama, Te non authorem Clamoris esse; cùm omnium gentium leges atque jura, Praconem te mihi pro Clamatore, Procuratorem pro Authore tradiderint. Quid nunc Authore fiat, aut ubi terrarum degat, nihil moror: vixerit sanè in Gallia, & simul in Hollandia *jucundum fuerit videre*, quod narrat ipse, *quibus ludibriis, quibus periculis Legati nostri eo tempore conficarentur: sit vel Satanicæ minister Synagogæ, non laboro; hoc saltem unum benè fecit, quod te tam diligentem sibi tamque fidelem diaconum, non Evangelii, sed infamissimi libelli ministrum reliquit.* Age nunc triumphos de me istos, quos ego flebiles tibi efficiam: profer in medium, si potes, mea illa mendacia, meam illam imprudentiam, temeritatem, audaciam, pertinaciam & impudentiam, meum illud ingens piaculum quòd te Regii Clamoris affirmaverim authorem. Clama quantum potes è longinquo ad Populum Anglicanum quem illo antea nefario Clamore edito tam indignè læsisti: nam accedere non audes. Vociferare, inquam, si satis in tuto es; *Quantum te, Popule Anglicane, tua de Miltono fefellit opinio!* Hæc enim ipsa dum clamas, dum plaudis tibi, & tanquam elapso gratularis, nescis me lustra tua, & sylvas anonymas indagassè, nescis in plagis te meis esse: sentit Pop. Anglicanus me non poenitendum vel defensorem juris sui, vel venatorem ferarum suarum. En ego te reluctantem obtorto collo, tractatum per ora omnium, pestem populi, in Ecclesia verrem, caudâ non minus, quàm obliquo dente maleficum, in conspectum omnium protraho. Têque belluam Pop. Anglicano inspectandam, non Ædilitatis, sed Defensionis meæ gratissimum munus edo. Tu interea, nequid desit ad triumphum, quem de me, ut putas, deluso atque decepto agis, quòd authorem Clamoris te dixerim, adhibes, ut solet, jocos. Et *frontem*, inquis, *immeritò perfricare diccris, tota enim jamdudum frons tibi periit.* Noli nunc de me queri; noli *sarcasmos, & sannas & scommata*, simulatâ rursus gravitate, reprehendere: memineris ut hi ludi à teipso instaurari & introducti nunc sint; ut reprehensos modò & damnatos ipse nunc revoces. Facetus esse cupis; non succurrit in præsentia: suggeram itaque ego tibi jocos quosdam

quosdam tuos; & quod triumphum maximè deceat, militares: quique admo-
neant te temporis cuiusdam, in quo frons tua iam validè *perfricta* est, ut tibi
tum multo maluisses totam frontem periisse. Meministi fortasse illius diei, im-
mo verò diei, credo, & horæ & loci meministi, cum tu Pontiam in domo
Salmasii ultimùm, ut opinor, convenisti: tu illam, ut copulæ renunciare; illa
te, ut nuptiis diem diceres. Quæ ubi è contrario pactum stupro conjugium dis-
solvere in animo tibi esse videt, tum verò tua innuba, non enim dicam Tisi-
phone, impatiens tantæ injuriæ in faciem tibi atque oculos, non sectis ungui-
bus, furens involavit. Tu qui teste Crantzio (præstat enim non sine tua fide
publica tantum certamen exordiri). qui teste, inquam, Crantzio *Gallice Altier*,
Latinè feroculus esses, teste, Deodato, *terribiles ungues ad tui timentiam haberes*,
pro virili tua parte ad foemineum hoc genus pugnae te comparas. Stat arbitra
certaminis Juno Salmasia. Ipse Salmasius in conclavi proximo decumbens pe-
dibus æger, ut prælium commissum audit, risu penè moritur. At heu nefas!
imbellis noster Alexander, & Amazoni congressus impar, succumbit. Illa in-
feriorem nacta, in frontem & supercilia natumque hominis tum primùm su-
pernè peccat: miris capreolis & Phrygiano opere totum jacentis vultum per-
currit: nunquam tibi More lineamenta Pontia minùs placuere. Ipse plenâ jam
utrâque margine genarum, scriptus & in mento necdum finitus, ægrè tandem
furgis: sed ne poeniteat te, homo ad unguem factus; non jam Professor, sed
tamen Doctor Pontificius: jure enim poteras tanquam in picta tabula scripsisse,
Pontia fecit. Quid autem? Doctor? immò codex jam factus, in quo ultrix
Pontia sua adversaria exaravit stilo novo. Sensisti puto Vlacci tabulas Tan-
gentium & Secantium ad radium Cifrarum nescio quot lugubrium in pelle tua
excudi. Tu tum More *facie non integrâ* domum te proripuisti: fronte quidem
exporrectâ, quam vix contrahere jam poteras; superciliosus tamen & capera-
tus, quippe derepentè multò literatior; & quantum potes, abdis te quoque,
reconditæ ut posses dici homo literaturæ. Eho noster Ecclesiastes! ubi es?
quid lates? expectant te jam nunc, qui *tibi aures è superiore loco dicenti accom-*
modare solebant. Sed tibi misero nunc Pontia è superiore loco dixit, tuisque
auribus ungues accommodavit. Redde nunc tuum vultum nobis, Ecclesiastes,
antiquum sanè & rugis venerandum; cur apocryphus vis esse? cum ipsâ Pon-
tiâ Pontifice canonicus jam maximè sis & rubricatus. Quin etiam hinc Cri-
tici, inde antiquarii ad fores te inclamant; tui videndi desiderio ardent. Ema-
navit, nescio quo pacto, novas quasdam inscriptiones Gruterianas apud te esse;
alii Arabicas, alii Copticas aiunt; qui veriùs, Ponticas ex terra Taurica. Om-
nes uno ore consentiunt pulcherrimas esse oportere, utpote in aere frontis tuae
tam graphicè, Pontiano præsertim onyche, insculptas. Nemini responderet Mo-
rus, omnibus negatur, spernit omnium desideria; & delibutus unguentis domi,
litteras dediscere Pontianas mavult. Hæc habui, More, quoniam te mecum jo-
candi cupidum animadverti, quo ego tuum de me triumphum velut militari car-
mine exornatum volebam. Quidni enim pugnas tuas tum maximè com-
memorarem? quanquam palma quidem erat Pontia; illa tibi lemniscos tantum-
modo reliquit. Etenim quod tuum non est, tibi non attribuo; tamen tu id
toto libro, quasi absurdum meum insectaris, oblitus te procuratore & chiro-
grapho tuo fidejussorem mihi factum; oblitus, quod æs alienum tu esse dicis,
id nunc legitimè non minus tuum esse, quàm cujum tu esse dicis. Tu itaque
cœcitatem cyclopeam mihi exprobrâsti; & quod impudentius est, dum id negas
fecisse, iterum facis: Qui nulli tum fuerant oculi, nunc *exemptiles & Lamiarum*
sunt. *Narcissus* nunc sum; quia te depingente nolui Cyclops esse; quia tu effi-
giem mei dissimillimam, *præfixam poematibus* vidisti. Ego verò si impulsu &
ambitione Librarii, me imperito, Scalptori, propterea quòd in urbe alius eo
belli tempore non erat, infabrè scalpendum permisi, id me neglexisse potiùs
eam rem arguebat, cujus tu mihi nimium cultum objiciis. Tu itidem is es, qui
clarissimum virum, Consilii Statùs tum Præsidem, contumeliis incessisti; de
quo iratior, quàm de meipso, quæsi ex te quid aliud esset calumniari perpe-
tuo bonos, quàm esse Diabolum. Hinc tu pulchram nactus hypocritandi oc-
casionem ex Crantziana videlicet calumnia, quasi ego *Christi Doctrinam de Di-*
vortio quemadmodam à Theologis explicari solet, diabolicam dixissem, qui ater modò
eras & maledicentissimus, nunc albus repentè factus, & mitis & patiens *agis*
gratias, quòd *te communi cum cœlesti doctrina convitio honestem*. — Hyana!
aut si qua alia est bellua, tam tetrâ fraude noxia atque infamis! tunc cœlestem
doctrinam

doctrinam tot tuorum facinorum asylum atque perfugium speras fore? Sed perge quò tendis: si enim Theologorum quasvis explicationes pro cœlesti doctrina amplecteris, toto cœlo, ut te dignum est, erras. Quin & Apostoli gloriosum illud cum bestiis pugnandi martyrium tibi met tribuis nequissime; qui nuper non homo cum bestia, sed ipse bestia cum homine, id est cum scœmina, de fide connubiali abs te rupta pugnam tam inhonestam pugnasti. Reversus deinde ad mores pristinos, solitamque jactantiam, dicendo me provocas. *Neque verò, inquis, mihi tantum derogo, quanquam nihil arrego, ut te commodius aut facilius quam me putem posse dicere.* Concedo equidem, si tibi istum in modum furari licet: hæc enim ipsa verba, quibus copiam tuam venditas, ex oratione Marci Tullii pro Roscio Amerino apertissimè furatus es. Atque hiuc putò est, quòd Francofurtanas nundinas librorum tuorum Catalogo tam copioso nobis obrudas cum editorum tum edendorum: ex quibus aliqui sunt quos videre gestiam; & imprimis illum *de gratia & libero arbitrio*, ad amicam præfertim illam si scriptus est, cujus tu nunc gratiam, rejectâ pro arbitrio Pontia, accommodato forsitan argumento ambis: tum illum *de Scriptura sacra*, quorum Scriptores multa humanitùs & imprudenter scripsisse ferunt te affirmare: illum deinde *pro Calvino*, quem tu veluti Prophetam extructo monumento Phariseus exornas, vitâ & moribus jugulas: nam quæ *prodibunt* opera tua, quæ *premis & retractas*, & *ad umbilicum spectantia moliris*, ea meritò suspicantur omnes esse turpissima. Illam *de piis fraudibus dissertationem* sanè expecto: nam de impiis abs te factis fraudibus abundè audivimus: enim verò *Commentarius ille tuus*, quinam sit in quintum *Evangelium* futurus demiror; nam illa quatuor priora jamdudum factis abnegasti: unde & *Theoremata illa practica* mirè desidero, nam tu in practicis egregius homo sine controversia es; id quod de te tot fabulæ non fabulæ testantur. Ad illa autem *loci novi fœderis*, & *axiomata quibus ex veteri novum fœdus illustratur*, Pontia quoque notas vellem simul ederes. Et postremò isthuc memineris, te alterum volumen operum tuorum, quod Genevæ in Bibliotheca publica etiamnum extat, totum omisisse: uti etiam inscriptiones illas, cum frontispicio mirabili, quas quavis opus Pontianum, in tua tamen membrana tuas esse, adstipulante etiam Justiniano, rectè dixerim: nam Noctes tuas, nescio an Atticas cum Pontia, sive dialogum morillum, alii spurium, alii duntaxat embryonem, qui subtiliùs non inter libros, sed inter liberos tuos numerandum existimant. Sed properabas credo ad alteram instituti operis partem, calumnias meas. Nam mendacia, id nempe unicum, quòd te authorem Clamoris dixerim, partem tui operis longè maximam tandem aliquando confecisse te significas. Cum autem leve hoc merito cuiquam videri possit, etiam si falsâ aliquâ persuasione imbutus attribuissem tibi librum istum, alioqui nec improbatum tibi, nec tua existimatione indignum, cur unum tantummodo noxam tam verbosè tam iracundè summa cum invidia rei per se levissimæ sic exaggeres atque exagites, perinde quasi in se omnes impietates & crimina complecteretur, nisi jam antea docuissem, id magis mirandum possit cuiquam videri. Sed ea nimirum arx erat unica, in qua spem omnem collocaveras; si persuasisses plerisque te authorem Clamoris non esse, méque mentitum, in altera parte quam de calumniis vocas, de quibus quod pro te dicas nihil prorsus habes, sperabas te facili defensione usurum contra me scilicet mendacem jam antea compertum, téque omnes vitæ maculas apud longinquos & ignotos hæc arte gratis eluiturum. Verùm ego cum præter spem opinionémque tuam te authorem Clamoris tergiversantem licet & reclamantem, legitimè arguerim, non dubito quin ad flagitia quoque tua, & quas tu calumnias dici mavis, accuratiùs prout res feret exequendas apud omnes rerum æquos æstimatores fidem integram attulero. Nunc quàm frigidè, quàm invitè, quàm planè fontis in morem vatri ac vetuli has abs te dictas calumnias tractes, quàmque infœliciter amoliri abs te coneris, reliquum est ut ostendam. Primùm cunctabundus, & incerto pede à prioribus castris in hæc altera cum multis impedimentis agrè & ne vix quidem transis: quippe à mendacio non ad alterum mendacium, id enim non audes dicere, sed ad *calumnias* duntaxat & *rumusculos*. Itaque ad mendacium illud toties jactatum, modò dimissum atque præteritum perpetuò recurris, cum præsens arguere, siquod esset, deberes: & adversarii quod miserum est, quàm tui securior, in illo errore, quemadmodum credi vis meo, quam in tua nunc apud te recta conscientia multò plus repositum tibi spei atque præsidii declaras. Atqui non meo, siquod fuit, mendacio, sed tuâ te veritate, siqua fuit, munire debuisti.

debuisti. At enim *authoritate propria meras calumnias intento, quas nullo argumento probo, nullo teste confirmo.* Vis igitur dicam apertius rem ipsam? nam te, ut video, præ ista mollitie frontis non perfrictæ, sed inscriptæ modò, pudet dicere; qui ne stuprum quidem aut adulterium toto responso nominare homo prudentissimus & flos castitatis ausus es, ne *vanissimam fabulam* scilicet & obscœnam, id est tua facta *retexeris.* Dicam ergo, & quia non abnuis, rerum ordinem sequar.

Est Claudia Pelletta quædam, pellicem posthac nominemus licet, nescio an tuam solùm; quæ, cum ancilla in eâdem domo honestissimi viri Genevensis esset, in qua tu hospes eras turpissimus, cum calone & rhedario communis tibi fuit. Eâ mulierculâ, postmodum nuptâ, quod stupri tecum habuerat commercium adulterio continuavit. Cedo *testes, inquis, & argumenta.* Nugator! quid tu testes ex me ubi non sunt, quæris, quos ubi erant, fugisti? Genevam revertere, ubi horum criminum jamdiu reus factus es. Dic velle te modò abolendæ calumniæ causâ iudicium his de rebus legitimum fieri; invenies qui tecum libentissimè his de criminibus experiri lege velint; qui vadari, qui sponsonem facere non recusent. Nec testes deerunt. Aderit imprimis Hortulanus ille qui te vidit, cum in illud tuguriolum cum fœmina solus intrares; vidit, cum illa Claudia tua clauderet fores; vidit postea egressum te, amplexantem palâm cum muliere impudica, & usque eò petulantem ut illum veterem hortorum custodem obscœnum, non ex ficu, ut olim, sed ex moro factum conspexisse existimaret. Aderunt & alii quos viri gravissimi, qui tuum nomen detulerunt, testes in promptu habent. Cujus tu testimonii vim veritus cum dimanâsse rem illam sentires quam in occulto patrassè te arbitraberis, ut infamis ille, reus Siciliensis, non jam quid responderes, sed quemadmodum non responderes, cogitare cœpisti: & paulo ante ferox iudicii cupidus (nam de aliis quoque multis rebus & antea & tum etiam deferebaris) demissus repenti & consternatus abeundi licentiam (id quod plerique maximè volebant, ne in rem tam fœdam de Pastore suo inquirere cogerentur) quasi jamjam abiturus petisti. Per hanc tu rationem liberatus iudicii metu, cum alibi non haberes quò te reciperes, omni munere cum Ecclesiæ tum Scholæ, omniq; stipendio privatus, octo circiter vel decem menses in eadem urbe fœdis factis notatus detrectatâ causæ dictione vixisti: quo nullum majus argumentum contra te esse potuit. Nunc posteaquam oblatum tibi certamen defugisti, tuisque commodis carere omnibus, quam iudicium de illa re pati maluisti, posteaquam tuo ipsius iudicio temet ipse damnasti, à me homine longinquo testes & argumenta ridicule sanè quæris. Quinimmodò, ut dixi, Genevam revertere; & quando vadimonium illud tam malè obiisti, I fodes ad supplicium quod te illic manet adulterio debitum; si pristina illius urbis religiosissimæ disciplina nondum refrixit. Ad illa verò sponsalicia supra tua quod attinet cum Pontia, quæ te ubique decantatum & digito monstratum insignem hominem illis in Provinciis reddidere, multo minus est cur à me *testes & argumenta* postules. Famam ipsam communem, constantem, & illa centum vel potius mille ora, si vis, in iudicium voca hæc totidem sunt testes quibus si in foro sæpe creditum est, cur ego de adversario publico non crederem? cur ego solus quæ in ore omnibus & sermone sunt, adversarius tacerem? sed nec testes hic mihi, nec iusto numero nec literæ defunt; in quibus literis & libidines tuæ & illa perjuria quorum ope elapsus ex iudicio es, cum horrore ac detestatione maxima narrantur. Sunt & muti testes qui etiam sine voce testantur; illa nocturna itinera quæ toties Hagacomitis Leidam curristi; illi nocturni & furtivi congressus cum Pontia; cum qua tu muliere per causam, ut aiunt, impudicitia divortium fecisti. Si tu eam parùm pudicè versatam interdum cum aliis credidisti, cur alii te continentiosem noctu cum eadem consuevisse crederent; an expectas dum servulum tuum in te producant, nequitiarum tuarum diu conscium, donec nondum planè amissò pudore, aufugere abs te in bonam frugem conspectæ ipsis oculis libidines tuæ pudefactum coegerunt? Opus utique non erit servum illum ad quæstionem poscere: Ipse detestatus tanta in Ecclesiastico homine flagitia latè prædicat. Tu interim ut lectorum, si non aures, at saltem oculos invitare possis, oratiunculam nescio quam infercis hic putidissimam, Historicorum more, lunulis adnotatam, quasi acutissimam nimirum & lectu dignissimam: non orationem, sed chorum quendam Battologorum introductum abs te aliquis putet; amicorum scilicet tuorum, hortantium ut *te ipsum reverearis*; ut *ingnes tuos*, quos tibi fatentur non deesse, ad necessaria magis tempora, Pontianam credo alteram dimicationem, velis

velis potiùs refervare : mecum ne velis *in arenam descendere*. Sed perdunt suam operam amici verbosissimi, sua monita præclara, tot curta adagia, triviorum symbola, oleum nempe tuum Battologiæ professor : illis posthabitis me potius usus es consultore adversario, ut responderes cum tuo magno malo. Non ut *tuum ego silentium in conscientiam ne verterem*, sed ut conscientiam tuam suo, quod optat, silentio frui ne sinerem. Nam attendite quæso, & cognoscite nunc, si unquam aliàs, hypocritam numeris omnibus absolutum. Videt necesse sibi esse aliquid pro se dicere ; se intuetur, quamvis invitus ; videt in turpi præter turpe nihil esse quod possit responderi ; circumspectat ecquid foris propè se refugii sit, ecquid adminiculi quo inniti possit ; ecquid quo se tegere, sub quo latitare ; ecquos in societatem & communionem scelerum suorum possit attrahere, ecquem ordinem aut genus hominum suis privatis rationibus illigare, ut causam suam quasi communem communi periculo & aliorum existimatione defenderet ; nihil magis idoneum invenire potuit, in quod omne tuum dedecus transferret, nihil in quod deonerare spurcitiam suam commodiùs posset, quàm ipsam Ecclesiam Dei : *Si mea*, inquit, *proprie tantum res ageretur, imponere fibulam ori meo & obmutescere poteram exemplo Domini mei : sed universus ordo noster, & Ecclesia Dei per meum petitur latus*. O scortum & ganearum Antistes ! cujus non ori magis, quàm inguini fibulam impositam oportuit ; quanto tibi præstitisset obmutuisse, *exemplo Domini tui*, cui Christus Dominus silentium cum capistrò imperavit, quàm Ecclesiam Dei hâc tantâ ignominia affectisse ? Ais *universum Ordinem vestrum à me licet obliquè stigmatè notari*. A me ais ? dic ubi ; recita, si potes, locum ; nisi fortè quòd ego in mercenarios, id tu in Ministros Evangelii dictum putas. Erras More ; & aliud fortasse multo iustius haud absimile conquestus esses ; non ego vestrum Ordinem obliquè, sed te extra ordinem tua Pontifex & obliquo & directo & tranverso stigmatè notavit. *Ecclesia*, inquis, *Dei, cui mea omnia tempora consecravi, per meum petitur latus*. Per tuumne latus turpissime ? qui tantum abest, ut omnia tua tempora Ecclesiæ consecraveris, ut ipsa Ecclesiæ tempora, omnino nonnunquam matutino concionandi munere, furtivis libidinibus consecrâsse haud semel dicaris. Ne repetam quid etiam temporis famosis libellis Ecclesiastes consecraveris. Per tuumne latus ? at nihil omnino est quod graviore malè vulnerè Ecclesiam petat, quàm tuum ipsum impurissimum Ecclesiæ tam malè contiguum latus. Hoc si vis intelligi per tuum latus, id est, per tuam turpitudinem propter tua scelerata Ecclesiam opprobriis impiorum peti, maculâ aspergi, infamiam contrahere, hoc quidem verum esse non diffiteor. Itaque universus ordo tuus, & Ministri præsertim Gallici, qui te optimè norunt, ne tuo illo pestifero latere diutius periclitentur, teipsum quantum possunt, tuique contagionem amovere ab se atque depellere conantur : causam ullam aut rationem tuam communicam sibi nolunt ; ne scelerum tuorum atque dedecorum participes fiant : ejectum te ex suo ordine, & exturbatum, ut meritis es cupiunt ; & illam, quam ais *fibulam* ori tuo impudicissimo affigere conantur. Macste estote integritate vestra atque constantia, viri Ecclesia digni ; prospicite, ut instituis, Ecclesiæ puritati, existimationi, disciplinæ exemplo : amovete à lateribus vestris immundum illud & verrinum latus, cujus non solum ictu Ecclesia læditur, sed affricu etiam polluitur. Nolite hanc indignissimam contumeliam pati, ut is cum flagitiorum suorum nomine meritis conviciis atque infamia petitur, non se peti, sed quasi is, quia coenum hominis est, idcirco murus & munimentum Ecclesiæ esset, per suum latus Ecclesiam peti dicat. Abigite procul ab Ecclesiæ septis concionantem lupum ; vocem illam hircinam tot stupris & adulteriis impuram, populo verba dantem, imò vendentem, idque è superiore, quod jactat, loco, ne siveritis in sacro coetu amplius audiri. Profectò si Ethnicorum legibus, verbi gratia Solonis cautum est, nequis Rhetor turpitudine vitæ notatus, civilem concionem habendi ad populum, ne Atticorum quidem si disertissimus fuisset, jus haberet, additæque præclara ratio est, plus exemplo nocere turpem, quàm oratione quamvis castissimâ atque sanctissimâ prodesse, quo etiam nomine Timarchus, vir inter primos illius Reipub. accusante Æschine, damnatus est, quanto est indignius scortatorem adulterum tanquam Dei nuntium & ministrum, ad Christianum Populum sacras habendi conciones jus in Ecclesia perniciosissimum obtinere. Nolite committere, ut Magistratus Ethnicus, Deique expers, religiosior atque sanctior in foro fuisse quàm Christi sacra synodus in Ecclesia esse videatur. Nolite vereri, quem iste

scrupu-

scrupulum callidus iniecit, si eum quem approbâstis, cui sanctas manus imposuistis, cui gregem Dei commisistis, perspectum nunc adulterinum & spurium ejeceritis, nequis vestrum iudicium aut prudentiam desideret; neque enim Paulus hac in parte, ut rôstis, vidit omnia: illud veremini, si Pastoris in munere talem retinueritis, ne omnes non iudicium modò & prudentiam, sed religionem quoque & pietatem & gregis denique curam in vobis requirant. Hæc ad pastores de te, More; nunc ad gregem pro me pauca dicam. *Patriæ, inquis, meæ greges qui pascuntur inter lilia, nescio quam in invidiam vocas.* Utinam ne ista lilia, spinas esse aliquando sentiant; verum non ego tuæ patriæ greges in invidiam, sed tuus Clamor Regius ad societatem sui furoris vocare cupiebat. Quem enim non irritâssent istiusmodi opprobria? *maximè omnium Galli nostri reformati, non modo horrendo factò perculsi, sed ejusdem injusta infamia pressi, plurimum alloboraverunt, ut parricidium & parricidas cognoscerent.* Hæc & multa alia acerba quidem & planè hostilia Clamor iste Gallorum sub nomine Reformatorum, in nos clamitavit: ad quæ omnia respondi solum, Gallis etiam reformatis impositam eandem olim necessitatem fuisse, ut suum quoque Regem hostis numero haberent. Verum ego incogitantior (quid enim de me non fatear potius, aut non indictum velim, quod Ecclesias Galliæ Reformatas, quas esse scio nobis omnibus charissimas, in invidiam vocare possit) incogitantior, inquam, fui, qui isti insanissimo Clamori vocem ullam Ecclesiarum aut fratrum interjectam esse credidissem. Scimus eos quo sub regno vivant, quibus in periculis, quibus in angustiis evangelii causâ versentur; & tamen amplum hoc sibi esse, si tueri sua queant. Nos ut vel minimam nostra causa invidiam apud suos Reges aut offensionem susciperent, nunquam petivimus; ut de nostris factis aut consiliis suum sensum declararent, tamen si fratrum iudicia plurimi semper fecimus, tamen ne hoc iis periculum crearet, nunquam postulavimus; preces eorum, non sententias aut suffragia prodesse nobis censuimus, suam autem erga Reges fidem ex suo in nos odio verborumque acerbitate perspici aut probari non arbitramur. Multa deinde præteris, *quæ nimis meum in religione animum produnt;* & sapis: fac & illud quoque prætereas, quòd *te hominem sacris addictum Cotyitiis, credo, aut Isiacis, non Evangelicis (nisi addictum ita ut devotum intelligis) adversarium, quod ego mihi honestissimum duco, nactus sum.* At enim illi qui *diversum à nobis in religione sentiunt,* sic enim tibi prospiciens, Ecclesiæ prospicerè videri velles, *ex ista fabula Ecclesiis nostris insultandi ansam arripiunt, quasi patiantur ipsæ qualia vulgò turpia dictu sacrificulis obijciuntur suis: & meritò quidem, si patiantur, verum spes est, non esse passuras: salus certè unica rerum est, si pati noluerint.* Si enim patiantur, quæ tu in mè tela levissima coniecisti, ea in te ego acutissima retorqueo. *Satana triumphus paratur, scandalum infirmioribus creatur, inimicis gaudium, sociis dolor, fidei damnum.* Hac vera sunt non me accusante, sed te impunito. Talem esse quenquam in Reformata videlicet Ecclesia Ministrum adversarii gaudent: accusat aliquis? multum, mihi crede, de isto gaudio protinus remittunt: damnatur is incorruptis & integerrimis Ecclesiarum suffragiis? Nihil æquè dolent: nam qui Presbyterum Reformatum flagitiorum inculat, accusat idem sacerdotes omnes & sacrificulos eorundem facinorum sibi conscios: qui illum absolvit, hos multo faciliùs absolvat necessè est. Frustra nos quidem opinionum quarundam & dogmatum, frustra etiam fidei reformationem gloriamur, nisi morum sancta censura pariter quoque vigeat. Non doctrinam tantum reformatum, sed Doctores reformatos esse convenit, si ereptam *sacrificulis, ereptam Satana insultandi ansam cupimus.* *Magnum, ais, honorem habere me Ordinibus Fœderati Belgii, quos indigere putem notore me: monitore opinor volebas dicere.* Immodè verò tu illis quem honorem habuisti? quorum existimatio gravissima tam apud te parum potuit, ut eorum de te opinionem tallere turpissimè malueris, quàm flagitiosam vitæ tuæ licentiam refrænare; quique ejusmodi homo cum sis, arrogare tibi tantum potes, ut existimes tot viros graves atque prudentes te *notore,* etiam è superiore loco indigere; tuo *admonitu* posse unquam sapere; ut idcirco os tuum è suggesto importunissimum tantæ gravissimorum hominum frequentiæ, & præsertim sacre concioni offerendum sit, Qui denique apud quos tanto te in pretio esse dicis, iis nihil aliud nisi aut minimum iudicium, aut maximam doctorum penuriam relinquis. Minimum profectò ipi sibi honorem habent, qui abs te Doctore & Ecclesiaste meliores discedere te posse crediderint. Verum tu nihilominus buccam inflas: *Quid nunc, inquis, non rem tot illustres ac principes viros, tot proceres, tot Ecclesias, tot Academia,*

mias, quæ me fovent & ornant, vel optant & exambiunt. Et ego, quid, inquam, nunc memorem tot agyras, tot empiricos, tot seplasiarios, tot circulatores, quos Romæ aut Venetiis iisdem penè verbis suas pyxides & pharmaca vendentes, præteriens audivi. Atqui *dum hæc scribo,* inquis, *litteras accipio quibus ad Ecclesiasticæ ordinarii munus & sacræ Theologiæ professionem invitator in urbe nobilissima.* Nam hoc certè habes, in quo omnes Doctores circumforaneos venalities ambitione superas. Primùm per amicos tui similes occultam das operam, ut quot potes ex locis inviteris: posteaquam id difficile repertum est, ex quo jam passim notus es, hoc solum (quæ tua animi egestas atque mendicitas vera est) miserè contendis, & nonnunquam perficis ut omnino inviteris, quamvis ea diserta lege & patu interposito, ut omnino ne venias. Hoc modo invitatum te nuper in Galliam, & ni fallor, Montalbanum, invitatum & Franekeram, vel Groningham intelligo: Hatum utram in urbem sanè nescio, in alterutram fat scio: de loco enim fateor nondum mihi satis liquere, de re satis. Hanc demum rationem excogitare coacti sunt homines importunitate tuâ fatigati & victi, quâ & abs te simul tanquam à peste sibi caverent, & tuæ miseræ gloriolæ multo cum risu vela panderent; tæque erraticum sophistam & planum tuismet ventis ludibrium commendarent. Sed ne cui fortè vanior quàm mendacior esse videaris, in illud nunc incidimus usitatissimum tibi & impudentissimum artificium quoddam tuum maledicendi simul & maledicentiam vituperandi. Quoties enim strenuè conviciando vel ad inopiam vel ad ravim, quasi ad incitas redactus es exhausto penu, dum novum virus colligis, subito bonus & bellus abhorre te fingis à conviciis omnibus: nolle te scilicet *luto ludere,* nolle *sordes mihi regerendo manus tuas coinquinare;* non placere tibi *de cane latrante victoriam;* malle te *omittere latrantem caniculum.* Quid hæc quæso nisi convicia sunt? quæ dum deponere te dicis, totis viribus intorques; ita caudam atterere & simul ringere idem tibi est: idque ipsum agis, dum agere te negas; usque eò totus ex mendacio conflatus, ut ne verax quidem utrovis modo sine mendacio esse possis: si enim negas te nunc maledicere, quod tu negas, verba ipsa, te invito, fatentur; si fateris, tua eadem verba id ipsum, quod fateris, negant. Quid est, si hæc non est *maledicendi ars* illa, quam tu *Dæmonum Rhetoricam* infamis libelli editor *vocare te ais solere.* Sic tu nimirum homo sanctus & veriloquus, *Christum didicisti & doces:* id est, dum latrare te negas, mordes. Tibimet tam apertè mendax, in me ut sis religiosior, non expecto: tentas, ut video, omnia, captas omnia; siquem fortè rumusculum, aut susurrum aquilones cum fugitivis famigerantibus ad vos perferunt, aures arrigis: Hinc illud, *non is es,* inquis, *de quo mentiri fama vereatur;* minùs quidem tu hîc subdolus es, quàm soles. Famam etiam mendacem mihi minitaris; dici nempe *me aliorum ingenia ex moribus meis æstimare, nulli non vitio quod insequer obnoxium.* Ergo ego scortator, ut fama mentitur, ergo adulter; hæc enim in te crimina infector. Fac sanè periculum famæ; age, insimula, dic, siquid habes, audacter & clare; tempus, locum, nomina simul ede; quod ego in te facio. Dic cum qua Claudia Pelletta, dic cum qua Pontia, dic siquo in horto, siqua in domo, noctu an interdiu, siquod in judicium adductus unquam sim, siquod unquam recusaverim: hæc tibi omnia dicenda sunt, hæc ego in te omnia demonstravi. Invenies profectò me ad injurias meas tuâque crimina persequenda attulisse hanc dicendi libertatem, & antea vitæ meæ certissimum indicium atque fructum, & agenda posthac firmissimum propositum. Nunquam me libertatis hujus poenitere audies, ut Lucium Crassum poenituisse olim ferunt, quòd Caium Carbonem unquam in judicium vocavisset; cum hac sua reveritate præcisam sibi aut circumscriptam in posterum liberius vivendi veniam apud omnes arbitraretur. Is Caium Carbonem civem improbum in judicium Senatûs populique Rom. vocavit: ego te, More, & meo & pop. Anglicani nomine, quem tu infami Clamore edito prior lacecessisti, illo Carbone multò nigriorem, judicia patria detrectantem sæculorum omnium judiciis trado. Quid tui interim famigeruli de me miffitent aut loquantur, unicè securus. Tu senties eam esse vitæ meæ & apud me conscientiam, & apud bonos existimationem, eam esse & præteritæ fiduciam & reliquæ spem bonam, ut nihil impedire me aut absterre possit, quo minus flagitia tua, si pergis laceffere, etiam liberius adhuc & diligentius persequar, tæque simul tuâque etiam famæ quas meditaris corruptelas & perspexero facillè & risero. Interea, ne cui dubium sit, quin tu omnia pervestigando nihil profus in me habeas quod verum crimen sit, aut si haberes, quin id cupidissimè statim & malitiosissimè diceres modisque

modisque omnibus amplificares, videamus quàm non crimina quæ sint, des crimini; etiam rectè facta quàm odiosè calumnieris. Primum *cur Clamori auctoris anonymi responderim* quæris, & non tot aliis qui nomen ediderunt *sumum*. Quis adversario tam aliena & inepta interroganti rationem redderet? ego tamen ut quàm æquanimiter tecum agam videas, reddam. Cur Clamoris auctori responderim, rogas? quia iustus, inquam, publicè ab iis quorum autoritas apud me gravis esse debuit; vix alioqui manum admoturus. Deinde quia nominatim læsus: nam & tu hîc, quamvis id minimè velis ut existimationis aliquam meæ quoque rationem ducam, veniam vel invitus dabis, quam omnes boni dant, scio, libentissimè. At cur non aliis, inquis, respondisti? *Clamant & illi, nec minus fortiter*: rursus respondeo, ut prius, quia ad rationes publicas non vocatus non accedo. Deinde, quia non læsus; nam & hoc, quamvis tu id maximè velles ut impunè tibi quenquam lædere liceret, non est leve. Deinde quia ex vestro ipsorum iudicio tantum Salmasio tribuimus (quem Defensorem Regium, quasi solus is esset & instar omnium, nominare soletis) ut post illum posse quenquam alium dicere quod momenti esset non existimarem. Vis plura? quia liberum erat; quia non vacabat; quia denique homo sum, humana mihi latera sunt, non ferrea, tu licet Alexander ærarius sis. Aliud quiddam opus est, ut mihi videtur, quo tot importunis Clamatoribus ora meliùs obturentur. Quàm multa tuus ille Stentor anonymus clamitabat, quæ à Salmasio clamata priùs & conclamata erant? quibus ego toties repetitis, quamvis cum miseriâ ac tædio sæpiùs respondissem, tamen quia cum isto vociferatore verboso certare ubique non libuit, *languet tibi scilicet oratio mea, quoties pro populo dico*: tibi, inquam, cui *Gallicâ nive frigidius est* non esse tautologum. De me si accuratius dixi, non eò id feci, quo ego minus populo quàm mihi studerem, sed propterea quòd tuus Clamor tum quidem novum aliquid supeditabat, unde possèm ab odiosa crambe vestra nonnunquam respirare. Quod itaque faceret inquis non immeritò *Defensio pro populo secunda dicitur*; quoniam id faustum est, ex ore præsertim adversarii, omen accipio. Tu licet novum quotannis clamorem edideris, rumpas te priùs licebit, quàm clamorem secundum edidisse dicaris. Alterum meum crimen est quòd in Laudes Reginæ Suecorum serenissimæ per occasionem ab adversario ipso datam, digressus sum: & inter alia dixeram (satis modestè quidem ut opinor) nequid attribuerem mihi quòd Regiam contra Regiam, ut videbatur, causam, tam mihi faventem reperissem, nescire me planè quâ meâ sorte id evenisset: malebam ad sortem, ad sydera, ad, siquis est occultus vel animorum vel rerum, consensum aut moderamen, quàm ad meum quicquid erat, vel ingenii, vel accuminis, vel copię referre videri. Hanc tu calumniandi simul & parasitandi materiam nactus, fremere extemplo, quasi indignum hoc esset; & lutum illud in visceribus tuis concretum, in ore mox tibi, ut frequentissimè solet fluitare. Age, despuè; quid est? *eam inquis propterea tam importune laudabas, ut cum ea te componeres lutum*. Tunc Morus es an Momus? an uterq; idem est? utro te nomine appellem dubito: quis enim præter Morum aut momum tam sinistrè ac perperam interpretatus hæc esset? quod ullum dictum modestissimum hæc tanta malitia non depravaret atq; perverteret? Tum illud simul depromis ex peculio tuo servile & parasiticum; *nesciebat Christina se tibi esse tam familiarem*. Tene scabellum hominis ex tuis oculis & immunditiis Christinæ suggerere quid nesciat aut quid dicat? atqui sciebat se illa pro sua singulari in literatos benevolentia Salmasio familiarem; cui me tamen arbitrio suo liberrimâq; sententiâ haud semel dicta est prætulisse. Sed hoc unum, inquis, *Regina non meruit abs te laudari*. Abs te ergo illaudatissime? concedo libens! quis enim obstare potest, si tibi modò libeat vel invitissimi cujuscvis laudes contaminare? experire sanè; persequere modò istud, quod veluti specimen laudationum tuarum egregiam hoc loco inferuisti; *quam supra mortalitatis modum inusitata natura vis, & stupendum ingenii lumen evexit*. Perge, inquam, & macte isto ore: ab isto exorsu quantumvis in sublime evòles per me licet: isto enim tenore, si perrexeris mirificum tu quidem fastigium ac pròpe nubiferum tam altis substructionibus impositurus videris. Mihi, fateor, non placet sic altè insurgere; unde statim necesse erit, vel ridiculè ruam, vel inter nubes frigescam. Attamen iis, inquis, *dotibus insignis es, que possunt etiam heroibus animum laxantibus placere*. Esto; sunt & tuæ dotes & præsertim scripta, quæ heroibus placere quiddam aliud laxantibus, possint. Et in primis ista tua quæ sequitur sapientissima & ministelle te digna ad typographos coniuncta;

ciuncula; quam idcirco prætereo: nam ad tertium jam crimen meum perveni; quòd dixerim nimirum, uno cum famulo me peregrè fuisse. Crimen grave; quo ego nomine haud uno in loco perstringor: id scilicet nefas erat meminisse, ne versificatores vestri, qui ex egestate nescio qua emeruisse me per hanc rerum apud nos conversionem versificabant, cecinisse falsa reperirentur. Jocum verò hic tuum, quando hæc tam rara avis est, non possum prætermittere. Non equidem vobis *Tygraphis litem unquam intenderim, non certè magis quàm illi servo qui Miltonum euntem peregrè comitabatur*. O longè & miserè petium! quid hac capitis cucurbita facias, ex qua, ut id maximè labores, nullam falis micam potis es extundere. Sed quietus homo & fugitans litium es; itaque non meo sed ne tuo quidem servo litem intendis, qui domesticæ turpitudinis tuæ fugitivus, secretiora flagitia & nefarias libidines tuas divulgavit. Quartum est, siquidem id crimen dici meum debet, quod tuum est mendacium, *in eodem scilicet libro, quem scaterè, ais, discinctorum nepotum festivitibus, ausum me censuram agere, & graviter concionari de Republ. deque civium officio*. Quis non germanum te nunc dicat Epicureum? cujus neque in moribus honestas, neque in scriptis urbanitas ulla reperitur. Mirum non est si hoc nomine facietis omnibus infensior sis, cum quia negantur tibi, tum quia te pungunt: non mirum est inquam, si tibi tam ulceroso sal omnis inimicus est. Id mirum, Professor cum sis, cur mihi succenseas qui sic diligenter salarium tibi curò. At verò quos tu *jocos è lustrò popinâ, ne desumptos falso ais* (nisi desumptos ex lustris idcirco dicis, quòd te illic latitantem extraxerint) eos si cæteri omnes non inhonestos aut illiberales, sed honestos atque urbanos tuamque putredinem perfiricanti sales concessos non negaverint, tum quidem tua professoris insulsi ignorantia, ut persæpè aliàs, hinc tatis manifesta est, qui id parum convenire dicas, quod Marcus Tullius in oratore summum esse statuit, ubi de oratione L. Crassi in Cn. Domitium summa cum admiratione sic loquitur. Nec enim concio major unquam fuit, nec apud populum gravior oratio, quàm hujus contra collegam in censura nuper, neque lepore & festivitate conditior. Et paulo infra, id uni Crasso contigisse ait, ut non solum venustissimus & urbanissimus, sed & omnium gravissimus & severissimus & esset & videretur. Quin etiam Platoni & Socraticis nihil magis convenire aut decuisse visum est, quàm rebus interdum severissimis intermissus atque inspersus lepos. Hæc ego viris doctis & intelligentibus quin & supra & nunc denuò satis probaverim, non dubito. Te interim non reprehendo, qui *mollior*, inquis, *debuìt esse transitus à naso ad supercilium*: nam digitorum Pontia credo adhuc meministi, quàm iste transitus abs tuo naso ad supercilia minimè mollis fuerit. Foelicem te quidem, si hoc tum mulierculæ persuasisses: sed de oratorum transitionibus, More, judicium longè aliud faciendum est. *At leges scribo*, hoc quintum crimen est, *quibus se teneat non populus modò, sed illi etiam qui me præceptore nihil egent*. Quid tu mihi quo quis egeat, homo levissime & arrogantissime? tene superiore ex loco egent Fœderati Ordines concionatore, me ex inferiore, quod omnibus ex æquo civibus licet, nostri non tam egent libero hortatore? non est, More, cur ego me natum in mea patria tam inutilem existimerem, cum te in aliena tam arrogantem videam; non est, quam ob rem te mercede concionantem, quàm me gratis monentem rectiora putem posse suadere. Hæc mea quinque sunt peccata mortifera; nam illa septem, opinor, conficere nequisti. Ex quo intelligitur, inania quàm fuerint quæ *condonasse* mihi te dicis, cum sint tam levia, quæ crimineris. Nisi & illud fortè criminorum mihi vis esse, quòd Deum testem invocarem; & certè parum abest ut istud quoq; in criminibus meis numeres. *Hinc illa*, inquis, *nimum sane sollicita protestatio*. Quænam ista fuit, More? audies vel invitus; nec illam nunc recito, sed iisdem conceptis verbis (neque enim poenitet, & hic etiam peregrinationem meam calumniaris) rursus Deum testem invoco, me illis omnibus in locis, ubi tam multa licent, ab omni flagitio ac probro integrum atque intactum vixisse, illud perpetuò cogitantem, si hominum latere oculos possem, Dei certè non posse. Hæc tibi *nimum sollicita protestatio* est, More: cui non magis sollicitum est, Deum testem invocare, quàm invocatum pejerare. Quàm multi & quàm multis de rebus te accusent, non ignoras: aude modò, siquid in te integri, siquid incorrupti est, iisdem quibus ego nunc præivi tibi verbis, teipsum defendere. Dic age in hæc verba: Deum testem invoco me ab omnibus illis flagitiis quorum infimulor, integrum atque intactum semper vixisse; me neque Claudiæ, neque Pontia, neque ullius omnino sceminæ stupratorem esse aut adulterum.

Non audebis, opinor, tametsi facilè perjurus esse diceris, in hæc verba præeuntem me sequi. Verùm si Dei non audes, hominum saltem fidem implora. Genevam, inquam redi, permitte te illic magistratibus & populo; dic illis ut castum & innocentem hominem, falsò insimulatum, deceat: Viri Genevenses, multorum apud vos & gravissimorum criminum accusor; si ita vixi, si inter vos ita versatus sum, ut hæc per idoneos testes & argumenta probari vobis possint, en sisto me; legitimum pati iudicium, quod antea recusavi, nunc non recuso. Hoc multo minùs audebis, sat scio: malis tergiversari, ut supra dixi, malis aliunde perfugia & latebras & diverticula veterani scortatoris in modum quarere. Veruntamen *honestam* fuisse illam *orationem* meam fateris; sed *præcedenti parùm consentientem*. Cuinam præcedenti obsecro? vellem recitasses: ego enim aliquot retrò paginis pro certo habeo, ne minimum quidem obscœni vestigium inveniri posse, quia tanto intervallo de te nulla fit mentio. Quòd siquem alium locum intelligis, ubi in tua vitia falsè animadversum est, velim te scire, quicquid tu ex *Platone* detorsisti, neque alienum esse neque inverecundum eodem in libro cum acrimonia & sale (*profligati enim pudoris verba nusquam illic reperies*) & turpia infectari, & de *Deo cogitare*. Sanè si oratoris præceptum hoc verum atque honestum est, in eodem vultu convenire & pudorem & acrimoniam, quidni itidem in eodem ore convenient? Nullius enim pudentis pudorem minuit vehemens & falsa turpitudinis exprobratio vel etiam irrisio, sed pudorem, in quo prius non erat, impudenti reo nulla res efficacius incutere videtur. Tu vide ut cum pudore & *cogitatione Dei* tua stare perpetua possint mendacia, Ecclesiastes adulterine; qui scripsisse me ais *Roma martyrii fuisse candidatum; structas ab Jesuitis vitæ meæ insidias*. Ad quod utrumq; mendacium diluendum opus est nihil aliud, nisi ut quis locum ipsum libri inspiciat: & cur ea de re aliquid omnino scripserim, conjecturâ per se assequi nemo facilè non poterit, cui id modò credibile non sit eum *ob flagitia in Italiam profugisse*, qui religionis ibidem consistendæ periculum toties adierit. Nugaris deinde multa; & *macharas & legiones* garris Ponticæ mastigia. Verùm hæc satis risimus: nunc luculentam & insignem hominis calumpniam quæso attendite; ut cognoscatis qua fide vel in sacris etiam literis, quas cum summa Ecclesiæ ignominia profiterur, versari soleat; quàm nulla isti falsario Ecclesiasticæ religio sit verbum ipsum Dei sacrosanctum corrumpere, si id commodum sibi fore crediderit. Ego ut refellerem eos, qui Grammaticæ aut Critico Magni titulum & cognomen largiri ineptissimè solent, sic scripseram: Is solus magnus est appellandus, qui res magnas aut gerit aut docet, aut dignè scribit. Quis hac verissimâ sententiâ offendatur, nisi Grammaticus? Quid hîc noster professor? id est, inquit, qui res magnas docet, *ut Miltonus de divortiiis*, aut dignè scribit *ut Miltonus idem pro Populo, bis magnus*. Lepidum sanè interpretamentum, More! & ejusdem planè artificii, quo Evangelii etiam locum illum de divortiiis non verbo, sed factis interpretatus es. Licet ob scortationem dimittere vel uxorem vel sponsam: Morus cum desponsata sibi Pontia scortatus est; ergo, licet Moro sponsam ob scortationem dimittere. Vos *O tot Principes, tot Proceres, tot Ecclesia, tot Academia, qua hunc hominem fovetis & ornatis vel optatis & exambitis*, evocare nunc certatim hunc vobis, quâ sacrarum, quâ profanarum literarum interpretem tam fidum & religiosum; ut sacras profanare literas apud vos quâ facitis, quâ commentis suis possit. Vel si id minimè vultis, nam Doctorem hunc commentitium longè latèque olfecisse jamdiu videmini, date saltem & concedite hoc palpum tumori hominis & gloriolæ: evocate quæso per literas quàm honorificas Ludionem hunc cathedrarium; sed cum hac cautione, si salvî esse vultis, clam interposita, cum hoc urbanissimo interdîcto, ut nullo modo accedat. Miros profectò reddet ludos inter tot Cathedras, dum professiones & prælectiones & murmura & plausus & Pontias novas sibi somniat. Sed dimitto nunc hominem, quia me prope dimittet. Aliò se vertit; imò verò *quò se vertat*, non habet. Simulat velle nunc de vita & moribus suis causam pro se dicere. Exordiri jam putares hominem, & velle aliquid præfari; cùm in ipso statim præfationis vestibulo, elusâ omnium expectatione perorat. Tam tenue se esse argumentum, tam turpe etiam dum reperit, vel ipsa rerum inopia subito exarescit, vel ipsa foeditate percussus & quasi syderatus obmutescit: Vultus, vox, latera deficere videntur; animus tamen veteratorius, & ut dixi antea, indurati utroq; jamdiu foro veteris & crebri fontis artes non deficiunt. *Quò me vertam?* quò te veritas, miselle? quis unquam nocens

reus demissa barba sordidatus & squalens tam miserabili proœmio deprecatus unquam iudices est? quò te, si innocens, si insons, si tutus undique tibi esses, quò te, inquam, nisi ad te verteres? tecum loquerere, te consuleres, extra te ne quæreres? Sed heu miserum te! discordia tibi tecum gravissima jamdiu est. Nihil tibi invisum magis, quàm tecum habitare, apud te esse; neminem libentiùs, quàm teipsum fugis. Frustra: tecum enim fugis miser, te sequeris: Quod agitat intus est, intus & flagellum & tortor Argus ille tuus, qui te semper non *Junoniis*, quod quæreris, *artibus*, sed piaculorum tuorum Oestro agitatam, cinctus mille oculis ac testibus persequitur. Quid nunc agas? nam æstuantem te miserè & pendentem video. An *tuas ipse laudes vesanus decantares?* vesanus profectò sis, si id suscipias; vesanus, si id unquam cogitabas. *Vitamne conscribas & facinora omnia tua?* pervellem equidem; sed vereor ne non *Morus*, sed *Florus* nimiùm in tuis floralibus, id est, multo brevior quàm par esset, futurus sis. Vereor ne inideas nobis tot lepidas fabellas, qui unam solùm *retexere*, hortensem nimirum illam, tantopere gravatus sis. Sanè qui illas lites *Junonias* omnes, qui illa jurgia *Salmasii* prætermiseris, qui prælium illud nobile *Pontianum* mihi tantis rebus parùm idoneo reliqueris, qui denique totam illam *Pontiaë Sestiada* sicco pede præterieris, præteribis opinor silentio *Tibaltianam* quoque illam, & illius nuper domus calamitatem, ubi tu procax in ancillam, proditor in herum extitisti: nam ancillis, ut videtur, quocunque vadis, nullum abs te refugium est. Tacebitur & vidua illa, quam tu, solatii tum plenus, nunc inops, cùm de marito recens mortuo velle consolari præ te ferebas, ejus pudicitiam tentasse diceris: Nec dices credo quâ domo egredientem te cum scorto intempestâ nocte *Amsterdami* illa mulier vidit; quæ delinita primùm pollicitationibus tuis, mox decepta, novissimè nomen tuum ad *Presbyteros* detulit; qui tuum nomen recipere, quod ob priora facinora ejiciendum ex suo ordine & circumscribendum statuebant, ne aucto scelere, cùm augeri poena tua non posset, augetur ordinis infamia, recusarunt. Quid ergo? *an qua fecisses uno cum servo itinera* nocturna illa nempe *Haga Leidam* posteris narrares? ne hoc quidem fat scio, voles: verùm illa servus ipse passim copiosè narrat, & permulta alia præclare abs te gesta: cætera jam tritissima plurimisque per ea loca testibus confirmata. Age verò; post dubitationem sanè miseram quæ te perplexum tandiu atque suspensum tenuit, post tui fugam, quò tandem fugis? quò ad extremum te recipis? *fidei*, inquis, *publica monumenta consulamus*. Acta tua credo jam publica, quæ in *Bibliotheca Genevensium* enumerata centum prope articulis tuorum scelerum monumenta posteritati servantur. *A Geneva exorsus*, inquis, *fabellam nescio quam poetarum autoritate subnixam instituis*. Ferax tu quidem sæculum poetarum dicis, qui tot una in urbe, tibi que omnes infestos quæraris; nigrum te aliquem oportet esse, ipsoque moro nigriorem, quem tot poetæ oderint; festivum quoque hominem, qui quorum autoritas testium te jugulavit, eorum nunc poeticam iniquiorem in te causeris. Verùm ista te festivitas nihil in hoc tempore adjuvabit. Permulti sunt in illa civitate viri honestissimi nonnulli *Presbyteri*, *Doctores*, *Ministri*, nescio an *Poetæ*, qui fabellam tibi hanc in foro agere cupiunt; qui non sua carmina recitare, sed tua crimina pro testimonio dicere parati jampridem sunt. Nemo sic unquam poetam recitantem, ut tu hos omnes contra te testantes & fugisti & fugies. Ad eone verò singulari impudentiâ occaluisi, ut institutam in te legitimè accusationem testatissimam, cujus vim atque autoritatem cùm sustinere non posses, discedendi, & veluti in exilium abeundi licentiam exorâsti, hanc tu quasi *fabellam nescio quam* eludere & uno verbo leviculo sic amoliri abs te posse existimes? At permulti sunt, inquis, in hoc *Belgio*, qui me *Geneva* familiariter usi optimè omnium norunt quàm non ibi nullo in pretio fuerim. Audi igitur quæ sint honestissimorum hominum de te judicia primò *Genevæ*, deinde in *Belgio*. Duorum verba ipsa ex literis desumpta, in medium proferam.

Literæ Geneva datæ pridie Id. Octob. 1654.

Mirari certè nostrates satis non possunt, ita te interiora ignoti aliàs hominis nosse, tam nativis coloribus depinxisse, ut ne ab illis quidem, quibus familiarissimè usus est, tota hominis histrionia vel certius vel felicius potuisset adumbrari: unde hærent meritò & ego cum illis, quâ fronte ἀνείκων licet homo & oris improbi, in publicum rursus theatrum prodire sit ausurus. Illud enim sum-

summum *foelicitatis* tuæ hac in parte compendium, quod non vel ficta vel ignota aliàs hominis scelera attuleris, sed quæ omnium & amicissimorum etiam ore decantata, integri coetus autoritate & assensu, immo plurium adhuc scelerum accessione luculenter possint corroborari.

Et infra. Credas velim vix ullum hîc reperiri amplius, ubi multos annos publico munere, sed cum summo hujus Ecclesiæ dedecore fructus est, qui proficiti pudoris homini patrocinium suum vel audeat vel sustineat amplius commodare.

Hæ sunt eorum voces, qui penitissimè te nôrunt: quam turpem tui memoriam Genevæ reliqueris, hæ literæ, aliæque benè multæ si proferrentur, docerent. Nunc in Belgio aliisque locis quâ famâ sis, *quo in pretio cognosce*. Viri probatissimi tibi que noti non literas solum, sed quoniam abs te prius nominatus, idque in tua causa, atque laudatus est, nomen quoque edam. Is est vir gravissimus Joannes Duræus; qui dum Ottoni sola fide nixus interponit se, mecumque agit, ut innocentem te scilicet missum facerem, non potest non fateri simul quàm longè alia de te cæterorum panè omnium existimatio, aliisque sermo sit.

Ex Literis Duræi Basilia, Octob. 3. 1654.

Quod ad Mori vitia improbitatè que attinet, non videtur Ottonus ita de eo sentire: scio tamen alios pessimè de eo loqui, manus ejus in omnes penè manus omnium in eum esse, plerosque etiam Gallicæ Synodi ministros dare operam ut ei Pastoris munus abrogetur. Neque hîc aliam Basileæ reperio de eo hominum opinionem, quàm quæ in Belgio est eorum qui eum minimè amant.

O pulchrum elogium! quo tu omnium penè mortalium judicio Ismaeli hosti Ecclesiæ, quàm Ministro pacis & Evangelii similior judicaris. Hunc tuæ ubique gentium existimationis testem integerrimum, si potes, rejice. Mihi credulitatem desine objectare: *Nemo omnes, neminem omnes fefellerunt*, tua tibi verba regero. Hæc cum ita sint, perficiam haud multo negotio, ut intelligas, quàm exiguum tibi in aliis præsidium sit, cum tam exiguum tibi in teipso fuerit. Quod enim potest aliena fides testimonium de te aliis perhibere, cum tua fides perhibere nullum quod juvet aut cui confidas, de temetipso possit tibi? Et videte quæso quàm dissoluto animo, quam abjecto desertor sui & perfuga ad patrocinium alienæ fidei ab se transfugiat. *Neque vero, inquit, tempus teram in eorum sollicita refutatione, quæcumque tu garris*. Laudo te læti animi atque jucundi, nihil tu magis sollicitè, quàm sollicitudinem ipsam vitas. Mea modò nimis sollicita tibi fuit ad Deum protestatio: nunc tuam non minùs sollicitam putas tuorum criminum refutationem. Atqui ego si duntaxat garrus, haud multam sanè sollicitudinem tua refutatio desiderabit. Ignavissimus profectò sis, aut malè conscius necesse est, cui tam facilis tuimetipsius defensio, tam gravis & sollicita videatur: ineptus planè & ridendus, qui nullum tempus inutilius terere te putes, quàm in eo ipso quod ad rem, siquid vides, & ad causam maximè pertineat. Nam *quid proficiam, inquis, si fabulam hanc penitus retexuero? Statim aliam ordieris*. Sanè quidem difficile id esset nemini: neque de nihilo te urit ista suspicio. Tanta enim tu solus fabularum sylva es, ut ex tuis unius rebus gestis atque nequitias suppeditare centum triviis atque circulis unde multos in dies rideant satis fabularum unus possis. Atque adeo hujus fabulæ actum jam quartum peregimus: exit Morus; aliam credo vult personam induere. *Ut semel inquit defungamur, quod fuerit Ecclesiæ Genevensis, quod civitatis illius de me judicium hæ docebunt literæ Testimoniales, alia occasione data*. Ita est; ad elogia nunc transiit sua; actus quintus incipit: nova planè persona, sed eodem tamen subtus lateente Moro, prodit cornicula, sed & ea quoque personata: miris nescio quot repentè plumis adscititiis atque coloribus ita indutus, ut Phœnicopterus nescio quis potiùs, & exornati quiddam monstri simile videatur. Aves Aristophanicas expoliasse hominem diceres; sed malâ ave, ni fallor; cum se non jam fabulam agere, sed apologum Æsopicum in se verum demonstrare nudatus intelliget. Cum enim hæc plumas nec tuas esse, More, & partim obsoletas, quæque suâ sponte mox defluant, partim falsis coloribus fucatas, partim dolo, malisque artibus surreptas docuero, dubium non est, quin delusus abs te olim grex avium, nunc factus certior qui sis, de repetundis plumis jure tecum sit acturus;

asturus; & ablato quisque suo, obscenam sub phoenice upupam non deplumem te modò, sed depygem demum relinquat: Primæ omnium *litera Genevensium Testimonialia* cristam tibi erigunt: quas illi multò mallent, sat scio, aut nunquam tibi datas, qualis postea evalisti, aut abs te nunquam prolaras. Semper ego quidem de Genevensi Civitate, pro eo ac debeo, honesta omnia & sentire soleo & loqui: religionis cultum purioris, primùmque studium, in Republica deinde prudentiam, æqualitatem, moderationem, constantiam propè admiror; quâ se tam arctis finibus, inter vicinos hinc inde potentissimos & imminentes, summâ in pace ac libertate per tot jam annos conservat & tuetur: rectiusque in re vix mediocri & melius id agit quod civilis vitæ omnis principium atque finis est, idque populo suo foelicius præstat, quàm summis opibus instructi, summis opinione hominum adjuti consiliis reges maximi ferventibus præstant suis. De Genevensibus igitur, quod eorum laudem, & existimationem possit imminuere, non est ut quicquam velim aut queam dicere, etiam si de his literis Testimonialibus ea dicerem, quæ & ab aliis dicta olim ipsi fatentur, & ad me recentius allata sunt. Sed necesse non est; non dicam igitur qua occasione sint datæ; propterea quòd ipse non hæc, sed *aliâ occasione* datas esse ait. Non quæram, utrùm summa Ecclesiæ Senatûsque voluntas honorarium hoc Moro testimonium sua sponte concesserit, an impudentissima hominis postulario, cum accusatus gravissimorum criminum nequisset se defendere, ab iis duntaxat abstulerit qui Ecclesiæ Pastorûmque communi existimationi perperam metuentes, amandare ab se hominem quoquo modo malebant, quàm hæc publico judicio severius perquiri, nec sine offensa fortassis infirmiorum palam agirari. Non dicam, id quod multi tamen dicunt mihi que confirmant, nec conventu frequenti, nec solito conveniendi die datas hæc literas: ne id quidem dicam scribenti adstitisse Morum; unde illud fortasse *tralatitium*, & *ex ambire* ex elegantis Mori selectioribus tam in promptu erant; & *rupta concionante Moro subsellia, gemmaque illa clarissima*; quæ omnia usque eo vel cupiditatem scribentis vel judicium non grave significant, ut non solum nimio laudandi studio laudes ipsas corrupisse, quod vitium ab eo qui totius nomine Ecclesiæ scripsit, quam maximè abesse debuit, sed indignissimum ornare dum studet, non tam vivum decorare, quàm mortuum & putentem illis odoribus differtum funerasse videatur. Non dicam denique illa nomina in conventu subscripta non esse, circum vicos cursasse Morum, & pastores domi singulos adortum, quo sibi facilius hæc subscriptiones expugnaret; Propterea quòd erant in conventu qui reclamare, qui intercedere, qui obsistere non desinebant, qui sese non audiri graviter conquesti sunt. Nihil horum dicam; quod nonnulli tamen dicunt, etiam qui illo tempore Genevæ rebus illis omnibus interfuere; multi aliis in locis *Deum hominumque fidem implorantes atque jurati* nulla se *simultate*, sed officii religione commotos, hæc dicere; adeoque illis literis fidem se adjungere non posse; quorum inter primos virum sanctissimum Fredericum Spanhemium, Theologiæ professorem & pastorem reverendum fuisse intelligo: Hoc solum dico, hæc literas, quod idem de literis reverendissimi viri Joannis Deodati est dicendum, ante sexennium datas, multis postea maleficiis ab ipso Moro oblitteratas jampridem esse & antiquatas. Nondum increbuerat Claudia, nondum hortus, & illa, ad Claudiam nescio an cum Claudia, Mori suavissima cohortatio:

— *Poma alba ferebat,*
Qui post nigra tulit Morus: —

Id quod viris proculdubio integerrimis & honestissimis, harum literarum subscriptoribus, quin imposuerit non dubito. At postquam illa cum muliere, primò ancilla, deinde nupta, occultari diutius consuetudo istius nefaria non potuit, factus iterum reus, cum honestam rationem defendendi sui nullam inveniret, & manifestis in rebus teneretur, fractus jam animo, atque id maximè veritus, si judicium fieret, nequid in se gravius consuleretur, quo ipso die pronuncianda de se sententia Presbyterorum, deinde Magistratum erat, judicium declinat, licentiam abeundi perit. Illi necessitatem hanc rati se hoc modo effugisse, quam impositam sibi minimè volebant, ut Ecclesiæ Ministrum tantorum scelerum damnare, & in homine Ecclesiastico tam triste exemplum statuere cogere, libenter assensere. Petit insuper literas impudentissimus homo commendatitias. Id verò postulare ab iudicibus suis reum indignè ferentes, prorsus

sis recusant : ita bonus ille tabellarius permanere sine literis illa in urbe, omni munere exutus, circiter decem menses coactus est : Eteſis credo ſacrificans, ut aliquam ſaltem auram commendatitiam impetrare aliquò poſſet : Donec multi graviffimi viri ne moram quidem ejus illa in urbe ferendam rati, rurfus rem adducere in judicium coeperunt. Id autem cum ad novas lites, & ut ſupra dixi, offenſionem infirmorum ſpectare videretur, conſultius tandem viſum eſt, quoquo modo hominem ablegare : rurfus itaque dant literas; *non frigidulas*, quod antea dixiſſe me queritur, ſed, quod nunc dico, frigidiffimas; non ut commendare cuiquam mortalium, ſed amandare ab ſe hominem planè viderentur. Hoc ſi ita non eſt, More, poſtulo mihi reſpondeas, cur ſuperiores illas Geneventium literas, haud uno nomine jam obſoletas, quæque recentiora facinora tua à me tibi potiſſimum objecta, ne attingunt quidem; quæ ego vix attingi, ut minùs mihi comperta, *blaſphemias nempe tuas in Spiritum ſanctum*, aliæque opinionum monſtra uberiùs commemorant, cur & illas in quibus parùm tibi de te credi à plerique ſubſcriptores tui queruntur, cur, inquam, illas utraſque in medium protuleris, has noviffimas de medio removeris? Cedo proximas hæc literas poſt alteram in te accusationem illam graviffimam ab aliis ægerimè, ab aliis facile, ſed eodem tui removendi animo ab omnibus conſeſas. Sapies opinor, non exhibebis; non delectant te iſtæ literæ: ex quibus mutatam de te Geneventium opinionem, refrigerata amiciffimorum ſtudia manifeſtò perſpicere poſſimus; eòſque his literis non te laudatum, ſed ab ſe, dummodo longiffimè remotum, quaſvis in terras exportatum cupiſſe. Hæc Mori fides publica eſt; quæ ſe in Eccleſiam credere, quàm in Spiritum Sanctum planius facit. Quæ reliqua à me dicta in eum ſunt neque diluit, neque refellit, ne oppugnat quidem. Sed quoniam, Vlacco fidejuſſore, totum inſuper alterum fidei publicæ promittis, in quo *virorum aliquot inſignium, Senatùs, ne & Eccleſiæ Midelburgenſis, & Amſtelodamonſis teſtimonia* dicentur, dum volumen illud, cudendum, puto, in Gallia, excudendum Hagæ-Comitis à Vlacco expectamus, aut ne expectamus quidem, viſum eſt de toto hoc genere teſtimoniorum pauca differere.

Magnum ego ornamentum quidem virtutis teſtimonium publicum eſſe fateor; argumentum perinde certum atque firmum longè abeſt ut exiſtimem; nam ut illud omittam quòd virtutis multo difficilior quàm nummorum ſpectatio eſt, hoc fanè conſtat, privatorum privatos mores, & præſertim vitia ad aures graviffimas, tot alicui negotiis occupatas, rariffimè perferri. Et teſtimonium publicum tam qui petunt, quàm qui dant, boni juxta malique ferè ſunt; & petunt quidem mali.ſæpiùs quàm boni, falſà ſpecie proborum induti. Ut quiſque optimus eſt, ita minimè teſtimonio eget alieno: neque enim fecit quicquam vir bonus ut naſcatur, ſeiſpo contentus. Si commendato eſt opus, virtutem ſemper apud ſe habet commendatricem optimam; ſi deſenſo, obtreçtationibus nimirum & calumniis haud rarò appetitus, eandem circumdat ſibi integritatem ſuam, & invictam rectè factorum conſcientiam; quo veluti munimento atque præſidio firmiſſimo, improborum hominum & impetus vanos excipit, & tela fruſtratur. Contrà hic noſter omnia: non enim virtutem, ſed opinionem duntaxat ejus integumentum vitiorum, ſibi comparaverat: ut reſectus, ut deprehenſus, abſcondere diutiùs, improbitatem ſuam non poteſt, exors ipſe fidei & naufragus ad alienam fidem ſe confert: quorum oculis antea fervierat, eorum nunc manus commendatitias implorat; & ſingulari quadam atque inauditâ hæcenus impudentiâ, quorum judicium experiri non audent, eorum poſtulat teſtimonium. Propterea quòd meamet ipſius ſententia damnatus turpiſſimè diſcedo, quòd ſententias veſtras horreo atque deſugio, *litteras quæſo date innocentia, pietatis, pudicitia apud vos meæ teſtimoniales*. Si hæſitatur, ſi ambigitur, ſi ab aliis denique reclamatur indignitate rei vehementiſſimè commotis, quò non demittit ſe? quò non deſcendit? circumcuſſare, ambire, preſtare, obteſtari, & quò adire non audent, eò amicorum allegationes dimittere. Aguntur fortunæ hominis, agitur caput, exiſtimatio, immò Eccleſiæ totius & ſacri ordinis exiſtimatio agitur. Expugnantur multi, partim fatigati, partim inducti, partim veriti nequid iſtius ignominia in publicum redundaret, partim delictis ignoſcere, literato parcere, laboranti conſulere ſuæ bonitatis eſſe arbitrati. Ita tandem victor iſte laureatas literas aufert; ita emendicata quovis tempore vel occasione, non jam teſtimonia de ſe publica, quæ ſi fuiſſent ipſe abolevit, ſed ſua de publico reportata ſpolia ad coronam venditat; nec tam laudes videtur ſuas, quàm poenitentiam publicam circumferre. Quem enim non poeniteat præconiè ſeſe laudum

dum ejus fuisse, qui ad omnes postea libidines tam turpem sui auctorem fecerit : nunc ejusdem sese mangonem fieri, qui servus omnium nequissimus ministrum se licitanti cuivis Ecclesiæ ex hac laudum catasta vendibiliorem, & sacrarum literarum miseris emptoribus venalem se pretii quantivis professorem profitetur. Nam viderint per Deum immortalem, qui ex istius vel commendatione vel impunitate ignoscentes & bonos haberi se postulant, ne ista bonitas in malum desinat ; viderint ne ipsis bonis fraudi sit. Cùm necesse sit, serpat latius, serpat ocyus ista contagio pastoris in gregem, doctoris in scholam ; atque in ipsos fortasse bonorum istorum liberos, qui sophistæ huic errabundo & infami in disciplinam traduntur. Viderint ne tot pigmentis illita atque ornata turpitudine, tanta bonarum laudum jactura atque dispendio dealbata labes, spem faciat & aliis, eamque mentem injiciat, posse se quoque tutissimo hoc exemplo, eandem scholis, eandem ecclesiis inferre personam, sine suo periculo cum summa etiam commendatione improbissimam. Cogitent, qui celari adversarios nostras maculas putant operere, non celando sed eluendo maculas purgari : celando apparere multo manifestius, & majorem indies foeditatem contrahere. Postremò viderint, ne Ecclesiastis hujusmodi amovere ab Ecclesia tamdiu negligant, donec ipsa Ecclesia cum Ecclesiasticis unà amoveatur. Sanè cùm Apostoli præceptum de Episcopo notissimum sit, eum ab extraneis etiam bonum habere testimonium oportere, quid adversariis latius aut triumphandum magis potest accidere, quàm cùm legerint atque audierint, qui non levi atque incertâ, sed constante famâ, summæque consentiente, multis testibus, multis in locis flagitiosus atque nefarius compertus sit, eum quasi Ecclesiæ lumen unicum & ornamentum collatitius Presbyterorum laudibus, & multiplici commendatione publicâ decorari. Quod hostibus nostris gaudium ne diuturnum sit, provideri non aliâ ratione potest, nisi si quis poterit exemplo, réque ipsâ demonstrare, nullum esse pestibus hujusmodi in Ecclesia reformata consistendi locum : hæc testimonia, has laudes tum olim datas, cùm is, cui dabantur longè alius affectaret videri, atque esse nunc perspicitur, ipsum nunc irritas & nequaquam suas usurpassè sibi fraude pessimâ ; & amicorum de se elogia suo ipsius vitio abrogata, non ad vilissimas merces involvendas, quo fato mala scripta solent ferè perire, sed ad foedissimas flagitiorum ipsius sordes integendas, pro involucris abusum esse. Ego certè in priore illa defensione, & publicè jussus & privatim læsus, nisi siquam dicendo peperissem mihi honestam existimationem, eam silendo amittere, & quasi vacuum possessore, occupandam mendaciis & opprimendam relinquere maluissem, & patriæ, & mihi simul, cùm una eademque causâ esset, communem operam summo studio impendi. Nunc accusatus graviter ab eodem quasi immeritum & innoxium hominem per calumnias & mandacia infamassè, ut impudentiam illius redarguerem, innocentiam tuerer meam, & siquid vel antea jam dixi commode, vel in posterum quod ex usu sit dicturus sum, si non doctrinæ & ingenii laudem, famam saltem integram, & colendæ veritatis fidem afferre possem, ad contentionem hanc per se minimè gratam, sed necessariam tamen, denuo descendendi. Neque verò est, si hæc non essent, cur hujus operæ aut poenitere me, aut pigere quenquam alium, nisi conscium sibi met, debeat. Sanè improbos vituperare, & bonos laudare, quandoquidem hoc præmii nobilissimi, illud poenæ gravissimæ rationem habet, & æquè justum & justitiæ propè summa est : quin & ad vitam benè instituendam par ferè momentum utriusque cernimus. Ita denique cognatæ inter se hæc duæ res sunt, unòque & eodem opere absolvuntur, ut improborum vituperatio, proborum dici laudatio quodammodo possit. Verùm ut jus & ratio atque usus utrobique par sit, non itidem est par gratia : nam qui alterum vituperat, duarum is uno tempore gravissimarum rerum onus atque invidiam sustinet, & accusandi alterum, & de se benè sentiendi. Itaque laudant facillè nunc boni, nunc mali dignos juxta atque indignos ; accusare nemo liberè atque intrepidè, nisi solus integer, vel audet vel potest. **Nos qui adulescentes tot sub magistris exudare in umbra eloquentiam solemus, vimque ejus demonstrativam in vituperatione haud minùs, quàm in laude arbitramur esse positam, tyrannorum antiqua nomina fortiter sanè ad pluteum concidimus. Et Mezentium, si fors ferat, putidis rursus antichetis enecamus ; aut Agrigentinum Phalarim tristi enthymematum mugitu, quàm in suo tauro, exquisitiùs torremus. In xysto nimirum aut in palæstrâ, nam in Republica plerumque tales adoramus potiùs & colimus, & potentissimos & maximos & augustissimos appellamus. Atqui oportuit aut non in ludicro primam ferè ætatem umbra-**

tiles consumpsisse, aut aliquando cum patriâ, cum Reipublicâ est opus, relictis rudibus, in solem ac pulverem atque aciem audere; aliquando veros lacertos contendere, vera arma vibrare, verum hostem petere. Parte aliâ Suffenos & Sophistas; aliâ Phariseos & Simones & Hymenæos & Alexandros, veteres quidem illos, multo mucrone insectamur: hodiernos & in Ecclesiâ redivivos collatis elogiis laudamus, professionibus & stipendiis & cathedris, incomparabiles videlicet & doctissimos & sanctissimos viros, ornamus. Ad censuram si fortè ventum est, sicui fortè persona & speciosa pellis detrahitur, si turpis introrsum, immò verò si palam arque apertè facinorosus arguitur, sunt qui hunc malint, nescio quo studio, quòve metu adducti, testimoniis publicè defensum, quàm animadversione debita notatum. Mea ab his fateor, quod aliquoties res ipsa jam docuit, satis longè disjuncta ratio est: ut siquid adolescens in illo otio literarum vel præceptis doctorum vel meis lucubrationibus profeci, id omne ad usum vitæ generisque humani, siquid tam latè possem, pro infirma parte mea conferrem. Quod si etiam ex privatis nonnunquam inimicitis delicta publica animadverti & sæpè corrigi solent, & adversarium nunc non modò meum, sed penè omnium communem, hominem nefarium, reformatæ religionis & sacri maximè ordinis opprobrium, literatorum labem, juventutis perniciosissimum præceptorem, immundum in sacris Ecclesiasten, impulsus omnibus causis justissimâ vituperatione prosequutus sum, eo necne cum fructu, quo oporteat, viderint illi, quorum potissimum interest exemplum in isto edere, me quidem spero (cur enim diffidam?) rem neque Deo ingratham, neque Ecclesiæ insalubrem, neque Reipublicæ inutilem præstitisse.

A U T O R I S

A D

ALEXANDRI MORI

S U P P L E M E N T U M

R E S P O N S I O.

HAnc ego Defensionem meam cum ante duos menses hæctenus parassem, ne consumptum fortè biennium alterum in se profligando clamitet Morus, tanto cum desiderio Supplementum illud Fidei publicæ contra me promissum expectabam, ut nihil mihi longius videretur. Didiceram enim ex Vlacco perorante, recessisse quidem in Galliam Morum, non tamen quiescere: sed vel diffusum viribus Genevensium attritis, vel quòd manu tam exiguâ vix satis sibi instructus ad decernendum uno prælio videretur, novum contra me exercitum, & quod mirandum sit, Medioburgicorum & Amsterodamsium in Gallia conscribere: Consules etiam & Scabinos magna cum manu signisque infestis adventare. Serò tandem ereplere novæ copiæ; sine quibus prima acies, opinor, labare atque deliscere videbatur. Sed cur tam serò, cur ab extemporalis homine tam tardè advenerint signis miratur, erant scilicet literæ quædam mortuorum longo situ eruendæ; erant quoque subsidia hæc consularia tam gravis armaturæ, mitâ itinerum ratione ex Gallia, teste Vlacco, transmittenda: Quid si etiam ibidem conficienda? quibus cum ipse Vlaccus, homo æquissimus, ut habeatur fides non postulet, sed quod æquum & justum cuique videbitur, id ut judicetur, sic omnino faciamus. Sufficit Vlacco, Supplementi hujus collectitii Legato, Lectorum curiositati, non incredulitati satisfecisse: nempe fidei publicæ, ex Gallia in Hollandiam, quasi postliminio quodam reversæ, fidem defore uniuscujusque privatam, haud ab re sanè suspicabatur. Primùm hoc velim unicuique in mentem veniat, quod supra

demonstratum est, publica testimonia quâ ambitione ferè comparentur ; in re privata quid valeant ; quàm sæpe hallucinentur : me deinde non ficta crimina in Morum, non ignota, non obscura, sed vera, sed jam vulgata atque testata, in foro denique & iudicio agitata haud semel, atque versata protulisse. Non igitur calumniatores nos, non testes in se, sed suos esse iudices intelligat Morus : id iure æquissimo ; quoniam ipse in nos prior has partes sibi sumpsit ; nos ipse prior iudicavit ; suam in nos sententiam iniquissimam edidit. Prolatis autem utrinque testimoniis cur secundum eos meritò pronuntiemus, qui Morum gravissimè accusant, in causa est cum ipsius comperta in nos audacia atque improbitas singularis, tum ipsius testimonii quamvis *publica*, tamen ambigua fides ; quæ consuetis atque tritissimis laudandi formulis prosequitur Morum, objecta illi crimina ab accusatoribus tam multis non diluit. Quid enim affert vel hoc supplementum, More, quod ad rem pertineat ? Accusabant te Genevæ gravissimi viri Theodorus Troncinus pastor & Theologiæ professor, duo alii pastores Mermilliodus & Pittetus multis opinor testibus adductis ; accusabant multorum criminum, & commissi præsertim in horto quodam probri turpissimi. Tu hîc contra literas producis Deodati senis ; qui venire in conventum jamdiu desierat ; nec quid ibi gereretur, nisi ex te tuisque fautoribus audire consueverat. Literas deinde Sartorii, ne non falsiffie omni ex parte causam tuam viderere ; tum Gothofridi Jurisconsulti, ne non satis cavisse ; has omnes literas jam ante scriptas, quàm hæc tua flagitia vel ad Ecclesiam delata, vel amicis, ut solet, omnium ultimis, credibilia essent. Quæ igitur à me tibi obijciuntur, horum nihil negant. Fac autem disertis verbis negasse : haud quaquam tamen istorum negatio affirmatione potior tot hominum probissimorum erit, quorum præsertim testium vim ac veritatem cum sustinere non posses, petita subito abeundi licentiâ, non absolutus iudicio, sed elapsus, evasisti. Literis deinde Genevensium non sine multorum gravi intercessione atque etiam indignatione, ut supra dixi, concessis, tu quasi Rheno amne lustratus (quo *dejectum te in Belgium* ais) & noxâ omni ablutus, utcunque commendatus, mirum non erat si, convocata illic fortè Synodo Gallo-Belgicâ, tanquam Mercurius quidam novus Gallo-Belgicus, non tu quidem illuminatus, sed combustus, ut fit, in Synodo, ad tempus latuisti. Eas autem literas cum supra dixerim fore, ut in medium nullo modo proferres, ne prioribus hîc positis quanto essent frigidiores perspiceremus, lepidè tu quidem *exemplar earum nancisci te non potuisse* caularis. Quod autem dixi ad tempus, non semper latuisse te, id facile constat, primùm quòd in illa ipsâ Synodo *Trajecti* ad Mosam habita quò primùm appulisti rumores quosdam *contra doctrinam tuam & conversationem* illis in Regionibus jam esse *sparsos*, & suspiciones haud leves de te passim vel novas haberi, vel veteres recruduisse, neque ita te iis absolutum, quin ad alteram postea Synodum novâ rursus commendatione opus tibi fuerit, declarat, quæ sequitur Ecclesiæ Medioburgensæ ad Campensem Synodum Epistola, declarat etiam illius Epistolæ subscriptor primarius Joannes Longus ejusdem Ecclesiæ pastor, qui tuâ tum quidem larvâ inter alios deceptus, perspectis nunc demum & exploratis moribus tuis, nunquam te nisi maximæ contumeliæ detestationisque causâ dicitur nominare. Inimò verba ipsa tua declarant quibus fateris post seditionem Midelburgi ortam, in qua amicus quidam tuus potentissimus dignitate excidit, eos qui post eum rerum potiti sunt, in te non *æquè propensâ fuisse voluntate* : id tu eorum ignorantia assignatum vis, quibus tu Theologiæ professor celeberrimus *non æquè familiariter innotuisses* ; cum ad suspectos jam mores tuos revera sit referendum. Quid enim ad te advenam seditio ? qui suffragiis omnium publicè accersitus non studiis partium, sed bonâ famâ ac diligentia in isto munere Theologico tueri existimationem tuam norus æquè omnibus debebas. Hîc tamen quereris quòd *ejectum* te dixerim *ab Ecclesia illa*. Ego verò non *ejectum* te dixi, sed tantummodo ablegatum ; idque non de ipsâ ejiciendi vel ablegandi formula, sed de voluntate eorum abs te jam alienata intellectum volui. In hoc non admodum errasse me testis esse potest vir, ut audio, probatissimus, quem supra appellavi, Joannes Longus ejusdem Ecclesiæ pastor, qui nunc, inquam, longè secus de te sentit & loquitur, atque primò sentit, cum in tuam commendationem *omnium nomine* subscripsit ; Testis est vir spectatissimus Joannes Duræus, qui non unam Ecclesiam Midelburgensem ejecisse te, sed universam penè Synodum Gallo-Belgicam ejectum velle scribit. Frustra igitur Synodi Goudensis actum illud subjungis, quod factis recentioribus irritum fecisti ; frustra, inquam, actum illud quod aperitissimi

te mendacii coarguit: etenim illius Synodi auctoritatem idcirco adhibuisse te ais, ut *sciam omnia ritè & solemniter* in Synedrio Midelburgensi de te *acta*: ipsa Synodus non ritè, non solemniter hæc esse acta, sed *nonnullos defectus in modo agendi* notat. Vellem scire illos defectus cujuscumque fuerint, cur tu Midelburgensium testimonia sine nonnullis defectibus in modo agendi auferre non poteris. Illud interea tenendum memoriâ est, quibus cum *defectibus* Genevensium testimonia adèptus sis: quanto reverà cum dedecore, quanto in speciem cum honore illi te dimiserint. Prorsus, quasi id unum sibi reliquum necessariò decrevissent, laudandum te esse atque tollendum. Verùm, ut dixi, laudès illas qualescunque perspecta postmodum & cognita vitæ tuæ turpitudine antiquavit jamdiu atque delevit: ut ad infamiam potiùs tuam hæc omnia conducere videantur, qui tam præclaram de te olim hominum opinionem, admissis in te postea tot probris, tam fœde sefelleris. Ventum tandem ad Pontiam est; quam sic à me falsò nominatam contendis. Ego verò authorem Batavum & notissimum illud de te distichon, quo me facilè defendam, recito:

*Galli ex concubitu gravidam te Pontia Mori,
Quis benè moratum morigerâque neget?*

Bontiam, fateor, aliud apud me manuscriptum habet. Sed prima utrobique litera, quæ sola variat, ejusdem ferè apud vos potestatis est. Alterum ego nomen ut notius, ut elegantius salvo jure Criticorum præposui. Satis de nomine; nunc rem ipsam consideremus. Quis tam est reus, quistam omni genere criminationum oblitus, qui, si solus audiatur, causam suam vel Cassianis iudicibus probare non queat? Tu quam attulisti hujus rei narrationem, ejusmodi est, ut nemo sit, modò integer atque attentus accedat, quin te, etiam inauditis accusatoribus tuis, vel planè condemnandum, vel suspitione gravissimâ non absolvendum arbitretur. *Uxorem ais Salmasii graviter tibi insensam; & ob eas rationes quas commemorare non vis, nihil intentatum reliquisse, ut te in nassam infausstissimi matrimonii compingeret.* Primùm illud suspiciosissimum est quod celas; illud nempe arcanum quod tibi tam modesto homini & ministro uxorem amici sic inimicam potuit reddere. Mirum deinde inimicitia genus narras, quo impulsa uxor amici tui famulam sibi dilectissimam nuptum tibi dare cupiebat. Nassa autem illud matrimonium quâ potuit dici? nisi tute eam vel sponcione aliquâ tibi induisses, vel escam avidè nimis appetisses, atque ita meritò infaustissimum, quod stupro auspicatus esses, matrimonium reddidisses. *Nihil, inquis, intentatum reliquit.* Quid ergo inter alia tenaverit tu ipse nobis divinandum relinquis; immò ipse non taces, ipse effutire non erubescis; & illud suprâ dictum à Crantzio, paulò infra quasi palmarium quiddam pro te ex ore Salmasii repetis; *Siquid in Pontia peccavit Morus, ego sum leno, & uxor mea lena.* Hanc scilicet pulcherrimam fore defensionem tibi apud omnes amens credidisti, si ostendisses lenone Salmasio, ejusque uxore lenâ, te non ignobile stuprum fecisse; & non nisi dominis perductoribus ancillam vitiaffe. *Hoc vulgo innotuit; tu verò palam vehementissimèque reluctari.* Euge corculum pudoris, delicia castitatis! Tunc reluctari verò? virginali, ut videtur, verecundiâ homo nassâ muliebri indutus. Nam piscis, nisi captus, non reluctatur: illa profectò mulier nisi thunnum te perspexisset, nisi facilem, nisi opportunum, nisi obnoxium ancillæ suæ deprehendisset, nunquam tibi istos laqueos ita elimasset, nunquam tibi Vulcanios illos casses tua Juno tam facilè adaptasset; nunquam in virum gravem, Ecclesiastem, doctum, celebrem, qui mariti domum inter amicissimos frequentasset, nunquam nisi in mulierosum & notæ incontinentiæ hominem tale quicquam moliri aut tentare ausa esset. At, inquis, *cum factione quadam se conjunxit, quæ qualis fuerit, aperire tibi nolo.* Ergo hoc etiam non minùs suspitiosum nobis relinquis, quòd tuâ multùm interfuit aperuisse, quæ ista factio, quo in loco te tot Ecclesiarum, tot Synodorum, tot Magistratuum testimoniis ac figillis loricatum hominem & cataphractum tam acriter oppugnavit: Si ob vitæ sanctimoniam, concionandi assiduitatem, professoriæ facultatis præstantiam te odio habuisset, nihil æquè tibi laudi ac defensionem esse potuit: nunc cum in re omnium porissimum explicanda tectus atque astutus esse malueris, credendum est non factionem, sed benè magnum bonorum virorum numerum ob impuros mores tuos, vitâque offensam meritò te odisse. Deinde, si Midelburgi, si Amsterodami, ubi tanto in pretio atque honore apud omnes fuisse

te prædicas, tam numerosa te factio adorta est, claudicare tuâ fides publica videtur; eosque demum esse factionem qui te tantopere laudarunt. Sin Hagæ aut Lugduni primùm ista factio in te tam acriter est concitata, nihil profectò obstat quò minus appareat deseruisse te tandiu & Pastoris & Professoris munus utrobique sacrum, ut Hagæ libellos famosos ministerium tui Evangelii ministrares; Lugduni Pontiam ancillam, id est Nassiam ipse Nassiam tuam sectarere; utrosque illos, post diurnum sæpe discessum, tot nocturnos ad eam vicina ex urbe reditus, tot cum ea furtivos, inscientibus dominis, congressus vicinari notissimos, tantum in te odium plurimorum commovisse. Hos tu *admissarios* uxoris Salmasii vocas; & ignominiam defuncti amici tui matronæ, ejusque propinquis non ferendam inuris. Hæc scilicet cum *Ruffino* & factione illâ, *horrendi criminationum tonitrua disploxit, & totum insanis clamoribus Belgium implevit.* I nunc, & à me conficta hæc esse clamita; dic meas has esse calumnias; quas ego non calumnias, sed criminationes ab universo penè Belgio, te confitente, accepi. Has ego tacerem? his non crederem? proque tua in nos nostramque Rempubl. injuriâ, scelere, audaciâ veras esse non judicarem? quam tu factionem, eam ego probissimorum hominum multitudinem, testimonium, judicium esse non arbitrer? Hocine divinâ animadversione factum non putem, ut dum aliis famosos libellos tam diligenter adornares, famosus ipse passim libellus fieres? Tu verò cum *existimationem* tuam *herere*, ut ais, *ad metas* videres, & *linguis omnium vapulares*, haud insolito audacissimi cujusque consilio, potentiorum studiis fretus, quos affectatis concionibus, & Corinthii æris tinnitu illo tibi fortè conciliaveras, *prior Pontiam in jus vocas.* Contra Salmasius, non insaniam, ut tu appellas, sed *causam se uxoris destituere non posse* per amicos tibi denuntiat. Quod eum fuisse facturum nisi justam quoque causam credidisset, tibi verisimile esse non debet. Tu, *non sine consilio summorum & sapientissimorum totius Belgii capitum*, quorum nimirum patrocinium vel adulando, vel suppliciter ambiendo ad omnes nequitiarum tuarum eventus tibi comparaveras, *litem in suprema Hollandia curia prosequeris.* Quo in loco potentiam quorundam, ut dixi, non innocentiam tuam præsidio tibi maximo fuisse, si vel teipsum audiamus causam hinc tuam quanto potes cum artificio & cautione dicentem, obscurum non est. *Desperabant adversarii fore se illa in curia superiores: tuam afflictuos se esse famam non desperabant.* Quid ita? quia paucorum vim atque opes in foro dominari, cæteros panè omnes favere sibi videbant. At verò non tuam, sed suam ipsi famam accusatores tui afflixissent, si tu æquo judicio superior ipsorum opinione futurus videbaris. *Omnes, inquis, omni ope me unum oppugnabant; non desuisse tamen amicos tibi agnoscis: paucos igitur & potentes fuisse illos necesse est: id quod etiam miratos & conquestos esse inimicos tuos usque eò non diffiteris, ut ne noceret tibi ista gratia tam aperta ac manifesta veritus, haud semel subiras te similes amicis tuis, cumque iis expostulare, quasi parùm prudenter tibi & non satis cautè favissent.* Itaque *suprema capita, quæ tibi suum in hac causa præsidium obtulere, enixè rogasti, siquid valeres gratiâ, ne quid eorum autoritas de victoria innocentia tua delibaret.* Illius judicii exitus qui demum fuerit, non dicis; Adversarii certè, tantum absuit ut jure aut æquitate victos se esse arbitrentur, ut quos tu reos modò feceras, hi nunc petitores ad Synodum provocarent; & quod obtinere à magnatibus jus suum non poterant, id impetrare per Ecclesiam facilè se posse sperarent. Verùm & in illa Synodo nimis multum valuisse gratiam gratis, ut aiunt, id est nullis omnino meritis tuis datam, etiam ex iis quæ pergis ipse narrare, satis constat. *Adsunt Delegati Lugdunenses; saccum producunt opletum sædissimis criminationibus: satis amplum, opinor, si tua omnia flagitia contineret, ut induendo etiam tibi, si egisses fortè poenitentiam, sufficere potuerit.* *Urgent Delegati, ut prelegerentur omnia, quæ secum sacco illo gerebantur: vel ut latinius dixisses, portabantur in sacco; à te enim puto, gerebantur in sindone.* Sed Synodi pars magna *reluctari, famosos esse libellos.* Animadvertite quæso novam ac singularem judicium æquitatem atque prudentiam; qui criminationes cum testimoniis in judicium allatas, neque dum perlectas, tanquam famosos libellos, rejiciendas esse contendunt. Horum vicit sententia: excurret confessim unus eorum, gratulabundus Moro, & *bonum factum inquit; nihil contra te legetur.* En iterum severos judices! quorum sententia in Mori gratiam sic manifestò lata est, ut unus eorum pati non posset quin ex ipso judicio de sella profiliret, gratularum reo. Pavidit Morum ipsum tam dissolutæ sententiæ: perturbari denuò se simulat, & agrè ferre, non perlegi illa volumina criminum suorum. Objurgatus itaque bonus

bonus ille Judex & acriter ab ipso reo increpitus, redit in cœtum; cæterisque facile persuadet, ut mutatâ priore sententiâ statueretur omnia legenda esse. At verò, quæ isti Judices primùm legenda non esse, ad arbitrium deinde Rei, conversis eadem horâ sententiis, legenda esse decreverant, de iis tandem perlectis quàm non attentè, quàm non severè, quàm denique in reum propensè judicaverint, intellectu difficile non est. Consurgunt iudices; reum frequentes adeunt; *amplectuntur*; & cui palam modò gratificari, ei nunc apertè gratulari non dubitant. Quamquam ego in hoc toto iudicio non tam Mori, quàm ejus personæ atque ordinis habitam esse rationem crediderim. Synodi præses ipse Riverius complexus te, *nunquam Æthiops, inquit, ita dealbatus est, quemadmodum hodiè tu fuisti.* Tunc verò adeò obesâ nare homo es, ut irrisum te potius, quàm absolutum hoc proverbio non sentias? Riverius cum Æthiopem te lavando & operam & laticem frustra perdidisset, dealbavit. Tu jam salve nobis, Æthiops, aut, si mavis, paries dealbate; quandoquidem quo Paulus Ananiam eodem te Synodi præses titulo decoravit. Nunc ipsum decretum Synodi perpendamus. *Letis chartis iis quæ allatæ fuerant à Delegatis Lugdunensibus circa litem illam quæ in suprema Hollandiæ curia mutilabatur, nihil in iis repertum est, quod valeret adimende Ecclesiis libertati, quâ Morum ad sacras conciones habendas cum occasio se dabat, invitare solebant.* Hæc etiamsi tuâ sola fide accipiamus, quàm obscura, quàm tepida, quàm ægrè absolvant reum, aut ne absolvant quidem, quis non videt? qui te olim maximis cumulare laudibus solebant, nunc multis criminibus insinulatum, ne uno quidem verbo tenuissimo purum aut infontem pronuntiant. Non commendant te Ecclesiis; *libertatem* tantummodo iis non *adimunt* quâ te, non ad Pastoris assiduum munus, sed *cum occasio se dabat*, ad concionandum fortuitò *invitare solebant.* Ista autem occasio si se nunquam daret, id sibi displicere aut detrimenti quicquam inde capturam esse Ecclesiam, haudquaquam ostendunt. Tibi interim pro ara pulpitem est; illa in aula te jactas buccâ notissimâ; & quo turpior domi, eò clamosior in cœtu es: quicquid in occulto, quicquid in sacco illo peccas, hîc tua cymbala, tua æra concrepare strenuè non desinis; & tuum illud rostrum nusquam impudentius, quàm in rostris offers. *Inunc, inquis, & supra & spurios tibi sînge.* Immò, ito tu, inquam, & supra tua si audes vel uno verbo disertè nega: id quod toto hoc libro facere non es ausus. *Consulantur acta publica*; immò consulantur acta privata, acta furtiva, acta nocturna tua, quæ vulgarissima istis regionibus jamdiu innotuere. Unde spurii si non extiterint, non continuò tu castus, sed eò fortassè nequior fuisti. Hactenus quæ tu testimonia attulisti aut malè parta, aut jam exolera, id est aliquanto priùs data, quam parefacta ea fuerint facinora quæ à me tibi potissimùm obijciuntur, ostendi. Quibus testimonis si ab innumeris passim viris bonis quos nunquam nominatim læseras non est creditum, id quod ipsi Subscriptores tui queruntur, de me nostrisque hominibus, quos injuriis maximis ultrò irricasti, si non credamus, non est meritò quod queri quisquam possit. Postremas omnium literas Amsterodamsium Consulium & Rectorum, nescio cujus operâ, quove pacto comparatas, ex Gallia transmittis: neque ad tempus omni ex parte satis accommodatas, & ad rem certè minimè appositas. Ego quæ tu ipse flagitiosa feceris, coarguo; tu quid magistratus in te non fecerit hoc testimonio duntaxat ostendis. Scripsi equidem, & quod tum palam testatus sum, non pro certissimo, sed ut nuper audiveram, idque etiam per literas fide dignas, magistratum Amsterodamsium tibi pulpitem interdixisse. Tu literas fateris *per omnes gentes* contra te ab *adversariis* tuis *missitatas.* Et eos adversarios nunc scribis esse tuos; ego & bonos viros esse eos acceperam, & te adversarium sciebam esse meum. Ex ipsis quæro Magistratibus Amsterodamsium, num istiusmodi quippiam allatum ad se de adversario non tantum suo, sed civitatis etiam suæ, silentio prætermittendum censuissent? Hoc igitur si verum non sit, est quoque levissimum; de quo & ego minimè laborare, & tu minimè exultare debeas. Numquid est aliud quod testentur tibi hæc literæ? est aliud. *Te ex quo tempore apud se in publico munere versatus es, nihil admisisse quod justum prædictis calumniis locum dare poterit.* Quid si antè admiseris, quàm ad eos venisti? Nam quibus Consulibus admiffa abs te quæque fuerint, cujus in scabinatum pruritiones tuæ inciderint, si ex ratione fastorum non habeo dicere, id non dices, arbitror, ita magni referre. Quid, inquam, si ante admiseris? quod ego quidem pro certo habeo. Tum sanè & hoc quoque testimonium, ancile tuum, haud multò plus ponderis, quàm alterius cujusquam habuerit; ut, quod de iis, quæ au-

ditione tantum acceperat ab aliis, testificetur. Quod autem adjungitur te *extra culpam notime fuisse*, id adeò liquidò non ita se habet, ut etiam reliqua in dubium vocare videatur. Non alium igitur atque teipsum tuis Consulibus opponam; qui te culpatum, notatum, vexatum, linguis omnium toto Belgio vapulasse, haud semel, pluribùsque verbis confessus es. Commodum itaque interferunt, *ut ad nos relatum est*. A quibus autem? nam & ad nos longè alia & à plurimis relata sunt: utrorum qui hæc tam variè referunt anteponenda fides sit, ipsi nostram aequè ac suam existimationem esse sciunt. At verò non ad se omnia quamvis consules, relata esse ut doceam, respondeant mihi rogo libellus iste in nos famosus, à Moro editus, relatùsne ad se fuerit? quem libellum edidisse in nostram Rempubl. non ministri erat Evangelici, sed ardelionis & calumniatoris, & nebulonis maledicentissimi. Si negant de hoc libello quicquam sibi perlatum, possè & multa alia etiam improbissima non perferri ad se de hoc Moro velim existiment. Sin fateantur allatum sibi esse illius libri editorem fuisse Morum, suum tamen illi testimonium tanquam homini reverendo, probo, inculpato perhibuerint, sciant nos istiusmodi testimonium etiam Consulum & Scabinorum tanquam levissimum, & nullius planè autoritatis repudiare. Horum, inquis, Rectorum *gravitatem, fidem, auctoritatem si nosses, sexcentis millenorum Miltonorum libellis retundendis parem agnosceres*. Ego verò, mi homo, id nescio an ita facilè agnoscerem; quandoquidem & id nescio, ἀριστέδω, an πλεονέδω virtute an censu magistratum illum in civitate sua obtineant. Neque me latet Consules, Prætores, illustriora longè quàm nunc sunt nomina, etiam verrem, reorum omnium Romæ perditissimum, studiosè defendisse, cum provincia tota, virique boni universi gravissimè accusarent. Hoc summum fidei tu publicæ propugnaculum, eadèmq; basis & firmamentum maximum, quàm nullo tamen negotio labefactetur & corruat vides. Sequitur Ecclesiæ Amsterodamensis Gallo-Belgicæ testimonium, subscriptore imprimis Hottono, Mori intimo, & quod supra demonstravimus, Regii Clamoris conficio. Valde nobis probatum sit necesse est hujusmodi testimonium, cujus subscriptionis princeps est Hottonus. Sed tamen quid afferar, vi eamus. *Tantum abesse, ait, ut eorum criminum eum reum esse sciamus aut agnoscamus quorum à quodam Miltone Anglo accusatur*. — Hujus fidei vis maxima, ut video, in ignorantia professione posita est. Quid hoc testimonio faciamus? quid hac fide? quæ suâ se potissimùm ignorantia commendat. Reum esse nescimus, non agnoscimus: hoc quis præterea toto propemodum Belgio ignorat, quæ illi præcipuè crimina objicio, eorum ipsum in utroque foro, non reum modò diuturnum fuisse, sed plurimorum judicio damnatissimum; nec nisi potentium quorundam studiis, utque sacro potiùs ordini quàm ipsi consuleretur, fuisse absolutum. *Tantum abest ut reum esse sciamus, ut contra potius ab illo aliquoties conciones sacras rogaverimus*. Contenti nempe hoc forensi judicio, ubi gratia plus justo potuit; & suadente præsertim Hottono, quoties ipse respirare & suis parcere lateribus decrevisset. Verum hoc quid efficit? aut quis est nescius multos in concionibus satis esse placitos, satis suaves ac tinnulos, qui in omni vita reliqua offensionem maximam fuerint? Erenim qui suis libidinibus explendis dat operam, quid obstat quo minus idem titillandis alienis auribus commodè servire possit. Quod reliquum est, index potiùs operis, quàm testimonium dici meretur: quando enim aliud quod dicat non habet, *satis superque testantur, inquit, de ipso aliarum Ecclesiarum in quibus vixit diutiùs quam apud nos, publica documenta ad quæ nos iis consentiendo referimus*. Quæ vos detrectantium penè, & libenter hoc negotio expedire se cupientium prorsus videtur; facitque ut non immeritò suspicemur, testimonium hoc, tametsi planè friget, non sine sudore tamen Mori, allaborante etiam Hottono, multis repugnantibus, impetratum agrè fuisse. Epilogi loco est *Curatorum schola* testimonium. Verùm in schola quid tu declamites, quid recites, aut quemadmodum te geras, neque ranti esse reor ut cognoscere curemus, neque ad hanc causam pertinet. Vitam & mores tuos excutimus: quos cum isti vix attingere, & ad literas superiores malle nos remittere videantur, quod ad eorum testimonium infirmandum satis sit, superiùs quoque dictum putemus. Ad finem aliquando pervenimus tuæ Fidei publicæ; quæ ex Gallico ferè sermone in Gallico-latinum *tralatitia* inanissimi libri maximam partem occupat. Copias jam omnes tuas cum supplemento etiam lustravimus: peramplas quidem eas, sed ad pompam sanè potiùs, quàm ad verum robur comparatas. Hæ sunt plumæ tuæ, sub quibus corniculam

niculam latitare te dixi. Hæc vestis illa multicolor quâ Morum reverâ, id est morionem te induisti: his tu phaleris ne populum quidem fefelleris: tûque si sapuisses, aut ullo rerum usu præditus fuisses, nullius fore usus tibi hæc omnia, quod ad tuam attinet causam, facillè intellixisses. Potest fortasse quispiam; cujus nomen alioqui nunquam audissemus, tam sui vendicandi causâ quàm tui, phalerata verba tibi dedisse: potest aliorum pudor & bonitas flagitanti ac sudanti, & agi jam tuam existimationem miserè querenti, hoc tantulum non denegasse. Potes tu per interpretes Hottonos multa confecisse: & tamen post hæc omnia scito te nihil quod ad rem pertineat in medium protulisse. Quid juverit, quæso, vel in foro testimonia generatim dicta, quid elogia de tuis *dotibus*, quid incertas blandientium amicorum laudes proferre, si ego te certorum criminum accuso? Accusarunt te adulterii Genevæ olim viri graves; tempus, locum, adulteram nominarunt: multorum præterea criminum te detulerunt. Quid si istam saraginem pro testimonio Judicibus tum tuis ostendisses? accepturósne putas fuisse eos, réque absolvendum istis criminibus fuisse continuò judicaturos? immò verò jussissent te, ablati hisce nugis, appositè respondere; ullámne cum ista scœmina rem, rationémve habueris; illo in horto eánne conveneris; illo in tugurio, clausis foribus, solúsne cum sola fueris. Hæc & hujusmodi multa ex te requisissent; ad quæ singula, neque in illo tum judicio, quod te jure absolvere vel suspicione posset (judicium enim illud petitâ abeundi licentiâ commodum prævertisti) neque in hoc libro, tot alioqui ineptiis refertissimo, quicquam respondes. Facis idem prorsus in causa quoque Pontiana: quid in foro transactum sit, quantopere tua gratia ad præjudicium miseræ mulierculæ post Salmasii obitum valuerit, suspiciosè admodum ipse narras. De illis nocturnis Hagâ Leidam itineribus, de illis cum Pontia clandestinis atque nocturnis congressibus, quanquam hæc & multò plura hujusmodi omnibus in ore sunt, nullum verbum facis. Quid hæc prorsus alienissima nobis obtrudis? immò quid omnino hanc tantam literarum ac testimoniorum congeriem tibi ullo tempore comparasti? an quod tuæmet ipse conscientiæ satis probatus apud te non eras? an quod de te nec tibi ipsi, nec spontaneis hominum sermonibus credere audebas, nisi tot coactis nominibus ac testimoniis tibimet confirmatum hoc esset atque testatum, id quod alioqui nunquam credidisses, te virum bonum aut tolerabilem posse cuiquam videri? An verò tot criminibus accusatus, cum de te homines ubique pessimè loquerentur, commendationibus totidem sanare illa vulnera posse te existimasti? atqui vides quo sæpius ex mala valetudine ad inanem medicinam, ex novis maleficiis & rumoribus inde natis ad novas perpetuò commendationes recurris, earum authoritatem eò semper minorem abs te reddi atque indes leviolem: ægrotare nimirum existimationem tuam & morbosissimam esse, quæ tot purgationibus, tot medicamentis indigeat commendationum quis est quin suspicetur? Sed fortassè longinquas in urbes quemadmodum prædicas, ad Professiones amplissimas persæpè invitatus, hoc te quasi comite, iter facturum, instruxisti. Optimè: quæro itaque an proficisci in animo tibi fuerit ad eos homines qui te ignorassent, an qui satis nossent? si ad illos, venustus profectò homo necesse est tibi fueris, qui ab illis invitatum iri te unquam credideris, qui te ignorassent: Si ad hos qui te jam satis norant, quid hoc tanto commendationum instrumento ac sarcinâ ad eos opus erat, quibus jam antea commendatissimum te esse ex eo ipso, quòd invitassent, sciebas. Perpicuum igitur est, nullam ob rem aliam, tantam vim testimoniorum commendationum sic te studiosè congestisse & in promptu semper habuisse, nisi vel ad ostentationem quandam circulatoriam, ad quam artem factum te præcipuè atque natum existimarim, vel impendentis ignominie metu, quam ex flagitiis nondum patefactis certissimam tibi expectabas. Ut haberes nimirum speciosum aliquid & publicum & foris partum, quod privatae atque domesticæ erumpenti interdum ex latebris opponeres infamie; utque Procerum atque Doctorum splendidis testimoniis in quibus consequendis gratia atque ambitio nunc ferè plurimum possunt, contra populi veras voces te communires. Verùm ista te spes ut dixi, & frustrata jam est, & frustrabitur; cum quia tuam obregere improbitatem atque nequitiam, neque lux ulla neque tenebræ possunt, tum quia hoc ipsum quicquid est munimenti, quo te circumsepisti, per se satis infirmum atque rimosum est. Id planius adhuc fiet, si testimonia hæc tua, quemadmodum per se singula consideravimus, ita nunc postrema primis, prima mediis conferamus; & doctores procerésque tuos inter se paulisper committamus. Ut intel-

intelligi tandem possit, quæ fides illius fidei publicæ, illorum testium sit, ubi aut alii ab aliis tam longè dissentiunt, aut plerique tam multa vel dissimulant vel nesciunt, quæ suâ sponte alii farentur. Illud imprimis exemplo sit, quod in iis literis occurrit quæ Genevensis esse Ecclesiæ dicuntur. *Nihil utique illi, id est Moro, vel ab insensissimis hostibus meritò obijci queat, quod justæ sit reprehensionis obnoxium.* Ego contra non quæ hostes obijciunt Moro, sed quæ amici ejus, quæ testes ejus & *justæ reprehensionis obnoxia* fatentur, & ipsi in eo reprehendunt, ex his iisdem testimoniis depromam. Quid enim Deodatus? *Non provocat quidem Morus, sed terribiles unguis habet ad sui tutelam.* Quos unguis? nam istiusmodi quicquam inter Evangelici ministri arma non reperio; & eloquentiam nolim à viro dicto atque humano, tam truci metaphorâ significari: Reliquum est, ut unguis illos, feritatem atque ferociam hominis interpretemur, quos non ad tutelam sui, sed ad injuriam aliorum, in nos certè nimium expeditos atque acres feræ similior quàm pastori exercuit. Apertiora haud paulò sunt quæ Georgius Crantzius, Alberti æmulus, ne ab avunculo fortè suo historicâ fide superetur, & quantò ægrior tantò fortasse veracior ultrò nobis largitur. *Ego Mori notitiam habui & Geneva & in Belgio, semper magnas inimicitias exercuit cum æmulis, quibus ipse locum saepe præbuit nimia libertate loquendi.* Et hoc teste, contra quàm ab altero dictum modò est, & *unguis habet & provocat Morus.* *Ferox atque fidens, crabronum irritator* infestissimus: Beelzebubem prope alterum dicas, nisi quod ille muscas: Laboris alioqui intolerantior, teste etiam laudatore Salmatio; *cujus & uxorem varie læserat, & alia quædam commiserat inconsideratione tali homine indignâ.* Hæc ab amicis ac testibus tuis vis ipsa veritatis expressit; quæ quamvis favore & studio dicentium in molliorem partem fluctantur, ejusmodi tamen sunt quæ ingenium tuum palam omnibus faciant, & hujus testimonii totius fidem infirmare haud mediocriter atque infringere videantur: cujus altera pars probum, inoffensum, sanctum, omni labe ac vitio carentem, altera contentiosum, turbulentum, arrogantem, garrulum, ignavum, injurium, inconsideratum denique & stultum nobis exhibet Morum. Sic fuit tua fides publica, id est, nulla: reverteris nunc iterum ad privatam, quæ nullâ minor est. *At vides interea, inquis, quàm non tralatitio me dignentur affectu, quos tu vis mihi furcas comparare.* Immò tu vide, si potes, irâ atque amentia impeditus, quàm vehementer hallucineris, quàm nihil attentè agas. Non ego hoc de *Batavis*, sed Genevensibus intelligi volebam; nec quid hi statuissent, sed quid tu meruisses. *Verba, inquis, tua recognosce, Orestis æmule.* Recognosco, inquam, Orestis æmule! Cujus flagitia si pro meritis excepisset Magistratus, jamdudum adulteria paribulo pendens luisset: nimirum Genevæ, ubi adulterii delatus eras; ad alios magistratus cognitio illius facti pertinere non potuit. Quæ sequuntur porrò & luiturus propediem videris, & hæc non iratus tibi ominor, sed duntaxat jus dico, facile demonstrant, non tum prædixisse me quid sis passurus, sed pronuntiasse quid esses meritus; idque (cùm de nobis ipse prior judicasses) pari jure meo fecisse. I nunc non conscientia integritate, non justâ defensione, sed scelerum impunitate quod facis effer te & gloriare. *Hinc, inquis, fungo, nuper è terra nato quem aut quos opposui?* Erras More, & me non nosti: mihi lentè crescere, & velut occulto avo fatius semper fuit. Tu ille fungus qui ex ephelis modò Genevam profectus, Græcarum literarum professor subitò emerfisti; & tot viris nata *grandioribus Ecclesiasticis, Jureconsultis, Medicis, illa ingenii tunc primùm efflorescentis gratia,* ut tu satis fungosè narras, *palمام præripuisti:* mox inter fungos, & olera, & armamenta olitoria, fungo recens tuberaute, non tu quidem Claudium extinxisti, sed Claudiam supinasti. Nunc conciliare me jubes mea dicta, si possam, & *fabulus* cum Magistratum dictis atque judiciis abs te scilicet emendicatis: Ego verò mea dicta cum tuis factis facilè conciliavero; de ipsorum dictis atque judiciis ipsi viderint: nos ut non porticibus, ita nec iisdem judiciis fratimur. Tu tecum si potes temetipsam concilia; qui totum illud Genevensè negotium, & gravissimum in te crimen adulterii, quasi fabulam refutatione prorsus insignam prætermisisti; hinc alteram fabulam de infenso erga te Magistratum animo, summâ curâ, summoque studio refellere conaris. Cur illam quæ vehementissimè ad te pertinuit, tam facilè prætermittis, hanc quæ te minimè attingit corrogatis tot testibus tantâ mole refutare contendis? Sanè si ipse tibimet constare vis videri, nòsque tuum institutum & respondendi rationem intuemur, qui fabulas confuratione indignas esse censes, aut illud in te verum crimen, aut hoc de te non verum Magistratus judicium credamus

oportebit. At non omni ex parte vituperandus est Morus; habet suas laudes; magna vitia magnis virtutibus compenfat; facit quod in homine Ecclesiastico laudatissimum simul & rarissimum est, ut gratis concionetur. *Nullo*, inquit, *stipendio actuatoratus gratuitam Ecclesia operam rogatus praesto*: immò verò fortuitam; ex quo videlicet ampliore mercede propointà, relicto Pastoris munere, sacrarum Historiarum Professor factus es; id est reverà, ex sacrario in scholam ad stipendium uberius emigrasti: tum si cujus rogatu fortè concionaris, hoc tanquam beneficii loco imputas; cum assiduum Pastoris ministerium deserueris, ut hanc subcivivam operam desertæ abs te Ecclesiæ non sine maximo compendio tuo gratis impertire videaris. Tu verò More si Ecclesiam Medioburgensem, quæ te, ut ais, tam honorificè invitasset, & ad alium gregem, idèmq; munus Pastoris te contulisses, reprehendendum meritò & levitatis arguendum existimarem. Nunc cum *Attaliciis*, ut ipse ais, *conditionibus* non Christianis, & *emolumentum fructu* longè uberiore adductus, non de grege in gregem desultorius tantummodo Pastor transferis, sed illo munere longè potiore posthabito, ex Evangelii ministro mutatus in Professore & Historicum, ex ipsis Ecclesiæ adytis ad pomœria regressus sis non mercenarii solum, sed defectoris propè numero habendum te esse, si habenda veteris & sanctissimæ disciplinæ ulla ratio est, affirmare non vereor. At concionaris tamen: & strenuè quidem, nunquam *ma-jore cum fructu* Attalico, ad Pergamenos putà, non tuum ad gregem; quibus si fortè aures vix satis teretes pruriunt, tu, vitio cantorum planè converso, rogatus nunquam desistis: & velut sacerdos Phrygiæ matris nondum exsectus, aut Curetum aliquis, moves libenter tua crotala; non ut vagitum quempiam fabulosum, sed ut rumores flagitiorum tuorum plus nimio veraces fanaticâ vociferatione obruas. Hoc tu septenario strepitu & doctrinâ fortuitâ, ut quivis olim cyclicus aut sophista, si rogatus recitas, desertum Pastoris munus assiduum explere te putas? At concionator est bellus & facundus. Ita, credo, ut est orator; cui proverbialia si demas, & insultos versiculorum centones, orationis ipso filo atque contextu nihil inornatius, nihil incompositius, nihil verbosius atque putidius; nihil ubi venustatem, numerum, atque nervos paulò disertiore homine dignos magis requiras. Unum est in quo graviter titubatum à me esse fateor: Græcarum literarum professorem dixi, quem sacrarum Historiarum dixisse debui: enim verò incredibile mihi profus, & portento simile videbatur, Historiarum sacrarum eum esse Professore, qui tot profanarum argumentum ipse atque materies esset. Tu verò mihi rectiùs, More, non Historiarum, sed Calumniarum Professor deinceps nominaberis. Quod ne quis à me secus atque res ipsa se habet dictum arbitretur, mea ipsa verba abs te prolata in medio ponam; tuam deinde horum interpretationem, quam dico esse Calumniam: ut quàm impudenter & malitiosè agas, quod & supra idque sapius demonstravi, & hinc qualem te sacræ etiam literæ-tortorem proculdubio sentiant, præterire neminem possit. Restat jam tibi sola Græcarum literarum professio: ergo hoc ego *crimini* tibi do, quòd Græcas literas es professus: ergo ego *Græcas literas, earumque professores cogo in ordinem*: Ergo ego *Græcas literas ad ima subsellia relego*. Quis horum quicquam sequi præter te dixerit? ipsa malitia si operam tibi suam locasset, tale quippiam ex meis verbis ullam in partem torquendo exprimere quâ tandem potuisset? tu hoc non solum pro verissimo tibi sumis, verum etiam ut non nasutum minus conjectorem te quàm navum esse Calumniatorem intelligamus, *cur Græcas inquis literas, earumque professores cogas in ordinem, nisi me fallit animus, olseci fucum*: Nempè Salmasius cum esset Græcæ linguæ callentissimus, & hujus ego autoritatem elevare statuissem, id ut quoquo modo possem, Græcas literas, *ejus*, si diis placet, *regna, ad ima subsellia relegavi*. Quis calumniari solertiùs, quàm hariolari te nunc dicat? Atqui non meus ille fucus, vir sagacissime, sed tuus mucus quem olsecisti, tantummodo erat. Mihi enim cum Salmasio de Græcis non magis literis quàm Calendis contestata lis erat; non illum literis vel Græcis vel Latinis sed autoritatum & rationum ponderibus affligendum atque sternendum esse intelligebam. Hinc tu, propterea quòd omnes cupidè ambages quæris, nequid ad rem dicere cogaris, ut olim paupertatis, ita nunc Græcarum literarum in laudes ridiculè sanè transcurris. Quas ego cum neque nesciam, & si quis alius, plurimi faciam nihil profectò ineptius, nihil alienius fingere potuisti, quàm despectas à me esse Græcas literas: cum non tibi illas, sed te illis probro esse dixerim.

Sed hæc tua perpetua ferè ratio est; ubi non fictis criminibus urgeris, ut ne obmutuisse planè videaris, data tibi esse à me crimini quæ libet fingis, aut absurda quævis & falsissima de me inferis eaque in primis quæ dicta nunquam sunt, refutanda arripis: Hic strepis, hic tumultuaris, hic te jactas. Si adultèrii te postulo, paupertatem scilicet contemno; paupertas tibi contra me toto penu loculorum tuorum defendenda est: Si stupri arguo, Græcas literas nimirum vellico; Græcarum literarum obtreçtator oppugnandus tibi sum: Sic tu vera fictis eludere conaris, ut hoc fumo excitato occultare turpem fugam & convictissimi fontis pudorem atq; silentium possis. Vide autem, dum Græcas literas tam veteratoriè laudas, ut irascantur tibi Literæ Latinæ; tuumque *jecur latinum*, ut satis sanum non sit. *Quota pars hæc, est inquis, sputorum & alaporum?* Næ tu masculum tibi alapum hoc solocismo meruisti; nam foemineas esse alapas quas tot sensisti, mirum non est si invitus agnoscas. Verùm hæc missa faciamus; levia sunt, vetera sunt; alius repentè homo jam factus est *Morus*; ad sanitatem jamjamque est rediturus; gradum unum atque alterum fecit; paulò veracior, paulò candidior ab Rhetorica Diaboli (sic enim calumniam supra nominat) ad Rhetoricam transit Juliani. *Vicisti, inquis, Miltone.* Hanc nempe vocem, ut ille olim (ne non Apostata satis germanus per omnia videaris) veritate victus emisisti. Sed vide, ne sincerum quod est, cauponum more, mendacio statim diluas. *Confitentem, inquis, habes reum.* Ego verò reum quidem habeo; confitentem non habeo: nisi si id pro confesso est habendum quicquid tu silentio præteriisti: sic enim & libellum in nos famosum edidisse, & hosti nostro dicasse, & Anglicanam Rempubl. indignissimis modis, mèque nominatim illæsus læsisse, totam denique fabulam Genevensis confiteris. Ab hac prævaricatione ad precationem quandam artificiosè compositam te confers; sive ea tuæ fidei publicæ extrema confessio dicenda est; ad quam Deum testem invocas, tremendum fateor & testem & judicem. Multa confiteris, multa ploras, peccata quidem *longè gravissima*, sed quæ ad nos nihil attineant, quia penitènter latent, & etiamnum inconfessa nobis sunt. Et ista quidem si in occulto, clausisque foribus, ut peccare antea, ita nunc precari in animum induxisses, laudassem equidem te, deque benignitate & clementia divina benè sperare jussum: nunc cum in platea media orantem te hic reperiam, ad homines potiùs quàm ad Deum concinnatas has esse preces, & quasi ultima jacentis tuæ fidei publicæ suspiria judicarem. *Te Deus, te testem invoco, an non videant homines in corde isto qua tu non vides.* O confessionem claram atque simplicem! immò verò quid obscurius, quid cautius, quid jureconsultius composuisse poteras, ut decem caudicos vel adhibuisse viderere, vel pertinuisse? Nam quid hoc est, obsecro? *an non videant homines in corde isto.* Quid vident homines in corde? Urinatore hic opus est Delio. Verùm quid quis in corde videat, viderit. Ego facta palam, audita, visa, testata refero: quas nemo meas esse calumnias sine maxima calumnia dixerit. *Longè turpior sum, inquis, re quidem vera quàm illi fingunt; ob illa tot abscondita, quorum apud te reus verè sum.* Sic tu nota ignotis, clara absconditis delere atque eluere conaris: occulta, incerta, latentia confiteris, ut explorata, certa, manifesta eò impudentiùs negare possis: ad extremum eò descendis, ut confessionem hanc, quasi libellum famosum de temetipso conscribas, quò faciliùs veram accusationem aliorum possis evadere. Tu hæc atque hujusmodi valere apud Deum cave existimes; apud homines certè vel mediocriter sagaces, minimè valebunt. Quod si linguis, ut ipse ais, atque conviciis omnium jamdiu verberatus, resipuisti aliquando revera, & ad bonam frugem revertisti, gaudeo. Nos te sic veram egisse pænitentiam arbitrabimur, si tuarum in nos injuriarum & maledicentiæ famosæ poenituisse tandem intelligemus.

JOANNIS PHILIPPI
ANGLI
RESPONSIO
AD

*Apologiam Anonymi cujusdam tenebrionis pro Rege
& Populo Anglicano infantissimam.*

Contra famosum Anonymi cujusdam Libellum, in quo Senatus Populusque Anglicanus turpissimis convitiis lacerabatur, quem jam vulgo notum est, Salmasii Grammatici infame opus fuisse, prodiit nuper Joannis Miltoni Angli pro Patriâ suâ defensio. Liber sanè probus, omniumque doctorum virorum judicio domi forisque multùm approbatus. Qui cùm talis esset, expectabatur quidem vel Salmasii ipsius, vel alius alicujus viri literati responsio. Illarum certè partium magni intererat electum aliquem & desertum virum ad causam suam jam diu laborantem & ruentem adhibuisse. Cùm ecce demum ex omnibus illis rumoribus, quos assiduè fama nostras ad aures afferebat, tandem prorepat exiguus iste mus, qui miserè stridens rodit tantummodò, aliud quidem nihil agit; vel, ut veriùs dicam, inanes quasdam mortuunculas captat, dentemque in dente fatigat, authorem certè non lædit, ejus autem argumentorum vim & acumen nè assequitur quidem. Mirati primùm sumus quis esset; nomen enim ignobile, futilitatis certè suæ conscius, celat. Cùm verò libellus ejus, macri nescio cujus & jejuni ingenii indicium, perlectus esset, in eo statim, tanquam in speculo, virum conspeximus. Quis igitur sit, post videbimus. Hoc verò jam tacere non possum, hominem quendam valdè obscurum, & vilem eum esse apparere; qui tamen arrogantiam suâ mendacissime fretus, ut morientem & penè defunctam regis sui causam aliquantulum resuscitare videretur, hominùmque animos jam sedatos, & judiciis Dei statim acquieturos iterum commoveret atque irritaret, Dei Omnipotentis voluntati, summæque justitiæ se opponere (quam ille tam insignibus & mirandis iræ suæ exemplis in regem, regisque fautores editis, omnibus vult esse notam) & supremos reipublicæ nostræ Magistratus accusare, convitiisque indignissimis infamare ausus est. Veruntamen ita obtorpescit, tam insulsus est, tamque somnulosum se glirem præbet, ut certissimum causæ suæ jam languentis, & in totum penè perditæ omen præ se fert. Omnium enim debilissimam atque iniquissimam certe causam illam necesse est esse, quâ in defendendâ fautores ejus non solum armis, verùm etiam ratione & argumentis inferiores sint. Merito igitur cùm talis esset, ab ipso Miltono neglectus & contemptus est. Multo enim indignior ab omnibus existimabatur, quam ut spectata jam facundia limati illius atque culti authoris ad eruenda sterquilinia, rabidamque loquacitatem tam effœanis atque stulti blateronis refutandam descenderet. Verùm nè inter suos perfugas inanis iste rabula se vendicaret & aliquid magnum, vel quod uno sanè prandiolo dignum sit, se scripsisse crederet, equidem cùm in Patriam pietate, tum instauratæ nuper Libertatis apud nos amore ductus, necnon illi etiam viro mihi semper observando, quem iste infectatur, multis officiis devinctus, pati non poteram, quin hujus ineptissimi nebulonis petulantiam retundendam mihi, nè rogatus quidem, susciperem. Quemadmodum igitur Romani olim Tirones in palum se primo gladiis & pilis excercebant, ita ego in hunc caudicem stylum acuere & ingenii vixdum pubescentis rudimenta deponere haud incommodè me posse confido. Cum adversario enim tam insipido & vulgari, exiguo saltem quivis ingenuo, & eruditione quantumvis leviter imbutus, etiam de improviso congredi sine periculo poterit. Priùs igitur quàm opus ipsum aggrediar, ope-

ræ pretium videtur, authorem hujus Apologiae illustrem, si diis placet, & disertum, in occulto tamen latentem investigare. Sunt qui dicunt nomen illi Jano esse, obscuro homini & bonarum literarum rudi, ex illo grege legulejorum quos pragmaticos vocant. Verùm cum meminissim bifrontem esse Janum, alterum sincipitium in ejus occipitio quarendum mihi esse statui. Itaque alteri sincipitio nomen, uti ego indicis quibusdam comperi, Brammalo est. Is librum nuper stylo atque sensu huic penè geminum scripsit Anglicè in *εικονοκλάσις*, cujus & hunc foetum esse haud temerè plures autumant. Virum igitur, quanquam & hic vultum in occipitio gerit, si libet, cognoscite. Nam, ut ipse profiteatur, Theologiae doctor est, & Episcopus Hiberniensis. Is cum ab ineunte aetate homo discinctus & ebriosus, episcoporum, qui tunc in Angliâ dominabantur, luxum, opes, ambitionem ante oculos haberet, inedia pressus & latrantis stomachi instinctu, nihil sibi utilius esse duxit, quàm ut sacerdotis munere indutus, Ecclesiam, tunc quidem lupis omnibus patentem, invaderet; & concinunculis aliquot ad illorum temporum pravitatem compositis instructus, quas de scripto recitandas circumferre solebat, nobilium hominum mensas, & sacellani pinguem aliquam mercedem, siqua ejusmodi offa se obtulisset, ambiebat; ubi cœnis quàm lautissimis precibus quàm brevissimis uteretur. Inter alios Derbia comiti se clanculum offerebat. Tandem verò nequitiis cooperatus, benevolentiam & favorem comitis Straffordiae, proregis in Hibernia, quem multiplici nomine perduellionis totus populus ad supplicium tandem poscebat, assentationibus & impudentia turpiter aucupatus est. Ille hominem se nactum esse ratus ad omnia facinora paratum, quique populum adulatoriis & aulicis concionibus suis ad suscipiendum servitutis jugum paratiorem redderet, Episcopum eum Derriensem in Hibernia creavit. Jam verò post expulsos Reges & Prælatos, ad priorem vitam inopiam redactus, rursus esuriens, *Curium nunc simulat* qui *Bacchanalia* modò vixit; utque pietatis obtentu cunctam rabiem in eos effunderet, qui & ipsum & cæteros istiusmodi latrones ovilibus Ecclesiae opimis expulerunt, spe etiam nonnulla ampliorem aliquem Episcopatum, mendaciorum suorum & audaciae premium sub minore Carolo devorandi, pellem ovinam induit, nil præter pietatem & sanctimoniam præ se fert; ita tamen, ut oblonga Lupi cauda infra institam Sacerdotalem faciliè appareat.

En virum egregium præ cæteris qui apologiam pro Rege & Populo Anglicano scribendam sibi sumit! Age verò, pro rege ut liber. Sed quid tu pro *Populo Anglicano*, qui Dominum tuum Straffordium, hostem Populi acerrimum meritis poenis affecit, teque pessimum ejus in Ecclesia Hiberniensi ad omnia scelera ministrum pari supplicio affecisset, nisi aut fuga aut obscuritas tua eorum manibus, qui Dominum plectebant, te furem eripuisset. Cur etiam apologiam pro *Populo*? An pro iis qui Regem puniverunt? haud credo; dices, pro iis qui regi favebant periodus? At illi id non requirunt, ut qui, factâ pace, modicè multati, sua jam bona securè possideant, suamque fidem Reipublicæ nostræ obstrinxerint. Unde tua ista Apologia aut absurda planè est, aut nimium intempestiva. Verùm tu is homo es, qui titulum istum libri tui, utpote speciosum, vel cum maxima quavis absurditate arripere voluisti. Contra *Joannis* scilicet *Polypragmatici* defensionem. Sic ejus nimirum contra Claudium Anonymum, satis concinnè quidem dictum, si Claudium cum Anonymo conjunxeris, insulsè imitaris. Verùm non is Polypragmaticus est, qui libertatem laudat, tyrannos damnat, civium suorum rectè & decorè facta defendit; sed tu potius, tuique similes verè sic dici debent, qui cum Ecclesiasticos esse vos profiteamini, & Ecclesiam vestrâ Polypragmaticâ perdidistis, & rerum civilium administrationem nihil ad vos pertinentem perpetuò conturbatis. Sed causa suberat gravis cur scriberes, credo, contra *defensionem* Miltoni *destructivam*.

*Brammale dic nobis cujum pecus? anne latinum?
Non, verùm monachorum, illi sic rure loquuntur.*

Cognoscite jam hominem in illa nempe barbarie Scholasticorum quàm in clarorum authorum puritate & sapientia versatiorem, quorum lucem versperitio iste ferre nunquam potuit. Unde demum prodeat Apologia ista videamus. *Ant-verpiâ*; hoc enim solum præclarus iste Protestantium Episcopus, asyllum, ut videtur, invenire sibi potuit, inter Jesuitarum & Monachorum catervas, quibus cum tales pseudopiscopi libentissimè esse solent. Rectè igitur meo iudicio &

se dignè faciunt Protestantes exteri, qui turbatores istiusmodi errabundos suis coëtibus abigunt. Saltem non ausus est apud ullam Batavorum civitatem hoc suum opusculum typis mandare, veritus ne Illustrissimi Foederatorum Ordines, ut Salmasii nuper sui libellum publicè damnarunt, ita se quoque extorrem & erraticum nebulonem multò severiùs punirent. Quod illis quidem in laudem atque honorem, huic meritò in opprobrium cedere debet.

Jam ad lectorem quædam præfatur, & pauca sanè, sed quæ stultitiam hominis & ignorantiam illiteratam plus nimio prodant. Queritur *unam tantum* Salmasii impressionem, idq; *magna cum difficultate in lucem erupisse*; ejus autem libri quem Miltonus scripsit *tot esse exemplaria, ut nesciat cui lectorem remitteret*. Itaq; nihil hic reperio, cur non amico nostro gratulemur, Salmasium falsè rideamus. Annon hæc satis ad arguendam causæ tuæ fœditatem visa sunt? Miltonum omnes cum favore & plausu te ipso teste legunt; Salmasium abjiciunt, nihili faciunt. His tua pervicacia adeò non movetur, ut omnes idcirco *mortales veritatem odisse, mendaciorum & convitiatorum amore flagrare*, impudentissimè accuses, ipse interim non Apostolus, non Propheta, neque Evangelista, sed scortator & heluo satis notus, & ganeonum duntaxat Episcopus. Vos verò lectores, quos non humaniter appellat, sed in ipso exordio tam petulanter perstringit, tam docti reprehensoris vestri imprimis sensum, deinde literas vereri jam discite; primùm enim ait Miltoni defensionem *invidiosè elaboratam*, deinde tot excusis exemplaribus approbatissimam esse fatetur; hæc sanè apud omnes qui Latinè intelligunt pugnantia sunt. Tum *tot sunt*, inquit, *illius exemplaria, ut nescio cui lectorem remitterem*. Satiùs tu quidem, qui vel primâ paginâ solœcismos evitare non potes, ad Orbiliij cujusvis flagra remittendus es, apud quem nulla poteris apologiâ uti, quin omnes te pueri virgis & ferulis pulchrè depexum atque ornatum dimittant. Verum te jam primò auguror hac in parte haud rarò peccaturum, qui tam rem manè incipis. Neque lectorem stultè alloqui satis habes, sed eò etiam ulterius audaciæ processisti (quo vitio ignorantia maximè laborare solet) ut Leidensî Academiæ celeberrimæ ineptias tuas fœtidissimas Epistola etiam stultissimè scripta dedicare ausus sis. *Alumnus* te Academiæ *quondam* fuisse affirmas. Tune verò Academiæ ullius unquam alumnus, cujus infantia propemodùm illiteratæ quemlibet vel in agris ludum literarium puderet? Leidensem autem *alumnus* fuisse unquam te dicere audere, dubium tibi ne sit, quin illa Academia vehementissimè indignetur; majori enim contumeliâ urbem illam afficere non potes, cujus te *quondam alumnus* fuisse prædicas; quanquam illud *quondam*, si unquam fuit, multorum postea annorum crapulâ in lustris atque popinis jam diu prolivisti. Sed & tu *eorum tutelam expetis*. Hominum stupidissime, tutelam tu tuæ barbariæ in Musarum domicilio quæris, quarum hoc ipsum munus est, vincam barbariem catenis in terras ultimas exterminare: nescis medios dilapsus in hostes. Saltem dum Academicos alloqueris, simula te literatum quempiam esse, vel ad punctum temporis, si potes. *Salmasius*, ais, *mibi ansam præbuit qui tamen omnibus arripuit*: quænam isti balbuties est? Fac modo Academia, quam interpellas, te intelligat alumnus suum, vix credo annotinum. *Nec calumniam*, inquis, *in manum sumere auderem* (sapuisses tu quidem si ausus non fuisses) *nisi Miltoni amentia me invitum provocasset*. At ille te non magis provocavit, quàm qui prætereunt importunum & improbißimi oris canem, quem inani latratu insequentem ita contemnit, ut vix fuste te dignetur aut calce. *Quid vero*, inquis, *ab extero qui inter inhospitales Caucasos vitam degit, expectari poterit?* Nihil sanè: Expectationem tu nostram minimè fefellisti: neque certè erat opus ut te inter Caucasos vitam degere faterere, lingua te tua ipsique mores barbarum clamitant; Tuâque illa *Caucasæ poma* si dare velles, scito omnes Alcinoos magnoperè aspernari. Ad Academiam quereris inter alia, quòd *Banausi & Mechanici in pulpitam ascenderunt*. Perdoctus tu quidem & idoneus, qui Banausos, & Mechanicos in pulpitum ascendentes insecteris, qui pariter atque illi Grammaticæ rudis, haud illis magis pulpitum declinare potes. Postremò *Alienigenam* te *Anglum* appellas. *Id* quidem rectissimè: Aliena enim sentis, aliena loqueris, quidni alienigenam te Anglum esse dicas, id est spurium, quem Angli veluti purgamentum suæ Patriæ atque piaculum jure quidem ad Caucasos ablegârunt.

In Præludium ad

P R Æ F A T I O N E M.

IN præludiis esse se existimat vir gravis; ludos ut videtur Episcopales mox editurus. Favete spectatores Ludioni Episcopo. Verum putaret quis hominem non prologum agere, sed in ipso Proœmio Orestem insanum aut Athamanta saltare. *Ne insaniens Cacodæmon Joannes Miltonus, &c.* O mitem & mansuetum! quàm non iracundè, quàm humaniter exorditur! quod aliis, quamlibet furentibus, extremum maledicentiæ est, id huic pro levi tantùm præludio habetur. Sed hoc novum non est: Sic enim Pharisæi olim, veri ejus progenitores, Christum ipsum à Cacodæmone agitari dicebant; ut nemo vel hoc vel pejus in se dici, præsertim ab hoc Episcopo verè Diabolico, molestè ferat. Offenditur imprimis quòd Miltonus Reipubl insignia, quemadmodum Salmasius regis in fronte Libri posuit. Hæc ille posita ibi ait tanquam sœnum in cornu, *ut cuncti sibi caverent*; quid hoc ad alios nescio. Te verò Brammale non miror sœnum in cornu usque ad eò horrescere, quoties tot tua adulteria animo revolvis. Onitto deinde quæ de cruce furcifer atque etiam de lyra stultissimè deliras: & certè præludia professus, nihil aliud nisi nugas agis. *Parlamentum & Concilium satis ætatis habent seipsos armis defendere.* Atqui tuum erat potiùs cogitare, fatiisne ætatis haberes Latine ut possis id ipsum scribere. *Sed ringit illum Salmasius*, vel ut postea perdoctè sanè emendavit, *ringit ille pro Salmasio* (menda an emendatio viciosa sit, lectorum esto judicium) *peregrinos veretur: num tu credis quòd tot nefanda, &c.* Væ tibi Prisciane! nam solacissimos hîc non singulos, sed turmatim effundit. Quàm verò Peregrinos vereatur Miltonus, & imprimis illum Thrasymbombomachidem Salmasium, qui libros ejus perlegit abundè nôrit. *Ego, inquis, libertatem peto à libero suo populo Anglicano, ut quod in re tanti ponderis liberè proferre possim.* Tunc ut quicquam quod liberum sit liberè proferre possis, mancipium aulae sœdissimum, Straffordii famulus & minister, gulae etiam atque inguini turpissimè serviens Episcopus? Quem populus opinor Univerfus de libertate concionantem veluti obicœnum portentum abominaretur; vel etiam lapidibus obrueret, aut siquid mitius, ecquis huc vincula & compedes, exclamarent; ut Romani olim, Claudii quodam aulico ad concionandum misso, *Io Saturnalia* repentè clamabant: Nam servis Romæ, nisi festis Saturnalibus, liberè loqui non licebat. *Nos, inquis, super dejectos cantando epiniceia triumphamus.* Rectè quidem super hostes qui propter commoda quædam sua cum tyranno conjurati, patriam ad servitutem redigere conabantur: & epinicia nos quidem minimè omnium superbè cantamus, Deo semper gloriam tribuimus. Verùm quid sibi volunt epiniceia tua, Bardocuculle? An quia tam strenuè pergræcari solitus es, Græcè idcirco intelligere te putas? *Angit Miltonum, inquis, quòd Salmasius extraneus aliquam notitiam caperet illarum rerum, quæ nunc sunt in Anglia: non quòd notitiam caperet, sed quòd rerum nihil ad se pertinentium arbitrum se faceret, veritatem turpissimis mendaciis perverteret, quos non nôrat, in eos convitiis & contumeliis inveheretur.* *Fures, inquis, lucem timent.* Tu igitur fur omnium pessimus qui lucem times & nomen celas. Sacra etiam impuris manibus attrectas. Prov. 29. Cùm boni regnant, populus gaudet; cùm mali dominantur, populus dolet: eâ de caussâ cùm Carolus dominabatur, populus dolebat. Quod omnes satis meminerunt. Neque leve signum est, eos jam gaudere, bonis temp. gerentibus; Carolum enim Filium, etiam cum exercitu jam venientem, & libertatem, quâ incedit, omnibus pollicentem, tanquam hostem averfantur ubique, & fugiunt, vi etiam & armis cum summa alacritate propulsant.

Quàm autem sis ineptus nunquam clariùs perspicitur, quàm cùm de te loqueris, ut hîc. *Fateor, inquis, ut huic veteratori respondeam, me multò inferiorem bonis omnibus & adjumentis vitæ spoliatum.* Quibusnam bonis? Si bonis animi, doctrinâ & ingenio sis inferior, cur non parem tibi congressum potiùs quæstivisti? Sed is puto es, qui esse doctum, esse eloquentem nihil aliud nisi esse divitem existimes: ut bonis externis & vitæ adjumentis spoliatus si sis, Doctrinâ quoque

quoque & ingenio spoliatus tibi videare. Ain' vero tu *bonis omnibus spoliatum te esse?* Callidus nimis es & vafer, cupis celare divitias tuas, verum non potes. Indicabo ego te & facultates tuas. Præter illa bona, quæ erepta tibi esse dicis, restat adhuc tibi, non enim celabis, ingens, eoque ingentius, quod nemo tibi eripiet, solœcismorum peculium; in eo genere divitiarum, neminem te locupletiore cognovi. Exorrem præterea te esse queritaris; Vah quàm indigne! Ut perspicias igitur quàm sum pro te sollicitus, est in Cilicia oppidum Soli, antiquum, ut perhibent, & satis amplum; illuc omnes qui solœcismos tam strenuè facere solent, coloniam ducunt; Sarcinas igitur quàm primùm collige, eò enim te, tuasque omnes facultates suadeo transferas. Permagna ibi te latifundia, mihi crede, manent, immò nisi fallor, Solœcorum omnium principarum facilè unus obtinebis. Verum quod nullum tibi unquam fuit (si ingenium dicis quo inferiorem te factum fateris) id tibi nos scilicet eripuisse infimulas. Cùm te contra ab adversario multas dictiones, & aptè usitata ab eo verba ineptè suffurari non pudeat. *Superbire Miltonum ais, nominibus suis & titulis in Frontispicio suspensis.* Quæ ille nomina præter suum, quos ille titulos in Fronte Libri suos posuit; An ideo superbus, quia se sui neque nominis neque causæ pudebat? Hæc tibi *Phylacteria* sunt? *Salmasium*, inquis, Miltonus, *tanquam anonymum convitiis & scommatibus scurrilibus persequitur.* Multò certè sermonis lepore & facetiis in hominem jocular, tu scurrile quicquam ab eo dictum nequis ostendere. *Sed seculo venturo omnes Miltoni hoc nomine misere vapulabunt, ne fortè (id est ejus loquelâ, nisi fortè) judicet mundus, &c.* Quicquid de Miltonis seculo venturo fiat, tu vates ventriloquus & infantissimus fide nullâ es dignus. *Sed nil novi viros optimos nomina sua reticuisse.* Nempe quia tu ita facis. *Sic sanctus Paulus ad Hebræos;* scripsit enim ad Nationem suo nomini insensissimam, de rebus admodum novis & parum creditis; tu verò Populo Anglicano, tu exteris tibi & causæ tuæ, ut ipse ais, minimè inquis, de re notissimâ, & apud omnes gentes, ut idem ais, receptissima, & tamen malè tibi conscius nomen occultas. *Sic Beza.* Rectè meministi, scripsit enim *Vindicias contra tyrannos*, quas tu inter veritates illas, quæ, ut nunc temporis, vix hiscere audebant, recenses. *Virtus*, inquis, apud nos vitio vertitur. Quia Brammali scilicet virtutes, ebrietas, voracitas, alea, scortatio vitia habentur. *Sed Cantabrigia & Oxonium suis invictis declarationibus se ab hoc crimine liberârunt.* At invictæ illæ Declarationes fauitatis & væcordiæ facilè evincuntur: Academiarum enim non erant, sed Prælatorum factionis, quæ ibi reliqua erat. Rectius nunc sapiunt Academiae. *Geneviam*, inquis, *Deodatus* hoc crimine liberavit. Solus fortasse sensum ille suum, non totius Academiae judicium explicavit. *Leydam quoque Salmasius.* Non Leydenis tamen, sed externus. Leydenes libertate prius recuperatâ, quàm literis clari erant.

Tot ergò doctorum & bonorum agmine circumvallatus, vix uno videlicet atque altero, faciam rem non difficilem, causam Dei omnipotentis dicturus, Dei nimirum tui, hoc est ventris, aut Bacchi, qui tibi omnipotens est; cujus auspiciis Brammalus

*Grammaticus, Geometra, Minister, Alipta, Sacerdos,
Augur, Scœnobates, Medicus, Magus, omnia novit.
Brammalus esuriens, in cœlum, jusseris, ibit.*

sed eodem credo successu, quo Grammaticatur. Nam in tantam crevit audaciam, ut quicquid libet dicere, licet: hac ejus syntaxis est. Sed Miltonius monarchiam è mundo tollere laborat. Dic ubi? Omnibus enim populis semper hoc liberum reliquit, sive monarchiam vellent, sive aliam regiminis formam; tantummodò nolentibus imponi noluit. Ad solœcismos tuos redeo, qui jam vix intermittunt; *Quidni Salmasio non pepercit rabula? Videtur tamen sua canina ferocia catenis vinctus vel potius vincendus, qui omnes undique mordit.* Unde tibi isti nitores Orationis & lumina, Brammale? Fieri non potest, quin omnes obscurorum virorum epistolas & oculos expilaveris. Crimini das Miltono, quod is in partem adjutorii (ejus enim Barbarismis utor) Deum vocet. Facis ut te decet Episcopum atheum & prophanum. Sed miraris quâ fronte Miltonus ausus est dicere, se hæc, jubente Parlamento, evulgasse. Primum Miltonus hoc nusquam dicit; sed dixisse fingit, ut certè fingis, quid tu contra? Si vera, inquis, narrat, ubi Brown vel Elsing, vel Scobel, Clerici Parlamentariorum? Næ tu homo verè minutulus es, & nullius pretii: Nihilne putas jubente atque etiam libente Parlamento pro-

dire in lucem posse, nisi cui nomen Clerici Parlamentarii adscribatur? Mirum est tot tibi nugas cogitanti non hoc etiam in mentem venisse, quod vulgò dicitur, —

Clericus in libro non valet ova duo.

praesertim cujus tu farinae clericus es, qui mediocriter saltem latinè non intelligis; si enim intellexisses, non hæc ejus verba, *qua autoritate Parlamenti scripta & declarata sunt*, de ejus libro dicta existimares, verùm de publicis Parlamenti scriptis, & declarationibus passim editis. Neque te quicquam ex verbis ejus lucratum esse censisses, quamvis quod dixisse eum falsò accusas, *factionem* republ. dixisset; factionem enim tam in bonam quàm in malam partem olim dici vel pueris notum est. Progredieris deinde, *Una factio erat & armis se tuetur (non jure) tui*. Quid tùm hic tibi velis? Si capis ipse, bene est, ego quidem non capio. Ut nec sequentia tua de *Parlamento supremo, Concilio summo, de Grammaticâ denique comparandi gradibus laborante*. Id te angit potius quòd Hierarchia tua gradibus laborat. *tunc*, inquis, *honorem Deo ceditis, ut dum vos vestris mundanis gaudeatis, nè minimam religionis aut animarum curam suscipere velle, palam profitemini*. En iterum foede solœcum! Sed sane dignum est, ut tu, qui animarum cura quid sit, nunquam scivisti, eam civili gladio commissam crederes. Nos verò, ais *magno impetu prosternimus veræ religionis cultores*. Hostes quidem civiles & proditores. Religionis autem cultores Religionis causâ non prosternimus. *Salmasium* deinde crepas: tace de Salmasio, ille suos patitur manes, & in Suecorum aulâ jam diu friget. Sed Miltonus, ut omnes respublicas & *Illustrissimos etiam Hollandiæ Ordines* in partes suas pelliceret, *Illorum principi oblatrat*. Advertite Hollandi. Principem nuper mortuum, vestrum principem appellat, nec vos quidem liberos esse patitur. Cavete, dum licet, ne pervagante hujusmodi aulicorum doctrina elatus, alter quispiam apud vos princeps ac Dominus succrescat. Tandem *Praludium* hoc grandi solœcismo penè claudit, *hereditarium regis imperium, cui totus populus per multos annos juratus consentierunt*. Vos lectores eruditi, quotquot literas humaniores amatis, praesentem hunc Bavium, immò barbarum, odio quo dignus est, & sibilo prosequimini.

C A P. I.

PRæludiis amotis fabulam expectabamus, promissas nimirum illas Miltoni confutationes. Et certè hoc sensu reverâ fabulam agit; eorum enim quæ promissit, nihil præstat; sed partim maledictis, partim insulsis regiae fortunæ miserationibus totum hoc caput exhaurit. *Non sum, inquit, tam audax Phormio, ut Salmasio me compararem, quàm Miltonus, qui se Salmasio opponere auderet*. Næ tu Phormio quis fuerit in Comoedia parùm videris intelligere. At quid ais? *Miltonum Salmasio opponere se audere*, Grammaticorum Pyrgopolynici? Facinus ingens narras. *Nam si autoritate, inquis, dirimendalis sit, plus fidei uni Salmasio, quàm mille millenis Miltonis omnes ingenui & docti darent*. At verò qui autoritatem vel Salmasio vel Miltono dant, nisi quam eorum alteruter ratione & argumentis sibi acquirit, ipsi neque docti, neque ingenui sunt. Miltonum exteris antehac ignotum veritas & ratio commendavit: Salmasium inane nomen, & multæ lectionis opinio commendare sine ratione non valuit, quin ab amicis etiam ejus, & fautoribus longè inferior in hoc certamine sit judicatus. Tu totam de patribus disputationem satis callidè abs te amoves, ut quos nunquam consulueris. *Miltonum in plurimis Salmasio castigandum relinquis*. Munus profectò satis arduum Salmasio reliquisti, qui Miltoni responsum cum legeret, ita, ut videtur, percussus est & quatefactus, ut, solutâ alvo, in latrinam putem confugisse: Unde scripsit ad amicos, cacabundus in hæc verba: *Ego istum Miltonum permerdabo & permingam*. Balistam satis validam in postico geras oportet, Salmasi, qua merdas tam longè contorquere aut explodere te posse putas. Hinc est quòd tam foetida meditantem jam diu in Aula Sueciæ foetere te dicant: Neque mirum est, si Sueciæ regina, quamvis opinione vulgi primùm decepta, nunc suo acri judicio compertum te & cognitum tam olentem Mœvium à se abjecerit. Ferunt alii, cum paginam unam atque alteram responsi illius percurrisset, furore correptum

reptum sic subitò rodomontari cœpisse. *Ego perdam istum nebulonem & totum Parlamentum.* Hæc verba ipsius ad nos delata retuli; & sanè si istiusmodi homo est, non is idoneus qui castiget alios, sed qui ipse castigetur, in Phreneticorum potiùs gymnasium deportandus. Progredere, *Pratermissis*, ut ais, *Oratoriis & verisimilibus ex Cicerone, Aristotele, Euripide, Sophocle, & aliis Ethnicorum scriptis.* Non enim Christianis necessariò recurrendum est ad Ethnicos. Nescis ergò Salmasium tuum hanc priùs affectâsse viam? Miltonus eò tantùm aduersarium secutus est provocantem. Tu verò interim hypocrita ignaviæ tuæ consulis, qui cum nulum sanè bonum, aut facundum authorem unquam attigeris, id studio pietatis non fecisse te simulas. Miltonus aiebat, *pater nos genuit, non Rex.* Tu inde nomen patris à specie ad numerum detorques, ut captiones hinc quasdam & amphibolias frigidissimas consuere possis; quas ne recitatione quidem dignas existimo, adeo sunt ineptæ & mucosæ. *Si verò*, inquis, *rex juvenis uxorem ambiens Papam Patrem sanctissimum appellaverit, non tam acri censura perstringendus.* Sic Zimri juvenis Moabissam uxorem ambiens à religione vera defecit; an excusatio idcirco est: *Probabile*, verò, ais, *esse quòd literam secretariis suis scribendam commisit.* Eò magis culpandus, qui rem tanti momenti, quæque religionem atque honorem suum in dubium vocare poterat, Secretariis tam minimè probis commiserit. Verùm & nos *Regem Hispaniarum Regem Catholicum* appellamus. Istarum literarum exemplar æquum est te proferre, si potes, sicuti nos Regis ad Papam protulimus. *Et quidni*, inquis, *Papam Patrem sanctissimum appellaveritis, si in politicis vobiscum sentiret.* Sic scurræ solent deprehensi; quod se fecisse constat, id alios facere velle calumniantur. Hos mores scurrarum lepidissime depingit Plautus:

*Nil est profecto stultius atque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque perjurius,
Quàm urbani assidui cives, quos scurras vocant;
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt,
Quod quisquam in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciunt.*

Si hos vermes, ais, *Regum auribus insidiantes, & velut intus existentes, prohibent alienum, ut neminem sibi fidelem audire poterat, Rex radicitus extirpasset, &c.* Credo istos vermes & auribus & cerebro tuo insidiantes, Grammaticæ rudimenta, si qua tibi insculpta erant, penitè exedisse. Rursus *Deodatum* affers, *qui regem nostrum unicum Reformatæ Religionis defensorem insignivit.* At, inquam, longius absuit Deodatus, quam ut Carolum in cute nôsse possit; ne dicam clausisse oculos, si post Rupellenses Reformatos tam à Carolo præclarè defensos hoc dixerit. Sed pergis, *vobis qui Carolum è mundo sustulistis, tandem redendi patet via in Aegyptum, ex quo agrè detinemini.* Eja Solorum decus, quàm te jam in municipio tuo Solensi oblectas, à quo nemo te possit detinere, ne si furcâ quidem expelleret. Miltonus, ais, *nec locum, nec librum, ubi à se prolata, è summorum Theologorum libris invenimus, exhibet.* At ista loca Miltonus facilè protulisset, nisi ipse Salmasius aduersos sibi pleròsque reformatos Theologos haud uno in loco fassus esset; quæ tamen loca eorum scripta legentibus ita passim occurrunt, ut hinc tua potiùs ignorantia constet, qui neque illos, neque ipsum Salmasium prælegisse videris. Jam *Davidis* exemplum omnibus notum narras. Rationes autem illas, quas attulit Miltonus; cur exemplum illud ad causam hanc non pertineret, non attingis; tantummodò Unctum Domini, Unctum Domini ingeminas. Dic fodes ergò, Estne omnis Rex unctus Domini? Omnis, ais præsertim Christianus. Cur ergò dux Josua quinque unctos Domini uno die suspendit? Nam Christianos si dices non fuisse, ridiculum est; quandoquidem Christianum profiteri, cum sit maleficus, neminem supplicio debito eximere potest. *David*, inquis, *viam nobis monstravit tolerantia, ut Deo judici relinqueretur, qui impœnitentem percutiet, ut morietur.* Quid me cogis? defessus jam penè sum, Solenses tuas delitias perambulando. Ad Davidem recurris; Salmasio responsum erat eadem inculcanti, Davidem privatum privatas injurias ulcisci noluisse. Tu Parlamentum omne privatum esse dicis, Regem Carolum, unctum Domini fuisse; nihil tamen horum probas, nihil ab aduersario dictum cum ratione oppugnas. *Si ex aura populari*, inquis, *diademata regibus auferenda, quis non vellet se ex infima plebe terræ filium potiùs esse quàm regem?* Id noli timere; utcunque non deessent reges.

Neque te, credo, hoc deterreat, quò minùs Episcopatum turpiter ambires, quamvis populo invifum. At Miltonus, ais, dum potestatem populi in reges suos imprudenter prædicat, reges omnes esse tyrannos instruit. Sic fanè ut lex instruit homicidas, quia vetat.

— Jam Troja maneret, ais,
Consilio Priami si foret usa senis.

At verò noster Priamus, vel Paris potiùs, non Trojæ usus consilio, sed Helenæ suæ, & se perdidit & regnum suum. Jam ordine perrupto ad nonum puto vel decimum caput excurris. Miltonum, ais, asseruisse, nullum membrum Parlamenti absque proprio consensu in judicium vocari posse, Regem autem tu saltem membrum Parlamenti esse dicis. Præpropere tu quidem id ibas petiturum, quod nusquam erat, neque à quoquam, quod memini, unquam dictum. Hoc etiam responsum tulisse Regem, cum quinque Membra posceret, falsissimum est, quòd ex illa re gesta satis liquet. Nosti, inquis, quod nisi à scariis vestris impeditus populus esset, regem è vestris manibus eripuissent. Verùm quos tu populum, esse existimas, nos non putamus. An verò Reginum gregem illum perditum, totiesque domitum, populum appellas? Nos ita non existimamus: victi bello, quod ipsi intulerant, jus populi amiserunt. Miltonum graviter accusas, quod dixerit, Salmasium Regis mortem ineptè plorantem, legentium neminem pilo tristiore reddidisse. Non ergo in Miltonum, sed in stolidissimas Conducti ploratoris nœnias culpam conferre debes.

Men' moveat quippe, & cantet si naufragus, assem
Protulerim. — Verum: nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incurvasse querelâ.

Majori patientia, inquis, ferunt Episcopi convitiâ tua. Episcoporum fanè patientia omnibus nota est. Hic verò quasi interno dolore percussus, magno fervore & conatu, Episcoporum caremonias & ambitiones asserere contendis. Unde apertius licet conijcere, te Brammalum lurconem illum, quem antea diximus esse, qui Episcopos combibones, & commessatores tuos, belli civilis faces, tam gnaviter defendis. Quod duxerit Hippiæ mæchos, inquis, innumerabiles sunt. At multò magis innumerabiles, quot Brammalus fecerit mœchas. Sed Rex noster, ais, Templâ nostrâ decenter ornavit, & honoravit in honorem Dei, nunquam in equorum stabulos convertebat. Nunquam, mihi crede, Templâ vestra tam decenter ornavit, quàm tu Solorum Templâ egregiis tuis ornasti solœcismis, quorum monumenta fanè sempiterna nunquam interibunt. Te Deum omnis solœci, te patronum tam præclare de illo municipio meritum colent posthac in secula, & invocabunt; in memoriam etiam eloquentiæ tuæ tam afininæ, non Scholas discipulis tuis, sed stabulos dicabunt. Regem autem vestrum aio minimè omnium Templâ ornasse, sed ipsum potius in equorum stabula, atque in haras etiam convertisse, dum tot immundos prælatos, tot porcos Episcopos, te denique spurcissimum in Ecclesiam introduxit. Regias jam partes agi dicis, si Presbyterianos graviùs incusemus. Nec tamen Christus ipse & Apostoli, falsos Evangelii Doctores, fratres subditios, Religiones prætextu Ecclesiæ insidiantes, mitiùs olim increpabant. An ergò dicta eorum aut scripta digladiari in se invicem dices, quòd suos vel libentes, vel deficientes à fide atque integritate liberrimè reprehenderent? Ubi mutatur forma reipublica ex Monarchia in aliam, non datur successio, &c. Non hunc Miltonus solùm, sed Salmasius obicem Carolo secundo posuit; ejus enim verba sunt si advertisses. Verùm tu, aut coecus aut demens, in socios pariter ac hostes incurris. Tantâ, inquis, illorum astutiâ omnia obliterata sunt, ut conclamatum est de viribus humanis; sed nos qui per fidem in Deum expectamus resurrectionem futuram, &c. Apage sis temulente. Quid tibi aut vinolentiis tuis cum fide, quem si pocula tua majora ita confopirent, ut refurgere nunquam posses, feliciùs profecto consultum tibi foret. Scires libenter quid per populum vellimus Scirem ego vicissim, quid Romani per Senatam Populumque Romanam voverit. Quæris quod remedium restat populo contra tyrannidem Parlamenti. Tum id quoque dicam, cum causæ quid erit; nunc supervacua ne quære.

C A P. II.

DEfinierat Salmasius regem *Deo solo minorem, legibus solutum; si nostram rempub. sic definiret aliquis, consensuros nos esse ais, qui tamen regis illam definitionem oppugnauimus. Institutum hoc tuum esse video, cum refutare nihil possis, posse saltem calumniari. Et qui penetrabit Miltoni scripta, inquis, nil præter barbariem & insaniam inueniet.* Dirumpi ergo necesse est te, qui tot viros doctos & probos de Miltoni scriptis longè aliter sentire, inuitus quotidie cernis. Barbariem verò tu cuiquam impudentissime? quem præter linguæ fatuitatem, cum sensus belluini & stupor, tum etiam mores in ipsa vastitate barbariæ natum atque nutritum clamant. Utcunque tamen siquid affers audiamus. *Petrus supremum vocat Regem.* Supereminentem quidem vocat; idque vulgari potius loquendi more, quàm verè politico, pro eorum captu ad quos scripsit. Sic Consul Romanus *ὑπερῶς* est vocatus, id est supremus, quò modò & Poloniæ Rex, & Dux Venetiarum supremus vocari potest; qui tamen, si politicas rationes accuratius inire volumus, & multorum instituta regnorum, supremi non sunt. Ita igitur supremum vocasse regem Apostolus censendus est, ut tamen leges cuiusque gentis, & jura, & reipub. formam inuiolatam esse veller. Et certè non tam supremus quis sit, docet aut disputat, quàm quas ob causas & quatenus obedientiam siue supremis, siue præsidibus præstare debeamus: id Miltonus copiosè explicuit; tu nescio an tuæ conscientiam væcordiæ, consultò prætermittis. *Quasi, inquis, triginta Athenis tyranni non plus poterant in damnum populi, quàm unus si maxime tyrannus esse voluerit.* At inquam ego contrà, nullus unquam fuit unus, si maxime tyrannus esse voluerit, quin tyrannos non triginta solum, sed trecentos, atque etiam multò plures in damnum populi constituere soleret: frustra igitur sub uno, siue Monarchiâ, tyranno melius populo fore speras: nullus enim in republica tyrannus unquam unus fuit, quin plurimos sibi addiscere tyrannos necesse habuerit. *Rex si abutetur, inquis, potestate sua in regni detrimentum, à suis subditis impediri potest & debet.* Rectè concedis: sed quousque impediri possit ac debeat non dicis. Potest enim tyrannus eousque procedere in detrimentum regni, ut nisi vim vi repellamus, eumque pro hoste habeamus, impedire nullo modo possumus. Concedis igitur ipse, & frustra contendis veritate victus, sed videri concedere non vis, pertinaciæ studiosior, quam veritatis; nam quod impediri ais tyrannum debere, *non in iudicium trahi & capite plecti vel ab uno vel ab omnibus, sed Dei iudicio relinquendum esse, nugæ sunt, & gratis dictæ; quæ singula, non affirmanda, sed probanda tibi restant.* Vis Monarchiam reipublicæ formam esse perfectiorem. Id nos in præsentia non agimus. Tua tamen argumenta, quoniam vacat, videamus. *Introducendam à Deo dicis in ultimum & præstantissimum remedium populo toties ab inimicis subactò sub iudicibus.* Primum cur illud præstantissimum remedium non primò potius, quàm ad ultimum adhibitum fuerit, cum Deus Rempub. suam quam præstantissimis legibus formaret; deinde cum Israëlitæ Regem peterent, post annos circiter quadringentos sub iudicibus exactos, si Monarchia præstantissimum illud remedium Deo visum est, cur ab ea disuaserit populum suum ac deterruerit, solum. Cur denique petentes eos peccati gravissimi reos fecerit, fac quæso intelligamus: quòd *Theocratiam, inquis, rejicerent, nempe sub iudicibus.* At verò illi non minùs in Monarchiâ Theocratiam retinere poterant, ac debebant: sin minùs, tu Monarchiam dum præstantissimam esse dicis, non Theocratiam, sed Atheocratiam cave dixeris; in qua Deus tam præsens regere tuum populum quàm sub iudicibus non potuit. Certè si gubernantibus illis Theocratiam in Republica fuisse dicis, ut certe fuit, haud aliam gerendæ Reipublicæ formam præstantiorem, ut sunt res mortalium, inuenire quisquam poterit. *Respondeat mihi, inquis, tuus Populus Anglicanus, utrum ligneo Caroli iugo excusso, aliquam miseriæ relaxationem inueniant.* Respondet itaque jugum se Caroli ferreum à conscientis suis depulisse, jugum idem Episcoporum; sua vectigalia, suosque census non nunc aulicæ luxuriæ, & libidinibus, sed vincendis hostibus & propagandis imperii finibus ultrò se impendere. *Leges, ais, Mosi & regibus à Deo datas quibus regant populum; num populo lex data, ut Reges regeret?* Immò apertè leges tam Mosi & regibus, quàm cætero populo sunt datæ, ut tam se, quam populum regerent; sin minùs, ita ut regerentur ab

aliis, ut ne lex Dei cuius mortalium frustra daretur. *Quis sciet, inquis, gladium? populus?* Immo populus per Magistratum, quem sive unum sive plures ex omni suo numero elegerit. Neque ulla propterea confusio, quas metuis, excitari necesse erit, *Si vel pedem, inquis, figeres,* de regibus actum erit, *δὲ πῶς εἴπω ἔ, τὴν γλῶττιν.* Utinam pedem ipse tandem figeret Silene, si Brammalus es. Nam nos locum, ubi stes ebrius, dare non possumus, quin ea quæ fixissima sunt & firmissima, tibi in gyrum moveri, & cum cerebro tuo semper madente circumnatare videantur. *Quis te, inquis, juramento Regi præfesto liberare potuit?* Juramentum ipsum, quo Regi non propter Regem, sed reipublicæ causâ obstricti fuimus; quam cum perditum ireret, & suum ipse prius jusjurandum violavit, & nostrum solvit. Nihil enim naturæ, nihil rationi aut gentium juri contrarium magis esset, quàm si Regi jusjurandum suum violare ad libidinem liceret, populus servare fidem ad perniciem suam teneretur. *Ut dicto audientes Mose fuimus, ita erimus tibi, modo Deus tecum sit, quemadmodum fuit cum Mose.* Sic Reubenitæ ad Jehosua. *Conditionem hinc nullam vides expressam.* Ad Anticyras ergò naviga, aut domi crapulam edormisce, cras, mihi crede, nihil expressius videbis, neque tam stultè interrogabis quid si Deus Josuam desereret, sed quid si Josua Deum desereret: Tum enim quid facturi essent Reubenitæ, tibi respondebimus. *Nutare mihi crede jus Regium videtur.* Hoc de jure regio, prout Salmastius describit, dictum est. Neque est hoc *Monarchiam legitimam in Carolo trucidate,* quod tu toties invidiosè & parasiticè vociferaris. Nunc quod minimè es, vatem scilicet & concionatorem piissimum multis deinceps verbis agere cupis; dùmque adulterum videri te metuis, profers adulterinum. *Digitum Dei agnoscimus & veneramur punientem ingratum populum.* At populo benè est & prosperè, quem tu nequicquam ingratitude accusas; tu potiùs Dei digitum agnosce, te tuosque unà cum omnibus tyranni fautoribus insigniter punientem. *Nondum, ais, Hispania & Pontificii velum abduxerunt.* Quid nobis Hispaniam & Pontificios toties immeritò objicis; qui non ignoremus Carolum tuum minorem in Belgio commorantem legatos ad Papam misisse, ut vel ab ipso Antichristo Rex reformatus contra patriam & reformatos auxilium imploraret. *Persecutio, inquis, jam in Anglia maxima est, qua fuerat à tempore quo populus aliquis inhabitabat.* An major eà quam Brammalus in Hiberniâ nuper excitavit, qui curiam Inquisitionis conscientiarum hominum tam infestam & tyrannicam, primus omnium in Hiberniam introduxit. Te verò illum ipsum fuisse sequentia clariùs ostendunt. In hoc enim jam totus es, ut Ecclesiasticam tyrannidem defendas. *Nam quod tanta, inquis, jam patimur, hæc est ratio præcipua, quod in aliquibus Anabaptistarum & caterorum omnium scismaticorum clamoribus viam concedentes, uno dato absurdo sequuntur infinita.* Ipsissimus hic Brammalus ille antiquum obtines, qui reformatis omnibus scismaticorum nomine infamatis omnem conscientiarum libertatem adimere perpetuò studebas. Nunc illorum importunitati, id est, conscientiarum, etiam nonnulla unquam concessa fuisse graviter doles. *Reges Anglorum judicari posse à suis subditis Miltonum ais docere, exemplo pravorum temporum, & jure à sapientibus damnatis chartis obsoletis, & ob multas corruptions merito explosis.* Quid isto hominum genere absurdius aut impudentius? quærent modò quo jure, quâ lege factum quidque à nobis sit, si leges non recitamus, contra eas fecisse nos judicant; si leges nostras proferimus antiquas, ratas, atque notissimas, hi statim obsoletas & merito explosas esse aiunt: nec tamen quo tempore explosæ aut abrogatæ fuerint, usquam ostendunt. Ita, dum tyrannidem sine auctoritate asserere cupiunt, & vetera & nova pariter rejiciunt. *Quidam, inquis, Uzias Rex leprosus à Sacerdotibus templo deturbaretur, cum Deus lepra probanda, & leprosi omnis excludendi potestatem & mandatum sacerdotibus dederat.* At verò idem Deus, lex eadem omnis malefici puniendi potestatem & mandatum magistratibus dederat, neque magis tamen leprosi regis exturbandi, quàm malefici regis puniendi vel hinc vel illic mentio facta est. Si lepræ judicio regem eximi non vis, quia nominatim non excipitur, eadem certè ratione neque ullis aliis legibus aut judiciis regem eximeris. Sed video quid agitis, ut regem quamvis vestrâ sententiâ supremum, vobis tamen sacerdotibus subjiatis, utque rex in populum absoluto atque supremo dominaretur imperio, vos sacrificuli supremo superiores eodem imperio dominaremini in regem. *Consensus, inquis, populi & inauguratio tantum adjuncta necessaria fuere.* Hoc in Saule, Davide, ejusque posteris concedo, de quibus nominatim creandis Dei mandatum præcesserat: Tu idem de Carolo aut ullis ejus majoribus ostende. *Rex, ais, nunquam pepigit*

cum populo ut illi eum castigarent si aliter quàm bene regeret. Neque populus cum rege pepigit, se illi quicquid collibitum est facienti, in perniciem suam obtemperaturos. Neque verò in privato quovis syngrapho, ullus unquam pepigit ut creditoribus liceret, si is debitum non solveret, lege in eum agere, & in carcerem conjicere, ejusque bona possidere, quoad plene sibi satisfactum esset. Hæc & istiusmodi quæ accidere nollemus, in pactionibus & foederibus vel honoris causâ vel boni ominis consulto non exprimimus; quia cum paciscimur, talia nunquam eventura optamus; quæ etiam sine monitis intelligere per se quisque & cavere debet. Tu hic tritum illud ingeris; *per me reges regnant*; fatemur, sicut & per eum sunt, agunt, & moventur omnia: Tu *modo peculiari*, inquis. Tu, inquam, de tuo hoc dicis, auctoritatem verbi divini nullam affers. Subjicis, *alioqui cui fini illi præcepta obedientiæ in novo Testamento*. Quoties tibi respondebitur obedientiam absurdam & irrationabilem in novo Testamento non præcipi; sed qualis ea, & quibus, & quam ob causam præstanda sit, luculentissimè doceri. Qui habet aures, audiat. *Qui repugnant*, inquis, *damnabuntur, quod proculdubio nunquam minaretur Apostolus, si privatorum tantum rationem vel paucorum habuerat*. Quasi verò multi privati sine Magistratum auctoritate seditiosi esse non possint; quid hoc ad populum cum Magistratibus & Parlamento contra tyrannos arma sumentem? *Hoc honore Deus dilectos suos decoravit, ut Gentium Reges vinculis coercerent, &c.* Id fieri dicis *Evangelicis non legalibus catenis*. Insuper prorsus. An vindicta ergò sic exercetur in gentes? An ferreæ compedes Evangelii vincula sunt, quas Psalmus ille regibus & proceribus minatur? Tu hoc, ut soles, de Sacerdotibus, non de bonis Magistratibus & populo intelligi vis, qui pontificale quoddam regnum tuorum in omnes Laicos futurum somnias. *Israelita*, inquis, *quia regem rejicere, à Salmanfore in Captivitatem sunt abducti. Judæi, qui regi Rehoboamo fideles manserant, sub illius tutela securi vivebant*. Historiam sacræ Scripturæ si consulisses, non nescires Hierosolymas sub ipso statim Rehoboamo à Sefako Ægyptiorum rege captas, & Thefauris suis spoliatas, longè prius quàm Israëlitæ in captivitatem abducerentur. *Rehoboamo Deus decem tribus assignavit, quod de vestra repub. nobis non constat*. Tam nobis, inquam, de nostra repub. quàm vobis de vestro Carolo: Immodè longè plus. *Vestros*, inquis, *Capnomantes & Entheos pro Dei vatibus non recipimus*. Neque nos te præsertim aleatorem, ebriosum & Scortatorem Episcopum: cujus vaticinia hoc capite solæcorum floribus ornatissima in gratiam tui studiosorum, nequid tam emuncti authoris desideraretur, huc in fine congesimus. *Aristocratiæ nonnunquam cachistocratiæ dicenda*. Tam orthographicè hoc abs te quàm etymologicè est dictum, siquidem duo contraria simul vera esse possunt. *Spes nulla restat ut in pristinam felicitatem restituamur. Nec dubitamus quin plus apud Deum valebunt miseriæ nostræ. Regibus potius mandasset Apostolus populo obedire ne solio suo deiciantur. Non dicimus quin Reges tenentur. Velut defessi reformatæ Religionis; In aliis quibus illis viam concedentes, uno dato absurdo sequuntur infinita, &c.*

C A P. III.

D Vobis capitibus à tergo relictis. Etiamne à fuga incipis, tergiverfator? At nos non tergum, sed frontem, sed nomen etiam tuum fronti inscriptum maluimus. Manedum igitur, obverte faciem illam insignem Brammaleam, non ferri, sed vini vulneribus fauciam, gemmulis cæruleis, rubeolis, purpureis & purulentissimis bullatam atque distinctam; nam quibus te quisquam telis, nisi si raphanis fugientem insequatur mœchum, nescio. Sed fortassè more Parthico fugiens soles tela conjicere: *Conjice ergo*. *Qui populo*, inquis, *potestatem gladii ascribit, populum impunem relinquere necesse habet; quis enim populum puniret leges transgredientem?* Fateor, siquidem universus peccat, nam universum punire populum, ne Rex quidem aut solet aut potest. Non magis ergò necesse est populum impunem relinquere, si populus, quàm si Rex potestatem gladii solus habeat; cum in statu populari poenis æquè obnoxius quisque sit atque in Monarchiâ. *Liturgiam profligavimus*. Missale scilicet Papisticum, paucis admodum mutatis, ex Latino duntaxat Anglicè editum, unâ cum Episcopis qui tam fraudulenter eam & Papisticè concinnârunt, quid ni profligavimus? nam & aliam, ut

ut fateris ipse, substituiamus, magis videlicet Orthodoxam, & verbo Dei consentaneam, ut, qui requirit, habeat, si necesse est, quâ salubriter possit uti. *Subjecti estote propter dominum, quamobrem? quia constituitur potestas à Deo ad ultionem facinorosorum, &c.* At Rex, cui subjecti esse iubentur, erat Nero vel Claudius. Generalem doctrinam de Magistratu, quis sit aut esse debeat, tradit Apostolus, deque obedientia, quare Magistratui præstanda sit, quod tibi satis sit. Nero an Claudius regnaverit, nihil refert; desine tandem nugis istis nos obtundere. *Indaorum,* inquis, *caremonis & lege judiciaria liberamur.* Incausum igitur tu tantoperè laboras, ut nos regii apud illos imperii exemplo in fervitorem regibus adducas. *Utcumque,* inquis, *de Dei instinctu gloriamini, ad tribunal divinum sistendi, respondebitis, &c.* Quid alii tunc responsuri sint, ne sit tibi curæ. Tu, quid de alea, de scortis, de ebrietate Episcopali respondebit Brammalus, ipse cogita. Potestates non legitimas, sed quascunque intelligi, ais, ab Apostolo, quia Deus præfecit Saulem & ceteros malos Reges Judæis. At verò Paulus de potestate loquitur, quam & summè legitimam describit; non loquitur de viro, qui, à Deo licet electus, si postea nequissimus evadit, & potestatem exercet longè aliam, atque à Deo accepit, & cui duntaxat nos illic obedire iubemur, id sibi, non Deo imputandum erit. *Verisimilius,* inquis, *quod Anglia Carolo filio debellandi, tandem in crepitum putidissimum & ridiculum erupturi sint.* Videsne jam ut Deus, omnium rerum arbiter, omen hoc tuum, ventriloque, in te tuosque avertit? Vidésne ut ipse tuus Carolus in crepitum evanuit, immò ipse crepitus fieri putidissimus optaret, dummodò ex hostium manibus hoc pacto elabi queat. *Supponemus,* inquis, *tuam rempubl. in tyrannidem degenerare, non teneris obedire illorum potestati?* Concede tu prius, si Rex in tyrannum degeneraret, non teneri te Regi obedire; tum nos satis maturè tibi de republica respondebimus. *Potuit,* inquis, *Apostolus dixisse bonos Magistratus.* At verò ita dixisse, ex descriptione Magistratûs quam ibi posuit, apertè liquet. *Sed nullo,* inquis, *argumento fortius evincitur regis potestas, quàm quod Apostoli mandant nullis conditionibus limitatam.* At rursus inquam, ipsa potestatis descriptio, quæ copiosissima ibi est, condiciones sapienti abundè suppeditat. *Rex,* inquis, *à Deo missus quantumvis malus ferendus, cetera mala in poenam veniunt.* Quasi verò Rex etiam malus in poenam non veniret, quod tibi toties in ore est, *remediis idcirco vel tuo iudicio auferendus.* *Multum,* inquis, *Miltono debent Orthodoxi, quòd tam ridiculam opinionem iis assignaret, populum scilicet universum Regi ignavissimo esse parem.* Magno sanè acumine mendacium hoc vibras; sed parum inde lucraris. Miltonus enim populum non solum parem Regi, sed superiorem semper affirmavit. Hoc loco sententiam suam non profert, Salmasium tantummodo perstringit, quod ex Sorbonistarum scriptis populum Regi vel parem esse negaverit, quem superiorem dixisse oportuerit. Verùm ità miserè cœcutire soles, ut in Salmasium pro Miltono impetum sæpiusculè facias. Hæc præter ineptias densissimas, quas infra omne responsum esse iudico, confutationum tuarum in hoc capite summa est; unde ortum nobis hic etiam tam pingue accidit, ut rursus vacet elegantias hominis nitidissimas gleba Solorum ubere natas ad ornandas Solœcorum porticus & spatia decerpere. *Tuba sonitum incertum edit, ut nemo se ad colendum Deum præparare potest. Non dubitamus quin multi Religionem Christianam amplexi sint. Tanquam nulla erat malorum principum potestas. Non quin Deus omnia ita disposuit. Si enim ad populum provocandum (ut vos primo fecistis ut omnia confundaretis) nemo per diem integrum imperare poterat. Omnes patres nullius æstimat. Sed utinam tam humaniter cum Carolo agere voluistis. Populum contra Regem defendere suscipis.* Et alia huiusmodi.

C A P. IV.

IN præcedentibus Miltonus Leo rugiens, qui Reges omnes devoraret, hic Draco occultè insidians, & vulpeculam agit, nam quo lapidem non potest, vota jacit. Aut insanit hic homo, aut versus facit, novas chimæras, novas metamorphóseis fingit sibi lymphatus. Certè Miltonus si Leo rugiens vobis est visus, facitis haud absurdè, ut id sponte fateamini. Te contra Asinum rudentem primâ voce agnovimus, teque risu perinde & fustibus excipimus. *Semper,* inquis, *populum in adiutorium vocat Priapus in horto. Quod Priapus in horto, id Brammalus in Sacello.* Verissimum hoc esse tota ferè

Hibernia non ignorat. *Quos Populus, inquis, creat si nulla Dei ratio habeatur, potius obedientiam ab iis postularet, quam illis praeberet.* Præter illa quæ prius respondi, qualem requirat obedientiam Apostolus, scias insuper, Apostolos non toti Romano Senatui & Consulibus, neque magno ullius gentis Concilio, aut ullius Regni Ordinibus conventus legitimos peragentibus obedientiam præcepisse, sed privatis & singulis. Rex verò, ut nosti, singulis quidem major, universis verò minor est. Beneficia deinde Caroli in Populum enumeras, quæ nulla unquam extitere, sed damna potius & detrimenta, & summa planè dedecora. *Unctum Domini, inquis, vel Christum Domini si dicas Christianum non tam interest.* Atqui Salmasius Saulem Christum Domini nuncupaverat. Tibi ut videtur. Saul non solum inter prophetas sed inter Christianos est. Dicitur autem, 1 Reg. 11. Salomon obdormivit, & Rehoboamus regnavit loco ejus. Er hoc, inquis, dicitur, *antequam Populus Sechem venit ut illum Regem facerent.* Hoc verò non aliter dictum fuisse, quam ut Historiæ series manifestior esset, ex primo sequentis capituli versu apparet. Populus enim Sechemum venit, ut Rehoboamum Regem constituerent, vel regnare facerent, ut est Hebraicè; ergo antea certè aut non regnavit, aut in Judæa tantum. *Populum, inquis, per incendiarios fuisse incitatum, videlicet Jeroboamum & Comites suos.* At verò Jeroboamus non populum, sed populus illum incitavit. Jeroboamus enim, audita Salomonis morte, adhuc in Ægypto morabatur. Sed Israëlita mittentes accersiverunt eum, 1 Reg. 12. *Miraris impudentiam ejus qui affirmaret, non vocari rebelles qui in Roboamum arma sumpserunt.* Tuam potius non impudentiam solum, sed impietatem demiror, qui eos rebelles appellare ausus sis, quos Deus eo ipso loco fratres sui populi nominavit. At instas, ibidem etiam dictum esse, *sic rebellavit domus Israël à domo David.* At verò verbum hîc *rebellavit* mitius intelligi pro quacunque defectione, neque in malum sensum rapi debet. Propterea vertunt alii *defecit*, non *rebellavit*; cujus enim defectionis authorem se Deus ipse profiteretur, scriptura malam & illicitam proculdubio non dicit. Sic Ezechia verbo non minus duro rebellasse in Regem Assyriæ dicitur; quod tamen ejus factum Deus etiam auxilio cœlitus misso approbavit. Deus Israëlitis Regem petentibus graviter iratus est quamvis regis petendi, si vellent, ex lege Moysi jus habuerit? Tu, *num irascitur Deus, inquis, Populo petenti quod ad illos jure pertinet.* Id, inquam, faciliè potest fieri; nihil enim obstat quo minus id ad populum jure pertineret, & tamen irasci Deus illis merito potuit, quod cum in eo quod optimum erat acquievissent penes ipsos esset, deterius quod erat anteponebant. *Affirmas Deum graviore poena punisse rebelles Israëlitas, quippe veram sui cognitionem ab iis abstulisse.* At tibi id unquam legisti, nugator, Israëlitas illam defectionem Idololatria luisse, cum Deus ipse Jeroboamo mox rebellaturo bona omnia pollicitus sit, seque illi Israëlitas traditurum esse, si ejus præceptis auscultasset, 1 Reg. 11. Sed Orthodoxi, inquis, *semper cum Carolo fuerunt, nam quicquid moribus peccant nonnulli, inopia coacti, Religionem tamen reformatam non deseruerunt.* Num verò vestros Orthodoxos, cum Rege suo, inopia coëgit gentes vicinas ebrio agmine, blasphemus, libidinotissimo ac ferocissimo oberrare, omnique impietatis genere omnes Anglos, tanquam sui similes, infames reddere? *Nobiscum tua sententia vitulæ aureæ; vobiscum mensa dominica, oratio dominica, symbolum Apostolorum, decem mandata.* Atqui ea ipsa sacra quæ apud vos solos esse inaniter jactas, vobis, pro more vestro superstitione & hypocriticè abutentibus, nihil aliud profecto quam vitulæ aureæ sunt. *Deum, inquis, sibi contrarium statnimus.* Quidni? An quod Argumentum Salmasii nihil valere ostendit Miltonus, idcircone Deum sibi contrarium statuit. Dixerat Salmasius, omnes Reges esse à Deo; Miltonus non omnes Reges, sed omnes regendi formas, salutis causâ adhibitas, cujus etiam causâ populi conventus, comitia, & consilia habentur. Ergo vel ipsius argumento non magis Regi licet resistere populo propter Rempubl. convocato, quam populo licet resistere Regi à Deo ordinato, quandoquidem & populi conventus legitimi à Deo quoque sunt ut Sechemi olim contra Roboamum fuisse testificatur ipse Deus. *Utrum, inquis, ille tyrannus, qui viginti tribus annis regnans, neminem pro sua voluntate mori coegit; An vos qui inter decem annos Regem ipsum & plus quam quingentos mille hominum trucidastis?* Quid ais, mille quingentos? numerum sane perexiguum narras; neque ullus unquam, credo minori jacturâ bellum tam sævum confecit. Profecto si tam scires latinè quam scis malitiosè loqui, non quingentos mille, sed quingenta millia, opinor te dicere voluisse. Quis verò Carolo pejor tyrannus, quis poena dignior, qui per tria regna plus decies centena

hominum millia partim Lanienâ illa Hibernica, partim bello iniquissimo occidit. Negas quod superiore argumento dictum est, regem non debere populo resistere: negas populum quicquam posse in Regem, quia populus *inferior est*, Rex *superior*. At memineris Regem naturâ superiorem non esse, sed consensu tantum & suffragiis populi ad eam esse dignitatem erectum, publicæ salutis causâ; quo ab officio si planè desciverit, superior esse desinit; quia cur esset superior causa nulla amplius est. Cùm munus Regium perperam administraverat, ob quod munus duntaxat, cùm unus è multis primò fuerit, factus omnium supremus est. Ad id quod dixerat Miltonus, non quod Deus iussit tyrannum interimi, ideo bonum erat, sed quod bonum erat, idcirco Deus iussit, tu respondes, *Cujus contrarium verum est. Nam quicquid Deus jubet, bonum est, & ideo bonum, quod Deus jubet.* Doctum verò neminem hoc latet, bonum in positivum & morale divisum esse. Positivum est, quod antè indifferens, bonum tunc incipit esse, cum à Deo jubetur. Morale verò bonum, æternum & immutabile manet, sive Deus iusserit, sive non iusserit; bonum hujusmodi est tyrannum perimi: ad quod facinus præclarum ducem illum Jehu, tum fortè nihil tale cogitantem, præ cæteris incitavit. Quod autem ais, *bonitatem à divina voluntate pendere*, erras, ut cætera; bonitas enim non minùs de essentia Dei est, quàm ipsa Dei voluntas. Verùm de his nimis multa cùm stolido & idiota. Percurramus in hoc capite quicquid argumenti vim ullam in se habere videatur, ut bonis viris & intelligentibus quàm maximè satisfiat: cæteris ejus ineptiis & nugamentis qui movetur, eum neque moramur, neque retinemus quo minùs in castra adversarii nostri tam disertis atque eruditi transire possit; his etiam floribus, sapientiæ & judicii ejus causâ, coronatus, quos Hortorum Solensium custos iste ficulneus suorum fautorum capiti nectendos largiter paravit. Olfaciant modo priùs quàm suave olent. *Nil tam horrendum excogitari possit quin laudabile fiet. Populi conventus, comitia, plebiscitus pariter à Deo. Non dicimus quin tyrannus impedire debet. Tu ad Antipodas ablegandus, Londini Constantinopolim. Coronam ad se jure pertinentem poposcivisse. Passa marem, miramur hyenam. Quos tamen rectius sentis se judicas, cum multis aliis.*

C A P. V.

Omissis quæ initio hujus capituli trita jam & toties refutata stupidissimè regeris, venio nunc ad id, in quo levitatis arguis qui dixerit, jus successionis naturâ nullum esse, eo quod *lex Dei primogenituræ legem tulit*; cùm divina autem lege consentire legem naturæ dictum est. Tuum verò erat, non nescivisse quantum inter se differant successio in regnum, & successio in patrimonium: principio enim regnorum, regnandi successio non filio sed dignissimo cuique semper delata est; mox regum usurpatio, non populi consensus filios regum dignioribus prætulit. Hoc etiam turpe & servile est, libera hominum capita inter possessiones numerare, qui profectò dum liberi sunt hæreditate nemini obvenire possunt. Túque jus hæreditarium, quicquid garris, ex lege Dei nunquam ostenderis. Nam quod soli testatur Deus Davidi ejusque posteris dedisse se, id universis accommodari regnis aut regibus nullo jure potest. *Jus, inquis, successionis pacem & concordiam inter homines nutrit; est maxime naturale, ne continuis litibus mundus flagraret.* Historias ergo omnium gentium percurrere; invenies in Monarchiâ discordias tetriores, bella sæviora, idque sapius accidisse, quam in Rebus. Haud rarò ipsi regum filii de summa rerum inter se bello acerrimo, mutuâque cæde contendunt. Unde apud Turcas ubi jus successionis absolutissimum est, nihil ad pacem publicam magis conducere putatur, quàm filio nato maximo regnum ineunte, cæteros fratres interfici. Nonnunquam de successionis jure manifestò non constat, hinc etiam bella sævissima & maximè diuturna, quarum sub Regno calamitatum nostra imprimis Anglia testis esse potest. Irâ neque Monarchia per se neque Respub. concordia parens est; sed moderatus ubique civium animus & ambitione vacuus. Sed summa autoritas uni contigit ordinis servandi gratiâ. At si tyranno, pessimus ille ordo qui omnem ordinem, jura omnia divina & humana pervertit. *Christus, inquis, suos deputatos & vicegerentes in terris Reges posuit.* Fatemur, si bonos, Tyranni autem quo possunt modo

modo Christi vicem gerere? Interea non nos *contumacia*, quod ais, sed tu impietatis tuæ Christum vindicem expecta; qui regnum Christi in terris violentum & tyrannicum blasphemus audes existimare: Vicarius enim, non Christi, qui ejus exemplum non imitatur, sed diaboli est. Quod regem deinde confers cum patrefamilias, satis clarè ostensum est à Miltono, jus patris diversissimum esse, & longè antiquius. Cùm autem non solum Reges mali, sed mala omnia *in scelerum pœnam, vel ad probandam patientiam nostram à Deo data sint*; eaque omnia justis remediis ab hominibus summa cùm prudentiæ laude amoveri & possint & debeant, solos Reges vel pœnâ causâ, vel patientiæ ferre, & turpe & ridiculum & extremæ esset insaniæ. *Sed variis morbis laborantibus Rex manus imposuit & sanavit; Angelum aureum cuilibet agrotis dedit.* Sive sanavit, sive excantavit nihil nunc refert; medendi enim dono nunc infideles, ut Vespasianus olim, sæpiùs hypocritæ præditi fuere. Illum angelum aureum, quem singulis ægrotis dedit, non illum fuisse, qui Bethesda aquas commovit; nec sanandi vim ullam habuisse, fat scio; quo te aureo scilicet angelo sic opinor stupere, ut ante te Salmasius cœlum Caroli illud aureum & sericum obstupuit, neque hoc cœlo quicquam altius cernere uterque videmini, aut de eo quicquam sublimius cogitare, quàm aureum esse. *Florentissima, inquis, Romanorum republ. exactis regibus, nunquam subsistere potuit donec in Monarchiam redintegrata fuerit.* Quod contra omnium Historiarum fidem planè est; quæ restantur omnes, Romanam Rempub. sub Consulibus & Senatûs autoritate ad illam magnitudinem crevisse: sub imperatorum verò luxuria, tyrannide, atque inertia statim consensuisse; Imperiûmque simul & gloriam belli atque justitiæ in illa libera civitate olim partam sub imperatoribus citò amisisse. *Sed quod Anglia, inquis, nimio luxu & libertate perditâ fuit, non Caroli tyrannidi, sed vestre nequitiæ attribuendum est.* Immo aulæ scœdissimæ regisque voluptarii atque ignavissimi exemplo rectè attribuimus, ad cujus vitæ rationem quamplurimi sese composuere. Jam regem defendis, qui Ducem Buckinghamiæ veneficii suspectum legibus eripuit; *quasi, inquis, hoc regibus crimini daretur, quod omnibus natura concedit, ut suos familiares amarent.* Itane Carnifex? satisne regem excusari putas, quod familiarem illum & amicissimum habuerit, qui patris ejus veneno sublato à supremo Regni Concilio postulatus esset? At quid poteris in Regem atrocius dixisse? *Sed credibile non fuit Ducem Buckinghamiæ Jacobo insidias struere velle, qui illum in tantam potestatem evehxit.* Quin immo satis notum est, mores Buckinghamii Jacobo tandem graviter displicuisse, unde is magnum malum sibi metuens, duas maximè res deinceps agere instituit, ut & patri necem strueret, & filio os subliniret, ejusque gratiam omni studio captaret; quod sanè, objectis juveni mollissimo voluptatum omnium illecebris, statim perfecit. Reprehendis, quòd Carolus Neroni collatus sit. *Nam, inquis, Metropolis vestram non diripuit, scilicet quia non potuit; At qui nunc Scotis, nunc sicariis suis, morem sibi modò gererent, haud semel diripiendam obtulit.* Restat ut rosarum hujus Solensium fasciculum in fine exhiberem; & possem quidem ubertim, sed cum viam jam toties digito monstaverim, ubi germinant, ubi crescunt, jucundius fortasse cuique erit proprio ungue decerpere.

C A P. VI.

Regum & bonorum omnium hoste prostrato (*suis telis in faciem suam resilientibus*) recurrere coactus est ad elumbes aliquot argutias, & trita argumenta. Prostrato hoste, quis sodes est coactus, egregie solœcista? nomen enim licet attuleris nullum, cognomen certe hoc apud omnes in posterum reportabis. Ain' verò *suis telis in faciem resilientibus*? Si sua sponte, Dedalæa pro facto narras, aut Vulcania quædam nova automata? An vero, te retorquente, resilienti tela illa? Tène ergo illum prostravisse hostem, asine, cujus argumentum vel levissimum omni mole concutere, aut movere loco non vales? Exultantem Asinum in Apologo herus verberibus malè multavit, quid triumphante hoc Asino faciamus? præsertim qui neque purpuram indutus, neque pellem leoninam, sed propria palam scabritie notus, riçtu isto Asinino, istoque miserrimo clangore, atque ridiculo triumphum canere audeat. *Omnes, inquis, in suis regnis Monarchæ absoluti*

παμβασιλείας exercent, quod & Galli de suo Rege multum gloriantur. Ad scriptores Gallos si recurrisse, Girardum, Hottomannum, Sefellium, plurimósq; alios, nunquam id affirmares. Galli liberos se, & verè Francos passim gloriantur: ab omni memoria penès se fuisse, Regum salutis omnium causã, vel eligere vel abjicere. Hac ratione Pipino, necnon post eum aliis imperium Galliaë delarum: quod vulgo notum est. Hac etiam ætate cum multæ civitates, tum etiam Burdegalentes idem sentire sese factis ostenderunt, dum vi & armis vel sui Regis vel ejus præsidum *παμβασιλείων* & tyrannidem strenuè propulsant. Si cui Deus vult, inquis, *populus Regnum tradit, jam dic aliquid de tribus capellis, unde tot quæstiones & lites?* Unde nisi à te, tuique similibus, qui id perpetuo contenditis, ut Regnum iis tradatur, quibus populus non vult, ac proinde nec Deus. Deus enim, si cui Regnum vellet, faciliè perficeret, ut Regnum illi traderet populus. Jam tu dic aliquid de tribus capellis. *Quantumvis*, inquis, *nummi nobis desint, nunquam tamen deerunt parati ad tuendam veritatem.* Nummi quidem vobis & merito defunt, & tamen longe major apud vos virtutis, honestatis, sapientiæ, pudoris penuria est, quàm nummorum. Id quod mores vestri perditissimi exterris jam passim graves & odiosi testantur. Deesse autem non magis nummos quàm ad causam vestram tuendam paratos, argumento ipse maximo es, qui homo indoctissimus cum sis & inertissimus, primus omnium & adhuc ferè solus, ad hoc te munus accinxeris. Dixerat Salmasius, quamvis id falso, *Regiminis Anglorum formam non popularem sed militarem esse.* Tu hoc Miltonum concedere coactum esse dicis: *nec tamen ab Aristotele talem regiminis formam recensitam usquam meministi.* Vel hinc constat te neque Miltonum attentè saris, neque Aristotelem omnino forsan legisse. Apud Miltonum enim concessionem illam nusquam invenies. Apud Aristotelem *σεβλυς αἰδία*, id est ducis perpetui, qui in quibusdam civitatibus summæ rerum præficeretur, mentionem sæpè factam esse meminisses. Jam de diabolo porcos tondeute stolidè nugaris, *ubi ingens clamor, sed nulla lana;* parcius itaque diabolus porcos suos tondebat, quàm Brammalus oves Hibernicas deglubere consuevit; à quibus & lanam & pellem multo cum clamore populi detrahere solebat. *Scoti*, inquis, *inaudito ostracismo Montisrossanum interfecere.* Inauditus ille quidem ostracismus qui paribulo homines affigit. Nam vel sciolos non fugit ostracismum non mortis, sed relegationis genus fuisse. *Reges*, inquis, *sub potestate populi collocatos pejori conditione nobis representas, quam ex populo universo perditissimos.* At vel ista conditione noli metuere ne qui Reges in posteram esse veliat; utcunque enim non deerunt Reges. Cætera hujus capituli, quæ feræ, quæ ludicra, intulsa adeo & inficeta sunt, ut quamvis nihil mihi tribuam, quod non admodum exiguum sit, poeniteat tamen nonnunquam & penè suppudeat, cum adversario tam nihili manus conferuisse. Postremò casus sui Regis graves sanè & Tragicos ad Comœdiam redigit. *Jovem adulterum, Amphitrionem inariturum, Mercurium & Sositam fervos, super mundi Theatrum agit.* Nil postum rectiùs facere quam ut istiusmodi pluraces præteream: nam in hominem tam stultum & nullius pretii quicquid aut ferò dixeris aut joco, & operam perdidideris & salein. Præstat tamen hunc vel incassum defricare, quam responzione licet indignum, nostro tamen silentio tumentem & jactabundum dimittere.

C A P. VII.

HÆtenus opusculi tui sutillissimi dimidium percurramus, & quamquam te plùs fatis indoctum, inspidum, solœcum, arrogantem, & languidum jamdudum invenimus, tamen quò longiùs procedimus, eo inanior, eoque jejunior semper occurris, & præter adagia quædam & disticha vulgata, quæ memoriter, credo, elementarius puer didiceras, quæque ne negent forte Lectores vel temidoctulum te esse, per fas & nefas inferere laboras, cæteram omnem Argumentorum, sensus, latinæ perpusillam annonam exhaustisse videris. Nihil est igitur in hoc capite quod agam, quàm ut captiunculas quædam tuas, & gryphos dissolvam, quibus dum adversarium capere te existimas, teipsum capi ostendam. Dixerat Miltonus jure naturali Regem quemq; bonum Senatam vel Populum habere sibi semper & parem superiorem. Ad hæc tu, *quis unquam*, inquis, *talia ἀσύντατα audit?* Si par est, non est superior; si superior, non par. Quis plumbeo potuit

potuit gladio quicquam acutius? At nescin' quid Lælius ille sapiens apud Ciceronem? Maximum est in amicitia superiorem parem esse inferiori. Quin hîc quoque vociferare, *quis unquam talia ἀνθρώποις ἀκούει?* Disputatum est à multis, sitne par Regi Populus vel Senatus. Infit Miltonus, utrumlibet Regi & parem esse & superiorem. Cur ista negas posse consistere? Certè si juxta regulam, omne majus in se continet minus, superior qui est, nihil obstiterit, quò minus idem par sit. Jam eccum tibi *nodum hunc sine Oedipo solutum*, Dave. Nunc ad secundam hominis tendiculam venio. *Si Davidi privato non licuit Saulem tyrannum interficere, quomodo jam unicuique concedis, si viribus plus valet.* Sumis quæ nemo est largitus, tyrannum fuisse Saulem. Non enim qui facta quædam tyrannica in unum atque alterum per iram aut libidinem perpetrat, is statim est tyrannus; ut nec injustus, qui injusta quædam. Sed qui consilio, instituto, viribus, dolis hoc solum studet atque molitur, ut potentiam legibus majorem sibi arripiat, jus omne populi & libertatem subvertat, vindicare se conantibus vim atque bellum inferat, is verè atque propriè tyrannus est; quo in genere nullus unquam Carolo pejor fuit. Qui igitur Davidem privatas adversum se Regis injurias ulcisci noluisse dixit, potuit idem nihil sibi repugnans dicere, tyrannum interficere cuius licere qui viribus plus valeat. Dixerat Miltonus ad servitutem natas istas nationes quæ talem dominum agnoscant, cui se sine assensu suo hæreditate obvenisse credant. *Ergo, inquis, tu ad servitutem natus qui Carolum hæreditarium multos annos agnoscebas, aut cum multis aliis dissimulabas.* Hanc tu sententiam detruncas, ejus loco subdititia ponis, *quæ Regem hæreditarium agnoscunt.* Parliamenta autem Angliæ, præterito sæpè hæreditatis obtentu, Diadema, cui visum est, suis liberis suffragiis, imponere consueverunt; quod multis exemplis demonstrari potest. Non ergo Angli ad servitutem nati, quod tu nequiter probare niteris. Verna Canopi. Quartum hoc est, in quo adversarium cepisse te somnias. Ob eam causam affirmaverat ille, homines in unum primò convenisse, non ut unus omnes insultaret, sed ut quocunque alterum lædente, ne lex deesset neve judex inter homines, quo læsus defendatur, aut vindicetur. Ad hæc tu. *Nemo, inquis, à te plus petiit quàm tu per lucida intervalla tua sponte concedis.* Lucidum certe intervallum vel ad punctum temporis contigisse unquam tibi vix reor, ita semper falleris. Quæ enim petis, non regibus solum sed Magistratibus omnibus concessimus; quorum nihil est quod in tyrannum convenire possit. Legem enim primo constituimus, deinde judicem ex lege rectum & incorruptum. Horum quodcunque petis & impetraveris, tuam causam minimè juvabit.

C A P. VIII.

Quod superius prædixi fore, ut post tritas argutias quasdam potius quàm argumenta & aulicorum velitationes toties profligatas, ad summam inopiam homuncio iste redigeretur, neque reliquum ei quicquam fore præter maledicta & rabiem, id hoc capite manifestius liquet. Et sanè ad priora illa quæ attulit, quamquam primò statim conspectu sensûs & ingenii inanissima ubique apparuère vestigia, tamen quia quandam rationis & argumenti speciem præ se ferebant, utcunque paucis respondimus. In hoc autem capite cum Miltonus antiquas Anglorum leges ac monumenta regiae causæ passim tam adversa diligentissimè protulisset; iste è contrà, cum neque doctrinam, neque antiquitatem, neque acumen, neque auctoritatem ullam, quâ suam tueatur causam, afferre possit, hoc tantum habet quod respondeat, miserè balbutiens jura illa nostra notissima, vetustissima, & maximè rata, *abolera jam & vineis comesta esse.* Verùm non tam dubito quin omnes docti & intelligentes viri huic fatuanti non responderi oportere judicent, quàm vereor ne reprehendant, si insanienti & rabioso operam dederò. Qui verò hujus mendaciis & maledicentiâ à veritate abduci se patiuntur, eos profectò tam parvi pendimus, ut quamcunque ad partem accesserint, sùsque deque nobis sit; immò contra nos isto animo quàm nobiscum stare malumus.

C A P. I X.

HUic etiam Capiti prioris haud absimili responsum profus idem conveniet. Nam qui contra legem Dei & naturæ dilucidè explicatam, contra rationes evidentissimas, jurâque gentium plurimarum, tum nostræ etiam firmissima, contra testimonia denique optimorum virorum uberrima nihil præter commenta tantùm sua, atque deliria opponere, aut in medium proferre potest, ejus profectò ita disputantis rationem ullam siquis habuerit, certè non doctus, non disertus, non diligens, non acutus, sed malè feriatus duntaxat meritò videatur. Quod autem nos impudentissimè accusare non dubitat, quasi Papæ auctoritatem in Angliam reducere meditemur, à quo & dictis & factis abhorruisse semper nos tam palàm omnibus existit, id sanè & ridendum maximè est, tum etiam ostendit quantâ cæteroqui cum malitia, quàm nulla cum fide in accusandis nobis versetur, qui crimen omnium judicio à nobis alienissimum, cunctis absolventibus, imputare atque affigere non vereatur.

Ad C A P P. X. XI.

DE duobus quæ sequuntur capitibus, idem quod de præcedentibus duobus dicendum est. Tenuissimus modò & inanissimus qui fuit, nunc est planè nullus, aut siquid nihilo minus est: hujus igitur inanitati respondere si vellem, responderem certè nemini: quidni igitur conticescam?

C A P. XII.

JAM ad metam enervis & languidus properans solœcista, tamen ut ultimo conatu erigere se paululùm videatur, ad priorem verborum sine rebus prolixitatem & tædium redit. Quare ne quis nos propter virium aut rationis defectum priora capita tantâ brevitate percurrisse existimet, aut per ignaviam quicquam remississe, quæ alicujus modò momenti videantur, non sum arbitratus prætereunda esse, *Parlamentum*, inquis, *perpetuum est instar nullius Parlamenti; hoc enim est funditus Parlamentum tollere.* Ecquem tu jam nisi Carolum ipsum criminaris? Qui ipse Parlamentum hoc perpetuum esse jussit, & factò gloriatus, inter ea quæ vocare acta gratiæ solebat, sæpissimè recensuit, non ut populum beneficio aliquo afficeret, sed arte quadam tyrannica dum perpetuum esse juberet, ut quod ex temetipso jam accipimus, funditus tolleret. Cùm autem *catharticum remedium sit*, quemadmodum ais, tolli certè aut dissolvi non debet; donec morbi, quorum remedium est, tollantur, & libertati sua firmitas bonæque valetudo redeat. Siquid nos Carolum peccâsse dicimus; tu verbis totidem, velut amœbæa canens lyturgica, paria commisisse Parlamentum accusas, deque Carolo nihil non verum esse concedis, dummodò idem de Parlamento occinere tibi liceat: verùm hoc non est Carolum purgare, aut noxâ eximere, quò minus meritas pœnas dederit. *Sed antequam Parlamentum hoc incœpit, nè verbum*, inquis, *vel minima scintilla de Caroli scilicet malefactis eluxit.* At verò populi clamores, gemitus & suspiria, partim propter gravissimas tributorum exactiones, partim propter Episcoporum persecutiones, tam acerbæ, ut multi patriam deferere cogerentur, Regia irem consilia, edicta, facta, ab ipsis Regni ejus initiis, & Parlamentorum omnium quæ convocavit intempestiva semper & infensa dissolutio rem longè aliter se habere declarant; adeo ut hac de causa populus, sive prudentiæ Regis, sive voluntati diffusus, unicam sibi in Parlamento spem, præsidium, refugium, salutem reliquam esse palàm testaretur; unde Rex irâ & livore profus tyrannico exardescens, ut populi gemitus per vim etiam comprimeret, crudelissimo edicto sanxit, nequis Parlamenti convocandi

vocandi mentionem faceret, donec tandem metu populi ob hæc minimè quiescentis Parlamentum invitissimum convocaret. Multa, inquis, à vobis singulis non creditur ut crimen vestrum in Regem exonerare possitis, numquid tale apparet in ejus libro divinitus scripto? Malo te libri illius admiratorem esse, quam me; quid enim habet præter fucos & jactationes inanissimas? Diceres & tu idem, si Epistolas ejus prælio Nasibiensi captas, manu propria scriptas & obliatas, incorrupto & integro judicio perlegisses, ubi se suasque artes tyrannicas non celat. *Independentes* Jesuitis similes esse ais, *Qui Regem abrogarunt, statum Reipub. mutarunt, & tamen professi sunt nunquam sibi in animo fuisse hac facere.* Quid ad nos Jesuitæ? Quasi verò prudentiæ non esset, non Jesuitismi, posteriora sæpè Consilia prioribus anteferre, siquidem meliora esse postmodum didiceris. Primum nobis prodire tenus aliquid visum est, immo magnum tam ad Ecclesiæ quam Reipub. restitutionem; cum à Deo ultra dari tentiremus, an ejus nos præsentiam, & providentiam ad facta tam egregia præeuntem aspernaremur, aut sequi nollemus, ne progressus nostros felices & planè inopinatos, hostis & invidus levitatis & inconstantiæ nomine perstringeret? Sæpè arguis quod Parlamentum pro corpore solo sine capite fumamus. Verum si metaphoras amovere malles, rectius continuo scires, sciresque Parlamentum ejusmodi corpus esse, cui caput adjungi non sit necesse; neque enim vel caput vel cauda, sed commune ac liberum gentis Concilium facit, ut Parlamentum sit atque dicatur. *Vi, inquis, hanc infamiam & calumniam apud exterarum Nationum nobis exultantibus amoveam, scilicet eorum ex numero non esse qui causam Regiam latinè sciret defendere, huic rabula respondeo.* Egregium sanè responsores! Tunc vero lucifuga verberabilissime præ cæteris electus, qui nos ex latebris aggredere, & pro tuis omnibus unus responderes? Doctum proculdubio gregem, præclara ingenia necesse est esse, quorum tu doctor es, tam grandis non Arcadicus aut Reatinus, sed solæcus Asinus. Latinè tu ut responderes, cujus barbarissimis & solæcis omnes paginae, ut priorum capitum, sic hujus ultimi refertæ sunt *Tam castus ut exemplum præbuit. Tu hæc refricas ut Regi convivare. A famulis rimari. Nisi fulciantur. Tanta caligine, ut justitiam cause metiuntur. Ne millesima pars petitionum ad eum deferrentur. Toties purgatum ut nil præter nomen manere potest. Tanto acumine ut maxima pars mundi mirantur ac stupent. Tanto strepitu ut cætera Theatra pro tempore silent. Non quin indies precamur. Nec mitius eorum Consilium interpretarer. Carolum Filium reum causatis.* Digni profecto Regii tam stupido propugnatore, qui, cum causam nequissimam susceperis tuendam & literas professus, tam illiteratus sis, ab ipsis clientibus tuis quos tui pudeat, ad illa gurgustia & tenebras, unde tam stolidè emerfisti cum sibilo & flagris reducendus es; aut certè Carnifici potius in disciplinam crucis tradendus, ut cum nihil aliud percipere possis, elementa discas patibularia. *Quicquid, inquis, erraverò in hac Apologia mea tenuitati imputandum est.* Ita profus existimo: at pessimè interim meo quidem judicio consuluit tibi tenuitas tua, quæ te impulit, ut cui par non eras, oneri succedere auderes, sub quo prætumidum & inflatum eo facilius comminui te & frangi necesse erat. Ego certè tenuem te magis an crassum dixerim vixdum scio, ita omni planè dimensione & formâ rudis indigestaque moles, vacare mihi videris. Jam te aulici, qui *Regis auro vescuntur*, si prius neglexerint, quod miserè quereris, & fame perire sinant, post causam eorum tam malè & ridiculè abs te defensionem multo justius oderint, atque contempserint; nisi fortè perisclide illa regia, quam tanti facis, fauces tuas de rege tam nequiter meritas elidendas potius quam offis aulicis, quas esuris, fariendas putant. Jam præsertim cum à regis laude ad regis & regionum gravem vituperationem transeas, & nobis ex adversario percommodus repente homo factus sis; testis enim ipse novus accedis, regem suo officio vel imparem fuisse, vel minimè intentum, quod *petitiones* nimirum subditorum raro legeret. *Quod nemo ausus esset de proditoribus queri, proditorum metu*, quibus maximè auscultabat: quod *Camerariis & famulis* omnia crederet, otio ipse deditus. Unde libet profecto exclamare cum illo sane in fabula.

*Ita me dii amabunt ut hunc ego ausculto lubens;
Nimis lepidè facit verba de regis suis.
Neque compellare volo illum, ne desinat
Memorare mores regis & regionum.*

Eorum enim plurimos qui quidem regis gratia maximè pollebant, eos fatetur fuisse qui commodorum potissimum suorum & libidinum causâ regem sequerentur, vel mente captum potius, quo vellent, ducerent. Sinam itaque & præteribo, ut & regis perjuriam haud minori impietate atque inscitiam excusantem, & statim tam acriter damnantem. Neque occurrit præterea quod refutatione illa indigeat. Ad ultimum enim, consumptis in nos maledictis, diris, execrationibus, charitatem nescio quam suam ostentare cupit. Verum nos cujus convitia & imprecationes non veremur, etiam vota pro nobis & preces haud pluris aestimamus. Finiam itaque certamen hoc, haud libenter quidem à me cum isto nugigerulo susceptum; solum hoc est in quo si non aliis, at mihi met saltem aliqua ex parte placeo, eam mihi scribendi occasionem primam oblatam esse, ex qua & patria in se rectum atque pium, & amici gratum fenserint.

LITERÆ

L I T E R Æ

SENATUS ANGLICANI;

Nec non

CROMWELLII, &c,

Nomine ac jussu conscriptæ.

*Senatus Populusque Anglicanus Amplissimo Civitatis Hamburgensis
Senatui, Salutem.*

QUàm diù, quàmque multis de causis instituta à majoribus nostris cum amplissimâ vestrâ civitate amicitia in hunc usque diem permanserit, & vobiscum una libenter agnoscimus, & sæpius etiam recolare non est molestum. De eo autem quod ex literis vestris 25 Junii datis intelligimus, homines quosdam nostros non eâ quâ soliti sunt fide ac probitate in suis apud vos negotiis versari, nos quidem ad certos ejusmodi rerum peritos statim retulimus, ut in lanarios, cæterosque panni opifices acriùs inquirent; eamque porrò operam daturos nos esse pollicemur, ut & æqui bonique studium apud nos, & nostra omnia erga vos officia constare sentiat. Verùm & quiddam est quod etiam à vobis vicissim non nos duntaxat, sed ipsum jus & fas omne postulat; ut nostræ gentis mercatoribus, vestris hospitiibus & sua privilegia conservare, & eorum vitam, atque fortunas, prout eâ civitate dignum est, vestris opibus defendere velitis. Quod, ut prioribus literis enixè petivimus, ita nunc etiam ut vehementiùs efflagitemus, faciunt quotidianæ mercatorum querelæ, quas ad nos deferunt; suam nimirum salutem atque rem omnem rursus apud vos in dubio esse. Quamvis enim literarum nostrarum quas pridem ad vos dedimus fructum aliquem ad tempus percepisse se fateantur, & ab injuriis nefariorum hominum aliquantum respirasse, nunc tamen post adventum *Cochrani* illius in urbem vestram (de quo etiam priùs questi sumus) qui mandatam jam sibi à *Carolo* defuncti nuper Regis filio Legationem nescio quam prædicat, se omnibus contumeliis, minis, armis etiam Sicariorum petitos solitâ vestrâ defensione atque tutelâ caruisse. Adeò ut cum unus atque alter è mercatoribus cum ipso etiam Societatis Præfecto, in navem quandam prædatoriam per insidias abducti essent, cæterique vestram fidem implorarent, à vobis tamen nullum auxilium impetrare potuerint, donec ipsi suo Marte mercatores, non sine magno suorum discrimine captos in eo flumine, cujus vestra urbs domina est, ex latronum manibus eripere cogerentur. Quos cum illi bonis auspiciis domum reduxissent, & ab indignâ servitute veluti manu asseruissent, captos etiam piratas ipsos in custodiam dededissent, *Cochranum* illum perfugam & perduellem eò audaciâ processisse accipimus, ut & prædatores dimitti liberos, & mercatores tradi sibi vincetos postulet. Vos autem etiam atque etiam horramur & obtestamur, si pactiones, & tœdera, & pervetustum utriusque gentis commercium, id quod petitis, inviolatè servari studetis. ut nostri certum aliquod atque firmum sibi præsidium in vestrâ fide, prudentiâ, autoritate collocare demum possint; Vos autem uti eos his de rebus benignè audiat; tam de *Cochrano*, cæterisque scæleris, illius sociis, quàm de iis qui nuper in Concionatorem, impunè adhuc, impetum fecerunt supplicium sumere velitis, aut è finibus exire jubeatis. Neque pulsos atque exules *Tarquinius* amicitia atque opibus *Populi Anglicani* anteferendos existimetis. Si enim per vos non steterit quo minus Præcipub nostræ hostes quidvis licere sibi contra nos in urbe vestrâ confidant,

quâ n

quàm non tuta aut honesta amplius nostrorum ibi commoratio sit, vos cum animis vestris cogitate. Hac vestrae prudentiæ & æquitati; Vos ipsos Divino Numini commendatos volumus. Valete.

Westmonasterio. Dat. Aug. 10. 1649.

Senatui Hamburgensi.

Perspecta nobis æquanimitas vestra dubiis in rebus nostris, facit nunc ut fanè prosperis, ac benè gestis, de vestra voluntate, & amico in nos animo nequaquam dubitemus. Nos quidem, confecto jam poenè bello, & profligatis ubique patriæ hostibus, nihil æquius, aut ad pacem, remque publicam stabilendam firmitus esse duximus, quam ut illi qui vel libertatem, ductore semper Deo, per nos adepti sunt, vel vitam atque fortunas post belli civilis facinora, nostro dono atque gratiâ receperunt, nobis vicissim suis Magistratibus fidem & officium, solenai, si opus esset, more testarentur, atque præstarent. Præsertim cum tot homines inquieti & inimici, semel atque iterum in fidem accepti, nullum neque domi neque foris perfidiosè agendi, novasque turbas excitandi finem faciant. Itaque formulam quandam sponsonis perscribendam curavimus, quâ omnes qui aut munus aliquod in Repub. sustinerent, aut legum præsidio muniti incolumitate, otio, cæterisque vitæ commodis fruerentur, conceptis verbis se obstringerent. Hanc etiam per omnes Colonias & quacunq̃ gentium nostri cives negotiandi causâ agerunt, mittendam censuimus; ut eorum quibus præficimur, fidem, prout decet atque necesse est, exploratam & cognitam habeamus. Quo magis mirari subit quod ex urbe vestra mercatores nostri scribunt, sibi mandata nostra per unum atque alterum vestri ordinis exequi non licere. Sanè quod *potentissima Fæderatorum in Belgio Provincia*, suarum rerum & rationum consultissima, nihil ad se pertinere existimaverunt, si peregrini scilicet *Angli* debitam suis domi magistratibus in hac vel illa verba fidem astringant, id quo pacto vestrae Civitati suspectum aut molestum esse possit, fatemur planè nos nescire. Verum hoc à privato quorundam sive studio sive formidine profectum, quos errabundi quidem & pulsi patriâ *Scoti*, minis dicuntur impulisse, ut mercatores nostros à fide suâ nobis obligandâ deterrent, Civitati non imputamus. Interea tamen summo vos opere hortamur atque etiam rogamus (non enim mercatura jam, sed Respub. ipsa agitur) ut ne quenquam apud vos patimini, cuius hoc nihil potest interesse, authoritati quam nos in nostros populares, non Exterorum arbitrio aut iudicio, sed jure patrio obtinemus, suam quamcunq̃ authoritatem interponere. Quis enim non ægrè ferat, si nos vestris hîc *Hamburgensibus* sua erga vos fide interdiceremus. Valete.

Dat. Jan 4. 1649.

*Serenissimo ac potentissimo Principi Philippo Quarto Hispaniarum Regi,
Parlamentum Reipub. Angliæ, salutem.*

Antonium Ascamum Virum probum, eruditum, & luculentâ familiâ ortum, de rebus in commune, tam *Hispanorum*, quam *Anglorum* genti, ut spes est, valde utilis, ad Majestatem Vestram legamus. Quamobrem ut ei honestum iter, atque tutum in Urbem Regiam, sicut moris est, necnon & reditum concedere, & præstare velis, parem referre gratiam parata, officiosè petimus. Sin id minùs placuerit, ut quæ vestra hac in parte sit voluntas, ei quam primùm significetur, utque tutò quo volet abeundi potestas fiat.

Dat. Feb. 4. 1649.

*Serenissimo ac potentissimo Principi Philippo Quarto Hispaniarum Regi,
Parlamentum Reipub. Angliæ, salutem.*

Quis rerum nostratum status sit, quamque atrocibus injuriis subacti, sumptis tandem armis, capeffendæ libertatis consilium ceperimus, constitutâ quâ nunc utimur Reipublicæ formâ, neque *Majestatem Vestram* potest latere, neque alium quemvis, qui evulgata super hac re scripta nostra æquo animo perlegerit. Nobis profecto fidem nostram, æquitatem, patientiam, testatam cunctis & probatam reddere, auctoritatem etiam, honorem, & decus nostrum adversus infames exulum & perfugarum linguas tueri, apud idoneos rerum æstimatores difficile non debet esse. Nunc quod exterarum nationum magis interest, deletis, aut depressis Patriæ hostibus, Deo nempe mirificè adjuvi, ad pacem & amicitiam omni imperio potiolem cum vicinis gentibus habendam, paratos nos esse palam atque ex animo profiteamur. Has ob causas spectatæ solertiæ & probitatis Virum *Antonium Aschamum* in *Hispaniam* ad *Majestatem Vestram* misimus; qui de amicitia deque solito inter utramque gentem commercio cum *Majestate Vestra* agat; vel etiam ad novas pactiones, si ita visum fuerit, de integro faciendas viam muniat. Huic igitur *Vestra Majestatis* adeundi copiam ut faciatis, ejusque incolumitati, necnon etiam honori, quoad isto apud vos munere perfuncturus est, velit prospicere rogamus: ut & ea quæ à nobis mandata haber, utrique genti, ut speramus, profutura, liberè exponat; & mentis *Vestra* qui sensus his de rebus sit, nos quam primùm certiores faciat.

Westmonasterio dat. Feb. 4. 1649.

*Serenissimo Principi Joanni Quarto Lusitaniæ Regi,
Parlamentum Reipub. Angliæ, salutem.*

Multa nos & infidæ pacis, & intestini belli mala ultima perpeffos, eò demùm loci redactos fuisse, ut si salvam Reipubl. vellemus, ejus administrandi ratio magna ex parte immutanda esset, ex iis quæ à nobis hac de re scripta publicè & declarata sunt, *Majestati Vestra* jam pridem notum esse arbitramur. Quibus, ut par est, si fides potiùs haberetur, quàm improbilissimis perditorum hominum calumniis, sanè qui foris de rebus nostris pessimè jam sentiunt, iis fortassè multò æquioribus uteremur. Nam quod nos jure nostro, proque gentilitiâ *Anglorum* libertate, rectè & majorum more fortiter secissè contendimus, de eo pravas & obstinatas nequissimorum hominum opiniones ex animis evellere, humanæ opis aut ingenii certè non est. Nunc autem quod nobis cum nationibus externis commune, & in rem utrinque magis existit, amicitiam & commercium quod nostris hominibus, cum vicinâ quacumque gente consuevit esse, non imminutum, sed auctum atque ratum magnoperè cupimus. Cumque vestro in regno populares nostri permagna & per utrique genti quæstuosa habeant negotia, iis ne impedimentum aliquod aut incommodum afferatur, quantum in nobis est, curabimus. Id verò prædicimus frustrâ fore, dum piratis & defectoribus nostris perfugium sibi vestris in portubus reperire, & onerariis *Anglorum* navibus, vi captis atque direptis, bona civium nostrorum sub hasta vendere Olissipone, ut nuntiatur, permissum est. Huic malo quo maturitè occurratur, & de eâ, quam petimus, amicitia clariùs ut constet, Nobilissimum Virum *Carolus Vane*, Oratoris munere præditum, cum mandatis atque diplomate, commissi sibi muneris teste, ad *Majestatem Vestram* legavimus. Eum itaque benignè audire, fidem ei adhibere, ejus denique incolumitati atque honori, per omnes regni vestri fines, ut velis consulere obtestamur. Hac omnia & nobis pergrata, & *Majestati Vestra*, si fortè usus venerit, nostra omnium officia mutua fore pollicemur.

Westmonasterio dat. Feb. 4. 1649.

*Serenissimo Principi Joanni Quarto Lusitaniae Regi,
Parlamentum Reipub. Angliæ, salutem.*

Quotidiani ferè, & perquam graves afferuntur ad nos nuntii, Classarios quosdam nostros, & gubernatores, qui abductis per scelus atque proditio- nem, quibus præerant, navibus, superiore anno à nobis defecerant, eiaplos de- mùm ex eo portu Hiberniæ, in quo æstate fermè totâ obsessi, vix pœnam suis flagitiis dignam effugerant, ad *Lusitania* nunc oram, *Tagique* fluminis ostium se recepissè: Ibi captis atque direptis quæ ad mercaturam ultrò citròque commean- ant, *Anglorum* navigiis, piraticam strenuè facere, & vicina quæque maria, fre- tumque omne Gaditanum latrocinis infestum atque infame reddidisse. Cui ma- lo nisi primo quoque tempore obviàm eatur, actum esse de commercio, quod nostris hominibus cum *Lusitanis* peramplum & per utriusque genti quaestuosum est, quis non videt? Quamobrem à *Vestra Majestate* etiam atque etiam petimus, ut piratas nostros & delectores, *Portugallia* finibus exire jubeas; & siqui à *Carolo Stuardo* pseudolegati adsunt, eorum uti rationem ne habere digneris; nosque potius agnoscas, ad quos *Anglicarum* jam summa rerum, Deo planè aspirante, rediit; utque nostræ amicorum Classi, non minus vestris quam *Anglorum* com- modis interservienti, *Lusitania* portus, atque flumina præcludi ne sinas.

Philipppo Quarto Hispaniarum Regi.

Quam graviter quàmque acerbè tulerit *Majestas Vestra* nefariam illam *Antonii Aschami* oratoris nostri cædem, & quid puniendis ejus interfectoribus ha- tenus effectum sit cum ex literis vestris, tum ex *Domino Alphonso de Cardenas* lega- to vestro percepimus. Veruntamen facinoris illius atrocitatem quoties nobiscum reputamus quæ & ipsam vel habendi vel conservandi commercii rationem fun- ditus tollit, si Legatorum jus apud omnes nationes sanctissimum impunè tanto scelere violabitur, non possumus quin *Majestatem* vestram summâ instantiâ ite- rùm efflagitemus ut supplicium de illis parricidis primo quoque tempore debi- tum sumatur, utq; justitiam ullâ morâ aut obtentu religionis frustrari diutiùs ne sinat. Et quanquam potentissimi regis amicitiam plurimi certè facimus, tamen ut tam infandi parricidii auctores dignas suo scelere pœnas persolvant omnem dare operam debemus. Humanitatem quidem illam quam jussu vestro in *His- pania* portubus nostri homines persensere, præclaram etiam vestræ *Majestatis* in nos voluntatem quam nuper amplissimis verbis vestro nomine Legatus nobis exposuit grato animo agnoscimus, neque non voluptati nobis erit eadem pariter officia, si quis usus venerit, *Vestræ Majestati* & *Hispanorum* genti reddere. At nisi justitiæ sine mora satisfiat quod jamdiu petimus, quo niti fundamento ami- citia sincera ac diuturna possit non videmus, cujus tamen conservandæ a nobis quidem nulla honesta occasio facilè omittetur, cui etiam fini præsentiam Legati apud nos vestri conducere existimamus.

Legato Hispanico.

Excellentissime Domine,

Concilium Status, quam primùm per gravissima Reipub. negotia licuit, in *Parlamentum* attulit quatuor illa scripta quæ visum est *Excellentia Vestra* un- devigesimo proximi Decembris cum Concilio communicare, *Concilium* à *Parla- mento* in Mandatis habet, quod ad primum scriptorum illorum caput, de nuperi sci- licet *Residentis* sui *Dom. Aschami* nefariis interfectoribus, Responsum hoc reddere:

Parlamentum tandiu, toties, tamque merito, debitum eorum supplicium po- stulâsse ut ampliùs dicere opus non sit in re tanta ubi (ut *Excellentia Vestra* pul- chrè meminit) *Regia Majestatis* ipsa agitur *Authoritas*: Et sine qua re omnis ratio Societatis humanæ & conservandæ inter gentes amicitia tolli necesse erit. Neque sane ullo ab Religione petito argumento intelligere possumus, innocen- tium sanguinem scelestissimâ cæde effusum non esse vindicandum, Etiamnum itaque instat *Parlamentum* & ab *Regia Majestate* expectat, ut, juxta priora sua po- stulata, satisfactio sibi re ipsâ atque effectu detur.

Sere-

*Serenissimo Principi Leopoldo Austriae Archiduci, Provinciarum in Belgio
sub Philippo Rege Praesidi.*

UT primùm ad nos non sine gravissimâ querelâ perlatum est, *Janam Pucche-
ringam* illustri & opulentâ Familiâ puellam hæredem, cum adhuc propter
ætatem sub Tutoribus esset, haud procul eâ domo, in quâ tum fortè *Grenovici*
agebat, de manibus & complexu famularum raptam fuisse, & parato ad id na-
vigio in *Flandriam* subitò deportatam, *Walci* cujusdam insidiis, qui per fas & ne-
fas omnia molitus est, ut pupillam locupletem, vel ostenso mortis metu, ad
nubendum sibi adigeret, huic tam atroci tamque inaudito sceleri primo quoque
tempore occurrendum esse rati, dedimus quibusdam negotium, ut cum præ-
fectis Neoporti & Ostendæ (nam in ea fortè loca infelix illa dicebatur appul-
sa) agerent de ingenuâ raptoris manibus eripiendâ. Qui utrique pro suâ sin-
gulari humanitate & honesti studio, captivæ, perque latrocinium domo abductæ
opem libenter tulerunt; illa verò ut prædatorum vim quoquo modo effugeret,
in Cœnobium votarum virginum veluti sequestrò deposita est. Quam ut ille
Walcius inde abducarer, actionem in foro ecclesiastico *Iprensis Episcopi* de con-
tracto secum matrimonio instituit. Veruntamen, cum & raptor & rapta no-
strates omninò sint, ipsum etiam facinus in nostra ditione perpetratum, quod
juratis testibus abundè liquet, hæreditas denique tam lauta, quam illum impi-
mis inhiâsse constat, in nostrâ potestate sit, hujus propterea causæ cognitionem
totam, atque judicium ad nos duntaxat pertinere arbitramur. Veniat huc igitur
qui se sponsum nominat, suam hîc litem instruat, quamque jure suam con-
tendit esse uxorem, tradi sibi postulet. Hoc interim à Vestra Celsitudine ve-
hementèr petimus, quod & per nostrum internuntium Bruxellis commorantem
jam aliquoties petivimus, ut afflictam & indignis modis habitam puellam, hone-
stis parentibus ortam, suâ ex Patriâ prædatorium in modum abductam, quoad
potes, liberam & incolumem redire domum sinas. Hoc abs te non nos tan-
tùm, siquam Vestræ Celsitudini parem à nobis gratiam, parque beneficium
reddi posse acciderit, sed ipsa etiam humanitas, ipse pudor qui ad tuendum sex-
us illus honorem & pudicitiam viris bonis atque fortibus inesse debet, junctis
unâ precibus efflagitare videntur. Vale.

Westmonasterio Martii 28. 1650.

Serenissimo Principi Joanni Quarto Lusitaniae Regi.

QUOD Oratorem nostrum & honorificè acceperit *Majestas Vestra*, & benignè
statim audierit, nullam interponendam esse moram statuimus, quin alteris
quam primùm literis nostris intelligeres, gratissimum id nobis accidisse; nosque
nihil sanctius decrevisse, quam pacem, amicitiam, commercium, quod nobis
cum Nationibus plerisque exteris, & inter eas cum *Lusitanis* jam diù est, nullo
nostro dicto aut facto, non prius laceffiti, violare; nec aliâ mente aut consilio
classem *Anglicanam Tagi* fluminis ad ostium misisse, quàm hostes jam toties fu-
gatos persequendi, resque nostras repetendi, quas per vim & proditionem suis
dominis ablatas, colluvies ista perfugarum vestras in oras, ipsamque etiam *Olif-
sionem*, tanquam ad certissimas latrocinii sui nundinas, asportavit. Verùm isti
homines cujus audaciæ, furoris, & insaniæ sint, ex ipsorum moribus flagitio-
sissimis omnes jam penè *Lusitanos* abundè perspexisse arbitramur. Quo faciliùs
à *Majestate Vestra* impetraturos nos esse confidimus, primùm ut *Illustriissimo Vi-
ro Odoardo Poppamo*, quem huic novæ classi præfecimus, quibus potes rebus ad
prædatores hoiçe debellandos adjumento esse velis, utque eos cum duce suo,
non hospites, sed piratas, non mercatores, sed commercii pestes, jurisque gên-
tium violatores, intra regni vestri portus, & munimenta diutiùs consistere ne si-
nas; sed quâ patent *Lusitania* fines, terrâ marique pelli jubeas: sin hoc minùs,
ut nobis saltem pace vestrâ liceat defectores nostros, & prædones propriis dun-
taxat viribus aggredi, & si Deus dederit, in nostram potestatem redigere. Hoc
ut prioribus literis vehementer petivimus, sic jam idem studio maximo atque
opere ab *Majestate Vestra* contendimus. Hac sive æquitate, sive beneficio, non
justitiæ solùm tuæ famam per omnes gentes benè moratas adauxeris, sed & nos

imprimis, populumque *Anglicanum Lusitanis* jam antea minime adversum, Tibi tuoque populo majorem in modum devinxeris. Vale.

Westmonasterio. Dat. 27. Aprilis. 1650.

Hamburgensibus.

DE controversiis mercatorum, nonnullis etiam aliis de rebus quæ Reipubl. nostræ dignitatem aliquanto propius attingere videntur, scriptum inter nos haud semel, atque responsum est. Cum verò istiusmodi negotia solis literis confici vix posse intelligamus, esse autem à *Carolo Stuardo* immisso in urbem vestram seditiosos quosdam, nullâ re magis quàm scelere atque audaciâ instructos, qui id agunt, ut nostrorum hominum, quorum præsertim fides in patriam perspectior sit, commercium tam vetustum in civitate vestrâ funditus tollant, idcirco virum nobilem & spectatissimum *Richardum Bradshaw* nostrum apud vos Internuntium esse iussimus: qui secundum ea quæ à nobis mandata habet, de rebus iis atque negotiis quæ cum utriusque Reipub. utilitatibus conjuncta sunt, vobiscum uberius communicare, & transigere possit. Hunc igitur ut benevolè quam primùm audiatis rogamus; utque ei per omnia fides ea, isque honos habeatur, qui hujusmodi munus rectè obeuntibus ubique gentium haberi solet. Valete.

Westmonasterio. Dat. 2. Aprilis. 1650.

Hamburgensibus.

Amplissimi, Magnifici, & spectabiles Viri, Amici charissimi;

STUDIA vestra quibus venientem ad vos Residentem nostrum accepistis, tam propensa, tamque egregia extitisse, & libenter intelligimus, & in eadem erga nos voluntate atque animo perseverare velitis magnoperè hortamur. Idque eò vehementiùs, quòd perlatum ad nos est, exules illos nostros, de quibus jam sæpe scripsimus, efferre se solito insolentiùs in urbe vestrâ, nec contumelias solum, sed & minas quasdam atrocissimas in Oratorem nostrum palàm projicere. Hujus itaque salutem atque etiam debitum honorem hisce rursus literis commendatissimum vobis esse volumus. In illos autem perfugas & sicarios, tam veteres quàm recentes, si maturiùs animadvertetis, & nobis gratissimum, & auctoritate vestrâ atque prudentiâ dignum feceritis. Valete.

Westmonasterio. Dat. 31. Maii. 1650.

Philippo Quarto Hispaniarum Regi.

Antonium *Ascanum* à nobis ad Majestatem Vestram nuper missum Oratorem, eoque nomine à Præfectis vestris perhumaniter & publicè acceptum, post itineris pericula tam longinqui, primo statim adventu in urbem Regiam, omni præsidio nudatum, tam sædo parricidio confossum in diversorio quodam, & cum *Joanne Baptista de Ripa* ejus interprete mactatum esse, magno sanè cum dolore accepimus. De illis autem parricidis jam comprehensis, ut fertur, & in custodiam datis, qui non nos duntaxat per illius latera, sed vestram quoque fidem atque honorem consauciare ac pænè transfigere sunt ausi, deque eorum quibuscunque hortatoribus ac fociis ut supplicium tanto scelere dignum primo quoque tempore sumatur, opere quam maximo à *Majestate Vestra* petimus. Quanquam id nihilo minus factum iri, quod petimus, utpote à Rege sua sponte pio atque justo, etiam si nemo peteret, non dubitamus. Quod reliquum est, ut corpus exanime amicis suis atque famulis in patriam deportandum tradatur, utque eorum saluti qui supersunt eâ, quâ par est, ratione consultum atque provisum tantisper sit rogamus, donec responso ad hæc literas, si fieri potest, secum ablato, vestræ pietatis atque justitiæ testes ad nos quam primùm redierint.

Westmonasterio. Dat. 28. Junii. 1650.

Excellentissimo Domino Antonio Joanni Ludovico de la Cerda, Medine Celi
Duci, Andaliæ Præsidi;
Consilium Status Parlamenti Angliæ autoritate constitutum, Salutem.

Accipimus ab Ornatissimis Viris quos nuper in Portugalliam ad perfequendos proditores, resque nostras repetendas cum classe missimus, se ab Amplitudine Vestra, quoties contigit ut Gallacia oram legerent, quæ præfectura vestra est, & perhumaniter illis portibus exceptos fuisse, & iis rebus omnibus adjutos, quæ navigantibus usui solent esse. Ea vestra humanitas, cum pergrata nobis omni tempore fuisset, tum est nunc præcipuè, cum aliorum iniquum in nos animum nullo merito nostro aliquibus in locis experimur. Petimus itaque abs te Illustrissime Domine, ut in eadem erga nos voluntate ac benevolentia permanere velis: utque nostris hominibus, quoties ad ea littora naves appulerint pro solita humanitate tua favere & adjumento esse pergas: ribique persuadeas nihil nos beneficii loco abs te petere quod non eodem studio vel Tibi vel tuis reddere, siquando similis occasio nobis dabitur, parati erimus.

Westmonasterio. Dat. 7. Novemb. 1650.

Signat. Consilii sigilli

Jo. Bradshaw Præses.

Illustri & Magnifico Civitatis Gedanensis Senatui.

Magnifici atque Amplissimi Domini, Amici Charissimi.

Frequentes ad nos literæ mercatorum nostrorum, qui Borussiam per oram negotiantur, allatæ sunt, quibus tributum grave quoddam & insolitum nuper in magno Polonorum Concilio imponi sibi queruntur; ut decimam scilicet facultatum suarum omnium partem sublevando Scotorum regi, nostro hosti, suppeditarent. Quod cum juri Gentium contrarium planè sit, tractari hunc in modum hospites & mercatores, iniquissimum etiam, ut cujus tyrannide sint domi, divinâ ope, liberati, iidem in aliena Republica stipendia persolvere cogentur, non dubitamus quin pro illa libertate, quâ frui vos intelligimus, tam grave onus mercatoribus imperari in urbe vestra pati nolitis; in qua amicitiam & commercium, nec sine magno vestræ civitatis emolumento, per tot annos habuere. Si est igitur ut nostrorum hominum apud vos mercaturam facientium tutelam suscipere velitis, quod quidem cum ab æquitate & prudentia vestra, tum etiam à dignitate splendidissimæ urbis haud dubitanter expectamus, eam operam dabimus, ut gratissimum id esse nobis omni tempore sentiat; quoties in ditione nostra Gedanenses vel negotia habuerint, vel naves, quod sæpè fit, ad portus nostros appulerint.

Westmonasterio. Dat. 6. Feb. 1650.

Internuntio Portugallico.

Illustris Domine,

Literas tuas hujus mensis quinto decimo Hamptonâ ad nos datas accepimus. In quibus significas te à rege Portugallie ad Parlamentum Reipub. Angliæ missum esse: quo autem muneris titulo, sive Legati sive Agentis, sive Internuntii non dicis; id quod ex literis quas à rege habes commendatitias sive credentiales intelligere velimus; quarum exemplar ad nos poteris quam primùm mittere; simul & illud scire, satisne plenâ potestate instructus venias ad eas injurias expiandas, damnaque ea refarcienda quæ à Rege vestro illata huic Reipub. sunt: dum hostem nostrum totâ æstate proximâ suis portibus tutatus Classem Anglicanam in rebelles & perfugas quos eò usque infecuta erat, impetum facere parantem cohibuit, hostem ab invadendis nostris non cohibuit. De his omnibus ut satisfacias, si ampla & libera mandata accepisse te scripseris, & illarum quas diximus

mus literarum exemplar unà miseris, deinceps curabimus, ut ad nos fide publicâ primo quoque tempore tutò commeari possis: ubi cum regis literæ perlectæ fuerint tibi, quæ mandata porrò attulisti, ea liberè exponendi facultas dabitur.

*Parlamentum Reipub. Angliæ Serenissimo Principi D. Ferdinando Secundo,
Magno Duci Etruriæ, &c. Salutem.*

Literas *Celsitudinis Vestræ* 22 Aprilis 1651. *Florentiæ* datas, & à Residente Vestro *Domino Almerico Salvetti* nobis redditas accepimus, in quibus *Anglico* nomini quantoperè faveat *Celsitudo Vestra*, Gentemque eam quanti faciat facilè perspiciamus, id quod non solum Mercatores nostri, qui in portibus vestris multos jam annos negotiantur, verùm etiam Adolescentes quique nostræ nationis nobilissimi, qui vestras per urbes aut iter fecere, aut excolendi ingenii causâ commorati sunt, testantur atque confirmant, quæ cum nobis pergrata sanè sint, & acceptissima, tum hoc etiam atque etiam petimus, ut quo animo, quoque studio in nostros mercatores, aliosque nostræ *Reipub.* Cives *Hetruscæ* ditionem peragrantes, *Serenitas Vestra* consuevit esse, in eo velit perseverare: nosque vicissim pollicemur atque recipimus, quod ad *Parlamentum* attinet, nihil defuturum, quod & commercio & amicitiaè mutuæ, quæ inter utramque Gentem jam diu inveteravit, firmandæ ac stabiliendæ possit conducere; quam quidem omnibus utrinque humanitatis officiis, mutuâque observantiâ, in perpetuum conservari cupimus, atque optamus.

Westmonasterio. 20 Januarii 1651.

Subscripsit & Parlamenti sigillum apponi fecit

*Gulielmus Lenthall,
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.*

*Parlamentum Reipub. Angliæ Illustri & magnifico Civitatis Hamburgensis
Senatui, Salutem.*

Amplissimi, magnifici & spectabiles viri, Amici charissimi;

P*arlamentum Reipub. Angliæ*, cum antiquam amicitiam, mutuumque commercium, quæ inter gentem *Anglicam* Vestramque civitatem est, continuatum magnoperè velle & conservatum, haud ita pridem *Richardum Bradshaw* armigerum Residentis Munere præditum illuc misit, eique inter alia mandata eò spectantia discretis verbis mandavit, ut contra quosdam vestræ ditionis justitiam efflagraret, qui Societatis *Anglicæ* Concionatorem interficere sunt conati, quique Deputato Illius Societatis impias manus injecere, & mercatoribus quibusdam ejus Societatis præcipuis impias manus injecere, eosque in navem prædatoriam abduxerant, & quamvis prædictus *Residens* cum exciperetur primum & audiretur, accepta ab hac *Republica* mandata illa sigillatim vobis nota fecerit, quibus justitiæ vestræ exemplum in maleficos illos edendum expectabatur, tamen cum expectationi nostræ responsum non esse intelligeremus, illud nobiscum cogitantes quanto in periculo & nostri homines & illorum facultates vertarentur, si de incolumitate illorum & tutela adversus hostium malitiam & iniquos oppugnatores non satis provisum esset, rursus prædicto *Residenti* in mandatis dedimus, ut nostrum ejus rei sensum representaret: Utque hujus *Reipub.* nomine Vos ut amicitiam & necessitudinem inter hanc *Rempub.* vestramque civitatem initam magnumque usum qui huic *Reipub.* cum vestra civitate intercedit conservare, adeoque mercatores nostros cum eorum privilegiis sine ulla violatione protegere velitis hortaretur; utque nominatim in quendam, cui nomen *Garmes* est, qui se in hanc *Rempub.* contumeliosè gessit, certosque ex societate mercatorum *Anglicæ*, *Vestra* in urbe commorantes, ad contumeliam hujus *Reipub.* magnamque nostrorum mercatorum molestiam, in *Spirensē* Cameram publicè citavit: quare reparationem ejusmodi expectamus quæ æquitati & justitiæ consentanea est.

De hisce capitibus, & si quid amplius ad hujus *Reipub.* cum vestra civitate amicitiam pertinerit, prædictum *Residentem* hujus *Reipub.* nomine ad vos iussimus

mus accedere : cui, ut fidem amplam in iis quæ huc spectantia proposuerit habeatis, rogamus.

Westmonasterio. Dat. 12 Martii. 1651.

Subscriptit & Parlamenti sigillum imprimendum curavit,

Prolocutor, &c.

*Parlamentum Reipub. Angliæ serenissimæ Christianæ, Suecorum, Gothorum
Vandalorumque Regina, &c. salutem.*

Serenissima Regina;

Majestatis vestrae Literas ad Parlamentum Reipub. Angliæ 26 proximè elapsi Septembris Stockholma datas per Petrum Spiering Silvercroon accepimus, & perlegimus: & veterem quidem amicitiam nec non commercium magnumque usum qui Angliis cum Suecorum gente antiquitus intercedit permanere atque indies augere vehementer atque ex animo cupimus: Neque dubitamus quin Legatus à Majestate vestra ampliter instructus venerit ad ea maximè proponenda quæ in rem atque decus Genti utrique futura imprimis fuissent, quæque nos audire ex eo paratissimi fuissimus & quod utrinque potissimum salubre atque utile videretur, id primo quoque tempore effectum reddidisse. Verùm summo rerum Moderatori Deo ita visum est, ut is antequam audiri se petiisset de iis quæ Parlamento exponenda ab Majestate vestra in mandatis habebat, evenit ut ex hac vita excederet (cujus quidem desiderium ita agrè atque acerbè tulimus, ut qui simul in divina voluntate acquiescere debeamus) unde & Majestatis vestrae quæ mens esset adhuc scire nequeamus, ejusque rei progressibus in præsens injecta mora fit: Quocirca optimum nobis visum est hisce literis quas, misso hac ipsa de re nuntio nostro, dedimus, significare vestrae Majestati quam gratæ Literæ vestrae, quamque acceptus vester publicus Minister Parlamento Reipub. Angliæ fuerit; simulque vestrae Majestatis amicitiam quantoperè expectamus; quamque etiam, ut par est, tantæ principis amicitiam plurimi faciemus: deque illo quod inter hanc Rempub. & Majestatis vestrae Regnum est commercio exaugendo, ita existimabimus quemadmodum, de re maximi utrobique momenti existimare debemus: quod & ea de causa Parlamento Reipub. Angliæ acceptissimum erit. Adeoque vestram Majestatem divinæ tutelæ recommendare volumus: Quorum nomine & autoritate,

Datis Westmonasterio die Martis ann. Dom. 1651.

Subscriptit & Parlamenti Sigillum imprimendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Parlamentum Republicæ Angliæ Serenissimo Principi Ferdinando Secundo
Hetrurix Magno Duci, Salutem.*

Literas Celsitudinis Vestrae 22 Aprilis 1651. Florentiâ datas, & a Residente Vestro Domino Almerico Salvetti nobis redditas accepimus; in quibus Anglico nomini quantopere faveat Celsitudo Vestra, gentemque eam quanti faciat, facile perspicimus: Id quod non solum Mercatores nostri qui in portibus vestris multos jam annos negotiantur, verum etiam Adolescentes quique nostræ nationis nobilissimi atque honestissimi qui vestras per urbes aut iter fecere aut excolendi ingenii causâ commorati sunt, testantur atque confirmant. Quæ cum nobis pergrata sane sunt & acceptissima, tum hoc etiam atque etiam petimus, ut quo animo quoque studio in nostros mercatores, aliosque nostræ reipublicæ cives Hetruscam ditionem peragrantes Serenitas Vestra consuevit esse, in eo velit perseverare: nosque vicissim pollicemur atque recipimus, quod ad Parlamentum attinet, nihil defuturum, quod & commercio & amicitia mutua, quæ inter utramque rempub. tam diu inveteravit, firmandæ ac stabiliendæ possit conducere:

ducere : quam quidem omnibus utrinque humanitatis officiis mutuâque obser-
vantiâ in perpetuum conservari cupimus atque optamus.

Westmonasterio May 22. 1651.

*Parlamentum Reipublica Angliæ serenissimo ac potentissimo Principi Phi-
lippo Quarto Hispaniarum Regi, salutem.*

Permagnas nobis querelas deferunt hujus Reipub. mercatores qui in ditionibus
vestra Majestatis mercaturam faciunt, de vi multa atque injuriis sibi allatis,
deque novis etiam tributis sibi impositis à præfectis aliisque officialibus vestrorum
portuum & locorum ubi negotia habent, & nominatim in insulis *Canariis*, idque
contra foederis articulos quos commercii causa utraque natio inter se sanxit. Quas
eorum querelas veras esse jurejurando confirmavere. Nobisque demonstrant,
nisi jus suum obtinere possint, suaque damna resarciantur, nisi denique contra
vim istiusmodi atque injurias præsidium aliquod certum, atque tutelam & sibi &
fortunis suis habituri sint, non posse se amplius iis in locis negotiari. Quibus
eorum querelis graviter à nobis perpensis, cumque facta illorum ministrorum
iniqua, aut non omnino aut secus quàm res se habet ad notitiam *vestra Majestatis*
pervenisse existimemus, visum est nobis ipsas eorum querelas cum hisce litteris
ad *Majestatem vestram* unâ mittere; nec dubitamus quin *Majestas vestra* cum ip-
sius justitiæ amore tum etiam commercii causâ quod vestris haud minus quam no-
stris hominibus fructuosum est, suis præcipere velit ut ab iniquis illis nostrorum
vexationibus abstineant, utque hujus Gentis mercatores expeditam justitiam obti-
nere queant, necnon debitam earum injuriarum reparationem, quæ à Domino
Petro de Carillo de Guzman, atque aliis illata sibi sunt, contra prædictos foederis
articulos, utque perficere velit *Majestas vestra* ut prædicti Mercatores fructum
illorum articulorum percipere queant, in eaque vestra tutela sint, ut tam ipsi
quam fortunæ suæ ab omni injuria liberæ & incolumes esse possint. Hoc autem
magna ex parte consecuturos se esse putant, si ademptam sibi illam de judice con-
servatore schedulam qui eos à novo quodam Consulatu in se quidem iniquiore
defendat, *Majestas vestra* rursus concesserit; ne si nullum ab injuria refugium
sibi detur, abrumpi illud commercium quod utriquæ genti commoda haud parva
attulit, violatis hunc in modum foederis articulis, necesse sit.

Westmonasterio. Augusti, 1651.

*Serenissimo Principi Venetiarum Duci, Senatuique Celsissimo, Concilium Sta-
tus Parlamenti Reipub. Angliæ Authoritate constitutum, salutem.*

Serenissime Princeps, celsissime Senatus, Amici charissimi;

Mercatores quidam nostri, quorum alteri *Joannes Dickons*, alteri *Job Throck-
morton* nomen est, simulque alii apud nos questi sunt, quòd cum Novem-
bris octavo & vigesimo 1651. ex jure & autoritate Curia nostræ Ammirala-
tus occupassent in navi *Hirundine* vulgo nuncupatâ, cui in Dunis consistenti *Isa-
cus Taylor* Magister erat, centum dolia Caveari vulgò dicti, quæ sua propria bo-
na essent, inque sinu Moscovitico Archangeli dicto eandem in navem imposita;
atque in eâ Curia, prout lege agitur, decretum obtinissent quo dicta Caveari
dolia sibi traderentur, fide suâ prius interpositâ, se in illius Curia sententiâ ac-
quieturos; quodque eadem Curia, quo lis illa ad exitum perduceretur, cum
pro more scripisset ad Magistratus Judicesque Venetos, literas, quibus petebant
uti *Joannem Piattum* (Venetâ sub ditione degentem, qui Cavearum illum sibi
vendicat) citarent quo re per procuratorem in Ammiralatus curia Anglica se
fisteret, ubi lis ista pender, jusque suum probaret, tamen idem *Piattus*, & qui-
dam *David Ruttus* Hollandus, dum causa hæc in nostro hic foro pender, multum
supradictò *Joanni Dickons*, aliisque illis mercatoribus de Cavearo isthoc negotium
faceffit; eorumque bona & facultates nexu occupandas Venetiis curat: quæ om-
nia singulatim, & quid hætenus in prædictâ nostrâ curia sit actum in literis illis
requi-

requisitoriis fusiùs exponitur; quas postquam à nobis inspectæ essent, ad serenissimam Venetiarum Rempub. ut Mercatoribus in hâc causâ adjumento esse possint, transmittendas censuimus; atque ab eâ vehementer petimus ut non solum illæ literæ vim suam atque pondus illic habere queant, sed etiam ut bona illa & facultates Mercatorum, quas prædictus *Piattus & David Ratts* nexu illigandas curarunt, liberentur; dictique rei ad nostram hic curiam remittantur, quid sui sit juris in hoc Cavearo sibi vendicando lege experturi. Qua in re Celsitudo vestra & serenissima Respub. fecerit & quod æquissimum in se est, & quod illibatâ utriusque Reipub. amicitia est dignum, quod denique, oblata quavis occasione, pari hujus Reipub. benevolentia atque officiis compensabitur.

Datis ab Albâ Anlâ die Feb. 1652.

Subscripsit & Concilii Sigillum imprimendum curavit,

Consilii Præses.

Ad Legatum Hispanicum.

Excellentissime Domine,

Concilium Status cum ex mandato Parlamenti secundo die mensis *Martii* accepto de charta Excellentia vestrae *17 Feb.* Commissariis hujus Concilii exhibita deliberationem seriam habuerit, in qua Excellentia vestrae visum est proponere uti duobus capitibus illic nominatis quasi præviis responderetur, responsum hoc Excellentia vestrae reddendum censet.

Parlamentum, ubi ad ea respondit quæ ab Excellentia vestra cum primum audiretur proposita sunt tum etiam in iis literis quas ad Serenissimum Hispaniarum Regem scripsit, quàm sibi grata quamque accepta illa fuerit amicitia, ususque mutuus qui & ab illius Regia Majestate & à vobis ejus nomine oblatus est, quam denique deliberatum sibi fuerit parem amicitiam quod ad se attinet, pariaque officia reddere uberius declaravit.

Exinde visum vestrae Excellentia cum primum audita in Concilio est Decembris *19 styli veteris*, huic Concilio proponere, veluti rationem quandam auspiciandæ arctioris hujus Amicitia, cujus facta tum a vobis mentio erat, uti certi ex suo corpore nominarentur qui ea quæ attulisset Excellentia vestra audirent, iis perpenis de eorum utilitate ad Concilium referre quam primum possint, cui vestro postulato ut satisfaceret certos ex suo numero Concilium nominavit, qui Excellentiam vestram convenirent quod & proinde factum est eorumque loco quæ proponenda expectabantur, Chartam illam supradictam congressio ea protulit, ad quam responsum hoc Concilii est.

Cum Parlamentum ea declaraverit, vestraque Excellentia progressum eum fecerit qui supradictus est, paratos nos esse, cum Excellentia vestra in colloquium venire iis de rebus quas Domini regis vestri nomine proposueritis, tam de amicitia jam pridem inita, quam de arctiore ineunda, aut si quid à nobis hujus Reipub. nomine in medium proferetur; cumque ad singula ventum erit, ita respondimus, ut par est, naturaque rei postulabit.

Alba Anla. Martii 21. 1652.

Parlamentum Reipub. Angliæ, serenissimo Principi Frederico Tertio Daniæ Regi, &c. salutem.

Serenissime & potentissime Rex;

Literas vestrae Majestatis undevigesimo proximi Decembris ad Parlamentum Reipub. Angliæ ab arce regia Haphniæ datas per virum nobilem *Henricum Willemssen Rosenwing de Lysacker* accepimus, eoque animi affectu quem res illic propositæ merentur libentissimè perlegimus, Vestraeque Majestati persuasum hoc esse cupimus, eundem animum, eadem veteris amicitia commercii, ac necessitudinis quæ Angliæ cum Daniæ per tot annos intercessit continuandæ & conservandæ studia quæ in Majestate Vestra sunt in nobis quoque esse; haud nescientes,

entes, quamvis divinæ Providentiæ visum sit gentem hanc tam benignè & placidè respicienti receptam apud nos prioris regiminis formam in melius mutare, easdem tamen utrinque rationes, eadem in commune commoda, eundem mutuo usum atque liberum commercium, quæ pactiones priores & fœdera inter utramque nationem pepererunt, etiamnum durare vimque priorem obtinere, utraque etiam obligare ut communem dent operam Fœdera illa quàm utilissima sibi mutuo reddendo ut amicitiam quoque propriorem ac stabiliorem in dies reddant; Cumque Vestræ Majestati placuerit ea persequi contilia quæ in litteris vestris regiis scripta sunt, Parlamentum eadem amplecti cum alacritate omni ac fide paratum erit, eaque omnia pro virili suâ parte conferre quæ illum ad finem conducere arbitrabuntur; sibi que persuadent, Majestatem Vestram hac de causa, ea itidem consilia capturum esse adhanc rempub. spectantia (cui etiam provisum pactis prioribus est) quæ ad hasce res facere possint ab Majestate Vestra nobis tam cupientibus propositas. Parlamentum interea Majestati Vestræ ac populo foelicitatem prosperaque omnia precatur.

*Datis Westmonasterio die
April. An. Dom. 1652.*

Sub Sigillo Parlamenti subscripsit ejus nomine atque
authoritate Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Parlamentum Reipub. Angliæ illustribus & magnificis Hanseaticarum
Civitatum Proconsulibus ac Senatoribus, Salutem.*

Amplissimi, magnifici & spectabiles Viri, amici charissimi;

Parlamentum Reipubl. Angliæ literas vestras sexto decimo Januarii proximè elapsi datas, perque vestrum publicum Ministrum *Leonem ab Aisema* allatas accepit atque perlegit, eumque ex earum autoritate audivit, qui & vestrarum Civitatum erga hanc Rempub. propensum & amicum animum exposuit, & antiqua illa inter easdem amicitia ut porrò maneat petivit. *Parlamentum* itaque pro se restatur atque confirmat pergratum sibi esse, pristinam illam amicitiam ac necessitudinem quæ huic Genti cum illis Civitatibus intercessit & renovari ratamque permanere, seque fore paratum quâvis occasione commodum oblatâ quod verbis in se recipit id reipsâ solidè præstare, eâdemque fide & integritate antiqui illi amici & fœderati sui ut secum agant expectat: quæ autem præterea *Residens* vester speciatim in mandatis habuit, cum ea ad *Concilium Status* integra à nobis remissa fuerint, quæque proposuisset ibidem consultata, responsum illic atque transactum cum eo ita fuit, prout quidem maximè cum æqualitate & ratione consentire visum est, quod & *Residens* vester renunciare ad vos poterit: cujus prudentia & spectata probitas collata in eum à vobis publici muneris notâ dignum prædicat.

*Datis Westmonast. die
April. An. Dom. 1652.*

Sub Sigillo Parlamenti subscripsit, ejusque nomine &
authoritate, Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Parlamentum Reipub. Angliæ illustri & magnifico Civitatis
Hamburgensis Senatui, Salutem.*

Amplissimi, magnifici & spectabiles Viri, amici charissimi;

Parlamentum Reipub. Angliæ literas vestras quinto decimo Januarii proxime elapsi Hamburgo datas, perque nobilem Virum Dominum *Leonem ab Aisema* vestrum & cæterarum Civitatum Hanseaticarum Residentem allatas accepit atque perlegit, eumque ex earum autoritate audivit, & quæ amplius ab vestra Civitate mandata speciatim habuit, de iis ad *Concilium Status* remisit, quibus ut exciperent quæ ab eo proponerentur, deque iis quæ justa & æqua viderentur, cum eo quam primum transigerent, authores fuimus; quod etiam exinde factum est. Utque *Parlamentum* earum rerum quæ à vobis afferentur debitam rationem semper se esse habiturum ostendit, suumque erga vestra civitatem singulare studium, misso illuc Residente suo, ibique manere jussu, testatum reddidit; ita vicissim expectat & meritò quidem postulat à vobis æqua reddi iis
in

in rebus quæ hujus reipub. ex usu, ab suo dicto Residente suoque nomine vestræ civitati, antiquitatis amicæ nobis & foederatæ, vel jam exposita vel in posterum exponenda erunt.

Westmonasterio dat. die
April. An. Dom. 1652.

Sub sigillo Parlamenti subscripsit ejus nomine atque
authoritate Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Concilium Status Reipublicæ Angliæ Serenissimo Principi D. Ferdinando
Secundo Magno Duci Hetruriæ, salutem.*

Concilium Status cum à *Carolo Longlando* qui in Portu Celsitudinis Vestræ *Liburnensi*, mercatorum Anglicorum negotia procurar, certius per literas fieret quatuordecim Naves præfidiarias Foederatorum *Belgarum* in eum Portum nuper venisse, qui naves Anglorum in ipso Portu vestro aut incensuros se esse aut depressuros minati palàm sunt, Vestramque Serenitatem cujus fidem atque opem Angliæ Mercatores ibi commorantes imploraverant, *Liburniensis* Præsidii præfecto mandâsse, uti illis Anglorum navibus auxilio esset sui muneris atque officii judicavit esse, uti Celsitudinem Vestram certiolem faceret, quàm huic Reipublicæ gratissima sit benevolentia illa atque tutela quam mercatoribus Anglis tam benignè præbuitis, Vestræque Celsitudini promittit atque in se recipit mansuram apud se in omne tempus hujus benè meriti gratiam, paratumque se omni occasione fore parem amicitiam parique officia vestro Populo reipsâ præstare, omniaque facere quæ conservandæ inter hanc Gentem atque Vestram solitæ benevolentia, atque commercio possint conducere. Cumque naves Foederatarum *Belgii* Provinciarum inter ipsâ de Foedere Colloquia à semetipsis oblata in Classem nostram summa cum perfidia non solum in ipsis Stationibus hostilia inceperint (quo in facinore DEUS, tanquam arbiter justissimus, adversum se illis atque intensum ostendit) verùm etiam in exterorum portibus naves mercatorum nostrorum capere aut demergere conatæ sint, necessarium etiam censuimus Scriptum hoc Parlamenti Reipublicæ Angliæ ad Celsitudinem Vestram unâ mittere; cujus emittendi occasionem dedere Controversiâ inter hanc Rempub. & *Belgii* Provincias in præsentia coortæ. Ex quo Celsitudo Vestra facile perspiciat, quàm iniqua, quam contra fas omne atque jus Gentium facta illius Populi in hanc Rempub. extiterint, & quàm ex animo Parlamentum studuerit publicæ Pacis causâ amicitiam eorum & societatem pristinam retinuisse.

Datis ab Alba Aula
Julii 29. 1652.

Subscripsit Concilii Nomine atque
Authoritate Concilii Præses.

Ad Legatum Hispanicum.

Excellentissime Domine,

Concilium Status, deliberatione habitâ de illa chartula quam ^{27^{to} Mensis} _{6^{to} Junii} 1652. ab Excellentia Vestra accepit, tum etiam de illa quam in *Concilio Status* cum audiretur ^{7^{to}} hujus mensis Vestra exhibuit Excellentia, ad binas illas chartulas Responsum hoc reddit: Parlamentum Reipubl. Angliæ firmam amicitiam bonamque pacem, quæ huic Reipub. est cum Hispaniarum Regia Majestate conservandi percupidum, ex quo idem primùm Regis prædicti animum eodem inclinare Excellentia Vestra significavit, paratum semper fuisse eam utriusque gentis bono quam maximè firmare ac stabilire. Idque Concilium Status Parlamenti nomine atque mandato suis chartulis aliquoties Excellentia Vestræ demonstravit; & speciatim, prout Excellentia Vestra petiverat, Commissarios delegit, quæ & Excellentiam Vestram convenirent, ab eaque acciperent, quæ ad prædictum finem conducentia proponerentur; quo in conventu eorum loco proponendorum visum est vobis generatim quædam, quasi futuro prævia colloquio, exhibere, de quibus Concilio videbatur, Parlamentum qui suus esset sensus chartis prioribus planum fecisse: tamen quo cumulatiùs satisfieret, utque

Excellentiæ Vestræ nequa dubitatio restaret iis de rebus quæ tum proposuerat, Concilium in ea chartula quæ ^{31 Martii} _{10 Aprilis} data est paratum se esse ostendit cum Excellentia Vestra in Colloquium venire iis de rebus quæ à parte Regiæ Majestatis prædictæ in mandatis haberet tam de pristina amicitia quàm de actione futura, de iis etiam quæ à nobis hujus Reipub. nomine exhiberentur; cumque ad singula veniretur ea, quæ par esset, resque postularet, responsa dare: ad quæ visum est Excellentiæ Vestræ nihilum respondere neque per duos pene menses in ea re ulterius progredi. Vestramque chartulam ^{27 Julii} _{6 Junii} 1652. datam Concilium ex eo tempore primam ab Excellentia Vestra accepit, in eaque hoc solum proponitis, uti pacis atque foederis articuli inter *Carolus Regem* nuperum vestrumque Dominum ^{1^o} _{Novembris} 1630. pacti denuò percurrantur, utque ejus capita quæque vel amplificentur vel immutentur pro temporum & rerum alio nunc Statu, necnon regendæ Reipublicæ formâ immutata, quod cum nihil amplius esset, quam quod & nos in prædicta nostrâ chartula ^{31 Martii} _{10 Aprilis} summam atque dilucidè significaveramus, expectabat Concilium quosdam speciatim articulos ex eo scedere ab Excellentia Vestra propositum iri cum ea amplificatione, iisque mutationibus quarum facitis mentionem, cum alioqui nobis impossibile sit ullum aliud responsum hac de re dare quàm quod jam dedimus. Verùm cum Excellentia Vestra ex charta sua novissima dilationem in nos conferre videatur, Concilium idcirco chartulam Vestram prædictam ^{27 Julii} _{6 Junii} datam quodque in ea propositum erat denuò inspexit, seque de eo quod illic est propositum, priore illâ chartulâ Excellentiæ Vestræ plenè satisfecisse arbitratur, cui & hoc solum potest adjicere, se, cum Excellentiæ Vestræ videbitur, vel ex foederibus jam factis vel alio quovis modo ejusmodi ferre condiciones quæ ad præsentem rerum ac temporum statum erunt accommodatae, quibus à parte Vestra fundari amicitiam vultis, ea vobis responsa exinde redditurum quæ ab se ad ea reddi æquum erit, quæque Parlamentum in eodem perseverare studio restentur, illibatam atque firmam cum rege vestro Domino amicitiam conservandis. Eaque ut augetur etiam, Parlamentum omnem honestam seque dignam operam pro se quidem dabit.

Concilium præterea sui officii ducit esse, Excellentiam Vestram illius nostræ chartulæ Januarii 30. 1651. ad vos datæ admonei, cui cum Excellentia Vestra responsum nondum dederit, instamus proinde atque expectamus ut Parlamento, de qua illic re facta mentio est, satisfactio detur.

Responsum Concilii Status ad Replicationem Dominorum Legatorum Extraordinariorum serenissimi Regis Daniæ & Norvegiæ, Commissariis Concilii traditam, ad Responsum illud quod reddidit Concilium ad quatuordecim eorum postulationes.

Prædictis Dominis Legatis ut satisfiat de responso Concilii ad quintum, sextum, septimum, octavum, & nonum articulum, assentitur Concilium huic sequenti clausulæ suo responsum fine adjiciendæ. Videlicet, Præter illas colonias, insulas, portus & loca in partis alterutrius ditione, ad quæ loca ne quis negotiandi aut commercii habendi causâ accedat, lege cautum est, nisi impetratâ prius ejus partis Licentia speciali ad quam illa colonia, insula, portus, aut loca pertinuerint.

Receptio-cujusquam in navem quæ in flumina, portus, aut sinus alterutrius partis compulsa erit navem illam ulli exhibendæ molestiæ aut perscrutationi ex responso Concilii ad articulum undecimum obnoxiam non faciet, quemadmodum prædicti Domini Legati in replicatione sua videntur intellexisse, præterquam ubi illa receptio contra Leges, Statuta, aut morem illius loci est, in quo illa navis portum capefferit, qua in re videtur Concilio nihil statui quod durius sit, sed quod utriusque Reipub. Saluti sit æquè conducibile.

Quod ad probandum cujusnam propriè naves & bona illa erunt quæ in naufragio ejici acciderint, Concilium existimat necesse esse jurandum dari in illis curiis quæ ad hujusmodi causas aut jam sunt constitutæ aut erunt constituendæ, ubi qua illa sibi vendicant audiri singuli possint & cujusque jus cognosci ac
dijudicari,

dijudicari, quod scriptis testimoniis, quæ vulgo *Certificata* nuncupantur, tam clarè atque distinctè fieri non potest, unde multi scrupuli ac dubitationes existere poterunt, multæ etiam fraudes ac doli in illud genus probationis irrepere, quod ne eveniat utriusque partis interest providere. Concilium etiam æquum esse arbitratur, definiiri certum tempus ante quod tempus qui iustum earum rerum dominum se esse non probaverit, excludetur ad evitandas sine fine lites. Quod autem ad modum venundandi ea bona quæ ejecta in naufragio facile corrumpuntur, visum est Concilio eum modum proponere qui ad lucernam dicitur, ut qui sit modus maximè probabilis verum bonorum pretium eliciendi ad dominorum emolumentum; ramen si prædicti Domini Legati inventam aliam rationem attulerint quæ huic fini magis conducere videbitur, per Concilium non stabit quo minus id fiat quod æquum erit: neque intelligitur ob hanc rem huic Tractationi moram afferendi occasio ulla præbeatur.

Quod autem ad eorum supplicium qui propositum foedus ruperint, Concilium id adjecit, ejus in responso suo ad articulum quartum decimum fit mentio ad majorem ejus articuli efficaciam, ipsumque foedus eò firmitus atque diuturnius reddendum.

Ad clausulam Articuli quarti decimi extremam quod attinet respondere, non expedire censemus illis foederibus ac Societatibus, quarum in prædictis responsis facta est mentio, quæque generatim duntaxat proponuntur assensum nostrum exhibere antequam quales illæ sint, exploratius nobis fuerit, de quibus cum Excellentissimis Vestris visum erit Concilium certius facere, responsum expressius ad id reddere poterimus.

Replicatio Concilii Status ad responsum prædictorum Dominorum Legatorum quod ad senos articulos à prædicto Concilio nomine Reipub. Angliæ exhibitos est redditum.

Concilium, inspectis prædictorum dominorum Legatorum diplomatis quibus collata in eos potestas est transigendi cum *Parlamento* aut ejus Commissariis de iis omnibus quæ transigi expediverit, foederaque vetusta renovandi novaque jungendi, existimabat quidem prædictos dominos Legatos ea autoritate esse præditos ut & responsa dare possent, & omnia transigere tam quæ à parte hujus Reipub. quam quæ à parte *Regis Daniae & Norvegiæ* ferrentur, adeoque responsa quæ prædictis Dominis Legatis ad primam, secundam, tertiam & quintam Concilii postulationem dare libuit haud expectabat, quo factum erit ut huic præfenti tractationi necessario more afferatur cum & in se æquissimum sit & in Concilio deliberatum foedus integrum tractando simul complecti tam de iis quæ ad hanc *Reipub.* quam quæ ad Regna *Daniae & Norvegiæ* spectant. Quapropter Concilium enixè flagitat ut Excellentissimæ Vestræ respondere ad prædictum nostrum primum, secundum, tertium, & quintum postulatum velint.

Ad quartum articulum de portoriis *Gluckstadii* cum ea jam antiquata sint, quemadmodum Excellentissimæ Vestræ in responso meminerunt, instat Concilium uti eorum illa antiquatio etiam per hoc foedus rata habeatur, ne forte in posterum revocentur.

Quod ad sextum articulum, qui de pyratica est, eum quidem inseruit Concilium ut qui ad utriusque commoda æquè pertineret, & ad commercium in commune stabiliendum quod à pyratis atque prædonibus perquam turbatur atque interrumpitur; cumque responsum Dominorum Legatorum de hoc articulo ad hostes tantum referatur, mentionem Piratarum nullam faciat, Concilium idcirco expressius responsum ad id petit.

Cumque prædicti Domini Legati in sua replicatione ad responsum Concilii & decimum suum articulum, & ad eum Concilii responsum prætermiserint, Concilio necessarium visum est prioribus suis postulatis sequentem hunc articulum adungere.

Populum & incolas Reipub. Angliæ qui negotia aut commercium per ulla regna, regiones, aut ditionem *Regis Daniae & Norvegiæ* habuerint portorii, tributi, census, vectigalis aut stipendii cujusvis plus in posterum non solvere aut alio quovis modo atque populus foederatarum *Belgiæ* Provinciarum, aliave quævis natio externa minimum illic solvens mercaturamque faciens, si solvit aut solutura

solutura est, parique frui & æquè amplâ libertate privilegiis & immunitatibus, cum in adventu, tum in reditu & quamdiu illic commorabuntur, in piscatu etiam, mercatura, atque alio quocunque modo, quo ullius exteræ gentis populus in prædictis regnis totaque ditione dicti *Regis Dania & Norwegia* fruitur aut frui queat; quibus itidem privilegiis populares *Regis Dania & Norwegia* per omnes Provincias ac ditionem *Reipublicæ Angliæ* pariter fruuntur.

Concilium Status Reipub. Angliæ serenissimo Principi Domino Ferdinando Secundo, Magno Duci Hetruriæ, Salutem.

Serenissime Princeps, Amice Charissime,

C*oncilium Status*, cognito tam per Oratorem Celsitudinis Vestræ hinc commorantem, quam per *Carolus Longlandum* Mercatorum Anglicorum negotia *Liburni* procurantem, quanta cum benevolentia ac fide Celsitudo Vestra navium Anglicarum in *Liburniensem* portum se recipientium tutelam suscepit, contra *Belgarum* naves prædatorias exitium illis atque direptionem minitantes, literis undetrigesimo Julii datis (quas ad Celsitudinem Vestram, jamdudum pervenisse sperat) significavit quam id sibi gratum acceptumque accidisset, eodemque tempore scriptum Parlamenti Reipublicæ *Angliæ* de controversiis inter hanc *Repub.* & *Fæderatas Belgii Provincias* in præsentia exortis ad Serenitatem vestram unâ misit. Cumque rursus per eundem *Carolus Longlandum* Concilium intellexerit, quæ ulterius mandata dederit Celsitudo Vestra de incolumitate atque tutela navibus *Angliæ* præstanda, etiam *Belgis*, ne id fieret, importunè contra nitentibus, ne hanc quidem occasionem prætereundam esse censuit, significandi rursus Celsitudini Vestræ se vestram justitiam & singularem in tutandis navibus suis constantiam cum plurimi facere tum sibi etiam gratissimam habere. Quod cum solidæ amicitia studiique vestri in hanc *repub.* haud leve indicium sit, persuadere sibi poterit Celsitudo Vestra paria officia atque studia in nobis erga Vestram Celsitudinem nunquam se esse desideraturam. Quæque declarare possint quàm nobis deliberatum sit eam amicitiam quæ huic *Reipub.* cum Vestra Serenitate est, quam constantissimè atque diutissimè pro virili nostrâ parte conservare. Nos interim navibus nostris omnibus, quæ vestros portus intraverint disertis verbis mandavimus, ut salutationes explosione tormentorum consuetas, omnemque honorem debitum vestræ Celsitudini exhibere meminerint.

Dat. Alba Aula Septemb. 1652.

Et Concilii Sigillo deinde consignand is subscripsit

Concilii Præses.

Ad Legatum Hispanicum Alphonsum de Cardenas.

Excellentissime Domine,

L*iteræ Excellentia Vestra* $\frac{1}{11}$ *Novemb. 1652.* datæ, & à Secretario vestro *Novemb. 8.* redditæ, unâ cum duobus libellis supplicibus simul involutis, in Concilio recitatæ sunt de navibus nimirum *Samsone* & *San Salvadore* vulgò nominatis; ad quas Concilium responsum hoc reddit: Navem Anglicam præfidiariam, cum in prædictas naves non in *Dunis*, ut scribit *Excellentia Vestra*, sed in alto incidisset, tanquam hostium navem prædæ habitam in portum adduxisse; curiamque Ammiralatus ad quam propriè de causis hujusmodi attinet cognoscere illius causæ cognitionem pro jure sibi sumplisse; ubi singuli partis utriusque quorum id interest ampliter & liberè audientur jusque suum quisque obtinebit: vestræ porrò *Excellentia* rogatum ad illius Curia judices misimus quo certius intelligamus quousque iis de navibus in judicio procefferint. Quod simul ac nobis comperitum erit ea dari mandata hæc de re curabimus quæ & æquum erit, & eâ dignum amicitia quæ huic *Reipublicæ* cum Rege vestro intercedit, nec minùs confidimus

mus Regiam ejus Majestatem minimè passurum esse hujus Reipublicæ hostium bona sub nomine ejus subjectorum elabi aut delitescere.

Subscripsit & Concilii Sigillum apponendum curavit
Guilielmus Masham, Concilii Præses.

Datis ab Albâ Aulâ 11. Novemb.

An. Dom. 1652.

Legato Hispaniensi.

Excellentissime Domine,

Allatum nuper ad Concilium est ab Navarcho nostro *Bodileo* navium hujus Reipub. ad *Gaditanum* mare Præfecto, se cum tribus aliis navibus præfidariis postquam undecim Belgicarum impetum continuato bidui certamine sustinisset, ad portum *Longonem* vulgò dictum ad faciendâ quædam in eo prælio accepta incommoda, easque res comparandas quæ sibi ad pugnam opus essent, in portum *Longonem* vulgò dictum se recepisse, ubi ejus loci Præfectus in eum cæterasque sub ejus ductu naves omnia & justissimi & humanissimi simul Viri officia implevit; cumque is locus in ditione Serenissimi Regis Hispaniarum sit, Concilium certè singularem præsidii illius humanitatem reipsâ cognitam arctioris amicitiae mutuae tam auspiciò captæ fructum uberem esse existimat; sui que adeò officii ducit esse, ob acceptum tam opportunò beneficium ejus *Majestati* gratias agere, vestramque rogat Excellentiam ut hoc *Regi suo* serenissimo velit primo quoque tempore significare, eique persuasum reddere *Parlamentum Reipub. Angliæ* paratum semper fore paria amicitiae atque humanitatis officia oblatâ quavis occasione referre.

Dat. Westmonasterio 11. Novemb. An. Dom. 1652.

Subscripsit & Concilii Sigillum apponendum curavit
Guilielmus Masham Concilii Præses.

Parlamentum Reipub. Angliæ, Serenissimo Principi D. Ferdinando Secundo, Magno Duci Hetruriae, Salutem.

Serenissime Princeps, Amice Charissime,

Parlamentum Reipub. Angliæ literas vestrae Celsitudinis *Augusti* septimo decimo, Florentiâ datas, accepit: in quibus de restitutione navis cujusdam agitur oryzâ onustæ, quæ navis à capitaneo *Cardio Liburniensi* vendicatur. Et quamvis in nostrâ Ammiralatus curiâ contra prædictum *Cardium* in eâ causâ sententia Judicum lata jam sit, & apud Delegates provocatio tum penderet, tamen cum hoc Celsitudo vestra petat, Parlamentum, quo tam amici Principis benevolentiam ac necessitudinem quanti faciat testificari possit, mandavit quibus curæ ea res est, ut navis illa cum oryzâ, vel saltem ejus justum pretium prædicto Capitaneo *Cardio* reddatur; cujus mandati fructum procurator ejus apud nos re ipsâ jam percepit. Et quemadmodum Celsitudo vestra suum navibus Anglorum in portu *Liburniensi* patrociniū atque tutelam benignè præbendo Parlamentum sibi magnoperè devinxit (cujus rei gestæ narratio tam ab Oratore hîc vestro, quàm à *Carolo Longland* mercatorum nostrorum illic procuratore delata nuper ad nos est) ita Parlamentum summo vicissim studio dabit operam, quotiescunque occasio dabitur, ut sua omnia sinceræ amicitiae atque benevolentiae officia in Celsitudinem vestram solidè constare possint; quam adeò divinæ benignitati atque tutelæ commendatissimam vult esse.

Datis Westmonasterio die Novemb. 1652.

Subscripsit & Sigillum Reipub. apponendum curavit
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Parlamentum Reipub. Angliæ Serenissimo & Potentissimo Principi
Daniæ Regi, &c.*

Serenissime & Potentissime Rex,

P*arlamentum Reipub. Angliæ* postquam accepit ab illius Classis Præfecto quæ nuper ad *Hafniam* Majestatis Vestræ portum missa est, ut navibus Mercatorum nostrorum inde redeuntibus domum præsidio esset; prædictis navibus permissum non esse secum discedere; verùm illic Majestatis Vestræ jussu retineri; productis etiam ab eo literis Regiis vestram ea in re sententiam declarantibus, negat explicatas in iis literis rationes cur naves illæ retineantur ulla in parte sibi satisfacere: ut igitur in re tanti planè momenti quæque ad prosperum utriusque Gentis statum tantoperè conducit sequuturo fortasse majori cuiuspiam incommodo maturiùs occurratur, misit *Parlamentum* Virum illusterrimum & spectatæ fidei *Richardum Bradshaw* Armigerum, *Hamburgi* Oratorem, qui itidem ad Majestatem Vestram Oratoris munus impleat, cum iis disertè mandatis, ut de prædicto negotio agat: Vestramque adeò rogamus Majestatem eidem velit Viro & aurem benignam & fidem amplam perhibere, quicquid super hoc negotio Vestræ Majestati nostro nomine proposuerit: quam Nos divinæ Tutelæ & Providentiæ commendatam volumus.

Datis Westmonasterio 6 die Novemb. An. Dom. 1652.

Sub Sigillo Parlamenti ejusque Nomine atque Authoritate subscripsit
Prolocutor Parlamenti Reipublica Angliæ.

*Parlamentum Reipub. Angliæ Serenissimo Principi Venetiarum Duci,
Salutem.*

P*arlamentum Reipub. Angliæ* literas Celsitudinis vestræ primo Junii 1652. datas per *Laurentium Palutium* accepit, ex quibus cum & vestrum, & Senatus propensum in hanc Rempublicam animum prospiciat, occasionem hanc suum vicissim erga Serenissimam Rempub. *Venetam* singulare studium ac benevolentiam declarandi, libenter arripuit, quam & re ipsa idque ex animo, demonstrare quoties usus venerit, haudquaquam gravabitur, cui & omnes vel conservandæ vel etiam augendæ amicitiae ususque mutui rationes in medium allatæ erunt itidem acceptissimæ, vestræque adeò Celsitudini & Reipublicæ Serenissimæ fausta omnia ac prospera exoptat atque precatur.

Datis Westmonasterio die Decemb. An. Dom. 1652.

Subscripsit & Parlamenti Sigillum imponendum curavit
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

*Parlamentum Reipub. Angliæ Serenissimo Principi Ferdinando Secundo
Hetruriæ Magno Duci, Salutem.*

Cum *Parlamentum Reipub. Angliæ* antehac suis Navarchiis atque Præfectis navium ad loca sub vestræ Celsitudinis ditione appellentibus, etiam atque etiam mandaverit, ut se pacatè atque modestè gererent, eaque quâ decet observantiâ erga Principem Serenissimum cujus hæc Respub. & conservare amicitiam tantoperè studeat, & tantis beneficiis affecta sit, prorsus inopinatum sibi quidem accidit, quod à Navarcho *Appletono* in *Liburniensi* portu insolentiùs factum esse accepit; eum nimirum ab eo vigili dum in molestationem ageret, vim attulisse, idque tum contra fidem atque obsequium huic Reipublicæ ab eo debitum, tum contra observantiam atque honorem qui vestræ Celsitudini suâ in ditione jure optimo debetur: quam rem totam sicuti gesta est, ex literis vestris 7. & 9. *Decembris Florentiâ* datis *Parlamentum* intellexit; uberiùs etiam per spectatissimum virum *Almericum Salvettum*, vestrum hîc Residentem; atque vestræ Celsitudinis honorem qui hæc in re agi videtur, usque adeò sibi commendatum habet,

bet, ut Concilio Status id negotii dederit, uti literas Navarcho *Appletono* quam primum scribendas curaret, quibus is terrestri itinere confestim huc advolare juberetur, insoliti hujus facti & extraordinarii rationem redditurus (quarum exemplum literarum his inclusum unâ mittitur) qui ubi advenerit & facti postulabitur, de eo id statutum iri pollicemur, quod testificari possit se vestri juris violationem haud minus moleste ferre, quam si ipsum jus suum violaretur. Quineriam de nave dictâ *Phœnice Liburni* recuperatâ consulatione habitâ, quæ res à Celsitudine vestrâ nec non ab Oratore suo narratur atque urgetur, contra datam à Navarcho *Appletono* fidem fuisse, qua obstrictus erat ne *Hollandos* intra conspectum profus aut laternæ adoriretur, vestramque Celsitudinem eâ fiducia nixam, *Hollandis* fide data de incolumitate promississe, debere proinde eorum satisfactioni prospicere, quibus vestra sub fide damnum datum est, Parlamentum ab Excellentia vestra petit, ut hoc sibi persuasum habeat, hanc rem, quemadmodum sine suo consilio aut mandato est gesta, ita hoc etiam ab sua voluntate ac mente longissimè abesse ut Celsitudo vestra ullo incommodo aut honoris imminutione ex illo facto afficiatur: quin imò se operam daturum, ut vobis satisfaciendi aliqua ratio ineatur, prout sibi quæstione habitâ de re totâ constiterit: quam ut plenius intelligere possit, ipsum Navarchum *Appletonum* ab se audiri necessarium esse judicat; qui & eadem fide obstrictus erat, & ab Excellentia vestra creditur, ejusdem violationi soltêm assensisse; præsertim cum is tam brevi sit ad nos reversurus, atque illum postquam Parlamentum audiverit, & cum dicto Oratore vestro rationes amplius contulerit, hac de re haud exigui sane momenti eam sententiam feret, quæ & æqua erit, summæque benevolentia qua Celsitudinem vestram prosequitur consentanea, collatis denique à vobis in se beneficiis haud indigna. De qua ne interim dubitaret Celsitudo vestra literis per eundem hunc tabellarium statim missis certiolem factam primo quoque tempore volebat; seque nullam occasionem esse prætermisurum, qua possit re ipsâ testari, vestram amicitiam quanti faciat.

Datis Westmonasterio 14 die Decembris An. Dom. 1652.

Subscripsit & Parlamenti Sigillum imprimendum curavit

Prolocutor Parlamenti Reipub. Anglia.

Concilium Status Reip. Anglicanae Serenissimo Principi Frederico Heredi Norwegiae, Duci Slesvici, Holsatiae, Starmatiae, Ditmarsiae, Comiti in Oldenburgh & Delmenhorst, Salutem.

Quamquam sapientissimo Deo visum est rerum omnium Moderatori clementissimo, præter illud onus quod nobis cum majoribus nostris commune imposuit, ut pro libertate nostrâ contra tyrannos honestissima bella gereremus, iis nos etiam auspiciis eaque divinâ ope præ illis insigniter adjuvare, ut non solum civile bellum restringere, sed & causas ejus in futurum præcidere, nec non & hostium externorum inopinatos impetus propulsare valuerimus, eundem tamen supremi numinis in nos favorem ac benignitatem gratissimis quantum possumus animis agnoscentes, non ita rerum nostrarum successibus efferimur, ut non singularem potiùs Dei justitiam ac providentiam edocti, atque nosmet largiter experti, & bellum omne quantum licet aversemur, & pacem cum omnibus cupidissimè amplectamur. Quemadmodum igitur quæ amicitia, quæque foederum jura nobis cum populis quibuscunque ac Principibus antiqua intercessere, ea hactenus cuiquam nec violavimus priores, nec violata voluimus, ita & Celsitudo vestra pro vetustâ suâ cum *Angliis* & à majoribus acceptâ amicitia poterit certissimâ animi persuasione de nobis æqua omnia atque amica, & sibi & suis polliceri. Denique ut delata à Celsitudine vestrâ nobis sua studia atque officia plurimi ut par est facimus, ita operam dabimus ut neque nostra ullo tempore vel sibi vel suis deesse sentiat: Vestramque adeò Celsitudinem Omnipotentia numinique Dei Omnipotentis quàm maximè commendatam cupimus.

Datis in Alba Aula die Julii An. 1653.

Subscripsit & Concilii Sigillum imprimendum curavit

Concilii Praeses.

Comiti

Comiti Oldenburgico.

Illustrissime Domine ;

Parlamentum Reipub. Anglia plurimam salutem ab Amplitudine vestra officiosissimè atque humanissimè sibi dictam, per *Hermannum Mylium*, Jurisconsultum Deputatum & Consiliarium vestrum accepit : qui & fausto omnia Parlamento reique *Anglica* vestro nomine precatus est, & hujus Reipub. amicitiam ut vobis facta tecta permaneret simul expetivit : literas etiam liberi commeatus, quibus vestrae ditionis populus eò tutius negotiaretur, navigaret, & commercia exerceret, nec non & nostra ad publicos foris ministros mandata uti Amplitudini vestrae rebusque vestris, suis officiis atque consiliis opiularentur, idem à nobis petivit. Nos & petitis hisce libenter annuimus, & cum amicitiam, tum etiam literas illas expetitas, illaque ad ministros publicos mandata sub Parlamento sigillo concessimus. Et quanquam aliquot jam menses abierunt, ex quo Vester Publicus Minister ad nos primum accessit, ea tamen dilatio neque ex eo orta est, quo nos petitioni, Amplitudinis Vestrae nomine factae, assentiri gravemur neque quo Vester Deputatus nos assidue sollicitare ullo tempore desisterit (qui certe omni cum diligentia, nec non officiosa simul instantia, ut confecto negotio, compos voti dimitteretur, quotidie nos efflagitavit) verum ex eo solum accidit, quod maxima quidem & gravissima Reipub. negotia, quaeque ad eam vehementer pertinere, aut agitentur per hoc totum fere tempus, aut transigerentur. Qua de re dignitatem vestram Illustriss. certiore facendam esse censuimus, ut ne quis dilationem hanc secus interpretando, gravatim aut aegre impetratum hoc esse existimet, quod à Parlamento Reipub. *Angliae* libentissimè concessum est. Cujus nomine consignare hæc iussus est

Henricus Scobell, *Clericus Parlam.*

Parlamentum Reipub. Angliae *Illustribus & Amplissimis Consulibus, Scultetis, Landam. & Senatoribus Cantonum Helvetiae Evangelicorum, Tigurini, Bernensis, Glaronensis, Basileensis, Schaffusienfis, Abbatiscellani, nec non ejusdem Religionis Confœderatorum in Rhatia, Geneva, Sanctogalli, Multusii & Bienna, Amicis nostris charissimis, Salutem.*

Literas vestras, *Illustres Domini atque Amici Charissimi, Decembris 24. 1652.* ad Nos datas accepimus, omni humanitate, benevolentia, studioque erga nos nostramque Rempub. egregio refertas ; quodque nobis semper majus & antiquius debet esse, charitatem fraternam & verè christianam spirantes. Deoque imprimis Optimo Maximo gratias agimus, qui vos totque vestras *Civitates* nobilissimas, non tam illis montium claustris quam insitâ vestrâ fortitudine, pietate, & prudentissimâ æquissimâque rerum civilium administratione, mutuâ denique foederum fide circumvallatas atque munitas, firmissimum universis orthodoxis praesidium illis in locis excitavit atque constituit : vos deinde, qui per omnem Europam primi fere mortalium post invectas ab Aquilone Barbarorum Regum tyrannidos, Deo vestram virtutem prosperante, libertatem vobis peperistis, partam haud minore prudentiâ ac moderatione, tot per annos, illibatam conservastis ; de nobis nostrâque libertate nuper vindicatâ tam præclare sentire, tamque sinceros Evangelii cultores de nostro in orthodoxam fidem amore ac studio, tam constantè persuaderi, id quidem longè nobis gratissimum est. Quod autem ad pacem nos piè sanè & affectu, ut nobis est persuasissimum, verè christiano adhortamini, permagnum certè pondus apud nos ea adhortatio habere debet ; cum propter ipsam rem, quam suadetis, maximè expetendam, tum propter summam etiam autoritatem, quæ Vobis præ cæteris hac in parte meritò tribuenda est, qui inter maximos circumquaque bellorum tumultus, & ipsi summam pacem boni forisque tamdiu colitis, & aliis omnibus pacis colendæ simul hortatores & exemplum optimum extitistis ; cum id denique suadeatis, quod nos deditâ operâ, idque haud semel, non tam nostris rationibus, quam universæ rei Evangelicæ prospicientes, per Legatos aliosque publicos Ministros

nistros petivimus, amicitiam nimirum & arctissimum foedus cum foederatis *Belgarum Provinciiis* ferendum. Verum illi (sive illa perpetuo nobis infesta, regis addicta partibus, tyrannidis & ipsa apud suos affectata comperta *Arausiana* factio potius dicenda est) quo pacto Legatos nostros, non de pace, sed de fraternâ amicitia ac foedere arctissimo venientes acceperint, quas postea belli causas praebuerint, ut nos, inter ipsa Legatorum suorum de foedere colloquia, instructâ classe nihil tale cogitantes, in ipsis navium stationibus nostris, ultrò lacefferint, ex illo à nobis eâ de re publicè scripto, & nunc unâ cum hisce literis ad vos missò, abundè intelligeris. Nos autem in id sedulo incumbimus, Deo bene juvante, quamvis re hactenus tam prosperè gestâ, ut neque nostris quicquam viribus aut copiis tribuamus, sed Uni Omnia Deo, neque successibus insolentèr efferamur: Eundemque animum retinemus conficiendâ justæ atque honestæ pacis omnes occasiones amplecti paratissimum. Vos interim, *Illustres ac praestantissimi Domini*, quibus pium atque praclarum hoc studium est, solo Evangelico amore impulsis, fratres inter se certantes componere atque conciliare, & omni apud homines laudè digni, coelestis illius pacificorum præmii apud Deum haud dubiè compotes futuri, cujus summæ benignitati atque gratiæ vos vestrosque omnes ex animo commendatos volumus, si quâ in re vobis usui esse possumus, ad omnia cum amicorum tum fratrum officia promptissimi.

Datis Westmonasterio die Octobris An. Dom. 1653.

Subscripsit & Parlamenti Sigillum imprimendum curavit
Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ.

Legato Hispanico.

Illustrissime Domine;

Cum graves ad nos allatæ essent querelæ *Philippi Noelli*, *Joannis Godalli*, & societatis mercatorum in Angliâ *Fuensisum*, Navem quandam suam *Annam Foyensem* dictam, navem *Anglicam* à sese instructam, suis mercibus onustam, cum domum suam ad portum *Foyensem*, cursum teneret circa Festum *Michaelis Archangeli*, à nave quadam prædiaria *Ostendensi*, cui præfuit *Erasmus Ernerus*, oppressam injustè & sine causa captam fuisse, inque ea nautas indignè & barbarè tractatos, Consilium Status eâ de re ad *Marchionem Ledæ* scripsit. (quarum literarum exemplar Amplitudini vestræ unâ cum his mittimus) expectabatque ab eo sine mora mandatum iri ut ex jure & æquo ista in re quam primum ageretur. Verum cum denuò prædictus *Noellus* unâ cum illa societate graviter queratur, quamvis literæ nostræ *Marchioni* redditæ fuerint, & mercatores illi ab eo tempore se *Brugas* ad maritimarum causarum curiam contulerint, ibique jus suum suæque causæ veritatem probaverint, justiciam tamen sibi denegari, tamque iniquè secum agi ut quamvis per tres amplius menses cognitioni matura res fuerit, tamen ab illa curia se impetrare non posse ut sententiam tandem ferat; quin navis eorum & bonâ nihilo minus retineantur, seque per hanc moram in persequendo jure suo magno sumptus fecisse. Non ignorat *Amplitudo Vestra* & juri Gentium & commercii & amicitia, quæ inter Anglos & Flandros est, contrarium esse, ut navis aliqua *Ostendensis* navem aliquam *Anglicam* caperet, si quidem mercibus *Anglicis* onusta *Angliam* petat; quæque ab illo Præfecto in nautas *Anglicos* inhumaniter ac barbarè commissa sunt poenam gravem mereri. *Concilium* itaque hanc rem Amplitudini vestræ commendat, petitque ut de eâ in *Flandriam* scribere velitis, eamque operam primo quoque tempore dare ut ne hoc negotium diutius extrahatur, sed uti ea justitia fiat, ut prædicta navis & bona, unâ cum damnis, sumptibus & scœnore quæ *Angli* isti propter illam injustam interceptionem sustinuerunt, Authoritate Curiaë maritimæ *Brugensis*, aut alio modo bono iis reddantur, utque curetur, nequa ejusmodi interceptio deinceps fiat, quin amicitia quæ nostris hominibus cum *Flandris* intercedit sine ulla violatione confervetur.

Obsignatum nomine & jussu Concilii Status Parlamenti autoritate constituti.

*Marchioni Ledæ.**Illustrissime Domine;*

GRaves ad nos allatæ sunt querelæ, à *Philippo Noëlo, & Joanni Godallo, & Societate mercatorum Foyensium*, de nave quadam sua, cui nomen *Anna Foyensis*, quæ cum esset Navis Anglica, ab illis instructa, & ipsorum solummodo mercibus onusta, circiter festum *Michaelis Archangeli* ad portum suum renavigans, à nave præsiidiaria quæ ad *Ostendam* pertinebat, cujus erat Præfectus *Eraſmus Brænerus*, de improvîso capta fuit. Nuntiatum porrò est, *Ostendenses*, cum in sua potestate navis esset, nautas omnes nimis inhumaniter tractasse, accenso fuscæ digitis admoto, & navis magistrum undis immeruisse, atque pœne suffocasse, ut minimè veram ab ipso confessionem extorquerent, de navi atque mercimoniis illis, quasi Gallorum essent. Quod tamen Magister ille cæterique socii navis firmiter pernegabant, *Ostendenses* tamen, & navium & mercedes in portum suum abduxerunt. Hæc in *Curia Navali Angliæ*, inquisitione factâ, testibusque adhibitis, vera esse apparere, ut ex autographis testimoniorum quæ cum his literis simul misimus manifesto liquebit. Cum itaque illa Navis, *Anna Foyensis* dicta, atque mercimonia omnia peculiariter verè ac propriè ad *Anglos* pertineant, adeo ut nulla causa appareat cur *Ostendenses* vel illam vel ea vi caperent, multò minùs auferrent navis Magistrum, aut societatem tam durè tractarent; cumque secundùm leges Nationum atque amicitiam inter *Anglos Flandrosque*, navim illam atque mercimonia reddi oporteat, magnopere petimus ab Excellentia vestra, ut jus suum *Anglicani* maturè obtineant, atque illis satisfiat qui damnum acceperunt, utque commercium, & Amicitia quæ inter *Anglos Flandrosque* est, diù atque firmitèr conservetur.

Legato Hispanico.

Parlamentum Reipub. Angliæ cum intelligat, plurimos ex populo in hac urbe tam Excellentia vestra, quam aliorum Legatorum & ministrorum ab exteris regionibus publicorum hic versantium domos *Missæ* audiendæ causâ frequentare, *Concilio Status* mandavit, uti Excellentia vestra significaret, cum hoc gentis hujus legibus damnatum, ac in hac nostrâ Republica mali admodum exempli sit, offensionisque plenum, censere se, sui planè officii esse, ne quid tale dehinc fiat providere; cœtusque ejusmodi in futurum profusè interdicere. Quâ de re Excellentiam vestram admonitam nunc esse cupimus, ut ne quem ex populo hujus Reipublicæ *Missæ* audiendæ causâ suam in domum posthac velit admittere. Et quemadmodum *Parlamentum* diligenter curabit ut Legati jus & privilegia quæque vestra Excellentia inviolata servantur, ita hoc sibi persuasissimum habet, Excellentiam vestram, quamdiu hic commoratur, leges hujus Reipub. per se suosve nolle ullo modo violatas.

Summarium damnorum singulorum & haud factorum quibus Societas Anglicana multis Orientalis Indiæ Locis à Belgica Societate affecta est.

	l.	s.	d.
1. D amna illa sedecim Articulis comprehensa & pridem exhibita, quorum summa est 298555 <i>Regiorum</i> quæ est monetæ nostræ	74638	15	00
2. De <i>Pularonis</i> Insulæ fructibus satisfactionem dari postulamus ab anno 1622, ad hoc usque tempus, ducenties millenum <i>Regiorum</i> præter dispendium futurum donec jus ditionis in illam Insulam nobis restituatur eo rerum statu in quo fuit cum erepta nobis est, prout scedere sancitum erat: quod est nostræ monetæ	50000	00	00
3. Satisfactionem postulamus de omnibus illis mercimoniis cibariis & apparatus, qui ab Agentibus Societatis <i>Belgiæ</i> apud <i>Indos</i> ablati sunt, aut iis traditi, aut ulli ex eorum navibus eo cursum tenentibus aut inde redeuntibus, quorum summa est 80635. <i>Regiorum</i> : nostræ monetæ	20158	00	00
4. Satis-			

4. Satisfactionem postulamur ob portoria *Mercium Belgicarum* quæ in *Perside* aut navibus impositæ sunt, aut in terram expositæ ab anno 1624: prout nobis à Rege *Persarum* concessum erat, quæ minoris æstimare non possumus quam Octogies millenis *Regiis*

20000 00 00

5. Satisfactionem postulamur ob quatuor ædes malitiosissime & iniquissime *Jocatra* incensas, unâ cum mercium Apothecis repositoriis & apparatus, cui rei Prætor illic *Belgicus* occasionem dedit, de quibus omnibus ex eo ipso loco certiores postea facti sumus quam priores querelas exhibueramus, cujus damni summa est ducenties millenum *Regiorum*

50000 00 00

6. Satisfactionem postulamur ob 32899 *Libras piperis* ex nave *Endimione* vi ablatas anno 1649. cujus damni summa est

6000 00 00

220796 15 00

Summarium Damnorum aliquot particularium quibus etiam à Belgica Orientalis Indiæ Societate affecti sumus.

1. Propter damna quæ per eos fecimus qui *Bantamum* obsederunt, unde factum est ut per sex annos continuos eo commercio exclusi simus, & consequenter occasione sexcenties mille *Regios* in coëmendo pipere locandi pro rata nostra portione, quo multas naves nostras in reditu onerare potuissimus, quo onere cum carerent passim per *India* littora cariem traxere: interea fors nostra apud *Indos* quæ vel pecuniæ vel bonorum erat stipendio nautico comœatu alioque apparatu imminuta & exhausta est, adeo ut prædictæ Jacturæ haud minoris æstimari queant vicies centies & quater millenis *Regiis*, id est nostræ monetæ

	l.	s.	d.
600000	00	00	00

2. Plura etiam propter damna ex amissa parte nostra debita fructuum in *Insulis Moluccis, Banda & Amboyna*, ex quo tempore per eadem nostrorum ibi factam pulsi inde sumus ad usque illud tempus quo de jactura hac atque dispendio nobis satisfiat, quod spatium temporis ab anno 1622. ad hunc annum præsentem 1650. pro reditu annuo 25000. *Librarum*, annis 28. Summam conficit

700000 00 00

3. Reparationem insuper postulamur centies & bis millenum nongentorum quinquaginta novem *Regiorum Suratta* à Populo *Mogulli* nobis ablatorum, quos *Belgæ* eum in modum tutati sunt, ut neque ex pecuniis neque ex bonis ejus populi quæ in ipsorum *Juncis* seu Navibus erant damna nostra resarcire possimus, quod quidem perficere & conati sumus & in manu nostra situm erat, nisi eos *Belgæ* iniquissime defendissent, quæ pecunia amissa ad impensas faciendas jamdudum in Europa triplum peperisset: quod nos æstimamus

77020 00 00

4. Ob Portoria *Persidis* quorum dimidia pars ab Rege *Persarum Anglis* concessa est anno 1624. quæ usque ad annum 1629. supputata æstimatur octies millenis *Regiis*, quemadmodum prius exponitur qua ratione subducta quatuor mille *Librarum* in annos singulos præbere tenentur ab anno 1629. à quo unus & viginti anni sunt, atque inde summa conficietur

84000 00 00

Ab altero summario 220796 15 00

Summa totalis 1681816 15 00

Locus Figuræ Regii

Debitum ab eo tempore scænis sortem ipsam longè superabit.

L I T E R Æ

Oliverii Protectoris

Nomine scriptæ.

Comiti Oldenburgico.

Illustrissime Domine;

PER literas vestras *Januarii die vigesimo 1654.* datas certior sum factus, nobilem virum *Fridericum Matthiæ Wolisogum* Secretarium vestrum, & *Christophorum Griphiandrum* cum certis mandatis ab illustrissimâ dignitate vestra in *Angliam* missos fuisse. Qui cum ad nos accessissent, & susceptam *Anglicanæ Reipublicæ* administrationem nobis vestro nomine gratulati sunt; & uti vos vestrâque ditio in hanc pacem, quam cum *Federatis Belgii Ordinibus* proxime fecimus, assumeremini: ut denique *Salvam-Guardiam* illam quam vulgo vocant, à *Parlamento* nuper vobis concessam, nostrâ nunc autoritate confirmarem, petiverunt: ob istam itaque gratulationem tam amicam maximas, ut æquum est, gratias agimus: & illa duo postulata libenter concessimus; nulli etiam occasione in posterum defuturi, quæ studium in vos nostrum poterit ullo tempore declarare. Idque ex supradictis Oratoribus vestris pleniùs vos arbitror intellecturos; quorum fides, ac diligentia in hoc vestro apud nos negotio præclarè constitit. Quod reliquum est, vobis, rebusque vestris felicitatem, atque ex voto pacem omnem exopto.

Westmonasterio. Jun. 27. 1654.

Illustrissimæ Dignitatis vestræ studiosissimus

Oliverius, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Comiti Oldenburgico.

Illustrissime Domine;

Literas vestras *Maii secundo die Oldenburgo* datas accepi haud uno non ine gratissimas; cum quod essent ipsæ singulari erga me humanitate ac benevolentia referatæ; tum quod illustrissimi Domini Comitis *Antonii* perdilecti Filii vestri manu redditæ. Id quod eò magis honorificum mihi duco, ex quo illius virtutes tantâ stirpe dignas, moresque eximios, studium denique in me egregium, non tam acceptum ab aliis quam re ipsâ cognitum atque perspectum jam habeo. Neque dubium esse potest, quin eandem quoque suis domi spem faciat, fore se Patris oprimi præstantissimique simillimum; cujus præclara virtus atque prudentia perfecit, ut tota illa ditio *Oldenburgica* permultis ab annis, & summâ pace frui, & pacis commoda percipere inter sævissimos undique circumstrepentium bellorum tumultus potuerit. Talem itaque amicitiam quidni ego quamplurimi facerem, quæ potest inimicitias omnium tam sapienter ac providè cavere. Pro munere denique illo magnifico est, *Illustrissime Domine*, quod gratias habeo; pro jure est ac merito tuo, quod ex animo sum

Illustrissimæ dignitatis vestræ studiosissimus

Oliverius, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Westmonasterio.

29 Jun. 1654.

Illustrissimo Domino Antonio Gunthero, Comiti in Oldenburgh, & Delmenhorst, Domino in Jevern, & Kniphausen.

Oli-

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Serenissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdiæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliciæ, Principi Rugiæ, Domino Ingridiæ, Wismariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Bavariæ, Jul. Cliviæ & Montium Duci, &c. Salutem.

Serenissime Rex;

CUM Suecorum Regnum per hosce dies summis populi studiis, omniumque ordinum suffragiis liberrimis translatum ad vos esse, toto orbe terrarum percrebuerit, id maluisse Majestatem vestram suis literis amicissimis, quam vulgatâ famâ nos intelligere, & summæ benevolentiæ erga nos vestræ, & honoris inter primos attributi argumentum haud leve esse ducimus. Illam itaque vestris meritis egregiis accessionem dignitatis, præmiumque virtute tantâ dignissimum, & sponte, & jure vobis gratulamur: idque ut Majestati vestræ, Suecorumque Genti, rei que toti Christianæ bonum atque faustum sit, quod & vobis maxime in votis est, junctis precibus Deum oramus. Quòd autem foederis inter hanc Rempublicam, Sueciæque Regnum recens icti conservationem Majestas vestra, quod ad se attinet integerrimam, usque eò curæ sibi fore confirmat, ut quæ nunc intercedit amicitia, non permanere solum, sed, si id fieri potest, auferere etiam indies possit, id vel in dubium vocare nefas esset, tua tanti Principis fide interposita, cujus eximia virtus non solum in peregrina terra Regnum tibi hæreditarium peperit, sed tantum etiam potuit, ut augustissima Regina, Gustavi filia, cui parem omni laude Heroïnæ multa retrò sæcula non tulere, possessione imperii justissima inopinanti tibi ac nolenti ultrò cederet. Vestrum denique tam singulare erga nos studium, tamque præclaram animi significationem nobis esse gratissimam omni ratione persuasum esse vobis cupimus; nullumque nobis pulchrius certamen fore, quam ut vestram humanitatem nostris officiis nullo tempore defuturis, si id potest fieri, vincamus.

Westmonasterio, die

Majestatis vestræ Studiosissimus

4 Julii, 1654.

Oliverius, Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Illustrissimo Domino Ludovico Mendezio de Haro.

QUOD accepi ex literis tuis, *Illustrissime Domine*, constitutum ac nominatum jam esse ab Serenissimo *Hispaniarum* Rege Legatum, qui de suscepta à me *Anglicana* Republica gratulatum huc primo quoque tempore veniret; cum est meritò per se gratum, tum tu id, qui ex te imprimis hoc me cognoscere voluisti, ut esset mihi aliquanto gratius atque jucundius, singulari tuo studio atque officii celeritate effecisti. Sic enim diligi atque probari me abs te, qui virtute tua atque prudentia tantam apud Regem tuum auctoritatem tibi conciliaisti, ut vel maximis illius Regni negotiis par animo præsis, haud minori profectò mihi voluptati debet esse, quam judicium præstantissimi viri ornamento mihi intelligo fore. De meo autem in Serenissimum *Hispaniarum* Regem propenso animo, & ad amicitiam cum isto regno conservandam, atque etiam indies exaugendam promptissimo, & huic qui nunc adest Legato satisfacisse me spero, & alteri, cum advenerit, cumulatè satisfaciendum. De cætero, *Illustrissime Domine*, qua nunc flores apud regem tuum dignitate ac gratia, eam tibi perpetuam exopto; quasque res geris bono publico & administras, volo tibi prosperè feliciterque evenire.

Albâ Aulâ, Septembris
die, 1654.

Amplitudinis tuæ Illustrissima Studiosissimus,

Oliverius, Protector Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c.

*Serenissimo Principi Carolo Gustavo Adolpho, Suecorum,
Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

CUM de voluntate vestræ Majestatis in me singulari ex vestris firmè nuper literis persuasus, quibus & ipse pari studio rescripserim, videor mihi ex ratione prorsus amicitiae nostræ deinceps facturum, si quemadmodum quæ grata acciderint ad lætitiâ mutuam communicem, ita quæ contraria, de iis vobis tanquam amicissimis, animi mei sensum doloremque aperiam. De me equidem sic existimo, eo me in loco Reipub. jam esse constitutum, ut communi Protestantium, paci imprimis & quantum in me est consulere debeam. Quo gravius necesse est feram quæ de *Bremensium* & *Suecorum* præliis mutuisque cladibus ad nos perferuntur. Illud primum doleo, amicos utrosque nostros tam atrociter tamque Protestantium rationibus periculosè inter se decertare; pacem deinde illam Monasteriensis quæ Reformatis omnibus summo præsidio credebatur fore, ejusmodi peperisse infœlix bellum: ut nunc arma *Suecorum* in eos conversa sint quos inter cæteros paulo ante religionis causâ acerrimè defenderent: idque potissimum hoc tempore fieri, cum Pontificii per totam tere Germaniam Reformatos ubique rursus opprimere, & ad intermissas paulisper injurias vimque pristinam redire palam dicantur. Cum itaque intelligerem dierum aliquot inducias ad *Bremam* urbem jam esse factas, non potui sane quin Majestati vestræ, occasione hac datâ, significarem quam cupiam ex animo quamque enixè Deum pacis orem, uti istæ induciæ utrique parti feliciter cedat; utque in pacem firmissimam ex compositione utrinque commoda possint desinere: quam ad rem si meam operam conferre quicquam aut usui fore Majestas vestra judicaverit, eam vobis libentissimè ut in re Divino Numini procul dubio acceptissimâ polliceor atque deferò. Interea Majestatis vestræ consilia omnia ut ad communem *Christiana* rei salutem dirigat Deus atque gubernet, quod idem non dubito, quin & vos maximè velitis, animitus exopto.

Alba Aula Oct. 26. 1654.

Majestatis vestræ studiosissimus
Oliverius, Prot. Reip. Angliæ, &c.

Magnificis Amplissimisque Consulibus ac Senatoribus Civitatis Bremensis.

EX literis vestris per Oratorem vestrum *Henricum Oldenburgum* ad nos datis, eorum civitati vestræ cum vicino potentissimo diffidium, quasque exinde ad angustias redacti sitis, eò majore cum molestia ac dolore intelligo, quo magis *Bremensem* Civitatem præter cæteras Orthodoxâ religione præstantem diligo atque amplector; neque in votis quicquam habeo antiquius, quam ut universum Protestantium nomen fraterno consensu atque concordia in unum tandem coalescat. Latari interim communem Reformatorum hostem hæc nostris contentionibus & ferocius passim instare certissimum est. Ipsa autem controversia, cum decisionis nostræ non sit quæ vos jam nunc exercet, Deum itaque oro ut quæ coeptæ sunt induciæ possint foelicem exitum fortiri. Equidem quod petitis ad *Suecorum* Regem ea de re scripsi suavorum pacis atque concordia, Deo nimirum imprimis gratæ, meamque operam ut in re tam pia libens detuli, vos uti æquum animum, neque ab ullis pacis conditionibus, honestis quidem illis, abhorrentem suadeo geratis; vestramque civitatem divinæ tutelæ ac providentiæ commendo.

Alba Aula Octob. 26. 1654.

*Amplitudinis Vestræ Studiosissimus
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.*

*Oliverius Protector Reip. Angliæ Illustrissimo Principi
Tarentino S. P. D.*

PERSPECTUS ex literis tuis ad me datis Religionis amor tuus, & in *Ecclesias Reformatas* pietas eximia, studiumque singulare, in istâ præsertim generis nobilitate ac splendore, eoque sub Regno in quo deficientibus ab Orthodoxa fide

tot sunt nobilissimis quibusque spes uberes propositæ, tot firmioribus incommoda subeunda, permagno me planè gaudio ac voluptate effecit. Nec minus gratum erat placuisse me tibi eo ipso Religionis nomine, quo tu mihi dilectus atque charus imprimis esse debes. Deum autem obtestor ut quam de me spem Ecclesiarum & expectationem esse ostendis, possim ei aliquando vel satisfacere, si opus erit, vel demonstrare omnibus, quàm cupiam non deesse. Nullum equidem fructum laborum meorum, nullum hujus quam obtineo in Repub. meâ sive dignitatis sive muneris, nec ampliorem existimarem, nec jucundiorem, quàm ut idoneus sim, qui Ecclesiæ Reformatæ vel amplificationi vel incolumitati, vel, quod maximum est, paci inferviam. Te verò hortor magnopere ut religionem Orthodoxam qua pietate ac studio à majoribus acceptam profiteris, eâdem animi firmitate atque constantiâ ad extremum usque retineas. Nec sanè quicquam erit te tuisque Parentibus religiosissimis dignius, nec quod pro tuis in me meritis, quanquam tuâ causâ cupio omnia, optare tibi melius, aut præclarior queam, quàm si sic te pares atque instituas, ut Ecclesiæ, præsertim patriæ, quarum in disciplina tam felici indole tamque illustri loco natus es, quanto cæteris præluces, tanto firmius in te præsidium suis rebus constitutum esse sentiant. Vale.

Albâ Aulâ die Aprilis 1655.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Serenissimo Principi Immanueli Sabaudix Ducî, Pedemontii Principi, Salutem.*

Serenissime Princeps,

R Edditæ sunt nobis *Genevâ*, nec non ex *Delphinatu* aliisque multis ex locis ditione vestræ finitimis literæ, quibus certiores facti sumus, Regalis vestræ Celsitudinis subditis *Reformatam* Religionem profitentibus, vestro Edicto atque autoritate imperatum nuper esse, uti triduo quàm hoc edictum promulgatum erit suis sedibus atque agris excedant poenâ capitis, & fortunarum omnium amissione proposita, nisi fidem fecerint se derelictâ religionem suâ, intra dies viginti *Catholicam* Religionem amplexuros: Cumque se supplices ad Celsitudinem vestram Regalem contulissent, perentes uti edictum illud revocetur, utque ipsi pristinam in gratiam recepti, concessæ à Serenissimis Majoribus vestris libertati restituantur, partem tamen exercitus vestri in eos inpetum fecisse multos crudelissime trucidasse, alios vinculis mandasse, reliquos in deserta loca montesque nivibus coopertos expulisse, ubi familiarum aliquot centuriæ, eo loci rediguntur ut sit metuendum ne frigore & fame, brevi sint miserè omnes peritura. Hæc cum ad nos perlata essent, haud sane potuimus quin, hujus afflictissimi populi tanta calamitate auditâ, summo dolore ac miseratione commoveremur. Cum autem non humanitatis modo sed ejusdem religionis communione, adeoque fraternâ penitus necessitudine cum iis conjunctos nos esse fateamur, satisfieri à nobis neque nostro erga Deum officio, neque fraternæ charitati, neque religionis ejusdem professioni posse existimavimus, si in hac fratrum nostrorum calamitate ac miseria solo sensu doloris afficeremur, nisi etiam ad sublevanda eorum tot mala inopinata, quantum in nobis est situm, omnem operam nostram conferamus. Itaque à vestra imprimis Celsitudine Regali majorem in modum enixè petimus & obtestamur, ut ad instituta Serenissimorum Majorum suorum, concessamque ab iis omni tempore & confirmatam subditis suis *Vallensibus* libertatem velit animum referre. In quâ concedendâ atque confirmandâ, quemadmodum id præstiterunt, quod Deo per se gratissimum proculdubio est, qui conscientix jus inviolabile ac potestatem penes se unum esse voluit, ita dubium non est quin Subditorum etiam suorum meritam rationem habuerint, quos & in bello strenuos ac fidelissimos & in pace dicto semper audientes experti fuissent. Utque Serenitas Vestra Regalis in cæteris omnibus & benignè & gloriosè factis Avorum suorum vestigiis optimè insilit, ita in hoc nolit ab iisdem discedere etiam atque etiam obsecramus; sed & hoc edictum, & si quod aliud inquietandis *Reformatæ* Religionis causâ subditis suis rogatum sit, uti abroget; ipsos patriis sedibus atq; bonis restituat; concessa jura ac libertatem

pristinam ratam iis faciat; accepta damna sarciri, & eorum vexationibus finem imponi jubeat. Quod si fecerit Regalis Celsitudo vestra, & rem Deo acceptissimam fecerit, miseros illos & calamitosos erexerit & recrearit, & à suis omnibus vicinis, quotquot *Reformatam* Religionem colunt, maximam gratiam inierit; nobisque potissimum, qui vestram in illos benignitatem atque clementiam obtestationis nostræ fructum arbitrabimur. Quod & ad omnes officiorum reddendas vices nos obligaverit; nec stabiliendæ solùm verum etiam augendæ inter hanc Remp. vestramque ditionem necessitudinis & amicitiae fundamenta firmissima jecerit. Neque verò hoc minus ab justitia vestra & moderatione animi nobis pollicemur: quam in partem Deum Opt. Max. oramus uti mentem vestram & cogitationes flectat: vobisque adeo vestroque populo pacem ac veritatem & successus rerum omnium felices ex animo precamur.

Albà Aulà. May 1655.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Transylvaniæ, Salutem.

Serenissime Princeps,

EX literis vestris *sexto decimo Novembris 1654.* ad nos datis, singularem erga nos benevolentiam vestram atque studium perspeximus; & Internuntius vester qui illas nobis literas dedit de contrahenda nobiscum societate & amicitia voluntatem vestram amplius coram exposuit. Nos certè occasionem hanc esse datam, unde nostrum quoque erga vos animum, & quanti Celsitudinem vestram meritò faciamus declarare atque ostendere possimus, haud mediocriter sanè gaudemus. Cum autem Vestra in Rempublicam Christianam præclara merita laboreque suscepti ad nos usque famâ pervenerint & hæc omnia certius, & quæ amplius rei *Christiana* vel defendendæ vel promovendæ causa in animo habeatis Celsitudo vestra suis literis communicata nobis amicissimè voluerit, ea uberio-rem insuper latandi materiam nobis attulere: Deum nempe iis in regionibus excitasse sibi tam potentem atque egregium suæ gloriæ ac providentiæ ministrum; qui, cum virtute atque armis tantum possit, de religione communi *Protestantium* tuenda, cui nunc undiq; malè & dictum & factum est, nobiscum unà sociare consilia cupiat. Deus autem qui utrisque nobis tametsi locorum intervallo tam longè disjunctis, eundem Religionis Orthodoxæ defendendæ studium atque animum iniecit, dubium non est quin earum præcipue rationem author nobis futurus sit, unde & nobis & inter nos & Reformatorum reliquis principibus ac civitatibus hac in re maximo esse adjumento atque usui possimus, occasionibus certè omnibus intenti, si quas Deus obtulerit, iis quod ad nos attinet, eodem Deo benè juvante, non deerimus. Interea Celsitudini Vestræ sine summo dolore commemorare non possumus quanta inclementia Dux Allobrogum subditos suos Alpinarum quarundam Vallium incolas Orthodoxam Religionem retinentes persequutus sit. Quos non solùm severissimo Edicto quotquot Romanam Religionem suscipere recusarunt sedes avitas, bonaque omnia relinquere coëgit; verùm etiam suo exercitu adortus est, qui multos crudelissime concidit, alios barbarè per exquisitos cruciatus necavit, partem verò maximam in montes expulit fame & frigore absumendam, exustis domibus, & siqua eorum bona ab illis carnificibus non sint direpta. Hæc ut ad vos jamdudum nuntiata sunt & Celsitudini Vestræ tantam crudelitatem graviter displicuisse, & vestram opem atque auxiliùm, quantum in vobis est, illis miserrimis, siqui tot cædibus atque miseriis adhuc supersunt, non defuturum, nobis facilè persuadetur. Nos literas Duci *Sabaudia* ad deprecandum ejus infensum in suos animum jam scripsimus; sicut & Gallorum Regi, idem ut is etiam velit facere; vicinis denique Reformatæ Religionis Principibus uti de illa sævicia tam immani quid nos sentiamus intelligere possint: quæ quanquam in illos inopes primum cœpta est, idem tamen omnibus eandem religionem profitentibus minatur: eoque majorem illis prospiciendi sibi in commune suisque omnibus consulendi necessitatem imponit: quam & nos eandem rationem, prout Deus nobis in animum induxerit, semper sequemur. Id quod Celsitudo vestra persuadere sibi poterit quemadmodum & de singulari nostro erga se studio atque affectu, quò prosperos rerum omnium successus

successus vobis animatus exoptamus; & vestra incepta omnia atque conatus, quibus Evangelii cultorumque ejus libertati studetis foelicem exitum fortiri volumus.

Alba Aula. May 1655.

Oliverius *Proteſt. Sereniſſimo Principi Carolo Gustavo Adolpho,
Suecorum Regi, Salutem.*

Pervenisse nuper in regna vestra illius Edicti acerbissimi famam quo dux *Sabaudia* subjectos sibi Alpinos incolas, *Reformatam* Religionem profitentes, funditus afflixit, & nisi religione *Romanâ* suam mutare fidem à Majoribus acceptam intra dies viginti velint, patriis sedibus exterminari jussit, unde multis interfectis, cæteri spoliati, & ad interitum certissimum expositi, per incultissimos montes, hyememque perpetuam fame & frigore confecti cum conjugibus ac parvulis jam nunc aberrant, & hæc graviter tulisse Majestatem vestram vobis persuasissimum est. Nam Protestantium nomen atque causam, tametsi inter se de rebus non maximis dissentiunt, communem tamen & penè unam esse, adversariorum par in omnes *Protestantes* odium facile demonstrat. Et *Suecorum* Reges, suam cum *Reformatis* conjunxisse semper causam illatis etiam in Germaniam armis ad *Protestantium* religionem sine discrimine tuendam, nemo est qui ignoret: petimus imprimis igitur, idque majorem in modum, à Majestate vestra (nisi id jam fecerit, quod & Reformatorum aliæ Respublicæ & nos fecimus) ut cum *Sabaudia* Duce per literas velit agere; suaq; autoritate interpositâ, & hanc tantam edicti atrocitatem ab hominibus cum innocuis tum religiosis deprecando, si fieri potest, avertere conetur: etenim hæc initia tam sæva quo spectent, quid nobis omnibus minentur, admonere vestram Majestatem supervacuum esse arbitramur. Quod si is iræ suæ, quam nostris omnium precibus auscultare maluerit: Nobis profecto, siquod est vinculum, siqua religionis charitas aut communio credenda atque colenda est, communicato prius vestra cum Majestate, cæterisque Reformatorum primoribus consilio, alia quamprimùm ineunda ratio erit, qua provideri maturè possit, ne tanta innocentissimorum fratrum nostrorum multitudo omni ope destituta miserimè pereat. Quod idem quin Majestati vestræ visum jam sit atque decretum cum nullo modo dubitemus, nihil consultius, ut nostra quidem fert sententia, esse poterit quam ut gratiam, auctoritatem, consilia, opes, & siquid aliud necesse est, in hanc rem primo quoque tempore conferamus. Interea Majestatem vestram Deo Opt. Max. commendatam ex animo volumus.

Oliverius *Proteſtor Reip. Angliæ, &c. Excelsis & Præpotentibus
Dominis Fœderati Belgii Ordinibus.*

Edictum *Ducis Sabaudia* nuperrimum in subjectos sibi *Alpinos* incolas, Orthodoxam Religionem antiquitus profitentes, quo illi edicto, ni intra dies viginti fidem *Romanam* amplectantur, exuti fortunis omnibus, patriæ quoque sedes relinquere jubentur, & quantâ crudelitate in homines innoxios atque inopes nostrosque, quod maximè refert, in *Christo* fratres illius edicti auctoritas grassata sit, occisis permultis ab exercitus parte contra eos missa, direptis reliquis atque domo expulsi, unde illi cum conjugibus ac liberis fame & frigore conflictari inter asperissimos montes nivisque perpetuas jamdiu coacti sunt, rumore & vicinis undique ex locis creberrimis literis ac nuntiis cognovisse vos jamdudum existimamus. Qua autem animi commotione, quo sensu fraternæ calamitatis hæc vos affecerint, facilè ex dolore nostro qui certe est gravissimus intelligere videmur. Qui enim eodem religionis vinculo conjuncti sumus, quidni iisdem plane affectibus in tam gravi atque indigna fratrum nostrarum commoveremur. Et vestra quidem in Orthodoxos ubicunq; locorum disiectos atq; oppressos spectata pietas atque in multis Ecclesiarum difficultatibus & adversis rebus jam sæpe cognita est. Ego certe, nisi me fallit animus, quavis in re potius, quàm studio & charitate erga fratres religionis causâ violatos atque afflictos vinci sustineam:

quandoquidem Ecclesiarum salutem atque pacem incolumitati etiam propriae libens prætulerim. Quod igitur hæctenus potuimus, ad *Sabaudia Ducem* scripsimus; suppliciter penè rogantes ut in hos homines innocentissimos & subditos & supplices suos placatiorem animum ac voluntatem suscipiat, suas sedes atque fortunas miseris reddat, pristinam etiam in religione libertatem concedat. Scripsimus præterea ad summos *Protestantium* Principes & Magistratus, ad quos hæc maximè pertinere iudicavimus, ut in *Sabaudia Duce* exorando suam conferre operam nobiscum unà velint. Hæc eadem, & plura forsitan vos quoque fecistis. Nam exemplum hoc tam periculosum, & instaurata nuper in Reformatos tanta crudelitas si auctoribus benè cedat, quantum in discrimen adducta religio sit vestram commonefacere prudentiam nihil attinet. Et is quidem si flecti nostris omnium precibus & exorari se passus erit præclarum nos atque uberem suscepti huius laboris fructum ac præmium reportabimus. Sin ea in sententia persistiterit, ut apud quos nostra Religio vel ab ipsis Evangelii primis Doctoribus tradita per manus & incorruptè servata, vel multo antè quàm apud cæteras Gentes sinceritati pristina restituta est, eos ad summam desperationem redactos, deletos funditus ac perditos velit, paratos esse commune aliquid vobiscum cæterisque *Reformatis* fratribus ac fociis consilium capere, quo & saluti pereuntium iustorum consulere commodissimè queamus, & is demum sentiat Orthodoxorum iniurias atque miseras tam graves non posse nos negligere. *Valete.*

Civitatibus Helveticorum Evangelicis.

NON dubitamus quin ad aures vestras aliquanto citius quàm ad nostra illa nuper calamitas pervenerit *Alpinorum* hominum religionem nostram profitentium, qui *Sabaudia Ducis* in fide ac dirione cum sint, sui Principis edicto patriis sedibus emigrare iussi ni intra triiduum satisfecissent se *Romanam* Religionem suscepturos, mox armis petiti & ab exercitu *Ducis* sui occisis, etiam permultis in exilium ejeti, nunc sine laze, sine tecto, nudi, spoliati, afflicti, fame & frigore moribundi, per montes desertos atque nives cum conjugibus ac liberis miserimè vagantur. Multo est minus cur dubitemus quin hæc, ut primum vobis nuntiata sunt pari atque nos tantarum miseriarum sensu eoque fortasse graviore quo illorum finibus propiores estis, dolore affecerint. Vestrum enim in primis Orthodoxæ fidei studium egregium summamque in eâ cum retinendâ constantiam tum defendendâ fortitudinem abundè novimus. Cum itaque religionis arctissimâ communionem Fratres, vel potius unum corpus, cum his miseris vos pariter nobiscum sitis, cuius membrum nullum affigi sine sensu, sine dolore, sine detrimento atque periculo reliquorum potest, scribendum ad vos hac de re & significandum censuimus quanti nostrum omnium interesse arbitremur, ut Fratres nostros ejetos atque inopes communi ope atque auxilio, quoad fieri potest, juvemus & consolemur; nec eorum tantummodo malis & miseriis removendis, verum etiam nequid serpat latius, nequid periculi exemplo atque eventu vel nobis omnibus creari possit, maturè prospiciamus. Literas nos quidem ad *Sabaudia Ducem* scripsimus, quibus uti cum Subditis suis fidelissimis pro clementiâ suâ lenius agat, eosque jam prope perditos suis sedibus ac bonis restituat, vehementer petivimus. Et his quidem nostris, vel nostrum potius omnium conjunctis precibus, exoratum iri Principem Serenissimum quodque ab eo tanto opere petivimus, facile concessurum speramus. Sin illi in mentem secus venerit, communicare vobiscum consilia parati sumus, qua potissimum ratione oppressos totè injuriis atque vexatos innocentissimos homines, nobisque charissimos in *Christo* fratres, sublevare atque erigere, & ab interitu certissimo atque indignissimo conservare possimus. Quorum salutem atque incolumitatem pro vestra pietate vobis quam maxime cordi esse confido: Ego eam certe vel gravissimis meis rationibus, immò incolumitati propria potiore habendam esse existimem. *Valete.*

Westmonasterio. May 19. 1655.

O. P.

Superscript.

Illustribus atque amplissimis Dominis, Helveticorum Pagorum Protestantium & Consecratarum Civitatum Consulibus ac Senatoribus, Salutem.

Sere-

Serenissimo potentissimoque Principi Ludovico Galli Regi.

Serenissime Potentissimeque Rex,

EX Literis Majestatis Vestrae, quibus illa ad meas *quinto & vigesimo Maii* proximi datas rescribit, facile intelligo nequaquam sefellisse me eam opinionem, quâ mihi quidem persuasum erat, cædes illas immanissimas, barbaramque eorum hominum stragem, qui Religionem Reformatam in *Sabaudia* profitentur, à cohortibus quibusdam vestris factam, neque jussu vestro neque mandato accidisse. Quæ quantum Majestati vestrae displicuerit, id vos vestris militum Tribunis, qui hæc tam inhumana suo solo impetu injussi perpetraverant, ita maturè significasse, deque tanta crudelitate *Ducem* ipsum *Sabaudia* monuisse, pro reducendis denique istis miseris exulibus unde pulsati sunt, vestram omnem gratiam, necessitudinem, auctoritatem tanta cum fide atque humanitate interposuisse, majorem equidem in modum sum lætatus. Ea nempe spes erat, illum Principem voluntari ac precibus Majestatis vestrae aliquid saltem hac in re fuisse concessurum. Verùm cum neque vestro, neque aliorum Principum rogatu atque instantiâ in Miserorum causa quicquam esse impetratum perspiciam, haud alienum ab officio meo duxi, ut hunc nobilem virum extraordinarii nostri Commissarii munere instructum ad *Allobrogum Ducem* mitterem; qui tantæ crudelitatis in ejusdem nobiscum Religionis cultores, idque ipsius Religionis odio adhibita, quo sensu afficiar, uberiùs eidem exponat. Atque hujus quidem Legationis eo feliciorem exitum speravero, si adhibere denuò & adhuc majore cum instantiâ suam auctoritatem atque operam Majestati Vestrae placuerit; & quemadmodum fideles fore illos inopes dictoque audientes Principi suo ipsa in se recepit, ita velit eorundem incolumitati atque saluti cavere, ne quid iis hujusmodi injuriæ & calamitatis atrocissimæ innocentibus & pacatis deinceps inferatur. Hoc cum in se justum ac verè regium sit, nec non benignitati vestrae atque clementiæ, quæ tot subditos vestros eandem illam Religionem sequentes ubique salvos & incolumes præstat, summè consentaneum, à Majestate Vestra, ut par est, non possumus quin expectemus. Quæ hac simul operâ, cum universos per sua Regna *Protestantes*, quorum studium erga vos summaque fides maximis in rebus perspecta jam sæpe & cognita est, arctiùs sibi devinixerit, tum exteris etiam omnibus persuasum reddiderit, nihil ad hoc facinus contulisse Regis consilium, quicquid Ministri Regii atque Præfecti contulerunt. Præsertim si Majestas Vestra poenas ab iis Ducibus ac Ministris debitas repetiverit, qui auctoritate propria, suaque pro libidine tam immania patrare scelera sunt ausi. Interea cum Majestas Vestra factum hoc inhumanissimum, quo dignum est odio, averfari se testetur, non dubito quin miseris illis atque ærumnosis ad vos confugientibus, tutissimum in Regno suo receptum atque perfugium sit præbitura; nec Subditorum suorum cuiquam, ut contra eos *Duci Allobrogum* auxilio adsit, permittura. Extremum illud est, ut Majestatem Vestram, quanti apud me sua amicitia sit, certiore faciam: Cujus rei neque fructum ullo tempore defuturum confirmo.

Albâ Aulâ. Julii 29. 1655.

*Majestatis Vestrae Studiosissimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.*

Eminentissimo Domino Cardinali Mazzarino.

Eminentissime Domine Cardinalis,

CUM nobilem hunc virum cum literis, quarum exemplar hic inclusum est, ad Regem mittere necessarium statuisssem, tum ei, ut Eminentiam vestram meo nomine salutaret, simul in mandatis dedi, certasque res vobiscum communicandas ejus fidei commisi: Quibus in rebus Eminentiam rogo vestram, uti summam ei fidem habere velit, utpote in quo Ego summam fiduciam reposuerim.

Albâ Aulâ. Julii 29. 1655.

*Eminentia vestra studiosissimus
Oliverius Protector Reipublicæ Angliæ.*

Olive-

Oliverius *Protector Reip. Angliæ Serenissimo Principi Frederico III.
Danie, Norwegiæ, &c. Regi, Salutem.*

QUAM severo nuper, & inclementi edicto *Allobrogum Dux Immanuel* suos ipse Subditos *Alpinarum Vallium* incolas, innoxios homines & religionis cultu purioris jam multis ab sæculis notos ac celebres, religionis causâ finibus patriis exegerit, &, occisis permultis, reliquos per illa desertissima loca malis omnibus & miseris inopes ac nudos exposuerit, & audisse jamdudum arbitramur *Majestatem Vestram*, & gravissimum ex ea re, prout tantum *Reformatæ Fidei Defensorem* ac Principem decuit, dolorem percepisse. Siquidem pro institutis *Christiana Religionis* quæ mala atque miserias pars aliqua nostrorum patitur, earum sensu penitus eodem tangi omnes debemus; & sanè omnibus nobis & universo *Protestantium* nomini hujus facti eventus atque exemplum, quid periculi ostendat, nemo *Vestrâ Majestate*, si nos ejus pietatem atque prudentiam rectè novimus, melius videt. Scripsimus itaque libenter, ut quem dolorem ob hanc Fratrum innocentissimorum calamitatem, quam sententiam, quod judicium de re tota vestrum esse speramus, idem planè & nostrum esse significemus. Itaque ad *Ducem Sabaudia* literas dedimus, in quibus uti miseris atque supplicibus parcat, illudque atrox edictum porrò esse ratum ne sinat, magnopere ab eo petivimus. Quod si *Majestas Vestra*, cæterique *Reformatorum* principes fecerint, ut jam fecisse credimus, spes est leniri posse *Serenissimi Ducis* animum, & hanc iram suam tot saltem vicinorum Principum intercessioni atque instantiæ condonaturum; sin perseverare in instituto suo maluerit, paratos nos esse testamur cum *Majestate Vestra*, cæterisque *Religionis Reformatæ* fociis eam inire rationem quâ tot miserorum hominum subvenire quamprimum inopiæ, providere saluti ac libertati pro virili parte nostra possimus. *Vestræ* interea *Majestati* bona omnia atque fausta à Deo Opt. Max. precamur.

Westmonasterio. Maii 1655.

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Amplissimis Consulibus & Senatoribus Civitatis Genevensis, Salutem.*

SUMMUM dolorem nostrum quem ex maximis & inauditis *Protestantium* calamitatibus *Valles* quasdam *Pedemontanas* incolentium percepimus, quos *Allobrogum Dux* tanta crudelitate persequutus est, jampridem vobis exposuissimus, nisi id magis operam dedissemus ut eodem tempore intelligeretis tantis eorum miseris non affici nos solum, verum etiam de sublevandis iis atque solandis, quantum in nobis est prospicere. Quapropter *Eleemosynas* per hanc totam *Rempublicam* colligendas curavimus: quas ejusmodi fore haud immeritò expectamus, quæ nationis hujus affectum erga fratres suos tam immania perpeffos demonstrare possint, & quemadmodum religionis eadem utrinque communio est, ita sensum quoque eundem calamitatum esse; interea dum pecuniæ collectio maturatur, quod sine spatio temporis fieri nequit, & miserorum istorum egestas atque inopia pati moram non potest, necessarium duximus duo millia librarum Anglicarum quanta fieri potuit celeritate præmittere inter eos distribuenda qui præsentissimâ ope atque solatio indigere maximè videbuntur. Cum autem nescii non simus innocentissimorum hominum miseris atque injuriæ quantopere vos affecerint, nec vobis quicquam labori aut molestiæ fore quod illis adjumento atque auxilio esse possit, prædictam pecuniæ summam illis calamitosis curandam ac numerandam ad vos transferre non dubitavimus; idque vobis negotii dare, ut pro *vestrâ pietate* ac prudentiâ providere velitis qua ratione æquissimâ quam primum illa pecunia egentissimis quibusque distribui queat; ut quamvis summa sane exigua sit, aliquid tamen sit saltè quo illi inopes recreari ac refici in præsens aliquantum possint, donec uberiolem iis copiam suppeditare poterimus: vos hanc vobis datam molestiam æqui bonique consulturos esse cum non dubitemus, tum etiam Deum Opt. Max. oramus uti populo suo Religionem orthodoxam profitenti det animum sui in commune defendendi, sibi que mutuo opem ferendi

ferendi contra hostes suos immanissimos; qua in re nostram quoque operam Ecclesiæ utcunque usui fore lætaremur. *Valete.*

Mille quingentæ Libræ de prædictis bis millibus à *Gerardo Hensb* Parisiis, quingentæ reliquæ per literas à Domino *Scoupio* curabuntur.

Julii 8. 1655.

Oliverius Protector Reip. Angliæ Serenissimo Principi Venetiarum Duci.

Serenissime Princeps;

Cum rebus vestris omnibus contra hostem præsertim Christiani nominis prospere gestis lætari semper consuevimus, tum & illo navalis prælii novissimo successu nequaquam sanè dolemus, quamvis id aliquo nostrorum cum detrimento accidisse intelligamus. Ostenderunt enim nobis per libellum supplicem Negotiatores quidam nostri *Gulielmus & Daniel Gulielmi* nec non *Edoardus Bealus* navem suam, cui nomen *Princeps magnus, Constantinopolim* ab se commercii causâ missam nuper fuisse; eam navem ab aulæ *Turcicæ* ministris ad comæatum & milites in Cretam insulam deportandos retentam, dum in illa classe *Turcarum* coacta eo navigaret quæ à classe *Venetorum* oppugnata in itinere & superata est, captam & *Venetias* abductam, ab maritimarum causarum iudicibus adjudicatam publico fuisse. Cum itaque inscientibus dominis & nullo modo probantibus navis illa *Turcis* operam dare invitissima coacta sit, seque ex ea pugna explicare militibus referta non potuerit, Serenitatem Vestram magnopere rogamus, ut sententiam illam maritimæ curiæ velit nostræ amicitia condonare, navemque illam suis dominis, de Vestra Republica nullo suo facto malè meritis, restituendam curare. Qua in re impetranda nobis præsertim petentibus, cum mercatores ipsos de vestra clementia benè sperare videamus nos utique de ea dubitare non debemus: qui & præclara vestra consilia remque *Venetam* terrâ marique maxima uti pergat fortunare Deus omnipotens ex animo optamus.

Serenitatis vestra Venetique Reip. studiosissimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Westmonasterio. Decemb. 1655.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Ludovico Galliarum Regi.

Serenissime Rex;

Mercatores aliquot nostrates, quorum nomina sunt *Samuel Mico, Gulielmus Cocainus, Georgius Poynerus*, aliique complures per libellum supplicem nobis ostenderunt se anno 1650. in navem quandam, cui insigne *Unicornus* erat, permagnas rationes suas contulisse: eam navem bombyce, oleo aliisque mercibus onastam, quæ, plus minus, triginta quatuor millibus librarum nostrarum ab iisdem aestimata sunt, ab nave prætoris, & proprætoris *Majestatis Vestrae* in *Mediterranico Mari Orientali* oppressam atque captam fuisse: nostros autem illa in navi, propterea quod nobis eo tempore cum *Gallis* illibata pax erat, cum contra naves regias vi se defendere nolissent, promissis *Pauli & Terrerii Navarchorum* inductos, qui velle se nostros dimittere aiebant, prolatis onerum libellis, maritimis legibus paruisse: Mercatores proinde supra dictos procuratorem suum, qui navem illam ac bona restituenda sibi peteret, in *Galliam* misisse: ibi post triennium eoque amplius consumptum, cum ad sententiam de restitutione serendam perventum jam esset, *Cardinalis Mazarini* Eminentiam eorum procuratori *Hugoni Morello* factam mercatoribus istis injuriam agnovisse; datumque iri satisfactionem, ut primùm confirmata pax inter utramque gentem, fœdusque, quod tum agitabatur, confectum atque ratum esset, in se repecisse: immò recentius *Majestatis Vestrae* apud nos Legatum Excellentissimum Dominum *de Bordeaux* ex mandato vestro vestrique Concilii, disertis verbis confirmasse, hujus navis atque bonorum peculiari exceptione habitum iri rationem; etiam seorsim ab iis

controversiis, de quibus in commune decidendis ex foedere provisum est : hujus promissi Legatum ipsum, qui nunc percommode negotiorum quorundam suorum causâ ad vos transmeavit, testem esse posse locupletem. Quæ cum ita sunt, jusque horum mercatorum in repetendis rebus suis tam præclare constet, à Majestate Vestrà majorem in modum petimus, ut in eo obtinendo nulla iis mora diutius afferatur, velitque nostro rogatu has nobis redintegratæ amicitiaë & instaurari recens foederis esse primitias. Quod & fore confidimus, vobisque fausta omnia vestroque regno à Deo Opt. Max. precamur.

Majestatis vestrae studiosissimus

Westmonasterio. Decemb. 1655.

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Civitatibus Helvetiorum Evangelicis.

EX vestris ad nos tam actis publicis per Commissarios nostros *Genevâ* transmissis, quàm literis 27 *Decembris Tÿguri* datis, quo in loco res vestrae sint, cum non sint optimo, satis superque intelligimus : In quo etsi pacem vestram, tamque diuturnum Sociale foedus ruptum dolemus, tamen cum id vestrà culpâ nequaquam accidisse appareat, novam hinc vobis ex Adversariorum iniquitate & pertinacia illustrandæ fortitudinis, constantiaëque vestrae in *Evangelica* fide jam olim cognitæ parari rursus materiem confidimus. Nam *Suitenses*, qui Religionem nostram si quis amplectatur, Capitale censent, quid moliantur, quibus hortatoribus tam hostiles Spiritus in *Orthodoxam Religionem* susceperint, latere neminem potest, cui modò indignissima illa fratrum nostrorum in *Pedemontio* facta strages animo nondum excidit. Quapropter, Dilectissimi Amici, quod soletis esse, aspirante Deo fortes estote ; jura vestra atque foedera, immo conscientiaë libertatem, Religionemque ipsam idolorum cultoribus obculcandam concedere nolite ; vosque ita parate ut non propriae duntaxat libertatis atque salutis propugnatores esse videamini, sed ut fratribus quoque vicinis, *Pedemontanis* præsertim illis arumnosissimis, quibus protestis rebus, opitulari atque adesse possitis : hoc certò persuasi per illorum corpora ac necesse ad vestra latera illum nuper aditum fuisse patefactum. De me scitote, incolumitatem vestram resque prosperas non minùs mihi curæ ac sollicitudini esse quàm si in hac nostra Rep. coortum hoc incendium, quam si in nostras cervices expeditæ *Suitensium* secures illæ (sicuti reverà sunt in omnes Reformatos) strictique enses essent. Ut primum itaque à vobis de statu rerum vestrarum, & obstinato hostium animo certiores facti sumus, adhibitis in Consilium viris quibusdam honestissimis & Ecclesiae aliquot Ministris pietate spectatissimis, de subsidio vobis mittendo, quantum quidem rationes nostræ in præsentia ferre possunt, ea decrevimus, quæ Commissarius noster *Pellus* vobiscum communicabit. De cætero vestra omnia consilia causamque imprimis hanc vestram justissimam sive pace sive bello tuendam, Deo Opt. Max. fautori commendare non desinimus.

Vestrarum Amplitudinum ac Dignitatum studiosissimus

Westmonasterio. Jan. 1655.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Carolo Gustavo, Dei Gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, &c.

Serenissime Rex ;

CUM amicorum inter se mutua omnia, tam adversa quam prospera, atque communia debere esse nemo non intelligat, quòd jucundissimam amicitiaë partem Majestas Vestra, gaudium nempe suum impertitum nobis per suas literas voluerit, non potest in quidem nobis non esse longè gratissimum : quandoquidem & hoc singularis indicium humanitatis, verèque Regia est, ut nec vivere, ita ne gaudere quidem sibi soli velle nisi amicos quoque & foederatos eadem, quâ se, lætitiâ affectos esse sentiat. Itaque Regi tam præstanti & natum esse

Filium

Filium Principem, quem Paternæ virtutis atque gloriæ speremus hæredem, meritò gaudemus, & idem quod Regi olim fortissimo, *Philippo Macedoni* five felicitatis five decoris domi simul & foris contigisse gratulamur : Cui eodem tempore & natus *Alexander* filius, & *Illyricorum* gens potentissima subacta memoratur. Nam & *Polonia Regnum* vestris armis ab imperio *Papano* quasi cornu quoddam avulsum & cum *Duce Brandenburgico* pax piorum votis omnium exoptata, freudentibus licet adversariis, facta, quin ad Ecclesiæ pacem atque fructum permagnum sit momentum habitura non dubitamus. Det modò finem Deus tam præclaris initiis dignum ; det modò filium, virtute, pietate, rebusque gestis patri similem : id quod & auguramur sanè & à Deo Opt. Max. tam vestris rebus jam antè propitio, ex animo precamur.

Majestatis Vestræ Studiofissimus

Westmonasterio. Feb. 1655.

Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.

Daniæ Regi.

Serenissime ac Potentissime Princeps ;

Questi sunt per libellum supplicem suo aliorumque mercatorum *Londinensium* nomine nobis exhibitum *Joannes Fremannus* & *Philippus Travessius* hujus Reip. cives, se circiter mensem *Octobris* 1653. cum in navem quandam *Sunderburgensem*, cui nomen *Salvatori*, *Nicolao Weinsbinks* magistro, merces varias, pannum laneum, aliamque vestem textilem ac mercimonia plus tribus millibus librarum æstimata imposuissent, magistro mandasse, ut per *Fretum Balticum* recto cursu *Dantiscum* navigaret utque ad *Elfenoram* vectigal solveret, eique etiam pecuniam ad eam rem curasse : supradictum tamen magistrum perfidiosè, & contrà quàm ipsi à mercatoribus mandatum erat, prætervectum *Elfenoram* nullo portorio soluto *Balticum* pernavigasse. Navisque per hanc causam cum roto onere non sine magno mercatorum damno publicata atque retenta est. Quorum in gratiam jampridem ad Legatum Majestatis vestræ *Londini* tunc temporis commorantem scripsimus ; qui, ut ipsi aiunt, pollicitus est, ut primum ad Majestatem vestram rediisset, daturum operam, uti ratio mercatorum haberetur. Verum cum is postea aliis in regionibus Majestatis Vestræ negotia obiret, & ante discessum ejus & postea frustra se eum aduisse ostendunt : unde procuratorem suum mittere coacti sunt, qui jus suum *Hafniæ* persequeretur, navemque illam ac bona liberari, sibi que reddi flagitaret : verum exinde nullum se fructum percepisse, nisi ut ad damna vetera novas impensas, & susceptum frustra laborem adjungerent : cum fisco damnata, & retenta hætenus sint bona, tametsi ex lege *Daniæ*, quemadmodum ipsi in libello suo demonstrant, magister quidem navis ob suum delictum est ipse puniendus, navisque, non bona, proscriptioni sunt obnoxia : eo que gravius accidisse sibi hoc malum existimant, quòd, sicuti nobis perlatum est, vectigal illud quod *Elfenora* solvere debuisset est admodum exiguum. Quapropter, cum mercatores nostri nullam proscriptioni causam præbuisse videantur, confessusque ipse magister paulo ante obitum sit, suo solum delicto illatum hoc mercatoribus detrimentum esse, cumque Pater defuncti jam magistri ipse per libellum supplicem Majestati Vestræ exhibitum, sicuti nos accepimus, culpam omnem in filium suum contulerit, mercatores absolverit, haud sane potuimus quin navis illius bonorumque retentionem iniquissimam esse arbitraremur ; adeoque confidimus, simulatque Majestas Vestra hac de re certior facta erit, fore ut non modo has ministrorum suorum injurias improbet, verum etiam ipsos rationem reddere, bonaque illa suis Dominis eorumve procuratoribus quamprimum restitui damnaque inde data sarciri jubeat. Quod & nos à Majestate vestra majorem in modum perimus, utpote rem usque adeo æquam & rationi consentaneam, ut æquiores petere aut expectare in causa tam justa nostrorum civium non posse videamur, haud minus æqua vestris subditis, quoties data occasio erit, reddituri.

Serenissimo Principi Joanni Quarto Lusitania, &c. Regi.

Serenissime Rex;

Quam pacem & amicitiam cum *Anglicanâ Republicâ* Majestas Vestra, Legatione amplissimâ ac splendidissimâ jampridem ad nos missâ, expetivit, eam à Parlamento, quæ tum potestas rebus præfuit, inchoatam, & à nobis summo semper studio exoptatam, Deo imprimis favente, proque eâ quam accepimus Reipublicæ administratione, feliciter tandem confecimus, & in perpetuum, uti spes est, sanximus. Itaque Legatum vestrum extraordinarium Dominum *Joannem Rodericum de Saa Meneses*, Comitem *Pennagsiadannm*, virum cum Majestatis vestræ judicio comprobatum, tum humanitate, ingenio, prudentiâ, fide præstantissimum à nobis repertum, cum expleti muneris egregiâ laude, & reportatâ secum pace, vobis reddimus. Quòd autem per literas secundo die *Aprilis Olyssipone* datas, Majestas vestra quanti nos faciat quamque impensè dignitati nostræ faveat, nosque Rempublicam suscepisse gubernandam quantopere lætata sit, haud obscuris indiciis singularis benevolentiæ testatur, id vero mihi gratissimum esse, ex meis in Majestatem vestram paratissimis omni tempore officiis, dabo operam ut facilè posthac omnes intelligant. Neque segniùs interea pro incolumitate vestrâ, vestrique regni felici statu, rerumque prospero successu conceptis ad Deum precibus contendo.

Majestatis Vestræ Studiosissimus

Oliverius Reipub. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Protector.

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c. Excelsis & Præpotentibus Fœderati Belgii Ordinibus S. D.

Excelsi & Præpotentes Domini, amici charissimi;

Orstendunt nobis mercatores quidam, cives nostri *Thomas Busselus, Richardus Bearus*, aliique focii navem quandam suam *Edmundi & Joannis* nomine insignitam dum ab ora *Brasliana Olyssiponem* contenderet ab navi quadam prædatoria *Flissingensi* cui nomen *Rubro Leoni*, Magister *Lambertus Bartelssonus*, oppugnatam se dedidisse; verum ea lege & pacto (id quod ipsum *Lamberti* chirographum obsignatum testabitur) ut navis, & quæcunque in illa fuissent *Anglorum* bona, *Flissingæ* restituerentur: eò cum appulsum est, navem quidem & nauticorum peculia reddita, mercatorum *Anglicorum* bona adempta eorumque auctio nem statim esse factam: se mercatores nempe quibus hoc damni datum est, cum in foro *Flissingensium* suas res repeterent, iniquissima sententia lata, litem cum grandibus impensis post quinquennium perdidisse, ab iis nimirum judicibus abjudicatam, quorum nonnulli cum in illa navi prædatoria suas rationes collatas habuissent; & judices & adversarii & rei simul erant: nihil jam sibi superesse spei nisi in vestra æquitate & incorrupta fide, ad quam nunc demum confugiunt: eam sibi fore propensio rem existimarunt, si nostra commendatio accessisset. Et hominibus condonandum hoc sane est, si in hac tanta fortunarum suarum dimicatione omnia timentibus, quid ab summa auctoritate atque potentia vestra sibi metuendum, quam quid apud integros præsertim judices de sua causa sit bene sperandum sæpius in mentem veniat: nos quin religione, justitiâ, integritate vestrâ potius quam rogatu nostro adducti, quod æquum, quod justum, quod vobis denique dignum est judicaturi sitis, non dubitamus. Deus vos vestramque Rempub. ad gloriam suam, suæque Ecclesiæ præsidium conservet.

Westmonasterio. April. 1. 1656.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliciæ, Principi Rugiæ, Domino Ingriæ, Wiffmariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Baviariæ, Jul. Cliviæ & Montium Ducis, &c.

Serenissime Princeps ;

Perfunctus Legatione suâ apud nos *Petrus Julius Coictus*, atque ita perfunctus ut suâ debitâ laude non inornatus à nobis dimittendus sit, ad Majestatem vestram revertitur. Fuit enim cum vestro præcipuè nomine, quod jure apud nos pluriimi esse debet, nobis gratissimus, tum suo etiam merito, suo nempe munere diligentissimè obito, laud parum acceptus. Quam igitur commendationem vestram de eo accepimus, eam (si quid ad eam accedere testimonio ullo potest) & ab ipso impletam, & à vobis meritissimè datam, libentes utique testamur : quemadmodum & is poterit nostrum erga Majestatem vestram singulare studium & observantiam, eâdem fide atque integritate ad vos referre, verissimeque exponere. Extremum illud est ut Majestati vestræ felicitatem omnem victoriarumque cursum contra omnes Hostes Ecclesiæ perpetuum, à Deo Opt. Maximoque optemus.

Westmonasterio. April 17. 1656.

Majestatis vestræ Studiosissimus,
Oliverius, Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Ludovico Galliæ Regi, S. D.

Serenissime Princeps ;

Adierunt ad nos per libellum supplicem, *Joannes Dethic* urbis *Londini* in hunc annum præfectus, & *Gulielmus Wakefield* Mercator, conquesti, se anno 1649. *Calendas* circiter *Octob.* navem quandam cui nomen *Jona Londinensi*, *Jona* quoque cognomento *Lighbaghe* Magistro, suis mercibus, quæ *Ostendam* mitterentur, onerasse : eam navem à prædone quodam *Barkingensi*, cui nomen *White* (is filii Regis *Caroli* defuncti nomine piraticam faciebat) in ipso *Thamesis* ostio oppressam, atque inde *Dunkirkam*, quæ eo tempore in ditione *Gallorum* erat, fuisse abductam ; cum autem edicto Majestatis vestræ ann. 1647. & ann. rursus 1649. aliquot etiam consilii Regii decretis, in gratiam *Parlamenti Anglicani*, cautum esse intelligerent, ne naves ullæ aut merces, illius belli tempore, quoquo obtentu *Angliæ* ereptæ, in Majestatis vestræ portus quoscunque asportarentur, venaleve essent, misisse se statim *Dunkirkam* procuratorem suum *Hugonem Morellum* negotiatorem, qui à Domino *Lestrado* illius oppidi per id tempus præfecto, reddi sibi suam navem cum mercibus postularet, cum eas præsertim magnâ ex parte adhuc integras, neque dum permutatas aut divenditas, in ipso oppido deprehendisset : respondit Præfectus, se Regis *Galliæ* dono, ob navatam Reipub. operam, præfecturam eam accepisse ; curaturum proinde, ut ea sibi pretium operæ sit. Hoc responso frustratus, post magnum cum temporis tum pecuniæ dispendium, procurator domum revertitur. Petitores, quæ restat sibi spes, eam in vestra sola clementiâ atque justitia repositam esse vident ; ad quam per nostras literas faciliorem sibi aditum fore crediderunt : ea ne desit hominibus contra jus omne, & repetita vestra interdicta spoliatis, rogamus. Quod tamen si impetrabimus, quandoquidem hoc sanè æquissimum videtur, ab insitâ æquitate vestrâ, potius quam rogatu nostro, impetratum id esse statuemus.

Westmonasterio. Maii, 1656.

Majestatis vestræ Studiosissimus,

Oliverius, Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Excelsis & Præpotentibus Dominis*
Foederati Belgii Ordinibus S. D.

Excelsi & præpotentes Domini, amici charissimi;

DEmonstrarunt nobis per libellum supplicem *Joannes Bruinus, Nicolaus Gulielmus*, aliique *Londinenses*, se, cum in navem, cui *Bona & Speranza Londinensi* nomen inditum erat, in *Orientalem Indiam* navigaturam, sortem quique tuam contulisset, procuratori suo negotium dedisse *Februario* mense 1644. ut bis mille quadringentas libras *Belgicas* ad illius navis periculum præstandum *Amsterodami* curaret: ea navis cum in itinere ad oram ipsam *India* ab *Hollandica* quadam, quæ ex navibus *Orientalis* illius societatis erat, capta esset; qui præstando periculo se obligaverant pactam pecuniam numerare recusasse; & sextum jam annum posse nostros, qui summa cum assiduitate maximisque impensis jus suum persecuti sunt, dilationibus variis eludere. Quod cum petitoribus grave admodum atque iniquum videatur, & nonnulli ex iis qui se obligarunt vel jam diem obierint vel solvendo non sint, nequid fortè ad priora damna summi discriminis accedat, magnopere à vobis perimus, ut per tot annos in foro jactatis ac propriè naufragis istis vestram æquitatem portum esse atque perfugium velitis; utque de causa sua, quam illi justissimam esse confidunt, primo quoque tempore judicium fiat. Vobis interim omnia ad Dei gloriam *Ecclesiæque* præsidium faustè atque feliciter evenire volumus.

Excelsarum & præpotentium Dominationum vestrarum Studiosissimus,
Westmonasterio.
Maii, 1655.

Oliverius *Protektor Reipub. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protektor Reipub. Angliæ, &c. Excelsis & præpotentibus Dominis*
Foederati Belgii Ordinibus S. D.

Excelsi & præpotentes Domini, amici charissimi;

CONqueruntur apud nos graviter iidem, de quibus antea circa idus *Septemb.* superioris anni literas ad vos dedimus, *Thomas & Gulielmus Lower* defuncti *Nicholai Lower* hæredes legitimi, se adversariorum suorum sive gratiâ sive opibus oppressos, quamvis causa sua imprimis optima, & cum id fati non esset, literis etiam nostris ter deinceps commendati fuissent, impetrare hætenus nullo modo posse ut relictam testamento hæreditatem adire sibi liceat: Ab *Hollandiæ* foro ubi primùm actio instituta erat vestram ad Curiam rejecti, inde in *Zelandiam* transmissi (quæ tria in loca totidem nostras literas attulerunt) ab *Zelandia* nunc rursus ad vestrum summum judicium haud inviti remittuntur: ubi enim potestas summa est, ibi æquitatem quoque summam esse sperant: si ea spes fallat, elusi atque irriti, post hanc tantam juris obtinendi causâ concursionem suam, quem demum consistendi locum habituri sint, nesciunt: nam de literis nostris, si his jam quartis nos viderint nihil proficere, non est ut in posterum quicquam sibi polliceantur. Nobis certè gratissimum erit, si post tot rejectiones, factò sine mora judicio, hæredes plurimum quidem in æquitate atque justitiâ vestrâ, aliquid etiam in autoritate apud vos nostrâ præsidii sibi fuisse intellexerint. Quorum de altero non dubitamus, alterum vel amicitie nostræ daturos vos esse confidimus.

Excelsarum & præpotentium Dominationum vestrarum Studiosissimus,
Westmonasterio. Maii, 1656.

Oliverius *Protektor Reipub. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi*
Joanni Lusitanæ Regi.

Serenissime Rex,

CUM mercatoribus quibusdam *Angliæ* à nonnullis mercatoribus *Lusitanis* ex societate *Brasiliensi* vecturæ commorationisque nomine *Ann. 1649. & 1650.* grandis pecunia debeatur, quæ pecunia à supradicta societate jussu Majestatis Vestræ retinetur, expectabant quidem dicti mercatores uti ea pecunia ex conditionibus proximi foederis jampridem sibi numerata esset. Verùm ne amputetur sibi spes omnis ac ratio recuperandi sua debita verentur, ex quo intelligunt statuisse Majestatem Vestram ut quam pecuniam *Brasiliensis* societas ipsis debuisset, in ærarium vestrum inferretur, utque portorii dimidia pars solvendis iis debitis spenderetur; atque hoc pacto mercatores legitimum duntaxat lucrum, sive foenus pecuniæ suæ accepturi essent; ipsâ forte interim funditus intereunte. Quod nos nobiscum reputantes quam durum sit, eorumque justissimis precibus victi, has nostras ad Majestatem vestram literas ipsis concessimus: hoc potissimum à vobis postulantes uti præstandum curetis, ut supradicta societas *Brasiliensis* hujus *Reipub.* Mercatoribus quamprimum satisfaciât tam de summâ pecuniæ cuique eorum debitâ, quam de foenore quinquennali: cum hoc & per se justum sit, & foederi nuper vobiscum inito consentaneum: quod & nos eorum nomine à Majestate Vestra peramicè petimus.

Majestatis Vestrae Studiosissimus

Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.

Ex Palatio nostro Westmonasterio. aie Julii. 1656.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Carolo*
Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.

Serenissime Rex,

CUM amicitiam Majestatis Vestræ tanti Principis, rebusque gestis tam clari meritò plurimi facianus, tum is cujus operâ foedus inter nos arctissimum sancitum est, Illustrissimus Dominus *Christiernus Bondus* Legatus Vester Extraordinarius necesse est gratus nobis & commendabilis hoc nomine imprimis fuerit. Hunc itaque hac Legatione laudatissimè perfunctum non sine summa cæterarum etiam virtutum egregiarum laude ad vos dimittendum censuimus: ut qui antea in pretio apud vos atque honore fuit, nunc uberiores assiduitatis atque prudentiæ suæ fructus ex hac nostra commendatione percepisse se sentiat. Quæ reliqua transigenda sunt, de iis Legationem brevi mittendam ad Majestatem Vestram decrevimus: quam interim Deus incolumem defendendæ Ecclesiæ suæ Reique *Sueciæ* columnen conservet.

Majestatis Vestrae Studiosissimus

Oliverius Protektor Reipub. Angliæ, &c.

Ex Palatio nostro Westmonasterii, Julii An. Dom. 1656.

Oliverius *Prot. Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Ludovico*
Galliæ Regi S. D.

Serenissime Rex, Amice ac Fœderate charissime,

DETulerunt ad nos per libellum supplicem Mercatores quidam *Londinenses* *Richardus Baker* ejusque socii, navem quandam Anglicanam ab se conductam, cui nomen vernaculum *The Endeavour* Magister *Gulielmus Joppus*, trecentis atque tredecim vini optimi culeis ex *Tenariffâ Insula Londinam* advehendis onustam, dum inter *Palman* & supradictam *Insulam* cursum teneret, à quatuor navibus

navibus *Gallicis*, in speciem quidem onerariis, sed prædatorium in modum armatis, quibus *Ægidius de la Roche* Navarchus erat, primo ac vigesimo *Novembris die An. Dom. 1655.* occupatam fuisse, atque in *Orientalem Indiam*, quo is iter sibi esse prædicabat. cum omni onere ac plerisque nautarum abductam; reliquis quatuordecim ad *Guineam Nigritarum* in littus quoddam expositis. Quod eo consilio *Ægidius* fecisse se dicebat, nequis eorum ex terra tam longinqua & inhumana forte elapsus testimonio læderet. Fatebatur enim, se neque mandatis instructum, ut *Anglorum* naves caperet, neque alias quas poterat antea cepisse, ut propterea quod inter *Gallos* nostramque *Remp.* per eos ipsos dies convenisse pacem non ignorabat: sed cum in *Portugallia* constitutum sibi esset comitatus accipere, & ab adversis ventis rejectus attingere ea loca non potuisset, coactum se, ad supplendum quæ opus sibi essent, iis uti quæ in ista nave reperisset: credere se proinde, illarum navium dominos de damno satisfacturos. Damnum autem constat supra sedecim mille libras Anglicas, id quod ex juratis testibus facile apparebit, Mercatoribus nostris datum. Verum si tam levibus de causis temerare acta principum religiosissima & quasi ludibrio habere negotiatoribus quibusvis ob sua commoda licuerit, concidet profecto omnis posthac fœderum sanctitas, omnis Principum fides atque autoritas obsolescet, proque nihilo habebitur. Quapropter non rogamus tantum, sed Majestatis Vestræ quam maximè interesse arbitramur, ut qui Regis sui fœdus, jusque jurandum sanctissimum primi omnium tam facile violare sunt ausi, quamprimum dent pœnas tantæ perfidiæ atque audaciæ debitas; utque illarum interea navium Domini de damno, etiam ipso suorum præjudicio, mercatoribus nostris summam per injuriam illato, satisfaciant. Deus Majestatem Vestram diutissimè conserveat, Remque *Gallicam* contra communem utriusque nostrum hostem tueatur atque sustineat.

Majestatis Vestræ Studiofissimus
Oliverius Protector Reipub.

Ex Palatio nostro Westmonasterii, die Augusti An. Dom. 1656.

Oliverius Protector Reip. Angliæ Eminentissimo Domino
Cardinali Mazzarino.

Eminentissime Domine,

CUM dandæ mihi literæ ad Regem essent, eandem quoque ad Eminentium viri prudentia singularis *Gallorum* res maximas, summaque Regni negotia pari fide, consilio, ac vigilantia moderatur, eum celeri qua de re scriberem non convenire existimabam. Fœdus enim à vobis, quod dubitare nefas esset, sanctissime percussum, eodem penè die spretum ac violatum à *Gallo* quodam *Ægidio* quatuor navium præfecto ejusque sociis nequaquam inscientibus querimus: quemadmodum & ex literis nostris ad Regem datis, & ex ipsis mercatorum nostrorum postulatis facile poterit cognoscere Eminentia vestra; quam præter cæteros non fugit, quanti non magistratuum duntaxat, verum etiam ipsius Regiæ Majestatis intersit violatores fœderum primos eos severius puniri. Verum illi fortasse, quo tendebant, in *Orientalem Indiam* jam nunc appulsi, nostrorum bona contra jus omne atque fidem in recentissimo fœdere erepta, veluti prædam ab hostibus captam sibi habent. Illud est interea quod Eminentiam Vestram rogamus, ut quæ ab navium præfecto, tanquam itineri suo necessaria, nostris ablata sunt, ea ab illarum navium Dominis, id quod ipsi prædatores æquum esse censebant restituantur: qua in re Vestram Eminentiam, qua valet auctoritate, plurimum posse intelligimus.

Ex Palatio nostro Westmonastii.
die Augusti An. 1656.

Eminentia Vestræ Studiofissimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ &c.

Oliverius

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Excelsis & præpotentibus Dominis
Fœderati Belgii Ordinibus, S. D.*

Excelsi & Præpotentes Domini, Amici ac Fœderati charissimi;

NON dubitamus nos quidem quin omnes testimonium hoc nobis perhiberi sint, nullas in contrahendis externis amicitii rationes defendendâ Religionis veritate potiores unquam nobis fuisse, nec conjungendis eorum animis, qui *Protestantium* vel amici ac defensores, vel saltem non hostes essent, antiquius nos quicquam habuisse. Quo graviore animi dolore commovemur, quoties annuntiatum est, *Protestantium* Principes ac Civitates quæ sibi mutuo amicissimæ summæque concordæ esse deberent, suspectos inter se esse & non optimè animatos; vos præsertim Regemque *Sueciæ*, quibus fortiores *Orthodoxa* fides defensores non habet, neque socios nostra *Respub.* sibi conjunctiores, videri non aequè ac consuevistis vobis invicem confidere, immo iudicia quædam vel nascentis inter vos dissidii, vel vacillantis amicitia hæud obscura apparere. Causæ quæ fuerint utrinque, & usque quo progressâ animorum alienatio sit, ignotum esse nobis profiteamur: veruntamen hæud potuimus quin gravem sane molestiam animo caperemus ex ipsis initiis vel minimæ dissensionis inter fratres coortæ, ex qua tantum creari *Protestantium* rebus discrimen necesse sit; quæque si ingravesceret (quod Deus ne siverit) quantum inde *Reformatis Ecclesiis* periculum impenderet, quanta triumphandi materies inimicis nostris, & *Hispanis* potissimum daretur, latere vestram prudentiam usumque rerum solertissimum non potest. *Hispano* certe, tantum hinc fiducia tantum spiritus accessit, ut non dubitaverit per Legatum suum apud vos commorantem, sua vobis consilia, idque de summa *Reip.* vestræ audacissimè obtrudere: & partim injecto renovandi belli metu terrere, partim ostentatâ utilitatis falsâ specie sollicitare vestros animos est ausus, ut relictis ejus hortatu amicis vetustis ac fidelissimis, *Gallo, Anglo,* atque *Sueco*, arctissimam cum hoste ac tyranno quondam vestro, pacto nunc scilicet, & quod maxime metuendum est, blandiente, coire societatem velletis. Sane qui ex hoste inveteratissimo, arreptâ tam levi occasione pro consiliario repente vestro se gerit, quid est quod iste sibi non sumeret, quò non audaciæ progredetur, si cernere id semel oculis possit quod nunc animo duntaxat concipit atque molitur, discordiam nempe inter *Protestantes* ac bellum intestinum. Nescii non sumus, vos, pro sapientia vestra, qui sit *Europa* universæ status, quæ *Protestantium* præsertim conditio sæpius cum animis vestris cogitare; *Helvetiorum* Pagos *Orthodoxam* fidem sequentes novorum motuum à popularibus suis fidem *Papæ* sequentibus jam jamque ciendorum expectatione suspensos teneri, ex eo vix dum bello emerfos quod Religionis planè causâ ab *Hispano*, qui hostibus eorum & duces dederat & pecuniam suppeditaverat, conflatum est atque accensum; *Vallium Alpinarum* incolis consilia *Hispanorum* eandem rursus machinari eandem atque perniciem quam superiore anno crudelissimè intulerunt; *Protestantes Germanos* sub ditione *Cæsaris* gravissimè vexari, sedesque Patrias ægrè retinere; Regem *Sueciæ* quem Deus, uti speramus, fortissimum religionis *Orthodoxæ* propugnatorem excitavit, cum potentissimis *Reformatæ* fidei hostibus bellum anceps atque asperissimum totis regni viribus gerere; vestris *Provinciis* infesta vicinorum *Papistarum*, quorum princeps *Hispanus* est, nuper icta fœdera minitari; nos denique indicto *Hispanorum* Regi bello esse occupatos. In hac rerum inclinatione si qua inter vos Regemque *Sueciæ* discordia existeret, *Reformatarum* tota *Europa Ecclesiarum* quam miseranda conditio esset quæ immanium hostium crudelitati ac furori objicerentur? Hæc nos cura hæud leviter tangit; eundemque vestrum esse sensum confidimus, proque vestro in communi *Protestantium* causa præclaro semper studio, utque pax inter fratres eandem fidem eandem spem sequentes intemerata ferretur, vos vestra consilia ad has rationes esse accommodaturos, quæ cæteris quibuscunque anteponendæ sunt, nec quod paci inter vos *Sueciæque* Regem stabiliendæ possit conducere, quicquam esse omisiuros. Qua in re si nos usus ullius esse possumus, quantum apud vos vel autoritate vel gratiâ valemus, nostram vobis operam libentissimè profiteamur, *Sueciæ* quoque Regi eandem deferre paratissimi, ad quem etiam Legationem quamprimùm mittere in animo habemus,

quæ

quæ hac de re quid nostræ sententiæ sit, exponat. Deumque vestros utrinque animos ad moderata consilia flexurum esse speramus, vosque cohibiturum, nequid ab alterutrâ parte fiat quod irritare possit, remque ad extrema deducere: sed ut contrâ, pars utraque remove vellet quicquid alterutri offensum aut suspiciosum esse queat. Id si feceritis, & hostes frustrabimini, & amicis solatio eritis, & vestræ denique salutis *Reipubl.* quàm optimè prospicietis. Hoc etiam uti persuasissimum sit vobis rogamus, duros nos esse operam, quoties facultas oblata erit, uti nostrum erga *Fœderatas Belgii Provincias* summum studium benevolentiaque appareat. Deum proinde assiduis precibus obtestamur, ut vestram *Reip.* pace, opibus, libertate, atque imprimis *Christiana* fidei amore ac vero cultu florentissimam conservare perpetuò velit.

Vestrarum Celsitudinum Potentium Studiofissimus

*Ex Palatio nostro Westmon.
die Aug. 1656.*

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Joanni Lusitaniæ Regi, S. D.

Serenissime Rex;

De undecimo Julii proximi stylo veteri sanctionem pacis à Majestate Vestra jam ratæ, à Legato vestro Extraordinario Londini transactæ, nec non arcânorum & præliminarium articulorum per *Thomam Maynardum* accepimus: perque literas à *Philippo Meadow* nostro *Olyssiponi* Internuntio eodem tempore datas, nostram etiam dictæ pacis & articulorum sanctionem, pro iis mandatis quæ à nobis eâ de re acceperat, Majestati Vestræ ab ipso redditam intelligimus: cum supradicta sanctionis instrumenta ineunte Junio proximo vicissim data acceptaque fuissent, adeo ut nunc inter utramque gentem pax firmissima sancita sit. Quâ ex pace nos quidem voluptatem haud mediocrem percipimus; propterea quòd eam & communi utriusque gentis utilitati fore arbitramur, hostiumque communium haud levi detrimento: qui ut prioris fœderis turbandi rationem aliquam primò invenerunt, ita nunc ne idem instaurari fœdus posset, intentatum nihil reliquerunt. Neque dubium nobis est quin suspicionum utrinque offensionumque inter nos materiam creandi occasionem nullam prætermiffuri sint. Quas nos quidem, quantum in nobis est, quàm longissimè amovere animo nostro ita constanter decrevimus, immo ut majorem indies mutuam fiduciam hæc nostra pariat necessitudo, tam vehementer cupimus, ut eos pro hostibus habituri simus, qui ullis artibus amicitiam nostram imminuere conabuntur inter nos nostrosque populos hac pace stabilitam; eundemque esse Majestatis Vestræ animum ac voluntatem facilè nobis persuademus: Cumque placuerit Majestati Vestræ suis in literis ad nos quarto & vigesimo Junii stylo novo datis, & diebus aliquot post instrumentum confirmatæ pacis datum atque acceptum nostro Internuntio traditis, clausularum quarundam hujus fœderis mentionem facere quas aliquantum immutatas velit, ut quæ huic *Reipublica*, quemadmodum Majestas Vestra censet, levis admodum sint momenti, *Portugalliæ* Regno maximi, peculiari tractatione agere iis de rebus quæ à Majestate Vestra proponuntur, & si quid præterea fœderi stabiliendo vel etiam arctius obstringendo conducere alterutri parti videbitur, parati erimus: in qua Majestatis Vestræ, sui que populi haud secus atque nostri, ut utrisque æquè satisfiat, rationem habebimus: atque hæc omnia *Olyssiponi* an *Londini* agitanda ac transigenda sint, vestra optio erit. Verùm hoc fœdere jam rato, signisque gentis utriusque ritè obsignato, dato denique vicissim atque accepto, immutare partem ejus ullam idem esset atque totum rescindere; quod Majestatem Vestram minimè velle pro certo habemus. Majestati Vestræ fausta omnia ac prospera exoptamus.

*Ex Palatio nostro Westmonasterii.
Augusti die 1656.*

Majestatis Vestræ Studiofissimus

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Joanni Lusitaniæ Regi, S. D.*

Serenissime Rex ;

Perlatum ad nos est facinus illud inhumanum ac nefarium, quo cædes *Philippi Meadows* Internuntii apud vos nostri, transigendæ pacis causâ à nobis missi attentata est : cujus atrocitas tanta fuit, ut Divino plane Numini atque tutelæ ejus conservatio attribuenda sit. Nosque ex literis Majestatis Vestræ *sexto & vigesimo Maii* proximi ad nos datis, perque *Thomam Mlynardum* nobis rediditis, permotam facti indignitate Majestatem Vestram de authoribus jussisse quæri intelligimus, ut supplicium de iis, pro eo ac meriti sunt, sumatur. Verùm comprehensos esse ullos ex iis, aut justia vestra hac in parte quicquam effecisse nondum accepimus. Quapropter nostrum esse duximus palam significare, tentatum illud facinus barbarum, & partim commissum quàm indiguè feramus : atque adeo à Majestate Vestra postulamus, ut ab illius facinoris authoribus, sociis, ministris supplicium debitum repetatur : Et quo hoc maturius fiat, ut honestissimi integerrimique viri, quique gentis utriusque paci quàm maximè student, huic quæstioni præficiantur, quo res penitèns investigari, ramque in autores sceleris quam in ministros severiùs animadverti possit. Id nisi fiat, neque Majestatis Vestræ justitia, neque nostra hujusque Reipub. existimatio vindicari, neque conservandæ inter utramque gentem amicitia ulla ratio firma esse poterit. Majestati Vestræ foelicia faustaque omnia precamur.

*Ex Palatio nostro Westmonasterii
Aug. die 1656.*

*Majestatis Vestræ Studiosissimus
Oliverius Protektor Reipub. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Illustrissimo Domino Comiti Mirano, S. D.*

Illustrissime Domine ;

Singulare tuum erga me atque hanc Rempub. studium haud mediocriter nos demeruit, tibi que devinxit : id vestris ex literis 25 Junii proximi ad me scriptis facile perspexi, tum etiam ex iis quas ab Internuntio nostro *Philippo Meadows* conficiendæ pacis causâ ad *Lusitania* Regem à nobis missò, accepi : quibus is de eximio vestro studio atque opera in hac pace transigenda abundè nos docuit : hujus novissimam sanctionem & accepi libentissimè, mihi que persuadeo fore, ut neque collatæ in hanc pacem operæ tuæ, neque in *Anglos* benevolentia, neque fidei erga Regem hac in te spectatæ unquam te pœniteat : quandoquidem, annunte Deo, sperandum est, hanc pacem & utrique genti permagna emolumenta, & hostibus incommoda haud exigua esse allaturam. Quod solum in hoc negotio triste atque infaustum accidit, fuit illud facinus in Internuntium nostrum *Philippum Meadows* nefariè susceptum atque tentatum : Cujus in occultos auctores haud segnus inquiri oportuit quam in manifestos sceleris ministros : neque de Regis vestri justitia ac severitate in tanto scelere puniendo neque de tuâ cum primis ad eam rem operâ, ut qui fas piùmque colas, & pacis inter utramque nationem studiosus fueris dubitare possum : quæ quidem stare nullo modo potest, si facta hujusmodi nefaria impunita atque inulta ibunt. Verùm tua facinoris illius nota detestatio facit ut neesse mihi non sit plura de hac re in præsentia dicere. Cum itaque de meâ erga te benevolentia quam & rebus omnibus demonstrare paratissimus ero, certio rem te fecerim, extremum illud est, ut te tuaque omnia Divinæ benignitati ac tutelæ à me scias esse commendatissima.

*Ex Palatio nostro Westmonasterii.
Aug. die 1656.*

*Amplitudinis Vestræ Studiosissimus
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Serenissime Rex, amice ac Fœderate charissime;

CUm eundem nobiscum animum idem consilium in Majestate Vestra esse animadvertam, *Protestantium* fidei defendendæ contra hostes ejus, hoc tempore, si unquam aliàs, infestissimos, unde est quod tam prosperis successibus vestris victoriarumque nuntiis penè quotidie lætemur, tum illud sanè vehementer doleo, quod unum lætitiæ hanc nostram turbat atque corrumpit, perferri ad nos, inter læta cætera, vestram cum *Fœderatis Belgii Provinciis* amicitiam pristinam non satis constare; remque eo deductam inter vos, in mari præsertim *Baltico*, ut ad discordiam spectare videatur. Cujus causas quidem ignorare me fateor; eventum certe (nisi Deus avertat) *Protestantium* summæ rei periculosissimum fore facile perspicio. Quapropter pro illâ arctissimâ necessitudine quæ cum utrisque vestrum nobis intercedit, proque eo, quo duci omnes imprimis debemus, Religionis Reformatæ studio atque amore, nostrum esse censuimus, quemadmodum *Fœderatos Belgii Ordines* ad pacem & æquanimi- tatem magnopere hortati sumus, ita nunc Majestatem vestram hortari. Satis superque hostium *Protestantibus* ubique est: nunquam acrioribus odiis inflammati conspirasse in exitium nostrum undique videntur. Testes *Alpina Valles* haud ita pridem miserorum cæde ac sanguine redudantes; testis *Austria* edictis nuper & pro- scriptionibus *Cæsariis* concussa; testis *Helvetia*; quid enim attinet pluribus verbis tot calamitatum recentium memoriam luctumque revocare? Hæc omnia loca quis nescit *Hispanorum* & *Romani Pontificis* consilia incendiis, cladibus, vexationibus Orthodoxorum per hoc biennium miscuisse? Si ad hæc tot mala *Protestantium* Fratrum inter se dissensio accesserit, inter vos præsertim quorum in virtute, opibus, constantia præsidium *Ecclesiis Reformatis* constitutum est maximum, quantum humanæ opis est, periclitari Religionem ipsam Reformatam, atque in summo discrimine versari necesse erit. Quod contra, si universum *Protestantium* nomen eâ quâ decet inter se fraternâ consensione perpetuam pacem coluerit, nihil omnino erit quod pertimescamus quid hostium vel artes vel vires incommodare nobis possint, quos sola nostra concordia vel propulsabit vel frustrabitur. Quapropter Majestatem vestram majorem in modum oro atque obsecro, ut ad confirmandam cum *Fœderatis Provinciis* amicitiam pristinam, si qua in parte collapsa est aut imminuta, propensum atque benignum animum asserre velit. Siquid est in quo mea opera, fides, diligentia ad compositionem usui esse possit, eam omnem vobis profiteor atque defero. Deus modò aspiret, faustumque esse jubeat, quod cum summa felicitate cursuque perpetuo rerum prosperarum Majestati vestræ exopto.

*Ex Palatio nostro Westmo-
nasterii, die Aug. 1656.*

*Majestatis vestra Studiosissimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protector Reip. Angliæ, &c. Ordinibus Hollandiæ.*

Excelsi & Præpotentes Domini, amici charissimi;

Demonstratum est nobis à *Gulielmo Coepero Pastore Londinensi*, civèque nostro, *Joannem le Maire Amsterodamensem* focerum suum, ante annos circiter triginta tres rationem quandam excogitasse, qua *Reip. vestræ* reditus, sine ullo populi onere, multo auctiores fierent; factaque cum *Joanne van den Brook* societate partiendi inter se præmii quod ex illo invento suo reportassent, id autem erat parvi Sigilli in *Provinciis* constitutio, ob hoc *Celsitudines Vestras Præpotentes* supradictò *van den Brook* ejusque posteris tria millia Geldricorum (quæ trecentas libras valent) in singulos annos pensitanda spondidisse: jam verò, etsi inventa illa parvi sigilli ratio facilis admodum & expedita reperta est, magnosque ex eo tempore reditus *Celsitudinibus Præpotentibus* vestris, nonnullisque vestris *Provinciis* retulit, tamen ad hodiernam usque diem, quamvis multâ sollicitatione petitum, illius pacti præmii nihil dum adnumeratum esse: unde postquam supra-

supradictis *van den Brook & le Maire* longarum dilationum pertaxum est, actionem illam in supradictum *Gulielmum Cooperum* civem nostrum jure esse translatam : qui cum fructum industriæ Soceris sui percipere cupiat, ad nos per libellum supplicem se contulit, ut hanc ejus postulationem *Celsitudinibus vestris Prapotentibus* commendare vellemus ; quod ei non esse denegandum centuimus. Quapropter *Celsitudines Vestras Prapotentibus* amicè rogamus, uti petitionem supradicti *Gulielmi Cooperi* ea de re benignè audire velitis, pactumque industriæ præmium atque stipendium tam justum, & pro numero tot annorum præteritorum & annua deinceps pensione solvendum curare. Quod cum non dubitemus quin *Celsitudines Vestre Prapotentibus* libenter facturæ sint, utpote & justum & monificentiam vestra dignum, parati & nos vicissim erimus, vestris quoque popularibus in postulatis suis, quoties nobis edentur, æquè propenso animo favere.

Vestrarum Celsitudinum Prapotentium Studiofissimus

Ex Palatio nostro Westmonasterii.
die Septemb. An. 1656.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Ludovico
Gallie Regi.

Serenissime Rex, amice ac Fœderate charissime ;

INviti facimus ut Majestatem Vestram de suorum injuriis post pacem instauratam toties interpellemus : verum & vos factas nolle confidimus, & nos nostrorum querimoniis deesse non possumus. Navem *Antonium Diepenscm* ante fœdus jure captam, ex Judicum sententia Curie nostræ maritimæ præsentium facile constat. Ejus prædæ partem quatuor millia plus minus coriorum *Robertus Brunus* Mercator *Londinensis* ab iis qui auctioni præfuerunt, quod & ipsi testantur, coëmit : ex iis circiter ducenta cum *Diepam* advecta post ratam pacem Coriario cuidam *Diepensi* vendidisset pecuniamque redegisset, eam pecuniâ in manibus procuratoris sui occupata atque retenta, litem sibi impingi, suumque jus illo in foro se obtinere non posse queritur. Quocirca Majestatem Vestram rogandum censuimus, ut ad Consilium suum de re tota referri velit, pecuniamque illam iniquissima lite extricari. Etenim si ante pacem facta & judicata, post pacem rursus in controversiam atque judicium vocabuntur, quis sit fructus fœderum futurus, non videmus. Verum hujusmodi querelarum nullus finis erit, nisi in fœditragos hosce tam frequentes exemplum aliquod severitatis maturè statuatur : id quod Majestati Vestræ quamprimùm curæ fore speramus ; Quam Deus interim tutelâ sua sanctissima dignetur.

Ex Palatio nostro Westmonasterii.
die Septemb. An. 1656.

Majestatis Vestræ Studiofissimus

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Joanni
Lusitaniæ Regi.

Serenissime Rex ;

TRansacta jam feliciter inter hanc Rempub. *Lusitaniæque* Regnum pace, nec non ad commercium quod attinet, recte atque ex ordine cautum atque sancitum cum sit, necessarium esse duximus *Thomam Maynardum*, à quo hæc literæ perferuntur, ad Majestatem Vestram mittere ; qui Consulibus munere negotiario vestra in ditione, ad mercatorum res rationesque ordinandas fungatur. Cum autem hoc sæpius usu venire possit, ut adeundi Majestatem Vestram fieri sibi copiam nonnunquam postulet, tam de commercio quam aliis de rebus quæ nostra hujusque Reip. interesse possint, à Majestate vestra petimus, ut illi, quoties audito opus sit, benignum velitis aditum atque aurem præbere ; id vestræ erga nos benevolentiam pro argumento singulari atque indicio habebimus : interim Majestati vestræ Deum Opt. Max. fortunare omnia volumus.

Ex Aula nostra Westmonasterii.
die Octob. 1656.

Majestatis vestræ Studiofissimus

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.
Succorum

Succorum Regi.

Serenissime Potentissimeque Rex;

Tametſi ea eſt ſolita Majeſtatis veſtræ & ſpontanea in viros bene meritos benevolentia, ut omnis eorum commendatio ſupervacanea poſſit videri, tamen nobilem hunc virum *Gulielmum Vavaſorem Equitem auratum*, Majeſtatis Veſtræ ſub ſignis merentem, & ad vos jam proficiſcentem nolumus ſine noſtris ad Majeſtatem Veſtram literis dimittere. Quod eo libentius fecimus, poſteaquam ſignificatum nobis eſt, jam pridem eum, Majeſtatis Veſtræ auſpicio ſecutum, multis in præliis veſtra cauſa ſuum ſanguinem proſuſiſſe: adeo ut *Succorum* Reges proximi ob militarem ejus peritiam, operam que tæpe in bello ſtrenuè navatam, eum agro & annuis penſionibus veluti virtutis præmio remuneraverint. Neque verò dubitamus quin Majeſtati veſtræ in hodiernis bellis permagno ſit uſui futurus, cum ſit fide ac bellicarum rerum ſcientia jamdiu ſpectata. Eum itaque Majeſtati Veſtræ, pro eo ac meritis eſt, commendatum cupimus; ſimulque rogamus, ut quæ illi præterita ſtipendia proceſſerint, ſolvantur. Hoc nobis erit gratiſſimum; nec gratificari viciffim Majeſtati Veſtræ, quoties facultas erit, gravabimur, cui faulta omnia ac proſpera exoptamus.

*Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii.
die Octob. An. 1656.*

*Majeſtatis veſtræ Studioſiſſimus
Oliverius Proteſtor Reip. Angliæ, &c.*

*Oliverius Proteſtor Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Principi Joanni
Luſitanie Regi. S. D.*

Sereniſſime Rex, Amice ac Fœderate Chariffime,

Exhibuit nobis libellum ſupplicem *Thomas Nauclerus*, civis noſter, in quo oſtendit, ſe An. 1649. & 1650. cum navi ſua, cui nomen *Scipioni*, quardringentarum amphorarum, & cui ipſe præfuit, ſocietati *Braſilienſi* operam navaffe; eam navem cum onere toto & apparatu, Majeſtatis Veſtræ juſſu ereptam ſibi eſſe: unde damnum homini factum, præter amiſſum ex tanta ſorte ſexennii lucrum, Commiſſarii ex fœdere ad decidendas controverſias utrinque dati plus ſeptem millibus librarum noſtrarum, ſive bis totidem *Milreis Luſitanicis* æſtimarunt; quemadmodum & ad nos retulerunt. Quod detrimentum tam grave cum ſupradictum *Thomam* vehementer affligerit, coactus ad repetendas ex fœdere res ſuas, *Olyſſipponem* navigare, petiit ſuppliciter à nobis, ut literas noſtras hac de re ad Majeſtatem veſtram ſibi daremus: nos, tametſi in communi cauſa mercatorum, quibus à Societate *Braſilienſi* debebatur, ſuperiore anno ſcripſimus, tamen ne cui noſtram opem poſcenti deſuiſſe videamur, Majeſtatem veſtram pro amicitia rogamus, ut hujus nominatim hominis ratio habeatur; utque velit Majeſtas veſtra ſuis omnibus ita præcipere, ut ne quid obſtare poſſit quo minus is in ea urbe, quod ſibi à Societate *Braſilienſi* vel aliunde debetur, ſine ullo impedimento exigere, & ſine morâ poſſit recuperare. Deus Majeſtatem veſtram perpetua felicitate augeat; noſtramque amicitiam faxit quàm diuturnam.

*Ex Palatio noſtro Weſtmonaſterii
die Octob. An. 1656.*

Majeſtatis Veſtræ Studioſiſſimus

Oliverius Proteſtor Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius *Protect. Reipub. Angliæ, &c. Illustri & Magnifico Civitatis
Hamburgensis Senatui. S. D.*

Amplissimi, magnifici & spectabiles Viri, Amici charissimi;

GRavem detulerunt ad nos querimoniam *Jacobus & Patricius Hays* cives hujus *Reip.* se, sui fratris *Alexandri*, qui intestatus diem obiit, hæredes legitimum cum sint, atque ita ipsius Curia vestrae sententiã ante annos duodecim secundum se latã contra fratris viduam pronuntiati fuissent, bonaque defuncti fratris cum fructibus exceptã solùm viduæ dote, adjudicata sibi ex eo judicio essent, non potuisse tamen hætenus, neque pro suo jure, neque literis *Caroli* olim Regis eadem de re scriptis ullum laborum suorum ac sumptuum ex ea sententia fructum consequi: obesse sibi scilicet potentiam atque opes *Alberti van Eizen Decurionis* apud vos primarii, apud quem bonorum pars maxima deposita est; eum agere omnia, ne ea bona hæredibus restituantur. Elusi, ac dilationibus confecti, summam denique ad inopiam redacti supplicant nobis ne se negligamus tantis injuriis fœderatã in civitate oppressos. Quod nos cum officii imprimis nostri intelligamus esse, ut nequis civis noster præsidium suis rebus, atque susceptum patrocinium in nobis requirat, petimus quod a civitate vestra videamur facile impetrare posse, ut sententiam ipsimet vestram hisce fratribus ratam esse velitis; neque per causam provocationis ad *Spirensẽ Cameram*, vel primò simulatã vel nunc irritã, moram justitiæ fieri diutiùs patiamini. Nam de summa ipsius causæ jurisperitorum nostrorum sententias requisivimus; unãque descriptas obsignatasque ad vos misimus. Quod si rogando nihil proficitur, erit necessariò, idque ex consueto jure gentium, quod tamen minimè vellemus, ad reciproca deveniendum: id ne accidat, vos pro vestra prudentia provisuros esse confidimus.

Amplitudinum vestrarum studiosissimus,

*Ex Palatio nostro Westmonasterii,
die Octob. 16. an. 1656.*

Oliverius, *Protector Reipub. Angliæ, &c.*

Oliverius *Protector Reipub. Angliæ, Serenissimo ac potentissimo Principi
Ludovico Gallie Regi, S. D.*

Serenissime potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate charissime;

Pervenisse ad Majestatem vestram literas nostras arbitramur, *Maii quarto decimo* superioris anni datas: in quibus *Joannem Dethicum*, eodem anno *Londini* urbis præfectum, & *Gulielmum Wakefield* mercatorem, per libellum supplicem nobis ostendisse scripsimus, navem *Jonam* suis mercibus onustam, quæ *Ostendam* veherentur, *Dunkirkam*, quæ tum temporis in *Gallica* dirione erat, à prædone quodam *Caroli Stuarth* filii auspiciis piraticam faciente ex ipso *Thamesis* ostio fuisse abreptam: se, cum ex edictis vestris vestrique consilii decretis, quibus erat cautum, nequa navis *Anglorum* ab hostibus *Parlamenti* capta vestris portibus recipere-
tur, venalisve esset, à Domino *Lestrado* illius oppidi præfecto postuissent ut reddi sibi navem suam atque bona juberet, responsum ab eo tulisse, sanè neque viro primario dignum, neque eo qui Regi suo satis dicto audiens videretur, se scilicet ab Rege *Gallie* ob navatam in bello operam hanc præfecturam præmio accepisse; curaturum proinde uti ea quàm maximè quæstui sibi sit: per fas videlicet ac nefas; id enim minime laborare videbatur. Quasi verò hanc præfecturam atque Provinciam Majestatis vestrae dono accepisset, ut focios juxtã spoliaret, vestraque edicta in eorum gratiam promulgata pro nihilo haberet. Quod enim Rex *Gallie*, si maximè ab hostibus factum contra nos voluisset, facti tamen participes suos esse vetuit, id regius præfectus contra regium interdictum non modo fieri est passus, ut nos vestris in portibus diriperemur, prædæque effemus, verum etiam ipse diripuit, ipse prædæ habuit, seque facti authorem palam professus est. Hoc itaque responso mercatores infecto negotio irriti atque elusi discessere: nosque hæc itidem superiore anno Majestati vestrae per literas significavimus successu licet haud multo meliore; nihil dum enim responsi ad eas literas habuimus. Quod non habuerimus accidisse id credimus, propterea

rea quòd eo tempore Præfectus ille apud exercitum in *Flandria* fuit ; nunc in urbe ipsa *Parisiarum* degit, vel potius per urbem perque aulam nostrorum spoliis locupletatus impunè volitat. A Majestate igitur vestra nunc denuò id petimus quod ipsius Majestatis vestræ interest in primis providere, nequis ad sociorum injurias edictorum regionum contempionem audeat adjungere : sed neque ad Legatos five Commisarios de controversiis communibus utrinque dandos rejici propriè hæc causa poterit ; quandoquidem hîc non sociorum jus duntaxat, sed auctoritas ipsa vestra Regiique nominis reverentia agitur. Illud enim mirum fit, si mercatores damna sua molestiùs quàm Majestas vestra sui ferat imminutionem. Eam si non serat, eadem operâ simul perficiet, ut neque amicissimorum de Repub. nostra edictorum poenituisse, neque in suorum injuriis connivisse, neque nostræ postulationi non tribuisse quod par sit videatur.

*Ex Aula nostra Westmonasterio,
die Novemb. an. 1656.*

*Majestati vestra voluntate, amicitia, fœdere
devinctissimus,*

Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius Protect. Reipub. Angliæ, &c. Serenissimo potentissimoque Principi Frederico III. Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regi ; Duci Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ, & Dithmarsicæ ; Comiti in Oldenburg & Delmenhorst, &c. S. D.

Serenissime potentissimæque Rex, Amice ac Fœderate charissime ;

Literas Majestatis vestræ sexto decimo *Februarii Hafniæ* datas ab ornatissimo viro *Simone de Petkum*, Oratore apud nos vestro, accepimus. Iis perlectis, & voluntatis erga nos vestræ præclara significatio, & ipsius rei, de qua scriptum erat, pondus usque eò nos permovit, ut statim ad Majestatem vestram mittere qui mandatis nostris instructus, nostra consilia vobis hac de re plenissime exponeret, in animo haberemus. Et quanquam idem nobis etiamnum animus manet, hæc tamen idoneum aliquem cum iis mandatis dimittere, quæ gravissimum hujusmodi negotium postularet, non potuimus ; quemadmodum jam brevi facturos non esse speramus. Interea non omittendum diutiùs existimavimus Majestatem vestram certiore facere, præsentem rerum in *Europa* statum haud mediocri nos curâ ac cogitatione sollicitos tenuisse : cum ab aliquot jam annis summè cum dolore videamus *Protestantium* Principes ac civitatum Primores (quos ex communi *Religionis* atque salutis vinculo omnem sese mutuò confirmandi ac defendendi inire rationem oporteret) inter se indies magis magisque infirmè animatos, quid quisque moliat, quidve struat, suspectum habere ; metum amicis, spem hostibus præbentes, inimicitias atque dissidia potius hac rerum inclinatione portendi, quam firmum invicem animorum consensum, ad præsidium mutuum ac defensionem. Atque hæc quidem sollicitudo eo altiùs animo nostro insedit, quo magis in Majestate vestra, Regeque *Sueciæ* adhuc aliquid residere mutuae fœderationis videtur ; vel saltem non eam existere voluntatum conjunctionem quam communis nostrum omnium in *Orthodoxam* religionem amor ac studium flagitaret ; dum Majestati vestræ injecta sorte aliqua suspicio est, fore ut ab Rege *Sueciæ* detrimentum aliquod ditionis vestræ commerciis afferatur ; suspicante vicissim *Suecorum* Rege, ne per vos & bellum, quod nunc gerit, difficilius, & contrahendarum societatum ratio impeditior sibi reddatur. Non præterit Majestatem vestram, pro ea summa prudentia quam adhibere suis omnibus in rebus solet, quantum discriminis *Protestantium* summæ rei impendat, si istiusmodi suspensiones inter vos diu versentur ; quanto magis, quod Deus avertat, si quod hostilitatis indicium erumperet. Utcumque hæc se habeant, nos, quemadmodum & *Suecorum* Regem, & *Fœderati Belgii Ordines* ad pacem & moderata consilia magnopere hortati sumus (adeoque redintegrari inter eos pacem atque concordiam vehementer gaudemus, nam & capita quoque illius fœderis à *Dominis Ordinibus* transmissa ad nos sunt) ita nostras esse partes duximus, nostræque amicitia quam maxime convenire, ut qui sensus noster his de rebus sit, Majestatem vestram ne celaremus (præsertim cum ut ita faciamus, Majestatis vestræ literis amicissimis tam studiose invitetur ; id quod etiam benevolentia erga nos vestræ pro

argu-

argumento singulari fanè habemus atque amplectimur) vestraque Majestati ante oculos poneremus, quantam nobis necessitatem, qui *Protestantium Religionem* sequimur, divina providentia imposuerit colendi inter nos pacem, idque nunc maximè, cum hostes nostri acerrimè, si unquam alias, rem gerere, & conjurasse undique in perniciem nostram videntur. *Valles Alpinas* miserorum nuper incolarum cæde ac sanguine madentes commemorare nihil attinet; nec conquassatam per eosdem dies *Cæsareis* proscriptionibus atque edictis *Austriam*; nec denique contra *Helvetios Protestantes Helvetiorum Papistarum* infestos impetus. Quis nescit *Hispanorum* dolos ac machinationes per hosce aliquot annos hæc loca omnia incendiis, ruinis, cladibus *Protestantium* permiscuisse? Si ad hæc mala *Reformatorum Fratrum* inter se dissensio velut cumulus accedat, inter vos præsertim qui nostrarum virium tanta pars estis, & in quibus tantum præsidii ac roboris *Protestantium* dubiis temporibus comparatum atque repositum est; quod ad opem humanam attinet, pessum ire *Protestantium* res, & in extremo discrimine atque occasu versari necessè erit. Quod contra, si pax constet inter vos vicinos, cæterisque *Orthodoxos* Principes, si concordia fraternæ omni ex parte studeatur, non erit cur, Deo bene juvante, vel vim vel versutiam nostrorum hostium pertimescamus; quorum conatus nostra sola consensio vel dissipabit vel frustrabitur. Neque vero dubitamus quin Majestas vestra ad hanc pacem beatam impertiri suam operam, quam potest maximam, & libens velit & velle desitura non sit. Qua in re ipse etiam communicare consilia cum Majestate vestra atque conjungere paratissimus ero; utpote & veram amicitiam professus, & cui non solum pactam inter nos tam auspiciò servare pacem deliberatum omnino sit, verum etiam necessitudinem hanc, quæ nunc intercedit, prout Deus facultatem dabit, arctiori vinculo constringere. Idem Deus interim Majestati vestrae secunda ac prospera omnia concedat.

Majestati vestrae amicitia, fœdere ac voluntate conjunctissimus,

Dabantur ex Aula nostra Westmonasterii. Decemb. an. 1656.

Oliverius Protect. Reipub. Angliæ, &c.

Oliverius Protect. Reipub. Angliæ, &c. Serenissimo Illustrissimoque Principi ac Domino, Domino Gulielmo Hassiæ Langravio, Principi Herefeldiæ, Comiti in Cattimelboco, Decia Ligenhain, Nidda & Schaumburgo, &c.

Serenissime Princeps;

AD literas Celsitudinis vestrae non sic altero post anno, quod prope jam pudet, rescipissemus nisi nos admodum invitos permulta fanè, eaque gravissima, quorum curam, pro nostro in Repub. munere, differre non potuimus, interpellassent. Quæ enim literæ debebant esse nobis gratiores, quam quæ à Principe religiosissimo, majoribus quoque religiosissimis orto, de pace Religionis, deque concordia Ecclesiarum concilianda sunt scriptæ; quæ etiam literæ eundem planè animum, idem pacis Christianæ promovendæ studium non solum suo, verum etiam universi ferè orbis Christiani opinione ac judicio, & ipsæ nobis tribuant, & universim attributum esse gratulantur? Et nos quidem per tria hæc olim regna quid hac in parte simus conati, quidque hortando, ferendo, præeundo, divino maximè auxilio, effecerimus, & norunt nostri plerique, & in summa conscientia tranquillitate sentiunt. Eandem præsertim *Germania* totius *Ecclesiis*, ubi acrius ferè, jamque diu nimis diffidetur, pacem optavimus; perque nostrum *Duræum* hoc idem multos jam annos frustra molientem siquid eam in rem nostrâ operâ conferre posset ex animo detulimus. In eadem nos etiam sententia permanemus; eandem illis *Ecclesiis* fraternam inter se charitatem optamus: sed quam sit hoc arduum conciliandæ pacis negotium inter ipsos pacis, ut præ se ferunt, filios, summo cum dolore fati superque intelligimus. Nam ut utrique *Reformati* nempe & *Augustani*, in unius *Ecclesiæ* communionem aliquando coalescant, sperandum vix est; suam utrique sententiam ne possit vel voce vel scriptis defendere, prohiberi sine vi non poterunt; vis autem cum pace *Ecclesiasticâ* consistere non potest: hoc tantum se sinant exorari qui dissentiant, ut humanius saltem & moderatius velint dissentire, nihiloque minus inter se diligere; utpote non hostes sed fratres in levioribus licet dissentientes, in summa tamen

men fidei conjunctissimos. Hæc nos inculcando, hæc suadendo nunquam defatigabimur ; quod ultrâ est, humanis neque viribus neque consiliis datur : Deus quod suum solius suo tempore perficiet. Tu interim, Serenissime Princeps, præclaram in Ecclesiâ declarationem animi tui, sempiternum sanè monumentum & majoribus tuis dignum & omnibus posthac principibus imitandum reliquisti. Nos Celsitudini vestræ, pro eo ac merita est, felicitatem cæteris in rebus quantum ipsa cupit, mentem, ea quam nunc habes, haud meliorem (quid enim potest esse melius ?) à Deo Optimo Maximo precamur.

Westmonasterio, die Martii, an. 1656.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Duci
Curlandiæ.

Serenissime Princeps ;

DE benevolentia Celsitudinis erga nos vestræ & aliâs, & tum quidem abunde nobis constitit cum Oratorem nostrum ad *Moscovia Ducem* iter facientem, & in ditione vestra per aliquot dies commorantem hospitio benignè accepisti : nunc justitiæ & æquitatis suæ haud leviora indicia daturam esse Celsitudinem vestram & suoapte ingenio & nostro rogatu confidimus. Cum enim *Joannes Jamesonius Scotus*, navis cujusdam vestræ Magister, fidelem naucleri operam septennioque cognitam vobis navaverit, seque illam navem *Balenam* sibi commissam, in ostio fluminis, ut mos est, Gubernatori vestro appellendam in portum tradidisset, eumque imperitè suo munere fungentem quod solum potuit sapius monuisse multis testibus probaverit, non ejus profecto culpâ, sed Gubernatoris vel imperitia vel pervicacia fractam esse navem nemini non liquet. Quod cum ita sit, à Celsitudine vestra majorem in modum petimus, ut supradicto *Joanni* Magistro neque illud naufragium imputare, neque eum idcirco stipendio debito velit privare; cujus spe solâ, jam altero naufragio bonis omnibus amissis, se utcumque in extrema inopia sustinet & solatur.

*Ex Aula nostra Westmonasterio,
die Martii an. 1657.*

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Amplissimis Consulibus ac Senatoribus Reip. Gedanensis, S. P. D.

Amplissimi, magnifici viri, amici charissimi ;

URbem vestram industriâ, opibus & optimarum artium studiis florentem cum nobilissimis quibusque urbibus semper esse duximus conferendam : nunc posteaquam in hoc bello, quod vestris jamdiu in finibus geritur, *Polonorum* sequi partes quam *Suecorum* maluistis, sanè & Religionis causâ quam colitis & commercii, quod cum *Anglis* vetustum jam habetis, optavimus ut ea vobis maxime consilia placerent, quæ cum Dei gloria urbisque vestræ dignitate ac splendore viderentur esse conjunctissima. Quocirca petimus pro amicitia quæ vobis cum *Anglorum Gente* multo ulu firmata jamdiu constat, & si qua in gratia apud vos nostrum quoque nomen est, ut insignem inter primos *Suecorum Duces Conismarcum*, egregium præfertim bello virum, casu & suorum prodicione mari interceptum belli legè, non acerbissimè adhuc gesti, dimittere velit, si id minus vestris rationibus convenire arbitramini, ut leniore saltem ac liberiore custodiâ habendum censeatis. Utrum horum vobis faciendum decreveritis, id profecto imprimis quod existimatione urbis vestræ dignum est decerneritis ; deinde ab omnibus præclaris belli ducibus magnam gratiam inibitis ; nos denique, quicquid id vestra interesse puratis, haud mediocri sanè beneficio devincietis.

*Ex Aula nostra Westmonasterio,
Aprilis an. 1657.*

*Vestrarum amplitudinum Studiofissimus,
Oliverius Protector Reipub. Angliæ, &c.*

Olive-

Oliverius Protector Reip. Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino Imperatori Ducique magno universæ Russiæ, Soli Domino Voladomari, Moschoæ, Novogrodi, Regi Cazani, & Astracani, Sybericæ, Domino Vobscœ, Magno Duci Smolenchii, Tuercoiæ, & aliarum, Domino ac Magno Duci Novogrodæ, Inferiorumque Regionum Chernigoi, Rezanscœ & aliarum, Domino omnis Plagæ Septentrionalis, item Domino Everscœ, Cartalinscæ, aliarumque permultarum. S. P. D.

Anglorum Genti cum imperii vestri populis, vetus amicitia, magnusque usus, id quod nemo nescit, amplissimumque commercium jamdiu fuit; illa verò virtus singularis, Imperator Augustissime, qua majoribus suis Majestas vestra longè præluceat, & quæ de ea est vicinorum omnium Principum opinio, potissimum nos movet, ut Majestatem vestram & eximio studio colamus, eique communicata cupiamus, quæ & rei Christianæ & rationibus vestris haud parum conducere, nec minus nominis vestri gloriæ servire possent existimemus. Quapropter ornatissimum virum Dominum Richardum Bradshaw, summa fide, integritate, prudentia, usuque rerum, ex aliis etiam Legationibus, nobis cognitum, ad Majestatem Vestram misimus Oratorem; qui & singulare erga vos nostrum studium, summamque observantiam vobis exponat, & supradictis de rebus agere cum Majestate Vestra possit. Eum itaque ut benignè nostro nomine accipiatis, eique ut, quoties commodum erit, liberum aditum, auresque benignas, fidem deniq; in iis omnibus quæ proposuerit aut transfegerit, eandem atq; nobismetipsis, si coram adfuissimus, præbere velitis rogamus; adeoque Majestati vestræ atque Imperio Russico fausta omnia à Deo Opt. Max. precamur.

Ex Aula nostra Westmonasterii.
die April. An. Dom. 1657.

Majestatis Vestræ Studiosissimus
Oliverius Protector Reip. Angl. &c.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stettini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliæ, &c.

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate charissime,

VIR nobilissimus Gulielmus Jepsonus, Militum Tribunus, & Parlamenti nostri Senator, cui hoc munus honori erit, quod Majestati Vestræ hæc literas dabit, certiore eam faciet quanta cum perturbatione ac dolore nuntium accepimus belli illius funesti inrer Majestatem vestram Daniæque Regem coorti; quamque nobis cordi ac studio sit, nullam nostram operam aut officium prætermittere, quoad Deus facultatem dederit; ut huic ingruenti malo remedium aliquod maturè afferatur, eaque simul calamitates avertantur, quas inferri ex hoc bello religionis causæ communi necesse erit; hoc præsertim tempore, quo adversarii nostri contra Orthodoxæ fidei professionem & professores cum consilia perniciosissima tum vires arctissimè conjungunt. Hæc atque alia nonnulla permagni ad utriusque gentis commoda rationesque publicas momenti adduxere nos, ut hunc virum ornatissimum Internuntii extraordinarii prædictum munere ad Majestatem vestram mitteremus: Quem uti amicè recipiatis, eique, iis in rebus quas cum Majestate vestra nostro nomine communicaverit, summam fidem adhibeatis rogamus; cum is sit cujus fidei atque prudentiæ nos quoque plurimum tribuamus. Simul & illud petimus, ut Majestas vestra nostram erga se resque suas benevolentiam singularem, atque studium persuasissimum sibi habeat; cujus nos argumenta certissima per omnem occasionem & propenso animo & officii paratissimis præbebitis.

Ex Aula nostra Westmonast.
Aug. An. Dom. 1657.

Majestatis vestræ amicus & Fœderatus conjunctissimus
Oliverius Protector Reipub. Angl. &c.

Excellentissimo Domino Domino de Bourdeaux, Serenissimi Regis
Galliarum Legato extraordinario.

Excellentissime Domine,

Mercatores quidam Londino-derrienses Samuel Dausonus, Joannes Campsejus, & Joannes Nevinus, per libellum supplicem Serenissimo Domino Protectori ediderunt, se, posteaquam foedus inter hanc Rempub. Regnumque Gallia redintegratum intellexerant, An. Dom. 1655. navem quandam cui nomen Anglicè *The Speedwell*, melioris ominis causâ, quam eventus ferebat, impositum, Joannes Ker Magister erat, mercibus quibusdam ex portu *Derriensi Burdegalam* convehendis onerasse; eam navem illic onere exposito, vinoque aliisque mercibus inde impositis, captam in reditu die 24 *Novembris* anni supradicti à duabus *Brestensium* Navibus armatis, quarum alteri *Adrianus Vindmian Swart*, alteri *Jacobus Jonsonus* præfuit, ab iisdem etiam in portum *Brivatem*, vulgo *Brestensem*, fuisse abductam; ibique & jure captam judicatam esse, & auctione venditam, cum mille centumque libras nostras æstimatione justâ valuisset, extra damnum mille librarum præterea datum: de quibus recuperandis omni se honesta ratione cum illius loci præfectis egisse; id sibi hæcenus frustra fuisse: se etiam moribus edictum curiæ maritimæ consecutos esse, quo citarentur in judicium qui navem illam cepissent, autem jure esse captam defendere statuissent. Edictum hoc & recte atque ordine promulgatum & redditum: idque ab ejusdem curiæ ministris publicis maturè *Domino Legato Gallia* significatum esse: cum nemo contra comparuisset, testes aliquot juratos de re judicanda interrogatos esse. Quæ res cum à Petitoribus ad Celsitudinem Domini *Protectoris* delata sit, ab eoque cognitioni atque sententiæ Concilii mandata, cumque de facto ex testimoniis juratis libello supplici adjunctis abunde constet, Petitoribusque liberum commercium *Burdegala* sit datum, mercesque illic emptæ atque impositæ vi sint in reditu ereptæ & occupatæ contra foederis fidem, ut supra demonstratum est, quis non videt hoc esse æquissimum, aut navem cum onere Petitoribus restitui, aut de damno cum captæ navis tum juris persequendi plene satisfieri? Peto igitur ab *Excellentia vestra* atque etiam Serenissimi Domini *Protectoris* nomine peto omnem velut operam dare, omnique operæ autoritatem etiam sui muneris adjungere ut primo quoque tempore horum alterutrum fiat. Cum neque in causa æquiore laborare possit, neque mihi gratiore; qui eo diligentius curasse quod mandatum mihi est videbor, quo *Excellentia vestra* maturiùs quod suum est præstiterit.

Ex Alba Aula Augusti An. Dom. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi D. Frederico Wilhelmo Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario, ac Principi Electori Magdeburgi, Prussia, Julia, Clivie, Montium, Stetini, Pomerania, Cassubiorum Vandalarumque, nec non in Silesia Crosna & Carnovia Duci, Burgravio Norinbergensi, Principi Halberstadii & Mindæ, Comiti Marcæ & Ravensbergi, Domino in Ravenstein. S. P. D.

Serenissime Princeps, Amice ac Fœderate Charissime,

CUM ea sit Celsitudinis vestræ singularis virtus & pace & bello terrarum orbe toto jam clara, ea magnitudo animi atque constantia, ut amicitiam vestram omnes fere Principes vicini ambiant, amicum & focium nemo fidelio-rem sibi aut constantiorem cupiat, ut nos quoque in eorum numero esse intelligatis qui de vobis vestrisque egregiis de *Rep. Christiana* meritis quam optimè quamque præclare sentiunt, nobilissimum virum *Gulielmum Jepsoum*, *Tribunum Militum*, & *Parlamenti nostri Senatorem*, ad vos missus, qui vobis nostro nomine & plurimam salutem dicat, & rebus vestris felicitatem omnem ometur atque exoptet; nostram denique benevolentiam summumque studium erga vestram Serenitatem verbis amplissimis exponat: eique proinde fidem, iis in rebus de quibus

quibus vobiscum egerit, eandem habeatis rogamus, ac si à nobismetipsis testata omnia atque confirmata coram essent.

Ex Aula nostra Westmonasterio. Augusti An. Dom. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Amplissimis Civitatis Hamburgensis Consulibus ac Senatoribus, S. P. D.

Amplissimi, magnifici & spectabiles viri, amici charissimi,

CUM Vir ornatissimus *Gulielmus Jepsonus, Tribunus Militum, & Parlamenti nostri Senator*, ad *Suecorum Regem Serenissimum* à nobis missus vestram per urbem iter faciat, in mandatis dedimus, uti vos quoque ne præteriret nostro nomine infalutatos; neque non rogatos, ut si qua in re vestra autoritate, consilio aut præsidio opus sibi esse judicaverit, ei quibus rebus potestis præstò esse velitis. Id quo libentius feceritis, eo majorem à nobis iniisse vos gratiam intelligetis.

Ex Aula nostra Westmonasterio. die Augusti An. Dom. 1657.

Amplissimis Civitatis Bremensis Consulibus ac Senatoribus S. P. D.

Amplissimi, magnifici & spectabiles viri, amici charissimi,

QUI noster animus erga vestram civitatem, quæque benevolentia cum propter puriorem apud vos Religionis cultum etiam propter urbis celebritatem sit, & sensistis aliàs, & quoties facultas dabitur sentietis. Nunc, cum ornatissimus vir *Gulielmus Jepsonus, Tribunus Militum, & Parlamenti nostri Senator*, ad *Serenissimum Regem Suecicæ* per urbem vestram Oratoris munere instructus iter faciat, hoc tantum in præsentia volumus, ut & vos ille peramanter perque amice nostro nomine salutet, & siquid acciderit in quo vestra ope atque amicitia usus sibi esse possit, id uti à vobis pro nostra necessitudine peteret. Qua in re non magis defuturos vos esse confido quam de nostro erga vos amore singulari ac studio dubitare debetis.

Westmonasterio ex Aula nostra. die Aug. An. Dom. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Amplissimis Civitatis Lubecensis Consulibus ac Senatoribus, S. P. D.

Amplissimi, magnifici & spectabiles viri, amici charissimi,

Gulielmus *Jepsonus* vir nobilissimus, *Militum Tribunus, & Parlamenti nostri Senator*, ad *Serenissimum Suecorum Regem* ab urbe vestra haud longe castra habentem publico munere ornatus proficiscitur. Quapropter ei per urbem vestram aut ditionem iter facienti ut omni adjumento, si opus erit, atque præsidio, pro nostra amicitia commercio, adesse velitis rogamus. De cætero & salutatos vos esse nostro nomine per amice volumus, deque nostro erga vos propenso animo ac voluntate esse per sualissimos.

Westmonasterio ex Aula nostra. die Aug. An. Dom. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Amplissimis Civitatis Hamburgensis Consulibus ac Senatoribus, S. P. D.

Amplissimi, magnifici & spectabiles viri, amici charissimi,

QUI hæc ad vos literas perfert *Philippus Meadows* Oratoris munere à nobis instructus ad *Serenissimum Danicæ Regem* per Urbem vestram proficiscitur. Eum, siquid erit, in quo vestram autoritatem adjumento sibi fore aut præsidio

existimaverit, commendatum vobis magnopere volumus. Nostraque commendatio quo solet esse apud vos pondere, eodem uti nunc fit rogamus: vobis vicissim, siquid ejusmodi occurrit non defuturi.

Ex Aula nostra Westmonasterio. die Aug. An. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Frederico Heredi Norwegiæ, Duci Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ, Ditmarsis, Comiti in Oldenburg & Delmenhorst.

Serenissime Princeps, amice Charissime,

Missus à nobis Vir domi nobilis *Gulielmus Jepsonus, Militum Tribunus, & Parlamenti nostri Senator*, ad Serenissimum *Suecorum Regem*, quod paci communi, Reique *Christianæ* felix faustumque sit, Legationem obit. Ei inter alia negotium dedimus, ut cum in itinere salutem plurimam Serenitati Vestræ nostro nomine dixisset, pristinamque nostram benevolentiam & constantissima studia significasset, ab ea quoque peteret, ut autoritate vestrâ munitus iter tutum atque commodum habere per vestram ditionem possit. Quo beneficio Celsitudo vestra nos nostraque vicissim officia majorem in modum demerebitur.

Westmonasterio ex Aula nostra. die Aug. An. 1657.

Oliverius Protector Reip. Angliæ Serenissimo Principi Ferdinando Magno Duci Hetruriæ.

Serenissime Dux magne, amice charissime,

Ostendit nobis per libellum supplicem Societas Mercatorum nostrorum qui ad oras *Mediterranei Maris Orientales* negotiantur, Præfectum quendam navis *Lodoviculi*, sive *Anglicè The Little Lewis*, nomine *Gulielmum Ellum*, cum *Alexandriæ* in *Egypto* esset, conductum à *Satrâpâ Anaphitico* ut *Oryzam, Saccharum & Caphiam*, ipsius *Turcarum* Principis in usum *Constantinopolim* aut *Smyrnæ* comportaret, classi se *Ottomanicæ* in itinere subduxisse, & contra datam fidem, navis totum onus *Liburnum* avertisse: ibi prædâ potitum nunc agere. Quod facinus, pessimi sanè exempli, cum *Christianum* nomen probro, Mercatorum fortunas degentium sub *Turca* direptionis periculo objiciat, petimus à Celsitudine Vestra, ut illum hominem comprehendi, & in custodiam tradi, navemque & bona retineri jubeat, quoad significatum à nobis erit curasse nos res illas *Turcarum* principi reddendas. Vestræ Celsitudini sicubi nostris officiis usus vicissim erit, paratissima omnia tempore fore profitemur.

*Westmonasterio ex Aula nostra
die Sept. An. 1657.*

*Celsitudinis vestra studiosissimus,
Oliverius Prot. Reip. Angliæ, &c.*

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi ac Domino D. Frederico Wilhelmo Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario, ac Principi Electori Magdeburgi, Prussis, Julis, Clivis, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalarumque, nec non in Silesia, Crosnæ & Carnovis Duci, Burggravio Norinbergenfi, Principi Halberstadii & Minden, Comiti Marca & Ravensbergi, Domino in Ravenstein.

Serenissime Princeps, amice ac Fœderate charissime,

Alteris ad Celsitudinem vestram literis per Oratorem nostrum *Gulielmum Jepsonium* aut redditis aut brevi reddendis Legationis ipsi à nobis mandata fidem fecimus; idque sine vestrarum virtutum aliqua mentione, nostræque

erga vos benevolentia, significatione facere non potuimus. Verum nequis vestra de rebus Protestantium egregiè merita, quæ summâ omnium prædicatione celebrantur, nos obiter tetigisse tantùm videamur, resumendum nobis nunc idem argumentum, nostraque officia non libentiùs quidem aut animo propensiore, aliquanto tamen prolixius deferenda Serenitati vestræ censuimus. Et meritò sanè, cum ad aures nostras quotidie perferatur, fidem vestram atque constantiam omnibus tentatam machinis, sollicitatam technis, labefactari tamen, & ab amicitia fortissimi Regis ac focii, nullo modo posse dimoveri: idque cum eo loco Suecorum res nunc sint, ut in retinenda eorum societate Celsitudinem vestram Reformatae potius Religionis causa communi, quàm suis commodis duci manifestum sit: cumque hostibus vel occultis vel jam prope imminentibus ciucta undique & penè obfessa sit, copiae ut sint validæ non tamen sint maximæ, eâ tamen firmitate animi ac robore esse, eo consilio ac virtute imperatoriâ, ut unâ vestrâ voluntate niti totius rei summa ac moles, bellique hujus maximi exitus pendere videatur: Quapropter nihil est quod dubitet Celsitudo vestra quin de amicitia nostra summoque studio polliceri omnia sibi possit; qui vel ipsi ab omni laude derelicti nobis videremur, si præclarâ istâ fide atque constantiâ, cæterisque vestris laudibus minis delectaremur, aut vobis ipsis communi Religionis nomine minus deberemus. Quòd si rebus ab ornatissimo Viro *Joanne Friderico Schlezer* Consiliario & Oratore apud nos vestro propositis respondere, pro eo ac studemus, hæctenus non potuimus (quanquam is omni assiduitate ac diligentia id agit atque contendit) conditioni rerum nostrarum hoc velit imputare Celsitudo vestra rogamus; sibi que imprimis persuadere nihil nobis esse antiquius aut opratius, quam ut vestris rationibus cum Religionis causa tam conjunctis usui quam plurimum atque subsidio esse possimus. Interim tam clara virtus ac fortitudo ne ullo tempore deficiat aut opprimatur, dignæ laude aut fructu careat Deum Opt. Max. precamur.

*Ex Aula Nostra Westmonasterio.
die Sept. An. 1657.*

*Celsitudinis Vestrae Studiofissimus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.*

*Excellentissimo Domino, Domino de Bourdeaux, Serenissimi Galliarum
Regis Legato extraordinario.*

Excellentissime Domine,

Postulavit à Serenissimo Domino *Protectore*, *Lucas Lucius* Mercator *Londinensis* de sua quadam navi, cui nomen *Maria*, quæ cum ab *Hibernia Bajonam* peregret, vi tempestatis ad *sanctum divi Joannis de Luz*, appulsa, ibi retenta & occupata est actione *Martini* cujusdam *De Lazon*; nec restituta donec à procuratoribus Mercatoribus illius satisfidaretur, se de illa navi atque onere cum *Martino* lege experturos. Tulit enim præ se *Martinus* deberi sibi grandem à *Parlamento Angliæ* pecuniam, mercium quarundam suarum nomine quæ in navi quadam *Sancti Clara* anno 1642. *Parlamentum* Auctoritate sunt retentæ. Verùm cum satis constaret, *Martinum* illum earum mercium verum dominum non esse, sed cum *Antonio* quodam *Fernandez* verorum dominorum *Richaldi & Iriati* jus persequi, diffidentibusque inter se *Martiniò & Antonio*, decreverit *Parlamentum* uti merces illæ retinerentur quoad lege esset decisum utri eorum reddendæ essent, paratufque fuerit semper *Antonius* lege agere; contra, neque *Martinus* neque pro eo quisque in judicio hæctenus comparuerit, quæ omnia ex *Luca* Petitoris libellis libello supplicis annexis liquent; iniquissimum sanè est, ut is, qui jus suum supposititium cum *Antonio* collegâ suo de alienis bonis experiri apud nos recusat, cogeret nostros homines verosque dominos de suis bonis in aliena ditione contendere: Quin idem æquitati vestræ atque prudentiæ videatur, non dubitat Serenissimus Dominus *Protector*; à quo sum jussus hanc *Luca Lucii* causam æquissimam *Excellentiæ Vestrae* singularem in modum commendare: ne *Martino* qui jus alienum apud nos persequi negligit, eo obtentu aliis eripiendi jus suum apud vos potestas detur.

Westmonasterio. die Octob. An. 1657.

Excellentiæ Vestrae Studiofissimus.

Oliverius

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Duci ac
Senatui Reip. Venetæ.*

Serenissime Dux atque Senatus, amici charissimi;

Nuntii rerum vestrarum contra *Turcas* felicissimè gestarum tam crebri ad nos perferuntur, ut nobis non sapius ulla de re ad vos scribendum, quam de insigni aliqua victoria gratulandum sit. Hanc recentissimam, & Reip. vestræ quam maxime lætam atque opportunam cupimus, & quod gloriosissimum est, *Christianorum* omnium sub *Turca* fervientium quam maxime liberatricem: Nominatim *Thomam Galileum* navis, cui nomen *The Relief*, olim præfectum, *Serenitati vestra ac Senatui*, tametsi non nunc primum, nunc tamen eo libentiùs, quò latiori tempore, quinquennalem captivum commendamus. Ei cum à vobis imperatum esset, ut cum navi sua Reip. vestræ operam navaret, solus cum multis hostium triremibus congressus, nonnullas depreffit, magnaque stragem edidit; tandem combustâ navi captus vir fortis, deque *Venetæ Rep.* tam benè meritis, quantum jam anrum in misera servitute *Barbarorum* degit. Unde se redimat facultatum nihil est; nam quicquid erar, id à *Celsitudine vestra & Senatu*, vel navis vel bonorum vel stipendii nomine deberi sibi ostendit. Verùm ut facultates non desissent; hostes tamen non alia lege dimissuros se eum profiterentur, quam si suorum aliquis, qui illis in pretio æquè sit, permutetur. Petimus itaque magnopere à *Vestra atque Senatus Celsitudine serenissima*, perit per nos senex miserrimus, captivi pater, mœroris & lachrymarum plenus, quæ nos quidem pemoverunt, ut primum quoniam ex tot prosperis præliis *Turcarum* tanta copia captorum vobis est, unum aliquem ex eo numero, quem illi accipiant, hostem vestro mittere fortissimo, nostro cive, senis mœstissimi filio unico commutare velitis. Deinde, ut quod stipendii, vel aliis nominibus ipsi à Rep. debetur; id quam primum velitis pati aut procuratori ipsius annumerandum curare. Priori quidem rogatu nostro, vel potius æquitate vestrâ effectum est, ut statim re cognitâ, putatisque rationibus constitutum esset quid debeatur: verum illum supplicationem, urgentibus fortasse aliis negotiis, nulla solutio secuta est. Nunc miseri conditio dilationem salutis diutiùs non fert: eum, si omnino salvum vultis, danda opera est, ut squalore illo carceris teterrimo quamprimum liberetur. Id sine mora, sine hortatu etiam nostro humanissimâ voluntate vestrâ facturos vos esse confidimus: quandoquidem iustitiâ, moderatione, atque prudentiâ non minus quam belli gloriâ victoriisque floretis: Atque ut diutissime floreatis, devicto hoste potentissimo, Deum Opt. Max. precamur.

*Wesimonaſterio ex Aula noſtra.
die Octob. An. 1657.*

*Celsitudinum vestrarum studioſſimus
Oliverius Prot. Reip. Angl. &c.*

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Excelsis & præpotentibus
Dominis Fœderati Belgii Ordinibus, S. P. D.*

Excelsi & præpotentes Domini, Amici ac Fœderati charissimi,

Redit ad vos Vir illustrissimus *Guilielmus Nuyſport* Legatus vester annis jam aliquot apud nos extraordinarius: sed ita redit, perito ad tempus duntaxat à vobis comite, ut eum brevi reversurum speremus. Eâ enim est fide, vigilantia, prudentia, aequitate apud nos in suo munere versatus, ut majorem in unoquoque genere virtutem ac probitatem neque nos desiderare in Legato, viroque optimo neque vos possitis; eo animo ac studio ad pacem inter nos & amicitiam sine furo & fraude conservandam, ut illo hanc Legationem obeunte quid inter nos offensionis aut scrupuli suboriri queat, aut pullulare, non videamus. Et discessum sanè ejus molestiore animo ferremus, hac præsertim rerum ac temporum inclinatione, nisi persuasissimum nobis hoc esset, neminem melius posse aut fidelius vel rerum utrobique statum, vel nostram erga *Celsitudines vestras* benevolentiam studiumque integrum coram exponere. Quapropter hunc ut Virum undiquaque præstantissimum, deque Rep. & suâ & nostrâ optime meritum accipere redeuntem velitis rogamus: sicuti & nos verissimo nostrorum

rum laudum testimonio ornatum abeuntem dimisimus prope inviti. Deus ad ipsius gloriam ecclesiæque præsidium *Orthodoxa* vestris rebus felicitatem, nostræ amicitia perpetuitatem concedat.

Celsitudinum vestrarum studios.

Westmonasti. ex Aula nostra. die Nov. An. 1657.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Excelsis & Præpotentibus Dominis*
Fæderati Belgii Ordinibus, S. P. D.

Excelsi & præpotentes Domini, amici nostri ac Fæderati charissimi;

G*eorgius Duningus* Vir nobilis, nobis est multis ac variis negotiis summâ fide, probitate ac solertiâ perspectus jam diu & cognitus. Eum, ut apud vos Oratoris munere fungatur, mittendum censuimus, mandatisque nostris amplissimè instruximus. Eum itaque amico, ut consuevistis, animo recipiatis rogamus; & quoties habere se significaverit, quod nostro nomine vestrum cum *Excelsis Ordinibus* agat, amicè audire, fidemque adhibere; & quæ vos vicissim communicanda nobis censebitis, ea omnia, sicuti rectè potestis, perinde ac si nos ipsi coram essemus, ei committere velitis. De cætero vobis vestræque Reip. ad Dei gloriam ecclesiæque præsidium secundas res omnes ex animo precamur.

Celsitudinum Vestrarum studiosissimus
Oliverius, &c.

Westmon. ex Aula nostra. die
Decemb. An. Dom. 1657.

Ordinibus Hollandiæ.

CUM ea nostræ Reip. cum vestra intercedat necessitudo, ea sint utrinque negotia, ut sine Oratore atque interprete vel hinc vel inde misso res tantæ ad utilitatem utriusque gentis constitui commodè vix possint, ex usu communi fore arbitrati sumus, ut *Georgium Duningum* Virum nobilem, multis ac variis negotiis summâ fide, probitate ac solertiâ spectatum, jam diu nobis & cognitum, eo munere instructum mitteremus: qui nostro nomine apud vos maneat, iis maxime officiis intentus, quibus nostra amicitia facta recta conservari posse quam diutissimè videatur. Hac de re cum ad *Excelsos & Præpotentes Ordines* scripsimus, tum vos quoque qui in Provinciâ vestrâ summæ rei præsidetis & *Fæderati Belgii* tanta pars estis, certiores faciendos per literas duximus; ut & nostrum Oratorem eâ ratione quâ convenit accipiatis, & quæ ille cum *excelsis Dominis Ordinibus* transfegerit, ea vobis persuadeatis peræque firma ac rata nos esse habituros, ac si ipsi rebus transactis coram interfuissemus. Deus consilia vestra & facta omnia ad gloriam suam & ecclesiæ pacem dirigat.

Westmonasterio &c. Decemb. 1657.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi*
Ferdinando Magno Duci Hetruriæ.

Serenissime Dux Magne, amice noster plurimum colende,

PERMAGNAM nobis attulere voluptatem literæ *Celsitudinis Vestræ* decimo *Nov. Florentiâ* datæ; in quibus benevolentiam erga nos Vestram eo vidimus perspectiorem, quanto res ipsæ verbis, facta promissis certiora benevolentis animi indicia sunt: quæ nempe rogavimus *Celsitudinem* vestram, juberet illum navis *Lodovici parvi* præfectum *Gulielmum Ellum*, qui fidem *Turcis* datam turpissimè fregerat, & ipsum comprehendi, & navem cum mercibus in portu retineri, quoad *Turcarum* quæ essent redderentur, ne nomen *Christianum* per istiusmodi furta labem aliquam susciperet, ea omnia, & summo quidem studio, quod satis intelligimus, scripsit *Celsitudo Vestra* se præstitisse. Nos itaque cum pro accepto be-

neficiò

neficio gratias agimus, tum hoc porrò nunc petimus, quandoquidem satisfactum iri *Turcis* Mercatores in se receperunt, ut & Præfectus ille custodiâ liberetur, & navis cum mercibus quamprimum dimittatur; ne *Turcarum* forte rationem potiore, quam nostrorum civium habuisse videamur. Interim *Celsitudinis vestrae* spectatâ voluntate erga nos singulari, & sanè gratissimâ sic libenter fruimur, ut ingritudinis noram non recusemus, nisi pari promptitudine vobis vicissim gratificandi occasionem quam primum dari nobis exoptamus, ex qua nostram quoque in reddendis officiis promptitudinem animi rebus ipsis erga vos demonstrare possimus.

Celsitudinis vestrae Studiosissimus,

*Westmonasterio ex Aulâ nostrâ.
Decemb. an. 1657.*

Oliverius, &c.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac potentissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi.*

Serenissime potentissimeque Rex, Amice ac Fæderate invictissime;

MULTA simul attulere nobis literæ Majestatis vestrae 21 Feb. in *Castris Selandicis* datæ, cur, & privatim nostrâ, & totius *Reipub. Christianæ* causâ, lætitiâ hand mediocri afficeremur: primum quod *Rex Daniæ*, non suâ credo voluntate aut rationibus, sed hostium communium artibus factus hostis, repentino vestro in intimum ejus regnum adventu, sine multo sanguine, eò sit redactus, ut, quod res erat, utiliore sibi pacem bello contra vos suscepto tandem judicaverit: deinde cum is eam nullâ se ratione citius posse consequi existimaret, quam si delata sibi jamdiu ad conciliandam pacem nostrâ operâ uteretur, quòd Majestas vestra solis Internuntii nostri literis exorata, tam facili pacis concessione ostenderit, quantum nostrâ amicitia atque gratiâ interpositâ apud se valeret: meumque imprimis in hoc tum pio negotio officium esse voluerit, ut pacis tam salutaris *Protestantium* rebus, uti spero, mox futura ipse potissimum unus conciliator atque auctor propemodum essem. Cum enim *Religionis* hostes conjunctas opes vestras alio pacto frangere se posse desperarent, quàm si vos inter vos commississent, habebunt nunc, profectò quod pertimescant, ne armorum animorumque, ut spero, vestrorum hæc inopinata conjunctio ipsis belli hujus conflatoribus in perniciem vertat. Tu interim, *Rex fortissime*, mactæ tuâ egregiâ virtute; & quam felicitatem in rebus tuis gestis victoriarumq; cursu contra *Regem* nunc socium hostes *Ecclesiæ* nuper admirati sunt, eandem in suâ rursus clade, *Deo* benè juvante, fac fentiant.

Westmonasterio ex Palatio nostro, 30 die Martii, 1658.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi Ferdinando Magno Duci Hetruriæ.*

Serenissime Princeps,

QUOD satisfacturum arbitramur *Celsitudini vestrae* de nostro classis præfecto qui ad portus vestros nuper est delatus, vestro apud nos *Oratori* respondimus: Interim per libellum supplicem nobis ostendit *Joannes Hosierus Londinensis*, cujusdam navis, cui *Domine* nomen, *Magister*, se, cum anno 1656. mense *Aprili*, navem suam ex *syngrapha* (chartam partitam *Jus* nostrum vocat) *Josepho Armano Italo* cuidam locasset, isque factas in *syngrapha* pactiones ter aperte fregisset, coactum esse demùm, ne navem suam, totumque onus ejus, fortem denique totam amitteret, more mercatorio declarata publicè ejus fraude, & in tabulas publicas relata, *Liburni* in jus eum vocare: eum autem, ut fraudem fraude tueretur, adhibitis in societatem duobus aliis negotiatoribus litigiosis, de pecunia *Thomæ* cujusdam *Clutterbuxi* sex mille octonos, confecto quodam obtentu, petitoris hujus nomine occupasse: se, post multas impensas consumptumque tempus jus suum *Liburni* obtinere non posse; ne audere quidem, propter adversariorum minas atque insidias, in judicio illic comparere. Petimus itaque à *Celsitudine*

fitudine vestra, ut cùm huic homini oppresso subvenire, tum hujus adversarii insolentiam pro consueta sua justitia velit coercere : frustra enim autoritate Principum leges essent civitatibus latæ, si vis atque injuria, cùm, ne omnino sint leges, efficere non possint, possint efficere terrore ac minis, ne quis ad eas audeat confugere. Verum in hujusmodi audaciam quin maturè animadversura sit Celsitudo vestra, non dubitamus ; cui pacem prosperaque omnia à Deo Opt. Max. precamur.

*Westmonasterio, ex Aula nostra,
die 7. April. an. 1658.*

Serenissimo potentissimoque Principi Ludovico Galliarum Regi.

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate augustissime ;

Meminisse potest Majestas vestra quo tempore inter nos de renovando fœdere agebatur ; quod optimis auspiciis initum multa utriusque populi commoda, multa hostium communium exinde mala testantur, accidisse miseram illam Convallensium occisionem, quorum causam undique desertam atque afflictam vestræ misericordiæ, atque tutelæ summo cum ardore animi ac miseratione commendavimus. Nec defuisse per se arbitramur Majestatem vestram officio tam pio, immo verò tam humano, pro eâ quâ apud *Ducem Sabaudia* valere debuit vel auctoritate vel gratia : nos certè aliique multi Principes ac Civitates, Legationibus, Literis, Precibus interpositis, non defuimus. Post cruentissimam utriusque sexus omnis ætatis trucidationem, pax tandem data est, vel potius induc-ta pacis nomine hostilitas quædam tectior : conditiones pacis vestro in oppido *Pinarolii* sunt latæ ; duræ quidem illæ, sed quibus miseri atque inopes dira omnia atque immania perpeffi faciliè acquiescerent, modo iis, duræ & iniquæ ut sint, staretur ; non statur ; sed enim earum quoque singularum falsa interpretatione variisque diverticulis fides eluditur ac violatur ; antiquis sedibus multi deji-ciuntur, religio patria multis interdicitur, tributa nova exiguntur, arx nova cervicibus imponitur, unde milites crebro erumpentes obvios quosque vel diripiunt vel trucidant : ad hæc nuper novæ copiæ clanculum contra eos parantur ; quique inter eos *Romanam Religionem* colunt, migrare ad tempus jubentur ; ut omnia nunc rursus videantur ad illorum internecionem miserrimorum spectare, quos illa prior laniena reliquos fecit. Quod ego per dextram tuam, *Rex Christianissime*, quæ fœdus nobiscum & amicitiam percussit, obsecro atque obtestor, per illud *Christianismi* Tituli decus sanctissimum, fieri ne siveris : nec tantam sæviendi licentiam non dico principi cuiquam (neque enim in ullum Principem, multo minus in ætatem illius principis teneram, aut in muliebrem matris animum tanta sævitia cadere potest) sed sacerrimis illis ficariis ne permiseris ; qui cum Christi Servatoris nostri servos atque imitatores sese profiteantur, qui venit in hunc mundum ut peccatores servaret, ejus mitissimo nomine atque institutis ad innocentium crudelissimas cædes abutuntur : eripe qui potes, quique in tanto fastigio dignus es posse, tot supplices tuos homicidarum ex manibus, qui cruore nuper ebrui, sanguinem rursus sitiunt ; suæque invidiam crudelitatis in Principes derivare consultissimum sibi ducunt. Tu verò nec titulos tuos aut Regni fines ista invidiâ, nec Evangelium *Christi* pacatissimum ista crudelitate foedari te regnante patiaris. Memineris hos ipsos avi tui Henrici Protestantibus amicissimi dedititios fuisse ; cum *Diguieries* per ea loca, quæ etiam commodissimum in *Italiam* transitus est, *Sabaudum* trans *Alpes* cedentem victor est infecutus : dedititionis illius instrumentum in actis regni vestri publicis etiamnum extat ; in quo exceptum atque cautum inter alia est, Ne cui postea *Convallenses* traderentur, nisi iisdem conditionibus quibus eos avus tuus invictissimus in fidem recepit. Hanc fidem nunc implorant, avitam abste Nepote supplices requirunt : tui esse, quàm cujus nunc sunt, vel permutatione aliquâ, si fieri possit, malint atque optarint : id si non licet, patrocinio saltem, miseratione atque perfugio. Sunt & rationes regni quæ hortari possint ut *Convallenses* ad te confugientes ne rejicias ; sed nolim te, Rex tantus cùm sis, aliis rationibus ad defensionem calamitosorum quàm fide à majoribus data, pietate, regiaque animi benignitate ac magnitudine permoveri. Ita pulcherrimi facti laus atque gloria illibata atque integra tua erit, & ip-

se Patrem misericordiae ejusque filium *Christum Regem*, cujus nomen atque doctrinam ab immanitate nefaria vindicaveris, eo magis faventem tibi atque propitium per omnem vitam experieris. Deus Opt. Max. ad gloriam suam, tot innocentissimorum hominum *Christianorum* tutandam salutem, vestrumque verum decus *Majestati vestrae* hanc mentem injiciat.

Westmonasterio. Maii an. 1658.

Civitatibus Helvetiorum Evangelicis.

Illustres atque amplissimi Domini, Amici charissimi;

DE *Convallensibus* Vicinis vestris afflictissimis, quàm sint à Principe suo gravia & intoleranda religionis causâ passi, cum propter ipsam rerum atrocitatem horret prope animus recordari, tum ad vos ea scribere quibus notiora multo sunt, supervacuum duximus. Exempla etiam literarum vidimus quas Legati vestri pacis jamdudum *Pinaroliana* hortatores atque testes ad *Allobrogum* Ducem illiusque *Taurinensis* consilii Præsidem scripserunt; in quibus ruptas esse omnes pacis conditiones, illisque miseris fraudi potiùs quàm securitati fuisse singulatim, ostendunt atque evincunt. Quarum violationem ab ipsâ statim pace datâ in hunc usque diem continuaram, & indies graviozem nisi æquo animo patiuntur, nisi se conculcandos planè & pessumdandos prosternunt atque abjiciunt, religione etiam ejuratâ, impendet eadem calamitas, eadem strages, quæ ipsos cum conjugibus ac liberis tertio abhinc anno sic miserabilem in modum attrivit atque afflixit, & subeunda iterum si est, funditus eradicabit. Quid agant miseri? quibus nulla deprecatio, nulla respiratio, nullum adhuc certum perfugium patuit; res est cum feris aut cum furiis, quibus priorum cædium recordatio nullam poenitentiam, aut suorum civium miserationem, nullum sensum humanitatis aut fundendi sanguinis satietatem attulit. Hæc ferenda planè non sunt, sive fratres nostros *Convallenses Orthodoxæ Religionis* cultores antiquissimos, sive ipsam Religionem salvam volumus. Et nos quidem locorum intervallo plus nimio distincti, quod opis aut facultatis nostræ fuit, & præstitimus ex animo, & præstare non desinemus. Vos qui non modo fratrum cruciatibus ac penè clamoribus, verum etiam eorumdem furori hostium proximi estis, prospicite per Deum immortalem idque maturè quid vestrarum nunc partium sit; quid auxilii, quid præfidii vicinis ac fratribus alioqui mox peritutis ferre possitis ac debeatis, prudentiam vestram ac pietatem, fortitudinem etiam vestram consulite. Causa certè eadem est Religio, cur iidem hostes vos quoque perditos velint, immo cur eodem tempore, eodem superiore anno, foederatorum vestrorum intestino Marte perditos voluerint. Vestra duntaxat in manu post opem divinam videtur esse, ne punioris ipsa stirps Religionis vetustissima in illis præscorum fidelium reliquiis excindatur: quorum salutem in extremum jam discrimen adductam si negligitis, videte ne vosmetipsos paulo post proximæ vices urgeant. Hæc dum fraternè ac liberè horramur, ipsi interea non languescimus: quod solum nobis conceditur tam longinquis, cum ad procurandam periclitantium incolumitatem tum ad sublevandam egentium inopiam, omnem operam nostram & contulimus & conferemus. Deus det utrisque nobis eam domi tranquillitatem ac pacem, eum rerum ac temporum statum, ut omnes nostras opes atque vires, omne studium ad defendendam ecclesiam suam contra hostium suorum furorem ac rabiem, convertere possimus.

Westmonasterio ex Aula nostra, Maii die, an. 1658.

Eminentissimo Domino Cardinali Mazarino, Salutem.

Eminentissime Domine;

Illatæ nuper *Protestantibus*, qui *Valles* quasdam *Alpinas* in ditione *Ducis Sabaudia* incolunt, gravissimæ calamitates cædesque cruentissimæ fecere ut inclusas has literas ad Majestatem Regiam, hasque alteras ad Eminentiam vestram scriberim.

ferim. Et quemadmodum de Rege Serenissimo dubitare non possum quin hæc tanta crudelitas, quâ in homines innoxios atque inopes tam barbarè sævitum est, vehementer ei displiceat atque offensa sit; ita mihi facilè persuadeo quæ ego à Majestate Regiâ illorum causâ miserorum peto, ad ea impetranda vestram quoque operam atque gratiam, velut cumulum, accessuram. Cum nihil planè sit quod *Francorum Genti* benevolentiam apud suos omnes vicinos *Reformatæ Religionis* cultores majorem conciliaverit, quam libertas illa ac privilegia quæ ex edictis suis atque actis publicis permessa Protestantibus atque concessa sunt. Et hæc quidem Respublica cum propter alias tum hanc potissimum ob causam *Gallorum* amicitiam ac necessitudinem majorem in modum expetivit. De qua constituenda jamdiu cum *Legato Regio* apud nos agitur ejusque tractatio jam penè ad exitum perducta est. Quid! quod etiam singularis benignitas Eminentia vestra, ac moderatio, quam in summis Regni rebus gerendis erga *Protestantes Gallia* semper testata est, à prudentia vestra & magnitudine animi ut hoc sperem atque expectem, facit; qua ex re & fundamenta arctioris etiam necessitudinis inter hanc *Rempublicam*, *Regnumque Gallicum* Eminentia vestra jecerit, inique sibi privatim ad officia omnia humanitatis ac benevolentia vicissim reddenda obligaverit: adeoque hoc velim Eminentia vestra sibi persuasissimum habeat.

Eminentia vestra Studiosissimus.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, Serenissimo ac potentissimo Principi*
Ludovico *Galliarum Regi.*

Serenissime potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate augustissime;

T *Thomam* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum in *Galliam* proficiscentem, & ad testificandum obsequium suum & observantiam, qua Majestatem vestram colit, venire in conspectum vestrum, Regiamque manum osculari cupientem, tametsi propter consuetudinem ejus jucundissimam invitus dimitto, tamen cum non dubitem quin ab aula tanti Regis, in quâ tot viri prudentissimi fortissimique versantur, multo instructior ad res quasque laudatissimas, & quasi consummatus ad nos brevi fit reversurus, obsistendum esse ejus animo ac voluntati non sum arbitratus. Et quanquam is est, nisi ego fallor, qui per se satis commendatus, quocumque accesserit, videri possit, tamen si se meâ gratiâ Majestati vestra aliquanto commendatiorem fuisse senserit, eodem me quoque beneficio affectum atque devinctum arbitror. Deus Majestatem vestram incolumem, nostramque amicitiam firmissimam communi orbis Christiani bono quam diutissime conservet.

Westmonasterio ex Aula nostra. Maii die, an. 1658.

Oliverius *Protektor Reip. Angliæ, &c. Eminentissimo Domino*
Cardinali Mazarino.

Eminentissime Domine;

CUM *Thomam* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum proficiscentem in *Galliam* Serenissimo Regi commendaverim, non potui quin ea de re Eminentiam vestram certiozem facerem, nec non vobis etiam eundem commendarem: id quantum ponderis atque momenti ad superiorem quoque commendationem allaturum sit non nescius. Quem certè fructum commorationis apud vos suæ, sperat autem non mediocrem hunc fore, percepturus est, ejus maximam partem favori vestro ac benevolentia non poterit non debere; cujus prope sola mens ac vigilantia res tantas eo in regno sustinet ac tuetur. Quicquid ei gratum Eminentia vestra fecerit, id mihi fecisse se existimet; id ego in multis vestris erga me humanitè & amicè factis numerabo.

Westmonasterio, Maii an. 1658.

Oliverius *Proteēt. Reipub. Angliæ, &c. Eminentissimo Domino Cardinali Mazarino.*

Eminentissime Domine ;

CUM illustrissimum virum *Thomam Bellassum Vicecomitem Falconbrigium* generum meum *Serenissimi Regis* adventum in castra ad *Dunkirkam* gratulatum mitterem, eidem præcepi ut vestram quoque *Eminentiam* adiret, meoque nomine & plurimam salutem dicat, & gratias vobis agat, cujus potissimum fide, prudentiâ, vigiliantâ perfectum est, ut res *Gallica* tam diversis in partibus, & præsertim in vicinâ *Flandriâ* contra *Hispanum* hostem communem tam prosperè geratur : à quo nunc celeriter, uti spero, fraudum & insidiarum, quibus se maxime tuetur, aperta atque armata virtus poenas reposcet: quod uti fiat quàm citissimè, nos certe neque copiis, quantum possumus, neque votis dederimus.

*Westmonasterio ex Aula nostrâ.
Maii an. 1658.*

Oliverius *Proteēt. Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac potentissimo Principi Ludovico Galliæ Regi.*

Serenissime potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate augustissime ;

UT nuntiatum est venissè in castra *Majestatem* vestram, tantisque copiis infame illud oppidum piratarum atque asylum *Dunkirkam* obsedisse, & magnam cepi voluptatem, & spem certam, fore nunc brevi, Deo bene juvante, ut infestum minis posthac latrociniiis mare tutiùs navigetur; fore ut *Hispanicas* fraudes, ducem alterum ad *Hesdenæ* proditionem auro corruptum, alterum ad *Ostendam* dolo captum virtute bellicâ *Majestas* vestra nunc brevi vindicet. Mitto itaque nobilissimum virum *Thomam* Vicecomitem *Falconbrigium* generum meum, qui & adventum vestrum in tam propinqua nobis castra gratularetur, & coràm exponat quanto nos studio *Majestatis* vestræ res gestas non junctis solum viribus nostris, sed votis etiam omnibus prosequamur, uti *Deus Opt. Max.* & ipsam incolumem, & nostram amicitiam firmissimam communi orbis *Christiani* bono quam diutissimè conservet.

Westmonasterio ex Aula nostra. Maii an. 1658.

Serenissimo Principi Ferdinando, Duci Magno Hetruriæ.

Serenissime Dux Magne ;

CUM *Celsitudo* vestra in omnibus quidem literis suis summam erga nos benevolentiam suam nobis semper significaverit, dolemus id præfectis vestris ac ministris aut tam obscurè significatum, aut tam malè esse intellectum, ut in *Portu Liburnensi*, ubi maximè quæ vestra sit erga nos benevolentia intelligi oporteret, nos nullum ejus fructum aut indicium percipere queamus; immo alienum potius & hostilem vestrorum in nos animum indies experiamur. Quàm enim non amicis nostra classis *Liburnensibus* usa nuperrime sit, quàm nullis adjuncta rebus, quàm hostiliter denique accepta bis ab illo oppido discedere coacta sit, cum ex eo ipso loco multis testibus fide dignis, tum ex ipso *Navarcho* nostro, cui cum classè credamus, narrandi fidem derogare non possumus, satis videmur nobis nimisque certò cognovissè. Priore ejus adventu *Cal. Jan.* post redditas *Celsitudini* vestræ literas nostras, vestraque omnia humanitatis officia nostris hominibus ultro delata, petentibus ut portus *Ferrarii* commoditate uti liceret, responsum est, id concedi non posse, ne *Rex Hispaniæ* scilicet noster hostis offenderetur. Et tamen quid est quod princeps amicus amico præbere communius possit, quàm littoris ac portus aditum? quid est quod nos expectare ab hujusmodi amicitia possimus quæ hostium nostrorum animum ne offendant, incommodare nobis quàm

quàm commodare, aut vel minimis rebus subvenire paratior sit. Et primo quidem ex singulis navibus duobus vel tribus nautis duntaxat excensus in terram, sive commercium (quam vos Practicam vocatis) est datum: mox ut auditum est in oppido, navem quandam *Belgicam*, quæ frumentum in *Hispaniam* porrabat, à nostris esse interceptam, quod erat antea commercii statim adimitur; *Longlandis* qui nostris illic Mercatoribus præfidet, classem adire non permittitur; aquatio, quæ omnibus non planè hostibus libera est, non nisi sub armatis custodibus iniquo pretio, & quidem egerrimè præbetur: tot nostris Mercatoribus qui non sine maximo vestrorum emolumento illic versantur, suos ne invisant populares aut ulla re adjuvent interdicitur. Posteriore ejus adventu sub exitum mensis *Martii*, egressus ex navibus nemini datur: quinto post die cùm naviculam quandam *Neapolitanam* prætoria navis nostra incidentem in nos fortè excepisset ducenta plus minus tormenta ab oppido classem versus disploduntur quorum nullum ictu nos læsit ne attigit quidem: quod argumento esse potest quàm longè hæc à Portu atque castelli ditione in alto gererentur, quæ vestros quasi portu violato sic sine causâ irritarunt: confestim aquatorum nostrorum scaphæ intra portum oppugnantur; una capitur, detinetur; reposcentibus neque scapham neque homines redditum iri respondetur, nisi capta illa navis *Neapolitana* reddatur quam constat libero mari captam, ubi capi licuit. Ita nostri multis modis incommodati sine illo commeatu, quem numeratâ pecuniâ coemerant, abire denuo coguntur. Hæc si Celsitudinis vestræ voluntate ac jussu quod speramus non fiunt, petimus id ostendat præfecti illius supplicio, qui amicitias Domini sui violare tam facile in animum induxit: sin est ut sciente ac volente vestra Celsitudine commissa hæc sint, cogitet nos, ut benevolentiam vestram plurimi semper fecimus, ita apertas injurias à benevolentia dignoscere didicisse.

*Westmonasterio ex Aula nostra
Maii die An. 1658.*

*Vester quoad licet amicus
Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c.*

*Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Potentissimoque Principi
Ludovico Gallie Regi.*

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate Augustissime;

Quòd tam celeriter illustri missâ Legatione *Majestas Vestra* meum officium cumulo rependit, cùm singularem benignitatem, animique magnitudinem testata est suam, tum meo etiam honori ac dignitati quantopere faveat, non mihi solum declaravit, verum etiam universo populo Anglicano: quo nomine *Majestati Vestræ*, pro eo ac de me merita est, gratias & ago & habeo maximas. De victoria quam conjunctis nostris copiis Deus contra hostes felicissimam dedit, vobiscum unâ lætor; nostrosque in eo prælio neque subsidiis vestris, neque majorum suorum bellicæ gloriæ, neque suæ denique virtuti pristinae defuisse perquam etiam gratum est. De *Dunkirkæ*, quam deditioni proximam *Majestas Vestra* sperare se scribit, eam nunc deditam tam citò posse me rescribere insuper gaudeo: neque unius Urbis jactura duplicem perfidiam *Hispanum* propediem esse luiturum spero; quod captâ urbe altera effectum esse, velim *Majestas* etiam *vestra* tam citò possit rescribere. Quod reliquum pollicetur meas rationes curæ sibi fore, de eo regi optimo atque amicissimo pollicenti, ejusque Legato excellentissimo atque ornatissimo viro *Duci Crequiensi* idem confirmanti, non diffido; Deumque Opt. Max. *Majestati vestra Reique Gallica* domi bellique propitium exopto.

Westmonasterio, die Julii. An. 1658.

Oliverius

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Eminentissimo Domino
Cardinali Mazarino.

Eminentissime Domine ;

CUM Regi Serenissimo per literas gratias agam qui honoris & gratulationis reddendæ causâ, suæque lætitiæ de nobilissima recenti victoria mecum communicandæ Legationem Splendidissimam misit, ingratus tamen sim, nisi *Eminentia* quoque *vestra* debitas simul gratias per literas persolvam ; quæ ad testandam suam erga me benevolentiam, meique rebus omnibus quibus potest ornandi studium, nepotem suum præstantissimum atque ornatissimum adolescentem unâ misit, & si quem haberet apud se propinquiorem aut quem pluris faceret, eum potissimum fuisse missurum scribit : additâ etiam ratione, quæ ab iudicio tanti Viri profecta ad meam laud mediocrem laudem atque ornamentum pertinere existimo ; nempe ut qui sanguine conjunctissimi sibi sunt in me honorando atque colendo *Eminentiam suam* imitarentur. Et humanitatis quidem, candoris, amicitia vestrum in me diligendo exemplum haud postremum fortasse habuerint ; summæ virtutis summæque prudentiæ alia in vobis longe clariora ; quibus regna resque maximas summa cum gloria administrare discant. Quare uti possit *Eminentia vestra* quam diutissimè quamque felicissimè gerere ad totius Regni Gallici, immo totius Reip. Christianæ commune bonum, vestrumque proprium decus, non defutura mea vota polliceor.

*Westmonasterio ex Aula nostra
die Junii An. 1658.*

Eminentia Vestra Studiosissimus.

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Potentissimoque Principi
Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate Charissime ;

QUOTIES communium Religionis hostium importuna consilia variasque artes intuemur, toties nobiscum reputamus, quàm necessarium orbi Christiano, quamque salutare sit futurum, quo faciliùs adversariorum conatibus iri obviam possit, Protestantium Principes inter se, & potissimùm *Majestatem vestram* cum *Repub. nostra* arctissimo fœdere conjungi. Id à nobis quantopere fit, quantoque studio expetitur, quàm denique gratum nobis accidisset, si *Suecorum* nostræque res ea conditione ac loco fuissent. ut fœdus illud ex utriusque animi sententia sanciri, alterque alteri opportunissimo auxilio esse potuisset, Oratoribus vestris, ex quo primùm illi hoc apud nos egerunt, testatum reddidimus. Neque verò illi suo muneri defuerunt ; sed quam cæteris in rebus consueverunt, eandem hæc quoque in parte prudentiam ac diligentiam adhibuerunt. Verùm ea nos domi improborum civium perfidia exercuit qui in fidem sæpius recepti, res novas tamen moliri, & cum exulibus, etiam cum hostibus *Hispanis* discussa jam sæpe & profligata consilia repetere non desinunt, ut in propulsandis periculis proprijs occupati, neque curam omnem, neque integras opes quod in votis erat, ad communem *Religionis* causam tuendam convertere hætenus potuerimus. Quod licuit tamen, quantumque in nobis situm erat, & antea studiosè præstitimus, & siquid in posterum *Majestatis vestrae* rationibus conducere videbitur, id non velle solum, verùm etiam summâ ope vobiscum unâ agere per occasiones non desistemus. Interea *Majestatis vestrae* rebus prudentissimè fortissimèque gestis gratulamur atque ex animo lætamur : eundemque uti velit Deus felicitatis atque victoriæ cursum esse quam diuturnum ad sui numinis gloriam assiduis precibus exoptamus.

Westmonasterio ex Aula nostra. Junii die An. 1658.

Oliverius

Oliverius Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Principi
Lusitaniæ Regi. S. P. D.

Serenissime Rex, Amice ac Fœderate,

Ostendit nobis per libellum supplicem *Joannes Buffield* Mercator *Londinensis*, se anno 1649. merces quasdam *Antonio Joanni & Manneli Ferdinando Castaneo Tamirensibus* tradidisse, uti iis divenditis earum rationem mercatorum more sibi redderent: tum in *Angliam* dum navigaret, in piratas incidisse, spoliatumque ab iis damnum haud mediocre accepisse: hoc audito, *Antonium & Manuelem* eò quod hunc interfectum credebant, traditas sibi merces statim pro suis habuisse, adhuc etiam retinere, rationemque omnem de iis recusare; atque huic fraudi subsecutam paulo post *Anglicarum* mercium proscriptionem obtendere; coactum se demum superiore anno, hyeme mediâ in *Lusitaniam* redire, sua repetere; sed frustra; hos enim neque bona neque rationem ut reddant adduci posse; & quod mirum sanè videatur, privatam illarum mercium possessionem proscriptione publicâ defendere: cum videret se hominem longinquum deriore condicione cum *Tamirensibus* in sua parria contendere, ad *Majestatem Vestram* se confugisse; Conservatoris judicium, qui judicandis *Anglorum* causis constitutus est, supplicem poposcisse; à *Majestate Vestra* rursus ad forenses illam cognitionem, unde confugerat, rejectum esse. Quod etsi per se iniquum non est, tamen cum perspicuum sit *Tamirenses* istos vestro edicto publico ad suam privatam fraudem abuti, à *Majestate Vestra* majorem in modum petimus, ut causam hujus multis casibus afflicti, ad inopiamque redacti, ad Conservatorem potius judicem proprium velit pro sua clementia integram remittere: quo possit inops fortunarum suarum quod superest ab illorum hominum infida societate recuperare: id, re cognitâ, quin *Majestati vestræ* nobiscum unâ maximè placeat non dubitamus.

Westmonasterio ex Aula nostra, die Augusti An. 1658.

Serenissimo Principi Leopoldo Austria Archiduci, Provinciarum in Belgia
sub Philippo Hispaniarum Regi Præsidi.

Serenissime Domine,

Carolus Harbordus, vir *Equestris* apud nos *Ordinis*, per libellum supplicem ad nos detulit, se bona quædam & supellectilem cum ex *Hollandiâ Brugas* in ditionem vestram asportasset, de iis, ne sibi per vim atque injuriam eripiantur, inopinatò periclitari. Ea nempe, cum à *Comite Suffolchiensi* pro quo se grandi ære alieno obstrinxerat, ex *Angliâ* An. 1643. missâ ad se idcirco fuissent, ut haberet, quo sibi satisfaceret, siquid pro illo dissolvere cogeretur, à *Richardo Grenvillo*, qui & ipse *Equestris Ordinis* esse fertur, occupari, & quo in loco custodiebantur, effractis foribus atque artibus possideri: hoc solo titulo, deberi sibi nescio quid à *Theophilo Suffolchiensi Comite* defuncto, ex quodam nostræ *Curie Cancellariæ* decreto, eaque proinde bona quasi *Theophili Comitis* essent, eique decreto obnoxia, se referenda in tabulas curasse: cum ex nostris legibus neque ipse Comes, qui nunc est, & cujus hæc bona sunt, eo decreto teneatur, neque bona ejus occupari aut retineri debeant: id quod ex sententiâ ejusdem *Curie* unâ cum hisce literis ad vos missâ, declaratur, quas quidem literas supradictus *Carolus Harbordus* à nobis petiit, uti per eas *Celsitudinem vestram* rogatam vellemus, ut bona illa & retentione omni, & iniquâ istâ *Richardi Grenvilli* actione, primo quoque tempore liberentur: cum hoc contra morem jusque Gentium planè sit, at cuiquam in aliena ditione eâ de re actio detur, quæ in ea regione, ubi causa actionis orta est, legitimè dari non possit. Hanc causam ut *Celsitudini vestræ* commendarem, & ipsa justitiæ ratio, & prædicata passim vestra æquanimitas permovit. Quod si quo tempore usus venerit, ut de jure aut commodis vestrorum apud nos agatur, haud remissâ profecto nostra studia, immo omni tempore propensissima experturos vos esse polliceor.

Celsitudinis Vestræ Studiosissimus,

Westmonasterio,

Oliverius, Protector Reip. Angliæ. &c.

Suprema

Supremæ Curie Parlamenti Parisiensis.

NOS *Commissarii Magni Sigilli Angliæ, &c.* *Supremam Curiam Parlamenti Parisiensis* rogatam volumus curare velit uti *Miles, Gulielmus, & Maria Sandys* defuncti nuper *Gulielmi Sandys & Elisabethæ Soamæ* Uxoris ejus liberi, natione *Angli*, ætate nondum adultâ, *Parisis*, ubi nunc in supradictæ *Curie* tutela sunt, ad nos quamprimum redire possint; eosque liberos *Jacobo Mowato Scoto*, viro probo atque honesto velit committere, cui nos hanc curam delegavimus, ut eos & inde acciperet, & ad nos huc adduceret: recipimusque, occasione hujusmodi oblatâ, jus idem atque æquum subditis *Galliæ* quibuscunque ab hac *Curia* redditum iri.

L I T E R Æ
Richardi Protectoris

Nomine scriptæ.

Richardus Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Ludovico Galliarum Regi.

Serenissime ac Potentissime Rex, Amice ac Fœderate,

CUM Serenissimus Pater meus gloriosæ memoriæ *Oliverius Reip. Angliæ Protector*, omnipotente Deo sic volente, supremum jam diem tertio *Septembris* obierit, Ego Successor ejus in hoc magistratu legitime declaratus, tamen in summo mœrore ac luctu, non potui tamen quin de re tanta primo quoque tempore *Majestatem Vestram* per literas certiozem facerem, quam & mei patris & hujus Reip. amicissimam hoc nuntio repentino haud lætaturam esse confido. Meum nunc est à *Vestra Majestate* petere, de me sic velit existimare, ut qui nihil deliberatius in animo habeam, quam societatem & amicitiam quæ gloriosissimo meo parenti *vestra cum Majestate* fuit, summâ fide atque constantiâ colere; ejusque fœdera, consilia, rationes vobiscum institutas eodem studio ac benevolentiam observare ratasque habere: Legatum proinde apud vos nostrum eadem qua prius potestate præditum volo: quicquid id nostro nomine vobiscum egerit, ira accipere velitis rogo quasi à me ipso actum id esset. *Vestrae* denique *Majestati* comprecor fausta omnia.

Westmonasterio ex Aula Nostra. 5. Septemb. 1658.

Eminentissimo Domino Cardinali Mazarino.

Eminentissime Domine;

Quanquam nihil mihi acerbius accidere potuit, quàm de Serenissimi & præclarissimi Patris mei obitu scribere, tamen cum sciam quanti ille fecerit *Eminentiam Vestram*, quanti vos illum, neque dubitem quin *Eminentia Vestra*, cui summa *Rei Gallicæ* commissa est, amici ac fœderati tam constantis tamque conjuncti

juncti mortem molestissime latura sit, permagni referre arbitratus sum, ut eam quoque, simul cum Rege, de hoc casu gravissimo per literas monerem; vobisque etiam, quoniam id æquum est, confirmarem, me ea omnia sanctissime præstiturum ad quæ præstanda vobis, rataque habenda Serenissimæ memoriæ Pater meus fœdere tenebatur: perficiamque ut illum, utpote vobis amicissimum omnique laude florentem, cum amissum merito dolētis, quàm minimè tamen quod ad servandam societatis fidem attinet, desideretis: cui etiam ad utriusque Gentis commune bonum vestra quoque ex parte servandæ Deus *Eminentiam Vestram* quàm diutissimè conserveat.

Westmonasterio. Septemb. 1658.

Richardus Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Carolo Gustavo Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate;

CUM videar mihi paternam virtutem vix satis posse imitari, nisi easdem quoque amicitias colam & retinere cupiam, quas ipse & virtute sibi quæsit, & tibi esse maxime colendas ac retinendas iudicio singulari duxit, non est quod dubitet *Majestas Vestra* quia eodem se prosequi studio ac benevolentia debeam quâ Pater meus memoriæ serenissimæ est profecutus. Tametsi igitur in hoc magistratus ac dignitatis initio non eo loco res nostras reperiam ut in præsentia possim ad quædam capita respondere, quæ Oratores vestri in medium protulerunt, tamen & institutum à patre fœdus cum *Majestate Vestra* continuare & arctius etiam conjungere mihi quidem magnopere placet; rerumque utrinque statum simulac plenius intellexero, ad ea transigenda quæ cum utriusque reip. commodis potissimum conjuncta esse videbuntur, ero equidem semper, ad me quod attinet, promptissimus. Deus interim *Majestatem Vestram* ad gloriam suam, & *Orthodoxa Ecclesia* tutelam atque præsidium quam diutissimè conserveat.

Westmonasterio ex Aula nostra. Octob. 1658.

Richardus Protector Reip. Angliæ, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Principi Finlandiæ, Duci Scaniæ, Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verde, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Vandaliciæ, Principi Rugiæ, Domino Ingrici, & Wismariæ, necnon Comiti Palatino Rheni, Bavariciæ, Juliaci, Clivici & Montium Duci.

Serenissime, Potentissime Rex, Amice ac Fœderate;

BIAS accepi à *Majestate Vestra* literas; alteras per nuncium suum, alteras Legato nostro D. Philippo Meadows, ad me transmissas. Ex quibus non solum dolorem suum de obitu Patris mei Serenissimi veris animi sensibus expressum, deque ipso *Majestas Vestra* quàm præclare fenserit, verum etiam de me quoque ejus in locum suspecto quantam spem ceperit cognovi. Et ad paternæ quidem laudis cumulum nihil posthac amplius aut illustrius tanto auctore accedere potest meis certe in capeffenda *Repub.* auspiciis nihil felicius tanto Gratulatore, ad virtutes denique patrias tanquam hæreditatem optimam adeundas nihil quod accendat vehementius tanto hortatore potuit accidere. Ad rationes *Majestatis Vestre* de communi *Protestantium* causa nobiscum initas quod spectat, sic velim existimet, me quidem ex quo ad hæc gubernacula accessi, quanquam eo loco res nostræ sunt, ut summam diligentiam, curam, vigilantiam domi potissimum requirant, nihil tamen antiquius aut deliberatius habuisse aut habere quam paterno fœderi cum *Majestate Vestra* percusso quantum in me erit non deesse. Classem itaque in mare *Balticum* mittendam cum iis mandatis curavi quæ Internuncius noster quem ad hoc totum negotium amplissimè instruximus, *Maje-*

stati Vestra communicabit. Quam Deus Opt. Max. incolumem prosperisque rerum successibus fortunatissimam ad *Orthodoxam fidem* tutandam diutissime conservet.

Westmonasterio ex Aula nostra, die 13 Octob. 1658.

Richardus *Protektor Serenissimo ac Potentissimo Principi Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fæderate;

Multo ad Majestatem Vestram, quo nihil dignius aut præstantius possum mittere, Virum verè egregium, vereque Nobilem *Georgium Aiscoum, Equitem auratum*, non solum belli, & navalis præsertim scientiâ multis ex rebus fortiter gestis cognitum jam sæpe atque spectatum, verum etiam probitate, modestiâ, ingenio, doctrinâ præditum, moribus suavissimis nemini non charum, & quod nunc caput rei est, sub signis *Majestatis Vestrae* virtute bellicâ toto orbe terrarum florentissimæ jam diu mereri cupientem. Velimque sic habeat *Majestas Vestra*, quicquid huic Viro muneris commiserit, in quo fides, fortitudo, experientia constare vel etiam prælucere possit, neque fideliori neque fortiori, nec facile peritiori posse se quicquam committere. Quæ autem ego illi negotia dederò communicanda *Vestrae Majestati*, in iis expeditum aditum, aurem benignam velit rogo præbere, eamque fidem, quam nobismetipsis coràm fuisse habitura; eum denique honorem, quem tali viro & suis meritis & nostrâ commendatione ornatissimo convenire judicaverit. Deus res vestras ad gloriam suam & *Orthodoxæ Ecclesiæ* præsidium felici exitu fortunet.

Westmonasterio ex Aula nostra, die Octob. 1658.

Richardus *Protektor Reip. Angliæ, &c. Serenissimo Potentissimoque Principi Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.*

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fæderate Charissime;

Detulit ad nos per libellum supplicem *Samuel Piggottus, Londinensis Mercator*, se nuper naves duas (quarum alteri nomen *Postæ*, magister *Tiddeus Jacobus*; alteri *The Water-Dog*, magister *Garbrand Peters*) *Londino* in *Galliam* negotiandi causâ misisse; eas inde sale onustas *Amsterdamum* petisse; *Amsterdamo* alteram saburrâ tantum, alteram halece impositas cujus cum *Petro* quodam *Heinsbeigo* Societas erat in mare *Balticum* Stetinum usque *Pomeraniæ*, quæ in vestra ditione est, ad exponendam illic halecem navigasse; verum utrasque hæc naves accepisse se alicubi maris *Baltici* à copiis quibusdam vestris detineri; tamen ut huic malo occurreret cum utraque nave *lyngrapham* sigillo curiæ maritimæ obsignatam unâ curaverit mittendam, qua & navium harum & mercium, exceptâ halecis parte supradictâ, unum se esse ac legitimum dominum demonstraret. Cujus rei cum fidem apud nos plenam fecerit, peto magnopere à *Majestate Vestra* (quandoquidem duarum navium jactura sine summo hominis detrimento fortunarumque forte omnium naufragio vix posse accidere videtur) uti mandet suis atque imperet illarum navium liberam primo quoque tempore dimissionem. Deus Majestatem Vestram ad gloriam suam, *Ecclesiæque Orthodoxæ* præsidium quam diutissimè fervet incolumem.

Westmonasterio ex Aula nostra, Jan. 27. An. 1658.

Richardus Proteſtor Reip. Angliæ, &c. Cæliſ & Potentiſſibus Dominis
Occidentaliſ Friſiæ Potentiſſibus. S. D.

! Cæliſ & Potentes Domini, Amici ac Fœderati Chariffimi;

GRavem ad me detulit querelam per libellum ſupplicem *Maria Grindéria* vi-
dua. cum ſibi à *Thoma Killegrao* veſtro milite pecunia bene magna ante an-
nos octodecim debeatur, ſe eum ne nullo modo adducere per Procuratorem
poſſe, neque ut debitum ſolvat, neque ut de jure ſuo, ſi quid ſit, velit lege ex-
periri; id ne à procuratore viduæ cogi poſſit, petiſſe eum à Cæliſtudinibus veſtris
per libellum ſupplicem ne cui liceat eum lege perſequi ullius pecuniæ ab ſe in
Angliæ debita. Ego verò ſi Cæliſtudinibus veſtris hoc tantum ſignificavero, vi-
duam eſſe, egenam eſſe, multorum matrem parvulorum, cujus iſte omnes prope
fortunas avertere conatur, non committam ut apud vos, quibus divina præcepta
atque adeo de viduis pupillisque non opprimendis notiſſima eſſe confido, gravi-
ore ulla utendum cohortatione putem, ne hoc fraudandi privilegium petitioni
iſtius concedere velitis: id quod nunquam conceſſuros vos eſſe mihi perſuadeo.

Westmonaſt. ex Aula noſtra, Jan. 27. 1658.

Richardus Proteſtor Reip. Angliæ, &c. Sereniſſimo Potentiſſimoque Prin-
cipi Ludovico Gallie Regi.

Sereniſſime Potentiſſimeque Rex, Amice ac Fœderate Auguſtiſſime;

ACcepimus, idque non ſine dolore, quaſdam in *Provincia Proteſtantes Eccle-*
ſias ab homine quodam male feriato ita indignè fuiſſe in ſacris concionibus
interpellatas, ut ea res magiſtratibus, ad quos hujus cauſæ cognitio *Gratianopoli*
ex lege pertinebat, gravi animadverſione digna cenſeretur: ſed *Conventum*
Cleri, qui iis in locis proximè habebatur, à *Majeſtate Veſtra* impetraſſe, ut res
integra *Parifios* ad *Concilium Regium* revocaretur: A quo dum nihil haecenus
decernitur, *Eccleſias* illas & præſertim *Aquarienſem*, convenire ad colendum *De-*
um prohiberi. Vehementer itaque à *Majeſtate Veſtra* etiam atque etiam peto,
primum, ut quorum preces ad *DEUM* pro ſalute ſua rebusque Regni proſ-
peris non interdicit, eorum coitus publicos ad precandum interdiceret ne velit:
deinde ut in illum hominem rei divinæ interpellatorem ex ſententia illorum ju-
dicum, quibus hujusmodi cauſarum legitima atque conſæta cognitio *Gratianopoli*
data eſt, animadvertatur. *Deus Majeſtatem Veſtram* quàm diuturnam atque in-
columem conſervet; ut ſi hæc noſtra vota vobis accepta ſunt, Deoque grata eſſe
exiſtimatis, eadem ab illis etiam *Proteſtantibus Eccleſiis* quibus nunc interdicitur,
pro vobis publice fieri, ſublato illo interdicto, quàm primum velitis.

Westmonaſterio: 18. Feb. An. 1658.

Eminentiffimo Domino Cardinali Mazarino.

Eminentiffime Domine Cardinalis;

PROficiſcitur in *Galliam*, ibique ad tempus commorari cogitat *Illuſtriſſima*
Domina defuncti nuper *Ducis Richmondiæ Uxor* cum *Duce filio* Adoleſcen-
tulo. *Eminentiam* itaque *Veſtram* magnopere rogo, ut ſiquid acciderit in quo iis
veſtrâ authoritate, favore, patrocinio, utpote peregrinis, uſus eſſe poſſit, ita
eorum dignitatem tueri, vobisque haud vulgariter commendatam rebus omnibus
habere velitis, ut ad veſtram humanitatem erga omnes, præſertim tam illuſtri
genere oriundos, eximiam, ſentiant noſtris literis quod accedere potuit cumuli
acceſſiſſe: ſimul & hoc ſibi perſuadeat *Eminentia Veſtra* commendationem ſuam,
ſi quid à me hujusmodi poſtulabit, apud me non minus valituram.

Westmonaſterio. 29. Feb. 1658.

Richardus Protector Reip. Anglia, &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi Joanni Portugallie Regi.

Serenissime Potentissimeque Rex, Amice ac Fœderate;

TAmetsi multa sunt quæ ad Regem amicum & Reip. nostra conjunctissimum necessariò scribam, nihil est tamen quod faciam libentius quàm quod nunc facio, ut *Majestati Vestra, Regnoque Portugallie* insignem hanc proximam de communi hoste *Hispano* victoriam gratuler: qua non ad vestram tantummodo, verum etiam ad *Europa* totius pacem ac respirationem, permagnum, atque in multos forrasse annos, allatum esse momentum nemo est quin intelligat. Alterum est in quo victoriarum certissimum pignus justitiam *Majestatis Vestrae* agnoscam, qua ex articulo fœderis 24. per arbitros *Londini* datos, mercatoribus nostris est satisfactum, quorum naves onerarias *Brasiliensis Societas* conduxit. Unus est *Alexander Bencius, Mercator Londinensis*, cui, cum navis ejus, quæ *Tres Fratres* vulgo nominatur, magistro *Joanne Wilkio*, duas navigationes conducta onerataque navaverit, pactum stipendium persolvere Societas recusat: cum cæteris qui semel tantum navigarunt, jampridem persolutum sit. Quod cur sit factum non intelligo nisi si eorum judicio mercede dignior est, qui semel quàm qui bis meruerit. Vehementer itaque peto à *Majestate Vestra*, ut huic uni *Alexandro* cui duplum debetur, debita navatæ operæ satisfactio ne defiat; velitque pro auctoritate sua quàm brevissimum solationis diem damnique simul sarcindi Sociis *Brasiliensibus* constituere: quorum dilationibus effectum est ut datum inde mercatori damnum mercedem ipsam jam pene superet. Deus *Majestatem Vestram* lætis rerum successibus contra hostem augere indies & fortunare pergat.

Westmonasterio ex Aula nostra, 23. Feb. An. 1658.

Richardus Protector Reip. Anglia, &c. Eminentissimo Domino Cardinali Mazarino.

Eminentissime Domine;

PER literas ad *Eminentiam Vestram* octo circiter abhinc mensibus Jun. 13. datas, causam *Petri Petti*, viri & singulari probitate præditi & egregiis artibus in re navali nobis Reique publicæ utilissimi, commendavimus. Ejus nave *Edwardo* anno 1646. à quodam Gallo, cui nomen *Basconi, Thamesis* in ostio, ut scripsimus, captâ, & in portu *Bononiensi* venditâ, quanquam Rex in *Consilio Regio* 4. *Novemb.* anno 1647. decreverat, ut quam censuisset *Consilium pecuniæ summam* damni accepti loco dandam, satisfactioni daretur, is tamen ex eo decreto nihil dum se fructus percepisse ostendit. Cum autem dubium mihi non sit, quin *Eminentia Vestra* meo rogatu id omne mandaverit quod ad decretum illud primo quoque tempore exequendum pertineret, denuo nunc majoremque in modum peto, ut videre velit quid impedimento sit, cujusve negligentia aut contumacia factum, ut decreto Regio post annos jam decem non obtemperetur; velitque pro sua auctoritate instare, ut decreta illa pecunia, quam irrogatam jamdiu existimamus, & exigatur quamprimum, & petitori nostro solvatur. Ita rem justitiæ imprimis gratam *Eminentia Vestra* fecerit, & à me singularem præterea gratiam inierit.

Westmonasterio ex Aula nostra, 22. Feb. 1658.

Duæ sequentes Literæ, RICHARDO abdicato, Restituti Parlamenti nomine scripti sunt.

Parlamentum Reipub. Angliæ serenissimo potentissimoque Principi Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, &c.

Serenissime potentissimeque Rex, Amice charissime,

CUM visum sit Deo optimo atque omnipotenti, penes quem solum conversiones omnes Regnorum, Rerumque publicarum sunt, Nos pristinae auctoritati summæque *Rerum Anglicarum* administrandæ restituere, & *Majestatem Vestram* eâ de re certiore esse faciendam imprimis duximus, & vobis porro significandum, nos cum *Majestatis vestræ* utpote *Protestantium Principis* potentissimi tum pacis inter vos *Daniæque Regem*, & ipsum quoque *Protestantium Principem* præpotentem, non sine nostra opera atq; officio benevolentissimo reconciliandæ, quantum in nobis situm est, esse studiosissimos. Volumus itaque ut Internuntio nostro extraordinario, *Philippo Meadows*, quo munere ab hac *Repub. apud Majestatem Vestram* hæcenus fungitur, idem omnino munus nostro nunc nomine prorogetur: eique adeo his nostris literis potestatem proponendi, agendi, transigendi cum *Majestate Vestra* facimus planè eandem quæ ei proximis literis commendatitiis facta est: quicquid ab eo transactum nostro nomine atque conclusum erit, id omne ratum nos esse habituros, Deo bene juvante, nostrâ fide spondemus. Deus ille *Majestatem Vestram* quam diutissime conserveat, rebus *Protestantium* columen atque præsidium.

Guil. Lenthall, *Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ,*

Westmonasterio. Maii 15. An. 1659.

Parlamentum Reipub. Angliæ serenissimo Principi Frederico Daniæ Regi.

Serenissime Rex, Amice Charissime,

CUM voluntate ac nutu summi rerum omnium moderatoris Dei Opt. Max. factum sit ut nos demùm restituti, pristinum locum atque munus in *Repubblica* gerenda obtineamus, placuit imprimis ea de re nec *Majestatem Vestram*, utpote Vicinum nobis & Amicum Regem, esse celandam, & quem ex adversis rebus vestris capiamus dolorem simul esse significandum: id quod ex eo studio eaque diligentia nostrâ facile perspicietis quam ad pacem inter *Majestatem Vestram* Regemque *Sueciæ* reconciliandam & adhibemus nunc, & quoad opus erit, adhibebimus. Quapropter Internuntio nostro ad Serenissimum *Suecorum* Regem Extraordinario *Philippo Meadows* negotium dedimus, ut *Majestatem Vestram* his de rebus nostro deinceps nomine adeat, ea comunicet, proponat, agat atque transigat, quæ commissa sibi à nobis & mandata esse ostendet. Quam ei fidem *Majestas Vestra* hoc in munere habuerit, eam nobismetipsis habere se credat, rogamus. Deus *Majestati Vestræ* ex istis omnibus rerum suarum difficultatibus, in quibus tamen forti & magno animo versatur, felicem lætumque exitum primo quoque tempore concedat.

Guil. Lenthall, *Prolocutor Parlamenti Reipub. Angliæ,*

Westmonasterio. Maii 15. An. 1659.

Artis Logicæ

Plenior Institutio,

Ad P E T R I R A M I

Methodum concinnata.

Adjecta est Praxis Analytica & P E T R I R A M I
Vita. Libris duobus.

P R Æ F A T I O.

Quanquam Philosophorum multi, suo apte ingenio freti, contempsisse artem Logicam dicuntur, eorum tamen qui vel sibi, vel aliis propter ingenium aut iudicium natura minus acre ac perspicax utilissimam esse sibi que diligenter excolendam iudicarunt, optime est de ea meritis, ut ego quidem cum *Sidneo* nostro sentio, *Petrus Ramus*, Cæteri fere Physica, Ethica, Theologica Logicis, effrænata quadam licentia, confundunt. Sed noster dum brevitatem sectatus est nimis religiose, non plane luci, sed ubertati tamen lucis, quæ in tradenda arte, non parca, sed plena & copiosa esse debet, videtur defuisse: id quod tot in eum scripta commentaria testantur. Satius itaque sum arbitratus, quæ ad præcepta artis plenius intelligenda, ex ipsius *Rami* scholiis Dialecticis aliorumque commentariis necessario petenda sunt, ea in ipsum corpus artis, nisi sicubi dissentio, transferre atque intextere. Quid enim brevitate consequimur, si lux aliunde est petenda? Præstat una opera, uno simul in loco artem longiusculam cum luce conjungere, quam minore cum luce brevissimam aliunde illustrare; cum hoc non minore negotio multoque minus commode hætenus fiat, quam si ars ipsa ut nunc suapte copia se sese explicaverit. Quam artis tradendæ rationem uberiorem ipse etiam *Ramus* in Arithmetica & Geometria aliquanto post à se editis, edoctus jam longiore usu, secutus est; suasque ipse regulas interjecto commentariolo explanavit, non aliis explanandas reliquit. Quorum cum plerique nescio an nimio commentandi studio elati, certe omnis methodi quod in iis mirum sit, obliqui, omnia permisceant, postrema primis, axiomata Syllogismos eorumque regulas primis quibusque simplicium argumentorum capitibus ingerere soleant, unde caliginem potius discentibus offundi quam lucem ullam præferri necesse est, id mihi cavendum imprimis duxi ut nequid præriperem, nequid præpostere quasi traditum jam & intellectum, nequid nisi suo loco attingerem; nihil veritus, ne cui forte strictior in explicandis præceptis existimer, dum per pendenda magis quam percurrentia proponere studebam. Nec tamen iis facile assenserim, qui paucitatem regularum obijciunt *Ramo*, quarum permultæ etiam ex *Aristotele* ab aliis collectæ, nedum quæ ab ipsis cumulo sunt adjectæ, vel incertæ vel futiles, discentem impediunt atque onerant potius quam adjuvant: ac siquid habent utilitatis aut salis, id ejusmodi est, ut suo apte ingenio quis facilius percipiat, quam tot canonibus memoria mandatis, addiscat. Multoque minus constitui, canones quidvis potius quam Logicos, à Theologis inferre; quos illi, quasi subornatos in suum usum, tanquam è media Logica petitos, depromant de Deo, divinisque hypostasibus & sacramentis; quorum ratione, quo modo est ab ipsis informata, nihil est à Logica, adeoque ab ipsa ratione, alienius.

Prius autem quam opus ipsum aggredior, quoniam ars Logica omnium prima est suisque finibus latissime patet, præmittam quædam de arte generalia, deque artium distributione; artem deinde ipsam persequar: ad extremum, Analytica quædam exempla, sive usum artis, exercitationis causa, iis quibus opus est, & in eo genere exercere se libet, exhibebo: Quibus opus est inquam; quibus enim ingenium per se viget, atque pollet, iis ut in hoc genere Analytico cum labore nimio ac miseria se torqueant, non sum author. Ad id enim ars adhibetur, ut naturam juvet, non ut impediatur: adhibita nimis anxie nimisque subtiliter, & præsertim ubi opus non est, ingenium per se jam fatis acutum, obtundit potius quam acuit; ita plane ut in medicina remediorum usus vel nimius vel non necessarius, valetudinem debilitat potius quam roborat. Quod autem *Aristotelis* aliorumque veterum auctoritatem ad singulas fere Logicæ regulas adjungimus, id quidem in tradenda arte supervacuum fuisset. nisi novitatis suspicio, quæ *Petro Ramo* hæctenus potissimum obsuit, adductis ipsis veterum authorum testimoniis, esset amolienda.

Artium omnium quasi corpus & comprehensio *ἐπιλογοποιεῖα*. Græce, i. e. eruditionis circuitus quidam in se redeuntis, adeoque in se absolutæ atque perfectæ, vel Philosophia dicitur. Hæc cum sapientiæ studium proprie significat, tum vulgo artium omnium vel doctrinam, vel scientiam: doctrinam, cum præcepta artium tradit; scientiam, cum ars, quæ habitus est quidam mentis, præceptis illis percipitur, quasi possidetur. Eodem modo & artis significatio distinguitur: cum doctrinam significat, de qua nobis potissimum hic est agendum, est ordinata præceptorum exemplorumque comprehensio sive methodus, qua quidvis utile docetur.

Artis materia præcepta sunt: quæ qualia esse debeant, artis Logicæ, quam nunc tradimus, proprium est suo loco præscribere.

Forma sive ipsa ratio artis, non tam est præceptorum illorum methodica dispositio, quam utilis alicujus rei præceptio: per id enim quod docet potius, quam per ordinem docendi, ars est id quod est: quod ex cujusque artis definitione perspicitur, ut infra ostendetur.

Præceptorum artis tria genera sunt: duo præcipua *definitiones & distributiones*; quarum doctrinam generalem Logica etiam loco idoneo sibi vindicat; tertium, minus principale, *consuetudinum* nominatur; estque proprietatis alicujus explicatio, ex definitione fere deducta.

Exempla sunt quibus præceptionum veritas demonstratur, ususque ostenditur: suntque, ut scite *Plato*, quasi obsides sermonum: quod enim præcepto in genere docetur, id exemplo in specie confirmatur.

Efficiens artis primarius neminem reor dubitare quin sit Deus, author omnis sapientiæ: id olim Philosophos etiam non fugit.

Causæ ministræ fuerunt homines divinitus edocti, ingenioque præstantes; qui olim singulas artes invenerunt. Inveniendi autem ratio eadem prope fuit quæ pingendi: ut enim in pictura duo sunt, exemplum sive archetypus, & ars pingendi, sic in arte invenienda, archetypo respondet natura sive usus, & exemplum hominum peritorum, arti pictoris responderet Logica; saltem naturalis, quæ facultas ipsa rationis in mente hominis est; juxta illud vulgo dictum, Ars imitatur naturam.

Ratio autem sive Logica, primum illa naturalis, deinde artificiosa, quatuor adhibuit sibi quasi adiutores, teste *Aristot.* *Metaphys.* I. c. I. sensum, observationem, inductionem, & experientiam. Cum enim præcepta artium generalia sint, ea nisi ex singularibus, singularia nisi sensu percipi non possunt: sensus sine observatione, quæ exempla singula memoriæ committat, observatio sine inductione, quæ singularia quam plurima inducendo generalem aliquam regulam constituat, inductio sine experientia, quæ singulorum omnium convenientiam in commune & quasi consensum judicet, nihil juvat. Hinc recte *Polus* apud *Platonem* in *Gorgia*, *experientia artem peperit, imperitia fortunam*, i. e. præcepta fortuita, adeoque incerta. Et *Aristot.* *Prior.* I. c. 30. *cujusque rei principia tradere, experientia est: sic Astrologica experientia, illius scientiæ principia suppediavit. Et Manilius;*

*Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam ———*

Et Cicero; omnia quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa quondam & dissipata fuerunt, donec adhibita hæc ars est, quæ res dissolutas divulsasque conglutinaret & ratione quadam constringeret. Ea ars Logica est, vel hæc saltem naturalis, quam ingenitam habemus, vel illa artificiosa, quam mox tradimus: hæc enim præcepta artis invenit ac docet. Hactenus de efficientibus causis artium.

Forma artis, ut supra dixi, non tam præceptorum dispositio est, quam præceptio ipsa rei alicujus utilis, eademque est finis. Quemadmodum enim non tam præceptorum Logicorum methodica dispositio quam ipsum bene differere, & forma Logicæ & finis est, ut infra docebitur, ita in genere non solum præceptorum dispositio, sed ipsa rei utilis præceptio forma artis & simul finis est: quod autem præcipitur, id esse utile in hominum vita debere, quod Græci, βιωφελές vocant, omnes consentiunt; indignamque esse artis nomine, quæ non bonum aliquod sive utile ad vitam hominum, quod idem quoque honestum sit, sibi proponat, ad quod omnia præcepta artis referantur; adeoque formam artis esse rei alicujus utilis præceptionem, per quam scilicet ars est id quod est, necessario sequitur. Verum ad hunc finem perveniri non potest, nisi doctrinam natura commode percipiat, exercitatio confirmet, utraq; simul doctrina & exercitatio artem quasi alteram naturam reddant. Sed ingenium sine arte, quam ars sine ingenio plus proficere censetur: proficere autem non admodum utrumque nisi accesserit exercitatio: unde illud Ovidii;

solus, & artificem qui facit, usus erit.

Exercitatio duplex est; analysis & genesis. Illa est, cum exempla artis in sua principia quasi resolvuntur, dum singulis partibus ad normam, i. e. ad præcepta artis examinantur: hæc, cum ex artis præscripto efficimus aliquid aut componimus.

Hactenus causæ artium: sequuntur species. Artes sunt generales vel speciales: generales, quarum materia subjecta est generalis. Materia autem illa vel artificis est, vel artis. Artificis materia generalis generalibus cunctis artibus est communis; artis autem, singularum est propria: estque artificis quidem generalis materia, omne id quod revera est, aut esse fingitur; artis, quod in eo omni efficiunt singulæ. Id omne vel ratio complectitur, vel oratio: generalium itaque artium materia generalis, vel ratio est, vel oratio: versantur enim in excolenda vel ratione ad bene ratiocinandum, ut Logica; vel oratione, eaque vel ad bene loquendum, ut Grammatica, vel ad dicendum bene, ut Rhetorica. Omnium autem prima ac generalissima, Logica est; dein Grammatica, tum demum Rhetorica; quatenus rationis usus sine oratione etiam magnus, hujus sine illa potest esse nullus. Grammaticæ autem secundum tribuimus locum, eo quod oratio pura esse etiam inornata; ornata esse nisi pura sit prius, facile non queat.

Artes speciales sunt, quæ materiam habent specialem; nempe naturam fere vel mores: earum enim accuratior distributio non est hujus loci.

ARTIS LOGICÆ

Plenior Institutio, &c.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quid sit Logica?

Logica est ars bene ratiocinandi. Eodémque sensu Dialectica sæpe dicta est.

Logica autem, *i. e.* ars rationalis, à λόγῳ dicitur: quæ vox Græcè rationem significat; quam excolendam Logica sibi sumit.

Ratiocinari autem est rationis uti facultate. Additur bene, *i. e.* rectè, scienter, expeditè; ad perfectionem artis ab imperfectione facultatis naturalis distinguendam.

Logicam potius, quàm cum *P. Ramo* Dialecticam; dicendam duxi, quòd eo nomine tota ars rationis aptissimè significetur; cùm Dialectica à verbo Græco διαλέγεσθαι, artem potius interrogandi & respondendi, *i. e.* disputandi significet; ut ex *Platonis Cratylo*, ex doctrina *Peripateticorum & Stoicorum*, *Fabio*, *Suida* aliisque docetur. Et tamen *Plato* in *Alcibiade* primo idem vult esse τὸ διαλέγεσθαι, quod ratione uti. Prior significatio ad rationis usum nimis angusta est; posterior, si intèr authores de ea non convenit, nimis incerta.

Ratiocinandi autem potius dico quàm differendi, propterea quòd ratiocinari, non minùs late quàm ipsa ratio, idem valet propriè quod ratione uti; cùm differere, præterquam quod vox non planè propria, sed translata sit, non latius plerumquè pàteat, quàm disputare.

Addunt nonnulli in definitione subjectum Dialecticæ, *i. e.* de re qualibet: sed hoc cùm Grammatica & Rhetorica commune Dialecticæ fuit, ut in proœmio vidimùs; non ergo hic repetendum.

CAP. II.

De partibus Logicæ, deque Argumenti Generibus.

Ratiocinatio autem fit omnis, rationibus vel folis & per se consideratis, vel inter se dispositis; quæ argumenta etiam sæpius dicta sunt.

Logicæ itaque partes duæ sunt; rationum five argumentorum inventio, eorumque dispositio.

Secutus veteres *Ramus*, *Aristotelem*, *Ciceronem*, *Fabium*, Dialecticam partitur in inventionem & iudicium. Verùm non inventio, quæ nimis lata est quocunque modo sumatur, sed argumentorum inventio, pars prima Logicæ dicenda est: dispositio autem eorum, cur sit secunda, non iudicium, secundi libri initio rēpondēbimus. Sed neque hæc partitio suis auctoribus vel iisdem vel aliis caret: *Plato*, in *phædro*, dispositionem inventioni addidit; *Aristoteles* τὸ ξίη; *Top.* 8. 1. quod idem est. Et *Cicero*, de *Orat.* fatetur, inventionem & dispositionem, non orationis esse, sed rationis.

Inventionem autem & dispositionem quarum tandem rerum nisi argumentorum.

Argumentorum itaque inventio *Topica* Græcè nominatur; quia τέρως continet, *i. e.* locos unde argumenta sumuntur, viamque docet & rationem argumenta bene inveniendi, suo nimirum ordine collocata; unde vel ad genesin expromantur,

mantur, vel in analysi explorentur, inventorumque simul vim atque usum exponit.

Argumentum est quod ad aliquid arguendum affectum est. Id est, quod habet affectionem ad arguendum; vel ut Cic. in Top. quod affectum est ad id de quo quaeritur: id interpretatur Boethius refertur, vel aliqua relatione respicit id de quo quaeritur.

Ista affectione sublatâ, argumentum non est; mutatâ, non est idem; sed ipsum quoque mutatur.

Ad arguendum autem, i. e. ostendendum, explicandum, probandum aliquid. Sic juxta illud tritum, *degeneres animos timor arguit, Aeneid. 4. & illud Ovidii; Apparet virtus, arguiturque malis.* Explicare autem & probare etiam simplicis argumenti propria atque primaria vis est, unde aliud ex alio sequi, vel non sequi, i. e. uno posito, alterum poni vel non poni primitus judicatur: quod de inductione quidem recte monuit Baconus noster, de Augment. scient. l. 5. c. 4. *uno eodemque mentis opere, illud quod queritur, & inveniri & judicari:* sed hoc de singulis argumentis simplicibus non minus verum est.

Ex quo etiam sequitur, iudicium non esse alteram Logicæ partem, sed quasi effectum utriusque partis communem & ex utraque oriandum; Ex syllogismo in re præsertim dubia clarius quidem at secundario tamen contra ac plerique docent.

Aliquid autem, est id quodcunque arguitur: quicquid enim est, aut esse fingitur, subiectum est Logicæ, ut supra demonstravimus. Argumentum autem propriè neque vox est neque res; sed affectio quædam rei ad arguendum; quæ ratio dici potest ut supra.

Tractat igitur Logica neque voces, neque res. Voces quidem, quamquam & sine vocibus potest ratiocinari, tamen, quoties opus est, distinctas & tantum non ambiguas, non improprias, ab ipso usu loquendi videtur jure sanè postulare: res ipsas artib. quasque suis relinquit; arguendi duntaxat inter se quam habeant affectionem sive rationem considerat.

Ratio autem dicitur, voce à Mathematicis petita, qua terminorum proportionalium inter se certa habitudo significatur.

Argumentum est artificiale aut inartificiale. Sic Aristot. Rhet. 1. 12. quem Fabius sequitur, l. 5. c. 1. Cicero in *insitum & assumptum* dividit. Artificiale autem dicitur, non quo inveniatur arte magis quam inartificiale, sed quòd ex sese arguit, i. e. vi insita ac propria.

Artificiale est primum, vel à primo ortum. Primum, quod est suæ originis. Id est, affectionem arguendi non modò in se habet, sed etiam à se; quod infra clarius patebit, cum quid sit à primo ortum docebitur.

Primum est simplex aut comparatum.

Simplex, quod simpliciter & absolute consideratur. Id est, simplicem habet affectionem arguendi id quod arguitur, sine quantitatis aut qualitatis cum eo comparatione.

Simplex est consentaneum aut dissentaneum.

Nam quæ sine comparatione considerantur, necesse est vel consentiant inter se, vel dissentiant.

Consentaneum est quod consentit cum re quam arguit. Id est, ponit, sive affirmat esse rem quam arguit.

Estque consentaneum absolute aut modo quodam. Absolute, i. e. perfectè; absolute enim est pertinere. Aristotelis quoque hæc distributio est. Quæ autem absolute consentiunt, eorum alterum alterius vi existere intelligitur; & sic consentiunt causa & effectus. Acque hæc sunt argumentorum distributiones generales ex affectionum differentiis desumptæ; suoque nunc ordine singulatim tractandæ: argumentorum autem omnium primum causa est; id quòd per se quis vis intelligere potest.

C A P. III.

De Efficiente, procreante, & conservante.

Causa est, cujus vi res est. Vel, si ex capite superiore, quod intelligi memoriamque teneri potest, repetito est opus, causa est argumentum artificiale, primum, simplex, absolutè consentaneum, cujus vi, vel facultate, res, i. e. effectum, arguitur esse vel existere. Nec male definiatur causa *qua dat esse rei*.

Cujus autem vi vel facultate, i. e. à quo, ex quo, per quod, vel propter quod res est, id causa esse dicitur. Res etiam, idem quod *aliquid* in definitione argumenti, vox generalis adhibetur, quæ significaret causam, sicut & reliqua argumenta, esse rerum omnium quæ vel sunt, vel finguntur: nam quæ revera sunt, veras; quæ finguntur, fictas causas habent.

Hinc intelligitur *causam sine qua non*, quæ vulgò dicitur, impropriè causam; & quasi fortitò, dici: ut cum amissio rei alicujus dicitur causa recuperationis; quamvis amissio recuperationem necessariò præcedat. Neque enim causa sic intelligi debet, id quod & Cicero docuit, l. de Fato, ut quod cuique antecedit, id ei causa sit, sed quod cuique efficienter antecedit; i. e. ita ut res vi ejus existat. Hinc causa propriè dicta, *principium* quoque nominatur à Cic. 1. de Nat. Deor. sed frequentius apud Græcos.

Causa autem est cujus vi res non solum est, verum etiam fuit, vel erit. Ut eam præcepta Logica de omni re, sic omnium præcepta artium de omni tempore intelligenda sunt; unde & æterna esse, veritatesque æternæ dicuntur.

Ex definitione autem causæ tertium illud artis præceptum, de quo in præfatione diximus, confectarium hoc oritur: *primus hic locus inventionis, fons est omnis scientiæ; sciri que demum creditur cujus causa teneatur*.

Neque aliud est Aristotelis decantata illa demonstratio, quam qua effectum arguitur, probatur, cognoscitur, ponitur, ex causa posita; quodcumque illud demum causæ genus sit: ut cum risibile probatur ex rationali, quippe, omnis homo est risibilis, quia rationalis: eoque erit clarior demonstratio, quo causa certior, propior, præstantior.

Causa est efficiens & materia, aut forma & finis. Cur sic causa dividatur quasi in duo genera anonyma, infra in doctrina distributionis facilius intelligetur.

Quot autem modis alicujus vi res est, tot esse species causæ statuendum est. Modis autem quatuor alicujus vi res est; ut rectè Aristot. Phys. 2. 7. & nos supra diximus; vel enim à quo, vel ex quo, vel per quod, vel propter quod res unaquæque est, ejus vi esse rectè dicitur. His modis nec plures inveniuntur, nec pauciores esse possunt: rectè igitur causa distribuitur in causam à qua, ex qua, per quam, & propter quam, i. e. efficientem & materiam, aut formam, & finem.

Efficiens est causa, à qua res est, vel efficitur. Ab efficiente enim principium movendi est; ipsa tamen effecto non ineft.

Ciceroni omnis causa efficiens nominatur: sic enim in Topicis; *primus est locus rerum efficientium, quæ causa appellantur*: & de Fato; *causa est quæ id efficit, cujus est causa*. Hinc fit ut *causatum*, à causis licet omnib. ortum habens, effectum tantummodo vocitetur: unde hoc solum intelligitur, efficientem esse causam præcipuam atque primariam; omnem autem causam aliquo modo efficere.

Efficientis etsi, vera genera nulla sive species nobis apparent, ubertas tamen permagna modis quibusdam distinguitur.

Primo, quod procreet, aut tueatur.

Sic pater & mater procreant; nutrix tueatur. Huc quoque omnium rerum inventores, auctores, conditores, conservatores referendi sunt. Procreare igitur & tueri duo sunt modi quibus idem sæpe efficiens efficere solet: procreando quidem id quod nondum est, ut fit; conservando autem id quod jam est, ut porrò fit.

C A P. IV.

De Efficiente sola, & cum aliis.

Secundo, causa efficiens sola efficit, aut cum aliis. Earumque omnium sæpe alia principalis, alia minus principalis, sive adjuvans & ministra. Quam Cicero, in Partit. causam conficientem vocat: & cuius, inquit, generis vis varia est, & sæpe aut major aut minor; ut & illa quæ maximam vim habet, sola sæpe causa dicatur. Hinc, Æneid. 9. Nysus ab Euryalo socio transfert in se factæ cædis & culpam & poenam; quasi solus auctor fuerit, quia fuit præcipuus. Et solitaria causa cum plerisque & principalibus & sociis, pro Marcello, variè adhibetur. Sed hæc duo exempla vide post finem in praxi analytica.

Causa minus principalis (ut quidam volunt) vel est impulsiva, quæ principalem quoquo modo impellit ac mover, vel est instrumentalis.

Impulsiva duplex est Græcisque vocibus receptis, *proegumena* dicitur, vel *procatartica*. Illa intus, hæc extrinsecus movet principalem: & vera si est, *occasio*; si ficta, *prætextus* dicitur.

Sic causa proeg. quæ intus movebat infideles ad persequendum Christianos (exemplis enim receptis hinc utemur) erat eorum ignorantia aut impietas, causa procat. erant nocturni conventus, vel potius quævis conventicula Christianorum. Olim interficiendi Christi causa proeg. erat Judæorum zelus ignarus; procat. objecta sabbathi violatio concionésque seditiosæ. Notandum autem est ubi causa proegumena, sive interna, non est, ibi causæ procatarticæ, sive externæ, vim nullam esse.

Ad causam autem procatarticam, ea sæpe referenda videtur, si omnino est in causis numeranda, quæ supra dicta est *causa sine qua non*; siquidem quovis modo causam extrinsecus movere principalem dici potest.

Instrumenta etiam in causis adjuvantibus commiserantur. Quo argumento Epicureus, apud Cic. 1. de nat. deor. disputat mundum nunquam esse factum, hoc etiam exemplum ad praxin retulimus. Instrumenta autem propriè non agunt, sed aguntur aut adjuvant. Et qui causam adjuvantem nullam nisi instrumenta habet, potest rectè *solitaria causa* dici: quanquam lata admodum instrumenti significatio admittitur; ut apud Aristot. Polit. 1. 3. *instrumenta sunt animata, vel inanimata.* Quo sensu omnes ferè causæ adjuvantes & ministræ possunt *instrumentales* nominari.

Ad hunc locum referendus commodissimè videtur causarum ordo, quo alia dicitur *prima*, idque vel absolutè, ut Deus, vel in suo genere, ut sol, & ejusmodi quippiam; alia *secunda*; & sic deinceps, quæ à prima vel à prioribus pendet, & quasi effectum est. Alia deinde *remota* dicitur, alia *proxima*: quò spectat illud vulgo dictum; *quicquid est causa cause, est etiam causa causati.* Quæ regula in causis duntaxat necessariò inter se ordinatis valet. Sed hæc causarum divisiones in Logica non magnopere sectandæ sunt; quandoquidem tota vis arguendi in causa proxima continetur; deque ea sola generalis definitio causæ intelligitur,

C A P. V.

De Efficiente per se, & per accidens.

Tertio, causa efficiens per se efficit, aut per accidens. Tertium hoc par modorum efficiendi est, ab Aristotele etiam & veteribus notatum.

Per se efficit causa, quæ sua facultate efficit. Id est, quæ ab interno principio effectum producit.

Ut quæ natura vel consilio faciunt. Naturalis efficientia est elementorum, fossilium, plantarum, animalium. Consilii exemplum est illa Ciceronis de se ad Cæsarem confessio: *nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.*

Naturæ, appetitum; consilio, artem nonnulli adjungunt. Sed appetitus aut ad naturam, aut ad naturæ vitium; ars ad consilium sine incommodo referetur: ars n. & consilium quatenus aliquid efficiunt, non illa ab intellectu, hoc à voluntate; sed utrumque ab utroque proficisci videtur; etenim

ars ferè non invita, non proximæ saltem invita; & concilium prudens sciensque agit. Hi quatuor modi efficiendi per se, ad eundem nonnunquam effectum concurrunt: ut cum quis loquitur, naturâ; hoc vel illud, consilio simul & appetitu; eleganter, arte.

Videtur itaque huc propriè referenda etiam causa impulsiva, sive ea proegumena, sive procatartica sit, de quibus capite superiore diximus; quæ non tam causæ sunt principali sociæ aut ministræ quam modi efficientis, quibus vel affectu aliquo impulsus, vel ex occasione aliqua oblata, consilio adductus hoc vel illud agit, ut ex allatis ibi exemplis intelligi potest.

Quæ autem naturâ necessariò, quæ consilio libere agunt; necessariò agit quæ aliter agere non potest, sed ad unum quidpiam agendum determinatur, idque solum sua propensione agit quæ necessitas naturæ dicitur; ex hypothesi nimirum. Nisi Deus aliud voluerit, aut externa vis aliorum impulerit, ut Lapidem sursum. Libere agit efficiens non hoc duntaxat ut naturale agens, sed hoc vel illud pro arbitrio, idque absolute vel ex hypothesi. Absolute solus Deus libere agit omnia; id est quicquid vult; & agere potest vel non agere; Testantur hoc passim sacræ literæ: Libere ex hypothesi, illæ duntaxat causæ quæ ratione & consilio faciunt, ut angeli & homines; ex hypothesi nimirum divinæ voluntatis, quæ iis libere agendi potestatem in principio fecit. Libertas enim potestas est agendi vel non agendi hoc vel illud. Nempe nisi Deus aliud voluerit, aut vis aliunde ingruat.

Per accidens efficit causa, quæ externa facultate efficit. Id est, non sua; cum principium effecti est extra efficientem, externumque principium interno oppositum: sic n. efficiens non efficit per se, sed per aliud. Hinc vere dicitur, *omne effectum causa per accidens potest reduci ad causam per se.*

Ut in his quæ sunt coactione, vel fortuna. Duo n. hæc sunt externa principia internis, naturæ nempe & voluntati sive consilio, opposita. Sic *Aristot. Rhet. 2. 20.* cum dixisset, homines facere quædam non per se, quædam per se; subjungit, *eorum quæ non per se, alia per fortunam, alia ex necessitate.* Sed *necessitas* vox nimis lata est, ut ex supra dictis de efficiente naturali patebit.

Coactione fit aliquid, cum efficiens vi cogitur ad effectum. Ut cum lapis sursum vel recta projicitur qui suapte natura deorsum fertur. Hæc necessitas coactionis dicitur & causis etiam liberis nonnunquam accidere potest. Sic necesse est mercatori in tempestate merces ejicere, siquidem salvus esse vult. Hæc itaque necessitas mixtas quasdam actiones produxit, quas facit quis volens nolente animo, quod aiunt.

Fortuna sive fortuitò fit aliquid, cum præter scopum efficientis accidit. Non enim fortuna, sed efficiens, quæ per fortunam sive fortuitò agit, est propriè causa per accidens rerum fortuitarum: eò quod earum principium, occulta nimirum illa causa quam *fortunam* dicimus, extra illam efficientem est: fortuna autem est eventuum eorum principium, etsi occultum, non per accidens tamen, sed per se. Fortuna itaque apud veteres aut nomen sine re esse existimabatur, quo usi sunt homines, teste alicubi *Hippocrate*, cum secundariis contingentium causas ignorarent, aut est ipsa latens causa: ut *Cicero* in *Top.* *cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum est fortuna, eventus obscura causa, quæ latenter efficit.* Inter fortunam & casum hæc volunt interesse *Aristot. Phys. 2. 6.* & *Plutarck. de Placit. & de Fato.* ut casus quàm fortuna latius pateat: fortuna in iis duntaxat qui ratione utuntur; casus in omnibus tam animantibus quàm inanimatis dominetur: sed loquendi ferè usus fortunæ sub nomine casum etiam complectitur, quotiescunque præter scopum sive finem efficientis aliquid accidit. Sic *casu fortuito*, ait *Tullius*, 3. de nat. deor. *Pheræo Jasoni profuit hostis, qui gladio vomitæ ejus aperuit, quam medici sanare non poterant.*

In hoc genere casusarum imprudentia connumerari solet. Sic etiam Aristot. Ethic. 3. 1. videntur non voluntaria esse, quæ per vim aut ignorantiam fiunt. Et Ovid. 2. Trist.

*Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Aëtaon vidit sine veste Dianam:
Præda suis canibus nec nimis ille fuit.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est:
Nec veniam, læso numine, casus habet.*

Durum id esse queritur poeta: nam cateroqui hinc sumitur plerumque deprecatio; & excusationi etiam nonnunquam locus hic est. Deprecationis exemplum est apud Cic. pro Ligario: ignosce pater: erravit; lapsus est: non putavit: Et paulò post; erravi: temerè feci: pœnitet; ad clementiam tuam confugio.

Fortunæ autem nomen, ut supra dictum est, ignoratio causarum confinxit: cum enim aliquid præter consilium spémque contigerit, fortuna vulgò dicitur. Unde Cicero, apud Lactantium, Instit. 3. 29. ignoratio rerum atque causarum fortunæ nomen induxit. Nec in scite Juvenalis:

*Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, fortuna, deam; cœlo, ne locamus.*

Certè enim & cœlo locanda est; sed, mutato nomine, divina providentia dicenda. Unde Arist. Phys. 2. 4. sunt nonnulli quibus fortuna quidem videtur esse causa, sed ignota humane intelligentiæ, tanquam divinum quiddam. Et Cic. Acad. 1. providentiæ Dei quæ ad homines pertinet, nonnunquam quidem fortunam appellant, quod efficiat multa improvisa nec opinata nobis propter obscuritatem ignoratiõemque causarum. Sed providentiæ rerum omnium prima causa est, sive notæ sive ignotæ sint earum causæ secundariæ: & providentiæ si necessitatem adjungas, fatum dici solet. Verùm de providentiâ meliùs Theologia quàm Logica disceptabit. Hoc tantùm obiter; fatum sive decretum Dei cogere neminem malefacere; & ex hypothesi divinæ præscientiæ certa quidem esse omnia, non necessaria. Non excusandus itaque Cicero pro Ligario, cum ait, fatalis quedam calamitas incidisse videtur, & improvidas hominum mentes occupavisse; ut nemo mirari debeat humana consilia divina necessitate esse superata. Multo rectius alibi, datur quidem venia necessitati; sed necessitati, quæ instituto efficientis repugnat, & voluntati.

C A P. VI.

De Materia.

Materia est causa ex qua res est. Efficientem ordine naturæ sequitur materia; & efficientis effectum quoddam est; præparat enim efficiens materiam, ut sit apta ad recipiendam formam. Ut autem efficiens est id quod primum movet, ita id materia quod primum movetur, hinc efficiens, agendi; materia, patiendi principium appellatur. Hæc autem definitio materiæ apud omnes eadem ferè occurrit. Est causa: materiæ enim vi affectum est. Illa autem vis particula ex qua significatur: quanquam hæc vulgò non materiæ solum nota est, sed nunc efficientis, ut, ex ictu vulnus: nunc partium, ut, homo constat ex anima & corpore; nunc mutationis cujusvis, ut, ex candido fit niger. Res: nempe quam arguit; effectum scilicet materiatum; ut intelligamus materiam etiam esse omnium entium & non entium communem; non rerum sensibilibium & corporearum propriam. Quales autem res ipsæ sunt, talis materia earum esse debet; sensibilibium sensibilis, æternarum æterna; & ita in reliquis. Sic artium materia sunt præcepta. Est, i. e. efficitur & constat: unde Cic. 1. Acad. materia ea causa est, qua se efficienti præbet, ut ex sese non modo effectum fiat, sed etiam postquam effectum est, constat. Hoc argumento ficto, apud Ovid. 2. Metam. folis domus auro, pyropo, ebore, argento componitur. Regia solis erat, &c. Sic Casar 1. Bell. civil. navium materiam describit: carinæ primæ ac statumina ex levi materia fiebant, &c.

Dividitur vulgò materia in primam & secundam; secunda in proximam & remotam. Verùm hæc distributio Physica potius est. Id enim solum Logicus in materia spectat, ut res ex ea sit; & potissimum quidem ut proximè ex ea sit; proxima enim potissimum arguit.

C A P. VII.

De Forma.

Causa primum genus ejusmodi est in efficiente & materia: secundum sequitur in forma & fine. Quia scilicet ordine temporis est posterius. Efficiens enim & materia sub genere priore continentur, quod in effectu producendo præcedunt; forma & finis sub posteriore, quod efficientem & materiam sequuntur effectumque ipsum comitantur: positus enim efficiente, & materiâ, non continuò sequuntur forma & finis: efficiens enim etsi materia suppetit, forma tamen & fine suo nonnunquam frustratur; forma & finis si adsit, necesse est efficientem & materiam fuisse. Qui autem in usu observatur ordo causarum, idem debet in doctrina quoque observari. Nec tamen ordo iste ad constituenda causarum genera satis valet, sed aliud quiddam quod nomine caret. Unde meritò non satis accurata videtur illa causarum distributio, quæ affertur *Aristotelis*, in causas vel effectum præcedentes, ut efficientem & materiam; vel cum effectu simul existentes, ut formam & finem: tamen enim hæc distributio ordinem causarum servat, naturam tamen earum non distinguit; immo causæ neque convenit, neque propria est: non convenit, quia causa quælibet, ut causa, non præcedit, sed cum effectu simul est. Præcedunt autem utcumque efficiens & materia effectum vel naturæ ordine, vel temporis: si naturæ, id & cum reliquis causis & cum subjectis omnibus commune habent; si temporis, hoc efficienti & materiæ neque omni commune est (quædam enim cum effectu non nisi simul sunt) neque solis iis proprium; nam & subjecta pleraque adjunctis suis tempore priora sunt. Nec foeliciter ab eodem *Aristotele* dividuntur causæ in externas, efficientem & finem; & internas, materiam & formam: hæc enim distributio etsi usus ejus aliquis esse potest, ad leges tamen artis minus accommodata est: esse enim externum vel internum, non est causis proprium, sed effectu etiam & adjuncto commune. Deinde materia & forma cum intra effectum sunt, non tam causæ quam partes effecti sunt: quid? quòd finis, quæ perfectio rei est aptitudòque ad usum, interna potius causa diceretur. Postremò, hæc distributio turbat ordinem causarum, methodi proinde legem: efficiens enim est principium motus & causarum prima; finis, ultima est: si igitur internum externo præmittitur, materia & forma, quæ efficientis quodammodo effecta sunt, efficienti præponuntur; si externum interno, finis efficienti, i. e. ultima primæ, adjungetur; mediis, materiæ nempe & formæ, præmittetur. Cautius itaque *Ramus* atque arti convenientiùs, causarum genera anonyma reliquit: quod ut ostenderemus, longiuscule cum venia digressi, nunc ad alterum genus causarum, formam & finem, redeamus. Formæ autem est prior locus concedendus, cum finis nihil aliud sit quam fructus quidam formæ.

Forma est causa per quam res est id quod est. Hæc definitio *Platonicam* & *Aristotelicam* conjunxit: ille enim definit formam esse causam per quam, hic, quod quid est esse. Ut autem materia, sic etiam forma effectum quoddam efficientis quidem est. Formam enim efficiens & producit nondum existentem, & inducit in materiam: forma autem effecti & causa est, & præcipua quidem, solaque effectum arguit, quòd vi formæ potissimum existit. Efficiens enim frustrari formam, forma effectu non potest. *Per quam* itaque particula eam causam significat eamque vim, quæ rem sive effectum informat atque constituit. Res enim nulla est quæ suam non habeat formam, nobis licet incognitam.

Res etiam singulæ, sive individua, quæ vulgò vocant, singulas sibi que proprias formas habent; differunt quippe numero inter se, quod nemo non fateretur. Quid autem est aliud numero inter se, nisi singulis formis differre? Numerus enim, ut rectè *Scaliger*, est affectio essentiam consequens. Quæ igitur numero, essentiam quoque differunt; & nequaquam numero, nisi essentiam, differrent. *Evigilent hic Theologi.* Quòd si quæcunque numero, essentiam quoque differunt, nec tamen materiâ, necesse est formis inter se differant; non autem communibus, ergo propriis. Sic anima rationalis, forma hominis in genere est; anima *Socratis*, forma *Socratis* propria. *Per quam res est id quod est*, i. e. quæ dat proprium esse rei. Cum enim cujusque ferè rei essentia partim sit communis, partim propria; communem materia constituit, forma propriam. Et per alias quidem causas esse res potest dici; per solam formam esse id quod est.

Ideoque hinc à cæteris rebus omnib. res distinguitur. Id est, distinctione, quam vocant essentiali : ex sola enim forma est differentia essentialis. Immo quæcunque inter se quovis modo, eadem etiam formis differunt; fonsque omnis differentiae forma est; nec aliis argumentis inter se res, nisi formis primario discreparent. Et hoc quidem consuetarium ex definitione est primum, sequitur alterum.

Forma simul cum re ipsa ingeneratur. Hinc illud verissimum : *positâ formâ, res ipsa ponitur; sublata, tollitur.* Ad exempla nunc veniamus. Anima rationalis est forma hominis, quia per eam homo est homo, & distinguitur à cæteris omnibus naturis : geometricarum figurarum in triangulis, quadrangulis sua forma est : Physicarum, coeli, terræ, arborum, piscium sua.

Unde præcipua rerum ut natura est, sic erit explicatio, si possit inveniri. Tertium hoc consuetarium est ex definitione formæ. Unde illud quod de causa in communi supradictum est, nempe fontem esse omnis scientiæ, formæ potissimum convenire intelligitur. Quæ enim causa essentiali præcipue constituit, eadem si nota sit, scientiam quoque potissimum facit. Sed formam internam cuiusque rei nosse, à sensibus, ut serè fit, remotissimam, difficile admodum est. In artificiosis autem rebus forma, utpote externa, sensibusque exposita, facilius occurrit; ut apud *Cæsarem* de bell. Gall. l. 7. *muri autem omnes Gallici hac serè forma sunt, &c.* Sic forma *Virgiliani* portus explicatur, *Æneid. 1. est in secessu longo locus, &c.*

Distributio autem formæ nulla vera est. Nam quod nonnulli internam vel externam esse volunt, ea distributio neque ad res omnes, sed tantum ad corporas pertinebit; & externa non minus essentialis cuique rei est artificiosæ, quam interna naturali.

C A P. VIII.

De Fine.

Finis est causa cuius gratia res est. Sic etiam *Aristoteles, Phil. 1. 3. quarta causa est cuius gratia bonum* : hoc enim generationis omnis finis est. Cum enim efficiens affectus est finem, in eo acquiescit, actionique suæ finem imponit. Finis itaque est causarum ultima. Verum ut rectè *Aristot. Phys. 2. 2. non omne ultimum finalis causa est, sed quod est optimum* : Finis enim vel terminum rei significat, vel bonum rei; sicut & terminus est vel durationis, vel magnitudinis aut figuræ. Finalis autem causa non est nisi bonum quid; eodemque sensu finis & bonum dicitur; verumne an apparens, ad vim causæ nihil interest. Sic etiam *Aristot. Phys. 2. 3. idemque in Eth. passim* : mali etiam evitatio habet rationem boni. Nonnulli tamen inter finem & finalem causam ita distinguunt, ut finis sit usus rei, finalis autem causa de usu cogitatio. Atqui non cogitatio, sed res, i. e. finis ipse effecti causa finalis vera est : nam de materia quoque & de forma prius cogitatur, sine hac tamen distinctione : cogitatur etiam de causa impulsiva, eaque movet efficientem, nec tamen finalis causa dici potest; cum eam efficiens non appetat, sed sæpius aversetur, quoties affectus aut habitus aliquis pravus ad bonum aliquod apparens consequendum impellit. Idemque finis in animo efficientis primus, in opere atque effecto est postremus. Dum autem in animo tantum efficientis est, & nondum obtinetur, nondum sanè existit; cum nondum existit, causa esse quæ potest? Cum itaque vulgò dicitur, finis quatenus efficientem quasi suadendo movet ut materiam paret, eique formam inducat, non modò effecti, verum etiam causarum causa earumque optima est, id improprie & per anticipationem quandam dicitur. In opere autem & usu licet sæpe sit ultimus, aptitudine tamen ad usum nisi simul cum forma & tempore & naturâ esse intelligatur, erit posterior effecto per formam jam constituto, & adjunctum potius effecti quam causa. Sic non habitatio, sed ad habitandum, aptitudo, quæ cum induta forma simul & tempore & naturâ est, proprius finis domus est statuendus, rei que perfectio & formæ quasi fructus est. Hinc *Græci* non modò τελειω perficio, à τελειω, i. e. finis deducunt, sed etiam perfectum τελειον, à fine vocant, teste *Aristotele, Phil. 8. 24.*

Vis autem propria qua finalis causa aliis ab causis distinguitur, his verbis, *cuius gratia*, exprimitur; ut & aliis etiam particulis, nempe *cuius causa, ad, ob, pro,*

Propter, quo, quorsum, & similibus. Ne autem est nota illius finis, qui in mali alicujus vitiatione versatur. Finis autem dicitur non eorum solum qui finem sibi proponunt, i. e. efficientium rationalium, sed eorum quæcunque ad finem referuntur, i. e. quorumvis effectorum. Sic Physicis rebus finis homo propositus est, homini Deus. Quod nec ignoravit *Aristoteles*, *Phys.* 2. 2. *rebus*, inquit, *utimur, quasi nostra causa essent omnia: nam & nos quodammodo finis sumus.* Deum esse omnium finem docet sapiens *Hebraeus*, *Proverb.* 16. 4. *Deus propter se fecit omnia.* Omnium artium est aliquod summum bonum & finis extremus; quæ & earum forma est: ut Grammaticæ, bene loqui; Rhetoricæ, bene dicere; Logicæ, bene ratiocinari.

Quod autem forma finis quoque esse potest, testatur haud semel *Aristoteles*, *Phil.* 8. 24. & *Phys.* 2. 7, 8. *Et Plato in Philebo*, essentiam sive formam rei, generationis finem statuit: unde *Arist.* de part. 1. 1. idem.

Ut formæ, ita & finis distributio vera nulla est: quæ vulgò efferuntur, non sunt Logici finis distributiones, sed specialium finium pro varietate effectorum distinctiones. Distinguitur ab *Aristotele*, de Anima, l. 2. 4. *finis cuius, & finis cui: finis cuius, est finis operæ, sive operandi; finis cui, est finis ipsius operis: e. g. in domo ædificanda; finis cuius, sive operæ, est domus; finis cui, sive ipsius operis, i. e. domus ædificatæ, est aptitudo ad habitationem.*

Afferuntur & aliæ distributiones finis, quæ ad finem cui pertinent ut ex *Aristot.* *Mag. mor.* 1. 2. *finis alius est perfectus, alius imperfectus; vel, quod idem est, ex aliis, finis est summus, aut subordinatus.* Summus autem est, qui propter se expetitur: estque vel universalis, omnib. scilicet rebus communis, vel specialis, cuique speciei peculiaris & proprius. Subordinatus autem non tam finis est, quam destinatum quiddam ad finem: & esse summum vel subordinatum, esse universale vel speciale, ad alia æque argumenta pertinet, atque ad finem. Postremò, lex distributionis jubet partes distributionis esse oppositas: at inter summum & subordinatum oppositio nulla est. Ad omnes igitur omnium rerum fines intelligendos, unica finis definitio satis est; ut id sit cuius gratia res est: utrum autem sit summus an subordinatus, universalis an specialis, id Logica non spectat, sed inferioribus quibusvis disciplinis relinquit.

C A P. IX.

De Effecto.

Effectum est, quod à causis existit. Effectum cum sit vi omnium causarum, à causa tamen principe, scilicet efficiente, effectum denominatur. Sed quoniam, si propriè loquimur, effectum ab efficiente solo efficitur, omnium autem causarum vi est, idcirco non definitur ex denominatione quod à causis efficitur, sed ex re potius, i. e. ex communi causarum vi, quod à causis est vel existit. Jam illud hic monendum est, ex cap. 2. quod in causa explicanda monuimus, effectum esse argumentum absolute cum causa sive causæ consentaneum, i. e. causam absolute arguere; ita ut quemadmodum posita causa, ponitur effectum; sic posito effecto, ponatur causa: ut enim causæ dant esse effecto, ita effectum esse suum habet à causis, i. e. ab efficiente, ex materia, per formam, propter finem existit. Effectum igitur causas arguit, & ab iis vicissim arguitur; sed non pari ratione: effectum enim arguit causam esse aut fuisse, *Græcis ὄτι*; causa autem, quare sit effectum demonstrat, *Græcis διότι*. Causæ sunt priores & notiores effectum, ut posterius, ita minus arguit. Sic argentum materia poculi, magis arguit & manifestum reddit naturam poculi, quàm poculum argenti. Interdum autem effecta, non per se quidem, sed nobis notiora, clarius causas arguunt, quàm arguuntur à causis. Sic etiam *Aristoteles*, *Post.* 1. 10. *nihil prohibet eorum quæ se reciprocè arguunt, ut causa & effectum, id notius nunquam esse quod non est causa.*

Sive igitur gignatur, sive corrumpatur, sive modo quolibet, moveatur quilibet, hic motus & res motu facta effectum dicitur. Ut causarum modi quidem fuere, ita nunc effectorum quidam his verbis ostenduntur. Modi effectorum generales sunt, vel speciales. Generales sunt vel motus quilibet, quæ operatio & actio dicitur; vel res motu factæ, quæ sunt opera. Modi speciales, sive exempla specialia, sunt generatio, corruptio & similia à Physicis petita. Causa enim corrup-

pens est causa procreans corruptionis. Notandum autem est hinc rem quamlibet, non motam, sed motu factam, Effectum dici; nulla enim res corrupta corrumpenti contraria est.

Hujus loci sunt laudes & vituperationes, quarum pleni sunt libri sacri & prophani. A factis enim quisque potissimum laudatur & vituperatur.

Huc etiam dicta scriptaque referenda sunt; consilia item & deliberationes, etiam si ad exitum perductæ non fuerint. Neque enim facta solum, sed etiam consulta & cogitata pro effectis habenda sunt.

Sunt etiam effecta virtutum & vitiorum. Horatius hoc modò ebrietatis effecta describit :

Quid non ebrietas designat? operta recludit, &c.

Volunt hinc plerique Rami interpretes motus doctrinam, utpote rei generalis, ad Logicam pertinere; sed non rectè. Quid enim potest Logica docere de motu, quod naturale & physicum non sit. *Scientias*, inquit, ex *Aristot.* *Phys.* 8. 3. & *opiniones, motu uti omnes.* Utuntur quidem, sed ex natura, quam Physica docet, petito. Sic Logica ratione utitur, nec tamen rationis naturam, sed ratiocinandi artem docet. Omnis quidem causa movet, effectum movetur; nec tamen quid moveat aut moveatur, sed quid arguat aut arguatur Logicus considerat. Ipsum etiam arguere & argui non quatenus motus est, aut res motu facta, sed quatenus relatione quadam arguendi vel facultatem ratiocinandi juvat vel artem tradit, ad Logicam pertinet.

Duos hinc canones causæ effecti communes, quamvis in Physica potiùs quàm in Logica tractandos, ut multa alia quæ *Aristotelici* congerere huc solent, tamen quia sæpe occurrunt & fallaces sunt, appendiculæ in modum libet cum suis cautionibus hinc attingere. Primus est, *qualis causa, tale causatum*: ex *Aristot.* 2 *Top.* c. 9. Quod verum non est primò in causis per accidens: ut, *hic sutor est vir bonus*; at non ergo *bonos consuit calceos*; potest enim esse sutor non bonus. Secundò, non in causis universalibus: ut, *sol omnia calefacit*; at non *idcirco ipse est calidus*. Tertiò, non in causis voluntariis, nisi velint. Quartò, si res in qua effectum est producendum, id per naturam suam recipere non potest.

Canon secundus est, *propter quod unumquodque est tale, illud est magis tale*: *Aristot.* 1 *Post.* c. 2. Scilicet primò rursus in causis per se: ut, *hic est ebrius*; non ergo *vinum magis ebrium*. Secundò, si id à quo tales denominantur utriusque insit: ut, *cera fit mollior à sole*; non ergo *sol est mollior*. Tertiò, si causa illa recipiat magis & minus: non ergo *si filius est homo propter patrem, pater propterea magis homo*. Sed canon hic valet præcipuè in causis finalibus: ut, *hic studiis dat operam propter quæstum*; *quæstui igitur studet magis*.

C A P. X.

De Subjecto.

Argumentum modo quodam consentaneum succedit, ut subjectum & adjunctum. Absoluta enim consensio causæ & effecti hanc modo quodam consensionem subjecti & adjuncti meritò præcessit. Modo quodam consentire cum re quam arguunt dicuntur, quæ leviter & extrinsecus tantum consentiunt, i. e. citra rationem essentialiæ; cum non ut causa effecto, ita subjectum det esse adjuncto; neque hoc ab illo essentiali accipiat. De subjecto prius est agendum: etenim subjectum omne suis adjunctis naturâ prius est, & quodammodo se habet ad adjunctum, ut causa ad effectum.

Subjectum est, cui aliquid adjungitur. Hoc argumentum Cicero rem *subjectam* appellat, quia nimirum alicui subijcitur; subijci autem id dicitur, cui, cum ex causis constitutum jam est, aliquid tanquam additamentum quoddam præter causas adjungitur: adjungitur itaque aliquid, quod alteri, nempe subjecto, perfectò jam suisque causis constituto, extrinsecus sive præter essentiali accedit. Subjectum ergo est quod ad aliquid arguendum est affectum, quod sibi præter illam essentiali, quam è causis habet, insuper accedit.

Ut causa, ita & subjectum suos quosdam habet modos: subijci enim aliquid dicitur vel recipiendo adjuncta vel occupando. Unde subjectum distingui potest in *recipiens*, quod Græce *δευλον* appellant, & *occupans* quod *objectum* dici solet,

quia in eo adjuncta occupantur. Recipiens vel in se recipit adjuncta, vel ad se: recipiens in se adjuncta, vel sustinet ea & quasi sustentat, quæ idcirco *instita* & *inhærentia* appellantur, vel continet, ut locus locatum.

Primus ergo modus est cum subjectum recipit adjuncta *instita* sive *inhærentia*. Sic anima est subjectum scientiæ, ignorantia, virtutis, vitii; quia hæc animæ adjunguntur, i. e. præter essentiam accedunt: corpus sanitatis, morbi, roboris, infirmitatis, pulchritudinis, deformitatis; quia corpori quidem insunt, sed præter essentiam.

Secundus modus est subjecti adjuncta in se continentis, i. e. *loci*. Sic locus est subjectum rei locatæ, sive in quo res locata continetur. Sic Philosophi divinis entibus, licet parte & magnitudine carentibus, attribuunt locum. Sic Geometræ locum locique differentias in rebus Geometricis. Physici multo etiam diligentius in rebus Physicis considerant, in mundo, in elementis simplicibus, in rebus compositis. Hinc nonnulli Dialectici suæ artis amplificandæ studio, ut motus, ita loci doctrinam in Logica tractandam esse contendunt. Verum cum locus externa sit affectio cujusvis naturæ sive corporeæ sive incorporeæ, minor quid illis, *Rami* præsertim discipulis, in mentem venerit, ut cum argumenta, i. e. non res, sed rationes subjectum esse Logicæ doceant; res tamen aut rerum naturalium affectiones, motum, locum, tempus in Logica tractandas esse starent. Locus inquit omnium omninò rerum communis est: ergo, inquam, ad artem aliquam non corporum duntaxat, sed rerum naturalium omnium sive Physicam, universalem, non ad Logicam pertinet: quæ non quid sit Locus, spatiumne an superficies corporis ambientis, sed quomodo arguat rem locatam, id solum considerat; nempe ut subjectum arguat adjunctum.

Tertius modus est subjecti ad vel circa se recipientis adjuncta: quæ idcirco *adjacentia* & *circumstantia* appellantur. Sic homo est subjectum divitiarum, paupertatis, honoris, infamiæ, vestitus, comitatus, & eorum ferè quæ dicuntur *antecedentia*, *concomitantia*, *consequentia*, si quam omninò affectionem inter se habent non necessariam; quæ causarum & effectorum quæque ab his orta sunt argumentorum affectio duntaxat esse solet. Hactenus de subjecto recipiente.

Quartus modus est subjecti occupantis, in quo nimirum adjunctum occupatur & exercetur: atque hoc propriè *objectum* dicitur. Sic sensilia sensuum, & res virtutibus ac vitiis propositæ, subjecta vitiorum & virtutum hoc modo nominantur. Color est subjectum visus, sonus subjectum auditus; quia hi sensus in his sensilibus occupantur & exercentur. Virtutes & vitia declarantur in Ethicis hoc argumento: temperantia & intemperantia, voluptate; fortitudo & ignavia, periculis; liberalitas & avaritia divitiis. Sic res numerabilis Arithmeticæ; mensurabilis, ut ita dicam, Geometriæ subjicitur. Ejusmodi subjecto *Cicero* i *Agrar* disputat, inter *Campano*s nullam contentionem esse, quia nullus sit honor: *Non gloria cupiditate, ait, efferrebantur, propterea quòd ubi honos publicè non est, ibi cupiditas gloria esse non potest, &c.*

C A P. XI.

De Adjuncto.

Adjunctum est cui aliquid subjicitur, vel quod affectum est ad arguendum subjectum. Doctrina adjuncti doctrinæ subjecti per omnia respondet. *Cicero* hoc argumentum *adjunctum* & *conjunctum* vocat. Ab *Aristotele*, Accidens vocatur, nec male. Quicquid enim ulli subjecto extrinsecus accidit, sive fortuito sive non, adjunctum ejus est. Animi, corporisque & totius hominis bona & mala, quæ dicuntur, adjuncta sunt animi, corporis, hominis.

Cum igitur adjunctum subjecto præter essentiam accedat, non mutatur ejus accessione vel decessione essentia subjecti, neque aliud inde fit subjectum, sed alio duntaxat modo se habet. Unde & modi, qui dicuntur, in adjunctis numerandi sunt. Sic in causis *procreare* & *inveniri*, modi, ut supra dictum est, sive adjuncta quædam vel efficientis vel efficiendi sunt.

Hoc argumentum etsi subjecto est levius, at tamen est copiosius & frequentius. Subjecto suo levius est, quia subjectum prius est, & adjuncti sui quodammodo causa. Id quod de adjunctis non quibusvis verum esse docebimur. Hinc Aristot. Phil. S. 1. adjunctum subjecto est posterius ratione, tempore, cognitione & natura: quod etiam de

de omni adjuncto ita duntaxat verum est, si de tempore excipias, Existentiam enim Adjuncti non spectat Logica, sed mutuam quam cum subiecto habet affectionem quæ utrobique simul est; ita ut Subiectum Adjuncto non magis sit tempore prius quam Adjunctum Subiecto; sublato igitur subiecto, tollitur adjunctum, ut, *mortuus non est; ergo nec miser est*. Hinc strepitur in scholis, *ab est secundi adjecti, ad est tertii adjecti, valet consequentia negando*. Etposito adjuncto, ponitur necessario subiectum; ut, *si mortuus est miser, certè necessario mortuus est*. Quod & scholæ sic balbutiunt; *ab est tertii adjecti, ad est secundi, valet consequentia affirmando*. Est autem adjunctum subiecto copiosius & frequentius, quia unius ejusdemque subiecti plurima adjuncta esse possunt. Itaque quod de ejusmodi signis ait *Ovid. 2. de Remed.*

*Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoque) parva vocabit ;
Sed quæ non profunt ſingula, multa juvant.*

Huc itaque referuntur signa, quæ ad effecta potius referenda sunt; vimque arguendi perinde habent ut eorum causæ certæ sunt & cognitæ. Sic tumor uteri signum est gravidæ; incertum tamen, quia causæ tumoris illius aliæ esse possunt: lac mammarum multo certius, quia causa certior & notior. Eiusdem generis sunt signa physiognomonica, prognostica Astrologorum & Medicorum. Itaque ut causæ & effecta scientiam, sic subiecta & adjuncta conjecturam ferè pariunt. Hoc genere argumenti *Fannium Chæream Cicero pro Roscio Comædo cavillatur*; & ab adjuncta corporis habitudine, signa malitiæ colligit: *nonne ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum (si quam conjecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur?* Sic *Martial. l. 2. Zoilum* ludit:

*Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus.
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.*

Subiectorum porro modis, adjunctorum respondent modi. Quemadmodum igitur subiectum erat recipiens vel occupans, ita adjunctum est receptum vel occupatum. Receptum vel in subiectum recipitur, vel ad subiectum: quod in subiectum recipitur, vel sustinetur ab eo, vel in eo continetur aut collocatur: quod sustinetur, est adjunctum insitum, sive in hærens.

Primus ergo modus est adjunctorum in hærentium sive insitorum. Omninoque qualitates (qualitas autem est qua res qualis dicitur) subiectis præter causas, i. e. formas externas (quæ etiam in qualitatibus numerantur) adjunctæ; sive propriæ sint, quæ omni solique subiecto semper conveniunt, ut homini risus, equo hinnitus, cani latratus; sive communes, quæcunque non sunt eo modo propriæ. Propria autem quatuor modis vulgò dicuntur: soli, sed non omni; ut homini proprium est Mathematicum esse, sed non omni: omni, sed non soli; ut bipedem esse homini: omni & soli, sed non semper; ut homini canescere in senectute: omni, soli, & semper; ut risibilem esse homini: hoc demum verè proprium est & reciprocum; ita ut omnis homo sit risibilis, & omne risibile, proprie dictum, sit homo. Adjunctum itaque proprium etsi naturâ est posterius subiecto, adeoque levius, tempore tamen simul est, nobisque ferè notius; positoque adjuncto proprio, ponitur subiectum, & contrà: subiectum enim adjuncto proprie est modo quodam essenziale, adjunctumque à forma subiecti fluit: habet igitur à forma subiecti, non ab natura sua, quòd subiectum ponit & tollit.

Communis etiam qualitas est separabilis vel inseparabilis: ut aquæ frigus, qualitas est separabilis; humiditas verò inseparabilis; utraque autem communis. Atque istæ qualitatum distinctiones, communium & propriarum, separabilium & inseparabilium, ad iudicium faciendum valde sunt utiles, ut secundo libro facile perspiciemus. Ad hunc modum refertur etiam quantitas, quâ res magnæ vel parvæ, multæ vel paucæ dicuntur; & passio, quâ res aliquid pati dicitur; adeoque motus, ad rem motam si referatur, hujus loci est. Hactenus de adjuncto quod in subiecto sustinetur.

Secundus modus est adjunctorum quæ continentur in subiecto, ut locatum in loco: atque huc etiam situs locorum refertur; nisi si cui ad primum potius modum

dum referendus videatur; cum situs passio sit quædam rei locatæ, & ad priorem modum sic pertineat. Atque hæc de adjunctis quæ in subjectum recipiuntur.

Tertius modus est adjunctorum quæ recipiuntur ad subjectum; quæ vulgò circumstantiæ nuncupantur, quia extra subjectum sunt. Huc *tempus* refertur, duratio nempe rerum præterita, præsens, futura. Sic etiam Deus dicitur qui est, qui erat, & qui futurus est, *Apocal. 1. 8. & 4. 8.* Deo tamen ævum sive æternitas, non tempus attribui solet: quid autem est ævum proprie, nisi duratio perpetua, *Græcè αἰών*, quasi *æi αἰ* semper existens. Sed quod superioribus capitibus de motu & loco, idem nunc de tempore monendum est; non pertinere ad Logicam quid sit tempus philosophari, sed quo in genere argumenti ponendum sit, hîc nempe in adjunctis. Huc etiam referuntur divitiæ, paupertas, honor, infamia, vestitus, comitatus, & ejusmodi quicquid adesse, adjacere, circumstare, aut citra vim causæ antecedere, concomitari, sequi, ut suprà in subjecto diximus, dici potest, vel, ut Cic. in *Top.* Quicquid ante rem, cum re, post rem, dummodo non necessariò, evenit.

Quo circumstantiæ genere, *Dido venatum proficiscens, magnifice 4. Æneid. depingitur:*

Oceanum interea surgens aurora reliquit.

It portis, jubare exorto, deleta juvenus:

Retia rara, plaga, lato venabula ferro, &c.

In hoc exemplo *Dido* est subjectum: cujus adjuncta adjacentia sive circumstantiæ variæ hic enumerantur: 1. *Tempus, oceanum interea, &c.* 2. *Comitatus*, nimirum *delecta juvenus, equites, principes Pænorum.* 3. *Instrumenta* (quæ quatenus ad habentem referuntur) adjuncta; & hujus quidem modi sunt, *retia, plaga, venabula, canes, sonipes.* 4. *Habitus sive vestitus, Sidonia chlamys, purpurea vestis, &c.* Atque hæc de adjuncto recepto.

Quartus modus est adjuncti occupati. *Et enim adjunctorum ad subjecta, quibus occupantur, usus item magnus.*

Hoc argumento *Plato miseræ civitates auguratur, quæ medicorum & judicum multitudine indigeant, quia multam quoque & intemperantiam & injustitiam in ea civitate versari necesse sit.* Quia nempe in effectis intemperantiæ sanandis, medici; in effectis injustitiæ vindicandis, iudices tanquam adjuncti occupati in subjecto suo occupante versantur.

Sed categoria sive locus argumentorum consentaneorum sic est, unde quidvis alteri consentaneum, vel idem vel unum dici possit; omnesque modi unitatis & (ut ita dicam) identitatis huc sunt tanquam ad primos & simplices fontes referendi.

Ad explicandum consentaneorum in comparationibus usum hæc clausula adjuncta est. Namque ut consensionis omnis duorum in uno tertio, ita & unitatis modi hinc sunt petendi. Quot autem modis plura dicuntur inter se consentire, tot etiam modis dicuntur unum & idem: absolute scilicet aut modo quodam: absolute unum vel idem causâ & effecto; modo quodam unum & idem subjecto & adjuncto. Causa vel efficiente vel materia vel forma vel fine. Sic plures statuæ, efficiente sunt eadem, si ejusdem artificis: materia, si ex eadem, auro scilicet aut ebore; forma si effigies ejusdem, *Alexandri* puta vel *Cesaris*; fine, si ad eundem ornandum. Sic subjecto idem sunt adjuncta duo vel plura in eodem subjecto; adjuncto idem sunt plura subjecta quibus idem adjungitur: ut duæ vel plures res albæ vel nigræ, albedine vel nigredine idem sunt.

C A P. XII.

De Diversis.

Argumentum consentaneum expositum est in causa & effecto, subjecto & adjuncto.

Altera species argumenti artificialis, primi, simplicis, dissentaneum, sequitur. Et sequi debet: ut enim affirmatio negatione, sic consensio prior est dissensione; prior autem non natura solum, verum etiam usu & dignitate. Ab affirmatione enim & consensione, ut scientia omnis, ita ars omnis atque doctrina deducitur.

Dissentaneum est quod dissentit à re quam arguit. Ab altero nempe sui generis acnominis dissentaneo. Nam in hoc genere argumentorum, argumenta inter se affecta eodem nomine, ideòque plurali numero enunciantur, eadèmq; definitione & doctrina explicantur.

Sunt autem dissentanea inter se aequè manifesta: alterumque ab altero equaliter arguitur; tametsi sua dissensione clarius elucescant.

Hæ duæ sunt proprietates dissentaneorum communes. Primum n. in consentaneis causæ effectis, subjecta adjunctis, priora, notiora, firmiora, præstantiora fuerunt: in dissentaneis alterum altero neque prius neque notius; sed natura simul, in illa nempe dissensione, & aequè nota, aequè firma inter se sunt: id quod necesse est cum eodem nomine ac definitione tractentur.

Secunda quoque proprietas, quam *Aristoteles* contrariis alligat, dissentaneorum est omnium communis; nempe *sua dissensione clarius elucescere.* Quod nisi fieret, argumentum dissentaneorum nullius usus esset. Debet enim omne argumentum affectum esse ad aliquid arguendum & illustrandum. Quorum autem hæc est proprietas ut aequè nota & ignota sint, eorum alterum ab altero argui aut illustrari non potest. Priori igitur proprietati secunda hæc subvenit: quamvis enim dissentanea sint inter se aequè manifesta, ita ut unum ab altero tanquam notiori argui non queat, ex dissensione tamen sua, sive, ut alii loquuntur, juxta se posita, clarius elucescant. Sic bonæ valetudinis commoda adversæ valetudinis incommodis manifestiora fiunt; virtutum laudes contrariorum vituperatione vitorum illustrantur.

Utiles itaque sunt hi loci dissentaneorum, teste etiam *Aristotele*, Top. 3, 4. non solum ad arguendum & illustrandum, verum etiam ad impellendum ac refutandum: ut enim consentaneorum loci valent maximè ad arguendum, probandum & confirmandum, sic loci dissentaneorum ad redarguendum, impellendum & refutandum: ut qui consentaneo argumento doceri non vult, dissentanei absurda consecutione eò redigatur, ut nolens etiam non possit veritati non assentiri. Hinc *Aristot.* Rhet. 3. 17. *refutantia demonstrativis* anteponeit.

Dissentanea sunt diversa vel opposita.

Diversa sunt dissentanea, quæ sola ratione dissentiunt. Nomen hoc videtur aptissimum ad hanc levissimam dissensionem significandam: hac enim voce ea significantur quæ cum consensionem quandam inter se habere videantur, possintque per se suæque natura eidem subjecto simul convenire, tamen nec idem sunt, nec ei subjecto competunt cujus ratione dissentire dicuntur: quæ autem dissentiunt in eodem tertio, dissentiunt etiam inter se.

Sola igitur ratione dissentiunt, quia non per se suæque natura dissentiunt, sed solummodo ratione attributionis, i. e. ratione ac respectu alicujus subjecti, cui simul non attribuuntur. Distributio itaque dissentaneorum pro ratione dissensionis rectè instituta est: nam ut consensio alia arctior est & absoluta, alia remissior & imperfecta (unde consentanea divisa sunt in ea quæ absolute vel modo quodam consentiunt) ita dissensio omnis vel remissior est, ut in distinctione sive discretionem diversorum, vel acrior, ut in disjunctione oppositorum: ergo dissentanea aut ratione & modo quodam dissentiunt, ut diversa, aut re & absolute, ut opposita. Verum quod de consentaneis etiam objici potuit, speciebus æque communicandum est genus (has enim voces etiam communi usu citra artem vulgò intellectus, pace methodi nonnunquam anticipare fas sit) responderetur, quemadmodum consentanea absolute & modo quodam erant æque consentanea, sed non æque consentiebant; sic diversa & opposita æque dissentanea sunt, sed non æque dissentiunt; in diversis tam est dissensio quam in oppositis, sed non tanta: ut in re simili Cic. de Fin. 4. *æque contingit omnib. fidibus, ut incontentæ sint; illud non continuo, ut æque incontentæ.* Diversa autem idcirco priore loco tractantur, quòd propter levissimam dissensionem videntur affinitatem quandam cum consentaneis præ se ferre. Quanquam autem diversorum doctrina ab omnibus præter *Ramum* Logicis omissa est, constat tamen locum in argumentorum doctrina diversis etiam assignandum, cum ex arguendi varia affectione argumenta distinguenda sint, affectio autem dissensionis in diversis, ut diximus, levior sit, in oppositis acrior. Cur diversa Logici hactenus omiserint, videtur hoc esse; quod ad unum syllogisimum omnia referunt, in quo diversa locum non habent, ut l. 2. ostendetur.

Diverforum autem notæ sunt frequentissimè non hoc, sed illud, quanquam, tamen: ut pro Pompeio; non victoriam, sed insignia victoria reportarunt. Victoria & victoriae insignia res admodum affines sunt; possuntque ac debent eidem duci competere: ad Syllam autem & Muranam si spectas, qui non reportata victoria triumpharunt, dissentanea sunt, & distinguuntur, alteroque affirmato alterum negatur. Sic Ovid. 2. de Arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

Et Virg. Æneid. 2.

*Hic Priamus quanquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstulit.*

Ut victoria & victoriae insignia respectu Syllæ & Muranæ, sic formosum & facundum respectu Ulyssis, in media morte teneri non & abstinere à convitiis ratione Priami, diversa adeoque dissentanea sunt. Paulo secus in Eunuchio:

Nam si ego digna hac contumelia

Sum maxime: at tu indignus qui faceres tamen.

Sed idem est ac si dictum esset, quanquam ego digna; tamen tu indignus qui mihi hanc contumeliam faceres. Dignam se quidem esse contumelia Thais affirmat; à Chærea tamen negat. Cic. 5. Tusc. *Quanquam sensu corporis judicantur, ad animum tamen referuntur.* Hoc affirmato, negatum intelligitur non ad corpus.

Item illa aliusmodi. Pro Ligario: *scelus tu illud vocas, Tubero? cur? isto nomine illa adhuc causa caruit: alii enim errorem appellant, alii timorem; qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui gravissimè, temeritatem: scelus præter te adhuc nemo.* In hoc genere exemplorum aliquid conceditur, ut aliud vicinum possit negari: cujusmodi & illud est; veritas premi potest, opprimi non potest; & similia.

Atque hi modi quidam diverforum sunt: in quibus plerunque accidit, ut quæ sua natura sunt opposita, ratione tamen certi alicujus subjecti sint tantùm diversa; ut in exemplo superiore error, timor, spes, cupiditas, pertinacia, scelus. Sic aurum, argentum, æs opposita sunt, ut infra liquebit: ratione tamen attributionis huic vel illi subjecto, qui unum vel aliqua horum habet, alterum vel reliqua non habet, cum habere simul possit, diversa sunt.

C A P. XIII.

De Disparatis.

Opposita sunt dissentanea, quæ ratione & re dissentiant. Opposita respondent nomine quidem iis, quæ ab Aristotele ἀντιειμένα dicuntur; sed re & significatione latius patent: nam ἀντιειμένα Aristoteli (qui disparata non attigit) nihil aliud quàm contraria sunt. Possunt etiam repugnantia dici; siquidem repugnare ea dicuntur, quæ ejusmodi sunt, ut coherere nunquam possint; quod Cic. ait in Top. ejusmodi enim sunt opposita. Re autem & ratione, est non solum ratione certi alicujus subjecti, cui cum tribuuntur, simul non conveniunt, verum etiam re ipsa, i. e. per se & inter se, sua ipsorum natura dissentire, etiam subjecto cuius non attributa; cui si attribuantur, non solum non conveniunt, sed, servatâ, quæ sequitur, oppositorum lege, convenire non possunt. Ea lex quæ ex ipsa definitione oritur, & est oppositorum omnium communis, non, ut docuit Aristoteles, contrariorum propria, hæc est, *Opposita eidem attribui, secundum idem, ad idem, & eodem tempore non possunt.* Eidem, i. e. eidem numero rei sive subjecto. Secundum idem, i. e. eadem parte. Ad idem, i. e. eodem respectu; ut, *sol & major est terra & minor*; sed non eodem respectu; in se quidem, major; ut nobis videtur, minor. Extra has tres condiciones possunt eidem subjecto attribui opposita. Sic Socrates, albus & ater non potest secundum idem, i. e. eadem parte esse; pater & filius ejusdem, sive ad eundem relatus; sanus & æger eodem tempore: at albus esse potest alia parte, ater alia; pater hujus, filius illius; sanus hodie, cras æger.

Itaque ex altero affirmato alterum negatur.

Ex quo facile apparet quid intersit inter diversa & opposita: in illis enim altero affirmato; in his, ex altero affirmato alterum negatur: i. e. ex affirmatione unius, necessariò sequitur negatio alterius. Ut, sumpto ex diversis exemplo, *non victoriam, sed insignia victoria reportarunt*: hic insignia victoriæ affirmantur, victoria negatur; non ex his affirmatis negatur illa: at in oppositis, dicta lege servata, *Socrates est homo, ergo non est equus: juxta illud; opposita se invicem tollunt.*

Opposita autem sunt disparata aut contraria.

Disparata sunt opposita quorum unum multis pariter opponitur.

Disparatorum ergo remissior videtur esse oppositio, contrariorum acior. Disparata etiam à *Boethio* nominantur, *quæ tantum à se diversa sunt, nulla contrarietate pugnantis*, ut vestis, ignis. Apud *Ciceronem* tamen, *Invent. 1. & Fabium, l. 5. c. 10. contradicentia* significant. Nos verborum inopiâ coacti, *Boethium* sequimur. *Multis*, nempe sine ulla certa oppositionis lege aut numero: nam & infinitæ ferè res hoc modo opponi inter se possunt: & sic intelligendum est verbum *opponitur*, juxta illud; *Vocabula in artibus facultatem significant*: ut vestis & ignis etsi res duæ, inter se tamen disparata sunt, eò quòd multis pariter opponi possunt. *Pariter*: i. e. æquè pari ratione, eodem diffensionis modo: ut enim disparata sint, non multis tantum, sed pariter opponi debent. *Albedo* opponitur *nigredini*, *flavedini*, *rubedini*, ut unum pluribus; non autem singulis, ut *disparatum* quia non pariter: *nigredini* enim opponitur ut contrarium, cæteris rebus omnibus ut *disparatum*. *Viride*, *cineraceum*, *rubrum*, media sunt inter *album* & *nigrum*, quæ singula extremis, & inter se disparata sunt. Sic *liberalitas* & *avaritia* inter se disparantur. Sic *homo*, *arbor*, *lapis*, & ejusmodi res infinitæ disparantur; nec eadem res potest esse *homo*, *arbor*, *lapis*. *Virgil. 1. Æneid.* hoc argumento disputat:

*O quam te memorem, virgo! namque haud tibi vultus
Mortalis; nec vox hominem sonat: o dea cerè.*

C A P. XIV.

De Relatis.

C*ontraria sunt opposita, quorum unum uni tantum opponitur.*

Intelligitur autem unum uni in eodem genere opponi contrariorum, ut relatorum unum uni tantum, & sic in reliquis: nam in diversis speciebus contrariorum, plura possunt ut contraria, uni eidemque rei opponi; ut *videnti, non videns, & cæcus*; *motui, motus contrarius, & quies*; *servo, dominus & liber*.

Quæ *Aristoteles ἀντιθέτα* & ἀντικείμενα, ea *Cicero* in *Topicis* (quem *Ramus* sequitur) *contraria* appellat: quas etiam in species quatuor *Aristoteles ἀντικείμενα*, in eadem *Cicero* *contraria* distribuit.

Prius autem quàm ad contrariorum distributionem in species accedimus, inferenda est distinctio quædam non inutilis, & ad ea quæ diximus capite superiore clarius intelligenda, & ad eas, quæ secundo libro dicentur, disjunctiones necessarias à contiugentibus dijudicandas. Dicitum est superiore capite, *viride*, *cineraceum*, *rubrum*, media esse inter *album* & *nigrum*, quæ singula extremis & inter se disparata sunt. Sciendum itaque est contraria, quasi extrema quædam habere, alia medium, alia medio carere: medium vel est negationis vel participationis; ex *Aristotele*, *Top. 4. 3. & Phil. V. 7.* Medium negationis est quicquid inter duo contraria dici potest, quod fit neutrum eorum: ut inter præceptorem & discipulum, is qui neque est præceptor neque discipulus. Medium participationis est, quod utriusque extremi naturam participat; ut *viride* inter *album* & *nigrum*, tepidum inter *calidum* & *frigidum*. Contrariorum igitur quæ medium habent, non est necesse alterutrum affirmari; potest enim affirmari medium: quæ autem medio carent, eorum alterum necesse est affirmari. Quænam autem contraria medium habeant aut non habeant, ex eo dignoscitur quod & *Gellius* tradit *l. 16. Noct. Att. c. 8.* Contraria quorum contradicentia, cum attribuantur ei subjecto cui propriè possunt attribui, sunt etiam inter se contraria, ea medium non habent. Sanum & ægrum contraria sunt: eorum contradicentia, non sanum non ægrum, si animali attribuas cui soli possunt attribui, contraria etiam reperies: non sanum enim, est ægrum; non ægrum, sanum; sanum

ergo & ægrum medio carent: sic nox & dies, non nox & non dies, æquè sunt inter se contraria; non nox enim, est dies; non dies, nox; medio igitur carent: sic visu præditum, & cæcum esse, si homini tribuis. Quorum verò contradicentia non sunt contraria, ea medium habent: ut præceptor & discipulus; non præceptor enim, non est discipulus; neque non discipulus, est præceptor; etenim potest alteruter aliquid esse tertium sive medium. Sic album & nigrum: namque non album & non nigrum de quovis colore medio dici possunt. Nunc ad distributionem contrariorum veniamus.

Contraria sunt affirmantia aut negantia.

Affirmantia, quorum utrumque; affirmat. Scilicet rem, sive veram sive fictam; vel quorum vox utraque rem certam ponit atque significat; quorumque unum alteri ut res rei opponitur; ut pater filio, calor frigori. Contraria itaque affirmantia, quod hic notandum est & distinguendum, sunt quorum utrumque affirmat rem, non affirmatur de re sive subjecto eodem, id enim supradictæ oppositorum regulæ, qua ex altero affirmato alterum negatur, planè repugnaret. Quæ igitur affirmat rem aut negat, topica affirmatio aut negatio dicitur; qua res de alio affirmatur aut negatur *axiomatice*, de qua lib. 2.

Contraria affirmantia sunt relata aut adversa.

Relata sunt, quorum alterum constat ex mutua alterius affectione.

Atque ita quidem ut ex eorum illa mutua affectione, contrarietas ipsa nascatur, ut infra demonstrabitur. Quid ergo; num idcirco relata nunc consentanea nunc dissentanea sunt? Nequaquam, ut relata quidem: sed ea tamen quæ relata sunt, aliis atque aliis argumentorum generibus possunt subjici; ipsa interim argumentorum genera inconfusa & distincta manent. Sic causa & effectum, quæ arguendo inter se relata sunt, adeoque dissentanea & æque manifesta, suam tamen vim propriam arguendi retinent, qua & consentanea sunt, & causa prior notiorque effecto. Relata esse contraria ex definitione & consuetariis contrariorum liquet; sunt enim opposita, quorum unum uni tantum opponitur, ut pater & filius. At, inquis, unus multis, pater filiis, frater fratribus, præceptor discipulis, herus famulis, opponi potest. Respondetur, opponi patrem filio ut relatum; neque aliud quicquam patri quàm filium, neque filio quàm patrem; & sic de cæteris: sed hunc patrem & hunc filium, hunc præceptorem & hunc discipulum, &c. Non esse relata, sed disparata: neque enim horum alter ex mutua alterius affectione constat; neque natura simul sunt, & alter sine altero existere potest. Itaque primæ substantiæ, sive individua & singularia, ut ait *Aristoteles*, *Categor. 5. Non sunt relata.* Et *Categor. 6.* ait multa genera relata esse, singularia verò nulla: Sed non video cur relata, quemadmodum & alia argumenta, etiam in singularibus considerari non possunt; singularia enim exempla sunt ferè omnia. Nec magis video cur in uno relato singulari non possit ad correlata multa esse multiplex relatio; dummodo relatio una numero inter bina tantummodo sit, totiesque consideretur quot sint correlata; patris nimirum toties quot sunt filii; filii quot sunt parentes, pater nempe & mater; fratris, quot sunt fratres & sorores: nam nisi quicquid de relatis in genere dici solet, de singulis quoque relatis vere dicatur. Id ne toto quidem de genere verè dici possit. Si reponas ex *Aristot. Philos. 5.* Relata non significare existentiam, ne cætera quidem argumenta id significant sed mutuam tantummodo affectionem. Sunt *affirmantia*, i. e. ut duæ voces sunt, ita etiam duæ sunt res inter se oppositæ; ut pater, filius. Constare autem alterum ex mutua alterius affectione, est nullam aliam habere essentiam, quatenus relata sunt, præter mutuam illam unius affectionem ad alterum & alterius ad illud. *Atque inde nominata sunt relata*, quòd ad se invicem referuntur, totaque illorum natura in relatione consistit: Sic patrem esse, est habere filium; filium esse, est habere patrem. Hinc illud; Omnia relata convertuntur: ut pater est filii pater; filius est patris filius. Hujus mutua affectionis ratione relata sunt mutux sibi causæ & mutui effectus, nam quòd quis pater est, id habet à filio; quòd filius, à patre: & tamen hujus mutux affectionis vi ita sibi invicem opponuntur, ut neque unum de altero nec ambo de tertio dici possint; ut *Aneas* est pater *Ascanii*, ergo non est *Ascanii* filius; *Ascanius* est filius *Aneæ*, ergo non est *Aneæ* pater. Sed quoniam relatorum unum constat ex mutua alterius affectione, mutuxque sibi, ut diximus, causæ atque effecta sunt, consuetarium hoc inde est quod sequitur.

Relata simul sunt natura: ut qui alterum perfectè novit, novit & reliquum.

Relata autem simul esse natura docuerunt & veteres Logici, *Aristoteles*, *Damasceus*,

frascenus, & alii; relatâque se mutuò inferre mutuòque tollere; ut posito patre, ponatur filius; sublato, itidem tollatur: etiamsi enim ille manet qui filius fuit, non tamen filius manet. Neque solum unum existere nequit sine altero, sed ne intelligi quidem. Necessè est igitur, quod & meminit *Aristot. Top. 3. Ut alterum in alterius definitione comprehendatur*; utque alterum perfecte, i. e. definite, qui norit, norit continuò alterius definitionem; quæ sicuti & essentia eorum, reciproca est. Supra itaque *Ramus* definitivè subjunctum, cui aliquid adjungitur; non, quod alteri subjicitur, ut alii malebant; etiamsi his verbis non modò essentia subjecti, sed etiam notatio contineri videatur: deinde adjunctum definitivè, cui aliquid subjicitur, non quod alteri adjungitur, quia subjectum & adjunctum relata sunt; & subjectum adjuncti, adjunctum subjecti, ex qua alterum alterius mutua affectione constat, eâ erat definiendum, quæ ipsorum essentia est. Ad exempla nunc veniamus.

Pro Marcello: Ex quo profectò intelligis quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Hic dare & accipere relata sunt, quorum unius consequens ex consequente alterius intelligi ait *Cicero. Martialis in Sossibianum. l. 1.*

*Cum servum scis te genitum, blandèque fateris;
Cum dicis dominum, Sossibianè, patrem.*

Arguebat se servum esse genitum *Sossibianus*, dum negare videbatur, quia dominum vocabat patrem. Sic apud *Quintilianum, l. 5. c. 10. Si portorium Rhodiis locare honestum est, & Hermacreonti conducere.* Quomodo & in Oratore perfecto *Tullius: Num igitur est periculum, ait, ne quis putet in magna arte & gloriosa turpe esse docere alios id quod ipsi fuerit honestum discere?* Apud *Ovidium* in ætatis ferreæ descriptione, *Metam. 1.* Varia relatorum exempla afferuntur:

— *Non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirat in annos.*

Atqui argumentum talis relationis contrarium nihil habet, immo arguit mutuas causas: ut sum tuus pater; tu es igitur meus filius. At quum dico, sum tuus pater, non igitur sum tuus filius, tum contraria verè sunt; atque ex ipsa quidem hac mutua relatione.

C A P. XV.

De Adversis.

Adversa sunt contraria affirmantia, qua inter se velut è regione absolutè adversantur.

Sic etiam à *Cicerone* appellantur in *Topicis. Sunt contraria*, quia eorum unum uni tantum opponitur; ut honestum turpi: duo n. duntaxat possunt sibi invicem è regione adversari. *Sunt affirmantia*; quia unum uni opponitur, ut res rei; quod supra demonstratum est, & infra clarius patebit. His autem verbis è regione absolutè adversantur, nihil aliud quàm directâ oppositio, adeòque maxima, intelligitur; qualis est inter duo puncta diametri in eodem circulo. His etiam verbis distinguuntur adversa à suis mediis, quæ inter se & cum extremis disparantur. *Absolutè*; i. e. omninò, perfecte; ut in *Consentaneis*, quæ absolutè consentiebant. *Ramus* perpetuò dixerat: sed assentior aliis, qui absolutè malunt: nam perpetuò opponi, omnib. oppositis etiam relatis, commune est, quatenus opposita sunt, i. e. ratione & re dissentiant. *Absolutè* autem additur, ut hac particula distingui adversa possint à relatis. in quibus consensus quædam est, quatenus alterum ex mutua constat alterius affectione, cujusmodi hic omninò nulla est. Sic albor & nigror, claror & frigus opponuntur.

Aristoteles, contraria (sic enim adversa vocat *Categ. 6.*) definit, qua plurimum inter se distant in eodem genere: & rursus *Categ. 8. Contraria sunt vel in eadem specie, vel in eodem genere.* Quem *Cic.* est secutus in *Top. & Galen de Opt. secta.*

Verùm aduersa, ut docet idem *Aristot.* cap. de Contrariis, non in eodem solùm genere plurimum differunt, ut album & nigrum, verum etiam in contrariis, ut iustitia & iniustitia; vel ipsa genera, ut bonum & malum, virtus & vitium. Quid quod in eodem genere differre, commune videtur aduersis cum relatis: pro eodem igitur genere, rectius in definitione ponitur è regione, prout *Cicero* interpretatur.

Æneid. 11.

Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes.

Libertas & seruitus apud Tibullum, l. 2.

Sic mihi seruitium video, dominamque paratam;

Tu mihi libertas illa paterna vale.

Sic consilium & casus; pro *Marcello*: nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur. Et *Parad.* 1. contra *Epicureos*: illud tamen *aristè* tenent accuratèque defendunt, voluptatem esse summum bonum: quæ quidem mihi vox pecudum videtur, non hominum, &c. Pecudem & hominem aduersa *Cicero* opposuit: voluptas pecudis bonum est, non igitur hominis. Usus enim huius argumenti non in qualitatibus duntaxat, ut vulgò putant, verùm in substantiis etiam & quantitativis, immo omnibus in rebus versatur: id quod *Aristot.* non diffitetur, cum ait *Phil.* x. 3. *Contraria etiam ad primas entis differentias referri: & rursus; in omni genere contrarietatem esse.* Contrarietas deinde argumentum esse Logicum ab omnibus agnoscitur: nihil ergo obstat quominus ad quævis rerum genera pertineat. Quædam denique formæ vel maxime substantiæ sunt: formas autem específicas omnes sibi invicem aduersas esse, apud omnes receptissimum est: immo verò major videtur esse formarum contrarietas quàm qualitatium; qualitates enim commisci facile possunt, formæ vix unquam. Quod ergo idem *Aristot.* alibi docet, substantiæ & quantitati nihil esse contrarium, id non ratione tantum, sed ipsius etiam testimonio supra citato refellitur; non substantiarum autem pugna etsi non Physica, Logica tamen est, dum ex altera substantia singulari affirmata, negatur altera.

C A P. XVI.

De Contradictentibus.

Contraria negantia sunt, quorum alterum ait, alterum negat idem. Ab altero negante sic nominantur: in puris enim negantibus, ut loquuntur, nullus est rationis usus. Atq; hinc demum nunc clarius patet, quænam essent contraria affirmantia: de quibus cum dictum est, de negantibus quoque est dictum quod fati sit.

Ea sunt contradictentia aut privantia.

Contradictentia sunt contraria negantia, quorum alterum negat ubique: ut iustus, non iustus; animal, non animal; est, non est.

*Contradictentia sunt contraria, quia una negatio uni affirmationi opponitur, & contrà; immo sine medio. Sic etiam Aristot. Post. 1. 2. Contradictio est oppositio cuius nullum est medium per se. Quorum alterum negat ubique; i. e. in re qualibet: negare enim ubique est de re qualibet dici, de qua affirmatum non dicitur: ut de quo videt non dicitur, de eo non videt dicitur. Unde illud vulgò dictum, contradictentia sunt omnia: & illud Aristot. 1. Post. 1. 2. quodvis verè est vel affirmare vel negare: verè affirmare & negare simul, impossibile est. & Top. 6. 3. de qualibet re vel affirmatio vel negatio verè dicitur. Alterum autem negare ubique dicitur, vel expressè vel implicitè. Expressè ut supra, cum negandi particula: implicitè, cum re ipsa non minus contradicit & repugnat alteri, quàm si verbo negaret; ut corpus infinitum, proprietas communis. Vulgò vocatur contradictio in adjecto; quia id subiecto adjungit quod subiectum planè tollit; atque ita contradictionem implicat. Atque hinc etiam est quòd contradictentia medio carent non solùm participationis verum etiam negationis, quia necesse est affirmare vel negare unum quodvis de altero. Sic etiam *Boethius* in *Topicis*: inter affirmationem & negationem nulla est medietas. Contradictentium porrò exempla hæc sunt. In defensione *Murena* contradicitur sententiis*

tiis *Catonis* & *Ciceronis*; illius *Stoici*, hujus *Academici*. *Dialogus* est his verbis: *nihil ignoveris: immo aliquid, non omnia. Nihil gratia causa feceris: immo ne resistito gratia, cum officium & fides postulat. Misericordia commotus ne sis; etiam in dissolvenda severitate: sed tamen est aliqua laus humanitatis. In sententia permansit: enim verò nisi sententia alia vicerit melior. In hoc exemplo quadruplex contradictio est: nihil ignoveris; nonnihil ignoveris; nihil gratiæ causa feceris; nonnihil gratiæ causa feceris, &c. *Martial. l. 1.**

*Bella es; novimus: & puella; verum est:
Et dives; quis enim potest negare?
Sed dum te nimium, Fabulla, laudas,
Nec dives, neque bella, nec puella es.*

Cicero in *Tusc.* cogit hoc argumento *Atticum Epicureum* fateri mortuos miseros non esse, si omnino non sint, ut *Epicurei* credebant. *Quem esse negas; eundem esse dicis: cum enim miserum esse dicis, tum eum qui non sit, esse dicis. Sic Terentianus Phadria Dori eunuchi dictum elevat, quòd affirmasset prius, quæ post inficiaretur: modò ait, modò negat.*

Sunt qui contradictionem nullam esse statuunt, nisi axiomaticam; de qua *lib. 2.* Verùm si affirmatio & negatio *Topica* datur, ut supra demonstravimus, necesse est dari quoque *Topicam* contradictionem: qualis est illa *Rom. 9. Vocabo non populum meum, populum meum; & non dilectam, dilectam.* In distinctionibus etiam frequentissimus est hujus contradictionis usus; præsertim ubi alterum distinctionis membrum apta voce exprimi non potest: ut *Dialecticæ* materia est ens, & non ens; lex est scripta, vel non scripta. Sic ad *Critonem Socrates; videris opportune quidem non excitasse me.* In his exemplis axiomatica contradictio nulla est: uti neque in illo quod supra in hoc capite ex *Martiale* allatum est: *Bella es; novimus, & puella, &c.* Non enim verbum est sive copulatio negatur, sed partes. *Fabulla* est bella & puella & dives; *Fabulla* est & non bella, & non puella, & non dives. *Axiomatica* enim contradictio hujusmodi fuisset: *Fabulla* non est & bella & puella & dives: quod *lib. 2.* clarius intelligitur.

C A P. XVII.

De Privantibus.

Privantia sunt contraria negantia, quorum alterum negat in eo tantum subjecto, in quo affirmatum suapte natura inest. Atque hinc affirmatum dicitur habitus, quo quis quid habet, negatum autem privatio, quâ quis ea re privatur aut caret: ut visus & cæcitas, motus & quies in iis rebus quæ motu conservantur. Sunt contraria, quòd unum uni opponitur, habitus privationi; qua ex parte negantia quoque dicuntur: nam & hinc rei alicujus affirmationi ejusdem negatio, i. e. enti non ens opponitur: privatio enim, ut inquit *Aristot. Phys. 2. 8. per se est non ens: & Plut. de primo frigido; privatio est essentia negatio; habitusque opponitur, non ut natura quadam aut essentia per se existens, sed ut ejus corruptio & ademptio.* Quorum alterum negat in eo tantum subjecto, in quo, &c. His verbis forma privantium qua distinguuntur à contradicentibus, exprimitur. In contradicentibus enim negatio infinita est, affirmatum suum ubique, i. e. qualibet in re negans; ut quicquid non est justum, est non justum; in privantibus verò finita est negatio, atque in eo tantum subjecto affirmatum sive habitum negans, in quo affirmatum suapte natura inest: aut inesse potest? ut etiam *Aristot. in Categor.* Sic cæcitas est negatio visus, non ubique & in re qualibet, sed in qua solum visus inesse natura debuit: nam privari aliquid tum demum dicitur, cum eo caret quod natum est habere: non ergo quicquid non videt, propriè cæcum dicitur. Deinde in contradicentibus negatum contradicendo negat, & est pura negatio; ut videns, non videns: in privantibus negat privando; nec solum negatio est, sed privans negatio & extinctio habitus alicujus qui inesse naturâ subjecto debuit aut poruit; ut videns, cæcus. Hinc illæ privationis proprietates ex *Plut. de primo frigido*, non inutiles: *privatio iners & agendi impos est: non suscipit magis aut minus; neque enim quis dixerit hunc illo cæciorem; aut tacentem, magis minusve tacere; aut defunctum, magis minusve esse mortuum: habitus enim gradus esse possunt,*

non entis non item : Illa autem *Aristot.* à privatione ad habitum non datur regressus, incertior est : cum enim habitus quo quis habere quid dicitur duo modi sunt, potentia & actus, à privatione potentiae vel facultatis, idque naturam duntaxat, regressus negatur. Contradicientia denique medio carent non solum participationis, verum etiam negationis : privantia verò carent quidem medio participationis, nulla enim est habitus cum privatione permixtio ; non carent autem medio negationis ; multa enim sunt, quae neque vident, neque caeca sunt ; ut lapis, arbor, &c. nisi cum ei subjecto attribuuntur, cui natura inesse debuerunt : tum enim negationis etiam medio carent ; quippe omnis homo aut videns est aut caecus, gnarus aut ignarus. Exempla porro privantium sunt dives & pauper : *Martial.* l. 5.

*Semper eris pauper, si pauper es, Emiliane :
Dantur opes nullis nunc, nisi divitibus.*

Vita & mors, ut in *Miloniana* : *hujus mortis sedetis ultores, cujus vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis.* Item loqui & tacere : 1 *Catil.* *quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis.* Caetera exempla quae *Ramus* attulit, minus quadrant : ut ebrius & sobrius, mortalis & immortalis, quae potius adversa sunt. Neque enim in praepositio in compositis privationem semper, sed adversum habitum saepe significat ; unde nec peccatum privationem esse dixerim ; siquidem hoc vel illud peccatum sive vitium, privatio non est. Atque haec quidem species contrariorum sunt. Sed quaeri hic solet, quanam earum sint maxime inter se contrariae. *Aristoteles* maximam contrarietatem nunc adversis tribuit, nunc contradicentibus. Sed videtur maximam esse dissensionem inter privantia : deinde inter adversa ; minorem adhuc inter contradicentia ; minimam inter relata : nam relata propter illam mutuam affectionem, partim consentanea sunt : contradicentia purè quidem contraria negantia sunt, sed tamen propter infinitam illam negationem, pro mediis & disparatis crebro accipiuntur, ut non calidum non tam opponitur calido quam frigidum ; quoniam non calidum potest tepidum esse ; sic non bonum, medium quiddam esse potest & adiaphorum : non album de rubro dici aut intelligi potest : adversa è regione quidem adversantur ; non ita tamen, quin commisceri queant : privantia verò mixtionem non admittunt ; & privatio ferè est habitus extinctio atque ereptio aut saltem deficientia ; habitusque est ens, privatio non ens ; enti autem nihil, æquè ac non ens, contrarium est.

Sed dissentaneorum categoria sic est, unde quidvis ab altero differre quolibet modo possit.

Quanquam enim causa omnis essentialis differentiae, formae primitus est reliquarum, argumenta reliqua consentanea, ut quot modis consentire totidem dissentire res dicantur, causa nempe vel effecto, subjecto vel adjuncto, modi tamen omnes, quibus res inter se differunt vel ratione scilicet vel re, non tractantur nisi in dissentaneis, vel si comparantur, in comparatis. Unde illud genere vel specie differre, nihil aliud est quam communi vel propria forma, quarum illa symbola sunt, ut infra dicitur.

C A P. XVIII.

De Paribus.

Argumenta simplicia ita fuerunt in consentaneis & dissentaneis.
Comparata sunt argumenta prima, quae inter se comparantur.

Simplex rerum affectio comparatione prius tractanda fuit : hanc enim si removes, comparata omnia aut consentanea erunt aut dissentanea. *Platonis* doctrina & *Xenophontis* ante adjuncta utrique erat, quam comparata. *Sunt argumenta prima* non orta, eo quod orta, ut patebit infra, eandem habent affectionem cum primis unde orta sunt ; comparata etsi simplicia prius fuere, simplicium tamen affectionem non habent. *Inter se comparantur* ; nimirum quae sunt ejusdem generis : genera autem distributio mox docebit. Nunc proprietates comparatorum sunt dicenda.

Comparata etsi ipsa comparationis natura aequè nota sunt ; attamen alterum altero alicui notius & illustrius esse debet.

Ubi hoc advertendum, non sua sed comparationis natura dici æquè nota esse comparata. Ita sunt, inquis, & relata vi relationis; immo argumenta omnia quæ etiam relata sunt. At, inquam, relatio & comparatio non sunt idem; & reliqua argumenta, & si quatenus relata sunt notione Logica, æque nota sunt, suâ tamen naturâ, prout quæque est, vel æquè vel non æquè sunt manifesta; dissentanea quidem æquè, consentanea non æquè, ut jam supra est dictum. Debet autem ei quicum disputamus comparatorum id quod arguit sua natura & priusquam comparatio instituitur, notius esse atque illustrius eo quod arguitur; æque enim obscurum nihil argueret. Unde in signis comparatorum usus elucet; quo fit ut inæqualis rerum notitia comparationis vi æqualis reddatur. Sic consentanea ad probandum, dissentanea ad refellendum, comparata ad illustrandum aptissima sunt.

Comparata autem sæpe notis brevius indicantur; aliquando partibus plenius distinguuntur, quæ propositio redditioque nominantur.

Duplex ergo est comparationis forma: altera contracta, altera explicata. Contracta est quæ uno verbo concluditur, ut infra cap. 21. Explicata, quæ partibus distinguitur; partisque istæ propositio & redditio nominantur. Propositio præcedit sæpe, & argumentum est: redditio sæpe sequitur, estque id quod arguitur; si secus occurrit, inversio est. Omnis autem forma comparationis contracta, suis partibus explicari potest.

Atque omnino comparata etiam ficta arguunt fidemque faciunt.

Arguunt scilicet rem veram; in quo cæteris argumentis præcellunt; quæ ficta si sunt, rem fictam duntaxat arguunt; ut materia ficta, fictam solis domum. At comparata etiam ficta, non sua quidem natura, sed comparationis vi, res veras arguunt fidemque faciunt.

Comparatio est in quantitate vel qualitate.

Quantitas est qua res comparata quanta dicuntur.

Estque parium vel imparium. Non hic loquimur de quantitate solùm mathematica, quæ magnitudinis est aut numeri, sed de quantitate Logica, quæ ratio quælibet sive affectio est, qua res quæcunque inter se comparatæ quantæ, i. e. æquales vel inæquales, pares vel impares dici possunt.

Paria sunt, quorum est una quantitas.

Sic etiam definit *Aristoteles*, *Phil.* 8. 15. Quod idem valet acsi diceretur, quorum par ratio est. *Una*, i. e. eadem, æqualis: unde in plurali numero eodem nomine ac definitione explicantur.

Argumentum igitur paris est, cum par illustratur à pari.

Ad exempla veniamus; atque ad ea primùm quæ in forma, ut diximus, contracta notis brevius indicantur. Hæ autem notæ præcipuæ sunt *par*, *æquale*, *æquare*; ut in his: *Æneid.* 2.

— *Par levibus ventis.*

Ubi levitas *Crensa* umbræ comparatur levitati ventorum. *Æneid.* 3.

Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.

Æneid. 6.

*En hujus nate auspiciis, illa incluta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olimpo.*

His notis aliæ sunt affines, *pariter*, *æquè*, *æqualitas*, *æqualiter*, *perinde*, *acsi*, & id genus alia.

Sequitur forma explicata; in qua propositio & redditio distinguuntur, quæ in contracta forma erant implicitæ. In hac autem forma explicata par quantitas vel notis apertè indicatur, vel sine notis mente & ratione concipitur: Notæ istæ sunt vel propriæ parium, vel negationes imparium: parium propriæ, *idem*, *quod*; *tam*, *quàm*; *tanto*, *quanto*; *tot*, *quot*. In quibus singulis notarum paribus prior quæque redditioni infertur, posterior verò propositioni. *Catil.* 4. *Cujus res gesta atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur.* *Æneid.* 4.

Tàm ficti præviq̄ue tenax quàm nuntia veri.

Tantò pessimus omnium pœta,

Quantò tu optimus omnium patronus. *Catul.* 4.

Ovid. 4. *Trist.*

Littora quot conchas, quot amœna rosaria flores.

Quòtque soporiferum grana papaver habet, &c.

Tot premor adversis —————.

Negationes imparium sunt; vel majoris & minoris seorsim vel utriusque simul non magis, non minus. *Philippic. 9. Neque enim ille magis Jurisconsultus quam justitia fuit, &c. Neque constituere litium actiones malebat, quam controversias tollere. Ovid. 2. de Arte.*

Non minor est virtus, quam querere, parva tueri.

Utriusque simul pro Murana: Paria cognosco esse ista in L. Murana, atque ita paria, ut neque ipse dignitate vinci potuerit, neque te dignitate superarit. Observandum est autem negationem majoris vel minoris seorsim non semper esse notam parium: neque enim si servus non est major domino, ergo est aequalis; nec si dominus non est minor servo, ergo par.

Hactenus cum notis; nunc sine notis hæc quæ sequuntur. Atque in hoc potissimum genere exemplorum sine notis, apparet vis eadem arguendi in utramque partem; adeo ut si unum, alterum quoque sit; si non sit unum, neque alterum. Itaque ex uno eorum affirmato, alterum affirmatur; ex negato, negatur: 2 *Philip. Quorum facinus commune, cur non eorum præda communis? Ter. in Adel.*

Quando ego non curo tuum, ne cura meum.

Hujus loci, parium nempe sine notis, sunt consecutaria illa è contrariis quidem orta, sed parium collatione tractata. Ut ex adversis ista; Cicero pro Sylla: neque verò quid mihi irascere intelligere possum; si, quòd eum defendo quem tu accusas, cur tibi quoque ipse non succenseo, qui accuses eum quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuso meum: & amicum, inquam, ego defendo meum. Sic 5. Tusc. quod cum fateantur, satis magnam vim esse in vitis ad miseram vitam; nonne fatendum est eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum sunt consequentia.

Quæ tamen regula non est perpetuo vera primò nisi collatio sit verè parium: non ergo sequitur, mala opera damnant; ergo bona justificant. Mala n. opera omnino mala, bona imperfectè bona sunt; illa nostra, hæc non plane nostra. Secundo, sed in iis duntaxat paribus, contrariorum ex loco petitis, quorum parium propositio recipitur. Quod in relatis quidem fit frequentissimè: ut apud *Martialem.*

*Tum servum scis te genitum, blandèque fateris,
Cum dicis dominum, Sosibiane, patrem.*

Pater est filii dominus, & filii dominus est pater: pariter ergo filius est patris servus. Sic ex adversis: bonum est appetendum; pariter ergo malum est fugiendum. Nempe quia propriè adeoque reciprocè, omne appetendum est bonum. Et ex privantibus: *Ovid. 1. Fast.*

*In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique jacet.*

Dives est in pretio, & quisquis est in pretio, est dives; ergo omnis pauper jacet.

Quoties autem collationis propositio non recipitur, vel quoties uni parium id quasi proprium tribuitur quod utrisque commune est, eorum consequentia contraria non sunt, sed sæpe eadem. Fallit ergo hoc ex relatis: pater est dives; ergo filius est pauper: quia propositio non est reciproca; omnis enim dives non est pater. Et hoc etiam ex adversis: homo est sensu præditus; bestia igitur sensu caret. Homo mortalis; bestia igitur immortalis: quippe nec sensu præditum, nec mortale est homini proprium; sed utrique contrario commune, & homini & bestia. Hoc etiam ex contradicentibus: homo est animal; ergo non homo est non animal. Hoc denique ex privantibus: videns vivit; ergo cæcus est mortuus: vivere enim & videnti & cæco commune est. Non enim idem non dici de contrariis, sed contraria de eodem dici non possunt: immo quod suscipit unum contrariorum, suscipit alterum; & quod unum non suscipit, neque alterum; ut, in quo est amor, in eo potest esse odium. Quibus nullum est jus, iis nulla fit injuria.

Est & alius parium sine notis modus, quo interdum lacesciti, par pari reponimus. Qualis est *Virgil. Ecl. 3.* In illa pastorum alterna contentione repetitur illud; *Dic quib. in terris, &c.* Cujusmodi est & illud *Mat. 21. 23, &c.* *Qua auctoritate facis ista? &c.* Interrogabo vos ego etiam quiddam: *Baptisma Joannis unde erat? Affine est illud Cic. Off. 2. Cato, cum ab eo quereretur, quid esset scenerari? respondit, quid hominem occidere?*

Paria verò ficta quorum esse proprium suprà diximus rem veram arguere, sunt illa apud *Ciceronem*, *Invent.* 1. ex *Æschine Socratico*; ubi *Aspasia* cum *Xenophontis* uxore & *Xenophonte* ipso sic inducitur locuta: *dic mihi, quaeso, Xenophontis uxor, si vicina tua melius habeat aurum quam tu habes, utrum illius an tuum malis? Illius, inquit. Et si vestem? Illius verò respondit. Age verò, si virum illa meliorem, an illius malis.* Hic mulier erubuit. Comparatio sic se habet: si aurum, si vestem vicinæ meliorem habere malles quam tuam, malle etiam meliorem vicinæ virum argueris. Non dicit vicinam habere aurum aut vestem meliorem, sed fingit aut ponit, eamque si mallet *Xenophontis* uxor, arguitur malle virum quoque vicinæ si melior sit.

C A P. XIX.

De Majoribus.

Imparia sunt, quorum quantitas non est una.

Non una, i. e. non eadem; quorum par ratio non est: contrariorum enim contraria ratio est.

Impar est majus vel minus.

Majus est cujus quantitas excedit.

Major autem vel minor quantitas æstimanda est ex rerum quæ comparantur, elatione vel summisione, ut inquit *Cic.* in *Top.* i. e. excessu vel defectu; quæ vel notis indicantur, vel, si desunt notæ aliis vocibus, quæ excessum vel defectum significant, intelliguntur. Ex eo autem quod suprà de Logica quantitate diximus, intelligendum est id Logicè majus quoque esse, cujus non solum magnitudo, mensura, aut numerus, sed etiam auctoritas, potentia, præstantia, probabilitas, difficultas, aut quid hujusmodi majus est; vel brevius, quod quavis ratione excessum habet, id majus est; idque non solum rei ipsius natura, sed vel opinione differatis. Majus igitur est cujus quantitas excedit id quod minus est: majus enim hic adhibetur ad arguendum minus.

Quemadmodum autem parium, ita argumenti à majore, forma alia contracta est, quæ notis brevius indicatur; alia explicata, quæ partibus plenius distinguitur.

Contractioris formæ notæ sunt vel nomina comparativa & superlativa suos casus regentia, vel verba quædam; & ea quidem utraque non solum quæ excessum significant, ut *major, melior, pejor; præstare, superare, vincere, excedere; præferri*, cum referuntur ad id quod arguit, verum etiam ea cum nomina tum verba quæ defectum significant, ut *minor, inferior, posthabeo, cedo, vincor, superor*, si referuntur ad id quod arguitur.

Explicata autem forma nunc est cum notis, nunc sine notis. Notæ sunt non solum, sed etiam; non, tam, quam, & comparationes, verbæque, ut suprà, non modò elationem significantia cum particula *quàm*, si ea particula tribuatur ei semper quod arguitur, sed etiam ea quæ summisionem significant, si modò particula *quàm* referatur ad id quod arguit: ut, *minus est amicum pulsare, quàm patrem.* Sed hoc exemplum arguit potius à minori quàm grave scelus sit pulsare patrem, quàm a majori non admodum grave esse pulsare amicum. Idem de cæteris hujusmodi est dicendum.

Exemplum primæ notæ: *Cic.* pro *Muræna*: *Tollitur è medio non solum ista verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam illa domina rerum sapientiæ. Spernitur orator non solum odiosus in dicendo aut loquax, verum etiam bonus.* In hujusmodi exemplis sed etiam est propositio, &, ut majus, arguit redditionem non solum, ut minus.

Huic nota affinis est *immo*, vel *immo verò*. Cujusmodi est illud apud *Terent.* *Thr.* *Magnas verò agere gratias Thais mihi? Gn. Ingentes. Thr. Ain tu? lata est? Gn. Non tam ipso quidem dono, quàm abs te datum esse: id verò seriò triumphat.* Hic facile intelligitur *immo ingentes* & *immo id seriò triumphat*. *Ingentes* gratiæ arguunt magnas; & triumphare, lætam esse. Sic *Catil.* 1. *Hic tamen vivit, vivit? immo verò in senatum venit.* Et illud *Ver.* 3. *Non furem, sed raptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitie, &c.*

Exemplum secundæ notæ, comparativorum scilicet & verborum cum particula *quàm*, est ex *Cic.* pro *Marcello*: *Plus admirationis habitura, quam gloriæ.* Sed

ambiguum : aut enim plus admirationis arguit minus gloriae, & sic argumentum est à majori, aut minor gloria si magna sit, arguit maximam admirationem.

Verborum elationem significantium cum particula *quàm* exemplum hoc erit ; *mendicare praestat, quàm furari.* Hic mendicare, quanquam in honestum, ut magis tamen & potius faciendum, arguit multo minus esse surandum.

Sic malo illud, scilicet quod arguit, quàm hoc, scilicet quod arguitur : ut Juvenal. Satyra 8. adversus gloriosum nobilem.

*Malo pater tibi sit Theristes, dummodo tu sis
Æacidae similis, Vulcaniâque arma capeffas,
Quàm te Therstia similem producat Achilles.*

Quod malit ignobilem fortem, quod tamen non est ita optandum, ex eo arguit atque ostendit à majori sive à potiori quàm minime velit nobilem ignavum. *Cesar : Malo modestiam in milite, quàm virtutem.* Modestia, judicio *Cesaris*, præstantior & major, arguit virtutem sive fortitudinem in milite minus esse quàm modestia requirendam : vel potius à minori exaggerat modestiæ laudem in milite præ virtutis laude.

Sequitur majorum tractatio sine notis.

Atque in hoc solum genere id majus est cujus probabilitas aut difficultas est major. Hic etiam Logici regulas consequentiæ tradere solent non solum negando, ut vult *Aristot. Rhet. 2. 23.* verum etiam affirmando, pro quantitatis diversa vi & consideratione, in exemplis diversis : ejusdem enim exempli una tantum ratio est. Si majus est probabilius, duntaxat negando, in hunc modum : *quod non valet in majore, non valebit in minore.* Si majus est difficilius aut incredibilius, duntaxat affirmando : *quod in re majore valet, valet in minore, ut inquit Cic. in Top.* Hujus exemplum est *Æneid. I.*

*O socii (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora ! dabit Deus his quoque finem.*

Si gravioribus malis dedit Deus finem, dabit his certè. Sic *Cic. pro Murana : Noli tam esse injustus, ut cum tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos etiam amicis putes clausos esse oportere.*

Ficta etiam majora idem valent in suis consequentiis vel refutandis vel probandis.
Refutandi exemplum est *Terent. Heaut.*

————— *Satrapas si fiet*

*Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat :
Nedum tu possis : quasi diceret, finge satrapam esse.*

Et *Æneid. 5.*

*Magnanime Ænea, non si mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo :
Mutati transversa fremunt, &c.*

Nec nos obviti contrâ, nec tendere tantùm

Sufficimus : i. e. multo nunc minus Jove non spondente.

C A P. XX.

De Minoribus.

MAjus & minus inter se affecta & relata sunt : adeoque unius definitionem qui norit, norit alterius.

Ut igitur majus est cujus quantitas excedit, ita minus est cujus quantitas exceditur. Quantitas autem ut majoris erat in qualibet rerum elatione sive excessu, ita nunc minoris est in qualibet rerum summissione sive defectu. Sententiarum enim minor probabilitas aut difficultas locum non habet, nisi in minorum forma explicata ; quod ex majorum quoque explicata forma intelligi potest. Minus igitur est cujus quantitas exceditur à majore : argumentum itaque à minore est, cum id quod minus est, adhibetur ad arguendum id quod est majus.

Minora etiam vel brevius indicantur notis, vel plenius distinguuntur partibus. Hujus utriusque formæ vel propriæ sunt minorum notæ, vel negationes parium.

Propriæ notæ contractioris formæ sunt primùm, voces comparativæ Grammaticæ, cum nomina tum verba, elationem utraque significantia, si modò attribuantur ei quod arguitur. *Ovid. 2. de Trist. Sævior es tristi Busiride.* Hic minor sævitia *Busiridis* arguit majorem illius in quem poeta invehitur. *Præstat sapientia divitiis.* *Sævior & præstat* elationem significant, & notæ sunt majoris; sed quia tribuuntur ei quod arguitur, argumentum utrobique est à minori. Atque hoc sedulò advertendum est, ut argumentum majoris à minori dijudicare possis: majora enim & minora, contractæ præsertim formæ, eisdem plerumque notas præ se ferunt; idémque exemplum utramvis in partem vel à majori vel à minori arguere potest: ut, *sævior es tristi Busiride.* Hoc si ad sævitiam cujusvis exaggerandam dicatur, ut hoc loco, à minori est: si ad *Busiridis* extenuandam, à majori. Si igitur illa quæ elationem significant, referantur ad id quod arguitur, sunt illa quidem notæ majoris, argumentum autem est à minori; quoniam majus, cujus illa notæ sunt, est id quod arguitur: sin illa quæ summisionem significant, referuntur ad id quod arguitur, sunt illa quidem notæ minoris, sed argumentum est à majori; quoniam id quod arguitur, minus est.

Secundò, comparationes Grammaticæ verbæque summisionem significantia, ut minor, inferior, &c. Posthabeo, postpono, cedo, vincor, superior, &c. Si modò ad id quod arguit, referatur: ut *cedant arma togæ.* Hic togæ dignitas arguitur à minori armorum dignitate, quæ cedit.

Atque hæ sunt notæ affirmantes contractæ formæ: quibus annumerandæ sunt etiam istæ formulæ, quæ fiunt negatione parium. *Philip. 9. Omnes ex omni atate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum S. Sulpitio non sunt conferendi,* i. e. non æquandi, quæ nota parium fuit. Hactenus contracta forma.

Explicata forma vel cum notis est, vel sine notis. Propriæ notæ sunt primò, non modò non, sed ne. *Cic. 2 Catil. Nemo non modò Romæ, sed ne ullo in angulo totius Italia oppressus are alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris fœdus asciverit.* Hic posterior nota *sed ne,* est propositionis, & nota minoris; arguitque non modò non, quæ redditionis est, & nota majoris, quod arguitur. Ne ullo in angulo Italiæ non fecit, quod minus utile sibi erat, non modò non igitur vel multo magis Romæ fecit, quod majus erat, vel sibi magis utile. Pro Fonteio: *Non modò nullum facinus hujus protulerunt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderent.* Ne minus quidem fecerunt ut dictum aliquod reprehenderent, quæ propositio est & arguit non modò non majus, i. e. ergo non majus, ut facinus aliquod profertent, quæ redditio est, & arguitur.

Verùm in hujus notæ exemplis propositionis nota *sed ne,* aliquando omittitur. *Ad Lent. Nullum meum minimum dictum, non modò factum pro Casare intercessit,* i. e. nullum non modò factum, sed ne dictum quidem. Huic notæ affinis est illa formula, *tantum abest ab hoc, ut ne illud quidem.* Pro Marcello: *Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.* Ne hoc quidem fecisti quod minus est, abes ergo longe ab illo quod est majus.

Secundæ notæ sunt comparationes Grammaticæ & verba quædam cum particula quàm, quæ vel elationem significant, ut *potius hoc quàm illud, malo hoc quàm illud,* vel summisionem, ut *minor, inferior,* ita ut quàm utrobique referatur ad id quod arguitur. *Catil. 1. Ut exul potius tentare, quàm consul vexare remp. possis.* Quod potius erat Ciceroni ut exul tentaret remp. quàm consul vexaret, illud ut minus malum arguit hoc esse majus. Hic comparatio Grammatica *potius,* ad id quod arguit, refertur, nempe ad minus malum; particula *quàm* ad id refertur quod arguitur, nempe ad majus malum. *Sic maluit Metellus de repub. quàm de sententia sua dimoveri.* Hic maluit, verbum elationis, refertur ad id quod arguit, nempe ad minus malum, iudicio *Metelli,* de rep. dimoveri; particula *quàm* ad id refertur quod majus malum arguitur, dimoveri de sententia. Sic in iis notis quæ summisionem significant, particula *quàm* refertur semper ad majus quod arguitur, non secus atque in iis quæ significant elationem: ut, *minus est accipere, quàm dare; inferior est Casar quàm Scipio.*

His notis affinis est *antequam,* i. e. potius quam. Pro Milone: *Utinam Clodius dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem.*

Tertiâ nota est *cum tum:* 1 Agr. *quæ cum omnib. est difficilis & magna ratio, tum vero mihi præter ceteros.*

Sequuntur negationes parium in hac forma explicata. *Non tam, quàm. Catil. 2. Quaquam illi qui Catilinam Massiliam ire dicunt, non tam hac queruntur, quàm verentur. Sic non tot, quot: pro Muræna; Quod enim fretum, quem Enripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes & quantos astus habet ratio comitiorum? In hoc exemplo interrogatio fortius negat paria.*

Nunc ad exempla formæ sine notis explicatæ veniamus. *Cic. Off. 1. Ergo histrio hoc videbit in scena, non videbit sapiens in vita. Atque hinc etiam consequentiæ ducuntur non solum affirmando & probando, ut vult Arist. Rhet. 2: 23. & Cic. in Top. sed etiam negando & refutando: Si quidem hoc de exemplo non eodem intelligitur: si de eodem, tum quidem vel solum affirmando, vel solum negando rectè proceditur. Affirmandi exemplum est Ovid. 1. de Remed.*

*Ut corpus redimas ferrum patieris & ignes, &c.
Ut valeas animo quicquam tolerare negabis?*

Si corporis causa, multo magis animi quidvis tolerabis; animus enim dignior. Item pro Archia: *Bestia sæpe immanes cantus fleuntur: nos non poetarum voce moveamur? Sic illud Mat. 6. 26. Passeres curat Deus: multo magis ergo homines. At negando, nulla ex his consequentia deducitur: non ergo sequitur, si corporis causa quicquam non tolerabis, ergo nunc animi; & sic de cæteris. Rectè igitur, si hoc modo intelligitur Aristoteles, à minore ad majus affirmando solum proceditur. Verùm exempla non desunt, in quib. à minore arguitur etiam solum negando: cujusmodi est illud supra citatum, pro Marcello; *fundamenta nondum jecisti, certè ergo non perfecisti. Nec tamen idem affirmando; fundamenta jecisti, ergo perfecisti. Hic modò cavendum est, ne ponatur negatio quæ affirmationi æquipolleat: ut, Deus non negligit passeres, idem est quod curat. Sic enim utriusque consequentiæ idem exemplum prout sententia eadem vel affirmando vel negando variatur, dari posset: ut, si fures plectendi, multo magis sacrilegi. Si furib. non parcendum, multo minus sacrilegis. Hic plectere & non parcere idem est; & minus sit nota majoris: non igitur notæ, sed rerum elatio vel summissio majus vel minus efficit. Atque hæc de consequentiis minorum sine notis.**

Verùm eadem consequentiæ ducuntur ab explicata forma, quæ etiam cum notis est, ut ex iis exemplis quæ supra ponuntur, intelligas licet. In hac forma explicata sine notis est ubi occurrit minorum quædam gradatio: ut *Ver. 7. Facinus est vincere civem Romanum; scelus verberare; propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?*

*Finguntur etiam minora: Virgil. Ecl. 1.
Ante leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.
Quàm nostro illius labatur pectore vultus.*

Philip. 2. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi R. negotium publicum gerens, magister equitum, &c.

C A P. XXI.

De Similibus.

HActenus comparatio in quantitate fuit. Sequitur comparatio in qualitate, quæ res comparatæ quales dicuntur.

Qualitas enim Logica non solum est habitus, aut dispositio, aut potentia, vel impotentia naturalis, aut denique figura aut forma exterior, quæ Aristot. species qualitatis sunt, & in aliis artibus tractandæ, sed est affectio quælibet sive ratio, quæ res inter se comparatæ quales, nempe similes aut dissimiles dicuntur. Nulle autem res est, quæ si alteri qualitate conferatur, non sit ei similis vel dissimilis.

Similia sunt quorum eadem est qualitas.

Sic enim definit *Aristoteles*, Phil. 8. 15. & *Boethius*, l. 2. in *Cic. Top.* similitudo, inquit, est unitas qualitatis. Argumentum igitur similitudinis est, quando simile explicatur à simili. Magna quidem est affinitas parium cum similibus; verum ut ex definitionibus eorum perspicere licet, in hoc maximè differunt, quòd paria non admittunt elationem aut summisionem, similia admittunt: possunt enim etiam simillima majora esse vel minora; quòd paria non possunt.

Similitudo proportio dicitur, Græcè ferè *analogia*; & similia propotionalia, Græcè *analogia*. Proportio autem nihil aliud est quàm duarum rationum similitudo: ratio autem est duorum inter se terminorum sive rerum collatio. * Monendum autem est similia sive contractæ formæ sive explicatæ urgenda non esse ultra eam qualitatem quam in utrisque eandem esse propositum assimilanti erat ostendere: sic magistratus assimilatur cani, sola nimirum fidelitate custodiæ: unde illa in scholis, *nullum simile est idem, simile non currit quatuor pedibus, omne simile claudicat.*

Similia nunc notis brevius indicantur, nunc partibus plenius distinguuntur; hoc enim comparatis omnibus commune est. Notæ similitudinis contractæ quæ uno verbo concluditur, sunt vel similibus propriæ vel dissimilibus negationes. Propriæ similibus sunt vel nomina, ut *similis, effigies, imago, more, ritu, instar, in modum*; vel adverbia, *tanquam, veluti, quasi, sicuti*; vel verba, *imitari, referre, &c.* *Æneid.* Os humerósque Deo similis. *Philip.* 9. *Quanquam* nullum monumentum clarius *Servius Sulpitius* relinquere potuit, quàm effigiem morum suorum, virtutis, constantia, pietatis, ingenii, filium. *Trist.*

*Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solutus Achilleo tollere more potest.*

In *Pis.* Unus ille dies mihi quidem instar immortalitatis fuit, quo in patriam redii. *Verr.* 1. Sed repente è vestigio ex homine, tanquam aliquo poculo *Circaeo*, factus est *Verr.* Pro lege *Manil.* Itaque omnes quidem nunc in his locis *En. Pompeium*, sicut aliquem, non ex hac urbe missum, sed de cælo delapsum intuentur. Negationes dissimilibus sunt, *haud secus, non aliter, non absimilis, &c.* *Æneid.* 3. *Haud secus ac iussi faciunt.* *Terent.* in *Phor.* Ego isti nihilo sum aliter, ac sui.

Ad contractam similitudinis formam pertinet etiam metaphora: metaphora enim, ut docent *Rhetores*, est ad unum verbum contracta similitudo sine notis quidem, quæ tamen intelliguntur. Pro *Sest.* Cujus ego patrem Deum atque parentem statuo fortuna nominisque mei. i. e. tanquam Deum.

Similitudinis partes deinceps explicantur, & quidem disjunctè vel continè.

Similitudo disjuncta est, quando termini sive res quatuor reipsa distinguuntur. i. e. quando duo termini sive res distinctæ in propositione coniparantur duobus terminis sive rebus distinctis in redditione. Occurrit autem hæc forma & cum notis & sine notis. Notæ sunt, *qualis, talis*; illa propositionis, hæc redditionis nota est. Item *quemadmodum, ut, sicut*, propositionis; quibus respondent, *Sic, eodem modo, similiter*, redditionis. *Ecl.* 5.

*Tale tuum carmen nobis, divine poeta,
Quale sopor fessis in gramine.*

Carmen ad auditorem, ut sopor ad fessum, termini quatuor distincti sunt. *Ad Frat.* 1. *Quemadmodum* gubernatores optimi vim tempestatis, sic sapientissimi viri fortunæ impetum persepe superare non possunt. Hic quatuor sunt item termini, ut gubernator ad tempestatem, sic sapiens ad fortunam. *Trist.*

*Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicenda fides.*

Cicero 2 *Phil.* Sed nimirum ut quidam morbo & sensus stupore suavitatem cibi non sentiunt; sic libidinosi, avari, facinorosi, verè laudis gustum non habent. In vita *Virgil.*

*Hos ego versiculos feci, tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aves:
Sic vos non vobis mellificatis apes: &c.*

In hoc exemplo redditio sine nota præcedit. Particula autem *Sic* quæ nota solet esse redditionis, hîc propositioni attribuitur.

Aliquando nulla prorsus est nota. Virgilius Ecloga 2.

*O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.*

Continua similitudo est, quando est ut primus terminus ad secundum, ita secundus ad tertium. Leg. 3. *Ut magistratibus leges, ita populo præsent magistratus.* Hîc termini sunt tres; lex, magistratus, populus. Sed medius bis adhibetur, & in omni proportione continua continuatur; estque posterior terminus propositionis, prior redditionis. In omni enim proportione termini esse debent ad minimum quatuor. Ordo hujus sic est: ut leges magistratibus, ita magistratus populo præsent.

Quamquam autem similia magis ad illustrandum quàm ad probandum accommodata sunt, & Plato in *Phædone*, Ego, inquit, sermones qui ex similibus demonstrationes sumunt, probè novi ad ostentationem comparatos esse; & nisi quis caveat ab iis, facile imponunt, quod ad regulas tamen consequentiarum atinet, ex definitione similitum perspicitur, similitum similem esse rationem; valere igitur similia in utramque partem. Unde Aristot. Top. 24. *Quod in aliquo simili valet, in aliis quoque similibus valebit; & quod non in aliquo, nec in cæteris.*

Quoniam autem similitudo non solum est propositionis & redditionis, sed terminorum etiam inter se. Idcirco si quædam similia sunt, inversè quoque similia erunt, & alternè. Et inversè quidem duobus modis; inversione scilicet vel propositionis & redditionis, quæ aliorum comparatorum communis est; vel terminorum, quæ videtur similitum propria. Exempli gratia; ut gubernator ad tempestatem, sic sapiens ad fortunam: inversè ergo; ut sapiens ad fortunam, sic gubernator ad tempestatem. Hæc propositionis & redditionis inversio est. Rursus, ut tempestas ad gubernatorem; sic fortuna ad sapientem: hæc inversio est terminorum. Alternatio est quando antecedens propositionis antecedenti redditionis & consequens consequenti comparatur. Regula ergo hîc est; si quædam similia fuerint, alternè similia erunt. Ut gubernator ad tempestatem, sic sapiens ad fortunam: ergo, alternè; ut gubernator ad sapientem, sic tempestas ad fortunam. Inversionum hujusmodi & alternationum in Mathematicis proportionibus usus maximus est: sed proportio non Mathematica solum, verum etiam Logica est, ut supradiximus, rerum omnium communis; ejus ergo regulæ non erant hîc omittendæ.

Ficta similitudo parem vim habet superioribus illis, sed præcipue in hac explicata similitudine Esopici apologi excellunt.

Horat. 1. Epist.

*Quod si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic judiciis fruatur iisdem?
Nec sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit?
Olim quod vulpes agrote cauta leoni
Respondit, referram; quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.*

Huc etiam refertur parabola Socratica vulgò dicta; quæ est inductio similitum interrogationib. ferè constans. Illa autem, inquit Fabius, hanc habuit vim; ut cum plura interrogasset Socrates, quæ fateri adversario necesse esset, novissime id, de quo quærebatur, inferret, cui simile adversarius concessisset. Vide pag. 269. ad.*

C A P. XXII.

De Similibus.

HActenus similia, quorum qualitas est eadem. *Dissimilia sunt comparata, quorum qualitas est diversa.*

Contrariorum enim eadem scientia est. Et Cic. in *Top.* *eiusdem est*, inquit, *dissimile & simile invenire.* In hoc differunt dissimilia à diversis, quod dissimilitudo sit differentia comparata, & non eidem, eodem saltem tempore, sed diversis plerumque subjectis attribuatur. Itaque diversorum uno negotio, alterum affirmatur; dissimilia sive diversa sive opposita, simul affirmari aut negari possunt. Diversa autem qualitas est non eadem; sive diversa sit sive opposita: quasi dicas dissimilium dissimilis est ratio. Argumentum igitur dissimilitudinis est, quando dissimile arguitur à dissimili.

Contractæ dissimilitudinis notæ sunt *dissimile, dispar, differens, aliud, secus*: Pro *Planc.* *Dissimilis est debitus pecunia & gratia.* Ennius: *O domus antiqua, heu quàm dispari dominare domino.* Dispar autem est non impar, sed dissimilis. *Cæsar* I. *bell. Gal.* *Hi omnes linguâ, institutis, legibus inter se differunt.* 2 *Agrar.* *Alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur.* Cic. 2. *Nat.* *Quoniam cœpi secus agere, atque initio dixeram.*

Dissimilitudinis notæ etiam sunt per negationem similia, ut non similis, non talis, non idem, non tanquam, &c. 3 *de Orat.* *Non est Philosophia similis artium reliquarum.* 2 *Æneid.*

*At non ille, satum quo te mentiris, Achilles,
Talis in hoste fuit Priamo. —*

Horat. 1. *Epist.* *Non eadem est ætas, non mens.* 1. *ad Frat.* *Sit annulus tuus, non tanquam vas aliquod, sed tanquam ipse tu.* Hoc argumento pastor ille errorem suum confitetur. *Eclog.* 1.

*Urbem (quam dicunt Romam) Melibœe, putavi,
Stultus ego huic nostræ similem. —*

Et mox,

*Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos
Noram, sic parvis componere magna solebam.*

Ut nec canibus catuli, nec matribus hædi, sic nec *Mantua Roma* similis est. In hoc exemplo erroris confessio pro negatione similia est.

Explicata dissimilitudo itidem cum notis est vel sine notis. Notæ sunt hîc etiam negationes similia. 3. *Philip.* *Certus dies non ut sacrificii sic consilii expectari solet.*

Nota plerumque nulla est, cum dissimilitudo plenius explicatur.

Quintil. l. 5. c. 11. *Brutus occidit liberos prodicionem molientes. Manlius virtutem filii morte multavit.* *Catullus.*

*Soles occidere & redire possunt:
Nobis cùm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Dissimilitudo est diei & vitæ nostræ. Redditio est vitam semel amissam non restitui. Illustratur à dissimili, quæ propositio est, soles occidere & redire possunt.

C A P. XXIII.

De Conjugatis.

HActenus prima argumenta sunt exposita: quorum tria genera fuere; consentanea, dissentanea, & comparata.

Sequuntur orta de primis; quæ ad id quod arguunt perinde sunt ut prima unde oriuntur: ut conjugata & notatio, distributio & definitio.

In

In se itaque habent vim arguendi ut argumenta artificialia, & eandem quidem cum iis unde oriuntur: non autem à se, quia non prima, ut in capite secundo jam dictum est. Definitionem autem vix aliam requirunt præter ipsum nomen quod naturam eorum satis per se explicat: unde illud consecrarium, *Orta argumenta perinde esse ad id quod arguunt, ut sunt prima unde oriuntur.*

Quatuor hæc species ortorum, in duo genera, anonyma licet, distinguuntur, cum propter dichotomiæ studium, tum quia conjugata & notatio sub eodem genere continentur, propter illam quæ inter ea intercedit communionem. *Cicero* itaque in *Top.* locum ex conjugatis notationi finitimum esse dixit. Et in multis exemplis conjugata à notatione & nomine nihil aut parum differunt. Communio autem illa duplex est: primò quòd sunt argumenta nominalia sive à nomine petita. Sed in hoc differunt, ut etiam tradit *Boet. l. 4. in Top. Cic.* quod notatio expositione nominis, conjugatio similitudine vocabuli ac derivatione perficitur. Neque idcirco ad Grammaticam pertinent: ex vi enim nominum argumenta petere, *Logici* est, non *Grammatici*. Secunda communio est, quòd sunt orta simplicia: neque enim ex pluribus primis simul conjunctis, sed ex uno aliquo argumento primo singula eorum exempla oriuntur, nisi in nominibus compositis: compositorum enim nominum composita interdum ex pluribus argumentis notatio est. Distributio autem & definitio sunt argumenta realia, i. e. in rerum explicatione versari solent, & composita, i. e. ex pluribus argumentis primis simul conjunctis originem suam trahunt. Si ergo ortorum genera, quæ anonyma esse diximus, nominibus distinguere lubet, orta erunt vel nominalia & simplicia, ut conjugata & notatio, vel realia & composita, ut distributio & definitio: nisi hoc fortè excipiamus, quod definitio ex uno primo, i. e. ex sola forma nonnunquam constare potest. Ex his autem duobus generibus prius tractandum est illud cui conjugata & notatio subjiciuntur, quia ferè simplicius est. Atque in hoc genere conjugata priorem sibi locum vendicant, quod ex solis consentaneis oriuntur, cum notatio ex quovis argumento primo petatur. *Fabius l. 5. c. 10.* Conjugata nihili facit: *Aristoteles* autem & *Cicero* in *Topicis suis* aliter sentiunt: quorum ille, *l. 3. c. 4. & l. 7. c. 2.* locos ex dissentaneis, conjugatis & casibus plurimum ait valere; & ad plurima esse utiles.

Conjugata sunt nomina ab eodem principio variè deducta. Ut justitia, justus, justè. *Aristoteles & Cicero* conjugata, ille, nomina ejusdem conjugationis; hic, ejusdem generis esse definiunt: sed neque ille quasi jugum ipsum conjugatorum, neque hic genus, neque noster principium ipsum sive originem & thema conjugatorum numero excludit. Conjugata autem sunt omnia non solum nomina tam substantiva quàm adjectiva, sed etiam verba, &, quæ *Aristoteles casus* vocat, adverbia, cum paronyma, i. e. derivata, tum ipsa themata, servatis tamen istis conditionibus. 1. Si ut idem sonant, sic idem etiam significant. 2. Si in eadem significationis ratione sumantur. Nam si unum significat potentiam sive facultatem aut habitum, alterum verò actum & ex potentia sive habitu arguatur actus aut contra, captio est. 3. Si in iis symbolum sit consentaneorum argumentorum, i. e. si à consentaneis orta sunt: quorum vim & affectionem in arguendo aliis nominibus iisque conjugatis referant: quorum etiam ad inventionem nominalis hujusce conjugationis indicio ducamur: unde elucet non contemnendus hujus loci usus, præsertim in definitionibus.

Sequuntur exempla; ut justitia, justus, justè. Cujusmodi in exemplis observandum est, abstractum quod vocant, causam esse concreti, & concretum adverbii. Ut justitia est causa, cur aliquis sit justus: & quia justus est, idcirco justè agit. Quod tamen non est ubique verum: sanum enim, i. e. quod efficit aut conservat sanitatem, causa est sanitatis, concretum scilicet abstracti, ut notat *Aristot. top. 2. 3. Propert. lib. 2.*

*Libertas quoniam nulli jam restat amanti,
Nullus liber erit, si quis amare velit.*

Hic libertas quæ causa est cur sis liber, quia non restat, ergo nullus, &c. *Cicero* 3. de *Nat. Deor.* cum de *Dionysio* tyranno loquitur: *Jam mensas argenteas de omnibus delubris jussit auferri, in quibus quòd more veteris Græciæ inscriptum esset bonorum deorum, uti eorum bonitate velle se dicebat: dii boni sunt: eorum igitur bonitate est utendum.* Hic ex effectis ad causas est disputatum; ut vult *Ramus*: ut mihi quidem videtur à causis ad affecta. *Terent. Homo sum, humani à me nihil alienum puto.*

puro. Ex subjecto est ad adjunctum. In *Pison.* Cum esset omnis illa causa consularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & consulis & senatus. Ex adjunctis est ad subjectum. *Phil. 2.* Non tractabo ut consulem, ne ille quidem me ut consularem. Ex effecto est ad causam: nam esse consulem causa est ut quis postea sit consularis: unde sic arguitur, non agnoscit is in me effectum, non agnoscam ergo in eo causam. Notandum est nonnulla sensu diutaxat, non sono esse conjugata: ut, *somnus, dormiens, morbus, aeger.*

C A P. XXIV.

De Notatione.

Notatio est nominis interpretatio. i. e. reddita ratio cur quidvis ita nominatum sit. Definitio autem hæc est *Boëthi*, l. 1. in *Cic. Top.* Notatio inquit *Cic.* in *Top.* Græcis etymologia dicitur, i. e. verbum ex verbo veroloquium: nos autem novitatem verbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt verba rerum nota. Hæc ille. Ex iis igitur quæ supradicta sunt, intelligi potest, notationem esse argumentum ortum adeoque symbolum alicujus primi; esse nominale, i. e. ut *Cicero* loquitur, argumentum ex vi nominis elicatum.

Quippe nomina sunt nota rerum & cujuslibet nominis vel derivati vel compositi, siquidem notatione vera nomen inditum fuit, ratio reddi potest ex aliquo argumento primo.

Ut homo ab humo. Hæc à materia est notatio. Sed linguæ, cum prima illa quam *Adamus* in *Edene*, tum illæ variæ atque à prima fortassis ortæ, quas conditores turris *Babelicæ* subito acceperunt, divinitus proculdubio datæ sunt; unde vocum primitivarum ratio si ignoretur, mirum non est: quæ autem voces derivatæ sunt aut compositæ, vel earum origines ex aliis linguis antiquis jamque obsoletis petendæ sunt, vel ipsæ vetustate aut infimæ plebis inquinata fere pronuntiatione ita immutata, mendose etiam scribendi consuetudine ita quasi oblitteratæ, ut vera vocum notatio raro admodum reneatur. Unde argumentum à notatione, nisi ea fortè manifestissima sit, fallax admodum & sæpe ludicrum est.

Nunc reliqua exempla videamus. *Ovid. 6 Fast.*

Stat vi terra sua; vi stando Vesta vocatur.

Terra dicitur *Vesta* ab effecto suo naturali, propterea quod vi sua stat.

At locus à flammis & quod fovet omnia dicitur.

Ex effectis est notatio. Item *Verr. 4.* *O Verrea præclara! Quò enim accessisti, quo non attuleris tecum istum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanum denique, quod non eversum atque extersum reliqueris? Quare appellantur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex moribus naturaq; tua constituta esse videantur.* Ex effectis item est notatio. *Ovid. 1. Fast.*

Prima dies tibi, Carna, datur, dea cardinis hæc est.

Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Notatio hæc è subjecto est, cardine scilicet, in quo versando dea illa exercabatur. Hinc illa cavillatio in *Antonium* generum: *Tua conjugis bonæ femina, loquax quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius; qui propter hæsitantium lingua stuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit.* Ex adjunctis est notatio hæc *Bambalionis*, quia *balbus* & *stupidus*. E dissentaneis autem sunt illa apud *Quintil. l. 1. c. 6.* *Lucus, quia umbra opacus parum luceat; & ludus, quia sit longissime à lusu: & Dis quia minimè dives.* Est etiam è comparatis notatio *pyropi*, quòd ignis quondam speciem præbeat.

Atque hæcenus de notatione: nunc aliquid de nomine adjiciendum est. Est enim ut notationi ad suum nomen, sic nomini ad notationem sua affectio: Hoc est, ut notatio arguit nomen, sic nomen vicissim arguit notationem. Ut animi plenus, ergo animosus; & contrà, animosus, ergo animi plenus. Nam & nomen quoque ortum argumentum est; ex quo autem fonte oriatur, notatio declarat. Hæc autem appendicula de nomine idcirco est adjecta, quia cum alia argumenta inter se affecta, quot quidem eodem nomine ac definitione non sunt comprehensa, sua seorsum capita sibi habuerint, & tantillum esset quod de nomine dicendum erat, non videbatur caput novum ob id esse instituendum. In hoc igitur capite duo loci inventionis continentur, notationis & nominis: inter quos

si comparatio fiat, potior videtur nominis. Unde tota hæc categoria ab *Aristotele* locus à nomine dicitur. Sapiusque & firmius à nomine quàm à notatione argumentum ducitur; ut homo est, ergo ex humo; focus est, ergo fovet. At non eadem vi argumentum à notatione deducitur; ex humo est, homo igitur; fovet omnia, ergo focus est.

C A P. XXV.

De Distributione.

Reliquam est exortis aliunde argumentis argumentum distributionis & definitionis.

In qua utraque affectio reciprocationis est, illic partium omnium cum toto, hic definitionis cum definito.

Reciprocatio autem hoc loco est qua prorsus idem, eadèmq; ut ita dicam, essentia utrinque significatur: nam partes omnes simul sumptæ, i. e. rite compositæ, idem sunt quod totum, & definitio idem quod definitum; quod de nullo præterea genere argumentorum dici potest. Unde nascitur hæc regula utrique huic argumento communis, ut in distributione ac definitione *nequid desit nequid redundet*: nam ubi reciprocatio, ibi quoque æqualitas requiritur. Hinc eximia illa distributionis & definitionis laus effloruit; ex iis nempe artium institutiones maxima ex parte constare. Cum n. omnia artium præcepta constare debeant ex argumentis reciprocis, reciprocatio autem nusquam alibi reperitur nisi inter formam (quæ ipsa in definitionibus comprehenditur) & formatum, inter subjectum & proprium adjectum; hinc factum est ut præcepta omnia vel definitiones sint vel distributiones vel regulæ quædam sive consuetudinaria, quæ proprietatum explicationes dicuntur.

Distributio est, cum totum in partes distribuitur.

Totum est, quod continet partes.

Pars est, qua continetur à toto.

Totum Logicè & generaliter dicitur, quicquid quocunque modo distribuitur & partes continet: pars, quæ quocunque modo continetur à toto.

Atque ut distinctio totius in partes, distributio; sic collectio partium ad constituendum totum, inductio dicitur.

Inter hanc autem inductionem & distributionem nullum aliud discrimen est, nisi quod distributio à toto ad partes, hæc verò à partibus ad totum progreditur. Quamobrem, ut supra, nomen ad notationem, ita hinc inductio ad distributionem referenda est; non ad syllogismos, ut plerique volunt; cum non alio modo ab inductione argumentemur atque à distributione: siquidem eadem est via *Thebis Athenas* quæ *Athenis Thebas*. Inductionis autem auctorem *Aristoteles* agnoscit *Socratem*: ejusque necessitatem tantam esse testatur, ut cum scientia universalium sit, universalia cognoscere nequeamus nisi per inductionem. Inductionis ergo ope præcepta artium inventa sunt; ut in præfatio monuimus.

Distributio sumitur ex argumentis toti quidem consentaneis, inter se autem dissentaneis.

Sed dissensio illa non est distributionis dissensio (nunquam n. dissentaneum in dissentaneum distribuitur) sed partium distributarum.

Itaque tanto accuratior erit distributio, quanto partium & cum toto consensio & inter se dissensio major fuerit.

Hinc efficitur, eam distributionem accuratissimam esse, quæ in duas partes fit; eaque *dichotomia* dicitur: dissensio enim inter duo maxima est; & contrariorum unum uni tantum opponitur. *Platonis* itaque regula est: oportet in quam proximam fieri potest numerum semper dividere. Quod si dichotomiam invenire non queamus, difficile n. est eam semper invenire, species bisbinas ponere interdum præstat, quasi sub duobus generibus, licet anonymis, quàm quatuor sub uno. Hæc n. distributionis forma, licet non sit optima, est tamen optimæ proxima. Hac ratione supra cap. 3. *Ramus* divisit causas, in duo genera anonyma nempe *efficientem & materiam, aut formam & finem*. Eff. Ubi autem dichotomia nullo modo commodè adhiberi potest, multis protinus differentiis res dividenda est, ut *Aristoteles* monet. Neque enim propter dichotomiam studium distributio vel mutilanda vel implicanda aut confundenda est.

C A P. XXVI.

De Distributione ex causis.

Distributio prima est ex absolute consentaneis, causis nempe & effectis. Distributio ex causis est, quando partes sunt causa totius.

Hic distributio integri in sua membra precipue laudatur.

Integrum est totum, cui partes sunt essentielles. i. e. quod ex partibus totam suam essentiam complectentibus constituitur; ideoque symbolum est effecti ex materia per formam existentes.

Membrum est pars integri.

Nimirum integro suo essentialis. Sive ut *Aristot. Phil. 8. 15. Membra sunt ex quibus integrum componitur.* Et membra quidem symbola sunt causarum essentialium, materiae nimirum & formae, in quibus tota integri essentia consistit: singula n. membra materiam continent; cuncta simul, ipsam quoque formam. Sic *Grammatica in etymologiam & syntaxin; Rhetorica in elocutionem & actionem; Logica in inventionem & dispositionem argumentorum dividitur. Ab his n. partib. artes illa constituuntur;* non tanquam ex causis, sed tanquam ex causarum symbolis. Cum enim essentia Dialecticae partim communis sit materia scilicet, i. e. praecipua, & forma etiam nempe methodica illorum praecipuorum dispositio; partim propria, quae in bene differendo posita est, tota haec Dialecticae essentia in inventionem & dispositionem comprehenditur. Nec tamen partes istae sunt ipsa materia, i. e. praecipua, nec ipsa forma communis, i. e. methodica praecipuorum dispositio, nec propria, i. e. ipsa facultate differendi; sed ex praecipuis methodice dispositis conflatae sunt, & ipsa facultas differendi inventionis & dispositionis finibus continetur.

Quae sequuntur apud authorem nostrum exempla duo, alterum ex *Virgilio, Georg. 1.* alterum ex *Cicerone pro Murana*, objectis utraque distinguuntur, non causis; ideoque ad cap. 28. ad distributionem nempe e subjectis, ad quam etiam praemissa illa annotatio de usu pertinet.

Quinetiam aliter tractatur hoc argumenti genus, vel a partibus ad totum, vel a toto ad partes.

Hac de re *Aristoteles, Top. 6. 6.* Regulas quasdam tradit. Primo a partibus: *affirmatis partibus cunctis, affirmatur totum: & contra; sublati partibus cunctis, tolli totum.* Item ab una parte: *una parte sublata, totum tolli.* Secundo a toto ad partes: *toto affirmato, affirmantur partes.* Verum haec omnia ex illa reciprocatiois regula superioris capituli initio tradita fati intelliguntur. Nam quae reciprocantur, eorum alterum ex altero vicissim & necessitate affirmate & negatae concluditur. Hoc vero, ut *Aristoteles* etiam notavit, non sequitur; sublato integro, partes tolluntur.

Utriusque generis (nempe affirmationis & negationis a partibus ad totum) exemplum habemus apud *Catullum.*

Quinta formosa est multis: mihi candida, longa,

Recta est: hac ego sic singula confiteor:

Totum illud, formosa, nego. Nam nulla venustas,

Nulla in tam magno est corpore mica salis.

Lesbia formosa est: qua cum pulcherrima tota est,

Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

Est & alia distributio ex causis & merito quidem imperfectior dicta, cum non tam ipsius rei quam ejus causarum distributio sit: ut ab efficiente, testimonium est divinum vel humanum. Sic statuæ veteres aliae factae erant a *Phyâia*, aliae a *Polycleto*. &c. Distributio haec quaedam est totius in partes; ubi tamen non tam partes ipsae ponuntur quam pro iis earum efficientis, quibus inter se distinguuntur. Sic statuæ aliae erant aureae, aliae argenteae, aliae aeneae, aliae eburneae, &c. Distributio est ex materia. Aliae ad hominum, aliae ad brutorum effigiem factae; est distributio a forma externa. Aliae factae sunt ad usum religiosum, aliae ad civilem; est distributio a fine.

C A P. XXVII.

De Distributione ex effectis, ubi de genere & specie.

Distributio ex effectis est, quando partes sunt effecta.

Distributio generis in species hic excellit.

Nonnulli ex Cicerone distributionem integri in membra *partitionem* vocant; generis in species *divisionem*: Nec de nihilo sanè: membra enim copulari, species disjungi solent.

Genus est totum partibus essentiale.

Id quo contrarium est integro: illic enim toti partes, hic totum partibus est essentiale: unde constat, illam ex causis, hanc ex effectis distributionem rectè dici. *Genus autem est totum partibus essentiale*, quia illam essentiam nempe materiam & formam, quæ speciebus omnibus æquè communis est, significatione sua complectitur: vel brevius, quia symbolum est communis essentiæ. Neque enim genus propriè essentiam speciebus communicat (cùm in se extra species revera nihil sit) sed earum duntaxat essentiam significet. Quod enim essentiale est & speciebus omnibus commune, ejus notio *genus* dicitur. Et idæa sæpe à *Græcis*, non separata quidem à rebus illa, ut velunt *Platonica*, quæ nugæ sunt, recte *Aristot. Phil. 1. 7. & v. 5.* Sed quod cogitatione & ratione unum & idem est speciebus multis commune in quibus re & natura est singulatum, ut *Plato* in *Menone*. *Stoici* etiam *Idæas*, ut refert *Plur. de Placit. 1. 10.* nostras notiones esse dixerunt.

Species est pars generis.

Sic etiam *Aristoteles, Phil. 8. 25.* Et *Cicero, Invent. 1. Pars qua generi subest.* Ex definitione autem generis intelligimus speciem ejusmodi partem esse cujus essentia communis in generis significatione contineatur. Propriam autem essentiam species, per quam est id quod est, à propria forma habet, quæ generis significatione minime continetur. Sic etiam *Aristot. Phil. 2. 12. Genus non videtur particeps esse differentiarum: simul n. contrariorum idem particeps esset; differentia n. contrarie sunt.* Unde illud; Plus est in specie quam in genere: & illud *Porphyr. differentia est qua species superat genus.* Tota igitur generis essentia singulis æqualiter inest speciebus; at tota essentia speciei non est in genere, nisi potentia, ut inquit *Porphyrus*. Hinc ut species est pars generis, ita genus pars esse speciei quodammodo videtur: quod & *Plato* in *Politico* notavit. Sic animal genus hominis & bestię dicimus. Animal enim est totum, cujus essentia, nempe corporea, animata, sentiens, ad hominem & bestiam communiter attinet. Sic dicimus hominem & bestiam species animalis; quia partes sunt animali subjctæ, quæ animalis essentiam communem habent.

Genus est generalissimum aut subalternum.

Species subalterna aut specialissima.

Genus generalissimum, cujus nullum est genus.

Ut in *Logica* inventionem argumentum est genus generalissimum artificialium & inartificialium.

Subalternum genus, ut subalterna item species, quod species hujus, illius autem genus est.

Id est, quod nunc genus est, nunc species: genus, si ad species sibi subjctas referatur; species, si ad suum genus.

Sic causa, genus est materiæ & formæ; species, argumenti absolutè consentanei. Sic homo est genus subalternum, sive species subalterna: species quidem, si ad animal referas; genus, si ad singulos homines.

Species specialissima est, quæ individua est in species alias.

Ut materia & forma quæque singularis. Sic homines singuli sunt species specialissimæ hominis, & singuli leones leonis.

Logicorum quidem pars maxima hominem speciem specialissimam, singulos homines individua vocant, non species. Verùm ut animal est totum cujus essentia communis, nempe corporea, animata, sentiens, ad hominem & bestiam communiter attinet; sic homo est totum, cujus communis essentia rationalis communiter ad singulos attinet homines; atque ut homo & bestia species sunt animalis, quia partes sunt animali subjctæ, quæ animalis essentiam communem habent; ita singuli homines species sunt hominis, quia partes sunt homini subjctæ,

jectæ, quæ hominis essentiam communem habent: ergo homo non minus est singulorum hominum genus quàm animal hominis; homines singuli non minus sunt hominis species, quàm homo animalis. Singuli enim homines propria forma differunt: quæ autem forma differunt propria, differunt & specie; teste *Aristot. Phys.* 1. 7. Deinde, quicquid differt, aut genere differt aut specie; teste eodem *Aristot. Phil.* 10. 3. differre autem genere singulos homines nemo dixerit; differunt ergo specie. Nam quod aiunt hominem esse speciem singulorum hominum, id planè absurdum est: species enim pars est ejus cujus est species; ut ex ejus definitione constat: genus porrò & species cùm relata sint, genus utique erit speciei genus; species, generis erit species. Si igitur homo, ut vulgo volunt, est species singulorum hominum; singuli homines erunt genus hominis; quod nimis absurdum est. At inquirunt singuli homines numero tantum differunt, non forma. Verùm quæ numero differunt, forma quoque differre, jam supra capite de Forma satis ostendimus; etsi formæ cujusque propriæ differentia nobis non nisi per externa quædam effecta, & accidentia, quæ vocant, dignosci potest. Deinde, singuli homines inter se disparantur, ergo opponuntur: quæ autem inter se opponuntur, eodem eadem forma esse non potest; forma ergo differunt non numero tantum. Itaque apud *Lactantium*, in *Zenone*, *Stoici* docent, *Socratem* esse, speciem specialissimam. Inimò *Aristot.* de *Part.* 1. 4. *Socratem* & *Coriscum* species infimas vocat. Sic jurisconsulti, hominem genus appellant; *Stichum* & *Pamphilum* species.

Genus verò & species notæ sunt causarum & effectorum.

In animali n. est essentia corporea, quæ materia est ad species communiter attingens: tum facultas vitæ & sensus, quæ forma item communiter ad species spectat. Quare genus continet causas, quæ communiter ad ipsius species attingunt: contra itaque etiam species effecta generis sui continent.

Hinc universali est insigne ac præstabile: quia causam declarat.

Idem ait *Aristot. Poster.* 1. 24.

Distributio generis in species valde quidem excellit, sed difficilis est & rara inventa.

Excellit quidem quia quicquid in artibus ex causis & effectis sumitur, id totum ferè generis & speciei notionibus comprehenditur: difficilis est, cùm quia formæ, unde species oriuntur, difficiles iidem inventu sunt; tum etiam propter vocum penuriam, quibus genera & species apte nominentur.

Attamen illustrationis & exempli gratia afferemus quod poterimus. *Ovidius* 1 *Metam.* dividit animal in quinque species, stellas, aves, bestias, pisces, homines: stellis animam tribuens, ut etiam quidam Philosophi tribuerunt.

*Non regio foret ulla suis animalibus cæca,
Astra tenent cœleste solum formæque decorum, &c.*

Sic *Cic.* *Offic.* 1. Virtutem dividit in species quatuor, prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam; quæ tamen ipsæ non ponuntur in distributione, sed, quod idem est, earum formæ. Sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicentia veri solertiæque versatur, aut in societate hominum tuenda, tribuendæque suum unicuique, & rerum contractarum fide; aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore; aut in omnibus quæ sunt, quæque dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia & temperantia.

Hæc quidem, ut dixi, est distributio generis in specierum formas; quæ perinde est ac si in ipsa species esset; quia forma cum genere constituunt suas species.

Genus & species non solum tractantur hac simplici divisionis formula, sed etiam separatim alterum ex altero.

Hoc est, quod de toto genere, id de omnibus etiam speciebus rectè affirmatur. Sic *Cicero*, pro *Archia*, poëticam cum eloquentia comparans, quæ sunt species artis, cognatas esse ait inter se, quia idem de artibus in genere, humanioribus præsertim, affirmatur. Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur.

Contra genus tractatur per species.

Hoc est, quod de omnibus speciebus, id de genere quoque rectè affirmatur. Sic *Ovidius* probat, virtutem in rebus adversis clariorem esse, per inductionem specierum: quoniam scilicet virtus militis, nautæ, medici, rebus adversis spectatur, 4 *Trist.*

*Meliora quis nosset, felix si Troia fuisset ?
 Publica virtuti per mala facta via est :
 Ars tua, Tiphys, jacet, si non sit in aequore fluctus :
 Si valeant homines, ars tua, Phæbe, jacet.
 Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus arguiturque malis.*

Cùm itaque genus tractetur etiam per species, ut superiore regula docemur, & exempla specialia species eorum sint, quorum exempla sunt; hinc sequitur, exempla specialia suo generi accommodata, hujus esse loci; sive unum solum, sive per inductionem plura adhibeantur: specialia inquam, exempla enim vel similia sunt, quæ similia arguunt; vel specialia, quæ arguunt suum genus; qualia fuerunt in singulis argumentorum capitibus ex poetis & oratoribus desumpta. Exemplorum autem specialium, non solum in artibus, cum inveniendis tum tradendis usus planè est necessarius (nam inductione exemplorum præcepta colliguntur, & eorum usu illustrantur) verùm etiam in omni sermone, quoties res lucem desiderat. Cujusmodi est illud Cic ad Atticum: *Urbe tu relinquant? Ergo idem si Galli venirent. Non est, inquit, in parietibus respub. at in aris & focis: fecit idem Themistocles: fluctum enim totius barbarie ferre urbs una non poterat. At idem Pericles non fecit, annum ferè post quinquagesimum, quum præter mania nihil teneret: nostri olim urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.* Hic ab exemplo speciali in utraque partem differitur. *Themistocles* deseruit *Athenas*; ergo urbem deserere licet. *Pericles* non deseruit *Athenas*; nec *Romani* *Gallis* venientibus *Romam*; ergo urbs non est deserenda. Quod si hoc modo argumentaretur, *Themistocles* urbem reliquit, ergo mihi licet; argumentum esset à simili: nam exempla, cum ad alia specialia accommodantur, similia sunt vel dissimilia. Hujus autem loci ea demum sunt, quæ generi suo accommodantur.

Est & alia imperfectior distributio ex effectis, quando partes non sunt propriè effecta totius, sed ipsarum partium. Ut Cic. de Senect. *Nautarum alii malos scandunt, alii per foros cursitant, alii sentinam exhaustiunt; gubernator autem clavum tenet in puppi.* In hoc exemplo totum est nauta, quod est singulorum nautarum genus; partes, malum scandere, cursitare, &c. Quæ tamen nautæ ut totius sive generis partes sive species non sunt, sed specierum, i. e. singulorum nautarum effecta sive officia, quibus ipsæ species, i. e. singuli nautæ inter se distinguuntur. Verùm quanto hæc distributio imperfectior est, tanto est frequentior. Usus autem illius præcipuus est, ut perfectioris raritatem suppleat; cum distributio generis in species, ut supradictum est, tam difficilis inventu sit.

C A P. XXVIII.

De Distributione è Subjectis.

Reliqua distributio est modo quodam consentaneorum, ut subjectorum & adjunctorum. Distributio è subjectis est, cum partes sunt subjecta. Id est quando veræ partes intellectæ subjectis distinguuntur vel adumbrantur.

Ut apud *Catullum* :

*Virginitas non tota tua est: ex parte parentum est.
 Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
 Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
 Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.*

Virginitas puellæ vel jus potius virginitatis in tres partes dividitur subjectis distinctas, matre, patre & ipsa puella. Alterum exemplum ex cap. 26. huc transfertur, *Virgil.* 1. *Georg.* Ubi poeta exorditur opus suum à divisione in quatuor partes, subjectis suis occupantibus distinctas, segetes, arbores, pecora, apes.

*Quid faciat letas segetes, quo fidere terram
 Vertere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites
 Conveniat: qua cura bonum, qui cultus habendo
 Sui pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
 Hic canere incipiam*—————.

Tertium

Tertium exemplum ex eodem etiam capite huc transfertur. *Cic. pro Muraena*: *Intelligo Judices, tres totius accusationis partes fuisse: & earum unam in reprehensione vita, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam.* Hic tota accusatio in tria membra distribuitur, subjectis suis occupantibus distincta: atque in his tribus exemplis totum est integrum. Quartum exemplum est generis in species ex *Cic. 5. Tuscul.* *Sint sanè illa tria genera bonorum, dum corporis & externa jaceant humi, & tantummodo quia sumenda sunt, appellentur bona. Alia autem, divina illa, longè latèque se pandunt, cœlumque contingant.* Hic Cicero bona in tres species, quas ille genera vocat, dividit, subjectis suis distinctas; nempe animi, corporis & fortunæ.

C A P. XXIX.

De Distributione ex Adjunctis.

Distributio ex adjunctis est, quando partes sunt adjuncta.

Ut hominum alii sani, alii ægri: alii divites, alii pauperes.

Sic *Virgil. 1. Georg.* mundum dividit in quinque partes; mediam torridam, duas extremas frigidam, & reliquas duas temperatas:

*Quinque tenent cœlum zona, quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni, &c.*

Cæsar 1. Belli Gall. *Gallia est omnis divisa in tres partes: quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui, ipsorum lingua Celtae, nostra, Galli appellantur.*

In distributionibus hujusmodi imperfectis advertendum est id quod videtur distribui. Nam si id totius rationem habet, integri vel generis, distributio est; si non habet rationem totius, sed simplex aliquod argumentum est, ut causa, effectum, subjectum, adjunctum, non est distributio sed enumeratio potius, vel causarum plurium ejusdem effecti, vel effectorum plurium ejusdem causæ, vel subjectorum plurium ejusdem adjuncti, vel denique adjunctorum plurium ejusdem subjecti. Hoc genere distributionis imperfecto argumenta sæpe quorum veræ species nullæ apparent, modis quibusdam distinguuntur, modos autem supra in adjunctis posuimus. Sic in causis, *procreans & conservans, modi efficientis, non species, dicuntur: quia non differunt inter se ut species per differentias oppositas, sed ita ut uni & eidem efficienti convenire queant; quandoquidem quæ causa procreat, eadem ferè conservat; potèstque efficere idem vel solus, vel cum aliis; nonnulla vel per se, vel per accidens.*

C A P. XXX.

De Definitione.

Definitio in tradendis artibus est usu quidem prior distributione (prius enim definitur unaquæque res quam distribuitur) natura tamen & inveniendi ordine est posterior: genus enim, quo non adhibito, si quod sit, nulla definitio constitui potest, à distributione, qui proprius generis est locus, mutuum accipit.

Definitio est, cum explicatur quid res sit.

Definitio vocatur, eo quòd rei cujusque essentiam definit, eamque suis quasi finibus circumscribit.

Atque ut definitio arguit sive explicat definitum, sic vicissim à definito argui potest. Quæ quanquam argumentorum omnium affectio communis est arguere inter se vicissim & argui, hic tamen eandem ob causam facta mentio est definiti, ob quam in capite notationis facta est nominis; ne argumentorum numero excludi videatur, cum neque ejusdem sit nominis cum definitione quam arguit, neque caput sibi peculiare obrineat; sicut alia argumentorum paria, quæ nominis ejusdem non sunt. Ad reciprocationem autem quod attinet, quæ definitioni cum distributione communis est, ea definitionis & definiti manifestissima est: Logica enim est ars bene ratiocinandi; & vicissim, ars bene ratiocinandi est Logica: Atque ad hunc modum omnis definitio, ut nonnulli rectè monuerunt, conversatione examinanda est: unde *Boëthius, Top. 5. omnis definitio rei, quam definit, adæquat.*

Definitio

Definitio est perfecta aut imperfecta: illa propriè definitio, hæc descriptio dicitur.

Definitio perfecta est, quæ constat è solis causis essentiam constituentibus. Redundat ergo in definitione perfecta quicquid præterea ponitur.

Causa autem ille genere & forma comprehenduntur.

Genus enim & forma (quæ sunt quasi corpus & anima definitionis) totam rei essentiam constituunt. Non ita tamen necessariò requiritur in definitione perfecta genus, ut perfecta non sit nisi genus habeat: primùm enim, summorum generum, ut argumenti in Logica inventione, genus nullum est; sed tota eorum essentia sub ipsa forma continetur; quæ etiam materiam iis convenientem complectitur; deinde fieri potest ut ipsæ causæ facilius occurrant quam earum symbolum genus. Itaque si ex ipsis causis definitio constat, perfecta erit; si ex genere, succinctior tantum. Genus autem proximum, non remotum, in definitione semper est ponendum: qui enim proximum ponit, remotiora etiam posuit: nisi proximum fortè anonymum sit; tum enim & quotiescunque generis, siue anonymum sit siue non, paulo ante facta mentio est, abesse genus in definitione, & rectè subintelligi potest: ut in hac ipsa definitionis definitione, genus remotum, nempe ortum argumentum; tum etiam proximum, nempe reale & compositum, subintelligitur. Quam autem hîc formam in definitione appellamus, plerique differentiam vocant. Sed differentia formæ fructus est: & nisi in rerum collatione, quæ in definitione nulla est, non apparet; & forma ipsa est unde præcipua rerum explicatio sumitur; præcipuum ergo in definitione locum habet.

Atque hoc modo definitur homo, animal rationale: nempe genere, *animal*, intelligimus, ut dictum est, essentiam corpoream plenam vitæ & sensus, quæ materies hominis est, & pars formæ: cui si addas *rationale*, totam formam hominis comprehendes, vitæ, sensus, rationis facultate.

Itaque perfecta definitio nihil aliud est, quàm universale symbolum causarum essentiam rei & naturam constituentium.

Tales definitiones sunt artium. Grammatica est ars bene loquendi. Rhetorica bene dicendi. Logica bene ratiocinandi. Arithmetica bene numerandi. Geometria bene metiendi. Nam genere *ars* intelligimus præceptorum ordine dispositorum comprehensionem, quæ materies est cujusque artis & pars formæ, siue forma communis, cui si addas formam cujusque artis propriam (quæ finem quoque sub se comprehendit, ut dictum est cap. 8.) habes totam artis essentiam explicatam, quæ perfecta definitio est.

Ad regulas consequentiæ quod attinet, nempe à definitione ad definitum; & contrà, affirmatè vel negatè; hæc omnia reciprocatio, quæ distributionis quoque fuit, satis clarè suo loco exposuit.

C A P. XXXI.

De Descriptione.

Definitiones perfectæ propter causarum & præsertim formarum obscuritatem, difficiles inventu sunt: ad suppleendam igitur earum raritatem, *descriptio* inventa est.

Descriptio est definitio imperfecta, ex aliis etiam argumentis rem definitivis. Id est, ex quibusvis aliis rem quoquo modo explicans.

Ubi itaque forma haberi non potest (nam genera ferè notiora sunt) proprietas loco formæ seu differentiæ accipienda est: ut, *angelus est substantia incorporea; equus est animal hinnibile, &c.* Adjuncta siue accidentia, quæ vocantur (quia substantiæ solæ, ut inquit *Aristot. l. 6. Metaph. c. 5.* Primariò definiuntur, accidentia secundariò tantum) propria quidem genere, subjecto, causaque proxima vel efficiente, vel finali, vel utrâque definiuntur. Genere & subjecto solo; ut, *finitas est curvitas nasi:* subjecto & efficiente; ut, *tonitru est sonus fracta nubis, ob ignem oppressum; quantitas continua est adjunctum corporis, ab extensione materie: finalis; ut, sensus est facultas naturalis in animali, ad judicandum de singularibus: vel utrâque; ut, respiratio est attractio & expulsio aëris reciproca à pulmonibus facta, ad cordis refrigerationem.* Omittitur enim sæpe subjectum in definitione priorum, quippe quòd ex genere vel ex causa intelligitur: ut, *memoria est sensus internus concervans imagines rerum cognitarum.* Non dicitur *sensus internus animalis*, addito

nempe

nempe subiecto, quia id mentione *sensus* intelligitur. Potentiæ naturales actione sua & causa efficiente definiuntur: ut, *risibilitas est facultas ridendi, orta ab anima rationali*. Habitus vel fine vel objecto quæ sæpe coincidunt definiuntur: *fr*ne; ut, *Logica est ars bene ratiocinandi*: objecto; ut, *Physica est scientia rerum naturalium*. Qualitates patibiles definiuntur subiecto & efficiente: ut, *color est qualitas corporis mixti, orta ex contemperatione lucidi & opaci*. Actiones ferè subiecto efficiente & fine definiuntur. Relationes relatis inter se & fundamento sive causa: ut, *paternitas est relatio patris ad filium, ex procreatione orta*.

• Adjuncta communia objecto, efficiente, finali, vel ex his quot sunt ex usu, definiuntur: ut, *albedo est color, ortus ex lucido opacum superante*.

Illud modo generatim in descriptionib. cavendum, ne causa pro genere habeatur: ut cum dubitatio describitur, æqualitas rationum; sanitas, symmetria humorum; dolor, solutio-continui; eclipsis lunæ, interpositio terræ: aut subiectum; ut, ventus est aer motus; iustitia est voluntas constans; vulnus est pars carnis dilacerata; peccatum originis est natura corrupta, & similia.

Cæterum in his cæteræ regulæ dari non possunt. Aliquando enim ex remoto solum contrario fit descriptio: ut,

*Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stultitia caruisse.*—Aliquando planè arbitraria est.

Hinc etsi unica rei definitio, plures tamen descriptiones esse possunt.

Ut autem definitio definito, quod supra monuimus, ita etiam descriptio descripto vicissim argui potest. Verùm non affectio solum hæc inmutua inter descriptionem & rem descriptam intercedit, sed etiam reciprocatio; juxta communem illam distributionis ac definitionis regulam, supra, cap. 25. traditam; quâ descriptio quoque propria rei descriptæ & reciproca esse debet. Quamvis enim in descriptionibus, multa sæpe congeruntur, quorum aliqua forè latius parent, quàm id quod describitur, juncta tamen æquantur descripto, descriptionemque propriam reddunt; sin minus, vitiosa atque inutilis descriptio censenda est. Ut, *homo est animal mortale, capax disciplina*. Hic cum aliqua causa (materia scilicet & communi forma, quæ sub genere *animal* continetur) miscentur duæ circumstantiæ sive adjuncta, alterum commune, scilicet *mortale*, alterum proprium, *capax discipline*. At quorsum, inquis, illud *mortale*, cum nullum animal non sit mortale? Quia nempe *Aristot.* cujus hæc descriptio est, *Top. 5. 1.* animalia quædam ait esse immortalia, *Top. 4. 2.* & in eodem capite, Deum ipsum ζαον & ἀθάνατον, i. e. *immortale animal* vocat.

Sed hæc succincta brevitatis non est in hac specie perpetua; quæ sæpe illustriorem & copiosorem explicationem desiderat.

Succinctæ descriptiones quæ perfectas æmulantur definitiones, usum habent præcipuè in artibus tradendis ac disputationibus. Pròlixiores illæ, utpote ad aures vulgi magis accommodatæ, apud oratores ac poëtas frequentius occurrunt.

Sic gloria describitur in *Miloniana*: *sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam: hanc unam, quæ brevitate vita posteritatis memoria consolaretur; quæ efficeret, ut absentes, adessemus; mortui, viveremus: hanc denique esse, cujus gradibus etiam homines in cælum videantur ascendere*. Descriptio hæc gloriæ constat ex genere, præmio nempe *virtutis*; adjuncta amplitudine, eaque aucta à minore, quod sit omnium amplissima; quatuor deinde effecta ejus adjiciuntur.

Sic 4 *Aneid.* fama describitur:

*Extemplo Lybiæ magnas it fama per urbes,
Fama malum; quo non aliud velocius ullum
Mobilitate viget, virésque acquirit eundo, &c.*

Describitur fama, 1. à genere, *malum*: 2. ab adjuncta velocitate, quæ illustratur à majore negato, *quo non aliud velocius*: tum duplici effecto aliarum rerum dissimili, quod

Mobilitate viget, virésque acquirit eundo:

3. Ab adjuncta varietate, quæ ostenditur ex aliis adjunctis, quod sit primò *parva*, idque arguitur causa, scilicet *metu*, & circumstantia temporis, *primò* nempe

pe ; tum subitò grandior facta incremento exigui temporis incredibili, idquæ ostenditur trib. effectis, quæ singula subjectis suis illustrantur,

————— *Mox sese attollit in auras :*
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

4. A causa procreante, *illam terra parens*, — mater scilicet gigantum ; & efficiendi modo, consilio nempe sive impetu naturali, *ira irritata deorum*, qui gigantes occiderant ; causa autem procreans communis illustrata tempore adjuncto, & communi testimonio,

Extremam, ut perhibent, Cæo Enceladòque sororem
Progenit. Rursus illustratam ab adjunctis,
—— *Pedibus celerem & perniciousis alis,*
Monstrum horrendum, ingens—————.

Deinde à partibus corporis & membris, iisque paribus,

—— *Cui quot sunt corpore pluma,*
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot lingua, totidem ora sonant, tot subrigit aures.

Tum ab effectis nocturnis, iisque partim affirmatis quæ subjectis locis illustrantur,

Nocte volat cæli medio, terraque per umbram
Srriens ; partim negatis, nec dulci declinat lumina somno.

Tum diurnis, eaque illustrantur & subjectis locis, & adjuncto situ sedendi,

Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes.

Ab adjunctis denique paribus ;

Tam ficti praviq̄ue tenax quam nuntia veri.

Tales sunt descriptiones plantarum, animalium in Physicis ; item fluminum, montium, urbium apud Geographos & Historicos ; personarum denique apud Poetas & Oratores.

C A P. XXXII.

De Testimonio divino.

Exposito artificiali argumento, sequitur inartificiale.
Argumentum inartificiale est quod non sua natura, sed assumpta artificialis alicujus argumenti vi arguit.

Id uno nomine Testimonium dicitur. Nempe, ut inquit Cic. in Top. quòd ab aliqua externa re sumitur ad faciendam fidem.

Inartificiale autem dicitur, non quòd artis ope & auxilio non inveniarur (siquidem de eo inveniendò, ut inquit Cicero, Partit. in arte præcipitur) sed quòd ex se suaque natura artis hujus & facultatis arguendi expertus sit. Potest etiam assumptum dici, quòd assumpta vi arguit, non sua. Argumentum enim inartificiale naturam rei non attingit, nedum arguit, ut artificiale solet, neque rei affectio, sicut artificiale, est ; sed est nuda cujuspiam aliqua de re attestatio, sive attestantis affirmatio aut negatio. Res autem neque propter affirmationem sunt, neque propter negationem non sunt : testimonium igitur ex se suaque natura non arguit ; sed assumpta artificialis alicujus argumenti vi. Vis autem hæc est testantis auctoritas, à qua omnis testimonii fides pendet. Auctoritas autem variis in argumentis consistit, sed in effectis testantis & in adjunctis præcipuè cernitur.

Itaque cum exquisita rerum veritas sive natura subtilius exquiritur, per exiguam probationis vim testimonium habet.

Hinc

Hinc Cic. 1. de Nat. *Non tam auctores, inquit, in disputando, quam rationum momenta querenda sunt.*

In civilibus autem & humanis rebus, ubi de facto queritur, plerumque hoc argumentum principalem fidem è moribus arguentis efficit, si prudentia, probitas & benevolentia affuerint.

Horum unum aliquod si deest, vel per imprudentiam testis, vel propter improbitatem, vel inimicitiarum denique aut nimiae gratiae causa, falsum saepe pro testimonio dicitur.

Testimonium est divinum vel humanum.

Et rectè quidem in species efficientibus suis causis distinctas dividitur. Ab efficientibus enim maximè testimonium suas vires assumit. Effectum itaque est, si ad testem spectas; testimonium, si ad rem testatam. Perexiguam autem vim probationis in exquisita veritate, & natura rerum perveffiganda communiter tribui testimonio quod tam ad divinum quam ad humanum pertinere videatur, id cur quempiam offendat, non video: testimonium enim sive divinum sit sive humanum, peræque vim omnem ab authore, nullam in se habet. Et divinum quidem testimonium affirmat vel negat rem ita esse, facitque ut credam; non probat, non docet, non facit ut sciam aut intelligam cur ita sit, nisi rationes quoque adhibeat.

Testimonium divinum est quod Deum habet authorem.

In divinis testimoniis numerantur non solum deorum oracula, sed etiam responsa vatium & fatidicorum.

Vera hæc sint an ficta, veri numinis an falsi, Logicus non laborat, sed quam modò vim arguendi unumquodque habeat. Itaque in civilibus etiam & humanis rebus testimonium divinum perinde vim probationis habet, ut ejus author verus est aut falsus Deus.

Hujusmodi sunt ista *Catilin.* 3. *Nam ut illa onittam, visas nocturno tempore ab occidente faces, ardoremque caeli; ut fulminum jactus, ut terra motus, cateraque, quae ita multa, nobis consulibus, facta sunt, ut hæc, quae nunc sunt, canere dii immortales viderentur.*

C A P. XXXIII.

De Testimonio humano.

Testimonium humanum est, quod authorem habet hominem.

Est, ut commune aut proprium.

Distributio hæc proponitur, non ut accurata aliqua divisio (neque enim testimonio propria est) sed ut distinctio qualiscunque subalternatum specierum, ad quas inferiores species testimonii & exempla possint revocari. Atque, ut superior illa distinctio in divinum & humanum, ab efficiente quoque sumitur, qui sit persona publica sive communis, aut propria sive privata.

Testimonium commune est, ut lex & illustris sententia.

Hæc enim duo exempla sunt potius quam species: quibus adjungi potest *Fama*; quam Cic. in *Top.* quoddam multitudinis testimonium appellat; alii, consensum civitatis & publicum testimonium vocant.

Legis autem & non scriptæ & scriptæ testimonium est pro Milone: Est enim, judices; non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela, aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expedienda salutis. Et ibidem, Quod si duodecim tabule nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt, quis est, qui, &c.

Restat illustris sententia; cujus generis sunt proverbialia. Ut pares cum paribus facillime congregantur. Spartam nactus es, hanc exorna. Tum dicta sapientum: ut, Nosce teipsum. Ne quid nimis. Sponde, præsto est detrimentum. Quanquam enim hæc dicta singula à singulis fortasse auctoribus orata sunt, tamen quia omnium in ore versantur, quasi omnium fiunt, & ad commune testimonium rectè referuntur.

Proprium testimonium est: ut *Platonis* illud, à ad Q. fratrem: *Atque ille quidem princeps ingenii & doctrina, Plato, tum denique fore beatas respub. putavit; si autem*

docti & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent.

Talia sunt in poetis. *Aeneid.* 6.

Discite justitiam, moniti ; & non temnere divos.

Sic Homericis illis versibus.

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖν' ἄλλυ δούκ' εἰδέκεα νηῶς.

Στήσε δ' ἄγων ἴν' Ἀθηναίων ἵσαντο φάλαγγες.

Ajax autem ex Salamine duxit duodecim naves.

Constituit verò ducens, ubi Atheniensium stabant phalanges.

Victi sunt in judicio *Megarenses*, quo contenderunt cum *Atheniensibus* de *Salamine* insula, utriusque fortè civitati æquè vicina.

Atque hæc veterum fuere & absentium testimonia, & ferè mortuorum ; quæ de jure potissimum afferuntur.

Viventium & præsentium, quæ de facto plerunque testantur, non tantum sunt cùm queritur de fundo aut cade & ejusmodi negotio aliquo, sed etiam obligationis, confessionis, jurisjurandi testimonia sunt.

Obligationis exemplum est *Philipp.* 5. Promitto, recipio, spondeo. *P. C. Casarem* talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualémque eum maxime velle & optare debemus.

Pignus etiam obligatio quædam est :

Ut apud *Virgil. Ecl.* 3.

Vis ergo inter nos quid possit uterque vicissim

Experiamur ? Ego hanc vitulam (ne forte recuses,

Bis venit ad mulctram, binos alit ubere foetus)

Depono : tu dic, mecum quo pignore certes.

Confessio est vel libera, in qua cujusvis testimonium pro se levissimum contra se gravissimum censetur. Vel est expressa tormentis, qua propriè questio dicitur.

Tale fuit argumentum contra *Milonem*, quòd à *Cicerone* deridetur : quia cruciatus non sæpius veritatem quàm mendacium exprimit atque extorquet. Age verò, quæ erat aut qualis questio ? *Heus*, ubi *Ruscio* ? ubi *Casca* ? *Clodius* insidias fecit *Miloni* ? Fecit ; certa crux. Nullas fecit. *Sperata libertas.*

Huc etiam referri potest argumentum, quo utimur cùm affirmationis nostræ approbationem & experientiam adversario proponimus.

Ver. 4. *Ecquis Volcatio*, si sua sponte venisset, unam libellam dedisset ? veniat nunc, experiatur : recto recipiet nemo.

Terent. Eunuch.

————— *Fac periculum in literis,*

Fac in palastra, in musicis ; que liberum

Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

Ovid. 3. *Trist.*

Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar,

Ipse velim pœnas experiare meus.

Jurisjurandum etiam testimonium est.

Quale est *Aeneid.* 9.

Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,

Invitus, regina, tuo de littore cessi.

Quamvis autem in juramentis divinum quodammodo testimonium invocetur, juramenti tamen fides autoritate & moribus jurantis nititur.

Reciprocatio hîc obscurior est ad rem testatam, quod est hîc alterum argumentum affectum ; ut quia testatum verum sit, testis sit etiam verax.

Ut autem non sua vi testimonium, sed auctoritas testis arguit rem testatam ; ita vicissim res testata non arguit ipsum testimonium, sed auctoritatem testis.

ARTIS LOGICÆ

Ad Petri Rami methodum concinnatæ,

Liber Secundus.

De Argumentorum dispositione.

C A P. I.

Quid sit argumentorum dispositio?

ADhuc prima artis Logicæ pars fuit in argumentorum inventione: pars altera sequitur in eorum dispositione.

Quemadmodum Grammaticæ pars prima est de singulis vocibus, secunda de syntaxi earum; sic Logicæ pars prima de argumentis inveniendis fuit, secunda est de disponendis, i. e. quæ doceat argumenta rectè disponere: ita dispositio quasi syntaxis quædam argumentorum est; non tamen ad bene iudicandum duntaxat, ut vult *Ramus*, quod nimis angustum est, sed ad bene ratiocinandum, qui finis est Logicæ generalis, ad quem unum finem omnia artis præcepta referenda sunt. Iis itaque non assentior, qui iudicium secundam esse partem Logicæ volunt: cum ipsorum sententia iudicium sit secundæ hujus partis nempe dispositionis finis & fructus: non potest autem res eadem esse finis & id cuius est finis, fructus quod effectum est & ejus fructus causa, quæ dispositio est. At inquirunt, iudicium ut doctrina est pars Logicæ; finis est ut habitus bene iudicandi. Immo verò inquam, dispositionis doctrina suam operam confert non solum ad bene iudicandum, sed ad bene ratiocinandum; iudicium autem & dispositionem pro eodem non dixerim cum *Ramo*: si enim certa, ut ipse *Ramus* ait, dispositionis regula unumquodque iudicatur, dispositio utique ac iudicium si idem erunt, idem erit & regula, & id cuius regula est: doctrina deinde iudicii docet nihil aliud quàm bene iudicare; doctrina dispositionis pro sua disponendi parte, etiam bene ratiocinari: sive id sit intelligere, sive iudicare, sive disputare, sive meminisse. Certa enim dispositionis regula unumquodque munus ratiocinandi excolitur.

Cum itaque simplicem argumentorum inter se affectionem aliquid per se conferre ad iudicium rectumque ratiocinium initio proposuerim, nunc eorum dispositionem aliquanto plus, adeoque clarius ad idem conducere propono.

Prius autem quàm ad partes dispositionis accedimus, generalis quædam dispositionis affectio, quæ *Crypsis* dicitur, attingenda est; ut quæ ad omnes species dispositionis communiter pertineat. *Crypsis* autem sive occultatio ista, est triplex; dispositarum scilicet partium vel defectus, vel redundantia, vel inversio. Quod itaque semel hic monendum est, si qua propter has crypses dubitatio contingit, explenda quæ desunt, amputanda quæ supersunt, & pars quæque in suum restituenda est locum.

C A P. II.

De Axiomatis affirmatione & negatione.

Dispositio est axiomatica vel dianoetica.

Axioma est dispositio argumenti cum argumento, qua esse aliquid aut non esse indicatur.

Axioma sæpe *Aristoteli* significat propositionem sive sententiam ita claram, ut quasi digna sit cui propter se fides habeatur. Aliàs axioma & propositionem sive sententiam quamlibet pro eodem is habet: & rectè quidem: ut enim sententia

tentia à sentio, i. e. existimo vel arbitror, ita axioma à verbo *Græco* quod idem significat, derivatur. Atque hujus vocis generalem hanc significationem apud veteres Dialecticos receptam fuisse, ex *Cicerone, Plutarcho, Laertio, Gellio, Galeno* lib. 16. c. 8. constat.

Latine *enuntiatum, enuntiatio, pronuntiatum, pronuntiatio; effatum* Varroni profatum, & proloquium, apud Gellium lib. 16. id est sententia in qua nihil desideratur. Ex *Græco* etiam *oratio & propositio* dicitur.

Cur ergo, inquis, Græcanica, & hæc præ aliis, vox placita est? Quia, inquam, commodissima. Nam *oratio & sententia* voces latiores sunt; ideoque Græci qui λόγον sive *rationem* vocant, addunt ferè *primam, brevissimam* aut *enuntiativam*. Deinde *propositio* ambigua vox est; significat enim nunc priorem partem plenæ comparationis, nunc primam partem syllogismi. Latina autem illa, *enuntiatum, enuntiatio, &c.* orationis exterioris videntur magis quàm rationis interioris esse: cùm dispositio hæc Logica rationis omnino sit tam mente conceptæ quàm ore prolata; utque voces symbola sunt & notæ simplicium notionum, ita enuntiatum videtur esse symbolum axiomatis mente concepti. Sic tamen retineri possunt voces Latinæ *enuntiatum, enuntiatio, &c.* si distinguimus cum *Aristotele* sermonem in exteriorem, qui ore profertur; & interiorem, qui mente solum concipitur.

Genus autem axiomatis rectè statuitur dispositio, non iudicium, quod ut supra retuli, dispositionis effectum est, & hic quidem specialiter quo aliquid esse aut non esse iudicatur.

Argumentum autem cum argumento est id quod arguit cum eo quod arguitur.

Finis dispositionis est, ut per eam esse aliquid aut non esse indicetur, sive ut aliquid de aliquo dicatur aut non dicatur. Hinc illud *Aristot.* Phil. 9. 10. *esse est componi, & unum esse; non esse autem est non componi, sed plura esse.* Et simplicia quidem argumenta per se considerata significant aliquid; non autem esse, aut non esse aliquid, nisi disposita. Solo autem modo indicativo esse aliquid aut non esse indicatur; non reliquis, nisi ad indicativum reductis: ut, *abi*, i. e. jubeo te abire. *Fiat voluntas tua*, i. e. precamur ut fiat. *Utinam dissolverer*, i. e. cupio dissolvi. *Quid est Dialectica*, i. e. quæro quid sit.

Cùm autem in axioma argumentum cum argumento disponatur, horumque unum necesse sit antecedere, alterum sequi; hinc partes axiomatis (*Aristot.* terminos vocat) duæ sunt, antecedens & consequens: illa vulgò minor terminus, sive subjectum, hæc terminus major seu prædicatum nominatur; quia id continet, quod de subjecto prædicatur sive dicitur. Verùm hæc nomina angustiora sunt, quàm illa, ut infra patebit.

Axiomatis affectio communis est crypsis illa triplex, de qua deque ejus triplici medela capite superiore diximus: defectus, cùm pars aliqua deest; ut, *excessit, erupit, evasit; Catilina* scilicet vel quis alius; *pluit, tonat; Deus* nempe vel cœlum. Redundantia, quæ & amplificatio dicitur, est, cùm argumentum ejusque synonymum ponitur; aut ad id illustrandum quidvis aliud: prioris exemplum est, *Logica* sive *Dialectica* est *ars bene ratiocinandi*: posterioris est hoc,

Livor incers vitium mores non exit in altos.

Inversio est, cùm antecedentis loco ponitur consequens: ut, *quæstus magnus est pietas cum animo sua sorte contento*, i. e. pietas cum animo sua sorte contento est magnus quæstus.

Duæ sunt reliquæ axiomatis affectiones; quarum altera ex dispositione oritur; altera ad iudicium pertinet. Nam intellectus cùm disponit argumenta, vel componit ea inter se, vel dividit: compositio autem illa & divisio nihil aliud sunt quàm affirmatio & negatio. Cùm verò de dispositione illa iudicium fert, iudicet eam vel veram esse vel falsam. Quemadmodum autem dispositio est prior iudicio, sic esse & non esse prius quiddam est & simplicius quàm affirmare & negare, & utrumque hoc quàm verum aut falsum iudicare.

Axioma igitur est affirmatum aut negatum.

Duplex est hic modus enuntiandi, non duæ sunt species enuntiati sive axiomatis: contradictione enim idem axioma affirmatur & negatur: sed affirmatio & negatio enuntiationis, i. e. enuntiandi species sunt, non enuntiati; nam & affirmatio & negatio dici potest enuntiatum, enuntiatum verò nequaquam; axiomatis igitur utraque est affectio, non axioma.

Axioma

Axioma affirmatum est quando vinculum ejus affirmatur: negatum, quando negatur. Vinculum u. axiomatis forma est; vinculi vi axiomatis materia disponitur & quasi animatur; vinculo affirmato aut negato, axioma ipsum affirmatur aut negatur: affirmatio itaque & negatio sunt vinculi affectiones, adeoque axiomatis ejusque specierum. Vinculum autem est vel verbum vel grammatica conjunctio, ut postmodum patebit, cum axioma in species dividetur.

Affirmatio autem hæc & negatio nihil aliud est, ut supra diximus, quam compositio & divisio: affirmatur enim axioma, cum ejus consequens per affirmationem vinculi cum antecedente componitur; negatur, cum negato vinculo, consequens ab antecedente dividitur. Negatio igitur axiomatica non est, quemadmodum erat topica non ens, sed entis tantummodo ab ente divisio.

Hinc nascitur axiomatum contradictio, quando idem axioma affirmatur & negatur.

C A P. III.

De vero & falso.

Axioma deinde est verum aut falsum.

Hoc scilicet ex affirmatione & negatione fit judicium: cum enim affirmantur quæ affirmanda sunt, & negantur quæ neganda, axiomata judicantur vera; & contrà. Unde *Arist.* de Interpret. 1. *in compositione & divisione est verum aut falsum.* Falsum autem non docetur hoc modo in arte, sed judicatur: nam enuntiatio falsa non minus axioma est, quam vera, eadem enim utrobique dispositio est: non idem de syllogismo ac methodo dici poterit.

Axioma verum est, quando pronuntiat uti res est: falsum, contrà.

Sic enim *Plato*, in *Cratyl.* Ad judicium itaque faciendum, non modò artis documenta, sed etiam rerum ipsarum cognitio requiritur; quia res ipsa veritatis norma & mensura est.

Axioma verum est contingens aut necessarium. Contingens, quando sic verum est, ut aliquando falsum esse possit. Ut, audentes fortuna juvat.

Itaque veritatis hujus contingentis judicium, opinio dicitur. Quæ præteritorum & præsentium homini certa esse potest, futurorum per naturam non admodum potest. Deo autem etsi tempora omnia præsentia non sunt, ut vulgò receptum est, præsentia enim mutare potest, præterita non item; opinio tamen in Deum non cadit, quia per causas æque omnia cognoscit.

De contingentibus autem, præteritis etiam, & præsentibus humanum judicium certa quidem opinio dicitur, non tamen scientia: ea enim ex argumentis, quorum est immutabilis affectio, oritur; cujusmodi in contingenti axiome non disponuntur. Neque idcirco non est opinio præteritorum & præsentium, quod manifesta sunt, immo tum maximè opinari contingentia dicimur; nam dubia si sunt, sive contingentia sive necessaria, ne opinamur quidem, sed dubitamus: & necessaria tamen sunt atque certissima, si causam nescimus, etiam ea duntaxat opinamur.

At, inquires, præterita & præsentia non sunt contingentia, sed necessaria, quia sunt immutabilia; nam neque factum infectum fieri potest; & quicquid est, quandiu est, necesse est esse. Respondendum, necesse quidem esse, ut quod fuit, fuerit, & quod jam est, sit; nec tamen sequi, ut quod fuit vel est, sit propriè necessarium. In axiome enim contingenti, præterito, vel præsentem quæ videtur esse necessitas, absoluta non est, neque ex rerum dispositarum natura, sed ex conditione duntaxat & lege contradictionis pendet: dum enim aliquid est, non esse non potest; neque dum verum est, esse falsum: & tamen quod nunc verum est, fieri potest ut aliquando falsum fuerit, aut futurum sit. Idem de futuris dicendum; siquid futurum certò est, id necesse est fore quidem verum (omne n. axioma verum est aut falsum) non tamen necessarium. Id nisi teneatur, omne contingens futurum erit necessarium, quod implicat contradictionem. Hoc etiam monendum, futura quidem ipsa neque vera esse neque falsa, neque contingentia, neque necessaria, nondum n. sunt, sed affirmatio solùm de iis aut negatio in futurum, deque præteritis eodem modo sentiendum.

Axioma est necessarium, quando semper verum est, nec falsum potest esse.

Nec supervacua posterior hæc clausula est: semper n. esse verum etiam contingens potest; necessarium autem non modò semper est verum, sed falsum esse non potest. Sic etiam *Aristot. Post.* 1. 26.

Contra, quod semper falsum est, nec verum potest esse, axioma impossibile dicitur. Sic etiam Aristot. Phil. d. 12.

Hæc autem immutabilitas veritatis in necessario, & falsitatis in impossibili, ab argumentorum quæ in iis disponuntur vel summa consensione, vel infesta semper dissensione pendet. Pari ratione mutabilitas veri aut falsi in contingenti & possibili ex levi argumentorum in iis dispositorum consensione aut dissidio perspicitur.

Ex quo doctrina illa quatuor formularum modalium, *neesse est, impossibile est, possibile est, contingens est*, quàm inutiliter ab Aristot. introducta sit, facile apparet: ut, *neesse est hominem esse animal; impossibile est hominem esse equum; possibile est Socratem esse divitem; contingens est Socratem esse doctum*. Hæc quatuor modales dispositionem purarum enuntiationum quodammodo afficiunt: pura est, *omnis homo est animal*, modalis, *neesse est omnem hominem esse animal*: hic *omnem hominem esse animal*, licet inverso ordine, subjectum est enuntiationis modalis, modus *neesse est* prædicatum. Verùm quid attinet quomodo partes axiomatis inter se affectæ sint, signis aut modis exprimere, cum id ex argumentis ipsis in eo dispositis possit rectius judicari, & ad hos modos alii complures, *facile, difficile, honestum, turpe, &c.* Non inutilius possint adjungi?

Equidem secundarias, quas vocant modales, primariis hisce potiores existimem: quibus vulgò dividuntur enuntiationes in *exclusivas*, quarum notæ sunt *solus, tantum, dumtaxat, &c.* ut, *sola fides justificat: exceptivas*, quarum notæ sunt *preter, præterquam, nisi, &c.* Ut, *nemo præter te sapit: & restrictivas*, quarum notæ sunt *qua, quaterus, quoad, secundum, quid, &c.* Ut, *homo qua animal, sentit*. Et exclusiva quidem est vel subjecti vel prædicati: subjecti, quæ notâ exclusivâ præpositâ, excludit omnia subjecta alia à prædicato. Sed frustra hanc regulam ratio dicitur, si Logicis quibusdam modernis, & nominatim Keckermanno licebit, eam statim, conflato ad id ipsum canone, funditus evertere. *Exclusiva, inquit, subjecti non excludit concomitantia: ut, solus pater est verus Deus. Hic inquit, non excluditur concomitans, filius, & spiritus sanctus*. At quis non videt subornatum hunc canonem, ad locum illum luculentissimum *Joan. 17. 3* ludificandum? Haud paulò utilior est canon ille restrictivæ enuntiationis, quem tradit *l. 2. c. 4.* (restrictiva autem est quæ ostendit quatenus subjectum prædicato convenit) *prædicatum, inquit, contradictorium nulla limitatione subjecto conciliatur; ex Aristot. 2. Top. c. ult. sect. 4.* Quid evidentius dici potuit? & tamen reperti sunt qui interpositis quibusdam distinctiunculis, *accidens posse existere sine subjecto* (quod repugnat) in *cena Domini* contendant: deinde, qui similib. confictis distinctiunculis, *humanam naturam Christi adeoque corpus infinitum esse* disputantes, parem contradictionem committant. Sed omissis Theologorum paradoxis, ad præcepta Logica redeamus.

Axioma necessarium affirmatum appellatur κατὰ παντός de omni.

Id est, cum consequens sive prædicatum, ut vocant, axiomatis, de omni & toto antecedente sive subjecto semper verum est. Sic etiam Aristot. *1. prior. 1. & post. 1. 4.* & hoc etiam nonnunquam κατὰ τὸ σύνολον, i. e. *de toto*, vocat, *Post. 2. 13.*

Axiomata artium sic κατὰ παντός esse debent,

Nempe de omnia & de toto vera, non falsa; necessaria, non fortuita, alioqui non scientiam pariunt, sed opinionem; affirmata denique, non negata: affirmatum enim est firmum, certum, brevissimum; negatum verò est vagum, incertum, infinitum, nihilque docet: ut si quis definiret Logicam, non esse artem bene loquendi, non doceret quid Logica sit, sed quid non sit; eaque definitio omnib. artibus præter Grammaticam æque ac Logicæ conveniret. Nonnulli addunt ex hac lege, axiomata artium debere etiam esse generalia. Verùm hæc regula non tantum de omni est, sed de toto: & multa in artibus præcepta specialibus de rebus occurrunt, ut in *Theologia*, de *Christo*; in *Astronomia* de sole & luna reliquisque planetis: in aliis artibus hujusmodi alia, in quibus, cum sint specialia, etsi κατὰ παντός dici non possunt, κατὰ μέρος tamen possunt, quod satis est. Quòd si quis objicit, ne in generalibus quidem præcepta artium κατὰ παντός esse posse, propter exceptionum multitudinem, ut in *Grammatica* videre est; respondendum est, anomalium analogiæ conjunctam, κατὰ παντός instar esse.

Sed præcepta artium homogenea etiam & reciproca esse debent.

Axioma homogeneum est, quando partes sunt essentielles inter se.

i. e. Vel absolute, ut forma formato, genus speciei, membra integro, definitio definito; vel modo quodam, ut subjectum proprio adjuncto.

Id appellatur καὶ ὁ αὐτὸν per se.

Idcirco etiam partes axiomatis essentielles inter se esse debent, ut præceptum artis esse scientificum possit: accidentis enim, ut testatur *Aristoteles*, nulla est scientia; nulla nisi per essentialiam & causam: idem, τὰ καὶ αὐτὸν, & τὰ συμβεβηκότα, i. e. *accidentia*, opponit, *Post.* 1. 4. Itaque non satis est, partes esse inter se consentaneas, sed essentielles: quod cum ex argumentorum inter se summa consensione oriatur, ex qua necessarium quoque axioma esse ortum supradiximus, non video quid per hanc regulam καὶ ὁ αὐτὸν ad superiorem illam κατὰ πάντας quod magni sit momenti, accedat; cum nullum axioma necessarium esse queat, quin ejus partes inter se sint etiam essentielles. Neque verò putem hinc præcipi, ne quid heterogeneous sive alienum in arte doceatur; neque enim huc pertinet dispositio præcepti cum præcepto, sed argumenti solum cum argumento, quæ axiomatis doctrina est, & ex homogenei definitione ipsa ejusque exemplis perspicitur.

Axioma reciprocum est, quando consequens semper verum est de antecedente, non solum omni & per se, sed etiam reciprocè.

Ut homo est animal rationale: numerus est par vel impar. Lupus est natus ad ululandum. Id appellatur καὶ ὅλας πρῶτον, de toto primum. Nempe quia de nullo prius dicitur; ideòque proximum est & immediatum, proprium & æquale; unòque verbo, reciprocum: ut risibile de homine: omnis enim homo est risibilis; & reciprocè, omne risibile est homo. Hæc regula nisi observetur, vitari tautologia in artibus non potest. Tum enim non reciprocatur axioma, cum antecedens consequenti non est æquale, aut contra; sed vel speciale alicui generi, vel generale alicui speciei attribuitur: generale autem de specie non dicitur primum; prius enim dicitur de genere. Cum autem id quod generis est, speciei attribuitur, idem in reliquis speciebus necessario est repetendum, quod in genere semel dictum oportuit. Ad hanc itaque regulam pertinet præceptum artis illud nobile ἡλικὸς ἡλικῶς, generalia generaliter & semel docenda sunt. Hæc lex brevitati, brevis autem intelligentiæ & memoriæ consulit.

Atque hæ tres sunt leges documentorum artium priorum. Prima κατὰ πάντας, lex veritatis; propterea quòd necessariam affirmati axiomatis veritatem ex consentanea partium affectione postulat. Secunda καὶ ὁ αὐτὸν, lex justitiæ; quia justitiam requirit in essentiali partium cognatione. Peccant ergo in hanc legem, qui Rhetoricam in inventionem, dispositionem, memoriam, &c. distribuunt, cum Rhetoricæ partes attribuant, quæ Dialecticæ propriæ sunt. Tertia καὶ ὅλας πρῶτον, lex sapientiæ merito dici possit; cum quia ejus judicium verissima scientia est, ut postea dicetur, tum quia vitia sapientiæ contraria prohibet, inæqualitatem sive inconvenientiam antecedentis cum consequente & tautologiam.

Dices, duas illas priores leges comprehendi sub hac tertia: & hoc fatendum quidem est: veruntamen ut trigonum tetragonum & tetragonum pentagonum comprehendit, neque idcirco tamen distinctæ figuræ non sunt; ita hæ leges etiamsi posterior quæquæ priorem comprehendit, erant tamen perspicuitatis causa distinguendæ.

Atque hujusmodi axiomatum ita reciprocorum judicium verissima & prima scientia est. Prima quia principiorum est, quæ per se indemonstrabilia, suæque luce manifestissima sunt, neque syllogismi aut ullius argumenti clarioris lucem ad scientiam faciendam desiderant: quæ inde verissima quoque sit necesse est.

C A P. I V.

De Axiomate simplici.

A Tque hæc de communibus axiomatis affectionibus ; species sequuntur.
Axioma est simplex aut compositum.

Sic etiam *Aristot.* de interpret. 1. 5. Vulgò propositio dividitur in categoricam & hypotheticam, eodem sensu. Sed categoricâ affirmatam duntaxat propositionem simplicem comprehendit, quæ scilicet de subjecto κατηγορεῖται, i. e. prædicatur.

Axioma simplex est, quod verbi vinculo continetur.

Cùm enim vinculum, ut supradiximus, axiomatis forma & quasi anima sit, hinc efficitur, quemadmodum duæ sunt species vinculorum, verbum & conjunctio, illud simplicis axiomatis, hoc compositi, ut axioma quoque ex ista distributione vinculi, in oppositas formas sive species dividatur. Vinculum autem simplicis axiomatis, non solum est verbum substantivum, quod dicitur, sed quodvis verbum actionem aut passionem significans, vinculi, in se vim inclusam habet; & vel totum consequens vel pars consequentis est; ut, *Socrates* scribit. Nam quod nonnulli putant, verbum omne in substantivum & participium resolvi oportere, ut ea ratione verbum substantivum esse vinculum appareat, scilicet, *Socrates* est scribens; id sæpe ineptissimum esse reperietur. Ut si quis hoc, *Socrates* docetur, sic solvat, *Socrates* est doctus: hoc enim aliud longe est. Quidquod etiam verbum substantivum nonaunquam & vinculum & totum consequens includit; ut, *Socrates* est; Mortui non sunt, i. e. non existunt. Quodsi in uno simplici axiomate plura verba occurrunt, ut, *Imparia* sunt comparata, quorum quantitas non est una, sciendum est illud verbum axiomatis vinculum esse, quod Grammatici vocant principale.

Id si affirmatur, axioma simplex est affirmatum; si negatur, negatum.

Negatur autem, si negationis nota verbum illud præcedit: Nam si sequitur, negatum non est, sed affirmatum: ut *Socrates* est leo non necessariò, affirmatum est, quia negationis nota sequitur verbum; nec totum consequens negatur, sed modus.

Negationis autem notæ non solum sunt adverbia negandi, sed etiam particulæ exclusivæ (cujusmodi sunt *unicus* & *solus*) & verba dissensionem vel differentiam significantia; ut, *differre*, *opponi*, &c.

Exempla nunc videamus. *Ignis* urit; *ignis* est calidus; *ignis* est non aqua. Hic *ignis* est antecedens, *urit* consequens.

Atque hæc est prima inventarum rerum dispositio, cause cum effecto, ut in primo exemplo; subjecti cum adjuncto, ut in secundo; dissentanei cum dissentaneo, ut in tertio.

Quo modo argumenta qualibet inter se affecta enuntiarî possunt, consentanea quidem affirmando, dissentanea negando. Exceptis plenis comparationibus, in quibus duo planè distincta axiomata sunt, propositio, & redditiò. Nam distributiones, quas etiam excipit *Ramus*, ut, Argumentum est artificiale aut inartificiale, axiomate simplici enuntiarî possunt, ut infra docebitur: possunt & diversa, quæ excipiunt alii, si sic enuntias, Aliquis facundus non est formosus: & contraria; ut, virtus non est vitium, &c.

Axioma simplex est generale aut speciale.

Hæc distributio est simplicis axiomatis ex adjuncta quantitate, quæ modos, non species constituit. In axiomate autem composito, quantitatis nulla ratio habetur, sed tantum vinculi, ut infra dicemus.

Axioma generale est, quando commune consequens attribuitur generaliter communi antecedenti.

Vulgò etiam vocatur *universale*. Generaliter autem consequens antecedenti attribuitur, quando omni totique sive universo antecedenti attribuitur, omnibusque iis, quæ sub ejus significatione continentur. Ad axioma igitur generale, tria hæc requiruntur; consequens, & antecedens generale, & generalis attributio. Neque enim ex nota sive signo universali definiendum fuit axioma generale; cùm & sæpissime non adsit nota, & cùm adest, non causi sed signum tantummodo sit axioma esse generale. Indefinita igitur, quæ vulgò vocant, etsi notam non habent generalem, generalia tamen sunt; ut definitiones & reliqua artium præcepta, quæ nemo generalia esse inficiabitur; nec notam tamen generalem

ralem præfixam habent. Notæ axiomatis generalis tam affirmati quàm negati hæ sunt: *omnis, nullus; semper, nunquam; ubique, nusquam, &c.*

Atque hic contradictio non semper dividit verum & falsum; sed contingentium utraque pars falsa potest esse: ut,

Omnis in urbe locus bajis præluceat amœnis.

Nullus in urbe locus bajis præluceat amœnis.

Idem non contingentium.

Ut, omne animal est rationale; nullum animal est rationale. Hæc enim non contingentia sunt, sed potius absurda; quia consequens speciale antecedenti generali generaliter attribuitur. Falsa igitur pars utraque generalis contradictionis esse potest, vera esse non potest; falsitas quippe multiplex, veritas una est.

Axioma speciale est, quando consequens non omni antecedenti attribuitur.

Speciale dicitur, quia de specie aliqua enuntiatur. Atque ut in generali axioma consequens generaliter, sive omni & universo antecedenti; ita in speciali specialiter, sive non omni attribuitur.

In hoc axioma contradictio semper dividit verum à falso.

Id est specialis contradictionis pars una semper vera, pars altera semper est falsa.

Axioma speciale est particulare aut proprium.

Particulare, quando consequens commune antecedenti particulariter attribuitur.

Ex axioma speciale quia de specie aliqua, licet ea quidem incerta & indefinita, enuntiatur: particulariter autem consequens attribuitur, quando non universo antecedenti, sed ejus alicui parti attribuitur. Attributionis autem particularis notæ sive signa sunt, *quidam, aliquis, aliquando, alicubi;* & negationes generalium, *nonnulli, nonnunquam, non semper, non omnis, &c.* quæ particulari æquipollent. Commune autem consequens debet esse; ex illa regula, Consequens nunquam minus est antecedente, sed semper vel majus eo vel saltem æquale. Unde *Aristoteles*, prior. 1. 28. negat *singulare de alio predicari.*

Sequitur nunc contradictio particularium.

Hinc autem axioma generaliter contradicitur.

Aliquid ignoscendum est; nihil ignoscendum est: aliqua clementia non est laudanda; omnis clementia est laudanda. Hinc particulari affirmato, generale negatum; & particulari negato, generale affirmatum opponitur. Quodsi utraque pars particularis est, non modo nulla est axioma contradictio, sed ne oppositio quidem. *Ut, Quidam homo est doctus, quidam homo non est doctus.* Non enim eidem subjecto attribuuntur, quæ lex est oppositorum. Pars igitur utraque vera esse potest; sicuti etiam cum utraque affirmata est vel negata: ut, *Omnis homo est rationalis, quidam homo est rationalis: nullus homo est irrationalis, quidam homo non est irrationalis.* In his non modo contradictio nulla, sed consensio summa est, generis nempe & speciei.

Axioma proprium (quod alii *singulare* vocant) est, quando consequens antecedenti proprio attribuitur. Antecedens autem Logicè proprium dicitur quando rem vel personam singularem designat; sive proprio nomine exprimat, sive non: qualia sunt etiam demonstrativa; ut, *hic homo.* Secundò, quæ per synecdochen generis dicuntur; ut *Poëta pro Homero aut Virgilio, Philosophus pro Aristotele aut Platone & similia.* Ad consequens autem hujus axioma quod attinet, id vel commune esse potest vel proprium.

Proprii contradictio est quando utraque pars est propria: in quo discrepat à particulari, cujus pars altera duntaxat particularis esse debet; consentit cum generali, cujus pars utraque generalis; ut, *Fabulla est bella: cujus negatio & contradictio est, Fabulla non est bella.* Atque hæc de axioma simplici.

A P P E N D I X

AD has axioma simplicis affectiones addunt *Aristotelici* æquipollentiam & conversionem.

Æquipollentia definitur, *enuntiationum verbis discrepantium convenientia re atque sensu: sic aliquis homo est doctus, & non omnis homo est doctus, idem valent, & similia, ut supra in notis est dictum.* Æquipollentia itaque cum in verbis duntaxat, non in rebus, posita sit, ad Grammaticam vel ad Rhetoricam & verborum copiam remittenda est.

Conversio est prædicati unius enuntiationis in locum subjecti transpositio ad probandam alteram enuntiationem, quæ ex ea transpositione sive conversione efficitur. Ea triplex affertur; simplex, per accidens, & per contrapositionem. Simplex, quæ fit manente eadem enuntiationis & quantitate & qualitate: fitque etiam tripliciter; in universali negante; ut, *nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo*: in particulari affirmante; ut, *aliquis homo est albus, ergo aliquod album est homo*: in affirmante denique universali & necessaria; ut, *omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo*. Et hæc est una omnium conversionum verissima, quæ & *reciprocatio* dicitur, proprii scilicet cum suo subjecto, definiti cum sua definitione.

Conversio per accidens mutat enuntiationis quantitatem; universalem scilicet affirmantem in particularem: ut, *omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo*. Per accidens hanc dici volunt, quia aliud prius sequitur, nempe, *quidam homo est animal, ex quo hoc deinde, simplici conversione, ergo quoddam animal est homo*.

Conversio per contrapositionem mutat enuntiationis qualitatem; universalem scilicet affirmantem in negantem: vel, in qua loco subjecti & prædicati, ponitur utriusque conversi contradictio: ut, *omnis homo est rationalis; ergo quodcumque non est rationale, non est homo: omne mortale est genitum; ergo quod non est genitum, non est mortale; vel, quod est non genitum, est non mortale: admittendi ad sacramenta, habent poenitentiam & fidem; ergo qui hæc non habent, non sunt admittendi*. Tres hosce modos conversionum ex *Aristot.* petunt: duos priores ex 1. Prior. c. 2. tertium ex 2. Top. c. 1. fyllogistica reductionis gratia, cujus inutiliter infra ostendetur, ab ipso inventos.

Conversione autem hac ne decipiamur fortè, neque enim fidissima est, cautiones quædam adhiberi solent: prima, ne termini sint figurati; ut, *panis est corpus Christi*. Secunda, ne quid mutiletur; ut, *quidam cernit cacum, ergo cæcus cernit quendam*: totum enim prædicatum non est cacum, sed cernit cacum; ut etiam in hac; *omnis senex fuit puer, ergo quidem puer fuit senex*; non enim puer, sed fuit puer totum prædicatum est; convertendum ergo, *quidam qui fuit puer, est senex*. Tertia, ut casus obliqui à conversione facti, reddantur recti; ut, *aliqua arbor est in agro; ergo aliquod quod est in agro, est arbor, non sic, ergo aliquis ager est in arbore*.

Sed, omissis istis cautionibus, expeditior via est, conversionem omnem si dubia sit, tanquam sophisma petitionis principii rejicere; ut quæ sine medio termino probare rem dubiam conetur: de quo sophismate infra monerimus.

C A P. V.

De Axiomate copulato.

Axioma compositum est quod vinculo conjunctionis continetur.

Hoc genus axiomatis *Aristoteles* totum prætermisit. Vulgò *propositio hypothetica* vocatur; i. e. conditionalis; angustè nimis; cum ea vox compositis non omnibus conveniat, ut suo loco patebit. *Compositum* autem dicitur, quia sententia est multiplex, quæ in plures resolvi simplices potest: nec tamen dicendum est, ex simplicib. axiomatis componi, sed ex argumentis, quæ conjunctionis vinculo composita, multiplicem sententiam efficiunt: idcirco autem axioma componitur, quia argumenta in eo conjuncta consentiunt & compositionem appetunt. Nulla autem hîc ratio habetur quantitatis, generale sit an speciale, sed tantum compositionis. Ut autem verbum fuit vinculum simplicis, ita conjunctio est axiomatis compositi, ejusque proinde forma & quasi anima est.

Itaque à conjunctione affirmata vel negata, affirmatur vel negatur. Conjunctione non negata, negatum axioma non erit, etiamsi partes omnes erunt negatae.

*Contradictionis*que pars vera est, pars falsa. De qua vulgus *Logicorum* fileat. *Enunciatum compositum est pro sua conjunctione congregativum aut segregativum.*

Congregativum est cujus partes tanquam simul vera, conjunctione sua congregantur. Conjunctione videlicet non solum illa Grammatica verum etiam sententiarum quavis relatione. Cum autem relatio ista, sive Grammatica sive Logica, multiplex sit, essentialis, consequentis sive causae, quantitatis, qualitatis, temporis, loci, relatio quidem essentialis (cujus notae sunt *is qui, id quod*) & loci (cujus notae sunt *ubi, ibi*) ad simplicia axiomata referenda est; de reliquis suo loco.

Congregativum enuntiat omnia consentanea affirmando, omnia dissentanea negando. Hoc est, si unum consentaneorum subiecto attribuitur, alterum quoque attribuitur; & contra, uno negato, alterum negatur: si unum dissentaneorum de subiecto affirmatur, alterum negatur; & contra. Ita semper consentanea simul hic affirmanda vel neganda sunt, dissentanea non simul.

Congregativum verò est copulatum aut connexum. Copulatum, cujus conjunctio est copulativa. Ut Æneid. 1.

*Unà Eurisque Notisque ruunt, crebèrque procellis
Africus.*

Hic igitur negatio erit & contradictio, negatae conjunctione; non unà *Eurisque Notisque ruunt*, &c. *Socrates & doctus erat & formosus: Socrates non & doctus erat & formosus.* Quòd si hoc modo negaretur, *Socrates nec doctus erat nec formosus* (qui modus contradictionis est adhibendus cum omnes partes sunt falsae) contradictio non esset axiomatica; non enim vinculum negaretur, sed partes: copulatio enim significat utrumque simul verum esset, ejus negatio non utrumque; at haec negatio neutrum: ac si dictum esse, *Socrates & non doctus & non formosus erat*: deinde, in axioma composito contradictionis pars una vera, altera est falsa; hic autem utraque: hoc ergo axioma, *Socrates nec doctus erat nec formosus*, est potius axioma copulatum affirmatum, cujus partes negantur. Copulati autem negatio per axioma etiam discretum fieri potest, cum partes non omnes falsae sunt; ut infra intelligitur. Conjunctio denique hic saepe non adest, sed intelligitur.

Verum autem enuntiatum copulati judicium pendet ex omnium partium veritate; falsum, ex una saltem parte falsa. Hoc est axioma copulatum judicatur esse verum, si omnes partes simul verae sunt; falsum, si vel una pars erit falsa. Idem tradit *Gellius, l. 16. c. 8.* In copulato enim axioma, veritas omnium partium spectatur, quia partes omnes absolute enuntiantur tanquam simul verae.

Huius generi affine est enuntiatum relatae qualitatis, cujus conjunctio Logica potius est quam Grammatica, nempe ipsa relatio.

Relata autem qualitas est plena similitudo: ut notae ipsae testantur; *qualis, talis, quemadmodum, sic.* *Eclog. 3.*

*Tale tuum carmen nobis, divine poeta,
Quale sopor fessis in gramine. ———*

Hic copulatum judicium est tanquam diceretur, *Sopor est fessis gratus, & sic tuum carmen nobis gratum est: cujus negatio, Non tale tuum carmen, quale sopor, &c.*

Ad hunc etiam locum pertinet relatio quantitatis in plenis comparisonibus: quarum notae sunt, cum à pari, *idem quod, tam quam, tanto quanto, tot quot, eò quò;* tum à majori, *non solum, sed etiam;* tum à minori, *non modo non, sed ne* (quae nota est copulati axiomatis affirmati, cujus partes negantur) *cum tum.* Relatio autem haec & qualitatis & quantitatis, si hypotheticè non absolutè enuntiat, ad connexum potius referenda est.

Relationes autem loci ad axioma simplex rectius referuntur, ut supra est dictum. Neque enim in hujusmodi exemplo, *ubi amici ibi opes*, est copulatum judicium, sed simplex & quidem generale; scilicet, omnem divitem amicos habere.

C A P. VI.

De Axiomate connexo.

Axioma connexum est congregativum, cujus conjunctio est connexiva.
 Ut, si, nisi affirmativè. Idem enim valet nisi, quod si non: quo non totum axioma, sed antecedens tantum negatur: ut *Aeneid.* 2.

— Si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.

Cujus negatio est, negata conjunctione, *Non si miserum fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.*

Conjunctio etiam hæc interdum negatur apertius, negando consequentiam. Ut, non continuò, non illicò, non idcirco, non ideo: his enim formulis non consequens axiomatis, id n. contradictionem non efficeret, sed ipsa partium consequentia quæ Logica conjunctio est apertius negatur: ut pro *Amer.* *Non continuò, si me in sicariorum gregem contuli, sicarius sum.* De Fato: *Nec si omne enuntiatum verum est aut falsum, sequitur illicò causas esse immutabiles.*

Affirmatio enim significat, si sit antecedens, etiam consequens esse. Negatio itaque & contradictio statuit, si sit antecedens, non ideo consequens esse.

Potest & connexo per axioma discretum contradici: ut, *quamvis omne enuntiatum sit verum aut falsum, non tamen causa sunt immutabiles*; quod sequente capite liquebit.

Sed cum judicabis connexum absolute, i. e. per se suæque natura verum esse, necessarium quoque judicabis: & intelliges hanc necessitatem ex necessaria partium connexionem oriri, quæ ipsa potest esse vel in falsis partibus.

Ut, si homo est leo, est etiam quadrupes, necessarium connexum est; quia argumentorum, quæ hic connectuntur, leonis scilicet & quadrupedis, connexio est necessaria, speciei scilicet cum genere. Unde efficitur axioma generaliter verum ac proinde necessarium; *omnis leo est quadrupes*: quod in connexo indicium est absolutæ veritatis. Sic, si *Socrates est homo, est etiam animal*, absolutè verum est & necessarium, quia omnis homo est animal: hujusque connexi consequens falsum esse non potest, nisi antecedens quoque falsum sit, quod aliud signum est absolutæ veritatis.

Quòd si consequens falsum fuerit, falsum item est antecedens. *Si illud, hoc: si non hoc, ne illud quidem.* Atque ita, ut jam demonstravimus, si connexio absolute vera est, erit quoque necessaria: sin ex conditione & pacto, sine quo connexum per se suæque natura verum non esset, erit tantummodo contingens.

Quod si connexio sit contingens, & pro sua tantum probabilitate ponatur, judicium ejus tantum opinio fuerit.

Ut *Terent. Andr.*

Pamphile, si id facis, hodie postremum me vides.

Hoc est, si *Philumenam* uxorem ducis, ego hodie moriar: quod nemo sequi existimaverit, nisi hoc posito, *Charinum*, qui hoc dicit, *Philumenam* perditissimè amare. Per se enim nulla est connexionis necessitas inter nuptias *Pamphili* & interitum *Charini*. Qui autem ex amoris vehementia sic existimabit, ejus judicium non erit scientia, sed opinio.

Ut autem judicare possimus, quæ connexio sit absolutè vera, quæ non, spectanda argumenta sunt, quæ in axiomate connectuntur, consentiant inter se nec ne, & quo modo. Ut *si dies est, lux est*, connexum est necessarium, quia dies five sol ortus est causa lucis. *Si dies est, Dio ambulat*, connexum est falsum aut contingens; quia nulla est affectio absolutè consentanea inter diem & *Dionem*.

Connexo axiomatici affinis est ista consequentia relatio: quæ à nonnullis, relatio causa dicitur; & axioma efficit, quod *Stoici* causale nominant; *Laert.* in *Zenone*: quia nempe antecedens est causa consequentis, adeoque vinculum ejus conjunctio causalis cum, quia, quoniam; quibus respondet ideo vel etiam: ut, *cum Tullius sit orator, est etiam peritus bene dicendi.* Quanquam autem relata ista connexis affinia sunt, non nihil tamen discrepant: in antecedente enim connexi quædam conditio est, in hoc relato nulla: connexum potest ex falsis partibus verum esse, relatum hoc

hoc sive causale non potest esse verum, nisi antecedens verum fuerit: ut, *quia dies est, sol est supra horizontem.*

Affinis est & relatio temporis axiomati connexo, ut ait ipse *Ramus* infra c. 13.

Relatio autem temporis has habet notas, *tum cum, donec dum, quandiu tandiu:* ut apud *Ovid.* in epist.

*Cum Paris Oenone poterit spirare relicta
Ad fontem Xanthi versa recurret aqua.*

Sic, *Donec eris felix, multos numerabis amicos.*

Potest etiam connexum enuntiari sine ulla non modò relationis, verùm etiam connexionis nota: ut, *posita causa, ponitur effectum. Fac hoc, & vires.* *Ovid.* in epist. *sume fidem & pharetram, fies manifestus Apollo.* Nonnunquam etiam duob. negativis: *Cic. pro Milone, non hoc fragile corpus humanum mente regitur, & non regitur mente universum mundi corpus.*

C A P. VII.

De Axiomate discreto.

Axioma segregativum est, cujus conjunctio est segregativa.

Ideòque argumenta dissentanea enuntiat.

Enuntiatum segregativum est discretum aut disjunctum.

Discretum, cujus conjunctio est discretiva. Discretum dicitur, quòd conjunctione illa segregativa discernuntur & segregantur, ea potissimum quæ leviter & ratione tantum dissentiunt.

Itaque è dissentaneis præcipuè diversa enuntiat.

Præcipuè, quia diversorum notæ, non hoc, sed illud, ut superiore libro dictum est, in diversis nonnunquam solent oppositis inservire. Ut autem diversorum ita etiam discreti axiomatis doctrina distinctionib. duntaxat, non conclusionibus, idonea est; & à reliquis propterea Dialecticis, qui omnia ad syllogismum referunt, omissa. Sed rationis usus quicunque in Logica prætermittendus non erat. Exempli gratia: Tuscul. 5. Quanquam sensu corporis judicentur, ad aximum referri tamen. Cujus negatio & contradictio est, non quanquam corporis sensu judicentur, tamen ad animum referri: vel, quanquam sensu corporis judicentur, non tamen ad animum referri. Nam tamen est hîc conjunctio præcipua. Quemadmodum autem copulati & connexi axiomatis negatio & contradictio discretum esse potest, ita vicissim copulatum vel connexum discreti: ut, quanquam culpa vacat, non tamen suspitione caret: cujus per copulatum contradictio est, & culpa vacat, & suspitione caret; vel per connexum, si culpa vacat, etiam suspitione caret.

Discretum enuntiatum judicatur esse verum & legitimum, si partes non solum veræ, sed etiam discretæ sint; falsum vel ridiculum contra.

Ut, quanquam Ulysses formosus erat, tamen non erat infacundus, falsum est, quia antecedens est falsum. Sed si consequens modò verum est, axioma verum erit, etiamsi antecedens verum esse tantummodo concedatur. Hoc autem, quanquam Menelaus formosus erat, tamen erat facundus, non est discretum, sed ne segregativum quidem: omnis enim segregativi axiomatis partes tanquam non simul veræ segregantur, hic verò tanquam simul veræ congregantur. Quanquam Ulysses facundus erat, non tamen erat indisertus, est ridiculum, quia partes non sunt discretæ sed oppositæ.

C A P. VIII.

De Axiomate disjuncto.

Axioma disjunctum est axioma segregativum, cujus conjunctio est disjunctiva.

Ut, aut dies est, aut nox est. Aut vera est hac enuntiatio aut falsa. Nam ut ex *Cicerone* citatur hoc exemplum, omnis enuntiatio vera est aut falsa, videtur esse distributio potius quàm disjunctio. Distributio autem quatenus de toto diviso partes enuntiantur, axioma simplex & generale est, adeòque non compositum

tum nedum disjunctum. Neque enim distributionis partes, quamvis inter se oppositæ, oppositionem vel disjunctionem ullam faciunt, sed eidem toti subjiciuntur, & in ejusdem simplicis axiomatis consequente verbi vinculo cum toto, quod antecedens est, consentiunt; at extra distributionem, ubi non de toto, sed de aliqua ejus parte vel specie enuntiantur, tum demum axioma disjunctum efficiunt; ut, quod supra posuimus, *hæc enuntiatio aut vera est aut falsa.*

Hic significatur è disjunctis unicum verum esse.

Nempe quia opposita hic sola disponi debent. Atque id semper à differente significatur, tametsi aliquando accidit, ut disjunctorum vel plura uno, vel nullum omninò verum sit. Negatio igitur & contradictio erit, *non aut dies aut nox est.*

Et contradictione significatur, non necessario alterutrum verum esse.

Nam si disjunctio absolute vera est, est etiam necessaria; partesque disjunctæ sunt oppositæ sine ullo medio. De quibus vide superioris libri caput de contradicentibus.

Veruntamen quamvis absolute vera disjunctio, necessaria quoque sit; tamen nihil necesse est partes separatim necessarias esse.

Ut, *cras aut pluet aut non pluet*, disjunctio est necessaria, quia ex contradicentibus constat, quæ sunt contraria sine medio: & tamen, *cras pluet & cras non pluet*, utrumque contingens axioma est. Sic, *homo aut bonus est aut non bonus*, &c.

Nam disjunctio necessitas pendet è necessaria partium oppositione & disjunctio, non ex earum necessaria veritate.

Hinc argumentum illud dissolvitur *Chryssippi Stoici* aliorumque veterum, apud *Ciceronem* de Fato; quo probare sunt conati, futura omnia esse necessaria & quasi fatalia, eò quòd necesse sit ea aut vera esse aut falsa. Disjunctio quidem, ut diximus, necessaria est; pars tamen disjunctio alterutra talis erit, qualis causa ejus est; sive necessaria, sive contingens, i. e. vel libera vel fortuita.

Atque hæc de necessaria disjunctio, cujus judicium scientia est.

Disjunctio autem sæpe est ex conditione.

Ut si quaratur utrum Cleon venerit an Socrates, quia ita pactum sit alterutrum tantum venturum esse.

Itaque si disjunctio sit contingens (contingens autem est, si partes medium habent) non est absolute vera, sed tantum opinabilis.

Qualis est frequenter in hominum usu. Ut *Cæsar* ad matrem: *hodie me aut pontificem videbis, aut exulem.* *Ovid.* in epistola *Leandri.*

*Aut mihi continget felix audacia salvo,
Aut mors solliciti finis amoris erit.*

C A P. IX.

De Syllogismo & ejus partibus.

ATque ejusmodi dispositio est axiomatica sive noëtica axiomatis per se manifesti: sequitur dianoëtica.

Dianoëtica est cum aliud axioma ex alio deducitur.

Vox Græca διανοια, mentis & rationis discursum significat; qui tum fit maxime cum sententia alia ex alia ratiocinando deducitur.

Dispositio dianoëtica est syllogismus aut methodus.

Syllogismus est dispositio dianoëtica qua questio cum argumento ita disponitur, ut posito antecedente, necessario concludatur.

Est dianoia: est ergo discursus mentis ac rationis quo aliud ex alio ratiocinando colligitur: eam ratiocinantis quasi collectionem vox ipsa syllogismi significat: quæ quidem collectio sive deductio ab intellectûs humani imbecillitate profecta est: quæ cum rerum veritatem & falsitatem primo intuitu perspicere in axioma non potest, ad syllogismum se confert, in quo de consequentia & inconsequentia earum judicare possit.

Cum itaque axioma dubium est, questio efficitur, & ad ejus fidem tertio argumento est opus cum questione collocato.

Quæstionis partes vulgò termini appellantur; & antecedens quidem minor terminus, consequens major terminus dicitur; quia antecedente latius ferè est consequens. Tertium autem argumentum ab *Aristot.* medium & medius terminus dicitur.

dicitur. Non quo semper medius inter duos quæstionis terminos in syllogismo collocetur, sed eò quòd quasi arbiter de consensu eorum inter se aut dissensu, disceptat & judicat. Atque hæc sunt tria illa argumenta, ex quibus solis omnis syllogismus conficitur; duo scilicet quæstionis, & tertium argumentum; quæ vulgò *tres termini* dicuntur. Termini autem isti non semper simplices sunt voces, sed orationes nonnunquam longiusculæ; nec semper casibus rectis, sed obliquis interdum efferuntur.

Partes syllogismi dua sunt; antecedens & consequens. Antecedens syllogismi pars est, in qua quæstio cum argumento disponitur.

Syllogismi antecedens partes duas habet, propositionem & assumptionem: quæ vulgò præmissæ nominantur.

Propositio est prior pars antecedentis, qua quæstionis saltem consequens cum argumento disponitur.

Saltem; quia nonnunquam tota quæstio cum argumento in propositione disponitur, ut infra patebit.

Propositio vulgò *major* dicitur; vel quia majorem vim habet (est enim argumentationis quasi basis & fundamentum) vel quia major terminus, i. e. consequens quæstionis in propositione collocatur.

Assumptio est secunda pars antecedentis, qua assumitur è propositione.

Assumitur enim inde vel tertium argumentum vel tota assumptio, ut infra perspicietur. Hinc itaque argumentum tertium, sive medius terminus, dignoscitur, quòd bis ponitur ante conclusionem. Assumptio vulgò *minor propositio* dicitur, vel quia minorem vim obtinet, ex propositione videlicet deductam; vel quia minor terminus, i. e. antecedens quæstionis, in ea sæpe disponi soleat, non semper, ut infra intelligemus.

Syllogismi autem pars consequens est, qua complectitur partes quæstionis, eamque concludit. Unde complexio & conclusio dicitur.

Hinc sequitur, conclusionem & verbis & terminorum ordine, eandem planè esse cum proposita quæstione oportere; alioqui syllogismi fidem claudicare, & quasi depositum non reddere. Secundo hinc intelligitur illa regula, *tertium argumentum sive medius terminus nunquam ingreditur conclusionem*. Ratio est, quia medium non est id quòd concluditur, neque de quo quicquam; sed id, quo adhibito, quæstio concluditur, vel duo ejus termini inter se consentire aut dissentire judicantur. Medius itaque terminus aut ulla pars ejus in conclusione si sit, syllogismum viciosum facit; id facillime deprehenditur, si non solum quæstio proposita, sed præterea aliquid quod bis erat in præmissis repetitum, conclusionem intrat.

Cùm autem in omni syllogismo, ut ex ejus definitione constat, quæstio cum argumento ita disponatur, ut posito antecedente, i. e. concessis præmissis, necessariò concludatur: quæ necessitas non consequentis, sed consequentiæ, non materiæ, sed formæ est, hinc intelligitur, nullam in syllogismi forma differentiam esse contingentis & necessarii, sed syllogismum omnem necessario concludere, teste etiam *Aristot.* Prior. I. 33. eamque necessitatem ex legitima dispositione quæstionis cum tertio argumento, non ex necessaria partium in antecedente dispositarum veritate pendere. Unde & illi redarguuntur, qui vulgò dividunt syllogismum in dialecticum & apodicticum, probabilem scilicet & demonstrativum, sive necessarium, cùm & illa distinctio axiomatum sit, & syllogismi consequentia tam in contingenti, immo in falso necessaria sit, quàm in vero & necessario; immo ex falsis præmissis conclusio nunc vera nunc falsa necessariò sequatur: ut, *omnis leo est quadrupes: Socrates est leo; ergo Socrates est quadrupes*. In quo simile quiddam habet syllogismus axiomati connexo, & fortasse originem ab eo ducit: nam ut connexum necessarium esse potest ex falsis partibus, modò ipsa connexio sit vera; ut, *si leo est quadrupes, & Socrates leo, Socrates necessario est quadrupes*; sic syllogismus necessariò concludit ex veris quidem partibus nil nisi verum, ex falsis & falsum & verum, modò ipsa dispositio sit legitima.

Quòd autem *Aristotelici* syllogismum dividunt in verum & falsum sive apparentem; verum, cujus materia vera est; in dialecticum sive probabilem, cujus materia contingens est; & apodicticum sive demonstrativum ac necessarium, eumque vel perfectum, quæ vocatur *διότι* sive à priori, quo accidens de subjecto per causam vel efficientem vel finalem positam quidem affirmatur, remotam verò negatur; & in imperfectum quæ vocatur *τὸ ὅτι* sive à posteriori, quo ac-

cidens de subjecto per effectum probatur; hæc quidem divisio, qualiscunque est, cum axiomatis propria sit, & vel ad formam syllogismi ut in dialectico & apodictico, vel omnino ad artem, ut in falso sive sophistico, nihil pertineat, melius rejicitur.

APPENDIX de Parologismis qui hac generali doctrina syllogismi redarguuntur.

ATque hæc syllogismi doctrina generalis fuit. Et rectum quidem index est sui & obliqui, & veritatis doctrina rectè tradita, errorem omnem ipsa per se indicat atque etiam redarguit. Verùm cum non sit ea cujusque hominis perspicacia aut ingenii felicitas, ut vel omnes technas adversarii animadvertere ex ipsis regulis, vel omnes artis regulas memoria tenere semper queat, alienum non erit de præcipuis captionibus quæ committere in hanc generalem syllogismi doctrinam solent, seorsim hinc aliquid monere.

Cum itaque syllogismi doctrina generali doceamur, tria duntaxat argumenta sive tres terminos in syllogismo disponi oportere, hinc facilè perspicuum est, peccare omnem syllogismum in hanc doctrinam generalem, in quo termini vel plures ternis disponantur, vel pauciores: termini autem non tam sunt verba, quàm verborum sensus & significationes.

Peccatur autem terminis pluribus, vel apertius vel tectius. Apertius (ut puerilia de accentu, figurâ dictionis, plurium, quæ dicitur interrogationum, & similia omittam) cum tres termini distinctè numerantur in propositione: ut, *qui est bonus & dialecticus, is est bonus dialecticus; Cleanthes est bonus & dialecticus; ergo, est bonus dialecticus.* Hæc fallacia compositionis dicitur; quia divisa male componit. Contra; *qui est bonus dialecticus, is est bonus & dialecticus; Cleanthes, &c.* Hæc fallacia est divisionis; quia composita male dividit; vel quia composita proponit, divisa concludit. Idem committitur etiam sine conjunctione: ut, *bonus citharædus est bonus; Nero est bonus citharædus; ergo, bonus.* Bonus duplici significatione cum *citharædo* disponitur, in propositione; quatuor ergo termini. Sic etiam cum non iisdem verbis aliud planè proponitur, aliud assumitur: ut, *dextera Dei est ubique; humanitas Christi sedet ad dextram Dei; ergo, humanitas Christi est ubique.*

Tectius verò peccatur, vel *homonymia*, vel *amphibolia*.

Homonymia sive æquivocatio est, primò, cum simplicis vocis seu termini unius, significatione duplex ponitur: ut, *leo est bestia; leo est Papa; ergo, Papa est bestia.* Secundò, cum argumentum in una parte propriè, in altera tropicè ponitur; vel in una parte pro re ipsa, in altera pro artificiali aliqua notione rei. Hujusmodi sunt artium vocabula: ut, *potens est participium; rex est potens; ergo, rex est participium.* *Animal est genus; homo est animal; ergo, homo est genus.*

Amphibolia sive ambiguitas vel in syntaxi est, vel in ipsa re. In syntaxi; ut, *pecunia qua est Cesaris, possidetur à Cesare; hæc pecunia est Cesaris; ergo, possidetur à Cesare.* Ambiguitas in ipsa re, quæ & *prava expositio* vocatur, fit, cum affectio rei non eadem assumitur quæ proponitur; mutata autem affectione, mutatur argumentum; ut, *quas carnes emisti, comedisti; crudas emisti; ergo, crudas comedisti.* Hic propositio & de carnibus & de substantia carniū loquitur; assumptio, de qualitate earum: dicendum ergo erat, *quales carnes emisti, &c.* Eadem est fallacia cum id quod in abstracto, quod aiunt, proponitur, in concreto assumitur: ut, *candidum est disgregativum visus: paries est candidus; ergo, paries est disgregativum visus.* Etiam cum in ipsa copula quartus terminus latet: ut, *fortitudo non est clementia; principis est fortitudo; ergo, principis non est clementia.* Hinc verbum est in majore esse, in minore habere significat; casuumque mutationem rectorum in obliquos inducit; qui quatuor esse terminos declarant. *Nullus puer diu vixit; Nestor fuit puer; ergo, Nestor non diu vixit.* Hinc major de eo qui est, minor de eo qui fuit puer loquitur; qui duo termini sunt. Quatuor denique sunt termini cum plus est in conclusione quàm in præmissis.

Pauciores autem termini sunt ternis, cum tertium argumentum deest. Hoc fit quoties vel idem sensu vel æque obscurum pro argumento sumitur; (idem enim non est tertium; æque obscurum non est argumentum) quæ *petitio principii*, vel, ejus quod erat in principio nominatur; quia postulatur ipsa quæstio ut gra-

gratis, i. e. sine argumento concedatur: ut, *ensis est acutus; gladius est ensis; ergo, gladius est acutus.* Vel, quod *omnis homo est, id singuli homines sunt; omnis homo est justus; ergo, singuli homines sunt just.* Huc refer jactatum illud, Quæ non amisisti habes, cornua non amisisti, ergo cornua habes. Habere & amittere privantia sunt & quidem sine medio quatenus talia, ergo non amittere & habere sunt idem, nullus itaque hic est medius terminus, sed perinde ac si diceres; Quæ habes, habes, cornua habes, ergo habes. Hujus generis est, cum tertium argumentum non integrum è propositione assumitur: ut, *omnes apostoli sunt duodecim; Petrus & Joannes sunt apostoli; ergo, Petrus & Joannes sunt duodecim.* Hic omnes collectivè sumptum, pars est tertii argumenti, quod totum erat in assumptione assumendum. Ad hoc sophisma referendæ sunt denique omnes conversiones enuntiationum; quoties rem dubiam non argumento sive medio termino, sed conversione sola probare contendunt: de qua supra monuimus. Atque his serè modis in formam syllogismi generalem peccatur.

Materia syllogismi vitiosa est, quoties antecedentis pars vel altera vel utraque est falsa: id fit tot modis, quot sunt argumentorum genera. Quorum cum veritas cum falsitas quanquam in axioma judicatur, propterea tamen quòd argumenta ipsa in syllogismo disponuntur, qui modi præcipuè nominantur à Dialecticis vel materia solo, vel partim materia, partim forma vitiosi, eos hic breviter attingemus.

Primus est materiae solius; diciturque *non causa ut causa.* Causæ autem nomen hic usurpatur pro quovis argumento, etiam non effecti ut effecti, non subiecti ut subiecti, & sic deinceps. Hanc captionem singulorum argumentorum definitiones facile refellunt.

Secundus est quæ vocatur fallacia *accidentis*, sive, quod idem est, à dicto secundum quid ad dictum simpliciter: vel contra, à dicto simpliciter ad dictum secundum quid; quoties id quod adjuncti est, subiecto attribuitur; aut contra quod subiecti, adjuncto: ut, *quæ non restituenda sunt domino furioso, non restituenda sunt domino; arma non restituenda sunt domino furioso; ergo, non domino:* vel contra: *quæ restituenda sunt domino, etiam domino furioso; arma domino; ergo, domino furioso.* In his propositio semper falsa est.

Tertius est *ignoratio elenchi*; (*elenchus* autem est redargutio quælibet sive vera sive falsa) cum leges oppositionis non observantur eidem numero, secundum idem, ad idem, & eodem tempore: ut *cæci vident; qui carent visu, sunt cæci; ergo, qui carent visu, vident.* Propositio distinguenda est; nempe, qui fuerunt cæci, nunc vident. Sic; *is qui non videt, cæcus est; dormiens non videt; est ergo cæcus.* Ad idem non est: propositio enim de potentia, assumptio de actu videnti loquitur; vel quatuor sunt termini, & prava expositio dici potest. Aliis ignoratio elenchi est, cum vel planè mutatur & torquetur status controversiæ, vel conclusio adversarii non directè opponitur nostræ thesi secundum canones legitimæ oppositionis.

Quartus est fallacia *consequentis*, sive comparatorum, quæ è contrariis quidem sunt orta, sed parium collatione tractata, cum disputatur contraria esse contrariorum consequentia: quam regulam esse fallacem, l. 1. c. 18. copiose ostenditur: ut, *quæ eidem equalia, inter se equalia; ergo quæ eidem sunt inequalia, inter se sunt inequalia.* Ut, 2. et 2. sunt inæquales ad 5; ergo sunt inter se inæquales. Duo latera quadrati symmetra non sunt diagono; ergo non sunt inter se.

C A P. X.

De Syllogismo simplici contracto.

Syllogismus est simplex aut compositus.

Simplex, ubi pars consequens quæstionis disponitur in propositione, pars antecedens in assumptione.

Ut syllogismi forma generalis erat dispositio quæstionis cum argumento, ita specialis quæque dispositio quæstionis cum argumento cujusque speciei forma est. Ex. gr. *homo est animal: Socrates est homo; ergo Socrates est animal.* Hinc facile perspiciatur, si quæstionis terminus major non disponatur in propositione majore, minor in minore, syllogismus non esse legitimum. Quòd si aliquando usu venit, ut antecedens quæstionis in propositione & consequens in assumptione

disponi videatur, intelligere debemus syllogismi partes inverti: ut, *Socrates est homo: homo est animal; ergo Socrates est animal.*

Sequitur jam syllogismi simplicis distinctio in adjunctos modos, qui ex partium, i. e. axiomaticum affectione oriuntur.

Syllogismus simplex est affirmatus è partib. omnib. affirmatis. Negatus ex negata antecedentis parte altera cum complexione. Non ex omnib. negatis, ut affirmatus ex omnibus affirmatis; nisi enim argumentum tertium cum altera parte quæstionis consentiat, nihil probat.

Ut autem syllogismorum tota ratio intelligatur (quod hoc loco fieri commodissimè posse arbitror) sciendum est eam duab. præcipuè legibus fundari; altera partium, altera generis ex loco petita. Ex partium loco; quæ conveniunt in uno aliquo tertio, conveniunt inter se; & contrà, quæ non in uno tertio non inter se. Ex loco generis; quod generi generaliter attribuitur, id omnib. etiam attribuitur specibus quæ sub eo genere continentur. Hæc regula vocatur in scholis, dictum de omni & nullo. Illa à Geometris primum sensu præeunte facilius inventa est; & præcipitur Aristot. 1. Prior. c. 1. Ut enim illic norma, si duab. lineis æque conveniat, eas lineas demonstrat convenire inter se sive esse æquales; eodem planè modo terminus si duob. conclusionis terminis conveniat, velut norma demonstrat, convenire duos illos inter se, & contrà. Itaque si quæstio affirmanda est, quærendum est per omnes inventiones locos argumentum quod utrique parti quæstionis conveniat: si neganda est, quærendum quod uni parti conveniat, ab altera dissentiat; nam si ab utraque parte dissentit, tertium argumentum esse non poterit, nihil n. probabit. Ex. gr. quæritur an Socrates sit animal? Si affirmanda est hæc quæstio, ad illa duo argumenta quæ in quæstione sunt, *Socrates & animal*, quærendum aliquod tertium argumentum est, quod cum utraque parte quæstionis consentiat. Eiusmodi autem est *homo*: nam *homo* convenit cum *animali*, ut species cum suo genere; cum *Socrate*, ut genus cum sua specie; ergo *Socrates & animal* conveniunt inter se; adeoque *Socrates est animal*. Sin neganda est quæstio, ut, *Socrates non est bestia*, quærendum est argumentum tertium, quod ab altera tantum parte dissentiat. Huiusmodi autem est *homo*: *homo* n. non est *bestia*, at *Socrates est homo*; ergo *Socrates non est bestia*. Sin medius cum neutro quæstionis termino conveniat, neutrius norma esse potest; neque ostendit, inter se conveniant, necne; neque de omni dicit neque de nullo; adeoque nec probat quicquam nec refellit. Unde illa regula; ex utraque præmissa negata nihil concluditur: Aristot. 1. prior. c. 24. ut, *nullus lapis est animal; nullus homo est lapis, nullus igitur homo est animal*. Excipitur tamen ab hac regula, si medius terminus sit negatus, vel duplex negatio sit in majore: ut, *quod non sentit, non est animal: planta non sentit; ergo planta non est animal*. Hic enim major, quæ videtur esse negata, æquipollet affirmatæ; eademque est ac si diceret, *omne quod sentit est animal*: negationisque istæ topicæ potius & infinitæ, quàm axiomaticæ sunt, partiumque negationis non totius axiomaticæ, hoc potius modo enuntiandi, *quod est non sentiens, est non animal*: & hoc affirmatum planè axioma est. Sed hac de re plura dicemus infra cap. 12. ad secundam speciem explicati. Cur autem complexio, negata antecedentis parte altera, negata quoque esse debet, ratio est, trita illa regula, *conclusio sequitur partem debiliorem*: negatumque debilius est affirmato, particulare generali, contingens necessario. Regulæ autem ratio est, quia conclusio est præmissarum quasi effectum: nullum autem effectum est toto genere dignius aut fortius sua causa. Fallit ergo hic paralogismus: *qui non differt à bruto differt à Sophronisci filio: Socrates non differt à Sophronisci filio; ergo non à bruto*. Hæc conclusio non sequitur, uti debuit, assumptionem negatam, sed propositionem affirmatam: & enim non differt à bruto non propositionis totius, sed antecedentis duntaxat ejus est negatio: idemque valet, ac si affirmatum sic esset; *qui idem est cum bruto*. Sequitur autem conclusio sive consequens partem antecedentis negatam non affirmatam, quia si partes conclusionis non consentiunt in argumento tertio, non consentiunt inter se: sequitur partem specialem, non generalem, quia genus concludit speciem, non species genus; juxta illud superius dictum de omni & nullo.

Syllogismus simplex (nimirum qui ex simplicibus axiomaticis constat) est vel generalis, vel specialis, vel proprius.

Generalis è propositione & assumptione generalibus.

Non ex generali etiam conclusione, ut patebit infra.

Specialis est ex altera tantum generali.

Hic enim regula firmissima quoque est, *ex utraque præmissa particulari nihil concluditur.* Exi it enim dictum *de omni & nullo* partem antecedentis unam saltem generalem: nec non in duabus particularibus quatuor sunt termini: cum enim individua, quæ vocant, *vaga*, particulares propositiones faciunt, fit ut de alio subjecto major, de alio minor ferè loquatur: ut, *quoddam animal est homo: quoddam animal est brutum; ergo quoddam brutum est homo. Quidam sunt divites: quidam sunt docti; ergo quidam docti sunt divites.*

Proprius est ex utraque propria.

Cur autem ex utraque propria cum non ex utraque particulari, quia nempe hæc certa sunt & de eodem dicta, illa vaga, *ut supra.*

Hinc liquet, cur ut axioma, ita syllogismus specialis in particularem & proprium dividi non potuerit, cum syllogismus proprius non sit species syllogismi specialis. Quare autem partes omnes non sint propriae, i. e. axiomata propria, infra etiam apparebit. Et syllogismus quidem proprius, etsi ab *Aristotele* neglectus, ab aliis rejectus sit, usum tamen frequentissimum habet.

Simplex syllogismus est contractus partibus, vel explicatus.

Aristoteles in tres figuras dividit syllogismum; primam, secundam, & tertiam. Verùm hanc *Rami* dichotomiam esse commodiorem & naturæ ordini aptius respondere, res ipsa demonstrabit.

Contractus syllogismus est, cum exemplum pro argumento ita subjicitur particulari questioni, ut utramque ejus partem antecedere & assumptione affirmatum esse intelligatur.

Exempli gratia: *quædam confidentia est virtus, ut constantia. Quædam confidentia non est virtus, ut audacia.*

In his, ut cernimus, primò quæstio particularis duntaxat proponitur; generale enim, ut inquit *Aristot.* pr. 1. 6. & 2. 7. in hac specie, quæ tertia nimirum *Arist.* figura est, concludere non licet: addo etiam, neque proprium; quæ ratio est, cur syllogismus generalis non ex omnibus generalibus & proprium non ex omnibus propriis definitur, cum in hac specie consequens sive conclusio debeat semper esse particularis, etiamsi utraque pars antecedentis generalis aut propria fuerit: unde sequitur, particulares duntaxat quæstiones in hac specie concludi. Deinde exemplum speciale pro argumento subjicitur sive jungitur, ut *constantia.*

Hujus autem syllogismi dispositio specialis hæc esse intelligitur, si contractum explicamus (tametsi nunquam ferè nisi contractus in usu occurrit) ut exemplum sive argumentum tertium, primò utramque partem quæstionis in præmissis, quod aiunt, antecedat, sive præmissæ utriusque subjectum sit.

Hic autem argumentum sive exemplum utramque partem quæstionis antecedere intelligitur, quia quæstionis pars utraque argumento sive exemplo attribuitur, i. e. de eo vel affirmatur vel negatur; perinde quasi explicatè diceretur, constantiam esse virtutem, & esse confidentiam; ergo quandam confidentiam esse virtutem. Item, audaciam non esse virtutem, & tamen esse confidentiam; ideòque quandam confidentiam non esse virtutem. Exemplum ergo sive argumentum tertium in contracto, etsi quæstioni subjicitur, tamen si contractum explicas, & propositionis & assumptionis antecedens sive subjectum esse reperitur. Est autem contractus enthymematis quædam species, quæ, cum explicatur, in peculiarem quandam syllogismi formam resolvitur, ideòque erat specialiter docenda. Secundò, postulat hujus syllogismi dispositio, ut assumptio semper affirmetur. Cum enim tertium argumentum speciale exemplum sit, adeòque species antecedentis sive minoris termini quæstionis qui in assumptione semper disponitur, atque ita antecedens sit tertii argumenti genus; necesse est, genus de specie semper affirmari.

Atque ista expositio quæstionis per exemplum quod subjicitur, principium syllogismi partibus explicati ab Aristot. 1. pr. 6. &c. efficitur, tanquam per se pleno syllogismi judicio clarior & illustrior.

Prior ergo est ordine syllogismus contractus explicato, cum quia clarior, tum quia simplicior: est autem ita clarus, ut mens eum, sicuti est contractus, antè percipiat, quàm partibus explicari possit; ideòque usus differendi contracta hac forma contentus, formam explicatam rarissime solet adhibere. Claritas autem ejus eximia vel hinc perspicitur; quòd cum duo duntaxat hujus speciei sint sophismata, eorum inanitatem contracta hujus syllogismi forma facilius detegit quàm explicata, *ut infra ostendetur.*

Ad tollendam itaque dubitationem, non hic supplendæ syllogismi partes, ut in enthymemate, sed contrahendæ; contractum quippe explicato hic est explicatus,

carius, & ab iudicio syllogismi ad axiomatis clarius iudicium hîc est quasi provocandum & regrediendum.

Quod ad modos attinet hujus speciei, si contractam tantummodo formam spectamus, pluribus non est opus quàm duobus; uno affirmato, altero negato: quia non refert, utrum exemplum subalterna sit species an specialissima. Sin explicatam hanc speciem spectamus, plures habet modos quàm species reliquæ: quatuor autem sunt affirmati, totidem negati; quorum duo sunt generales quatuor speciales, duo proprii: quatuor autem sunt in hac specie speciales modi, cum in reliquis bini tantum sint; quia in hac specie propositio potest esse vel generalis vel particularis, in reliquis verò nunquam particularis est. Exempla hæc sunt.

Primus modus est affirmatus generalis: ut, *constantia est virtus: constantia est confidentia; ergo quedam confidentia est virtus.*

Secundus est negatus generalis: ut, *audacia non est virtus: audacia est confidentia; ergo quedam confidentia non est virtus.*

Affirmatus specialis duplex est; tertius & quartus. Tertius, cujus propositio est particularis: ut, *quidam sapiens est dives: omnis sapiens est laudabilis; ergo quidam laudabilis est dives.*

Quartus, cujus propositio est generalis: ut, *omnis sapiens est laudabilis, quidam sapiens est pauper; ergo quidam pauper est laudabilis.*

Negatus item specialis est duplex; quintus & sextus. Quintus, cujus propositio est particularis: ut, *quidam stultus non est fortunatus: omnis stultus est contemptus; ergo quidam contemptus non est fortunatus.*

Sextus, cujus propositio est generalis: ut, *stultus non est beatus: quidam stultus est fortunatus; ergo quidam fortunatus non est beatus.*

Reliqui duo proprii sunt, cum exemplum est species specialissima sive individuum. Affirmatus est, *Socrates est Philosophus: Socrates est homo; ergo quidam homo est Philosophus.* Negatus est, *Thersites non est Philosophus: Thersites est homo; ergo quidam homo non est Philosophus.*

Contracti syllogismi duo vitia sive sophismata sunt, quæ definitione præcaventur. Unum, si questio sive conclusio particularis non sit: ut, *omnis homo est rationalis: omnis homo est animal; ergo omne animal est rationale, ratio est, quia id quod non generaliter attribuitur in assumptione (non enim omne animal est homo) non potest esse generale subiectum conclusionis.* Alterum est, cum assumptio est negata: ut, *homo est animal: homo non est bestia; ergo bestia non est animal.* Quæ duo sophismata in contracta hujus syllogismi forma, facilius, ut supra dixi, deteguntur, & primo statim intuitu ridentur: ut, *omne animal est rationale, ut homo: quedam bestia non est animal, ut homo.*

C A P. XI.

De Prima specie syllogismi simplicis explicati.

SYllogismus explicatus præter ipsum nomen aliam definitionem non desiderat. Dicitur *explicatus*, non quod semper omnibus occurrat partibus explicatus, sic enim vix millesimus quisque syllogismus occurrit, sed quod partes non modo in forma integra, verum etiam in enthymemate semper distinctas habet.

In syllogismo explicato propositio est generalis aut propria; & conclusio similis antecedenti aut parti debilitati.

Similis, nempe & qualitate & quantitate: antecedenti, utrique scilicet ejus parti, propositioni & assumptioni, si ipsi inter se similes sunt sive affirmatæ sive generales sive propriæ; sin dissimiles, parti debilitati, ut supra.

Syllogismi explicati species duæ sunt. Prima ubi argumentum semper sequitur, negatum in altera parte.

Hæc prima species explicati, *figura secunda* ab Aristotele dicitur. Prior autem hæc species efficitur, quia dispositio ejus est simplicior, ut ex altera specie collata comperiemus. Sequitur autem semper argumentum partem utramque questionis, consequentem in propositione, antecedentem in assumptione: unde ab Aristot. pr. 1. 5. *predicatum de ambabus* dicitur. Negatum autem dicitur argumentum in altera parte, quia pars altera vel propositio nempe vel assumptio semper est negata. Unde cum negata etiam conclusio semper necessario sit, sequitur

quitur hujus speciei modos omnes negatos esse, & negatas duntaxat quæstiones hac specie concludi, quæ omnis in refutationibus est posita.

Modi hujus syllogismi sex sunt; & omnes quidem, ut diximus, negati; duo generales, duo speciales, duo proprii.

Generalis primus, cujus propositio negatur: *Turbatus non bene utitur ratione: sapiens bene utitur ratione; sapiens igitur non est turbatus.* Hoc exemplum in sua crypsi sic apud Ciceronem est 3 *Tuscul.* Quemadmodum oculus conturbatus non est probe affectus ad suum munus fungendum, & reliquæ partes totumque corpus à statu cum est motum, deest officio suo ac muneri; sic conturbatus animus non est probe affectus ad exequendum munus suum. Munus autem animi est ratione uti: & sapientis animus ita semper affectus est, ut ratione optime utatur; nunquam igitur est perturbatus. Crypsis hic unica redundantia est: nam ordo partium rectus est, nec ulla pars deest: prosyllogismus unus est propositionis; illustratur enim propositio similitudine plena, cujus redditio est ipsius propositionis sententia.

Generalis secundus, cujus assumptio negatur *res mortalis est composita: animus non est compositus; animus igitur non est mortalis.* Hic syllogismus crypsi involutus est apud Cic. 1. *Tuscul.* quo is judicat animum immortalem esse. In animi autem cognitione, inquit, dubitare non possumus, nisi forte in physicis plumbei sumus, quin nihil sit animis admixtum, nihil concretum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Quod cum ita sit, certe nec secerni, nec dividi, nec discerpi, nec distrahi potest; nec interire igitur: est enim interitus quasi discessus & secretio ac diremptus earum partium que ante interitum junctione aliqua tenebantur. In hoc exemplo partium ordo invertitur: nam postremo in loco propositionis sententia ponitur, interitum esse scilicet rerum compositarum: assumptio occurrit prima, in animi autem cognitione, &c. Et ornatur synonymis: conclusio media est atque à causa illustratur, ergo nec secerni &c. nec interire igitur.

Specialis primus est, cujus propositio negatur: *lividus non est magnanimus, maximus est: Maximus igitur non est lividus.* Hoc judicio Ovidius 3. de pont. eleg. 3. concludit.

*Livor, incers vitium, mores non exit in altos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum.
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo, alii noceant, miseris, optentque timeri,
Tinctæque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta juvandis;
In quorum numero me precor esse velis.*

Hujus etiam exempli crypsis redundantia sola est: propositio suos habet prosyllogismos, & livor pro livido ponitur, adjunctum pro subjecto; & illustratur à contrario abjecto; isque à simili, *vipera*: assumptio, i. e. *Maximi* magnanimitas, illustratur partim à minori totius generis magnanimitate, partim à notatione nominis ejus, i. e. *Maximi*; cujus parem esse animi magnitudinem demonstrat: conclusio negat *Maximam* esse lividum, partim quia dissimilis sit lividorum, quos describit ab effectis, ergo alii noceant &c. partim, quia ipse faciat quæ magnanimus consuevit, qui disparatus à livido est; at tua supplicibus &c.

Specialis secundus est, cujus assumptio negatur: *Saltator est luxuriosus: Muræna non est luxuriosus; Muræna igitur non est saltator.* Cic. pro Muræna. Nemo enim ferè saltat sobrius, nisi forte insanet: neque in solitudine neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Tu mihi arripis id quod necesse est omnium vitiorum esse postremum: relinquis illa quibus remotis, hoc vitium omnino esse non potest: nullum turpe convivium, non amor, non comessatio, non libido, non sumptus ostenditur: & cum ea non reperiantur quæ voluptatis nomen habent queque vitiosa sunt, in quo ipsam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxuria reperiturum putas? Hujus etiam syllogismi partes prosyllogismis exornantur. Propositionis sententia his verbis continetur, *intempestivi convivii* &c. quam prosyllogismus præcedens illustrat à contrariis, *nemo ferè saltat sobrius* &c. assumptio per partes explicatur, *nullum turpe convivium*, &c. & à minoribus quibusdam illustratur: cujus etiam prosyllogismus præcedit, reprehensio nempe *Catonis*, quòd postulare consequens, non probato antecedente: postremo loco ponitur conclusio, quæ negat *Murænam* esse saltatorem repetendo quædam quæ in assumptione præcesserant; & interrogatione fortius negando.

Hoc

Hoc iudicii modo *Ovidius* 1. *Trist. eleg.* 1. tripliciter concludit dum carminum suorum excusationem exponit :

*Carmina proveniunt animo deducta sereno ;
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis & otia quarunt.
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abest ; ego perditus ensem
Hesurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque quæ facio, judex mirabitur æquus ;
Scriptaque cum venia qualiacunque leget.*

Tres hæc syllogismi sunt qui in unum sic reduci possunt : *Ut quis possit carmina bona scribere, oportet is latus sit, otiosus, securus : ego nec latus sum, nec otiosus, nec securus ; ergo bona carmina non scribo.* Pro assumptionibus prosyllogismi à dissidentibus & impediens causis ponuntur. Deinde conclusio sequitur, non ipsa quidem sed ejus consecrarium ; mirum esse si bona sunt ; sed potius cum venia esse legenda, quia non sunt bona.

Proprius primus est, cujus propositio negatur : ut, *Agésilauus non est pictus ab Apelle : Alexander est pictus ab Apelle ; Alexander igitur non est Agésilauus.*

Proprius secundus est, cujus assumptio negatur : ut, *Cæsar oppressit patriam : Tullius non oppressit patriam ; ergo Tullius non est Cæsar.*

Sophismata hæc duo sunt ; quorum unum utrique explicati speciei commune est, alterum primæ speciei proprium. Commune est, cum propositio est particularis ; quæ ex communi explicatorum regula generalis aut propria esse debuit.

Sophisma prima speciei proprium est, cum argumentum tertium in altera parte antecedentis non negatur, ut definitio primæ speciei præcipit : unde illud vulgò dictum, Ex duabus affirmatis in secunda figura, nihil concluditur. Excipiendum ramen est, si propositio fortè axioma reciprocum sit : ut, *homo est animal rationale : Socrates est animal rationale ; ergo Socrates est homo.* Verùm hæc potius inversio partium propositionis intelligenda est ; *animal rationale est homo : atque ita ad sequentem speciem syllogismi referetur.*

C A P. XII.

De Secunda specie Syllogismi simplicis explicati.

Secunda species explicata syllogismi est, quando argumentum antecedit in propositione, sequitur affirmatum in assumptione.

Hæc species ab *Aristotele*, prima figura dicitur ; sed naturæ ordine est postrema. Cum enim in reliquis speciebus dispositio questionis cum argumento tertio simplex & uniusmodi sit, in hac specie duplex est ; in propositione enim argumentum antecedit questionis consequentem, utpote specialius ; in assumptione sequitur questionis antecedentem, utpote generalius ; unde fortè medius terminus in hac solum figura propriè dicitur. Quod autem propositio nunquam particularis, conclusio semper antecedenti similis aut parti debiliori est, id habet commune cum explicata specie priore ; hoc etiam cum contracta, affirmatum esse in assumptione ; nisi in contracta, questionis antecedens ut generalius de argumento ; in hac, argumentum de antecedente questionis affirmatur.

Hæc maxime figura fundatur dicto illo *de omni & nullo* : antecedens enim sive subjectum propositionis continet genus, adeoque est semper generalis, subjectum assumptionis continet speciem quæ de illo genere affirmatur. Assumptio itaque semper esse debet affirmata. Ex quo sequitur, quicquid de genere in propositione dicitur, id de eo quod in assumptione species esse illius generis affirmatur, in conclusione rectissime concludi. Quod si genus illud subjectum scilicet propositionis termino infinito negante, seu topicè contradictorio exprimitur, non negata continuo censenda erit assumptio quamvis esse videatur ; assumit n. tantummodo genus ex propositione termino illo topicè duntaxat contradictorio expressum, ipsa nihil axiomaticè negat : ut, *quisquis non credit, damnatur : aliquis Judæus non credit ; ergo aliquis Judæus damnatur.* Hæc propositionis subjectum est genus

nus quisquis non credit, i. e. omnis non credens sive infidelis: *Judeus* est ex numero sive specie non credentium, id quod assumptio non negat, sed affirmat æquè ac si sic diceret, *aliquis Judeus est non credens.*

Ex hac autem affirmatione sequitur, nullum argumentum ab antecedente quæstionis dissentaneum, in hac secunda specie locum habere. De cætero, hæc species neque ad particulares quæstiones, ut contracta, neque ad negatas, ut prior species explicati, restringitur; sed ad omnia quæstionum genera concludenda rectè adhibetur.

Restant hujus speciei modi; qui quanquam partim affirmati sunt partim negati, plures tamen non sunt quàm in altera specie, ubi omnes erant solum negati. Æqualitatis ratio est quòd assumptionis affirmatio, & solius inde propositionis negatio negarorum numerum minuit. Modi igitur hujus speciei sex itidem sunt; tres affirmati, tres item negati; utriusque rursus sunt generales speciales & proprii.

Primus est affirmatus generalis: ut, *omne justum est utile; omne honestum est justum, omne igitur honestum est utile.* Quod *Cic. 2. Off.* ita concludit: *quicquid justum sit, id etiam utile esse censent: item quod honestum, idem justum: ex quo efficitur, ut quicquid honestum sit, idem sit utile.* Propositionis prosyllogismus à testimonio Stoicorum primo in loco ponitur, deinde omnes partes ordine sequuntur. Partes hujus syllogismi sunt axiomata relatæ essentiæ quæ simplicium axiomatum vim habent.

Secundus modus est negatus generalis: *Timidus non est liber: avarus est timidus; avarus itaq; non est liber.* Hoc ita concluditur & judicatur ab *Horatio, epist. l. 1. 16.*

*Quò melior servo quò liberior sit avarus,
In triviis fixum, cum se demittit ob assem,
Non video. Nam qui cupiet, metuet quoque: porro
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.*

In hoc exemplo duplex est crypsis, inversio partium & prosyllogismus. Primo in loco ponitur conclusio, eaque duabus prosyllogismis illustratur; primò à pari, quòd *avarus non sit liberior servo: secundò ab effectis, quòd se demittit ob assem.* Tum ponitur assumptio qui cupiet, metuet quoque. Propositio postremo in loco ponitur,

Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Sic *Terent. in Eunuch.* concludit & judicat: *consilii expers, consilio regi non potest: amor est consilii expers; consilio itaque regi non potest.* Syllogismus his verbis sequitur:

*Here, qua res in se neque consilium neque modum
habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hac omnia insunt vitia; injuria,
suspiciones, inimicitia, inducia,
bellum, pax rursus: incerta hac si tu postules
ratione certâ facere, nihilo plus agas,
quàm si des operam, ut cum ratione insanias.*

In hoc exemplo propositio suo loco est *qua res in se &c.* Pro assumptione ponitur ejus prosyllogismus variorum amoris adjunctorum quæ consilium impediunt; amor consilii expers est, *quia in amore hac insunt vitia, &c.* Conclusio sequitur *incerta hac, &c.* Cujus sententia comparatione parium comprehenditur, ergo si amorem consilio regere vis, *nihilo plus, &c.*

Tertius modus est affirmatus specialis: *Consules propter virtutem facti, studiosè remp. tueri debent: Cicero est propter virtutem factus consul; Cicero igitur studiosè remp. tueri debet.* Sic orator diligentiam suam, *Agr. 2.* concludit & judicat: *Nam cum eorum maximè, qui non in incunabulis, sed in campo sunt consules facti. Nulli populo Rom. pro me majores nostri sponponderunt mihi creditum est: à me petere quod debeo, me ipsum appellare debetis. Quemadmodum cum petebam, nulli me auctores generis mei vobis commendarunt: sic siquid deliquero, nulla sunt imagines, quæ me à vobis deprecantur. Quare modo ut vita suppetat (quanquam ego sum is qui eam possim ab istorum scelere insidiisque defendere) polliceor vobis, Quirites, bona fide, remp. vigilanti homini, non timido, diligenti, non ignavo, commisistis.* Partes hujus syllogismi prosyllogismis ornantur. Propositio à minori illustratur: cujus sententia est comparatio-

nis redditio, diversis illustrata; nam cum omnium consulum gravis, &c. tum eorum maximè: diversa sunt, non in incunabilis, sed in campo. Assumptio sequitur, nulli populo Rom. &c. quæ iisdem rursus diversis illustratur, & à simili; meis, non majorum meritis; in campo, non in incunabilis: similitudo his verbis continetur; quemadmodum cum petebam, &c. Tandem conclusionis sententia sequitur illustrata, primùm testimonio promissi, obligationis vim habentis, polliceor, &c. Deinde diverso & disparato; quare modo, &c. Ergo Cicero erit vigilans, non timidus; diligens, non ignavus.

Aliud exemplum: quod optatum redierit, gratum est: Lesbia Catullo optata rediit; grata igitur est.

*Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam &
 Insuperanti, hoc gratum est animo proprie.
 Quare hoc est gratum, nobis quoque charius auro,
 Quod te restituis, Lesbia, mi cupido.
 Restituis cupido atque insuperanti ipsa refers te
 Nobis; ô lucem candidiore nota!
 Quis me uno vivit felicitior, aut magis hac quid
 Optandum vita dicere quis poterit?*

In hoc exemplo propositio videtur esse composita, simplex tamen est, & syllogismus simplex; quia simplex est dispositio argumenti cum partibus quæstionis. Duplex hinc crypsis est, inversio & redundantia. Primo loco est propositio *si quicquam cupido*, &c. i. e. quicquid cupido; si enim non semper connexi nota est. Assumptio est in quarto & quinto versu, *Lesbia Catullo optata rediit*. Conclusio est versu tercio illustrata à minori, *quare hoc est gratum & auro charius*. Tribus postremis versibus iteratur sententia conclusionis, primum ab adjuncto tempore, *ô lucem*: deinde à pari, *nemo me felicitior, aut magis hac quid*, &c.

Quartus modus est negatus specialis: *deceptor amantis puella non est laudandus: Demophoon est deceptor amantis puelle; Demophoon igitur non est laudandus. Phyllis apud Ovidium ita judicat Demophoontem laudandum non esse.*

*Fallere credentem non est operosa puellam
 Gloria: simplicitas digna favore fuit.
 Sum decepta tuis & amans & femina verbis;
 Dii faciant laudis summa sit ista tua.*

Propositio suam obtinet locum cum prosyllogismo adjunctæ simplicitatis, ut causæ cur deceptor non sit laudandus. Assumptio sequitur, *sum decepta tuis*, &c. Conclusionis sententia imprecatione continetur, *dii faciant*, &c.

Quintus modus est affirmatus proprius: ut, *Octavius est hæres Caesaris: ego sum Octavius; sum igitur hæres Caesaris.*

Sextus modus est negatus proprius: ut, *Antonius non est filius Caesaris: tu es Antonius; non es igitur filius Caesaris.*

Hujus itaque speciei laus est præ cæteris, quod omnia quæstionum genera concludat; nempe generales, speciales vel proprias, easque vel affirmatas vel negatas; & præsertim generales affirmatas: ob quam potissimum causam Aristoteles speciem hanc & reliquis anteposuit, quod primus ejus modus nempe affirmatus generalis sit maximè scientificus, post. l. 11. cum præcepta artium solus demonstrat, & reductionem reliquarum ad hanc figuram five speciem laboriosè & subtiliter excogitavit, verum non sic præstat hæc species cæteris duabus, ut earum idcirco ad hanc reductionem cum tanta ut fit, alphabeti vexatione elaboranda fuerit, quandoquidem & reliquæ species non imperfectæ sunt, nec minus necessariò concludunt, id enim syllogismi speciebus commune cunctis est, quæstiones denique illas, quæ ad ipsarum judicium rectè referuntur, interdiu aptius concludunt, quam in hac specie concludi queunt. Merito itaque Galenus, l. 2. de placit. Hippoc. & Plat. reductionem hanc omnemque ejus supellectilem abecedariam tanquam vanissimæ subtilitatis doctrinam inanem ac futilem post Antipatrum & Chrysippum explodit. Et Keckermannus ipse, in P. Ramum ferè iniquior, reductionem tamen illam quam vocant *per impossibile*, ad eos duntaxat refutandos inventam, homines sanè absurdos & rarè admodum repertos, qui

utraque

utraque præmissa concessa, conclusionem negent, fatetur se potius propter consuetudinem scholarum, quàm propter magnum ejus usum retinuisse. Ac consuetudo certè gnaviter nugandi ejicienda è scholis potius, quàm retinenda erat.

Tres hîc paralogismi refellendi sunt; quorum duo sunt utrique speciei explicatæ communes, propositio nimirum particularis, & conclusio partis non debilioris: utriusque exemplum hoc esse potest: *quoddam animal est rationale: bestia est animal; ergo bestia est rationalis.* Et præterea totum medium, nempe *quoddam animal*, non assumitur.

Proprius in hac specie paralogismus est argumenti negatio in assumptione: ut, *omnis homo est animal: equus non est homo; ergo equus non est animal.*

Hîc etiam *solus* & *unicus* pro negandi particulis habendi sunt; paritèrque reddunt assumptionem captiosam: ut, *quicquid est in mea domo, est in oppido: unicus fons est in mea domo; ergo unicus fons est in oppido.* Sic, *quicquid est risibile, est animal: solus homo est risibilis; ergo solus homo est animal.* Tam enim hæc particulæ quàm negatio in minore, ostendunt non reciprocum esse majorem; adeoque conclusionem ex majore per minorem, vel generale ex proprio non sequi.

Expendenda porrò hîc definitionis verba sunt; quæ non tam assumptionem ipsam quàm argumentum in assumptione affirmatum significant. Cùm enim propositionis antecedens (quod tertium argumentum est) negatione infinita topica duntaxat exprimatur, assumptionis consequens (quod etiam tertium argumentum est) eandem negationem retinere debet; alioqui non sequeretur argumentum affirmatum in assumptione, sed contradictione sublaturum. Negatio autem hæc non dicenda est vel assumptionis vel argumenti negatio, sed argumenti infiniti affirmatio: tum enim demum negatur in assumptione argumentum, cùm illius negatio propositionis affirmationi opponitur. Exempli gratia: *qui non est dives, contemnitur: Posthumus non est dives; ergo Posthumus contemnitur.* Assumptionem hîc non negari probat affirmatio conclusionis: sed perinde est ac si hoc modo argumentaretur: *omnis homo qui non est dives, contemnitur: Posthumus est homo qui non est dives; ergo Posthumus contemnitur.* Vel hoc modo: *omnis non dives contemnitur: Posthumus est non dives; ergo contemnitur.* Sed hæc ex iis etiam quæ suprâ ad definitionem ipsam hujus speciei diximus, puto non esse obscura.

Præterea in quibusdam exemplis, quorum propositio est reciproca, videtur interdum syllogismus iste habere assumptionem negatam; cùm dicendum sit potius, partes propositionis inverti? quæ si in ordinem revocentur, syllogismus erit in prima specie explicati: ut, *Joan. 8. 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit: vos ex Deo non estis; ergo verba Dei non auditis.* Propositio invertenda est: *quæ verba Dei audit, is ex Deo est: vos non estis ex Deo; ergo verba Dei non auditis.*

C A P. XIII.

De Syllogismo connexo primo.

Adhuc simplex syllogismus fuit.

Syllogismus compositus est syllogismus ubi tota quæstio est pars altera propositionis affirmata & composita; argumentum est pars reliqua.

Negat Aristoteles ullam esse syllogismi speciem præter tres figuras; & tamen ipse sæpe utitur composito, qui ad nullam ex tribus figuris referri potest: Verùm usus, optimus magister docet, sæpius in communi hominum sermone ac disputationibus, compositos adhiberi syllogismos, quàm simplices: ut qui multas quæstiones, multa argumenta commodè satis disponant, quæ syllogismi simplices respuunt. Theophrastus etiam & Eudemus, Aristotelis discipuli, quin etiam Stoici, & post eos Cicero & Boëthius, usum præceptorem secuti, compositos non omiserunt. Syllogismus autem compositus dicitur non tam quod ex compositis axiomatis, nam & simplex potest ex compositis, nimirum relatis constare, sed à composita dispositione quæstionis totius cum tertio argumento in propositione; unde assumptio tota etiam assumitur; & conclusio non partim ex propositione partim ex assumptione, sed tota ex propositione deducitur: propositio enim cùm sit composita, duas reliquas syllogismi partes (quæ axiomata

simplicia sunt) conjunctionis vinculo conjunctas complectitur : pars illa efficit assumptionem quæ argumentum continet, altera conclusionem. Propositio autem debet esse affirmata, quia negata si esset, composita esse desineret, ipsa enim compositio negatione dissolveretur. Propositionem autem negatam efficit, ut de axiomate composito supra dictum est, non partium sed conjunctionis negatio : ut, *si non est animal, non est homo* ; hæc propositio ex omnibus etiam partibus negatis affirmata est : rectè igitur inde assumitur atque concluditur, *ut non est animal, ergo neque homo*. Si hoc modo dicerem, *non si non est animal, idcirco non est homo*, ex hac negata propositione nihil omnino deduci aut concludi posset. In syllogismis itaque compositis ex ipsa conjunctionis vi deducuntur assumptio & conclusio. Ex duobus enim quæ propositione junguntur, aut unum assumitur ut alterum concludatur, aut unum tollitur ut alterum tollatur.

Tollere autem in syllogismo composito, non est negare, sed specialem contradictionem ponere.

Specialis autem contradictio, ut in axiomate simplici jam diximus, particularis est aut propria. Tollere igitur propositionis partem aliquam in assumptione aut conclusionem, est ejus contradictionem particularem aut propriam ponere. Particulari autem generaliter contradici, generali particulariter, ibidem etiam docemur. Exemplis rem planam suo quamque loco faciemus.

Sequitur nunc compositi syllogismi distributio : cujus genera ex propositionum compositione oriuntur : propositiones axiomata composita semper sunt : ex quatuor autem axiomatum compositorum generibus copulatum si affirmatum sit, non habet locum in composito syllogismo ; si negatum, æquipollet interdum disjuncto : discretum syllogismi expers est, quia diversa ex quibus constat, nec planè consentiunt, & tamen ita leviter dissentiunt, ut uno posito vel remoto, non tamen sequatur alterum poni vel removeri ; aut vim habet connexi.

Syllogismus itaque compositus est connexus aut disjunctus.

Syllogismus connexus est syllogismus compositus propositionis connexa. Vel cujus propositio est axioma connexum.

Cùm autem axiomati connexo affine sit relatum temporis, ut ibidem ostendimus, etiam syllogismi connexi propositio poterit relata esse temporis : nam quantitatis, qualitatis, loci propositiones relatae in simplicibus syllogismis locum habent ; quia in iis propositionibus quæstionis duntaxat consequens cum argumento disponitur. Relatum denique consequentiæ, de quo supra cap. 6. syllogismus idoneus non est.

Syllogismus connexus est duorum modorum.

Primus modus syllogismi connexi est, qui assumit antecedens & consequens concludit.

Quo modo Cicero judicat & concludit l. 2. de divinatione : *si dii sunt, divinatio est : sunt autem dii ; divinatio est igitur.*

Aliud ex 3. Offic. *Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum velit, necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una continemur omnes & eadem lege natura. Idque ipsum si ita est, certè violare alterum lege natura prohibemur. Verum autem primum ; verum igitur & extremum*

Propositio hujus syllogismi est sorites (de quo infra) trium graduum, *si hoc natura præscribit, ut, &c.*

Frequenter hinc non assumitur idem sed majus.

Ut 1. Catil. *Si te parentes odissent, discederes : nunc patria te odit (que communis est omnium nostrum parens) multo magis ergo discedes.* Sed majus illud facile contineri in propositione poterit hoc modo ; si propter odium parentum discederes, multo magis propter odium patriæ. *At illud ; ergo hoc multo magis.*

Simili ratione concluditur etiam majus vel minus : ut Cic. pro Quint. *Et si vadimonium deseruisset, non debuisses tamen ad extrema jura descendere : at non deseruisti ; multo minus ergo debuisti, vel multo magis non debuisti.*

Concludendi modus, ut supradiximus, hinc idem est quando propositio est relata temporis.

Ut, *cùm Paris Oenonem deseret, Xanthus recurrit ; Paris Oenonem deseret ; Xanthus ergo recurrit.*

Sed tamen relata temporis ut & reliqua axiomata composita, id quod supra monuimus, ad syllogismum simplicem pertinebunt quoties non tota quæstio in

propositione disponitur: quod quidem semper fit, cùm de certo & definito tempore quæstio est: ut si quæretur an hoc tempore sit æstas, hujusmodi erit syllogismus: *cùm sol est in cancro, æstas est: at hoc tempore sol est in cancro; ergo hoc tempore æstas est.*

C A P. XIV.

De Syllogismo connexo secundo.

Secundus modus connexi tollit consequens, ut tollat antecedens.

Hæc enim vis connexi axiomatis est, si consequens non fit, nec esse antecedens. Sic Cicero 4. de fin. docent nos, inquit, *Dialectici, &c. Si illud, hoc: non autem hoc; igitur ne illud quidem.*

Sequuntur exempla: *si ulli rei sapiens assentietur unquam, aliquando etiam opinabitur: nunquam autem opinabitur; nulli igitur rei assentietur.* Hic consequens contradictione speciali in assumptione tollitur, *aliquando, nunquam;* conclusio etiam antecedenti specialiter contradicit; *ulli rei, nulli rei.*

Eodem syllogismo Ovid. 2. de Trist. stultitiam suam judicat:

*Si saperem doctas odissem jure sorores,
Numina cultori perniciofa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
Saxa memor refero rursus ad icta pedem.*

Propositio est, *si saperem, Musas odissem:* cujus prosyllogismus est ab adjuncta pernicie. Assumptio, at non odi: quæ à simili exprimitur, *at nunc saxa meo, &c.* ergo non sapio: cujus conclusionis sententia in parenthesis est; *tanta meo, &c.* Atque in hoc exemplo est contradictio propria.

He dua syllogismi species sunt omnium u tatissima

Non enim ea solum argumenta quæ in simplicibus & disjunctis syllogismis disponi non possunt, in connexis facile disponuntur, sed etiam ex iis quæ possunt aliis formis concludi, multa in his speciebus facilius & promptius concluduntur: immo nullum omnino argumentum, quod in syllogismum usum habet, has connexi species respuit.

Præter hos duos connexi syllogismi modos nonnulli duos alios adjiciunt; quorum prior tollit antecedens ut tollat consequens, posterior assumit consequens ut concludat antecedens. In quos modos etsi communis fortè sermo, boni etiam auctores nonnunquam incidunt, tamen cum in syllogismo non veritas partium sed necessitas consequentiæ spectetur, tenendum est, vitiosos esse eos modos qui ex veris verum juxta & falsum possunt concludere. Prior ergo hic modus qui tollit antecedens est prioris legitimi modi paralogismus, affinis negatæ assumptioni in secunda specie explicati: ut, *si homo est leo, sentit: non est leo; ergo non sentit.* Et hoc: *si Dio est equus, est animal: at non est equus; ergo non est animal.* Si orator est, homo est: non est orator; ergo nec homo. Hoc si sic resolvas in secundam speciem explicati, *omnis orator est homo,* fallacia patèbit. Immo sine istâ reductione per se etiam patet: tollit enim antecedens, quod minus est, ut tollat consequens, quod majus est: à minore autem ad majus nulla est hujusmodi consequentia.

Modus posterior, qui assumit consequens ut concludat antecedens, est captio posterioris legitimi modi, affinis paralogismo ex omnibus affirmatis in prima specie explicati: ut, *si homo est leo, sentit: at sentit; ergo est leo.* Utrumque hunc paralogismum *Aristoteles* appellat fallaciam consequentis; quæ toties fit quoties propositio non est reciproca.

Sed est etiam aliud sophisma secundi modi, cùm assumptio non tollit contradictione speciali; id est, quando consequenti vel generali generaliter, vel particulari particulariter contradicit. Generalis contradictionis exemplum est, *si omne animal est irrationale, omnis etiam homo est irrationalis: at nullus homo est irrationalis: nullum ergo animal est irrationale.* Particularis hoc: *si homo est rationalis, aliquod animal est rationale: sed aliquod animal non est rationale; ergo nec homo.*

De Syllogismo disjuncto primo.

Syllogismus disjunctus est syllogismus compositus propositionis disjunctæ. Modi duo sunt. Sic etiam Cic. in *Top.* & *Stoici* apud *Laërtium*.

Primus tollit unum, & reliquum concludit.

Ut, aut dies est, aut nox: at dies non est; ergo nox est. Vel, nox non est; dies ergo est.

Ciceronis pro *Cluentio* iudicium tale est: sed cum esset hæc illi proposita conditio, ut aut iuste piæque accusaret, aut acerbe indignæque moreretur; accusare quoque modo posset, quam illo modo mori maluit. Disjunctio clarior sic erit: aut accusandum aut moriendum: non moriendum; accusandum igitur. In hoc exemplo, ut est apud Cic. est partium inversio, totumque syllogismus in axioma relato consequentiæ involvitur. Propositio non est absolutè vera, sed ex conditione. Assumptio & conclusio per comparisonem minoris proponitur; ita, ut conclusio præcedat.

Sic idem 2 *Phil.* ratiocinatur: nunquamne intelliges tibi statuum esse, utrum illi qui istam rem gesserunt, homicidæ sint an vindices libertatis? Attende, &c. Nego quicquam esse medium. Confiteor illos nisi liberatores populi Rom. conservatoresque reip. sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas, plus quam parricidas esse: siquidem est atrocius patriæ parentem, &c. Si parricidæ, cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine & apud populum Rom. semper appellati? Cur, &c. Atque hæc acta per te. Non igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio sint; quandoquidem tertium nihil potest esse. Quæstio hæc proponitur initio de *Cæsaris* interfectores, utrum, &c. Propositio proponitur axioma connexo, confiteor illos nisi, &c. quod æquipollet disjuncto, aut vindices sunt libertatis aut plusquam homicidæ: illustratur enim ea pars disjunctio à majori: & præcedit prosyllogismus, quo ostenditur disjunctio hanc esse sine medio, & proinde necessariam. Assumptio sequitur, non sunt homicidæ; idque confirmatur prosyllogismo à testimonio & factis ipsius *Antonii*. Prosyllogismus concluditur in secundo connexo, si parricidæ, cur, &c? at hæc acta per te; non igitur homicidæ. Conclusio denique sequitur, ut liberatores fuerint; idque repetito propositionis prosyllogismo confirmatur, quandoquidem tertium sive medium nihil potest esse.

Si partes disjunctæ propositionis sint duabus plures, iudicandi concludendique ars erit eadem.

Quamvis autem disjunctio partes esse possint sæpenumerò plures quam duæ, id quod in disparatis accidit, ipsius tamen propositionis duæ tantummodo partes sunt; quatum una est quæstio, altera est argumentum. In hoc modo ubi quæstio semper concluditur, tertium argumentum plura opposita comprehendit, quæ omnia in assumptione tollenda sunt, ut quæstio concludatur: nam oppositorum plura simul affirmari nequeunt nega i plura simul queunt.

Sic Cic. iudicat *Rabirium* cum consulibus esse oportuisse. Aut enim cum consulibus, aut cum seditiosis, aut latuisse: at nec cum seditiosis fuisse, nec latuisse; fuisse ergo cum consulibus. Pro *Rabir.* Atqui videmus aut h c in rerum natura tria fuisse, ut aut cum *Saturnino* esset, aut cum bonis, aut lateret. Latere autem, mortis erat instar turpissima: cum *Saturnino* esse, furoris & sceleris; virtus & honestas & pudor cum *coll.* esse cogebat. Propositio per se clara est. Assumptionis partes prosyllogismis illustrantur, primo à simili, deinde ab adjunctis. Conclusio prosyllogismo ab efficiente illustratur.

Notandum est in hoc modo non ita exigi specialem contradictionem, ut in reliquis; neque enim ad consequentiæ necessitatem pertinet in hoc modo, ut in reliquis, sed ad assumptionis solius veritatem. Si ergo assumptio generalem contradictionem ferre potest, per consequentiæ licebit uti: ad consequentiæ enim rationem sufficit, alterum quovis modo tolli, ut reliquum concludatur, eademque conclusio erit, sive specialis sive generalis in assumptione contradictio fuerit, in altero verò modo secus erit, ubi contradictio in ipsam conclusionem cadit.

C A P. XVI.

De Syllogismo disjuncto secundo.

Disjunctus secundus è propositione partibus omnibus affirmata assumit unum & reliquum tollit.

Secundus efficitur, quia minus generalis est primo, utpote proprietatibus quibusdam astrictus, quibus prior immunis erat. Proprietates autem hæ sunt, 1. partium omnium propositionis affirmatio, non totius modò propositionis, id enim syllogismis omnibus compositis commune est; & affirmari quidem propositio vel omnibus negatis partibus potest. 2. Assumptio affirmatur, quoniam in propositione affirmata fuerat. 3. In conclusione semper est negatio, eaque specialis contradictio: in primo quidem conclusio nonnunquam negatur; sed hoc tum fit cum pars propositionis quæ concluditur negata fuit. Exempli gratia: *aut dies est, aut nox: dies est; ergo nox non est.*

Ejusmodi syllogismus efficitur è propositione copulata negata, quæ negata complexio, vel, quod Græcis idem est, negata copulatio dicitur, & disjunctionis affirmata vim obtinet.

Non & dies, & nox est: at dies est; non igitur nox est. De hac negata copulatione sic Cic. in *Top.* *non & hoc & illud: hoc autem; non igitur illud.*

Pertinet autem ad hunc secundum duntaxat modum negata copulatio; quod cum in hujusmodi propositione quævis opposita disponi possint, ex uno eorum negato, nisi in iis qui medio carent, non necessariò alterum affirmatur & concluditur, quod fit in primo modo, sed ex altero affirmato alterum negatur, quæ communis est regula omnium oppositorum, & fit duntaxat in hoc secundo.

Ad sophismata quod attinet horum modorum, primi quidem nullum occurrunt. Secundi quæ sunt, ex definitione redarguuntur. Primum est, si aliqua pars propositionis negata erit: ut, *leo aut animal est, aut non est homo; at non est homo, ergo nec animal.* Secundum est, si assumptio sit negata; ut in exemplo superiore. Tertium est, si specialis contradictio non erit in conclusione: ut *hoc; aut homo est animal, aut omne animal est irrationale; sed homo est animal, ergo nullum animal est irrationale.*

Appendix de enthymemate, dilemmate, & sorite.

Expositis omnibus cum simplicis tum compositi syllogismi speciebus, sequitur axiomatis & syllogismi communis affectio, vel potius anomalia, de qua antediximus, cryptis. Quæ in omni cum loquendi usu tum scribendi genere tam frequens est, idque brevitatis plerumque causa, ut nemo ferè syllogismos integros sine cryptis aliqua vel loquatur vel scribat.

Sed quoniam cryptis ejusque triplex modus syllogismorum omnes species afficiunt, ea re dicendi locus de syllogismi cryptis antè non erat, quam de syllogismi speciebus cunctis dictum esset.

Si qua pars syllogismi defuerit, enthymema dicitur.

Ut ab exemplo: *Themistocli licuit urbem relinquere; ergo mihi.* Addatur propositio; quod *Themistocli licuit, licet & mihi.* Ab inductione: *invenio & dispositio in argumentis versantur; ergo Logica tota.* Addatur assumptio; *Logica tota est eorum inventio & dispositio.*

Hoc etiam perpetuò observandum est, si conclusionis prædicatum deest, deesse majorem; si subjectum, minorem: si utrumque, syllogismi compositi majorem vel potius majoris antecedentem, quæ cum tota quæstione ut cum consequente disponitur; quod indicat plenum syllogismum fore compositum, & antecedens pars enthymematis erit antecedens majoris; totumque enthymema convertetur in majorem propositionem syllogismi connexi: ut, *virtus reddit beatos; vitium ergo miseros.* In antecedente hujus enthymematis nec antecedens nec consequens quæstionis apparet: totum igitur convertet in axioma connexum aut disjunctum, plenum syllogismum compositum esse intelliges; ut, *si virtus reddit beatos, vitium reddit miseros; at illud; hoc igitur. Non est nox; ergo est dies.* Totum convertet in axioma disjunctum, majorem supplebis, & syllogismum plenum disjunctum conficies: *aut dies est, aut nox; non nox, ergo dies.*

Si quid ad tres illas syllogismi partes accesserit, prosyllogismus dicitur. Est enim ad partem aliquam syllogismi addita probatio.

Partium etiam ordo saepe confunditur. Quod utrumque accidit in dilemmate & sorite.

Dilemma est specialis quaedam crypsis non syllogismi, sed syllogismorum; à duplici propositione dictum quam *lemma Stoici* vocant, vulgò *disjunctivus biformis* & *syllogismus cornutus*, quasi cornibus feriens: cujus vis in duobus axiomatis connexis citra syllogismi formam satis manifesta est: ut illud *Martialis*;

*Hæc, si displicui, fuerint solatia nobis;
Hæc fuerint nobis præmia, si placui.*

Et illud in evangelio: *si bene locutus sum, cur me cadis? si male, testare de malo.* Et reciprocum illud insigne *Protagoræ* magistri ad *Euathlum* discipulum, apud *Gellium*, l. 5. c. 10. & II: *si contra te lis data erit merces tibi ex sententia illa debetur, quia ego vicerò; sin vero secundum te judicatum erit, merces tibi ex pacto debetur, quia tu viceris.* Cui contrà *Euathlus*; & ego bone magister, utrovīs modo vicerò, &c. Hujusmodi est etiam illud apud *Aristot.* Rhet. 3. 23. non agendum esse cum populo; quia, si iusta dixeris, hominibus invisus eris; si iniusta, Deo. Immo agendum esse cum populo: nam, si iniusta dixeris, hominibus gratus eris; si iusta, Deo.

Explicatur autem hæc crypsis axiomate disjuncto; tot deinde syllogismis connexis vel etiam categoricis, quot erant disjuncti axiomatis membra: ut illud *Biantis* consilium de uxore non ducenda: aut formosam duces, aut deformem; si formosam, communem; si deformem, pœnam: neutrum autem bonum; non est igitur ducenda uxor. Vel categoricè sic; communis non est ducenda; formosa erit communis; ergo, &c. pœna non est ducenda; deformis erit pœna; ergo, &c. Sed axioma illud disjunctum partes omnes disjunctas non enumerat: est enim media quæ nec formosa nec deformis est; & neutrius connexi consequens est vera; fieri enim potest, ut nec formosa communis, nec deformis pœna sit futura.

Sorites & syllogismus crypticus multarum propositionum continua serie ita progredientium, ut prædicatum præcedentis propositionis perpetuò sit subjectum sequentis, donec tandem consequens propositionis ultima concludatur de antecedente primæ: ut, homo est animal; animal est corpus sentiens; corpus sentiens est vivens; vivens est substantia; ergo homo est substantia. Gracè autem sorites, *acervalis Latine à Cicerone* dicitur; quia minutatim addit, & quasi acervum efficit.

Adhibetur ferè vel ad summum genus de infima specie, vel ad causam primariam, licet remotam, effecto attribuendam; & illud quidem per genera subalterna, ut in exemplo superiore; hoc per causas medias, ut in exemplo sequente: quos Deus prænovit, eos prædestinavit; quos prædestinavit, eos vocavit; quos vocavit, eos justificavit; quos justificavit, eos glorificavit; ergo, quos prænovit, eos glorificavit.

Uritur autem sorites & subalternis generibus & subordinatis causis quasi tot mediis terminis ad probandum conclusionem; tot nempe quot sunt termini inter subjectum primæ propositionis & prædicatum conclusionis: quot autem termini medii, tot sunt syllogismi.

Est itaque progressio enthymematica syllogismos uno pauciores continens quam propositiones. Syllogismus principalis habet pro majore propositionem conclusioni proximam; pro minoris termino minore, subjectum conclusionis pro termino majore; subjectum propositionis majoris: ex. gr. quos justificavit, glorificavit; quos prænovit, justificavit; quos ergo prænovit, glorificavit. Reliqui sunt minorum prosyllogismi, & præcedens quisque probatio sequentis.

Unde intelligitur soritæ crypsis triplex, & defectus, & redundantia; & inversio. Si igitur partium, sive species sive causæ sint, non erit recta subordinatio firmaque connexio, sorites probus non erit: ut, ex malis moribus existunt bonæ leges; ex bonis legibus salus reip. ex reip. salute bona omnia; ergo ex moribus malis bona omnia. Hic causæ per se male subordinantur causæ per accidens.

Fallit hic etiam: si nullum tempus esset, nox non esset; si nox non esset, dies esset; si dies esset, aliquod tempus esset; ergo, si nullum tempus esset, aliquod tempus esset. Nam si nullum tempus esset, certè nec dies esset: fallit ergo in propositione secunda; quæ non vere continuatur; sed ponit effectum, sublata causa. Cætera sorites vitia habet cum aliis syllogismi speciebus communia.

C A P. XVII.

De Methodo.

Methodus est dispositio dianoëtica variorum axiomatum homogeneorum pro naturæ suæ claritate præpositorum, unde omnium inter se convenientia judicatur, memoriaque comprehenditur.

Methodi permagnus est in omni vita usus, magna proinde laus. Hanc Plato, in *Philebo*, esse ait donum hominibus divinitus datum. Aristoteles etiam ordinem in maximis bonis numeravit. Fabius, Nec mihi, inquit, errare videntur, qui ipsam rerum naturam stare ordine putant; quo confuso, peritura sunt omnia.

Est autem methodus dispositio variorum axiomatum homogeneorum, i. e. eorum quæ ad eandem rem pertinent, eandemque ad finem referuntur. Homogenea nisi fuerint, subordinata sibi invicem esse non poterunt, adeoque ne ordinata quidem. Itaque Arithmeticum in Geometria, Geometricum in Arithmetica veluti heterogenium & alienum methodus excludit. Pro naturæ autem suæ claritate axiomata quæque præponenda sunt, prout argumenta priora, notiora, illustriora complectuntur. Prima autem præcedant an orta à primis parum refert, cum utrorumque eadem affectio sit.

Atque ut spectatur in axiome veritas aut falsitas, in syllogismo consequentia & inconsequentia; sic in methodo consideratur, ut per se clarius præcedat, obscurius sequatur; omninoque ordo & confusio judicatur. Sic disponetur ex homogeneis axiomatis primo loco absoluta notione primum, secundo secundum, tertio tertium, & ita deinceps.

Prius autem sicut & posterius quinque modis dicimus: tempore, ut senem juvene; natura, ut causam effecto, genus specie; quicquid denique existendi consecutione est prius; i. e. quod alio posito, ponitur; & quo posito, aliud non ponitur, ut unitas binario: nonnunquam etiam ubi consecutio reciproca est, quod simul est tempore, natura tamen est prius, ut sol suo lumine. Bifariam etiam dicitur prius natura; generante scilicet, ut partes toto, simplex composito, media fine; vel intendente, ut totum partibus, compositum simplici, finis mediis. Prius dispositione sive loco dicitur, quod initio est proprius; ut in dicendo, narratio confirmatione. Prius dignitate; ut magistratus cive, aurum argento, virtus auro. Prius denique cognitione, quod cognitu facilius est: idque vel in se, vel nobis: in se quod naturâ est prius; nobis, quod posterius est, & sensibus objectum: illa perfectior est cognitio, hæc imperfectior.

Ideoque methodus ab universalibus, ut quæ causas contineant, ad singularia perpetuo progreditur. Adeoque ab antecedentibus omnino & absolutè notioribus ad consequentia ignota declarandum.

Unde intelligitur agi hîc de methodo tradendi sive docendi, quæ analytica rectè dicitur, non inveniendi. Methodus n. inveniendi quæ à Platone dicitur *synthetica*, procedit à singularibus quæ tempore sunt priora, sensibusque se prius offerunt; quorum inductione generales notiones colliguntur: methodus autem docendi sive inventa & judicata disponendi, de qua hic agitur. Contraria via, ut etiam docet *Arist.* 1. *Metaph.* c. 1. & 2. procedit ab universalibus, quæ natura sunt priora & notiora; non quo prius aut facilius cognoscantur, sed quòd posteaquam sunt cognita, præcedunt notionis natura & claritate quânto sunt à sensibus remotiora. Sic generales rerum species (ut Optici etiam docent) citius in sensus incurrunt: ut advenientem aliquem, judico prius animal esse quàm hominem, & hominem quàm *Socratem*. Atque hanc solam methodum *Aristot.* passim docuit.

Sed methodi unitatem exempli doctrinarum & artium præcipuè demonstrant, præcipueque vendicant.

Quibus quamvis omnes regulae generales sint & universales, tamen earum gradus distinguuntur: quântoque unaquæque generalior erit, tanto magis præcedet.

Generalissima loco & ordine prima erit, quia lumine & notitia prima est.

Subalterna consequentur, quia claritate sunt proxima: utquæ ex his natura notiores præponentur, minus nota substituentur.

Tandemque specialissima constituentur.

Definitio itaque generalissima prima erit ; causas n. continet Definitioni consecutaria subjungentur, sive proprietatum si quæ sunt & ex definitione per se non patent, explicationes Distributio sequetur.

Quæ si multiplex fuerit, præcedet in partes integras partitio, sequetur divisio in species. Partesque ipsæ & species eodem ordine sunt rursus tractanda ac definienda, quo distributa fuerint.

Et transitionum vinculis si longior inter eas intersit explicatio, colliganda sunt : id n. auditorem reficit ac recreat.

Transitio autem vel perfecta est vel imperfecta. Perfecta, quæ breviter & quid dictum sit & quid sequatur, ostendit : qualis illa hujus libri secundi initio adhuc prima *Artis Logica pars fuit*, &c. Imperfecta est quæ alterutrum duntaxat ostendit vel quid dictum sit, vel quid sequatur : qualis illa l. 1. c. 18. *argumenta simplicia ita fuerunt*, &c.

Exemplo sit Grammatica. Hujus definitio, ut quæ generalissima sit, ex lege methodi primo loco statuatur ; ars scilicet bene loquendi : secundo loco erit Grammaticæ partitio, in etymologiam & syntaxin ; tum etymologia, quæ de vocibus agit, definiatur ; dein vocis partes in literis & syllabis, speciesque in vocibus numeri & sine numero subsequantur, exituumque transitiones suis locis collocentur : atque ita omnium etymologiæ partium definitiones, distributiones, colligationes, exempla denique specialissima in singulis disponentur : idemque in syntaxi fiet. Hanc viam omnes artes sibi proposuerunt.

Moderni quidem duplicem methodum instituunt, *syntheticam & analyticam* : illam scientiis theoreticis tradendis, Physicæ putà vel Mathematicæ magis accommodatam ; qua partes scientiæ ita disponentur, ut à subjecto contemplationis universali ad particularia, à simplicibus ad composita progressus fiat : sic Physica exorditur à corporis naturalis definitione ; ad ejus deinde causas vel partes effectionesque generales ad species denique progreditur. Methodum analyticam definiunt, qua ita disponentur partes scientiæ practicæ ut à notione finis fiat progressus ad notitiam principiorum vel mediorum, ad illum finem assequendum : sic in Ethicis à fine, scilicet beatitudine, ad media, nempe virtutes proceditur : Verùm cum hac utraque methodus una eademque via, à definitione scilicet generalissima, sive illa subjectum sive finem generalem contineat, ad minus generalia, à notioribus ad minus nota, à simplicibus ad composita æque utrobique dividendo progrediatur, non videtur ob diversam in definitione generali, illic subjecti, hîc finis mentionem, duplicem esse methodum constituendam ; sed unum potius, artium quidem tradendarum, eamque analyticam esse dicendam.

Atqui methodus non solum in materia artium & doctrinarum adhibetur, sed in omnibus rebus quas facile & perspicue docere volumus.

Idoque poeta, oratores, omnesque omnino scriptores, quoties docendum sibi auditorem proponunt, hanc viam sequi volunt, quamvis non usquequaque ingrediantur atque insistant.

Sic Virgilius, in Georgicis, distribuit propositam materiam in quatuor partes, ut antedictum est : primòque libro res communes persequitur, ut astrologiam, meteorologiam, deque segetibus & earum culta differit, quæ pars operis prima erat, tùmque transitio adhibetur initio secundi libri.

Hactenus arborum cultus, &c.

Dein scribit generaliter de arboribus ; tum specialiter de vitibus. Sic toto opere, generalissimum, primo ; subalterna, medio ; specialissima, extremo loco ponere studuit.

Eandem Ovidius, in Fastis, dispositionis hujus gratiam sequitur. Proponit initio summam operis :

Tempora cum causis Latium digesta per annum, &c.

Mox imploratione facta, partitionem anni statuit. Tum communes differentias interpretatus diei fasti, nefasti, &c. tandem unumquemque mensem suo loco persequitur, & ordinis hujus à generalibus ad specialia studium suum præfatione indicat.

*Hæc mihi dicta semel, totis hærentia fastis,
Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.*

Oratores in præmio ; narratione, confirmatione, peroratione hunc ordinem affectant, eumque artis & natura & rei ordinem appellant, & interdum studiosius affectantur.

Ut in verrem, Cicero primùm proponendo tum partiendo. *Questor inquit Cr. Papyrio cos. fuisti abhinc annos quatuordecim, & ex illa die ad hanc diem que fecisti, in iudicium voco, &c.* Propositio hïc & definitio summæ rei est, tanquam in hoc iudicio generalissimo. Partitio sequitur: *hi sunt anni, &c. quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ.* Quas partes quatuor earumque partium particulas deinceps suo quamque ordine & loco tractat, & transitionibus copulat; tres primas tertio libro; & sic deinceps.

Hæc igitur in variis axiomatis homogeneis suo vel syllogismi iudicio notis methodus erit, quoties perspicue res docenda erit.

At cum delectatione motiue aliquo majore ab oratore quovis aut poeta, ut quibuscum vulgo potissimum res est, ducendus erit auditor, crypsis methodi ferè adhibebitur; homogenea quadam rejicientur, ut de nitionum, partitionum, transitionumque lumina. Quaedam assumuntur heterogenea, velut digressiones à re, & in re commemorations. Et præcipue rerum ordo invertetur.

Sed oratoribus & poetis sua methodi ratio relinquenda est; vel saltem iis, qui oratoriam & poeticam docent.

P R A X I S L O G I C Æ

Analytica ex Dounamo.

Ad Cap. tertium R A M I Æ Dialecticæ.

Exemplum primum est causa procreantis & conservantis ex Ovidii primo de Remed.

*Ergo ubi visus eris nostra medicabilis arte,
Fac monitis fugias otia prima meis.*

*Hæc, ut ames, faciunt: hæc qua fecere tuentur;
Hæc sunt jucundi causa, cibusque mali.*

*Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtaque jacent & sine luce faces.*

In singulis, quæ ad efficientis doctrinam illustrandam afferuntur, exemplis, tria consideranda sunt, efficiens, effectum, efficiendi modus. In hoc exemplo effectum est amor, efficiens est otium, quod amorem efficit duplici modo, tum procreando, tum conservando, ut in secundo disticho Poeta docet. Dispositio autem hujus exempli (ut pleniorum ejus analysin instituam) syllogistica est. Quæstio, quam Poeta concludendam proponit, hæc est; fugiendum esse otium ei, qui ab amore immunis esse velit: eaque duobus syllogismis concluditur: in priori argumentum tertium ducitur ab effectis quidem otii, amoris verò causa procreante & conservante, hoc modo: amoris procreans & conservans causa vitanda est ei, qui ab amore ipso liber esse velit; otium verò amoris procreans & conservans causa est. Otium igitur fugiendum est ei, qui ab amore liber esse velit. Propositio deest. Assumptio in secundo disticho primò simpliciter proponitur, deinde altera ejus pars de conservante per similitudinem cibi illustratur. Conclusio præcedit in primo disticho. Secunda ratio est consecrarium ex assumptione prioris syllogismi deductum. Otium est causa procreans & conservans amoris; ergo sublato otio, amor tollitur. Cujus propositio & fundamentum est Logicum illud axioma; sublata causa, tollitur effectum, quæ propositio si addatur, plenus erit syllogismus.

Exemplum secundum ibid. ex *Æneid.* 4.

*Non tibi diva parens generis nec Dardanus auctor
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus. Hyrcanæque admôrunt ubera Tigres.*

* S f 2

Hic

Hic effectum est Æneas. Causæ efficientes, pater, mater, nutrix; modus autem efficiendi non unus: parentes enim liberos efficiunt procreando, nutrix verò conservando. Disponitur autem hoc exemplum axiomate discreto. Anchises & Venus non sunt Æneæ parentes, ut Didoni placet, sed horreas Caucasus & duræ cautes: Hyrcanæ autem tigres ut nutrices ubera admoverunt.

Exemplum tertium est solitariae causæ *cap. 4. ex Æneid. 9.*

*Me, me: adsum, qui feci, in me convertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iste nec ausus,
Nec potuit. —*

In hoc exemplo effectum est cædes Rutulorum. Efficiens hujus cædis Nysus. Quod autem ad modum attinet efficiendi, effecit, ut ipse de se ait, solus. Dispositio autem hujus exempli syllogistica est. Qui solus auctor est cædis, is solus est occidendus. Ego verò, inquit, solus auctor cædis sum; ergo, &c. Propositio deest: assumptio continetur versu 2. Mea fraus, *i. e.* culpa omnis, quam probat remotione sociæ causæ, nihil iste nec ausus est, &c. Conclusio versu 1. Me, me scilicet occidite, in me convertite ferrum, &c.

Ejusdem causæ exemplum aliud, in oratione Ciceronis pro Marcello. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus & communicare cum multis, ne propria sint imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, sociorum auxilia, classes, commeatus multum juvant: maximam verò partem, quasi suo jure, fortuna sibi vendicat, & quicquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò hujus gloria, Cæsar, quàm es paulò ante adeptus, socium habes neminem: totum hoc quantumcunque est, quod certè maximum est, totum inquam, est tuum. Nihil tibi ex ista laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina fortuna in istius se societatem gloria non offert: tibi cedit, tuam esse totam ac propriam fatetur. Hoc exemplum continet plenam comparisonem à minore ad majus, ad amplificandam Cæsaris laudem clementiæ. In proto exemplum est causarum, quæ cum aliis efficiunt. Effectum est victoria; efficiens imperator, non quidem solus, sed cum aliis, quarum alia principalis est, & imperatori quasi sociæ fortuna: aliæ adjuvantes & ministræ, cujusmodi quinque recensentur, militum fortitudo, locorum opportunitas, sociorum auxilia, classes, commeatus. In apodosi exemplum habemus solitariae causæ: effectum est clementia in Marcellum, præstita, Cujus causa & quidem sola est ipse Cæsar; eaque illustratur remotione causarum adjuvantium. Scopus Ciceronis est, ut ostendat Cæsarem plus laudis ob clementiam mereri, quàm propter res gestas: idque ostendit ex collatis inter se efficiendi modis, quod nimirum rerum gestarum Cæsar non solus auctor fuerit, clementiæ verò præstitæ solus. Jam verò efficiens plus laudis vel vituperationis meretur, quæ sola quid facit; quæ verò cum aliis, minus. Sic igitur hæc ratio potest concludi. Cujus Cæsar solus auctor est, id plus meretur laudis, quam cuius solus non est auctor. Rerum in bello gestarum solus auctor non est; clementiæ verò in Marcellum præstitæ solus; proinde clementia Cæsaris plus meretur laudis, quàm res in bello gestæ. Hujus syllogismi assumptio tantum in hoc exemplo proponitur; ejusque prior pars enumeratione causarum adjuvantium, posterior remotione earundem illustratur.

Ibidem exemplum causæ instrumentalis primo de Nat. deor. Quibus oculis animi intueri potuit vester Plato fabricam illam tanti operis, qua construi à Deo atque edificari nondum facit? Quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machine? qui ministri tanti operis fuerunt? Syllogismus sic sese habet. Qui instrumenta non habuit, is mundum non creavit: Deus instrumenta non habuit; ergo, &c. Hujus syllogismi propositio falsissima deest; conclusio præcedit; assumptio sequitur: eaque per inductionem quandam specierum illustratur. Utraque autem tum assumptio tum conclusio per interrogationem ἐμφατικώτερον negatur.

P E T R I R A M I

V I T A

E X

Joanne Thoma Freigio,

Recisis digressionibus, descripta.

P*etrus Ramus* natus est anno millesimo quingentesimo decimo quinto. Ejus avus, ut ipse in præfatione suæ Regiæ Professionis memorat, in *Eburonum* gente, familia imprimis illustri fuit: sed patria à *Carolo, Burgundionum* duce, capta & incensa, in *Veromanduorum* agrum profugus, ac spoliatus, carbonariam facere coactus est: hinc *Ramo carbonarius pater* probri loco objectus: sed pater Agricola fuit. Puer vix è cunis egressus, ut ipse in *Scheckiano* epilogo de se narrat, duplici peste laboravit. Juvenis invita modisque omnibus repugnante fortuna, *Lutetiam* ad capeffendas artes ingenuas venit. Erat statura corporis grandi ac generosa, vultu mitissimo, moribus integerrimis, valerudine firma ac robusta, quam perpetua abstinentia continentiaque & continuo labore etiam firmiorem reddidit. *Lutetia* Magisterii titulum susceperat, problema hoc sumpsit; *quæcumque ab Aristotele dicta essent, commentitia esse*. Attoniti novitate atque insolentia problematis examinatores ac magistri, per diem integrum, sed irritò conatu, Magistrandum, ut vocant, oppugnarunt. Ex hoc fortuito successu, ansam deinceps seriò & liberè in *Aristotelem* animadvertendi & inquirendi arripuit. Logicamque imprimis, utpote instrumentum reliquarum artium expolire instituit (ut ipse pluribus persequitur in epilogo l. 5. Scholarum Dialecticarum) sed annum agens ætatis primum & vigesimum hæc moliri incœperat. Septimo post, primam, ut putatur, *Dialecticam & Aristotelicas* Animadversiones ad *Academiã Parisiensem* edidit: sequente anno *Euclidem* Latinè, quam & præfatione commendavit. Ex eo tempore multos adversarios contra se irritavit, & præsertim duos homines, quos *Talæus* in *Academia* sua dum contentionem totam enarrat, non nominat tamen. Vix, inquit, *Aristotelica* Animadversiones lectæ erant, cum *P. Ramus* repente ad prætorii tribunalis capitalem contentionem per certos homines falso *Academiæ* nomine rapitur, novique criminis accusatur, quòd scilicet, *Aristotelem* oppugnando, artes enervaret: hac enim oratione *Aristotelea* actio instituta est. Hinc *Aristoteleorum* clamoribus agitatus, ad summum *Parisiensis* curiæ concilium traducitur. Id cum ex adversariorum sententia non procederet, novis artibus à senatu *Parisiensi* ad regiam cognitionem res defertur: constituuntur judices quinque bini ab utraque parte, quintus à rege nominatur; causam de singulis animadversionum capitibus dicere jubetur *Ramus*: qui tametsi de quinque iudicibus tres infensissimos habebat, tamen ut mandato regio obtemperaret, ad diem constitutam adfuit; scriba unus aderat, qui rationes *Rami* & iudicum sententias exciperet. Biduo magna contentione de *Dialecticæ* artis definitione & partitione, quæ in *Logici Organi* libris nullæ essent, concertatum est. Tres *Aristotelei* iudices primo die, contra omnes bene descriptæ artis leges, judicant ad *Dialecticæ* artis perfectionem definitione nihil opus esse. Qui duo iudices à *Ramo* lecti erant, contra censuerunt. Postridie tres iudices *Aristotelei* vehementer conturbati, de Partitione assentiuntur, causamque in aliam diem rejiciunt. Verùm ne non damnaretur *Ramus*, novum consilium inicit, ut ab initio tota disputatio retextatur, judicata pridie, pro nihilo habeatur. Ab ista

judicium inconstantia provocat *Ramus*; sed frustra; judicium n. sine provocatione tribus illis iudicibus datur; condemnantur triumvirali illa sententia non solum Animadversiones *Aristotelicae*, sed Institutiones etiam *Dialecticae*: auctori interdicitur, ne in posterum vel docendo vel scribendo, ullam Philosophiae partem attingeret: ludi etiam magno apparatu celebrantur, in quibus *Ramus* & *Ramea* *Dialectica* ludibrio habetur. Ab his difficultatibus unus omnium *Carolus Lotharingus Ramum* liberavit: *Henrico* enim regi persuaserat, Philosophiam semper liberam esse oportere. Hinc *Ramus* pristinae docendi ac scribendi libertati restitutus, per annos quatuor summa in pace studiis operam dedit. Anno aetatis trigesimo primo Orationem de studiis Philosophiae & Eloquentiae conjungendis habuit: cum *Talao* fratre (sic eum perpetuo vocat) professionis partes ita divisit, ut *Talao* matutinis horis philosophiam, ipse pomeridianis Eloquentiam doceret: in poetis, oratoribus, philosophis omnique generis auctoribus explicandis, usum dialecticae demonstravit: id *Ramo* postea crimini datum est, quod in philosophico studio non Philosophos, sed, contra leges Academiae, pro philosophis Poetas explicaret: purgat se *Ramus*; petitque ut gymnasium suum *Praeaeum* per probos & doctos homines invisatur. Sed iudex quidam, nobilis adolescens, datus, discipulos *Rami* indicta causa, condemnat; publicis & scholis & sigillis & tabulis prohibet; omnibus denique Academiae muneribus & praemiis excludit. Ab hac sententia tam nova discipuli *Rami* ad *Julianense* philosophorum comitium provocant, & absolvuntur, modo praecipitor eorum iurejurando confirmet, libros, Academiae legibus definitos, a se esse praelectos. Confirmat *Ramus*: paulo tamen post ab eodem iudice adolescente, non discipuli, ut antea, sed magistri eorum oppugnantur: *Ramo* injungitur, ut in publicis scholis disciplinam suam ipse detestaretur & ejuraret. Is ad superiores Academiae ordines secundo provocat: sed cum vitandi tumultus causa, scripto se absens, defenderet, adolescens ille iudex, etsi duabus appellationibus rejectus, tertio iudicat ac damnat. Quarto provocat *Ramus*: cum provocationis diem accusator antevertisset, coactus est *Ramus* subito in senatum venire: hic iterum *Carolus Lotharingus* unico praesidio fuit: accusationem cujusdam audiit gravissimam *Ramum* Academicum nominantis, qui de humanis divinisque legibus dubitaret, qui lubricos *D. Augustini* locos ad effrenatam atque impiam libertatem suis auditoribus proponeret, & quo facilius incautis animis abuteretur, omnes Logicas disputationes tolleretur. Contra has calumnias facile se defendit *Ramus*. Decretum est itaque in senatu, uti *Ramus* discipulique ejus in pristinum atque integrum statum restituerentur. Ipse anno aetatis trigesimo sexto cum *Blessis Carolus Lotharingus* ad *Henricum* regem de disciplina *Ramea* retulisset, in numerum atque ordinem Regiorum Professorum per literas regias honorifice ad se scriptas, est cooptatus. Gratias itaque & regi *Henrico* & *Carolo Lotharingo* publice egit; sibi que persuasit, se a rege in praestantissima reip. parte esse collocatum; sibi que adeo dies ac noctes esse summo studio entendum, ne tanto muneri ac professioni eloquentiae simul & philosophiae deesset: unde animos adolescentium tanta audiendi & proficiendi cupiditate inflammavit, ut schola regia, licet ad audiendum amplissima, plerumque tamen auditorum concursum frequentiamque capere minime potuerit. Adversariorum petulantiam summa constantia tulit atque pervicit; symbolumque ejus hoc fuit, *Labor omnia vincit*. Anno 1552. cum in *Cameracensi* schola frequentissimis auditoribus *Dialecticam* suam auspicaretur, inter strepitus, clamores, sibilos nihil commotus, per intervalla clamorum, incredibili constantia perexit & peroravit: qua ejus virtute consternati inimici, in posterum minus ei molestiae exhibuerunt. In *Heidelbergensi* etiam Academia, principis autoritate ad profitendum adductus, consimiles amulorum clamores invicto animo pertulit. Adversus doctos aliquot homines *Goveanum*, *Gallandium*, *Perionium*, *Turnebum*, *Melanethonum*, pari silentio est usus. Viginti annis abstemius fuit, donec sanitatis causa medici vino uti suaserunt: vini enim fastidium ceperat ex quo infans in cellam vinariam clam parentibus irrepens, se tam immodice ingurgiravit, ut mortuo similis humi reperiretur. Pro lectulo stramentis ad senectutem usque usus est. Coelebs tota vita permansit. *Praei* gymnasii labore (qui ipsi sine ullo publico stipendio erat mandatus) contentus fuit. A discipulis suis oblata munera, quamvis debita, tamen non accepit. Anno 1556. *Cicronianum* edidit de Op-
tima

tima juventutis instituendæ ratione. Pronuntiationem Latinæ linguæ in Academia *Parisiensi* tunc temporis inquinatissimam, corrigendi author cumprimis fuit, reclamantibus licet *Sorbonistis*, pravarum omnium consuetudinum propugnatoribus tam obstinatis, ut sacerdotem quendam novatæ pronuntiationis coram senatu *Parisiensi* insimulatum, quasi ob hæresin, ut aiebant, Grammaticam, amplissimis proventibus ecclesiasticis privandum contenderent: & lite quidem superiores videbantur discessuri, nisi *P. Ramus* cæterique professores regii ad curiam convolantes, iudicii tam alieni insolentiam dissuasissent. Verùm illius temporis tam crassa ignorantia fuit, ut libris editis proditum sit, in ea Academia doctores extitisse, qui mordicus defenderent, *ego amat* tam commodam syntaxin esse, quàm *ego amo*; ad eamque pertinaciam comprimendam, auctoritate publica opus fuisse. In Mathematicis quid effecerit *Ramus*, Scholæ Mathematicæ aliæque ejus opera testantur. Ea meditantem, belli civilis calamitas interpellavit; acceptis igitur à rege literis, ad regiam *Fontisbelæquei* bibliothecam profectus, Mathematicas prælectiones ab initio plenius & uberius tractavit. Tum id *Italianam* cogitabat, quo ipsum *Bononia* honorificè invitarat; vel saltem in *Germaniam*: sed vis omnibus terror mortis intentatus, rumor etiam *Prælei* sui indignis modis direpti ac bibliothecæ spoliatae, ad regiam *Vincennarum* proprius urbem revocarunt. Sed & alia vis etiam gravius urgebat, ut è *Vincennis* per invia itinera profugiendum esset, & subinde variis in locis delitescendum: in fuga tamen & latebris orium hospitiæque sui cupidissimos reperit; in eoque otio Scholas Physicas conscripsit, vel potius inchoavit. Erumpente rursus bello civili, in optimatum castra profugit: eo tumultu post sex menses sedato, reversus, nihil in bibliotheca præter inania reperit scrinia; mathematicas tantùm commentationes *Resnerus* (qui *Parisiis* permansit) direptoribus commodùm eripuit. Impendente jam tertium civili bello, impetravit à rege *Carolo* ad invisendas exterarum Academiarum annuam dimissionem, quasi legationem liberam. In extremis regni finibus, vix militum quorundam manus, nisi prolato in medium diplomate regio, effugisset. Ter dimissus, ter repetitus, tandem velocitate summa eo pervenit, ubi ficariis licentia nequaquam pareat. Adventus ejus in *Germaniam* bonorum ac doctorum omnium singulari humanitate & gratulatione exceptus est. *Argentorati* *Joannes Sturmius*, ejus Academiæ author simul & rector, peramanter eum accepit deinde Academia tota adjunctis etiam quibusdam ad ampliorem gratulationem comitibus & baronibus, liberalissimè tractavit: quo die, denique, nobilissimæ nuptiæ in eo loco celebrabantur, in prytaneum summus urbis Magistratus, publicæ gratulationis gratia cum *Sturmio* eum adduxit. *Bernam* præteriens, tantùm vidit, nec tamen sine Consulibus *Stegeri* honorifica liberalitate, atque *Halleri*, *Aretii*, aliorumque doctissimorum hominum amica gratulatione discessit. *Tiguri*, *Henricus Bullingerus* simulatque in urbem ingressus est *Ramus*, gratulator primus affuit, coenamque ei apparavit, eruditissimis convivarum, *Josia Simleri*, *Rodolphi Gualteri*, *Lodovici Lavalteri* sermonibus longè gratissimam. Postridie cum ab eodem *Bullingero* in aulam publicam deduceretur, miratus quid sibi vellet in eum locum frequentissimus civium cujusque ordinis conventus, quæsit ex eo, ecquæ illic etiam, ut *Argentina*, nobiles nuptiæ celebrarentur. Cui *Bullingerus*, Tibi, inquit, nostra civitas nuptias istas celebrat. Præbuit ei *Heidelbergæ* amicum *Ursinum*, *Olevitanum*, hospitem etiam *Immanuelem Tremellium*, fautorem denique ipsum *Electorem Palatinum*, qui discedentem *Ramum*, aurea imagine sua donavit. Inde *Francofurtum* pergens, à primariis aliquot civibus honorificè est acceptus: deinde *Noribergam* ad præstantissimos opifices & mechanicos aliisque viros doctos & præsertim *Joachimum Camerarium*, profectus est: hinc jurisconsultorum collegio mandatum à senatu est, ut *P. Ramo* convivium publico urbis nomine instruerent. Inde *Augustam* perexit ubi urbis consul primarius eum liberalissimè tractavit, adhibitis in convivium eruditis variæ doctrinæ convivis, sed imprimis *Hieronimo Wolfio*, & *Tichone Bracheo*, cum quo post prandium in suburbanum consulis deductus, varios sermones de studiis mathematicis habuit. Rumore tandem restitutæ pacis revocatus, *Lausannam* contendit: hinc a viris doctis exoratus, Logicam ἀνερώσων dies aliquot maximo concursu exhibuit. *Geneva* cum doctissimis hominibus tum de cæteris liberalibus studiis, tum de Logicis collocutio illi assidua fuit, maximè cum *Francisco de Cretensi* & *Andrea Melvino Scoto*. Cum aliis multis eruditissimis viris, in *Italia* *Commandino* & *Papio*,

pio, in *Anglia Dio & Acontio*, in *Germania Chytreo*, aliisque permultis amicitiam per literas jaxantè coluerat. Nobiles & inclytæ civitates eum magnis & honorificis muneribus, & sexcentorum coronatorum oblato stipendio appetiverunt. *Joannes* electus rex *Pannoni* amplissimo stipendio *Alba Julia* regendam Academiam illi obtulit. *Cracoviam* liberalissimè, immo in *Italiam* mille ducatorum stipendio *Bononiam* invitatus, patriam tamen deserere noluit: itaque *Carolus ix.* petitem undique calumniis domi, invidiorumque morsibus, non solum præsentiope sublevavit, sed honore auxit & amplificavit, eique vacationem à laboribus concessit. Tandem, anno 1572. in illa *Parisiensi Christianorum* ac civium iternecone, indignissime periit. Necis causam sunt qui in æmulos ejus conferant: plerique eandem quæ cæteris ea nocte trucidatis fuisse existimant. Legatum annum Mathematico Professore in *Parisiensi* Academia luculentum testamento reliquit.

Auctoris

Auctoris

EPISTOLARUM FAMILIARIUM LIBER UNUS:

Quibus accesserunt

Ejusdem, jam olim in Collegio Adolescentis,
Prolusiones quædam Oratoriæ.

Thomæ Junio Præceptori suo.

1. **Q**uanquam statueram apud me (Præceptor optime) Epistolium quoddam numeris metricis elucubratum ad te dare, non satis tamen habuisse me existimavi, nisi aliud insuper soluto stylo exarasssem; incredibilis enim illa & singularis animi mei gratitudo, quam tua ex debito vendicant in me merita, non constricto illo, & certis pedibus ac syllabis angustato dicendi genere exprimenda fuit, sed Oratione liberâ, immò potius, si fieri posset, Asiaticâ verborum exuberantiâ. Quamvis quidem satis exprimere quantum tibi debeam, opus sit meis viribus longè majus, etiamsi omnes quoscunque Aristoteles, quoscunque Parisiensis ille Dialecticus congescit argumentorum πῖπες exinanirem, etiamsi omnes elocutionis fonticulos exhaurirem. Querere tu vero (quòd merito potes) literas meas raras admodum & perbreves ad te delatas esse; ego vero non tam doleo me adeo jucundo, adeoque experendo defuisse officio, quam gaudeo & pene exulto eum me in amicitia tuâ tenere locum, qui possit crebras à me Epistolas efflagitare. Quod autem hoc plusquam triennio nunquam ad te scripserim, quælo ut ne in pejus trahas, sed pro mirifica ista tua facilitate & candore, in mitiorem partem interpretari digneris. Deum enim testor quam te instar Patris colam, quam singulari etiam observantiâ te semper profecutus sim, quamque veritus chartis meis tibi obstrepere. Curo nempe cum primis, cum Tabellas meas nihil aliud commendet, ut commendet raritas. Deinde, cum ex vehementissimo, quo tui afficior desiderio, adesse te semper cogitem, teque tanquam præsentem alloquar & intuear, dolorique meo (quod in amore fere fit) vanâ quâdam præsentia tuâ imaginatione adblandiar; vereor profecto, simulac literas ad te mittendas meditarer, ne in mentem mihi subito veniret, quam longinquo à me distes terrarum intervallo; atque ita recrudesceret dolor absentia tuâ jam prope consopitus, somniûmque dulce discuteret. Biblia Hebræa, pergratum sane munus tuum, jam pridem accepi. Hæc scripsi Londini inter urbana diverticula, non Libris, ut soleo, circumseptus: Si quid igitur in hac Epistola minus arriserit, tuamque frustrabitur expectationem, pensabitur aliâ magis elaboratâ, ubi primum ad Musarum spatia rediero.

Londino, Martii 26, 1625.

Alexandro Gillio.

2. **A**ccepi literas tuas, & quæ me mirifice oblectavêre, carminâ sane grandia, & Majestatem vere Poeticam, Virgilianumque ubique ingenium redolentia. Sciebam equidem quam tibi tuoque genio impossibile futurum esset, à rebus Poeticis avocare animum, & furores illos coelitus instinctos, faciumque & æthereum ignem intimo pectore eluere, cum tua (quod de seipso Claudi-

* T t nus)

nus)——*Totum spirent Præcordia Phœbum.* Itaque si tua tibi ipse promissa fellereis, laudo hîc tuam (quod ais) inconstantiam, laudo, siqua est, improbitatem; me autem tam præclari Poematis arbitrum à te factum esse, non minus glorior, & honori mihi duco, quam si certantes ipsi Dii Musici ad meum venissent iudicium; quod Tmolus Lydii montis Deo populari olim contigisse fabulantur. Nescio sane an Henrico Nassovio plus gratuler de urbe capta, an de tuis Carminibus: nihil enim existimo victoriam hanc peperisse Poematio hoc tuo illustrius, aut celebrius. Te vero, cum prosperos sociorum successus tam sonorâ triumphalique tubâ canere audiamus, quantum vatem sperabimus, si forte res nostræ demum feliciores tuas Musas polcant Gratulatrices. Vale vir erudite, summasque à me tibi gratias Carminum tuorum nomine haberi scias.

Londino. Maii 20, 1628.

Eidem.

3. **P**Riori illâ Epistola meâ non tam rescripsi tibi, quam rescribendi vices deprecatus sum, alteram itaque brevi secuturam tacite promisi, in qua tibi me amicissime provocanti latius aliquanto responderem; verum ut id non essem pollicitus, hanc utcunque summo jure deberi tibi fatendum est, quandoquidem singulas ego literas tuas non nisi meis binis pensari posse existimem, aut si exactius agatur, ne centenis quidem meis. Negotium illud de quo scripsi subobscurus, ecce Tabellis hîc involutum, in quo ego, cum tua ad me pervenit Epistola, distractus temporis angustia, magno tum primum opere desudabam: quidam enim Ædium nostrarum Socius, qui Comitibus his Academicis in Disputatione Philosophicâ responsurus erat, Carmina super quæstionibus pro more annuo componenda, prætervectus ipse jamdiu leviculas illiusmodi nugas, & rebus seriis intentior forte meâ Puerilitati commisit. Hæc quidem Typis donata ad te missi, utpote quem norim rerum Poeticarum iudicem acerrimum, & mearum candidissimum. Quod si tua mihi vicissim communicare dignaberis, certè non erit qui magis iis delectetur, erit, fateor, qui rectius pro eorum dignitate iudicet. Equidem quoties recolo apud me tua mecum assidua pene colloquia (quæ vel ipsis Athenis, ipsâ in Academiâ, quæro, desideroque) cogito statim nec sine dolore, quanto fructu me mea fraudant absentia, qui nunquam à te discessi sine manifesta Literarum accessione, & ἑπιδοσει, planè quasi ad Emporium quoddam Eruditionis profectus. Sane apud nos, quod sciam vix unus atque alter est, qui non Philologiæ, pariter & Philosophiæ, prope rudis & profanus, ad Theologiam devolet implumis; eam quoque leviter admodum attingere contentus, quantum forte sufficiat conciuncularum quoquo modo conglutinandarum, & tanquam tritis aliunde pannis consuendarum: adeo ut verendum sit ne sensim ingruat in Clerum nostrum sacerdotalis illa superioris sæculi Ignorantia. Atque ego profecto cum nullos sacrorum studiosorum consortes hic reperiam, Londinum rectè respicerem, nisi per iustitiam hoc æstivum in otium alte Literarium recessere cogitarem, & quasi Claustris Musarum delitescere. Quod cum jam tu indies facias, nefas esse propemodum existimo diutius in præsentia tibi interstrepere. Vale.

Cantabrigia, Julii 2, 1628.

Thomæ Junio.

4. **I**nspectis Literis tuis (Præceptor optime) unicum hoc mihi supervacaneum occurrebat, quòd tardæ scriptionis excusationem attuleris; tamen enim Literis tuis nihil mihi queat optabilius accidere, qui possim tamen, aut debeam sperare, otii tibi tantum à rebus seriis, & sanctioribus esse, ut mihi semper respondere vacet; præsertim cum illud humanitatis omnino sit, officii minime. Te vero oblitum esse mei ut suspicer, tam multa tua de me recens merita nequaquam sinunt. Neque enim video quorsum tantis onustum beneficiis ad oblivionem dimitteres. Rus tuum accersitus, simul ac ver adoleverit, libenter adveniam,

veniam, ad capeffendas anni, tuique non minus colloquii, delicias; & ab urbano strepitu subducam me paulisper, Stoam tuam Icenorum, tanquam ad celeberrimam illam Zenonis porticum, aut Ciceronis Tusculanum, ubi tu in re modica regio sane animo veluti Serranus aliquis aut Curius in agello tuo placide regnas, deque ipsis divitiis, ambitione, pompâ, luxuriâ, & quicquid vulgus hominum miratur & stupet, quasi triumphum agis fortunæ contemptor. Cæterum qui tarditatis culpam deprecatus es, hanc mihi vicissim, ut spero, præcipitantiâ indulgebis; cum enim Epistolam hanc in extremum distuliffem, malui pauca, eaque rudiufcule fcribere, quam nihil. Vale Vir Obfervande.

Cantabrigia, Julij 21. 1628.

Alexandro Gillio.

5. **S**I mihi Aurum, aut cælata pretiofe vafa, aut quicquid iftiusmodi mirantur Mortales, dono dediffes, puderet certe non viciffim, quantum ex meis facultatibus fuppeteret, te aliquando remuneraffe. Cum vero tam lepidum nobis, & venuftum Hendecafylabon nudiuftertius donaveris, quanto charius quidem Auro illud eft merito, tanto nos reddidiffi magis folicitos, quâ re conquiffâ tam jucundi beneficii gratiam rependeremus; erant quidem ad manum noftra hoc in genere nonnulla, fed quæ tuis in certamen muneris æquale nullo modo mittenda cenferem. Mitto itaque quod non plane meum eft, fed & vatis etiam illius vere divini, cujus hanc Oden alterâ ætatis feptimanâ, nullo certe animi propofiro, fed fubito nefcio quo impetu ante lucis exortum, ad Græci carminis Heroici legem in lectulo fere concinnabam: ut hoc fcilicet innixus adjutore qui te non minus argumento fuperat, quam tu me artificio vincis, haberem aliquid, quod ad æquilibrium compensationis accedere videatur; fi quid occurrit, quod tuæ de noftris, ut foles, opinioni minus fatisfecerit, fcias, ex quo ludum veftrem reliquerim hoc me unicum atque primum græce composuiffe, in Latinis, ut nofti, Anglicifque libentius verfatum. Quandoquidem qui Græcis componendis hoc fæculo ftudium atque operam impendit, periculum eft, ne plerumque furdo canat. Vale, meque Die Lunæ Londini (fi Deus voluerit) inter Bibliopolas expecta. Interim fi quid apud illum Doctorem, annum Collegii Præfidem, quâ vales amicitia, noftrum poteris negotium promovere; cura quæfo, ut meâ causâ quam cito adeas; iterum Vale.

E noftro Suburbano, Decemb. 4. 1634.

Carolo Diodato.

6. **J**AM iftuc demum plane video te agere, ut obftinâto fententio nos aliquando pervincas; quod fi ita eft, euge habe tibi iftam gloriolam, en fcribimus priores: quanquam certe fi unquam hæc res in contentionem veniret, cur neuter alteri *ἕτω δια χρόνον* fcripferit, cave putes quin fim ego multis partibus excufator futurus: *διλον ὅτι ἄς βραχδὺς ἢ ὀκνηρός πῖ ἄν φύσει πρὸς τὸ γράφειν*, ut probe nôfti, cum tu contra five naturâ, five confuetudine, ad hujusmodi Literarias *προσφωνήσεις* haud ægre perduci foleas. Simul & illud pro me facit, quod tuam ftudenti rationem ita inftitutam cognovi, ut crebro interfpices, ad amicos vifas, multâ fcribas, nonnunquam iter facias; meum fic eft ingenium, nulla ut mora, nulla quies, nulla ferme ullius rei cura, aut cogitatio diftineat, quoad pervadam quo feror, & grandem aliquam ftudiorum meorum quafi periodum conficiam. Atque hinc omnino, nec aliunde, fodes, eft factum, uti ad officia quidem ultro deferenda fpiffius accedam, ad refpondendum tamen, O nofter Theodote non fum adeo ceffator; neque enim commiffi ut tuam Epistolam unquam ullam debitâ vice noftra alia ne clauferit. Quid! quod tu, ut audio, Literas ad Bibliopolam, ad Fratrem etiam fapiufcule; quorum utervis propter vicinitatem fatis commode præftiffet, mihi, fi quæ effent, reddendas. Illud vero queror, te, cum effes pollicitus ad nos fore ut diverteres cum ex urbe difcederes, promiffis non fteriffes: quæ promiffa abs te præterita fi vel femel cogitaffes, non defuiffet prope neceffarium fcribendi

argumentum. Atque hæc habui quæ in te merito, ut mihi videor, declamitarem. Tu quæ ad hæc contra parabis ipse videris. Verum interim quid est quæso? rectene vales? equinam iis in locis erudituli sunt quibuscum libenter esse, & garrere possis, ut nos consuevimus? quando redis? quamdiu tibi in animo est apud istos *ἑπιεικῶς* commorari? tu velim ad hæc mihi singula respondeas: sed enim ne nescias non nunc demum res tuæ cordi mihi sunt, nam sic habeto me ineunte autumno ex itinere ad fratrem tuum eo consilio deflexisse, ut quid ageres, scirem. Nuper etiam cum mihi temere Londini perlatum esset à nescio quo te in urbe esse, confestim & quasi *αὐτοβοῦν* proripui me ad cellam tuam, at illud *οὐκ ἔστιν ὄναρ*, nusquam enim compares. Quare quod sine tuo incommodo fiat, advola ocyus & aliquo in loco te siste, qui locus mitiorem spem præbeat, posse quoquo modo fieri ut aliquoties inter nos saltem visamus, quod utinam nobis non aliter esses vicinus, rusticanus atque es urbicus, *ἀλλὰ τὸ πρῶτον θεῶν φίλον*. Plura vellem & de nobis, & de studiis nostris, sed mallem coram; & jam cras sumus rus illud nostrum redituri, urgetque iter, ut vix hæc propere in chartam coniecerim. Vale.

Londino, Septemb. 2. 1637.

Eidem.

7. **Q**UOD cæteri in Literis suis plerunque faciunt amici, ut unicam tantum salutem dicere sat habeant, tu illud jam video quid sit quod toties imperitias; ad ea enim quæ tute prius, & alii adhuc sola afferre possunt vota, jam nunc artem insuper tuam, vimque omnem medicam quasi cumulum accedere vis me scilicet intelligere. Jubes enim salvere sexcenties, quantum volo, quantum possum, vel etiam amplius. Næ ipsum te nuper Salutis condum promum esse factum oportet, ita totum salubritatis penum dilapidas, aut ipsa proculdubio fanitas jam tua Paralita esse debet, sic pro Rege te geris atque imperis ut dicto sit audiens; itaque gratulor tibi, & duplici proinde nomine gratias tibi agam necesse est, cum amicitia tum artis eximia. Literas quidem tuas, quoniam ita convenerat, diu expectabam; verum acceptis neque dum ullis, si quid mihi credis, non idcirco veterem meam erga te benevolentiam tantillum refrigerare sum passus; immo vero quâ tarditatis excusatione usus Literarum initio es ipsam illam te allaturum esse jam animo præferam, idque recte, nostræque necessitudini convenienter. Non enim in Epistolarum ac Salutationum momentis veram verti amicitiam volo, quæ omnia ficta esse possunt; sed altis animi radicibus niti utrinque & sustinere se; coeptamque sinceris, & sanctis rationibus, etiamsi mutua cessarent officia, per omnem tamen vitam suspitione & culpa vacare: ad quam fovendam non tam scriptio sit opus, quam vivâ invicem virtutum recordatione. Nec continuò, ut tu non scripseris, non erit quo illud suppleri officium possit, scribit vicem tuam apud me tua probitas verasque literas intimis sensibus meis exarat, scribit morum simplicitas, & recti amor; scribit ingenium etiam tuum, haudquaquam quotidianum, & majorem in modum te mihi commendat. Quare noli mihi, arcem illam Medicinæ tyrannicam nactus, terrores istos ostentare, ac si salutes tuas sexcentas velles, subductâ minutim ratiunculâ, ad unum omnes à me reposcere, si forte egc, quod ne siverit unquam Deus, amicitia defertor fierem; atque amove terribile illud *ἑπιεικισμα* quod cervicibus nostris videris imposuisse, ut sine tua bona venia ne liceat ægrotare. Ego enim ne nimis minitè, tui similes impossibile est quin amem, nam de cætero quidem quid de me statuerit Deus nescio, illud certe; *δεινὸν μοι ἔραττε, ἑπὲρ τὸ ἄλλα, τὸ καλὸς ἐνέσαξε*. Nec tanto Ceres labore, ut in fabulis est, Liberam fertur quæsisisse filiam, quanto ego hanc *τὸ καλὸς ἰδεῖν*, veluti pulcherrimam quandam imaginem, per omnes rerum formas & facies: (*πιμαὶ γὰρ μορφὰι τῆς Δαιμονίων*) dies noctesque indagare soleo, & quasi certis quibusdam vestigiis ducentem sector. Unde fit, ut qui, speretis quæ vulgus pravâ rerum æstimatione opinatur, id sentire & loqui & esse audeat; quod summa per omnem ævum sapientia optimum esse docuit, illi me protinus, sicubi reperiam, necessitate quadam adjungam. Quod si ego five naturâ, five meo fato ita sum comparatus, ut nullâ contentione, & laboribus meis ad tale decus & fastigium laudis ipse valeam emergere; tamen quo minus qui eam gloriam affecti sunt, aut eo feliciter

feliciter aspirant, illos semper colam, & suspiciam, nec Dii puto, nec homines prohibuerint. Cæterum jam curiositati tuæ vis esse satisfactum scio. Multa solícite quæris, etiam quid cogitem. Audi, Theodote, verum in aurem ut ne rubeam, & finito paulisper apud te grandia loquar; quid cogitem quæris; ita me bonus Deus immortalitatem. Quid agam vero? *πτεροφυῶ*, & volare meditor: sed tenellis admodum adhuc pennis evehit se noster Pegasus, humile sapiamus. Dicam jam nunc serio quid cogitem, in hospitium Juridicorum aliquod immigrare, sicubi amœna & umbrosa ambulatio est, quod & inter aliquot sodales, commodior illic habitatio, si domi manere, & *ὄρμηκτηριον ἐν πρεπίερον* quocunque libitum erit excurrere; ubi nunc sum, ut nosti, obscure, & anguste sum; de studiis etiam nostris fies certior. Græcorum res continuatâ lectione deduximus usquequo illi Græci esse sunt desiti: Italicorum in obscura re diu versati sumus sub Longobardis, & Francis & Germanis, ad illud tempus quo illis ab Rodolpho Germaniæ Rege concessa libertas est; exinde quid quæque Civitas suo Marte gesserit, separatim legere præstabit. Tu vero quid? quousque rebus domesticis filiusfamilias imminebis urbanarum sodalitatibus oblitus? quod, nisi bellum hoc novercale, vel Dacico, vel Sarmatico infestius sit, debebis profecto maturare, ut ad nos saltem in hyberna concedas. Interim, quod sine tua molestia fiat, Justinianum mihi Venetorum Historicum rogo mittas; ego meâ fide aut in adventum tuum probe asservatum curabo; aut, si mavis, haud ita multo post ad te remissum. Vale.

Londino, Septemb. 23. 1637.

Benedicte Bonmatthæo Florentino.

8. **Q**UOD novas patriæ linguæ Institutiones adornas (Benedicte Bonmatthæe) jam operi fastigium impositurus, & commune tu quidem cum summis quibusdam ingeniis iter ad laudem ingrederis, & eam spem, quod video, eamque de te opinionem apud Cives tuos concitasti, ut qui ab aliis quæ tradita jam sunt, iis aut lucem, aut copiam, aut certe limam, atque ordinem tuo Marte facile sis allaturus. Quo nomine profecto populares tuos quam non vulgarem in modum tibi devinxeris, ingrati nempe sint ipsi, si non perspexerint. Nam qui in civitate mores hominum sapienter nôrit formare, domique & belli præclaris institutis regere, illum ego præ cæteris omni honore apprime dignum esse existimem. Proximum huic tamen, qui loquendi scribendique rationem & normam probo gentis sæculo receptam, præceptis regulisque sancire adnititur, & veluti quodam vallo circummunire; quod quidem ne quis transire audeat, tantum non Romulea lege sit cautum. Utriusque enim horum utilitatem conferre si libet justum utrique & sanctum Civium convictum alter ille solus efficere potest; hic vero solus liberalem, & splendidum, & luculentum, quod proxime in votis est. Ille in hostem fines invadentem, ardorem credo excelsum, & intrepida consilia suppeditat; Hic Barbariem animos hominum late incurfantem, foedam & intestinam ingeniorum perduellem, doctâ aurim censurâ, Authorumque bonorum expeditâ manu, explodendam sibi, & debellandam suscipit. Neque enim qui sermo, purusne an corruptus, uæve loquendi proprietates quotidiana populo sit, parvi interesse arbitrandum est, quæ res Athenis non semel saluti fuit: immo vero, quod Platonis sententia est, immutato vestiendi more habitusque graves in Republica motus, mutationesque portendi, equidem potius collabente in vitium atque errorem loquendi usu, occasum ejus urbis, remque humilem & obscuram subsequi crediderim: verba enim partim inscita & putida, partim mendosa, & perperam prolata; quid si ignavos & oscitantes, & ad servile quidvis jam olim paratos incolarum animos haud levi indicio declarant? Contra, nullum unquam audivimus imperium, nullam civitatem non mediocriter saltem floruisse, quamdiu Linguæ suæ gratia, suusque cultus constitit. Tu itaque, Benedicte, hanc operam Reipublicæ tuæ navare modo ut pergas, quam pulchram, quamque solidam à civibus tuis necessario gratiam initurus sis, vel hinc liquido specta. Quæ à me eo dicta sunt, non quod ego te quidquam horum ignorare censeam, sed quod mihi persuadeam, in hoc te magis multo intentum esse, quid tute patriæ tuæ possis perolvere, quam quid illa tibi jure optimo sit debitura. De exteris jam nunc dicam, quorum demerendi, si tibi id cordi est, persane ampla in præsens oblata est occasio; ut enim est apud eos ingenio quis forte floridior, aut moribus

moribus amœnis & elegantibus, Linguam Hetruscam in deliciis habet præcipuis, quin & in solida etiam parte eruditionis esse sibi ponendam ducit, præsertim si Græca aut Latina, vel nullo, vel modico tinctu imberit. Ego certe istis utriusque Linguis non extremis tantummodo labris madidus; sed si quis alius, quantum per annos licuit, poculis majoribus prolutus, possum tamen nonnunquam ad illum Dantem, & Petrarcham aliosque vestros complusculos, libenter & cupide commestatum ire: nec me tam ipsæ Athenæ Atticæ cum illo suo pellucido Ilisso, nec illa vetus Roma suâ Tiberis ripâ retinere valuerunt; quin sæpe Arnum vestrum, & Fæfulanos illos colles invitere amem. Jam vide, obsecro, numquid satis causæ fuerit, quæ me vobis ultimum ab Oceano hospitem per hosce aliquot dies dederit, vestraq; Nationis ita amantem; ut non ullius, opinor, magis. Quo magis merito potes meminisse, quid ego tanto opere abs te contendere soleam; uti jam inchoatis, majori etiam ex parte absolutis, velles, quantâ maxima facilitate res ipsa tulerit, in nostram exterorum gratiam, de recta linguæ pronuntiatione adhuc paululum quiddam adjicere. Cæteris enim sermonis vestri consultis in hanc usque diem id animi videtur fuisse, suis tantum ut satisfacerent, de nobis nihil solliciti. Quanquam ille meo quidem judicio, & famæ suæ, & Italici sermonis gloriæ, haud paulo certius consulissent, si præcepta ita tradidissent, ac si omnium mortalium referret ejus linguæ scientiam appetere: verum per illos non stetit quo minus nobis videremini vos Itali, intra Alpium duntaxat pomœria sapere voluisse. Hæc igitur laus prælibata nemini, tota erit tua, tibi intactam & integram hucusque se servat; nec illa minus, si in tanta Scriptorum turba commonstrare separatim non gravabere, quis post illos decantatos Florentinæ linguæ auctores poterit secundas haud injuriâ sibi afferere: quis Tragedia insignis, quis in Comoedia festivus & lepidus; quis scriptis Epistolis aut Dialogis, argutus aut gravis; quis in Historia nobilis: ita & studioso potiore quemque eligere volenti non erit difficile, & erit, quoties vagari latius libebit, ubi pedem intrepide possit figere. Quâ quidem in re, inter Antiquos Ciceronem & Fabium habebis, quos imiteris; vestrorum autem hominum haud scio an ullum. Atque hæc ego tametsi videor mihi abs te (nisi me animus fallit jam primo impetrasse, quoties in istius rei mentionem incidimus, quæ tua comitas est, & benignum ingenium; nolo tamen id tibi fraudi sit, quo minus exquisite, ut ita dicam atque elaborate exorandum te mihi esse putem. Nam quod tua virtus, tuusque candor, minimum rebus tuis pretium, minimamque æstimationem addicit; iis ego, justam volo, & exactam, cum rei dignitas, tum adeo mea observantia imponat; & certe hoc æquum est ubique, quanto quis petenti faciliorem se præbet, tanto minus concedentis honori cæsse oportebit. De cætero, si forte cur in hoc argumento, Latinâ potius quam vestrâ Linguâ utar, miraris; id factum eâ gratiâ est ut intelligas quam ego Linguam abs te mihi præceptis exornandam cupio, ejus me plane meam imperitiam, & inopiam Latine confiteri; & hâc ipsâ ratione plus me valiturum apud te speravi simul & illud, si canam; & venerandam è Latio matrem, in filiæ causâ suæ mecum adjutricem adduxissem, credidi fore ejus authoritati, & reverentiæ, augustæque per tot sæcula Majestati, nihil ut denegares. Vale.

Florentia, Septemb. 10. 1638.

Luca Holstenio Romæ in Vaticano.

9. **T**Ametsi multa in hoc meo Italiæ transcursu multorum in me humaniter & peramicè facta, & possum, & sæpe soleo recordari; tamen pro tam brevi notitia, haud scio an jure dicam ullius majora extitisse in me benevolentiae indicia quam ea quæ mihi abs te profecta sunt. Cum enim tui conveniendi causâ in Vaticanum ascenderem, ignotum profusus, nisi si quid forte ab Alexandro Cherubino dictum de me prius fuerat, summâ cum humanitate recepisti; mox in Musæum comiter admisso, & exquisitissimam Librorum supellectilem, & permultos insuper Manuscriptos Authores Græcos, tuis Lucubrationibus exornatos, adspicere licuit: quorum partim nostro sæculo nondum visi, quasi in procinctu, velut illæ apud Maronem,

— *penitus convallè virenti*
Inclusæ anima superumque ad limen itura.

expe-

expeditas modo Typographi manus, & *μακροπικρῶ* poscere videbantur; partim tuâ operâ etiamnum editi, passim ab eruditis avide accipiuntur; quorum & unius etiam duplici dono abs te auctus dimittor. Tum nec aliter crediderim, quam quæ tu de me verba feceris ad præstantissimum Cardin. Franc. Barberinum, iis factum esse, ut cum ille paucis post diebus *ἀκρόμα* illud Musicum magnificentiâ vere Romana publice exhiberet, ipse me tanta in turba quæsitum ad fores expectans, & pene manu prehensum persane honorifice intro admiserit. Quâ ego gratiâ cum illum postridie salutatum accessissem, tute idem rursus is eras, qui & aditum mihi fecisti, & colloquendi copiam; quæ quidem cum tanto viro, quo etiam in summo dignitatis fastigio nihil benignius, nihil humanius, pro loci & temporis ratione largiuscula profecto potius erat, quam nimis parca. Atque ego (Doctissime Holsteni) utrum ipse sim solus tam te amicum, & hospitem expertus, an omnes Anglos, id spectans scilicet quod triennium Oxoniæ Literis operam dederis, istiusmodi officiis etiam quoscumque profequi studium sit, certe nescio. Si hoc est, pulchre tu quidem Angliæ nostræ, ex parte etiam tuæ, *διδασκαλία* persolis; privatôque nostrum cujusque nomine, & patriæ publico, parem utroque; gratiam promereris. Sin est illud, eximum me tibi præ cæteris habitum, dignumque adeo visum quicum velis *ξενίαν ποιῆσαι*, & mihi gratulor de tuo iudicio, & tuum simul candorem præ meo merito pono. Jam illud vero quod mihi negotium dedisse videbare, de inspiciendo codice Mediceo, sedulo ad amicos retuli, qui quidem ejus rei efficiendâ ipem perexiguam in præsens ostendunt. In illa Bibliotheca, nisi impetrarâ prius venia, nihil posse exscribi, ne stylum quidem scriptorium admovisse tabulis permissum; esse tamen aiunt Romæ Joannem Baptistam Donium, is ad legendas publice Græcas Literas Florentiam vocatus indies expectatur, per eum ut consequi possis quæ velis facile esse; quanquam id sane mihi pergratum accidisset, si res tam præsertim optanda quæ sit, meâ potius opellâ saltem aliquando plus promovisset, cum sit indignum tam tibi honesta & præclara suscipienti, non omnes undecunque homines, & rationes, & res favere. De cætero, novo beneficio devinxis, si Eminentissimum Cardinalem quantâ potest observantiâ meo nomine salutes, cujus magnæ virtutes, rectique studium, ad provehendas item omnes Artes Liberales egregie comparatum, semper mihi ob oculos versantur; tum illa micis, & ut ita dicam, summissa animi celsitudo, quæ sola se deprimendo attollere didicit; de qua vere dici potest, quod de Cerere apud Callimachum est, *diversâ tamen sententiâ, ἰθὺματι μὲν χέρω κεφαλαὶ δὲ ὅτι ἀπὲρ ὀλύμπω*. Quod cæteris fere Principibus documento esse potest, triste illud supercilium, & aulici fastus, quam longe à vera magnanimitate discrepantes & alieni sint. Nec puro fore, dum ille vivit, Estenses, Farnasios, aut Mediceos, olim doctorum hominum fautores, ut quis amplius desideret. Vale, Doctissime Holsteni, & si quis tui, tuorumque studiorum amantior est illi me quoque, si id esse tanti existimas, ubicunque sim gentium futurus, velim annumeres.

Florentia, Martii 30. 1639.

Carolo Dato Patricio Florentino.

10. **P**erlatis inopinatò Literis ad me tuis, mi Carole, quantâ, & quam novâ sim voluptate perfusus, quandoquidem non est ut pro re satis queam dicere, volo ex dolore saltem, sine quo vix ulla magna hominibus delectatio concessâ est, id aliquantum intelligas. Dum enim illa tua primâ percurro, in quibus elegantia cum amicitia pulchrè sane contendit, merum illud quidem gaudium esse dixerim, præsertim cum uti vincat amicitia, operam te dare videam. Statim vero cum incido in illud quod scribis, ternas te jam olim ad me dedisse, quas ego periisse scio, tum primum sincera illa infici, tristisque desiderio conturbari, cœpta est latiria; mox etiam gravius quiddam subit, in quo vicem meam dolere persæpe soleo, quos forte viciniæ, aut aliqua nullius usus necessitudo mecum, sive catu, sive lege conglutinavit, illos nullâ re aliâ commendabiles asserere quotidie, obtundere, etiam enecare mehercule quoties collibitum erit; quos, mores, ingenium, studia, tam belle conciliaverant, illos jam pene omnes, aut morte, aut iniquissimâ locorum distantîâ invideri mihi, & ita confestim è conspectu plerumque abripi, ut in perpetua fere solitudine versari mihi necesse sit.

Te,

Te, quod ais, ex quo Florentiâ discessi, meâ de salute sollicitum, semperque mei memorem fuisse, gratulor mihi sane, par illud utrique & mutuum accidisse, quod ego me solum sensisse meo fortasse merito arbitrabar. Gravis admodum, ne te celem, discessus ille & mihi quoque fuit, eosque meo animo aculeos infixit, qui etiam nunc altius inhaerent, quoties mecum cogito tot simul sodales atque amicos tam bonos, tamque commodos unâ in urbe, longinquâ illâ quidem, sed tamen charissimâ, invitum me, & plane divulgum reliquisse. Testor illum mihi semper sacrum & solenne futurum Damonis tumulum; in cuius funere ornando cum luctu & moerore oppressus, ad ea quæ potui solatia confugere, & respirare paulisper cupiebam, non aliud mihi quicquam jucundius occurrit, quam vestrum omnium gratissimam mihi memoriam, tuique nominatim in mentem revocasse. Id quod ipse jamdiu legisse debes, siquidem ad vos carmen illud pervenit, quod ex te nunc primum audio. Mittendum ego sane sedulo curaveram, ut esset ingenii quantulumcunque, amoris autem adversum vos mei, vel illis paucis versiculis, emblematis ad morem inclusis, testimonium haudquaquam obscurum. Existimabam etiam fore hoc modo, ut vel te vel alium ad scribendum allicerem; mihi enim si prior scriberem, necesse erat, ut vel ad omnes, vel si quem alii prætulissent, verebar ne in cæterorum, qui id rescissent, offensionem incurrerem; cum permultos adhuc superesse istic sperem, qui hoc à me officium vindicare certe potuerint. Nunc tu omnium primum, & hâc amicissimâ Literarum provocatione, & scribendi officio ter jam repetito debitas tibi à me jampridem respondendi vices reliquorum exostulatione liberasti. Quanquam fateor accessisse ad illam silentii causam, turbulentissimus iste, ex quo domum reversus sum, Britanniae nostrae status, qui animum meum paulo post ab studiis excolendis, ad vitam & fortunas quoquo modo tuendas necessario convertit. Ecquæ tu inter tot Civium commissa prælia, cædes, fugas, bonorum direptiones, recessum otio Literario tutum dari putes posse? Nos tamen etiam inter hæc mala, quoniam de studiis meis certior fieri postulas, sermone patrio haud pauca in lucem dedimus; quæ nisi essent Anglice scripta, libens ad vos mitterem, quorum judicii plurimum tribuo. Poematurn quidem quæ pars Latina est, quoniam expetis, brevi mittam; atque id sponte jamdudum fecissem, nisi quod, propter ea quæ in Pontificem Romanum aliquot paginis asperius dicta sunt, suspicabar vestris auribus fore minus grata. Nunc abs te peto, ut quam veniam, non dico Aligerio, & Petrarchæ vestro eadem in causa, sed meæ, ut scis, olim apud vos loquendi libertati, singulari cum humanitate, dare consuevistis, eandem impetres (nam de te mihi persuasum est) ab cæteris amicis, quoties de vestris ritibus nostro more loquendum erit. Exequias Ludovici Regis à te descriptas libenter lego, in quibus Mercurium tuum, non comitale illum & mercimoniis addictum, quem te nuper colere jocularis, sed facundum illum, Musis acceptum, & Mercurialium virorum præsidem, agnosco. Restat ut de ratione aliqua & modo inter nos constet, quo literæ deinceps nostræ certo itinere utrinque commeare possint. Quod non admodum difficile videtur, cum tot nostri Mercatores negotia apud vos, & multa, & ampla habeant, quorum Tabellarii singulis hebdomadis ultro citroque cursitant; quorum & navigia haud multo rarius hinc illinc solvunt. Hanc ego curam Jacobo Bibliopolæ; vel ejus hero mihi familiarissimo, recte, ut spero, committam. Tu interim, mi Carole, valebis, & Cultellino, Francino, Frescobaldo, Malatestæ, Clementillo minori, & si quem alium nostri amantiorem novisti; toti denique Gaddianæ Academiæ, salutem meo nomine plurimam dices. Interim vale.

Londino, Aprilis 21. 1647.

Hermanno Millio, Comitis Oldenburgici Oratori.

11. **A**D Literas tuas, Nobilissime Hermanne, 17 Decemb. ad me datas, antequam respondeam; ne me silentii tam diutini reum fortassis apud te peragas, primum omnium oportet exponam, cur non responderem prius. Primum igitur ne nescias, moram attulit, quæ perpetua jam fere Adversatrix mihi est, adversa valetudo; deinde valetudinis causa, necessaria quædam & subita in ædes alias migratio, quam eo die forte inceperam, quo tuæ ad me Literæ perferebantur; postremo certe pudor, non habuisse me quicquam de tuo negotio

negotio quod gratum fore tibi judicabam. Nam cum postridie in Dominum Frostium casu incidissem, exque eo diligenter quærerem, ecquod tibi responsum etiamnum decerneretur? (ipse enim à Concilio valetudinarius tæpe aberam) respondit, & commotior quidem, nihil dum decerni, seque in expedienda re ista nihil proficere. Satius itaque duxi ad tempus silere, quam id quod molestum tibi sciebam fore, extemplo scribere, donec, quod ipse vellem, tuque tantopere expetebas, libentissime possem scribere; quod & hodie, uti spero, perfeci; nam cum in Concilio Præsidi de tuo negotio semel atque iterum commonefecissem, statim ille retulit, adeoque in crastinum diem de responso quamprimum tibi dando constituta deliberatio est. Hac de re si primus ipse, quod conabar certio rem te facerem, & tibi jucundissimum, & mei in te studii indicium aliquod fore existimabam.

Westmonasterio.

Clarissimo Viro Leonardo Philaræ Atheniensi, Ducis Parmensis ad Regem Galliarum Legato.

12. **B**enevolentiam erga me tuam, Ornatissime Leonarde Philara, nec non etiam præclarum de nostra pro P. A. defensione iudicium, ex Literis tuis ad Dominum Augerium Virum apud nos, in obeundis ab hac Republicâ Legationibus, fide eximiâ illustrem, partim eâ de re scriptis cognovi: missam deinde salutem cum effigie, atque Elogio tuis sane virtutibus dignissimo; Literas denique abs te humanissimas per eundem accepi. Atque ego quidem cum nec Germanorum ingenia, ne Cymbrorum quidem, aut Suecorum aspernari soleo, tum certe tuum, qui & Athenis Atticis natus, & Literarum studiis apud Italos foeliciter peractis magno rerum usu Honores amplissimos es consecutus, iudicium de me non possum quin plurimi faciam. Cum enim Alexander ille magnus in terris ultimis bellum gerens, tantos se Militiæ labores pertulisse restatus sit, ἢ ὡς ἂν Ἀθηναίων ἐνδοξίας ἐνεκα; quidni ego mihi gratuler, meque ornari quam maxime putem, ejus Viri laudibus, in quo jam uno priscorum Atheniensium Artes, atque Virtutes illæ celebratissimæ, renasci tam longo intervallo, & reflorescere videntur. Quâ ex urbe cum tot Viri Disertissimi prodierint, eorum potissimum scriptis ab adolescentia pervolvendis, didicisse me libens fateor quicquid ego in Literis profeci. Quod si mihi tanta vis dicendi accepta ab illis & quasi transfusa inesset, ut exercitus nostros & classes ad liberandam ab Ottomannico tyranno Græciam, Eloquentiæ patriam, excitare possem, ad quod facinus egregium nostras opes pene implorare videris, facerem profecto id quo nihil mihi antiquius aut in votis prius esset. Quid enim vel fortissimi olim Viri, vel eloquentissimi gloriosius aut se dignius esse duxerunt quam vel suadendo vel fortiter faciendo ελευθερίας ἢ αὐτονομίαν ποιῆσαι τῶς Ἑλλήνας? Verum & aliud quiddam præterea tentandum est, meâ quidem sententia longe maximum, ut quis antiquam in animis Græcorum virtutem, industriam, laborum tolerantiam, antiqua illa studia dicendo, fuscitare atque accendere possit. Hoc si quis effecerit, quod à nemine potius quam abs te, pro tua illa insigni erga patriam pietate, cum summa prudentia, reique militaris peritia, summo denique recuperandæ libertatis pristina studio conjunctâ, expectare debemus; neque ipsos sibi Græcos neque ullam Gentem Græcis defuturam esse confido. Vale.

Londino, Jun. 1652.

Richardo Hetho.

13. **S**I quam ego operam, Amice Spectatissime, vel in studiis tuis promovendis, vel in eorum subsidio comparando, unquam potui conferre, quæ sane aut nulla plane, aut perexigua fuit; tamen eam in bona indole, quamvis serius cognitâ tam bene tamque foeliciter collatam, haud uno profecto nomine gaudeo; eam etiam adeo frugiferam fuisse, ut & Ecclesiæ Pastorem probum, Patriæ bonum Civem, mihi denique Amicum gratissimum pepererit. Quod equidem, cum ex cætera vita tua atque ex eo, quod de Religione & simul de

* U u

Repub-

Republica præclare sentis, tum præcipue ex singulari animi tui gratitudine, quæ nulla absentia, nullo ætatis decursu, extingui aut minui potest, facile intelligo. Neque enim potest fieri, nisi in virtute ac pietate, rerumque optimarum studiis, progressus plusquam mediocres fecisses, ut in eos, qui tibi ad ea acquirenda vel minimum adjumentum attulere, tam grato animo esses. Quapropter, mi alumne, hoc etiam nomine utor libenter, si sinis; sic velim existimes, tecum primis à me diligi, nec mihi quicquam optatius fore, quam, si tua commoda rationesque ferrent, quod & tibi etiam in votis esse video, ut possis prope me alicubi degere, quo frequentior inter nos atque jucundior, & vitæ usus & studiorum esset. Verum de eo, prout Numini visum erit, tibi que expediverit. Quod scripseris deinceps, poteris, si placet, nostro sermone scribere (quanquam tu quidem Latinis haud parum profecisti) nequando scriptionis labor alterutrum nostrum segniores forte ad scribendum reddiderit, utque sensus animi noster inter nos, nullis externi sermonis vinculis constructus, eo liberius expromere se possit. Literas autem tuas cuivis, credo, ex ejus famulatio, cujus mentionem fecisti, rectissime committes. Vale.

Westmonasterio, Decemb. 13. 1652.

Henrico Oldenburgo Bremensium ad Sen. A. Oratori.

14. **P**Riores Literæ tuæ, Vir Ornatissime, tum mihi sunt datæ, cum Tabularius vester diceretur jamjam rediturus: quo factum est, ut rescribendi eo tempore facultas nulla esset: id vero quamprimum facere cogitantem inopinatæ quædam occupationes excepere; quæ nisi accidissent, Librum profecto, defensionis licet titulo munitum, non ita nudum ad te sine excusatione misissem; cum ecce tuæ ad me alteræ, in quibus pro muneris tenuitate satis superque gratiarum sunt actæ. Et erat quidem haud semel in animo, Latinis tuis nostra reponere; ut qui sermonem nostrum exteris omnibus, quos ego quidem novis accuratius ac scelicitus addideris, ne quam occasionem eundem quoque scribendi, quod æque te arbitror accurate posse, amitteres. Verum id prout dehinc impetus tulerit, tua perinde optio sit. De argumento quod scribis, plane mecum sentis, clamorem istiusmodi ad cælum sensus omnes humanos fugere: quo impudentior sit is, necesse est, qui audisse se eum tam audacter affirmaverit. Is autem quis sit, scrupulum injecisti: atqui dudum, aliquoties hæc de re effemus inter nos locuti, tuque recens ex Hollandiâ huc venisses, nulla tibi de Authore dubitatio subesse videbatur; quin is Morus fuisset: eam nimirum iis in locis famam obtinuisse, neminem præterea nominari. Si quid igitur hac de re certius nunc demum habes, me rogo certiores facias. De argumenti tractatione vellem equidem (quid enim dissimulem) abs te non dissentire; id pene ut audeam quid est quod persuadere facilius possit, quam virorum, qualis tu es, cordatorum sincerum iudicium, omnisque expertis adulationis laudatio? Ad alia ut me parem, nescio sane an nobiliora aut utiliora (quid enim in rebus humanis asserendâ libertate nobiliora aut utiliora esse possit?) siquidem per valetudinem & hanc luminum orbitatem, omni tenebrositate graviores, si denique per huiusmodi Rabularum clamores licuerit, facile induci poterò: neque enim iners otium unquam mihi placuit, & hoc cum libertatis adversariis inopinatum certamen, diversis longe, & amoenioribus omnino me studiis intentum, ad se rapuit invitum; ita tamen ut rei gestæ, quando id necesse erat nequaquam poeniteat: nam in vanis operam consumpsisse me, quod innuere videris, longe abest, ut putem. Verum de his alias; tu tandem, Vir Doctissime, ne te prolixius detineam, vale; meque in tuis nûmera.

Westmonasterio, Julii 6. 1654.

Leonardo Philara Atheniensi.

15. **C**UM sim à pueritia totius Græci nominis, tuarumque in primis Athenarum cultor, si quis alius, tum una hoc semper mihi persuasissimum habebam, fore ut illa urbs præclaram aliquando redditura vicem esset benevolentia erga se meæ. Neque defuit sane tuæ Patriæ Nobilissimæ antiquus ille genius augurio meo; dedique te nobis & germanum Atticum & nostri amantissimum:

simum : Qui me, scriptis duntaxat notum, & locis ipse disjunctus humanissime per Literas compellaveris, & Londinum postea inopinatus adveniens, visensque non videntem, etiam in ea calamitate, propter quam conspectior nemini, despectior multis fortasse sim, eadem benevolentiam prosequaris. Cum itaque author mihi sis, ut visus recuperandi spem omnem ne abiciam, habere te amicum ac necessarium tuum Parisiis Tevenotum Medicum, in curandis praesertim oculis praestantissimum, quem sis de meis luminibus consulturus, si modo acceperis à me unde is causas morbi & symptomata possit intelligere ; faciam equidem quod hortaris, ne oblatam undecunque divinitus fortassis opem repudiare videar. Decennium, opinor, plus minus est, ex quo debilitari atque habescere visum sensi eodemque tempore lienem, visceraque omnia gravari, flatibusque vexari : & mane quidem, siquid pro more legere coepissem, oculi itatim penitus dolere, lectionemque refugere, post mediocrem deinde corporis exercitationem recreari ; quam aspexissem lucernam, Iris quadam visa est redimere : haud ita multo post sinistra in parte oculi sinistri (is enim oculus aliquot annis prius altera nubilavit) caligo oborta, quae ad latus illud sita erant, omnia eripiebat. Anteriora quoque, si dexterum forte oculum clausissem, minora visa sunt. Deficiente per hoc fere triennium sensim atque paulatim altero quoque lumine, aliquot ante mensibus quam visus omnis aboleretur, quae immotus ipse cernerem, visa sunt omnia nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum natate ; frontem totam atque tempora inveterati quidem vapores videntur insedisse ; qui somnolentam quadam gravitate oculos, à cibo praesertim usque ad vesperam, plerumque urgent atque deprimunt ; ut mihi haud raro veniat in mentem in Salmydessi Vatis Phinei in Argonauticis,

— κάριθ δέ μιν ἀμφεχάλυψεν
 πορφύρεθ γαίαν ἢ πέριξ ἐδέκνυσε φερεδαί
 νείδει, ἀβληχρῶ δ' ἐπὶ νόματι κελιλ' ἀνώουθ.

Sed neque illud omiserim, dum adhuc visus aliquantum supererat, ut primum in lecto decubuissem, meque in alterutrum latus reclinasset, consuevisse copiosum lumen clausis oculis emicare ; deinde, imminuto indies visu colores perinde obscuriores cum impetu & fragore quodam intimo exilire ; nunc autem, quasi extincto lucido, merus nigror, aut cineraco distinctus, & quasi intextus solet se affundere : Caligo tamen quae perpetuo obversatur, tam noctu, quam interdiu albenti semper quam nigricanti propior videtur ; & volvente se oculo aliquantillum lucis quasi per rimulam admittit. Ex quo tamen Medico tantumdem quoque spei possit elucere, tamen ut in re plane insanabili, ita in me paro atque compono ; illudque saepe cogito, cum destinati cuique dies tenebrarum, quod monet Sapiens multi sint, meas adhuc tenebras, singulari Numinis benignitate, inter otium & studia, vocisque amicorum, & salutationes, illis lethalibus multo esse mitiores. Quod si, ut scriptum est, non solo pane vivet homo, sed omni verbo prodeunte per os Dei, quid est, cur quis in hoc itidem non acquiescat, non solis se oculis, sed Dei ductu an providentia satis oculatum esse. Sane dummodo ipse mihi prospicit, ipse mihi providet, quod facit, meque per omnem vitam quasi manuducit atque deducit, ne ego meos oculos, quandoquidem ipsi sic visum est, libens ferari jussero. Teque, mi Philara, quocumque res ceciderit, non minus forti & confirmato animo, quam si Lynceus essem, valere jubeo.

Westmonasterio, Septemb. 28. 1654.

Leoni ab Aizema.

16. **P**ERgratum est eandem adhuc memoriam retinere te mei, quam antea benevolentiam, dum apud nos eras, me semel atque iterum invisendo, perhumaniter significasti. Ad Librum quod attinet de divortii, quem dedisse te cuidem Hollandice vertendum scribis, mallet equidem Latine vertendum dedisses : Nam vulgus opiniones nondum vulgares, quemadmodum excipere soleat, in iis libris expertus jam sum. Tres enim ea de re tractatus olim scripsi : Primum duobus Libris, quibus Doctrina & Disciplina divortii, is enim libro titulus est, diffuse continetur : Alterum qui Tetrachordon inscribitur, &

in quo quatuor præcipua loca Scripturæ supra ea doctrina quæ sunt, explicantur : Tertium, Colasterion, in quo cuidam Sciolo respondetur. Quem horum Tractatum vertendum dederis, quamve editionem, nescio ; nam eorum primus bis editus est, & posteriori editione multo auctius. Quia de re nisi certior jam factus sis, aut si quid à me aliud velle te intellexero, ut vel Editionem correctiorem, vel reliquos Tractatus tibi mittam, faciam sedulo & libenter. Nam mutatum in iis quicquam aut additum non est in præsentia quod velim. Itaque si in tua sententia præstiteris, fidum ego mihi Interpretem, tibi fausta omnia exopto.

Westmonasterio, Feb. 5. 1654.

Ezechieli Spanhemio Genevensi.

17. **N**escio quo casu acciderit, ut Literæ tuæ post paulo minus tres menses prorsus ad te com meatu plane est opus ; quas dum de die in diem scribere constituebam, occupationibus quibusdam continuis impeditus, in alterum fere trimestre spatium procrastinasse me sentio. Tu vero ex hac mea tarditate rescribendi velim intelligas, benevolentia erga me tuæ non refrixisse gratiam, sed eo altius infedisse memoriam, quo sæpius atque diutius de officio meo vicissim tibi reddendo indies cogitabam. Habet hoc saltem officii tarda solutio quo se excuset, dum clarius confiteretur deberi, quod tanto post tempore, quam quod statim persolvitur. Illa te imprimis Literarum initio non fefellit de me opinio ; non mirari si à peregrino homine salutor : neque enim rectius de me senseris, quam si sic existimes, neminem me virum bonum in peregrini aut ignoti numero habere. Talem te esse facile mihi persuadetur, cum quòd Patris doctissimi atque sanctissimi es filius, tum quòd à Viris bonis bonus existimaris, tum deniq ; quod odisti malos. Cum quibus, quandoquidem mihi quoque bellum esse contigit, fecit pro humanitate sua Calandrinus, deque mea sententia, ut significaret tibi, pergratum mihi fore, si contra communem adversarium tua subsidia mecum communicasses. Id quod his ipsis Literis perhumaniter fecisti, quarum partem, tacito Authoris nomine, tuo erga me studio confusus, in defensionem meam pro testimonio inferere non dubitavi. Quem ego Librum, ut primum in lucem prodierit, si quis erit cui recte possim committere, mittendum ad te curabo. Tu interim quas ad me Literas destinaveris, Turretino Genevensi Londini commoranti, cujus illic fratrem nôsti, haud frustra, puto, inscripseris : per quem ut ad vos hæ nostræ, ita ad nos vestræ, commodissime pervenerint. De cætero scias velim, & te plurimi tuo merito à me fieri, meque uti porro abs te diligam, imprimis velle.

Westmonasterio, Martii 24. 1654.

Henrico Oldenburgo Bremensium ad Sen. A. Oratori.

18. **O**ccupatiorem repererunt me tuæ Literæ quas Adolescens Ranaleius attulit, unde cogor esse brevior quam vellem : tu vero quas abiens promiseras, eas ita probe reddidisti, ut as alienum nemo sanctius ad Calendas, credo, persolvisset. Secessum istum tibi, quamvis mihi fraudi sit, tamen quoniam tibi est voluptati, gratulor ; tum illam quoque foelicitatem animi tui, quem ab urbano vel ambitione vel otio ad sublimium rerum contemplationem tam facile potes attollere. Quid autem secessus ille conferat, præter Librorum copiam, nescio : & quos illic nactus est Studiorum socios eos suo apte ingenio potius quam disciplina loci tales esse existimem ; nisi forte ob desiderium tui iniquior sum isti loco quia te detiner. Ipse interim recte animadvertis, nimis illic multos esse qui suis inanissimis argutiis tam divina quam humana contaminent, ne plane nihil agere videantur dignum tot stipendiis, quibus pessimo publico aluntur. Sed tu ista melius per te sapis. Tam vetusti à diluvio usq ; Sinesium fasti, quos ab Jesuita Martinio promissos esse scribis, propter rerum novitatem avidissime proculdubio expectantur : verum auctoritatis, aut firmamenti, ad Mosaicos Libros adjungere quid

quid possint non video. Salutem tibi reddit Cyriacus noster quem salutatum volebas. Vale.

Westmonasterio, Junii 25. 1656.

Nobilissimo Adolescenti Richardo Jonesio.

19. **P**arantem me semel atque iterum ad proximas tuas Literas rescribere, subita quædam negotia, cujusmodi mea sunt, ut nosti, præverterunt: postea excurrisse te in vicinia quædam loca audiveram; nunc discedens in Hyberniam mater tua præstantissima, cujus discessu uterque nostrum dolere haud mediocriter debemus, nam & mihi omnium necessitudinum loco fuit, has ad te Literas ipsa perfert. Tu vero quod de meo erga te studio persuasus es, recte facis; tibi quæ tanto plus indies persuadeas velim, quanto plus bonæ indolis, bonæque frugis in te esse, facis ut intelligam. Id quod Deo dante, non solum in te recipis, sed quasi ego te sponsione laceissimè, facturum te satidas atque vadaris; & velut judicium pati & judicatum solvere ni facias, non recusas: delector sane hæc tuâ de temetipso tam bonâ spe; cui nunc deesse non pores; quin simul non promissis modo tuis non stetisse, verum etiam vadimonium ipse tuum deseruisse videre. Quod scribis non displicere tibi Oxonium, ex eo profecisse te quicquam aut sapienterem esse factum, non adducis ut credam: id mihi longe aliis rebus ostendere debebis. Victorias Principum quas laudibus tollis, & res ejusmodi in quibus vis plurimum potest, nolim te Philosophos jam audientem nimis admirari. Quid enim magnopere mirandum est, si vervecum in Patria valida nascantur cornua, quæ urbes & oppida arietare valentissime possint? Tu magna exempla non ex vi & robore, sed ex justitia & temperantia ab ineunte ætate ponderare jam discis atque cognoscere, Vale; meoque fac nomine, salutem Ornatissimo Viro Henrico Oldenburgo tuo Contubernali plurimam dicas.

Westm. Sept. 21. 1656.

Ornatissimo Adolescenti Petro Heimbachio.

20. **P**romissa tua, mi Heimbachi, cæteraque omnia, quæ tua virtus præ se fert, cumulate implevisti, præterquam desiderium meum reditus tui quem intra duos ad summum mentes fore pollicebaris; nunc nisi me temporis ratio tui cupidum fallit, trimestris pene abes. De Atlante, quod abs te petebam, abunde præstitisti; non ut mihi comparares, sed tantummodo ut pretium Libri minimum indagares: centum & triginta Florenos postulari scribis; montem illum opinor Mauritanum, non Librum Atlantem, dicis tam immani pretio coemendum. Ea nunc etiam Typographorum in excudendis Libris luxuriosus est, ut Bibliotheca non minus quam Villæ sumptuosa supellex jam facta videatur. Mihi certe cum pictæ Tabulæ ob cæcitatem usui esse vix possint, dum orbem terræ frustra cæcis oculis perlustro, quanti illum Librum emissem, vereor ne tanti videar lugere potius orbitatem meam. Tu hanc insuper impendas mihi operam, rogo, ut cum reversus eris, certior me facere queas, quot sint integri operis illius volumina, & duarum Editionum, Blavianæ videlicet & Jansenianæ, utra sit auctior & accuratior: id quod ex teipso jam brevi redituro potius quam ex alteris Literis, coram auditorum me esse spero. Interim vale, teque nobis quamprimum redde.

Westm. Novemb. 8. 1656.

Ornatissimo Viro Emerico Bigotio.

21. **Q**uod in Angliam trajicienti tibi dignus sum visus, quem præter cæteros visendum duceres & salutandum, fuit sane mihi & meritò quidem gratum; quod per Literas tanto etiam intervallo nunc denuo salutaras, id aliquanto fuit gratius. Poteras enim primò aliorum fortassis opinione ductus ad me venisse, per Literas nunc redire, nisi proprio judicio vel saltem benevolentiam reductus, vix poteras. Unde est sane, ut posse videar jure mihi

mibi gratulari : multi enim scriptis editis florere, quorum viva vox & consuetudo quotidiana nihil fere prætulit non demissum atque vulgare : ego si id assequi possum, ut si qua commode scripsi, iis par animo ac mori visum esse videar ; & pondus ipse scriptis addidero, & laudem vicissim, quantumcumque ea est, eo tamen majorem ab ipsis retulero : cum rectum & laudabile quod est, id non magis ab Authoribus præstantissimis accepisse, quam ab intimo sensu mentis atque animi depromissee purum atque sincerum videbor. De mea igitur animi tranquillitate in hoc tanto luminis detrimento deque mea in excipiendis exteris hominibus comitate ac studio, persuasum tibi esse gaudeo. Orbitatem certe luminis quidni leniter seram, quod non tam amissum quam revocatum intus atque retractum, ad acuendam potius mentis aciem quam ad hebetandam, sperem. Quo sit, ut neque Literis irascar, nec earum studio penitus intermittam, etiamsi me tam male multaverint : tam enim morosus ne sim, Mysorum Regis Telephi saltem exemplum erudiit ; qui eo telo, quo vulneratus est, sanari postea non recutavit. Quod ad illum Librum de modo tenendi Parlamenta quem apud te habes, ejus designata loca ex Codice Clarissimi Viri Domini Bradsciavi, nec non ex Codice Cottoniano, vel emendanda, vel dubia si erant, confirmanda curavi ; ut ex reddita hic tibi tua chartula perspicias. Quod autem scire cupis, num etiam in arce Londinensi Autographum hujus Libri extet, mihi qui id quæreret ex feciali, cui Actorum custodia mandata est, & quo ipse utor familiariter : respondit is, nullum exemplar illius Libri iis in monumentis extare. Tu vicissim quam mihi operam desers in re libraria procuranda, pergratum habeo : desunt mihi ex Byzantinis Historiis, Theophanis Chronographia Græc. Lat. fol. Constant. Manassis Breviarium Historicum, & Codini Excerpta de Antiquit. C. P. Græc. Lat. fol. Anastasii Bibliothecarii Hist. & Vitæ Rom. Pontific. fol. quibus Michaellem Glycam, & Joannem Sinnamum, Annæ Comnenæ Continuatore[m] ex eadem Typographia, si modo prodierunt, rogo adjicias : quàm queas minimo non addo ; cum quod, id ut te moneam hominem frugalissimum, non est opus, tum quod pretium eorum Librorum certum esse aiunt, & omnibus notum : nummos D. Stuppius numeratô se tibi curaturum recepit, nec non etiam de Vectura, quæ sit commodissima, provisorum. Ego vero quæ tu vis, quæque optas, cupio tibi omnia. Vale.

Westmonasterio, Martii 24. 1656.

Nobili Adolescenti. Richardo Jonesio.

22. **T**ardius multo accepi Literas tuas quam abs te datae sunt, post quindecim puto dies quàm sepositæ alicubi apud matrem delituissent. Ex quibus tandem studium erga me tuum gratique animi sensum libentissime cognovi : mea certe erga te benevolentia monitæque fidissima, neque optimæ matris tuæ de me opinioni atque fiduciæ, neque indoli tuæ unquam defuere. Est quidem, ut scribis, amœnitatis atque salubritatis eo in loco, quo nunc recessisti, est & Librorum quod Academiæ satis esse possit ; si ad ingenium incolarum tantum conferret ista soli amœnitas, quantum ad delicias confert, ad felicitatem illius loci nihil deesse videretur. Et Bibliotheca etiam illic instructissima est ; verum nisi studioforum mentes Disciplinis optimis instructiores inde reddantur, Apothecam Librorum illam quam Bibliothecam rectius dixeris. Oportere itaque ad hæc omnia discendi animum atque industriam accedere percommode sane agnoscis. Tu ex ista sententia, nequando tecum agere necesse habeam, etiam atque etiam vide ; id facillimo negotio evitabis, si Ornatissimi Viri Henrici Oldenburgi qui tibi præsto est, gravissimis atque amicissimis præceptis diligenter parueris. Vale mi Richarde dilectissime, & ad Virtutem ac Pieratem, Matris præstantissimæ Foeminæ exemplo, veluti Timotheum alterum, finito te adhorter atque accendam.

Westmonasterio.

Illustrissimo

Illustrissimo Domino Henrico de Bras.

23. **V**ideo te, Domine, id quod perpauci ex hodierna juventute faciunt, qui horas exteras perlustrant, non juvenilium studiorum sed amplioris undique comparandæ eruditionis causâ, veterum exemplo Philosophorum, recte & sapienter peregrinari. Quanquam ea quæ scribis quoties intueor, ad eruditionem non tam aliunde capiendam, quam aliis impertiendam, ad commutandas potius, quam ad coemendas bonas merces, accessisse ad exteros videris. Atque utinam mihi tam facile esset, ista tua præclara studia rebus omnibus adjuvare ac promovere, quam est jucundum sane & pergratum tuam egregiam indolem id à me petere. Quod scribis tamen statuisse te ut ad me scriberes, meaque responsa peteres ad eas difficultates enucleandas, circa quas à multis sæculis Historiarum Scriptores videntur caligasse, nihil equidem hujusmodi neque unquam mihi sumpsi, neque ausim sumere. De Sallustio quod scribis, dicam libere, quoniam ita vis plane ut dicam quod sentio, Sallustium cuius Latino Historico me quidem anteferre; quæ etiam constans fere Antiquorum sententia fuit. Habet suas laudes tuus Tacitus; sed eas meo quidem iudicio maximas, quod Sallustium nervis omnibus sit imitatus. Cum hæc tecum coram differerem; perfecisse videor, quantum ex eo quod scribis conjicio, ut de illo cordatissimo Scriptore ipse jam idem prope sentias: adeoque ex me quaris, cum is in exordio Belli Catilinarii perdifficile esse dixerit Historiam scribere, propterea quod facta dictis exæquanda sunt, qua potissimum ratione id assequi Historiarum scriptorem posse existimem. Ego vero sic existimo; qui gestas res dignas digne scripserit, eum animo non minus magno rerumque usu præditum scribere oportere, quam is qui eas gesserit: ut vel maximas pari animo comprehendere atque metiri possit, & comprehensas sermone puro atque casto distincte graviterque narrare: nam ut ornate, non admodum laboro; Historicum enim, non Oratorem requiro. Crebras etiam sententias, & judicia de rebus gestis interjecta prolixè nollem, ne, interruptâ rerum serie, quod Politici Scriptoris munus est Historicus invadat; qui si in consiliis explicandis, factisque enarrandis, non suum ingenium aut conjecturam, sed veritatem potissimum sequitur, suarum profecto partium fatagit. Addiderim & illud Sallustianum, qua in re ipse Catonem maxime laudavit, posse multa paucis absolvere; id quod sine acerrimo iudicio, atque etiam temperantiâ quâdam neminem posse arbitrari. Sunt multi in quibus vel sermonis elegantiam, vel congestarum rerum copiam non desideres, qui brevitate cum copia junxerit, id est, qui multa paucis absolverit, princeps meo iudicio Latinorum est Sallustius. Has ego virtutes Historico inesse putem oportere, qui facta dictis exæquaturum se speret. Verum quid ego tibi ista? ad quæ tu ipse, quo es ingenio, per te sufficis; quique eam ingressus es viam, in qua si pergis, neminem te ipso doctiorem poteris brevi consulere: & uti pergas, quanquam tibi hortatu non opus est cujusquam, ne omnino tamen nihil pro expectatione tua respondisse videar, quantum valere me auctoritate apud te finis, hortor magnopere atque auctor sum. Vale, tuaque virtute & sapientiæ acquirendæ studio macte esto.

Westmonasterio, Idibus Quintil. 1657.

Henrico Oldenburgo.

24. **Q**uod Salmurium peregrinationis vestræ, ut puto, sedem incolumes pervenistis, gaudeo: hoc enim te non sefellit, id mihi imprimis gratissimum fore; ut qui & te merito tuo diligam, & suscepti itineris causam tam esse honestam atque laudabilem sciam. Quod autem audisti accersitum Ecclesiæ tam illustri erudiendæ Antistitem tam infamem, id mallet quivis alius in Charentis, quam tu in Charentonis cymba audisses: verendum enim est valde, ne toto cælo devius frustreretur, quisquis tam foedo auspice perventurum se unquam ad superos putat. Væ illi Ecclesiæ (Deus modo avertat omen) ubi tales Ministri aurium causâ potissimum placent, quos Ecclesia, si reformata vere vult dici, ejiceret rectius quam cooptaret. Quod Scripta nostra nemini nisi poscenti impertisti, recte tu quidem & eleganter, neque ex mea solum, sed etiam ex Horatiana Sententia fecisti;

N.

*Ne studio nostri peccas, odiumque libellis
Sedulus importes operâ vehemente. —*

Commorabatur vir doctus quidam, familiaris meus, superiore æstate Salmurii; is ad me scripsit, librum illum iis in locis expeti: unum exemplar duntaxat mihi; rescripsit, placitum esse aliquot doctis, quibuscum communicaverat, ut nihil supra. Nisi iis rem gratam facturum me fuisse existimassem, parvissem utiq; & tuo oneri & sumptui meo. Verum,

*Si te forte meæ gravis uret sarcina charta,
Abjicito potius, quam, quo perferre juberis,
Clitellas ferus impingas. —*

Laurentio nostro, ut jussisti, salutem nomine tuo dixi: de cætero, nihil est quod abs te prius agi, priusve curare velim, quam ut tu atque alumnus tuus recte valeatis, votorumque compotes ad nos quamprimum redeatis.

Westmonasterio, Calend. Sextil. 1657.

Nobili Adolescenti Richardo Jonesio.

25. **C**onfecisse te sine incommodo tam longum iter, & spretis Lutetiarum illecebris, tanta celeritate eò contendisse, ubi literatø orio, doctorumq; consuetudine frui possis, & magnopere lætor, & te tuæ indolis laudo. Illic quoad te continebis in portu eris; Syrtes & Scopulos, & Sirenum cantus alias tibi cavendum. Quin & vindemiam, quâ oblectare te cogitas, Salmuriensem nimum sitire te nolim, nisi in animo quoque sit, mustum illud Liberi liberiore Musarum laticè quinta plus parte diluere. Verum ad hæc, me etiam tacente, hortatorem habes eximium, quem si audis, tibimet profecto optime consulueris, & præstantissimam parentem tuam summo gaudio, & crescente indies amore tui affeceris. Quod uti facere possis, à Deo Opt. Max. petere quotidie debes. Vale, & ad nos quam optimus, bonisque artibus quam cultissimus, fac redeas: id mihi præter cæteros jucundissimum erit.

Westm. Calend. Sextil. 1657.

Illustrissimo Domino Henrico de Bras.

26. **I**mpeditus per hosce dies occupationibus quibusdam, Illustrissime Domine, serius rescribo quam volebam. Volebam enim eo citius, quod Literas tuas multâ jam nunc eruditione plenas, non tam præcipendi tibi quicquam (id quod à me honoris credo mei, non usus tui causâ postulas) quam gratulandi duntaxat, reliquisse mihi locum videbam. Gratulor autem & mihi imprimis foelicitatem meam, qui Sallustii sententiam ita commode explicasse videar, & tibi tam assiduam illius auctoris sapientissimi tanto cum fructu lectionem. De quo idem tibi ausim confirmare quod de Cicerone Quintilianus, sciat se haud parum in re Historica profecisse cui placeat Sallustius. Illud autem Aristotelis præceptum ex Rhetoricorum tertio quod explicatum cupis, Sententiis utendum est in narratione & in fide, moratum enim est; non video quid habeat magnopere explicandum, modo ut narratio & fides, quæ & probatio dici solet, ea hic intelligatur, quâ Rhetor, non quâ Historicus utitur: diversæ enim sunt partes Rhetoris & Historici, sive narrant, sive probant; quemadmodum & Artes ipsæ inter se diversæ sunt. Quid autem conveniat Historico, ex Auctoribus antiquis Polybio, Halicarnessæo, Diodoro, Cicerone, Luciano, aliisque multis, qui ea de re præcepta quædam sparsim tradidere, rectius didiceris. Ego vero & studiis tuis & itineribus secunda omnia atque tuta exopto, dignosque successus eo animo ac diligentia, quam rebus quibusque optimis adhibere te video. Vale.

Westm. Decemb. 16. 1657.

Ornatissimo

Ornatissimo Viro Petro Heimhachio.

27. **L**iteras tuas Hagâ Comitatis dat. 18. Dec. accepi: ad quas, quoniam id tuis rationibus expedire video, eodem die, quo mihi sunt redditæ, rescribendum putavi. In iis post gratias actas ob beneficia nescio quæ meæ, quæ vellem sane non essent nulla, ut qui tua causa quidvis cupiam, petis ut te per D. Laurentium Oratori nostro in Hollandiam designato commendarem: quod quidem doleo in me situm non esse; cum propter paucissimas familiaritates meas cum gratiosis, qui domi fere, idque libenter me contineo; tum quod is credo, è portu jam solvit, jamque adveniat, secumque habet in comitatu quem sibi ab epistolis vult esse, quod tu munus apud eum petis. Verum in ipso discessu jam Tabellarius est. Vale.

Westmonasterio, Decemb. 18. 1657.

Joanni Badio Pastori Arausionensi.

28. **Q**uod tardius ad te rescribo, Vir clarissime & reverende, non recusabit, credo nosse Duræus, quo minus tardioris culpam rescriptionis à me in ipsum transferam. Postea enim quam schedulæ illius, quam mihi recitatam volebas, de iis quæ Evangelii causâ egisses atque perpeffus esses copiam mihi fecit non distuli parare has ad te literas ut ei darem Tabellario, qui primus discessisset, sollicitus quam in partem silentium meum tam diuturnum interpretarere. Maximam interim habeo gratiam Molinæo vestro Nemaufensi, qui suis de me sermonibus & amicissima prædicatione, tot per ea loca bonorum virorum me in gratiam immisit. Et sane quanquam non sum nescius, me vel eo quod cum adversario tanti nominis publice iustus certamen non detrectaverim, vel propter argumenti celebritatem, vel denique scribendi genus longe latèque fatis innotuisse; sic tamen existimo, me tantundem duntaxat habere famæ, quantum habeo bonæ existimationis apud bonos. Atque in eadem te quoque esse sententia, plane video; qui Veritatis Christianæ studio atque amore accensus, tot labores pertuleris, tot hostes sustinueris; eaque quotidie fortiter facias, quibus tantum abest, ut ullam ab improbis famam tibi quæras, ut eorum certissima odia & maledicta in te concitare non verearis. O te beatum! quem Deus unum ex tot millibus virorum, alioqui sapientum atque doctorum, ex ipsis inferorum portis ac faucibus ereptum, ad tam insignem atque intrepidam Evangelii sui professionem evocavit. Et habeo nunc quidem cur putem Dei voluntate singulari factum, ut ad te citius non rescriberim: cum enim intelligerem ex Literis tuis, te ab infestis undique hostibus petitem atque obsessum, circumspicere, & merito quidem, quo te posses in extremo discrimine, si ita res tulisset, recipere, & Angliam tibi in primis placuisse, gaudebam equidem non uno nomine, te id consilii cepisse; cum tui potiundi spe, tum te de mea patria tam placare sentire: illud dolebam, non tum vidisse me unde tibi hic apud nos præsertim Anglice nescienti, pro eo ac deceret prospectum esset posset. Nunc vero peropportune accidit ut Minister quidam Gallicus ætate confectus, ante paucos dies è vita migraverit. In ista Ecclesia qui plurimum possunt, teque illis in locis non satis ruto versari intelligunt (non hoc incertis rumoribus collectum, sed ex ipsis auditum refero) cooptatum te illius Ministri in locum summopere cupiunt, immo invitant; sumptusque itineris suppeditandos tibi decreverunt; atque ita tibi de re familiari provisum iri pollicentur, ut Ministrorum apud nos Gallicorum nemini melius; nec tibi quicquam defore, quod ad munus Evangelicum apud se libenter obeundum possit conducere. Quare advola quamprimum, si me audis, Vir Reverende, ad cupidissimos tui, messum hic messurus, etsi commodorum hujus mundi fortasse non ita uberem, tamen, quam tui similis potissimum exoptant, animarum, ut spero, numerosam: tibi que persuadeas, te viris bonis omnibus expectatissimum esse venturum; & quanto citius, tanto gratiorum. Vale.

Westmonasterio, April. 21. 1659.

Henrico Oldenburgo.

29. **S**ilentii, quam petis veniam tui, dabis potius mei; cujus erant, si memini, respondendi vices. Me certe non imminuta erga te voluntas, hoc enim persuasissimum tibi esse velim, sed vel studia, vel curæ domesticæ impediterant, vel ipsa fortasse ad scribendum pigritia, intermissi officii reum facit. Quod scire cupis, valeo equidem, Deo juvante, ut soleo: ab historia nostrorum motuum concinnanda, quod hortari videris, longe absum; sunt enim silentio digniores quam præconio: nec nobis qui motuum historiam concinnare, sed qui motus ipsos componere feliciter possit, est opus: tecum enim vereor ne libertatis ac religionis hostibus nunc nuper sociatis, nimis opportuni inter has nostras Civiles discordias vel potius insanias, videamur; verum non illi gravius, quam nosmetipsi jamdiu flagitiis nostris, religioni vulnus intulerint. Sed Deus, uti spero, propter se Gloriamque suam, quæ nunc agitur, consilia impetusque hostium ex ipsorum sententia succedere non sinet, quicquid Reges & Cardinales turbarum meditentur aut struant. Synodo interea Protestantium Laudunensi, propediem, ut scribis, convocandæ, precor id, quod nulli adhuc Synodo contigit, foelicem exitum, non Nazianzenicum; foelicem autem huic nunc satis futurum, si nihil aliud decreverit, quam ejiciendum esse Morum. De adversario Posthumo simul ac prodierit, fac me, rogo, primo quoque tempore certiolem. Vale.

Westmon. Decemb. 20. 1659.

Nobili Adolescenti Richardo Jonesio.

30. **Q**uod longo intervallo ad me scribas, modestissime tu quidem te excusas, qui possis ejusdem delicti me rectius accusare: ut haud sciam profecto utrum non deliquisse te, an sic excusasse, maluerim. Illud tibi in mentem cave veniat; me gratitudinem tuam, si qua mihi abs te debetur, Literarum assiduitate metiri: tum te gratissimum adversus me esse sensero, cum mea ergate quæ prædicas merita, non tam in Literis crebris, quam in optimis perpetuo studiis tuis ac laudibus apparebunt. Viam virtutis quidem, in illo orbis terrarum Gymnasio quod es ingressus, recte fecisti; sed viam scito illam virtutis ac vitii communem; illuc progrediendum, ubi via in bivium se scindit. Teque sic comparare jam nunc mature debes, ut relicta hæc communi, amœnâ ac floridâ, illam arduam ac difficilem, qui solius virtutis clivus est, tuâ sponte libentius, etiam cum labore ac periculo, possis ascendere. Id tu præ aliis multo facilius, mihi crede, poteris, qui tam fidum ac peritum nactus es itineris Ducem. Vale.

Westmonasterio, Decemb. 20. 1659.

Ornatissimo Viro Petro Heimbachio, Electoris Brandenburgici Consiliario.

31. **S**I inter tot Funera Popularium meorum, anno tam gravi ac pestilenti, abreptum me quoque, ut scribis, ex rumore præsertim aliquo credidisti, mirum non est; atque ille rumor apud vestros, ut videtur, homines, si ex eo quod de salute mea solliciti essent, increbuit, non displicet; indicium enim suæ erga me benevolentia fuisse existimo. Sed Dei benignitate, qui tutum mihi receptum in agris paraverat, & vivo adhuc & valeo; utinam ne inutilis quicquid muneris in hac vita restat mihi peragendum. Tibi vero tam longo intervallo venisse in mentem mei, pergratum est; quanquam, prout rem verbis exornas, præbere aliquam suspicionem videris, oblitum mei te potius esse, qui tot virtutum diversarum conjugium in me, ut scribis, admirere. Ego certe ex tot conjugii numerosam nimis prolem expavescerem, nisi constaret in te arcta, rebusque duris, virtutes ali maxime & vigere: tamen si earum una non ita belle

charitatem hospitii mihi reddidit : quam enim Politicam tu vocas, ego Pietatem in Patriam dictam abs te mallet, ea me pulchro nomine delinitum prope, ut ita dicam, expatriavit. Reliquarum tamen chorus clare concinit. Patria est, ubicunque est bene. Finem faciam, si hoc prius abs te impetravero, ut, si quid mendose descriptum aut non interpunctum repereris, id puero, qui hæc excepit, Latine prorsus nescienti velis imputare; cui singulas plane Literulas annumerare non sine miseria dictans cogebat. Tua interim Viri merita, quem ego adolescentem spei eximia cognovi, ad tam honestum in Principis gratia provexisse te locum, gaudeo, cæteraque fausta omnia & cupio tibi; & spero. Vale.

Londini, Aug. 15. 1666.

J O A N N I S M I L T O N I I
Prolusiones quædam Oratoriæ.

In Collegio, &c.

Utrum Dies an Nox præstantior sit?

Scriptum post se reliquere passim Nobilissimi quique Rhetoricæ Magistri, quod nec vos præterit, Academici, in unoquoque dicendi genere, sive demonstrativo, sive deliberativo, sive judiciali, ab aucupanda Auditorum gratia exordium duci oportere; alioqui nec permoveri posse Auditorum animos, nec causam ex sententia succedere. Quod si res ita est, quam sane, ne vera dissimulem, Eruditorum omnium consensu fixum ratumque novi, miserum me! ad quantas ego hodie redactus sum angustias! qui in ipso Orationis Limine vereor ne aliquid prolarurus sim minime Oratorium, & ab officio Oratoris primo & præcipuo necesse habeam abscedere. Etenim quæ possum ego vestram sperare benevolentiam, cum in hoc tanto concursu, quot oculis intueor tot ferme aspiciam infesta in me capita; adeo ut Orator venisse videar ad non exorabiles. Tantum potest ad similtates etiam in Scholis æmulatio, vel diversa Studia, vel in eisdem studiis diversa judicia sequentium; ego vero sollicitus non sum,

Ne mihi Polydamas & Troïades Labeonem Pratulerint; Nugæ.

Veruntamen ne penitus despondeam animum, sparsim video, ni fallor, qui mihi ipso aspectu tacito, quam bene velint, haud obscure significant; à quibus etiam quantumvis paucis, equidem probari malo quam ab innumeris imperitorum Centuriis, in quibus nihil mentis, nihil rectæ rationis, nihil sani iudicii inest, ebullienti quadam & plane ridendâ verborum spumâ sese venditantibus; à quibus si emendicatos ab novitiis Authoribus centones dempseris, Deum Immortalem! quanto nudiores *Leberide* conspexeris, & exhaustâ inani vocabulorum & sententiuncularum supellectile, *μὴδὲ γὰρ φέγγεσαι*, perinde mutos ac ranuncula Seriphia. At ô quam ægre temperaret à risu vel ipse, si in vivis esset, *Heraclitus*, si forte hosce cerneret, si Diis placet, Oratorculos, quos paulo ante audiverit cothurnato *Euripidis Oreste*, aut furibundo sub mortem *Hercule* grandiora eructantes, exhausto tandem vocularum quarundam tenuissimo penu, posito incedere supercilio, aut retractis introrsum Cornibus, velut animalcula quædam abrepere. Sed recipio me paululum digressus. Si quis igitur est qui, sprete pacis conditione, *ἄσπονδον πολέμου* mihi indixerit, eum ego quidem in præsentia non dedignabor orare & rogare, ut semotâ paulisper similtate, æquabilis adsit certaminis hujus arbiter; neve Oratoris culpa, si qua est, Causam quam optimam & præclarissimam in invidiam vocet. Quod si mordacio-

ra paulo hæc & aceto perfusa nimio putaveritis, id ipsum de industria fecisse me profiteor : volo enim ut initium Orationis meæ premulum imitetur diluculum ; ex quo subnubilo serenissima fere nascitur dies. Quæ an nocte præstantior sit, haud vulgaris utique agitur Controversia, quam quidem mearum nunc est partium, Auditores, pensique hujus matutini, accurate & radicitus excutere ; quamvis & hæc Prolusioni Poeticæ, quam Decertationi Oratoriæ, magis videatur idonea : At at noctemne dixi cum die struxisse lites ? Quid hoc rei est ? quænam hæc molitio ? numnam antiquum *Titanes* redintegrant bellum, *Phlegrai* prælii instaurantes reliquias ? an terra novam in superos Deos enixa est portentosæ magnitudinis prolem ? an vero *Typhæus* injectam *Ætna* Montis eluctatus est molem ? an denique, decepto *Cerbero*, catenis adamantinis subduxit se *Briareus* ? quid est aliquando tandem, quod Deos manes ad Cœlestis imperii spem jam tertio erexerit ; adeone contemnendum *Jovis* fulmen ? adeone pro nihilo putanda *Palladis* invicta virtus, quâ tantam olim inter Terrigenas fratres edidit Stragem ? Exciditne animo insignis ille per Cœli Tempa *Liberi* patris ex profligatis Gigantibus triumphus ? Neutiquam sanè : meminit illa probe, nec sine lachrymis, consternatos plerosque à *Jove* Fratres superstitesque cæteros usque ad penitissimos Inferorum recessus in fugam actos ; & certe jam nihil minus quam bellum adornat trepida, querelam potius & lites instruit, atque pro more Mulierum post rem unguibus & pugnis fortiter gestam ad colloquium seu verius ad rixam venit, periclitatura, opinor, linguæne plus an armis valeat. At vero quam inconsultò, quam arroganter, quamque debili causæ titulo præ die summam rerum ambiat, expedire festino. Video siquidem & ipsam diem Galli cantu expergestam, cursu solito citatiori adproperâsse ad suas laudes exaudiendas. Et quoniam unusquisque hoc imprimis ad honores & decus conferre arbitratur, si ab generosis Natalibus & prisco Regum vel Deorum sanguine oriundum se compererit. Videndum primo utra genere sit clarior, mox quænam antiquitate honoratior ; dein hæc an illa humanis usibus accommodatius inserviat. Apud vetustissimos itaque Mythologiæ scriptores memoriæ datum reperio, *Demogorgonem* Deorum omnium Atavum (quem eundem & Chaos ab antiquis nuncupatum hariolor) inter alios Liberos, quos sustulerat plurimos, Terram genuisse ; hæc, incerto patre noctem fuisse prognatam ; quamvis paulo aliter *Hesiodus* eam Chaogenitam velit hoc Monasticho,

Ἐξ ἁέτι δ' ἑρεβόσε μέλαινά τε νόξ ἐγένοντο.

Hanc quocunque natam, cum adoleverat ad ætatem nuptiis maturam, poscit sibi uxorem *Phanes* Pastor ; annuente Matre, refragatur illa, negatque se ignoti viri & nusquam visi, moribusque insuper tam longe diversis, concubitum inituram. Repulsam *Phanes* ægre ferens, verso in odium amore, nigellam hanc Telluris filiam per omnes orbis Terrarum tractus ad necem sequitur indignabundus. Illa vero quem amantem sprevit, eum hostem non minus tremit ; propterea ne apud ultimas quidem Nationes, & disjuncta quam maxime loca, immo ne in ipso sinu parentis satis se tutam rata, ad incestos *Erebi* fratris amplexus furtim & clanculum se corripit ; timore simul gravi soluta, maritumque nacta proculdubio sui similem. Hoc itaque tam venusto conjugum pari *Æther* & *Dies* perhibentur editi, ut Author est idem, cujus supra mentionem fecimus *Hesiodus* :

Νυκτὸς δ' ἀπ' αἰθῆρας ἔμμεγα ἐξεγένετο,
οὐς τέκευσσα μένιν ἑρέβει φιλόπτηι μυγῖσα.

At enim vetant humaniores Musæ, ipsa etiam prohibet Philosophia Diis proxima, ne minus Poetis Deorum figulis, præsertim Græcanicis, omni ex parte habeamus fidem ; nec quisquam iis hoc probro datum putet, quod in re tanti momenti Authores videantur vix satis locupletes. Si quis enim eorum aliquantillum deflexerit à vero, id non tam ingeniis eorum assignandum, quibus nihil divinius, quam pravæ & cæcutienti ejus ætatis ignorantia, quæ tunc tempestatibus pervadebat omnia. Abunde sane laudis hinc sibi adepti sunt, affatim gloriæ, quod homines in sylvis atque montibus dispalatos belluarum ad instar, in unum compulerint locum, & Civitates constituerint, quodque omnes Disciplinas quotquot hodie traduntur, lepidis fabellarum involucris obvestitas pleni Deo primi docuerint ; eritque hoc solum iisdem ad assequendam nominis immortalitatem

tatem non ignobile sane subsidium, quod Artium scientiam feliciter inchoatam posteris absolvendam reliquerint.

Noli igitur, quisquis es, arrogantiae me temere damnare, quasi ego jam veterum omnium Poetarum decreta, nullâ nixus auctoritate, perfrigerim aut immutaverim; neque enim id mihi fumo, sed ea tantummodo ad normam rationis revocare conor, exploraturus hoc pacto num rigidae possint veritatis examen pati. Quocirca primò noctem Tellure ortam erudite quidem & eleganter fabulata est Antiquitas; quid enim aliud mundo noctem obducit quam densa & impervia terra, Solis lumini nostroque Horizonti interposita? quòd eam deinde nunc patrimam, iuisse negant Mythologi, nunc matrimam, id quoque festiviter fictum; inde siquidem recte colligitur spuriam fuisse aut subditiã, aut demum parentes prolem tam famosam & illiberalem præ pudore non agnovisse. At vero cur existimarent *Phanetem* illum mirificâ supramodum humanum facie, noctem Æthiopiã & monogrammam etiam in Matrimonium adamasse, arduum impense negotium videtur è vestigio divinare, nisi quod foeminarum insignis admodum id temporis paucitas delectum suppeditaret nullum. Atqui pressè agamus & cominus. *Phanetem* interpretantur Veteres Solem sive Diem; quem dum commemorant Noctis conjugium primo petiisse, deinde in ultionem spreti connubii infecutum, nihil aliud quam Dierum & Noctium vices offendere volunt. Ad hoc autem quid opus erat introduxisse *Phanetem* Noctis nuptias ambientem, cum perpetua illa eorum successio & mutus quasi impulsus inuato & æterno odio melius adsignificetur; quippe constat tudum & tenebras ab ipso rerum principio acerrimis inter se discedisse inimicitiiis. Atque ego sane noctem credo, *εὐφρόνως* cognomen hinc solum accepisse, quod *Phanetis* connubio permiscere se caute recusarit, nec non cogitate; etenim si illum semel in suos admisset thalamos, extra dubium radiis ejus & impatibili fulgore absumpta vel in nihilum interiisset, vel penitus conflagrasset, sicuti olim invito *Jove* Amasio arsisse ferunt *Semelem*. Quapropter huic, non improvida salutis suæ, *Erebum* prætulit. Unde scitum illud *Martialis* & perurbanum,

*Uxor pessima, pessimus Maritus,
Non miror bene convenire vobis.*

Nec tacendum existimo, quam formosâ & se dignâ virum auxerit, prole nimirum Ærumina, Invidiã, Timore, Dolo, Fraude, Pertinaciã, Paupertate, Miseriã, Fame, Querelã, Morbo, Senectute, Pallore, Caligine, Somno, Morte, Charonte, qui ultimo natus est partu; adeo ut hic apprimè quadret quod in Proverbii consuetudinem venit, *καὺς κέρουθ καὺν οὐδ*. Caterum nec defunt qui etiam Ætherem & Diem itidem *Erebo* suo Noctem peperisse tradunt. At enim quotusquisque est, non impos mentis, qui sic Philosophantem non explodat ac rejiciat tanquam Democritica Commenta aut Nutricularum Fabulas proferentem? Ecquam enim veri speciem præ se fert, posse obscuram & fuscã noctem tam venustulum, tam amabilem, tam omnibus gratum acceptumque reddere partum? Qui etiam ut primum conceptus esset, præmaturo impetu erumpens utro matrem enecasset, ipsumque *Erebum* patrem abegisset protinus, vetulumque coegisset *Charontem*, ut sub imo *Syge* noctuinos abderet oculos, & si qua sub Inferis latibula sunt, ut eo se remigio & velis reciperet. Nec solum apud Orcum non est natus dies, sed ne unquam quidem ibi comparuit; neque potest illuc nisi fatorum ingratiis vel per minimam intromitti rimulam; quid! quod etiam diem nocte antiquiorem audeo dicere, eamque mundum recens emersum è Chao diffuso lumine collustrasse, priusquam nox suas egisset vices; nisi crassam illam & immundam caliginem noctem vel ipsi *Demogorgoni* equævam velimus perperam nominare. Ideoque Diem *Urani* filiam natu maximam vitror, vel filii potius dixeris, quem ille in solatium humanæ gentis & terrorem Infernalium Deorum procreasse dicitur; ne scilicet, occupante tyrannidem nocte, nulloque inter Terras & Tartara discrimine posito, Manes & Furie atque omne illud infame Monstrorum genus ad terras usque, desertã *Barathri* sede, se proreperent, misellique homines densis obvoluti umbris, & quaquaversum occlusi, defunctorum animarum poenas etiam vivi experirentur. Hactenus, Academici, obscuram noctis propaginem atris & profundissimis eruimus tenebris; habebitis ilicet ut se dignam præbuerit Natalibus suis, sed si prius Diei laudibus impensam dederim opellam meam, quamvis & illa sane
orānium

omnium laudatorum Eloquentiam anteeat. Et certe primo quam omnium animantium stirpi grata sit & desiderabilis, quid opere est vobis exponere; cum vel ipsæ volucres nequeant suum celare gaudium, quin egressæ nidulis, ubi primum diluculavit, aut in verticibus Arborum concentu suavissimo deliniant omnia, aut sursum librantes se, & quam possunt prope solem volitent, redeunti gratulaturæ luci. At primus omnium adventantem Solem triumphat in somnis Gallus, & quasi præco quivis, monere videtur Homines, ut excusso somno prodeant, atque obviam effundant se novam salutatum auroram: tripudiant in agris capellæ, totumque genus quadrupedum gestit & exultat lætitiâ. Quin etiam & moesta Clysiæ totam fere noctem, converso in Orientem vultu, *Phœbum* præstolata suum, jam arridet & adblanditur appropinquanti Amatori. *Caltha* quoque & *Rosa*, ne nihil addant communi gaudio, aperientes sinum, Odores suos Soli tantum servatos profusè spirant, quibus noctem dedignantur impertiri, claudentes se folliculis suis simulatque vesper appetat; cæterique flores inclinata paulum, & rore languidula erigentes capita quasi præbent se Soli, & tacite rogant ut suis osculis abstergat Lacrymulas, quas ejus absentia dederant. Ipsa quoque Tellus in adventum Solis cultiori se induit vestitu, nubescque juxta variis Chlamydata coloribus, pompâ solenni, longoque ordine videntur ancillari surgenti Deo. Ad summam, nequid deesset ad ejus dilatandas laudes, huic *Persæ*, huic *Libyes*, divinos Honores decrevere; *Rhodienses* pariter celeberrimum illum stupendæ magnitudinis Colossum, *Charetis Lyndii* miro extructum artificio, huic sacrârunt; huic itidem hodie Occidentalis *India* Populi thure cæteroque apparatu sacrificare accepimus. Vos testor, Academici, quam jucundum, quam optatum diuque expectatum vobis illucescat mane, utpote quod vos ad mansuetiores Musas revocet, à quibus infaturabiles & sitibundos dimiserat ingrata nox. Testor ultimo *Saturnum* Coelo deturbatum in Tartara, quam lubens vellet, si modo per *Jovem* liceret, ab exosis tenebris ad auras reverti; Quod demum Lux vel ipsi *Plutoni* suâ caligine longe sit potior, id quidem in confesso est, quando cœleste regnum toties affectavit, unde scite & verissime *Orpheus* in hymno ad *Auroram*,

Ἡ χαίρει θνητῶν μερόπων γένος ἔδ' ἐπὶ τὴν ἔσιν,
 ὅς φεύγει πτωχὸν ὄψιν καδυπέστερον, ἔσαν
 Ἠνίκα, τὴ γλυκύν ὑπνον ἀπὸ βλεφάρων ἀπείσεις.
 Πᾶς δ' ἐβροτός γῆθει, πᾶν ἔρπετόν, ἀλλά τε φύλα
 τετραπόδων, πτερωτῶν τε, ἠὲ ἐνναλίων πολυθεσῶν.

Nec mirum utique cum Dies non minus utilitatis adferat quam delectationis, & sola negotiis obeundis accommodata sit; quis enim mortalium lata & impenfa maria trajicere sustineret, si desperaret affuturum diem; immo non aliter Oceanum navigarent quam *Lethen* & *Acherontem* Manes, horrendis nimirum undiquaque tenebris obsiti. Unusquisque etiam in suo se contineret gurgustio, haud unquam ausus foras prorere; adeo ut necesse esset dissi sui statim humanam societatem. Frustra *Venerem* exeuntem è mari inchoasset *Apelles*; frustra *Zeuxis Helenam* pinxisset, si nox cæca & obnubila res tam visendas oculis nostris adimeret; tum quoque frustra tellus serpentes multiplici & erratico lapsu vites, frustra decentissimæ proceritatis arbores profunderet, incassum denique gemmis & floribus tanquam stellulis interpoliret se, cœlum exprimere conata; tum demum nobilissimus ille videndi sensus nullis animalibus usui foret; ita prorsus, extincto mundi oculo, deflorescerent omnia & penitus emorerentur; nec sane huic cladi diu superessent ipsi homines, qui tenebricosam incolerent terram, cum nihil suppeteret unde victitarent, nihil denique obstaret, quo minus in antiquum Chaos ruerent omnia. Hisce quidem possit quispiam inexhausto stylo plura adjicere; verum non permitteret ipsa verecunda dies ut singula persequatur, & proclivi cursu ad occasum præcipitans, nullo modo pateretur immodice laudantem. Jam igitur declinat in vesperam dies, & nocti statim cedit, ne adultâ hieme solstitialem contigisse diem facete dicatis. Tantum pace vestra liceat adjungere pauca quæ non possum commode præterire. Meritò igitur Poetæ noctem Inferis exurgere scriptitarunt; cum impossibile plane sit aliunde tot tantaque mala nisi ex eo loco mortalibus invehi. Obortâ enim nocte fordescunt & obsuscantur omnia, nec quicquam tunc profecto interest inter *Helenam* & *Canidiam*, nihil
 inter

inter pretiosissimos & viles Lapillos, nisi quod gemmarum nonnullæ etiam noctis obscuritatem vincant: Huc accedit, quod amoenissima quæque loca tunc quidem horrorem incutiant, qui etiam alto & tristi quodam augetur silentio; siquidem quicquid uspiam est in agris, aut hominum aut ferarum, vel domum, vel ad antra raptim se conferunt; ubi stratis immergi ad aspectus noctis terribiles claudunt oculos. Nullum foris conspicies præterquam Fures & Laverniones Lucifugos, qui cædem anhelantes & rapinas, insidiantur bonis Civium, & noctu solum vagantur, ne detegantur interdiu; quippe dies nulum non indagare solet nefas, haud passura lucem suam istiusmodi flagitiis inquinari; nullum habebis obvium nisi Lemures & Larvas, & Empusas quas secum nox comites è locis asportat subterraneis, quæque totâ nocte terras in sua ditione esse, sibi que cum hominibus communes vendicant. Ideoque opinor noctem auditum nostrum reddidisse solertiolem, ut umbrarum genitus bubonum & strygam ululatus, ac rugitus Leonum, quos fames evocat; eò citius perfringerent aures, animose; graviori metu percellerent. Hinc liquidò constat, quam sit ille falsus animi qui noctu homines à timore otiosos esse, noctemque curas sopire omnes autumnat; namque hanc vanam esse nugatoriam opinionem infœlici nôrunt experientia, quicumque sceleris cuiuspiam conscii sibi fuere; quos tunc Sphinges & Harpyia, quos tunc Gorgones & Chimæra intentatis facibus insequuntur, nôrunt miseri, qui cum nullus adsit qui subveniat iis & opituletur, nullus qui dulcibus alloquiis dolores leniat, ad bruta saxa irritas jaciunt querelas, subinde exoptantes oriturum diluculum. Idcirco *Ovidius* Poetarum elegantissimus noctem jure optimo curarum maximam nutricem appellavit. Quod autem eo potissimum tempore fracta & defatigata laboribus diurnis corpora recreemus somno & refocillemus, id numinis beneficium est non noctis munus; sed esto, non est tanti somnus ut ejus ergo noctem in honore habeamus, enimvero cum proficiscimur dormitur, revera tacite fatemur nos imbelles & miseros homines, qui minuta hæc corpuscula ne ad exiguum tempus sine requie sustentare valeamus. Et certe quid aliud est somnus quam mortis imago & simulachrum? hinc *Homero* Mors & Somnus Gemelli sunt uno generati conceptu, uno partu editi. Postremò, quod Luna cæteraque Sydera nocti suas præferant faces, id quoque Soli debetur; neque enim habent illa quod transfundant lumen nisi quod ab illo accipiant mutuum. Quis igitur, si non tenebrio, si non effractor, si non aleator, si non inter Scortorum greges noctem pernoctare perpetem integrosque dies ronchos efflare solitus, quis inquam nisi talis tam inhonestam, tamque invidiosam causam in se susceperit defendendam? Atque demiror ego ut aspicere audeat Solem hunc, & etiam num communi luce impune frui, quam ingratus vituperat, dignus profecto quem adversis radiorum ictibus veluti *Pythonem* novum interimat Sol; dignus qui *Cimmeriis* oclusus tenebris longam & perosam vitam transigat; dignus denique cujus Oratio somnum moveat auditoribus, ita ut quicquid dixerit non majorem somnio quovis fidem faciat; Quique ipse etiam somnolentus, nutantes atque stertentes Auditores annuere sibi & plaudere peroranti deceptus putet. Sed nigra video Noctis supercilia, & sentio atras insurgere tenebras; recedendum est, ne me nox improvisum opprimat. Vos igitur, Auditores, posteaquam Nox nihil aliud sit quam obitus, & quasi mors Diei, nolite committere ut Mors Vitæ præponatur; sed causam dignèmini meam vestris ornare suffragiis, ita studia vestra fortunent Musæ; exaudiatque Aurora Musis amica, exaudiat & *Phæbus* qui cuncta videt auditque quos habeat in hoc coetu Laudis ejus Fautores. Dixi.

In Scholis Publicis.

De Sphærarum Concertu.

SI quis meæ tenuitati locus Academici, post tot hodie, tantosque exauditos Oratores, conabor etiam ego jam pro meo modulo exprimere, quam bene velim solenni hujus lucis celebritati, & tanquam procul sequar hodiernum hunc Eloquentiæ triumphum. Dum itaque trita illa, & pervulgata dicendi argumenta refugio penitus, & reformido, ad novam aliquam materiem ardue tentandam accendit animum, & statim erigit hujus diei cogitatio, horumque simul quos digna die loquuturos haud injuriâ suspicabar; quæ duo vel tardo cuivis, & obtuso cæteroque ingenio stimulus, aut acumen addidisse poterant. Hinc idcirco subiit pauca saltem super illo cœlesti concertu, dilatata (quod aiunt) manu, & ubertate Oratoriâ præfari, de quo mox quasi contracto pugno disceptandum est; habitâ tamen ratione temporis, quod me jam urget & coarctat. Hæc tamen perinde accipiatis velim auditores, quasi per lusum dicta. Quis enim sanus existimaverit *Pythagoram* Deum illum Philosophorum, cujus ad nomen omnes ejus sæculi mortales non sine perfecta veneratione assurgebant, quis, inquam, eum existimaverit tam lubricè fundatam opinionem unquam protulisse in medium. Sanè si quam ille Sphærarum docuit harmoniam, & circumactos ad modulaminis dulcedinem cœlos, per id sapienter innuere voluit, amicissimos orbium complexus, æquabileque in æternum ad fixam fati legem conversiones: in hoc certe vel Poetas, vel quod idem pene est, divina imitatus oracula, à quibus nihil sacri reconditique mysterii exhibetur in vulgus, nisi aliquo involurum tegumento & vestitu. Hunc secutus est ille Naturæ Matris optimus interpretes *Plato*, dum singulis Cœli orbibus *Sirenas* quasdam insidere tradidit, quæ mellitissimo cantu Deos Hominesque mirabundos capiant. Atque hanc deinque conspirationem rerum universum, & consensum amabilem, quem *Pythagoras* per Harmoniam Poetico ritu subinduxit, *Homerus* etiam per auream illam *Jovis* catenam de Cœlo suspensam insigniter, appositéque adumbravit. Hinc autem *Aristoteles*, *Pythagora*, & *Platonis* æmulus & perpetuus Calumniator, ex labefactatis tantorum virorum sententiis viam sternere ad gloriam, cupiens inauditam hanc Cœlorum symphoniam, Sphærarumque modulos affinxit *Pythagora*. Quod si sic tulisset sive fatum, sive fors, ut tua in me *Pythagora* Pater, transvolâset anima, haud utique deesset qui te facile assereret, quantumvis gravi jamdiu laborantem infamiâ. At vero quidni corpora cœlestia, inter perennes illos circuitus, Musicos efficiant sonos? Annon æquum tibi videtur *Aristoteles*? næ ego vix credam intelligentias tuas sedentarium illum rotandi Cœli laborem potuisse tot sæculis perpeti, nisi ineffabile illud Astrorum melos derinisset abituras, & modulationes delinimento suasisset moram. Quam si tu Cœlo adimas sane mentes illas pulchellas, & ministros Deos plane in Pistrinum dedis, & ad molas trufatiles damnas. Quinetiam ipse *Atlas* ruituro statim Cœlo jampridem subduxisset humeros, nisi dulcis illa consentus anhelantem, & tanto sub onere sudandum lætissimâ voluptate permulisset. Ad hæc, pertæsus *Astra Delphinus* jamdiu cœlo sua præoptâset maria, nisi probe calluisset, vocales Cœli Orbes *Lyræ Arioniam* suavitate longe superare. Quid! quod credibile est ipsam alaudam primâ luce restâ in nubes evolare, & *Lusciniam* totam noctis solitudinem cantu transigere, ut ad Harmonicam cœli rationem, quam attente auscultant, suos corrigant modulos. Hinc quoque Musarum circa *Jovis* Altaria dies noctesque saltantium ab ultima rerum origine increbuit fabula; hinc *Phæbo* lyræ peritia ab longinqua vetustate attributa est. Hinc Harmoniam *Jovis*, & *Electra* fuisse filiam reverenda credidit Antiquitas, quæ cum *Cadmo* nuptui data esset, totus Cœli chorus concinuisse dicitur. Quid si nullus unquam in terris audiverit hæc astrorum Symphoniam? Ergone omnia supra Lunæ Sphæram muta prorsus erunt, torpidoque silentio consopita? Quinimo aures nostras incusemus debiles, quæ cantus & tam dulces sonos excipere aut non possunt aut non dignæ sunt. Sed nec plane inaudita est hæc cœli melodia; quis enim tuas *Aristoteles* in media aeris plaga tripudiantes capras putaverit, nisi quod præcinentes cœlos ob vicinitatem clare cum audiant, non possint sibi temperare quo minus agant choreas.

choreas. At solus inter Mortales concentum hunc audisse fertur *Pythagoras*; nisi & ille bonus quispiam genius, & cœli indigena fuerit, qui forte Superum iussu delapsus est ad animos hominum sacrâ eruditione imbuendos, & ad bonam frugem revocandos: ad minimum certe vir erat, qui omnes virtutum numeros in se continebat, quique dignus erat cum Diis ipsis sui similibus sermones miscere, & cœlestium perfrui consortio: ideoque nihil miror, si Dii ejus amantissimi abditissimis eum Naturæ secretis interesse permiserint. Quod autem nos hanc minime audiamus Harmoniam sane in causa videtur esse furacis *Promethei* audacia; quæ tot mala hominibus invexit, & simul hanc fœlicitatem nobis abstulit quâ nec unquam frui licebit, dum sceleribus cooperti belluinis cupiditatibus obrutescimus; qui enim possumus cœlestis illius soni capaces fieri, quorum animæ (quod ait *Persius*) in terras curvæ sunt, & cœlestium prorsus inanes. At si pura, si casta, si nivea gestaremus pectora, ut olim *Pythagoras*, tum quidem suavissimâ illâ stellarum circumœuntium musicâ personarent aures nostræ, & opplerentur; atque dein cuncta illico tanquam in aureum illud sæculum redirent; nosque tum demum miseriarum immunes, beatum & vel Diis invidendum degeremus otium. Hic autem me veluti medio in itinere tempus interfecat, idque persane opportune vereor enim ne incondito minimèque numeroso stylo, huic quam prædico harmoniæ, toro hoc tempore obstrepuerim; fuerimque ipse impedimento, quo minus illam audiveritis; Itaque Dixi.

In Scholis Publicis.

Contra Philosophiam Scholasticam.

Quærebam nuper obnixè, Academici, nec in postremis hoc mihi curæ erat quo potissimum verborum apparatu vos Auditores meos exciperem, cum subito mihi in mentem venit id quod *Marcus Tullius* (à quo, non sine faulto omnino exorditur Oratio mea) toties commisit Literis; in hoc scilicet partes Rhetoris sitas esse, ac positas, ut doceat, delectet, & denique permoveat. Proinde istuc mihi tantummodo proposui negotium, ut ab hoc triplici Oratoris munere quam minime discedam. At quoniam docere vos consummatos undique homines non est quod ego mihi sumam, nec quod vos sustineatis, liceat saltem (quod proximum est) monere aliquid fortasse non omnino abs re futurum; delectare interim, quod sane perquam vereor, ut sit exilitatis meæ, erit tamen desiderii summa, quam si attigero, certe parum erit, quin & permoveam. Permovebo autem in præsens abunde, ex animi sententia, si vos Auditores inducere potero, ut immania illa, & prope monstrosa subtilium, quod aiunt, doctorum volumina rariori manu evolvatis, utque verrucosis Sophistarum controversiis paulo remissius indulgeatis. At vero ut palam fiat omnibus, quam sit æquum atque honestum quod suadeo, strictim ostendam, & pro mea semihorula hisce studiis nec oblectari animum, nec erudiri, nec denique commune bonum quicquam promoveri. Et certe in primis ad vos provoco, Academici, si qua fieri potest ex mea vestri ingenii conjectura, quid, quæso, voluptatis inesse potest in festivis hisce tetricorum senum altercationibus, quæ si non in *Trophonii* antro, certe in Monachorum specubus natae olent, atque spirant scriptorum suorum torvam severitatem, & paternas rugas præ se ferunt, quæque inter succinctam brevitate plus nimio prolixæ tædium creant, & nauseam; at si quando productiores leguntur, tum quidem aversationem pene naturalem, & si quid ultra est innati odii pariunt Lectoribus. Sæpius ego, Auditores, cum mihi forte aliquoties imponeretur necessitas investigandi paulisper has argutiolas, post retusam diutinâ lectione & animi & oculorum aciem, sæpius inquam ad interspirandum restiti, & subinde pensum oculis emensus quæstivi miserum tædii solatium; cum vero plus semper viderem superesse, quàm quod legendo absolveram, equidem inculcatis hisce ineptiis quoties præoptavi mihi repurgandum *Augeæ* Bubile, fœlicemque prædicavi *Herculem*, cui facilis *Juno* hujusmodi ærumnam nunquam imperaverat exantlandam. Nec materiam hanc enervem, languidam, & humi serpente erigit, aut attollit floridior stylus, sed jejunos & exuccus rei tenuitatem adeo conjunctissime comitatur, ut ego utique facile crediderim sub tristi *Saturno*

scriptam fuisse, nisi quod innocua tunc temporis simplicitas ignoraret prorsus officinas istas, & diverticula, quorum hi Libri scatent ubique. Mihi credite, Juvenes Ornatissimi, dum ego inanes hasce quæstiunculas nonnunquam invitus percurro, videor mihi per confragosa tesqua, & salebras, perque vastas solitudines, & præruptas montium angustias iter conficere; propterea nec verisimile est venustulas, & elegantes Musas pannosis hisce, & squalidis præesse studiis, aut deliros horum Sectatores in suum vindicare patrocinium; immo existimo nullum unquam fuisse iis in *Parnasso* locum, nisi aliquem forte in imo colle angulum incultum, inamœnum, dumis & spinis asperum, atque horridum, carduis, & densâ urticâ coopertum, à choro & frequentia Dearum remotissimum, qui nec emittat Lauros nec fundat Flores, quò denique *Phœbeæ* Citharæ nunquam pervenerit fontus. Divina certe Poësis eâ, quâ coelitus impertita est, virtute obrutam terrenâ fæce animam in sublime exuscitans, inter cœli templa locat, & quasi Nectæreo halitu afflans, totamque perfundens Atmrosia, cœlestem quodammodo instillat beatitudinem, & quoddam immortale gaudium infusurrit. Rhetorica sic animos capit hominum, adeoque suaviter in vincula pellectos post se trahit, ut nunc ad misericordiam permovere valeat, nunc in odium rapere, nunc ad virtutem bellicam accendere, nunc ad contemptum mortis evehere. Historia pulchrè concinnata nunc inquietos animi tumultus sedat & componit, nunc delibutum gaudio reddit, mox evocat lachrymas, sed mites eas & pacatas, & quæ moestæ nescio quid voluptatis secum afferant. At vero futiles hæc, nec non strigosa controversiæ, verborumque velitationes in commovendis animi affectibus, certe nullum habent imperium; stuporem duntaxat & torpedinem accersunt ingenio; proinde neminem oblectant, nisi qui agrestis, & lirsuti plane pectoris est, qui que ex arcano quodam impetu ad lites & diffidia proclivis, & insuper impendio loquax à recta & sana sapientia abhorret semper atque avertitur. Amandetur itaque cum suis captiunculis sane vel in montem *Caucasum*, aut sicubi terrarum cæca dominatur Barbaries, ibiq; subtilitatum suarum & præstigiæ ponat officinam, & pro libitu de rebus nihili torqueat & angat se, usque dum nimia sollicitudo, veluti *Promethæus* ille vultur cor exederit, penitusque absumserit. Sed nec minus infrugifera sunt, quam injucunda hæc studia, & quæ ad rerum cognitionem nihil prorsus adjutant. Ponamus enim ob oculos omnes illos turmatim cucullatos vetulos, harum præcipue captionum figulos, quotusquisque est qui ullo beneficio locupletaverit rem literariam? Citra dubium profecto cultam & nitidam, & mansuetiorem Philosophiam asperitate impexâ deformem pene reddidit, & veluti malus genius, humana pectora spinis & sentibus implevit, & perpetuam in Scholas intulit discordiam, quæ quidem foelices discipulorum progressus mirum in modum remorata est. Quid enim? ultrò citròque argutantur versipelles Philosophastri? hic suam undique sententiam graviter firmat, ille contra magnâ mole labefactare adnititur, & quod inexpugnabili argumento munitum existimes, id statim adversarius haud multo negotio amolitur. Hæret interea Lector, tanquam in bivio, quò divertat, quò inclinet anceps, & incertus consilii, dum tot utrinque confertim vibrantur tela, ut ipsam lucem adimant rebusque profundam afferant caliginem, adeo ut jam lectori tandem opus sit, ut diuturnos *Cereris* imitatus labores, per universum terrarum orbem accensâ face quærat veritatem, & nusquam inveniat: eousque demum insanix redactus est, ut se misere cæcutire putet, ubi nihil est, quod videat. Ad hæc non rarerent usu venit, ut, qui harum disputationum fuligini addicunt se totos & devovent, si forte aliud quidvis aggrediantur à suis deliramentis alienum, mire prodant inscitiam suam, & deridiculum infantiam. Novissime, summus hic tam serio navatæ operæ fructus erit, ut stultus evadas accuratior, & nugarum artifex, utque tibi accedat quasi peritior ignorantia, nec mirum; quandoquidem hæc omnia, de quibus adeo afflictim & anxie laboratum est, in natura rerum nullibi existunt, sed leves quædam imagines, & simulachra tenuia turbidas oberrant mentes, & rectioris sapientiæ vacuas. Cæterum ad integritatem vitæ, & mores excolendos (quod multo maximum est) quam minime conducant hæc nugæ, etiam si ego taceam, abunde vobis perspicuum est. Atque vel hinc liquido evincitur quod mihi postremo dicendum proposui, scilicet importunam hanc *λογισµα γέν* nec in publicum cedere commodum, nec ullo modo Patriæ vel Honori esse, vel Utilitati, quod tamen in scientiis omnes antiquissimum esse ducunt. Siquidem his maxime duobus auctam atque exornatam præcipue patriam animadverti; vel præclare dicendo, vel fortiter agendo; atqui litigiosa hæc discrepanti-

um opinionum digladiatio, nec ad eloquentiam instruere, nec ad prudentiam instituere, nec ad fortia facinora incitare posse videtur. Abeant igitur cum suis formalitatibus argutores versuti; quibus post obitum hanc par erit irrogari poenam, ut cum *Oeno* illo apud inferos torqueant funiculos. At quanto satius esset, Academici, quantoque dignius vestro nomine nunc descriptas chartulâ terras universas quasi oculis perambulare, & calcata vetustis Heroibus inspectare loca, bellis, triumphis, & etiam illustrium Poetarum fabulis nobilitatas Regiones percurrere, nunc æstuantem transmittere *Adriam*, nunc ad *Ætnam* flammigerantem impune accedere, dein mores hominum speculari, & ordinatas pulchre gentium respublicas; hinc omnium animantium naturas persequi, & explorare, ab his in arcanas Lapidum & Herbarum vires animum demittere. Nec dubiteris, Auditores, etiam in cœlo evolare, ibique illa multiformia nubium spectra, nivisque coacervatam vim, & unde illæ matutinæ lachrymæ contemplantini, grandinesque exinde loculos introspicite. & armamenta fulminum perscrutemini; nec vos clam sit quid sibi velit aut *Jupiter* aut Natura, cum dirus atque ingens Cometa cœlo sæpe minitatur incendium, nec vos vel minutissimæ lateant stellularæ, quotquot inter polos utrosque sparsæ sunt, & dispalata: immo Solem peregrinantem sequamini comites, & ipsum tempus ad calculos vocate, æternique ejus itineris exigite rationem. Sed nec iisdem, quibus orbis, limitibus contineri & circumscribi se patiatur vestra mens, sed etiam extra mundi pomoeria divagetur; perdiscatque ultimò (quod adhuc altissimum est) seipsam cognoscere, simulque sanctas illas mentes, & intelligentias quibuscum post hæc sempiternum initura est sodaliticium. Quid multa nimis? vobis ad hæc omnia Disciplinæ sit ille, qui tantopere in deliciis est, *Aristoteles*, qui quidem hæc prope cuncta scienter & conquiritæ scripta nobis reliquit addiscenda. Cujus ego ad nomen jam subito permoveri sentio vos, Academici, atque in hanc sententiam duci pedetentim, & quasi eo invitante proclivius ferri. Quod si ita sit, sane ejus rei laudem, cujusquemodi est, illi debebitis & gratiam: Quod interim ad me attinet, ego certe satis habeo, si veniam prolixitatis meæ pro vestra humanitate impetravero. Dixi.

In Collegio, &c.

T H E S I S.

In Rei cujuslibet interitu non datur resolutio ad Materiam Primam.

ERror an è *Pandora* pixide, an ex penitissimo eruperit *Styge*, an denique unus ex Terræ filiis in cœlites conjuraverit, non est hujus loci accuratius disquirere. Hoc autem vel non scrutanti facile innotescat, eum ex infimis incrementis, veluti olim *Typhon*, aut *Neptuno* genitus *Ephialtes* in tam portentosam crevisse magnitudinem, ut ipsi quidem veritati ab illo metuam. Video enim cum ipsâ Divâ ἀλιθεία haud rarò æquo *Marte* pignantem, video post damna factum ditiozem, post vulnera virentem, victumque victoribus exultantem. Quod de *Antao Lybico* fabulata est Antiquitas. Adeo ut hinc sane non levi de causa carmen istud *Ovidianum* possit quispiam in dubium vocare, an scilicet ultima cœlestium terras reliquerit *Astræa*; vereor etenim ne Pax & Veritas multis post eam sæculis invisos etiam mortales deseruerint. Nam ceste si illa adhuc in terris diversaretur, quis inducatur ut credat, luscum & cæcutientem errorem veritatem Solis æmulam posse intueri, quin plane vincatur oculorum acies, quin & ipse rursus abigatur ad inferos, unde primum emerfus est? At vero citra dubium aufugit in cœlum, patriam suam misellis hominibus nunquam reditura; & jam totis in Scholis dominatur immundus error, & quasi rerum potitus est, non instrenuos utique & non paucos nactus assertores. Quarum accessione virium, ultra quam ferri potest instatus, quænam est ulla Physiologiæ particula vel minutula, in quam non impetiverit, quam non profanis violaverit unguibus, quemadmodum Harpiæ *Phinei* Regis *Arcadum* mensas conspurcasse accepimus? unde sane eò res deducta est, ut lautissima Philosophiæ cupedia, ipsis quibus Superi vescuntur Dapibus non minus opipara, nunc suis convivii nause-

am faciant. Contingit enim sæpenumero ingentia Philosophorum volumina evolventi, & diurnis nocturnisque manibus obterenti, ut dimittatur incertior quam fuerit pridem. Quicquid enim affirmat hic, & satis valido se putat statuminare argumento, refellit alter nullo negotio aut saltem refellere videtur, atque ita pene in infinitum semper habet hic quod opponat, semper ille quod respondeat; dum miser interim Lector hinc atque inde tanquam inter duas belluas diu divulsus ac discerptus, tædióque prope enectus, tandem veluti in bivio relinquitur, huc an illuc inclinet plane anceps animi: ab utro autem stet veritas, fortassè (ne vera dissimulem) non est operæpretium eâ, quâ expedit, industriâ explorare: quippe sæpius de re perquam minimi momenti maxima inter Centurias philosophantium agitatur controversia. Cæterùm videor mihi inaudire submuffitantes quosdam, quo nunc se proripit ille? dum in errorem invehitur, ipse toto errat Cœlo: equidem agnosco erratum; neque hoc fecissèm, nisi de vestro candore magna mihi pollicitus. Jam igitur tandem accingamur ad institutum opus: & his tantis difficultatibus Dea Lua (quod ait *Lipsius*) me foeliciter expediat. Quæstio quæ nobis hodie proponitur enucleanda hæc est, an interitu cujuslibet rei derur resolutio usque ad materiam primam? Quod aliis verbis sic proferre solent, an ulla accidentia quæ fuere in corrupto maneat etiam in genito? hoc est, an intereunte formâ omnia intereant accidentia quæ in composito præextiterant? Magna quidem est inter multos haudquaquam obscuri nominis Philosophos hac de re sententiarum discrepantia; hi dari ejusmodi resolutionem contendunt acerrimè, illi neutiquam dare posse mordicus defendunt; hos ut sequar inclinatur animus, ab illis ut longe latèque dissentiam tum ratione adductus, uti opinor, tum etiam tantorum virorum autoritate hoc autem quo pacto probari queat, reliquum est ut paulisper experiamur; idque succincte quoad poterimus, atque primo hunc in modum. Si fiat resolutio ad Materiam primam subinfertur inde essentialè istud effatum, nempe eam nunquam reperiri nudam, materiæ primæ perperam attribui; occurrent adversarii, hoc dicitur respectu formæ, verum sic habento Scioli isti formas substantiales nullibi genitium reperiri citra formas accidentarias: sed hoc leve, nec causæ admodum jugulum petit; firmiora his adhibenda sunt. Atque imprimis videamus equos habeamus veterum Philosophorum nostrarum partium fautores; inquirentibus ecce ultro se nobis offert *Aristoteles*, cumque lectissima manu suorum interpretum se nobis agglomerat; quippe velim intelligatis Auditores, ipso duce & hortatore *Aristotele* initum hoc prælium, & bonis avibus, uti spero auspiciatum. Qui quidem id ipsum quod nos arbitramur, innuere videtur, *Metaph. 7. Text. 8.* ubi ait quantitatem primò inesse materiæ; huic perinde sententiæ quicumque refragabitur, possum illi dicam hæreseos ex lege omnium sapientium audacter scribere. Quinimo alibi plane vult quantitatem materiæ primæ proprietatem, quod idem asserunt plerique ejus sectatores; propriam autem à suo subjecto avellentem quis ferat ipsâ vel edititii judicis sententiâ: Verum age, comminus agamus, & quod suadeat ratio perpendamus. Assertio itaque probatur primo hinc, quod materia habet propriam entitatem actualem ex suâ propriâ existentiâ, ergo potest sustentare quantitatem, eam saltem quæ dicitur interminata. Quid? quod nonnulli confidenter affirmant formam non nisi mediante quantitate in materiam recipi, Secundo, Si accidens corrumpitur, necesse habet ut his tantum modis corrumpatur, vel per introductionem contrarii, vel per desitionem termini, vel per absentiam alterius causæ conservantis, vel deniq; ex defectu proprii subjecti cui inhæreat priori modo nequit corrumpi quantitas, posteaquam contrarium non habeat; & quantumvis habeat qualitas hic tamen introduci non est supponendum: Secundus modus huc non spectat, utpote qui sit relatorum proprius; Nec per absentiam causæ conservantis, ea enim, quam assignant adversarii, est forma; accidentia autem à forma pendere concipiuntur bifariam, vel in genere causæ formalis, aut efficientis; prior dependentia non est immediata, forma enim substantialis non informat accidentia, neque intelligi potest quod aliud munus exerceat circa ea in hoc genere causa, ideoque tantummodo mediata est, nimirum in quantum materia dependet à forma, & hæc deinceps à materia; modus dependentiæ posterior est in genere causæ efficientis, à forma tamen an accidentia pendeant in hoc genere necne, in ambiguo res est: sed ut donemus ita esse, non sequitur tamen, depereunte formâ juxta etiam perire accidentia, propterea quod causæ illi recedenti, succedit è vestigio alia similis omnino sufficiens ad conservandum eundem numero effectum absque interruptione: Postremo, quod non

ex defectu proprii subjecti in nihilum recidit quantitas aliâque id genus accidentia, probatur quia subjectum quantitatis est aut compositum, aut forma, aut materia; quod compositum non sit, ex eo liquet, quod accidens quod est in composito attingit simul suâ unione & materiam & formam per modum unius, at vero quantitas non potest ullo modo attingere animam rationalem, dum hæc spiritualis sit, & effectus formalis quantitatis, hoc est extensionis quantitativæ minime capax; porro quod forma non sit subjectum ejus, ex supradictis satis est perspicuum: restat igitur ut materia sola sit subjectum quantitatis, atque ita præciditur omnis interitus illatio in quantitate. Quod pertinet ad id quod vulgo affertur de cicatrice, argumentum efficacissimum esse censeo; quis enim mihi fidem adeo extorqueat, ut credam eam in cadavere plane diversam esse ab ea quæ fuit nuperrime in vivo, cum nulla subsit ratio, nulla necessitas corrigendi sensus nostri, qui raro quidem hallucinatur circa proprium objectum; citiusque ego & facilius audirem de Larvis, deque Empulis mira commemorantem, quam cerebrofos hosce Philosophastros de accidentibus suis de novo procreatis stulte & insubide obgannientes. Etenim calorem, cæterasque animalis qualitates intensibiles & remissibiles easdem profus pernovimus in ipso mortis articulo, & post mortem itidem; quorsum enim destruerentur hæ, cum aliæ similes sint producendæ? huc accedit, quod si de novo procrearentur, ad tempus non adeo exiguum durarent, neque etiam repente ad summum pervenirent intensiōnis gradum, sed paulatim & quasi pedetentim. Adde quod vetustissimum sit axioma, quantitatem sequi materiam, & qualitatem formam. Potui quidem, immo ac debui huic rei diutius immorari, ac profecto nescio an vobis, nihilmet certe ipse maximopere sum tædio. Superest ut jam ad adversariorum argumenta descendamus, quæ faxint Musæ, ut ego in materiam primam si fieri potest, vel potius in nihilum redigam. Quod ad primum attinet, *Aristoteles* testimonium, quod dixerit in generatione non manere subjectum sensibile, occurrimus illud intelligi debere de subjecto completo & integro (i. e.) de substantiali composito, quod testatur *Philoponus* antiquus & eruditus Scriptor. 2. Quod inquit *Arist.* materia est nec quid, nec quantum, nec quale; hoc non dicitur quod nullâ quantitate aut qualitate afficiatur, sed quia ex se, & in entitate sua nullam aut quantitatem aut qualitatem includat. Tertio, ait *Arist.* destructis primis substantiis destrui omnia accidentia, quod sane futurum non inficiamur si ipsi corruptæ subinde succederet alia. Postremo, Formam inquit recipi in materiam nudam; hoc est, nuditate formæ substantialis. Adhuc incrudescit pugna, & nutat victoria, sic enim instaurato prælio incurfant, materia quandoquidem sit pura potentia, nullam habet esse præterquam illud quod emendicatâ formâ, unde non satis ex se valet ad sustentanda accidentia, nisi prius ad minimum naturâ jungatur formæ à qua τὴ εἶδος acceptum ferat; huic errori sic mederi solent, materiam primam suam habere proprium esse, quod licet in genere substantiæ sit incompletum, cum accidente tamen si conferatur esse simpliciter haud incommode dici potest. Quinetiam objiciunt materiam respicere formam substantialem ut actum primum, at accidentia ut actus secundarios. Respondeo, materiam respicere formam prius ordine intentionis, non generationis aut executionis. Gliscit jam atque effervescent contentio, & tanquam ad internecionem dimicaturi urgent nos acius hunc ad modum: omnis proprietas manat active ab essentia ejus cujus est proprietas; quantitas autem hoc nequit, quia hæc dimanatio est aliqua efficientia, materia autem secundum se nullam habet efficientiam, cum sit mere passiva; ergo, &c. Respondeo, duobus modis posse intelligi naturalem conjunctionem materiæ cum quantitate, ratione solum potentiæ passivæ intrinsecus naturâ suâ postulantis talem affectionem; neque enim ulla impellit necessitas, ut omnis innata proprietas sit debita subjecto ratione principii activi; namque interdum sufficit passivum, quo modo multi opinantur motum esse naturalem cœlo. Secundo potest & intelligi per intrinsecam dimanationem activam, cum in se habeat veram & actualem essentiam. Sed nec adhuc omnis amissa spes victoriæ; iterum enim facto impetu adoriuntur, inferentes ideo formam mediâ quantitate in materiam recipi, quoniam inest materiæ prius: nos è contra aperte reclamamus huic sequelæ, & nihilominus quo omnia possimus salva reddere, hac utimur distinctione, recipi formam in materiam mediâ quantitate ut dispositione, seu conditione necessariâ, verum nullo modo tanquam potentiâ proxime receptivâ formæ. Ultimo, sic arguunt, si quantitas inest materiæ soli sequitur esse ingenerabilem & incorruptibilem;

bilem; quod videtur repugnare, quia motus per se fit ad quantitatem. At nos utique largimur consequentiam, quippe revera quantitas est incorruptibilis quoad suam entitatem, licet quoad varios terminos possit incipere & desinere esse per conjunctionem & divisionem quantitatis, neque enim est per se motus ad quantitatis productionem, sed ad accretionem; & nec eo fit quasi nova quantitas incipiat esse in rerum natura, sed eo quod una quantitas adjungatur alteri, & quæ erat aliena fit propria. Possem equidem plura argumenta ultro citroque proferre, quæ tamen tædii levandi gratia prætermitto; hic igitur satius erit receptui canere.

In Scholis Publicis.

Non dantur formæ partiales in animali præter totalem.

Romani rerum olim Domini altissimum imperii fastigium adepti sunt, quale nec *Affria Magnitudo*, nec *Virtus Macedonica*, unquam poruit attingere, quò nec futura Regum Majestas efferre se olim valebit: sive ipse *Jupiter* annis jam gravior, cœloque contentus suo in otium se tradere voluerit, commissis Populo Romano tanquam Diis terrestribus rerum humanarum habenis; sive hoc *Saturno Patri* in *Italiam* detruso ad amissi cœli solatium concesserit, ut *Quirites* ejus nepotes, quicquid uspiam est, terræ, marisque potirentur. Utcumq; certe non ultro largitus est hoc illis beneficium, sed per assidua bella, perque longos labores agre dedit, exploraturus opinor, an *Romani* soli digni viderentur, qui summi vices *Jovis* inter mortales gererent; itaque parce duriterque vitam degere coacti sunt, quippe inchoatas pacis blanditias abruptit semper belli clamor, & circumcirca strepitus armorum. Ad hæc, devictis quibusque urbibus & provinciis præsidia imponere & sæpius renovare necesse habuere, omnemque pene juventutem nunc in longinquam militiam, nunc in colonias mittere. Cæterum non incrementam semper victoriam domum reportârunt, immo sæpe funestis cladibus affecti sunt. Siquidem *Brennus* Gallorum Dux virentem modo *Romanam* gloriam pene delevit; & parum abfuit, quo minus divinitus creditum orbis moderamen abripuerit *Roma Carthago* urbs nobilissima. Denique *Gothi* & *Vandalici* sub *Alarico* Rege, *Hunnique* & *Pannonii Atyla* & *Bleda* Ducibus totam inundantes *Italiam*, florentissimas imperii opes, ex tot bellorum spoliis aggestas, misere, diripere, *Romanos* paulo ante Reges hominum turpi fugâ stravère, ipsamque urbem, ipsam inquam *Romam*, solo nominis terrore ceperunt; quo factò nihil dici aut fingi potuit gloriosius, plane quasi ipsam victoriam aut amore captant, aut vi & armis exterefactam in suas traxissent partes. Satis admirati estis Auditores, quorsum hæc omnia protulerim, jam accipite. Hæc ego quoties apud me recolo animoque colligo, toties cogito quantis viribus de tuenda veritate certatum sit, quantis omnium studiis, quantis vigiliis contenditur labantem ubique, & profligatam veritatem ab injuriis hostium asserere. Nec tamen prohiberi potest, quin scœdissima colluvies errorum invadat indies omnes disciplinas, quæ quidem tanta vi aut veneno pollet, ut vel niveæ veritati suam imaginem inducere valeat, aut sydeream veritatis speciem nescio quo fūco sibi adsciscere, quâ, ut videtur, arte & magnis Philosophis frequenter imposuit, & honores, venerationemque uni veritati debitam sibi arrogavit. Quod in hodierna quæstione videre poteritis, quæ quidem non instrenuos nacta est pugiles, eosque clari nominis, si relictis hisce partibus veritatem demereri mallent: Itaque nostræ nunc erit operæ, ut nudatum, plumisque emendicatis exutum errorem deformitati nativæ reddamus; quod ut expeditius fiat gravissimorum vestigiis Authorum insistendum esse mihi existimo, neque enim expectandum est, ut ego quicquam de meo adjiciam quod utique tot viros ingenio præstabiles fugit & præterit: idcirco quod sufficit ad rem dilucidandam, expromam brevi, argumentoque uno atque altero tanquam aggere vallabo; tum si quid reclamat, atque obstat nostræ sententiæ diluam, ut potero; quæ tamen omnia paucis perstringam, & quasi extremis alis radam. Contra unitatem formæ, quam in una eademque materia statuere semper emunctiores Philosophi solent, varias opiniones subortas esse legimus, quidam enim plures in animali formas totales dari

pertinaciter contendunt, idque pro suo quisque captu varie defendunt; alii totalem unicam, partiales verò multiplices ejusdem materiæ hospitio excipi impertunius asseverant. Cum illis ad tempus more bellico paciscemur inducias, dum in hos omnem prælii vim atque impetum transferimus. Ponatur prima in acie *Aristoteles*, qui noster plane est, quique sub finem primi Libri de Anima, non occulte favet nostræ Assertioni. Huic authoritati aliquot attexere argumenta non est longæ disquisitionis opus: præbet se mihi imprimis *Chrysostomus Javellus*, cujus è stercorario, nimirum horridulo & incompto stylo, Aurum & Margaritas effodere possimus, quæ si quis delicatus aspernetur, in illum sane aliquatenus belle quadrabit ille *Asopici Galli* Apologus. In hunc ferme modum argumentatur; Distinctio illa & Organizatio partium dissimilium præcedere debet introductionem animæ, utpote quæ sit actus corporis non cujuslibet, sed Physiici organici; quapropter immediate ante productionem totalis formæ, necesse est corrumpi partiales illas nisi corrumpat penitus receptissimum illud Axioma, Generatio unius est alterius Corruptio; quarum productionem non sequitur similitudinem præsentanea productio; id enim frustra foret, & ad Naturæ matris sapientiam parum conveniens. Deinde posteaquam omnis forma, sive perfecta sit, sive imperfecta, tribuat esse specificum, necesse est, ut quamdiu manet ista forma, tamdiu res illa maneat eadem non variata secundum substantiam suam, proindeque superveniet forma totalis tanquam accidens, non per generationem sed per alterationem. Sequitur porro animam totalem sive divisibilem, sive indivisibilem, non sufficere ad omnes partes animantis plene perfectæque informandas, quod ut largiamur nulla suadet ratio. Sequitur itidem unam formam substantialem esse quasi dispositionem proximam & permanentem ad aliam, quod veritatis absolum est, quandoquidem unaquæque forma constituit essentiam completam in genere substantiæ. Postremo, si in omnibus partibus puta hominis plurificentur formæ partiales, ex illis certe confluet una integra distincta ab anima rationali, unde illa erit, aut forma inanimati seu corporeitatis, aut mixtionis (quam præter animam in homine dari sane ultra quam credibile est) vel erit anima sensitiva, aut vegetativa, hoc autem affirmantem nullo modo audiat eruditior chorus Philosophantium; cujus rei ampliori probatione superfedeo, quoniam in confesso est, nec admodum accedit ad apicem causæ. Verum, quod caput est controversiæ, objiciunt adversarii, partem ab animali amputatam remanere actu post separationem, non per formam totius cum sit extra totum, nec per formam recens acquisitam, cum nullum adsit agens, nulla perceptibilis actio, nulla prævia alteratio; ergo, actu existit per formam propriam quam prius habebat, dum erat una in toto. Atque hoc argumento arietare se putant causam nostram & funditus evertere: Cæterum non minus vere quam vulgariter solet responderi, formam de novo genitam, cum vilissima sit utpote cadaveris, & quasi via ad resolutionem, certe nec multum temporis, nec dispositiones multas, nec ordinatam alterationem efflagitare. Quid si etiam causa aliqua universalis concurrat cum proximo temperamento ad inducendam qualemcunque formam ne materia reperiatur vacua? Quod autem multiplices visantur in animali operationes, id non à formis distinctis partialibus petendum est, sed ab animæ totalis eminentiâ, quæ quidem æquipollet formis specie distinctis. Cæteras quæ occurrunt, levioris momenti objectiones ex composito præterire libet, neque enim jugulant; faciliusque amoveri, & luculentius redargui poterunt, si forte inter disputandum prolata fuerint in medium. Quocumque res redeat tametsi ego causâ cadam, causa non cadet: satis enim superque suo Marte valet ad se defendendam invicta semper Veritas; nec ad id alienis indiget adminiculis; & licet nobis aliquando superari, & pessum premi videatur, inviolatam tamen perpetuò servat se, & intactam ab erroris unguibus; in hoc Soli non absimilis, qui sæpe involutum se, & quasi inquinatum nubibus ostendit humanis oculis, cum tamen collectis in se radiis, totoque ad se revocato splendore purissimus ab omni labe colluceat.

In Feriis æstivis Collegii, sed concurrente, ut solet, tota fere Academia juvenute.

O R A T I O.

Exercitationes nonnunquam Ludicrâs Philosophiæ studiis non obeſſe.

CUM ex ea Urbe quæ caput urbium est, huc nuper me reciperem, Academici, deliciarum omnium, quibus is locus supra modum affluit, usque ad saginam, prope dixerim, sature, sperabam mihi iterum aliquando otium illud Literarium, quo ego vitæ genere etiam cœlestes animas gaudere opinor; eratque penitus in animo jam tandem abdere me in Literas, & jucundissimæ Philosophiæ perdis & pernox assidere; ita semper assolet Laboris & Voluptatis vicissitudo amovere fatietatis tædium, & efficere, ut intermissâ repetantur alacrius. Cum his me incalentem studiis repente avocavit, atque abstraxit perverusti moris fere annua celebritas, jussusque ego sum eam operam quam acquirendæ sapientiæ primò destinâram, ad nugas transferre, & novas ineptias excogitandas: quasi jam nunc non essent omnia stultorum plena, quasi egregia illa, & non minus *Argo* decantata navis stultifera fecisset naufragium, plane denique ac si ipsi *Democrito* materia jam ridendi deesset. Verum date quæso veniam, Auditores; hic enim hodiernus mos, utut ego liberius paulo sum locutus, sane quidem non est ineptus, sed impense potius laudabilis, quod quidem ego jam mihi proposui statim luculentius patefacere. Quod si *Junius Brutus* secundus ille rei *Romanae* conditor, magnus ille ultor regiae libidinis, animum prope Diis immortalibus parem, & mirificam indolem simulatione vecordiae suppressere sustinuit; certe nihil est, cur me pudeat aliquantisper *μωροσοφῆας* nugari, ejus præsertim jussu, cujus interest, tanquam ædilis hos quasi solennes ludos curare. Tum nec mediocriter me pellexit, & invitavit ad has partes subeundas vestra, vos qui ejusdem estis mecum Collegii, in me nuperrime comperta facilitas, cum enim ante præteritos menses aliquam multos oratorio apud vos munere perfuncturus essem, putaremque lucubrationes meas qualescunque etiam ingratas propemodum futuras, & mitiores habituras judices *Æacum* & *Minoa*, quam è vobis fere quemlibet, sane præter opinionem meam, præter meam si quid erat speculæ, non vulgari sicuti ego accepi, imo ipse fensî, omnium plausu exceptæ sunt, immo eorum, qui in me alias propter studiorum dissidia essent prorsus infenso & inimico animo: generosum utique simultatis exercendæ genus, & regio pectore non indignum; siquidem cum ipsa amicitia plerumque multa inculparte facta detorquere soleat, tunc profecto acris & insecta inimicitia errata forsitan multa, & haud pauca sine dubio indiferte dicta, leniter & clementius quam meum erat meritum interpretari non gravabatur. Jam semel unico hoc exemplo vel ipsa demens ira mentis compos fuisse videbatur, & hoc facto furoris infamiam abluisse. At vero summopere oblector, & mirum in modum voluptate perfundor, cum videam tantâ doctissimorum hominum frequentiam circumfusum me, & undique stipatum: Et rursus tamen cum in me descendo, & quasi flexis introrsum oculis meam tenuitatem secretus intueor, equidem sapius mihi met foli conscius erubesco & repentina quædam ingruens mœstitia subsilientem deprimit & jugulat lætitiâ. Sed nolite Academici, sic me jacentem & consternatum, & acie oculorum vestrorum tanquam de coelo tactum, nolite quæso sic deserere; erigat me semianimum, quod potest, & refocillet vestri favoris aura, ita fiet, ut, vobis authoribus, non admodum grave sit hoc malum; at remedium mali vobis exhibentibus, eo jucundius & acceptius; adeo ut mihi fuerit perquam gratum sic sæpius exanimari, modo liceat à vobis recreari me toties & refici. At ô interim singularem in vobis vim, atque eximiam virtutem, quæ tanquam hasta illa *Achilica*, *Vulcani* munus, vulnerat & medicatur! Cæterum nec miretur quispiam, si ego tot eruditione insignes viros, totumque pene Academiae florem huc confluisse, tanquam inter astra positus triumphem; vix etenim opinor plures olim *Athenas* adventasse ad audiendum duos Oratores summos *Demosthenem* & *Æschinem* de principatu eloquentiæ certantes,

nec

nec eam unquam foelicitatem contigiffe peroranti *Hortensio*, nec tot tam egregie literatos viros condecoraffe orantem *Ciceronem*; adeo ut quamvis ego hoc opus minus foeliciter abfolvero, erit tamen mihi honori non afpernando in tanto concursu conventuque præstantiffimorum hominum vel verba feciffe. Atque hercle non poffum ego nunc, quin mihi blandiufcule plaudam qui vel *Orpheo*, vel *Amphione* multo fim meo iudicio fortunatior: hi enim chordulis fuavi concentu adfonantibus digitos tantum docte & perite admovebant; eratque in ipsis fidibus, & in apto dextroque manuum motu æqualis utrinque pars dulcedinis: atqui ego fi quid hodie laudis hinc reportavero, ea fane & tota erit & vere mea, tantoque nobilior, quanto ingenii opus vincit ac præftat manuum artificium. Deinde hi faxa, & feras, fylvasque ad fe trahebant, & fi quos homines, rudes illos & agrestes: at ego doctiffimas mihi deditas aures, & ab ore meo pendentes video. Noviffime agrestes illi, & feræ jam fatis notam & complures exauditam fequebantur nervorum harmoniam; vos vero huc rapuit, & jam detinet fola expectatio. Sed tamen Academici, hîc vos imprimis commonefactos volo, me non hæc gloriofius crepuiſſe; utinam enim mihi vel in præſentia concederetur melleum illud, feu verius Neftæreum Eloquentiæ flumen quicquid unquam *Attica* vel *Romana* ingenia imbuebat olim, & quali cœlitus irrorabat, utinam mihi liceret omnem penitus *Suade* medullam exugere, & ipſius etiam *Mercurii* ſcrinia ſuffurari, omnesque elegantiarum loculos funditus exinanire, quo poſſim aliquid tanta expectatione, tam præclaro cœtu, tam denique terſis & delicatis auribus dignum adferre. Ecce, Auditores, quo me raprat & impellit vehementiffimus ardor & prolubium placendi vobis, quippe de improvifo me provectum ſentio in ambitionem quandam, ſed eam fane piam, & honeſtum, ſi hoc fieri poteſt, Sacrilegium. Et certè exiſtimo haudquaquam mihi opus eſſe Muſarum auxilium implorare & expoſcere, iis enim me circumſeptum puto, qui Muſas omnes ſpirant & Gratias, totumque reor *Heliconæ*, & quæcunque ſunt alia Muſarum delubra ad hunc diem celebrandum omnes ſuos effuſiſſe alumnos; adeo ut credibile ſit jam nunc propter eorum abſentiam lugere & deflorefcere *Parnaffi* Lauros; unde proſecto fruſtra erit Muſas, & Charites, & Libentias uſquam terrarum quæritare, quam in hoc loco; quod ſi ita ſit, neceſſe eſt protinus ipſam Barbariem, Errorem, Ignorantiam, & omne illud Muſis inviſum genus quam celerrimè auſugere ad aſpectum veſtrum, & ſub diverſo longe cœlo abſcondere ſeſe; atque deinde quidem quid obſtat, quo minus quicquid eſt barbaræ, incultæ & obſoletæ locutionis abigatur extemplò ab Oratione mea, atque ego aſſlatu veſtro, & arcano inſtinctu diſertus & politus ſubito evadam. Utcunque tamen vos, Auditores, obteſtor, ne quem veſtrum poeniteat meis pauliſper vacâſſe nugis; ipſi enim Dii omnes, cœleſtis politiæ curâ ad tempus depoſitâ, depugnantium homunculorum ſpectaculo ſæpius interfuſiſſe perhibentur; aliquoties etiam humiles non dedignati caſus, & paupere hoſpitiæ excepti, fabas & olera narrantur eſiſſe. Obſecro itidem ego vos, atque oro, Auditores optimi, ut hoc meum quale qualè conviviolum ad ſubtile veſtrum & ſagax palatum faciat. Verum etiamſi ego permultos noverim Sciolos quibus uſitatiffimum eſt, ſi quid ignorârunt, id ſuperbe & inſcite apud alios contemnere, tanquam indignum cui operam impendant ſuam; quemadmodum hic Dialecticam inſulſe vellicat, quam nunquam aſſequi potuit; ille Philoſophiam nihili facit, quia ſcilicet formoſiſſima Dearum Natura nunquam illum tali dignata eſt honore, ut ſe nudam illi præbuerit intuendam: Ego tamen Feſtivities & Sales, in quibus quoque perexiguam agnoſco facultatem meam, non gravabor, ut potero, laudare; ſi prius hoc unum addidero, quod fane arduum videtur, & minime proclive, me jocis hodie feriò laudaturum. Atque id non immeritò quidem, quid enim eſt quod citius conciliet, diutiufque retineat amicitias, quam amicum & feſtivum ingenium? & proſecto cui deſunt ſales, & lepores, & politulæ facetiæ, haud temere invenietis cui ſit gratus & acceptus. Nobis autem, Academici, ſi quotidiani moris eſſet indormire & quaſi immori Philoſophiæ, & inter dumos & ſpinas Logicæ conſeneſcere citra ullam enim relaxationem, & nunquam conſeſſo respirandi loco, quid, quæſo, aliud eſſet philoſophari, quam in *Trophonii* antro vaticinari, & *Catonis* plus nimio rigidi Sectam ſectari; immo dicerent vel ipſi ruſticani, ſinapi nos victitare. Adde quod, quemadmodum qui luctæ & campeſtri ludo aſſueſcunt ſe, multo cæteris valentiores redduntur, & ad omne opus paratiores; ita pariter uſu venit, ut per hanc ingenii palæſtram corrobor-

retur nervus animi, & quasi melior sanguis & succus comparetur, utque ipsa indoles limatior fiat acutiorque, & ad omnia sequax & versatilis. Quod si quis urbanus & lepidus haberi nolit, ne sis hoc illi stomacho si paganus & sub-rufficus appelletur; & probe novimus illiberale quoddam genus hominum, qui cum ipsi prorsus insulsi sint & infestivi, suam tacite secum aestimantem vilitatem & inscitiam, quicquid forte urbanius dicitur audiant, id statim in se dici putant; digni sane quibus id vere eveniat, quod injuriâ suspicantur, ut scilicet omnium dicitur everberantur, pene usquedum suspendium cogitent. Sed non valent istæ hominum quisquiliæ urbanitatis elegantulæ licentiam inhibere. Vultis itaque me Auditores, rationis fundamento fidem exemplorum superstruere? ea utique mihi abunde suppetunt, primus omnium occurrit *Homerus* ille oriens, & *Lucifer* cultioris literaturæ, cum quo omnis eruditio tanquam Gemella nata est, ille enim interdum à Deorum consiliis & rebus in Cœlo gestis divinum revocans animum, & ad facetias divertens, murium & ranarum pugnam lepidissime descripsit. Quinetiam *Socrates*, teste *Pythio*, sapientissimus ille mortalium, jurgiosam uxoris morositatem sæpenumero quam urbane perstrinxisse fertur. Omnia deinde veterum Philosophorum diverbia sale sparsa, & lepore venusto passim legimus referta; & certe hoc unum erat quod antiquos omnes Comœdiarum & Epigrammatum Scriptores, & Græcicos & Latinos, æternitate nominis donavit. Quinimo accepimus, *Cicronis* jocos & facetias tres Libros à *Tyrone* conscriptos implevisse. Et cuique jam in manibus est ingeniosissimum illud *Moria* encomium non infimi Scriptoris opus, multæque aliæ clarissimorum hujus memoriæ Oratorum de rebus ridiculis extant haud infacetæ prolusiones. Vultis summos Imperatores, & Reges, & fortes viros? Accipite *Periclem*, *Epaminondam*, *Agefilaum*, & *Philippum Macedonem*, quos (ut *Gelliano* more loquar) festivitatum & falsè ditorum scatuissæ memorant Historici: Ad hos *Caium Lelium*, *Pub. Cor. Scipionem*, *Cneium Pompeium*, *C. Julium* & *Octavium Cæsares*, quos in hoc genere omnibus præstitisse cœtaneis author est *M. Tullius*. Vultis adhuc majora nomina? ipsum etiam *Jovem* reliquosque Cœlites inter epulas & pocula jucunditati se dantes inducunt *Pœræ* sagacissimi veritatis adumbratores. Vestrâ demum, Academici, utar tutelâ & patrocinio, quod mihi erit omnium adinstar; quippe quam non displiceant vobis sales & jocoli; indicat satis tantus hodie vestrum factus concursus, & hoc sane unumquodque caput mihi annuere videtur; nec mihi est mehercule festam hanc & mundulam urbanitatem omnes probos, simulque claros viros sic oblectare, cum & ipsa inter splendorum virtutum *Aristotelicarum* ordines sublimis sedeat, & velut in *Pantheo* quodam Diva cum Divis Sororibus colluceat. Sed forte non desunt quidam Barbatî Magistri terrici oppido & difficiles, qui se magnos *Catonæ*, nedum *Catunculos* putantes, vultu ad severitatem *Stoicam* composito, obstiponutantes capite anxie querantur omnia nunc dierum commiseri, & in deterius perverti & loco Priorum *Aristotelis* ab initiatis recens baccalaureis exponendorum, scommata & inanes nugæ inverecunde & intempestive jactari; hodiernum quoque exercitium à majoribus nostris sine dubio recte & fideliter institutum ob insignem aliquem, sive in Rhetorica, sive in Philosophia fructum inde percipiendum, nunc nuper in insipidos sales perperam immutari. At vero his quod respondeatur ad manum mihi est, & in procinctu; Sciant enim illi, si nesciant, Literas, cum leges Reipub. nostræ Literariæ primum essent latæ, ab exteris regionibus vix has in cras fuisse advectas: idcirco cum Græcæ & Latinæ Linguæ peritia impendio rara esset & insolens, expediebat eò acriori studio, & magis assiduis exercitationibus ad eas eniti & aspirare: nos autem quandoquidem superioribus nostris pejus sumus morati, melius eruditi, oportebit relictis quæ haud multam habent difficultatem ad ea studia accedere, ad quæ & illi contulissent se, si per otium licuisset; nec vos præterit primos quosque legumlatores duriora paulo scita, & severiora quam ut ferri possint semper edere solere, ut deflecentes & paululum relapsi homines in ipsum rectum incidant. Denique mutatâ nunc omnino rerum facie, necesse est multas leges, multasque consuetudines si non antiquari & obsolescere, coangustari saltem nec per omnia servari. Verum si leves istiusmodi fugæ palam defensitatae fuerint & approbatae, publicamque demeruerint laudem (sic enim arduis superciliis solent dicere) nemo non averso ab sana & solida eruditione animo eum ad ludicra statim & histrionalem prope levitatem adjunget, adeo ut ipsa Philosophorum spatia pro doctis & cordatis nugatores emissura sint vel nimis & scurris proterviores. At vero

ego existimo eum qui jocis insubidis sic solet capi, ut præ iis serla & magis utilia plane negligat, eum inquam, nec in hac parte, nec in illa posse admodum proficere: non quidem in feriis, quia si fuisset ad res serias tractandas naturâ comparatus, factusque, credo non tam facile pateretur se ab iis abduci; nec in nugatoriis, quia vix queat ullus belle & lepide joculari, nisi & serio agere prius addiderit. Sed vereor, Academici, ne longius æquo deduxerim Orationis filum; nolo excusare quod potui, ne inter excusandum ingravescat culpa. Jam oratoriis soluti legibus proliemus in Comicam licentiam. In qua si forte morem meum, si rigidas verecundiæ leges transversum, quod aiunt, digitum egressus fuero, sciatis Academici, me in vestram grâtiâ exuisse antiquum meum, & parumper deposuisse: aut si quid solute, si quid luxurianter dictum erit, id quidem non mentem & indolem meam, sed temporis rationem & loci genium mihi suggestisse putetis. Itaque, quod simile solent exeuntes implorare Comœdi, id ego inceptans flagito. Plaudite, & ridete.

Prolusio.

Laboranti, ut videtur, & pene corruenti stultorum rei summæ, equidem nescio quo merito meo Dictator sum creatus. At quorsum ego? cum Dux ille, & Antesignanus omnium Sophistarum & sedulò ambiverit hoc munus, & fortissime potuerit administrare; ille enim induratus Miles ad quinquaginta pridem Sophistas sudibus breviculis armatos per agros *Barwellianos* strenue duxit, & obsessurus oppidum fatis militariter aquæductum disjecit, ut per sitim posset oppidanos ad deditionem cogere; at vero abiisse nuper hominem valde doleo, siquidem ejus discessu nos omnes Sophistas non solum ἀκεφάλως reliquit, sed & decollatos. Et jam fingite, Auditores, quamvis non sint *Aprilis* Calendæ, festa adesse *Hilaria*, matri Deum dicata; vel Deo Risui rem divinam fieri. Ridete itaque & petulanti splene sustollite cachinnum, exporrigite frontem, & uncis indulgete naribus, sed naso adunco ne suspendite; profusissimo risu circumsonent omnia, & solutior cachinnus hilares excutiat lachrymas, ut iis risu exhaustis ne guttulam quidem habeat dolor quâ triumphum exornet suum. Ego profecto si quem nimis parce diducto risu ridentem conspexero, dicam eum scabros & cariosos dentes rubigine obductos, aut indecoro ordine prominentes abscondere, aut inter prandendum hodie sic opplevisse abdomen, ut non audeat ilia ulterius distendere ad risum, ne præcinenti ori succinat, & ænigmata quædam nolens effutiat sua non *Sphinx* sed *Sphinxter* anus, quæ medicis interpretanda non *Oedipo* relinquo; nolim enim hilari vocis sono obstrepat in hoc cœtu posticus gemitus: Solvant ista Medici qui alvum solvunt. Si quis strenuum & clarum non ediderit murmur, eum ego asseverabo tam gravem & mortiferum faucibus exhalare spiritum, ut vel *Aetna*, vel *Avernus* nihil spiret tetrius; aut certe allium aut porrum comedissem dudum, adeo ut non audeat aperire os, ne vicinos quosque fœtido halitu enecet. At vero absit porro ab hoc cœtu horridus & tartareus ille sibili sonus, nam si hîc audiatur hodie, credam ego *Furias* & *Eumenides* inter vos occulte latitare, & angues suos colubrosque pectoribus vestris immisisse, & proinde *Athamanteos* Furores vobis inspiravisse. At enimvero, Academici, vestram ego in me benevolentiam demiror atque exosculor, qui me audituri per flammam & ignes irrupistis in hunc locum. Hinc enim in ipso limine: scintillans ille noster *Cerberus* astat, & fumido latratu horribilis, flammæque coruscans baculo favillas pleno ore egerit; illinc ardens & voracissimus Fornax noster luridos eructat ignes, & tortuosos fumi globos evolvit, adeo ut non sit difficiliter iter ad inferos vel invito *Plutone*; & certe nec ipse *Jason* minori cum periculo boves illos *Martis* περιπέροντας aggressus est. Jamque Auditores, credite vos in cœlum receptos, posteaquam evasistis purgatorium, & nescio quo novo miraculo ex fornace calida salvi prodiistis, neque sane mihi in mentem venit ullius Herois cujus fortitudinem commode possim vestræ æquiparare, neque enim *Bellerophontes* ille ignivomam *Chimeram* animosus debellavit, nec validissimi illi Regis *Arthur*i pugiles, igniti & flammigerantis Castellum incantamenta vicerunt facilius & dissiparunt; atque hinc subit, ut putos mihi Auditores & leatissimos pollicear, si quid enim facis huc advenit post explorationem camini, ego statim

dixero ignes nostros janitores esse fatuos. At foelices nos & incolumes perpetuo fururos! *Roma* enim ad diuturnitatem imperii sempiternos ignes sollicitè & religiose servabant, nos vigilibus & vivis ignibus custodimur: Quid dixi vivis & vigilibus? id sane improvise lapsu prætervolavit, quippe nunc melius commemini, eos primo crepusculo extinguere sese, & non nisi claro sudo sese resuscitare. Attamen spes est, tandem iterum domum nostram posse inclarescere, cum nemo inficias iverit duo maxima Academiae Luminaria nostro collegio præfidere; quamvis illi nusquam majori forent in honore quam *Roma* ibi enim vel virgines Vestales inextinctos eos, & insomnes rotas noctes fervarent, vel forte ordini Seraphico initiarentur flammei fratres. In hos denique optime quadrat Hemistichion illud *Virgilianum*, Igneus est ollis vigor: immo pene inductus sum ut credam *Horatium* horum nostrorum ignium mentionem fecisse, major enim horum, dum stat inter conjugem & liberos, micat inter omnes velut inter ignes Luna minores. Non possum autem præterire sædum *Ovidii* errorem, qui sic cecinit, Nataque de flamma corpora nulla vides. Videmus enim passim oberantes igniculos hoc nostro igne genitos, hoc si negaverit *Ovidius*, necessum habebit uxoris pudicitiam vocare in dubium. Ad vos redeo, Auditores; Ne vos poeniteat tam molesti & formidolosi itineris, ecce convivium vobis apparatus! eccas mensas ad luxum *Persicum* extractas, & cibis conquistissimis onustas, qui vel *Apicianam* gulam oblectent & deliniant! Ferunt enim *Antonio* & *Cleopatra* octo integros apros in epulis appositos, vobis autem primo ferculo hem quinquaginta faginosos apros cervisiâ conditanâ per triennium maceratos, & tamen adhuc adeo callosos, ut vel caninos dentes delassare valeant. Dein totidem optimos boves insigniter caudatos famulari nostro igni præ foribus recens affos; sed vereor ne omnem succum in patinam exudaverint. Ab his tot etiam in vitulina capita, sane crassa & carnosa, sed adeo pertenui cerebro, ut non sufficiat ad condimentum. Tunc quidem & hœdos plus minus centum, sed puto crebriori *Veneris* usu nimium macros: Arietes aliquot expectavimus speciosis & patulis cornubus, sed eos Coqui nostri nondum secum attulerunt ex oppido. Si quis aves mavult, habemus innumeras, turundis, & offis, & scobinato caseo diu altiles: Inprimis, nescio quod genus avium tam ingenio, quam plumâ viride, unde eas è regione Psittacorum suspicor asportatas; quæ quia gregatim semper volitant, & eodem fere loco nidulantur, eodem etiam disco apponentur; iis vero parce velim vescamini, quia præterquam quod admodum crudi sint, & nihil in se habeant solidi nutrimenti, scabiem etiam comedentibus protrudunt (modo vera tradit Comestor.) Jam vero libere & genialiter epulamini; hic enim præsto est missus quem vobis præ omnibus commendo, prægrandis scilicet Gallinago, pertriennem faginam adeo unguinosâ pinguedinis, ut illi vix satis largum sit unum ferculum amplissimum, rostro eouque prælongo & eduro, ut impune possit eum Elephante aut Rhinocerote certamen ingredi; eam autem in hunc diem commode obruncavimus, propterea quod prægrandium Simiorum more incepit puellis insidiari, & vim inferre mulieribus. Hunc subsequuntur aves quædam *Hibernica*, nescio quo nomine; sed incessu & corporis filo gruibus persimiles, quamvis ut plurimum soleant in postremam mensam asservari; hic quidem est novus & rarus magis quam salutaris cibus: his itaque abstineteis moneo, sunt enim efficacissimi (modo vera tradit Comestor) ad generandos pediculos inguinales: has igitur arbitror ego agafonibus utiliores futuras; nam cum sint naturæ vividæ, vegetæ, & saltaturientes, si equis strigosis per podicem ingerantur, reddent eos protinus vivaciores & velociores quam si decem vivas anguillas in ventre haberent. Anferes etiam complures aspiciate, & hujus anni & superiorum argutos valde, & ranis Aristophanicis vocaliores; quos quidem facile dignoscetis; mirum enim est nisi se jam prodiderint sibilando, statim fortasse audietis. Ova insuper aliquot habemus, sed ea *κακὰ κέρδιον*; Frugum vero nihil præterquam mala & mespila, eaque infelicis arboris, nec satis matura, præstabit itaque iterum ad Solem suspendi. Videtis apparatus nostros, quæso vos, quibus palato sunt, commesfamini. Verum hariolor dicturos vos, epulas hæc, veluti nocturnæ illæ dapes quæ à Damone veneficis apparantur, nullo condiri sale, vereorque ne discedatis jejuniore quam venistis. Verum ad ea pergo quæ ad me propius attinent. *Romani* sua habuere Floralia, *Rustici* sua Palilia, *Pistores* sua Fornacalia, nos quoque potissimum hoc tempore rerum & negotiorum vacui, *Socratico* more ludere solemus. Itaque hospitia Leguleiorum suos habent, quos vocant Dominos, vel hinc indicantes quam sint honoris ambitiosi. Nos autem, Academici,

ad paternitatem quamproxime accedere cupientes id ficto nomine usurpare gesti-
mus, quod vero non audemus saltem nonnisi in occulto; quemadmodum pu-
ellæ nuptias luforias & puerperia solenniter fingunt, earum rerum quas anhe-
lant & cupiunt, umbras captantes & amplectentes. Quorsum autem eo, qui
proxime se circumegit, anno intermissa fuerit hæc solennitas, ego sane haud
possum divinare; nisi quod ii qui patres futuri erant, adeo strenue se gefferint
in oppido, ut is cui id negotii dabatur, tantorum misertus laborum ultro jufferit
eos ab hac cura otiosos esse. At vero unde est quod ego tam subito factus sum
Pater? Dii vestram fidem! Quid hoc est prodigii *Pliniana* exuperantis por-
tenta! numnam ego percusso angue *Tyresia* fatum expertus sum? ecqua me
Thessala saga magico perfudit unguento? an denique ego à Deo aliquo vitiatus,
ut olim *Craeus*, virilitatem pactus sum stupri pretium, ut sic repente ἐν Συλείας
εἰς ἀρρενά ἄλλα χθελω ἄν? A quibusdam, audivi nuper *Domina*. At cur vide-
or illis parum masculus? Ecquis *Prisciani* pudor? itane propria quæ maribus
foemineo generi tribuunt insulsi Grammaticastri! scilicet quia Scyphos capacis-
simos nunquam valui pancratice haurire; aut quia manus tenendâ stivâ non oc-
caluit, aut quia nunquam ad meridianum Solem supinus jacui septennis bubulcus;
fortasse demum quod nunquam me virum præstiti, eo modo quo illi *Ganeones*:
verum utinam illi possint tam facile exuere asinos, quam ego quicquid est foe-
minæ; at videte quam insubide, quam incogitate mihi objecerint id, quod
ego jure optimo mihi veram gloriae. Namque & ipse *Demosthenes* ab æmulis
adversariisque parum vir dictus est. Q. itidem *Hortensius* omnium Oratorum
post *M. Tullium*, clarissimus, *Dionysia* Pſaltria appellatus est à *L. Torquato*. Cui
ſle, *Dionysia*, inquit, malo equidem esse, quam quod tu *Torquate*, ἀμσοθ,
ἀγροδίατθ, ἀπρόστθ. Ego vero quicquid hoc Domini aut Dominae est à
me longe amolior atque rejicio, nisi in rostris atque subfelliis vestris, *Acade-*
mici, dominari non cupio. Quis jam prohibebit me quin lætar tam auspicato
& foelici omine, exultemque gaudio me tantis viris ejusdem opprobrii societate
conjunctum! Interea ut bonos omnes & præstantes supra invidiam positos arbi-
tror, ita hos lividos adeo omnium infimos puto, ut ne digni sint qui maledicant.
Ad filios itaque pater me converto, quorum cerno speciosum numerum, & vi-
deo etiam lepidulos nebulones occulto nutu me patrem fateri. De nominibus
quæritis? Nolo sub nominibus ferculorum filios meos epulandos vobis tradere,
id enim *Tantali* & *Lycæonis* feritati nimium esset affine; nec membrorum insigni-
nibo nominibus, ne putetis me pro integris hominibus tot frustra hominum ge-
nuisse; nec ad vinorum genera eos nuncupare volupe est, ne quicquid dixerò,
sit ἀπρόσδιονσον, & nihil ad *Bacchum*; volo ad prædicamentorum numerum
nominatos, ut sic & ingenuos natales & liberalem vitæ rationem exprimam; &
eadem opera curabo, uti omnes ad aliquem gradum ante meum obitum prove-
cti sint. Quod ad Sales meos nolo ego edentulos, sic enim tritos, & veteres
dicatis, & aniculam aliquam ruffientem eos expuisse: proinde credo neminem
sales meos dentatos inculpaturum, nisi qui ipse nullos habet dentes, ideoque re-
prehensurum, quia non sunt ipsius similes. Et certe in præsens ego exoptarem
obtigisse mihi *Horatii* sortem, nempe ut essem falsamentarii filius, tunc enim
sales mihi essent ad unguem, vos etiam sale ita pulchre defricatos dimitterem,
ut nostros milites qui nuper ab *Insula Reana* capessere fugam non magis poenite-
ret falsi petiti. Non libet mihi in consilio vobis exhibendo, mei gnati, gna-
viter esse operoso, ne plus operæ vobis erudiendis quam gignendis insumpsisse
videar, tantum caveat quisque ne ex filio fiat nepos: liberique mei ne colant li-
berum, si me velint patrem. Si qua ego alia præcepta dederò, ea linguâ ver-
naculâ proferenda sentio; conaborque pro viribus ut omnia intelligatis. Cæte-
rum exorandi sunt mihi *Neptunus*, *Apollo*, *Vulcanus*, & omnes Dii Fabri, uti
latera mea vel tabulatis corroborare, vel ferreis laminis circumligare velint.
Quinetiam supplicanda mihi est *Dea Ceres*, ut quæ humerum eburneum *Pelopi*
dederit, mihi pariter latera pene absumpta reparare dignetur. Neque enim est
cur miretur quislibet, si post tantum clamorem & tot filiorum genituram paulo
infirmiora sint. In his itaque sensu *Neromiano* ultra quam satis est, moratus sum:
nunc *Leges Academicas* veluti *Romuli* muros transiliens à Latinis ad *Anglicana*
transcurro. Vos quibus istæc arident, aures atque animos nunc mihi attentos
date.

In Sacrario habita pro Arte

O R A T I O.

Beatiores reddit Homines Ars quam Ignorantia.

TAmetsi mihi, Auditores, nihil magis jucundum sit atque optabile aspectu vestro assiduâque togatorum hominum frequentia, hoc etiam honorifico dicendi munere, quo ego vice unâ atque alterâ apud vos non ingrata operâ perfunctus sum; tamen, si quod res est fateri liceat, semper ita fit, ut, cum neque meum ingenium, nec studiorum ratio ab hoc Oratorio genere multum abhorreat, ego vix unquam meâ voluntate, aut sponte ad dicendum accedam; mihi si fuisset integrum, vel huic vespertino labori haud illibenter equidem parvissem: nam quoniam ex Libris & Sententiis doctissimorum hominum sic accepi, nihil vulgare, aut mediocre in Oratore, ut nec in Poeta posse concedi, eumque oportere, qui Orator esse meritò & haberi velit, omnium Artium, omnesque Scientiæ circulari quodam subsidio instructum & consummatum esse; id quando mea ætas non fert, malui jam prius ea mihi subsidia comparando, longo & acri studio illam laudem veram contendere, quàm properato & præcoci stylo falsam præripere. Quâ animi cogitatione & consilio dum æstuo totus indies, & accendor, nullum unquam sensi gravius impedimentum & moram, hoc frequenti interpellationis damno; nihil vero magis aluisse ingenium, &, contra quam in corpore fit, bonam ei valetudinem conservasse erudito & liberali otio. Hunc ego divinum *Hesiodi* somnum, hos nocturnos *Endymionis* cum Luna congressus esse crediderim; hunc illum duce *Mercurio Promethei* secessum in altissimas Montis *Caucasi* solitudines ubi sapientissimus Deum atque hominum evasit, utpote quem ipse *Jupiter* de Nuptiis *Thetidis* consultem isse dicatur. Testor ipse lucos, & flumina, & dilectas villarum ulmos, sub quibus æstate proxime præteritâ (si Dearum arcana eloqui liceat) summam cum Musis gratiam habuisse me jucundâ memoriâ recolo; ubi & ego inter rura & semotos saltus velut occulto ævo crescere mihi potuisse visus sum. Hic quoque eandem mihi delitescendi copiam utique sperassem, nisi intempestive prorsus interposuisset se importuna hæc dicendi molestia, quæ sic ingrata arcebat sacros somnos, sic torsit animum in aliis defixum, & inter præruptas Artium difficultates sic impedivit & oneri fuit, ut ego amissâ omni spe persequendæ quietis moestus cogitare cœperim, quam procul abesset ab ea tranquillitate quam mihi primò Literæ pollicebantur, acerbam fore inter hos æstus & jactationes vitam, satius esse vel omnes Artes didicisse. Itaque vix compos mei, temerarium cœpi consilium laudandæ Ignorantiæ, quæ nihil prorsus haberet harum turbarum; proposuique in certamen ultra suos cultores beatiores redderet Ars an Ignorantia? Nescio quid est, noluit me meum sive fatum, sive genius ab incepto Musarum amore discedere; imo & ipsa cæca fors tanquam derepente prudens providensque facta hoc idem noluisse visa est; citius opinione meâ Ignorantia suum nata est patronum, mihi Ars relinquitur defendenda. Gaudeo sane sic illusum me, nec me pudet vel cæcam Fortunam mihi restituisse oculos; hoc illi nomine gratias habeo. Jam saltem illam laudare licet, cujus ab amplexu divulsus eram, & quasi absentis desiderium sermone consolari; jam hæc non plane interruptio est, quis enim interpellari se dicat, id laudando & tuendo quod amat, quod approbat, quod magnopere assequi velit. Verum, Auditores, sic ego existimo in re mediocriter laudabili maxime elucere vim Eloquentiæ; quæ summam laudem habent, vix ullo modo, ullis limitibus Orationis contineri posse, in his ipsa sibi officit copia, & rerum multitudine comprimit & coangustat expandentem se elocutionis pompam; hac ego argumenti fecunditate nimia laboro, ipsæ me vires imbecillum, arma inermem reddunt; delectus itaque faciendus, aut certe enumeranda verius quam tractanda quæ tot nostram causam validis præsidis firmam ac munitam statuunt: nunc illud mihi unice elaborandum video, ut ostendam quid in utraque re, & quantum habeat momentum ad illam in quam omnes ferimur, beatitudinem; in qua contentione facili certe negotio versabitur Oratio nostra, nec admodum esse puto in metuendum quid possit

fit Scientiæ Inscitia, Arti Ignorantia objicere; quamvis hoc ipsum quod objiciat, quod verba faciat, quod in hac celebritate Literatissimæ Concionis vel hiscere audeat, id totum ab arte precario vel potius emendicato habet. Notum hoc esse reor, Auditores, & receptum omnibus, magnum mundi opificem, cætera omnia cum fluxu & caduca posuisset, homini præter id quod mortale esset, divinam quandam auram, & quasi partem sui immiscuisse, immortalem, indelebilem lethi & interitus immunem; quæ postquam in terris aliquandiu tanquam cœlestis hospes, caste, sancteque peregrinata esset, ad nativum cælum sursum evibraret se, debitamque ad sedem & patriam reverteretur: proinde nihil merito recenseri posse in causis nostræ beatitudinis, nisi id & illam sempiternam, & hanc civilem vitam aliquâ ratione respiciat. Ea propemodum suffragiis omnium sola est contemplatio, quâ sine administro corpore seducta & quasi conglobata in se mens nostra incredibili voluptate immortalium Deorum ævum imitatur, quæ tamen sine arte tota infrugifera est & injucunda, imo nulla. Quis enim rerum humanarum divinarumque *idæz* intueri digne possit aut considerare, quarum ferme nihil nôsse queat, nisi animum per artem & disciplinam imbuum & ex cultum habuerit; ita prorsus ei cui Artes defunt, interclusus esse videtur omnis aditus ad vitam beatam: ipsam hanc animam altæ sapientiæ capacem & prope inexplebilem, aut frustra nobis Deus, aut in poenam dedisse videtur, nisi maxime voluisset nos ad excelsam earum rerum cognitionem sublimes eniti, quarum tantum ardorem naturâ humanæ menti injecerat. Circumspicite quæqua potestis universam hanc rerum faciem, illam sibi in gloriam tanti operis summus Artifex ædificavit; quanto altius ejus rationem insignem, ingentem fabricam, varietatem admirabilem investigamus, quod sine arte non possumus, tanto plus authorem ejus admiratione nostrâ celebramus, & veluti quodam plausu persequimur, quod illi pergratum esse, certum ac persuasissimum habeamus. Ecquid, Auditores, putabimus tanta immensâ ætheris spatia æternis accensa atque distincta ignibus, tot sustinere concitatissimos motus, tanta obire conversio-num itinera ob hoc unum ut lucernam præbeant ignavis & pronis hominibus? & quasi facem præferant nobis infra torpentibus & desidiis? nihil inesse tam multiplici fructuum herbarumque proventui, præterquam fragilem viriditatis ornatum? Profecto si tam injusti rerum aestimatores erimus, ut nihil ultra crassum sensus intuitum persequamur, non modo serviliter & abjecte, sed inique & maliciose cum benigno numine egisse videbimur; cui per inertiam nostram, & quasi per invidiam titulorum magna pars, & tantæ potentiæ veneratio penitus intercidet. Si igitur dux & inchoatrix nobis ad beatitudinem sit eruditio, si potentissimo numini iussa & complacita, & ejus cum laude maxime conjuncta, certe non potest sui cultores non efficere vel summe beatos. Neque enim nescius sum, Auditores, contemplationem hanc quâ tendimus ad id quod summe expetendum est, nullum habere posse veræ beatitudinis gustum sine integritate vitæ, & morum innocentia; multos autem vel insigniter eruditos homines nefarios extitisse, præterea iræ, odio, & pravis cupiditatibus obedientes; multos è contra literarum rudes viros probos atque optimos se præstitisse; quid ergo? Num beator Ignorantia? minime vero. Sic itaque est, Auditores, paucos fortasse doctrinâ præstabiles suæ civitatis corruptissimi mores & illiteratorum hominum colluvies in nequitiam pertraxere, unius perdocti & prudentis viri industriâ multos mortales ab arte impolitos in officio continuit: nimirum una domus, vit unus arte & sapientia præditus, velut magnum Dei munus toti Reipub. satis esse possit ad bonam frugem. Cæterum ubi nullæ vigent Artes, ubi omnis exterminatur eruditio, ne ullum quidem ibi viri boni vestigium est, grassatur immanitas atque horrida barbaries; hujus rei testem appello non civitatem unam, aut provinciam, non gentem, sed quartam orbis terrarum partem *Europam*, quâ totâ superioribus aliquot sæculis omnes bonæ Artes interierant, omnes tunc temporis Academiæ præfides diu Musæ reliquerant; pervaserat omnia, & occuparat cæca inertia, nihil audiebatur in Scholis præter insulsa stupidissimorum Monachorum dogmata, togam scilicet nacta, per vacua nostra & pulpita, per squalentes Cathedras jactitavit se prophanum & informe monitrum, Ignorantia. Tum primum lugere Pietas, & extingui Religio & pessum ire, adeo ut ex gravi vulnere, sero atque agre vix in hunc usque diem convaluerit. At vero, Auditores, hoc in Philosophia ratum, & antiquum esse satis constat. omnis artis, omnisq; scientiæ perceptionem solius intellectus esse, virtutum ac probitatis domum atque delubrum esse voluntatem. Cum autem omnium judicio in-

rillectus humanus cæteris animi facultatibus princeps & moderator præluceat
 tum & ipsam voluntatem cæcam alioqui & obscuram suo splendore temperat &
 collustrat, illa veluti Luna, luce lucet alienâ. Quare demus hoc sane, & largiamur
 ultro potiorem esse ad beatam vitam virtutem sine arte, quam artem sine vir-
 tute; at ubi semel scælici nexu invicem confociatæ fuerint, ut maxime debent, &
 sæpissime continget, tum vero statim vultu erecto atq; arduo superior longe appa-
 ret, atq; emicat scientia, cum rege & imperatore intellectu in excelso locat se, in-
 de quasi humile & sub pedibus spectat inferius quicquid agitur apud voluntatem;
 & deinceps in æternum excellentiam & claritudinem, majestatemq; divinæ proxi-
 mam facile sibi asserit. Age descendamus ad civilem vitam, quid in privata, quid
 in publica proficiat utraq; videamus; taceo de arte quod sit pulcherrimum juven-
 tutis honestamentum, ætatis virilis firmum præsidium, senectutis ornamentum atq;
 solacium. Prætereo & illud multos apud suos nobiles, etiam *P. R.* principes post
 egregia facinora, & rerum gestarum gloriam ex contentione & strepitu ambitio-
 nis ad literarum studium tanquam in portum ac dulce perfugium se recipisse;
 intellexere nimirum senes præstantissimi jam reliquam vitæ partem optimam
 optime oportere collocari; erant summi inter homines, volebant his artibus non
 postremi esse inter Deos; petierant honores, nunc immortalitatem; in debel-
 landis imperii hostibus longe aliâ militiâ usi sunt, cum morte maximo generis
 humani malo conficiantur, ecce quæ tela sumserint, quas legiones conscripse-
 rint, quo commeatu instructi fuerint. Atqui maxima pars civilis beatitudinis
 in humana societate & contrahendis amicitiiis fere constituta est; doctiores ple-
 rosque difficiles, inurbanos, moribus incompositis, nullâ fandi gratiâ ad concili-
 andos hominum animos multi queruntur: fateor equidem, qui in studiis fere
 seclusus atque abditus est, multo promptius esse Deos alloqui quam homines,
 sive quod perpetuo fere domi est apud superos infrequens rerum humanarum &
 vere peregrinus, sive quod assiduâ rerum divinarum cogitatione mens quasi grandior
 facta in tantis corporis angustiis difficulter agitans se minus habilis sit ad ex-
 quisitiones salutationum gestulationes; at si dignæ atque idoneæ contigerint
 amicitia nemo sanctius colit; quid enim jucundius, quid cogitari potest beatius
 illis doctorum & gravissimorum hominum colloquiis, qualia sub illa platano
 plurima sæpe fertur habuisse divinus *Plato*, digna certe quæ totius confluentis
 generis humani arrecto excipiantur silentio; at stolidè confabulari, alios aliis
 ad luxum & libidines morem gerere ea demum ignorantia est amicitia, aut cer-
 te amicitia ignorantia. Quinetiam si hæc civilis beatitudo in honesta liberaque
 oblectatione animi consistit, ea profecto doctrinæ & arti reposita est voluptas,
 quæ cæteras omnes facile superet; quid omnem cœli syderumque morem ten-
 uisse? omnes aeris motus & vicissitudines, sive Augusto fulminum sonitu, aut
 crinitis ardoribus inertes animos perterrefaciat, sive in nivem & grandinem ob-
 rigescat, sive denique in pluvia & rore mollis & placidus descendat; tum al-
 ternantes ventos perdidicisse, omnesque halitus aut vapores quos terra aut mare
 eructat; stirpium deinde vires occultas, metallorumque calluisse, singulorum
 etiam animantium naturam, & si fieri potest, sensus intellexisse; hinc accuratissimam
 corporis humani fabricam & medicinam; postremo divinam animi vim
 & vigorem, & si qua de illis qui Lares, & Genii, & Dæmonia vocantur ad nos
 pervenit cognitio? Infinita adhæc alia, quorum bonam partem didicisse licu-
 erit, antequam ego cuncta enumeraverim. Sic tandem, Auditores, cum om-
 nimoda semel eruditio suos orbes confecerit, non contentus iste spiritus tenebri-
 coso hoc ergastulo eousque late aget se, donec & ipsum mundum, & ultra longe
 divinam quadam magnitudine expatiatâ compleverit. Tum demum plerique ca-
 sus atque eventus rerum ita subito emergent, ut ei, qui hanc arcem sapientiæ
 adeptus est, nihil pene incautum, nihil fortuitum in vita possit accidere; vide-
 bitur sane is esse, cujus imperio & dominationi astra obtemperant, terra & mare
 obsecundant, venti tempestatessque morigeræ sint; cui denique ipsa Parens Na-
 tura in deditionem se tradiderit, plane ac si quis Deus abdicato mundi imperio,
 huic jus ejus, & leges, administrationemque tanquam præfectori cuidam com-
 misisset. Huc quanta accedit animi voluptas, per omnes gentium historias &
 loca pervolare Regnorum, Nationum, Urbium, Populorum status mutationes-
 que ad prudentiam, & mores animadvertere: hoc est, Auditores, omni ætati
 quasi vivus interesse, & velut ipsius temporis nasci contemporaneus; profecto
 cum nominis nostri gloriæ in futurum prospeximus, hoc erit ab utero vitam re-
 tro extendere & porrigere, & nolenti fato anteaactam quandam immortalitatem

extorquere. Mitto illud cui quid potest æquiparari? Multarum Gentium craculum esse, domum quasi templum habere, esse quos Reges & Respublicæ ad se invitent, cujus visendi gratiâ finitimique exterique concurrant, quem alii vel semel vidisse quasi quoddam bene meritum gloriantur; hæc studiorum præmia, hos fructus eruditio suis cultoribus in privata vita præstare, & potest, & sæpe solet. At quid in publica? Sane ad Majestatis fastigium paucos evexit laus doctrinæ, nec probitatis multò plures. Nimirum, illi apud se regno fruuntur, omni terrarum ditione longe gloriosiori: & quis sine ambitionis, infamiâ geminum affectat regnum? addam hoc tamen amplius, duos tantum adhuc fuisse qui quasi cœlicus datum universum terrarum orbem habuere, & supra omnes Reges & Dynastas æquale Diis ipsis partiti sunt imperium, *Alexandrum* nempe magnum & *Octavium Cæsarem*, eosque ambos Philosophiæ alumnos. Perinde ac si quoddam electionis exemplar divinitus exhibitum esset hominibus, quali potissimum viro clavum & habenas rerum credi oporteret. At multæ resp. sine literis, rebus gestis & opulentia claruere. *Spartanorum* quidem, qui ad literarum studium contulerint se, pauci memorantur; *Romani* intra urbis mœnia Philosophiam sero receperunt; at illi Legislatore usi sunt *Lycurgo*, qui & philosophus fuit & Poetarum adeo studiosus, ut *Homeri* scripta per *Ioniam* sparsa summâ curâ primus collegerit. Hi post varios in urbe motus & perturbationes ægre se sustentare valentes, ab *Athenis* eâ tempestate artium studio florentissimis, Leges Decemvirales, quæ & duodecim tabulæ dictæ sunt, missis legatis emendicarunt. Quid si hodiernos *Turcas* per opima *Asia* regna rerum late potitos omnis literaturæ ignaros nobis objiciant? Equidem in ea repub. (si tamen crudelissimorum hominum per vim & cadem arreptâ potentiâ, quos unum in locum sceleris consensus convocavit, continuo respub. dicenda sit) quod in ea ad exemplum insigne sit nil audivi, parare vitæ commoda, tueri parta, id Naturæ debemus, non Arti; aliena libidinose invadere, sibi mutuo ad rapinam auxilio esse, in scelus conjurare, id Naturæ pravitati. Jus quoddam apud eos exercentur; nec mirum: cæteræ virtutes facile fugantur, justitia vere regia, ad sui cultum impellit, sine qua vel injustissimæ societates cito dissolverentur. Nec omiserim tamen, *Saracenos Turcarum* propemodum conditores non armis magis quam bonarum literarum studiis imperium suum propagasse. Sed si antiquitatem reperamus, inveniemus non institutas modo ab Arte, sed fundatas olim fuisse respublicas. Antiquissimi quique gentium indigenæ in sylvis & montibus errasse dicuntur, ferarum ritu pabuli commoditatem sequuti, vultu erecti, cætera proni, putâsses præter formæ dignitatem nihil non commune cum bestiis habuisse; eadem antra, iidem specus cœlum & frigora defendebant; nulla tunc urbs, non ædes marmoreæ, non aræ Deorum, aut sana collucebant, non illic fas sanctum, nondum jura in foro dicebantur, nulla in nuptiis tæda, non chorus, nullum in mensa geniali carmen, nullum solenne funeris, non luctus, vix tumulus defunctos honestabat; nulla convivium, nulli ludi, inauditus citharæ sonus, ipsa tunc omnia aberant, quibus jam inertia ad luxum abutitur. Cum repente Artes & Scientiæ, agrestia hominum pectora cœlitus afflabant, & imbutos notitiâ sui in una mœnia pellexeret. Quamobrem certe quibus authoribus urbes ipsæ primum conditæ sunt, dein stabilitæ legibus post consiliis munitæ poterunt iidem etiam gubernatoribus quam diutissime foelicissimeque consistere. Quid autem ignorantia? sentio, Auditores, caligat, stupet, procul est, effugia circumspicit, vitam brevem queritur, artem longam; immo vero tollamus duo magna studiorum nostrorum impedimenta, alterum artis male traditæ, alterum nostræ ignaviæ, pace *Galenii*, seu quis alius ille fuit; totum contra erit, vita longa ars brevis; nihil arte præstabilius, adeoque laboriosius, nihil nobis segnius, nihil remissius; ab operariis & agricolis nocturnâ & antelucanâ industriâ vincti nos patimur; illi in re fordida ad vilem victum magis impigri sunt, quam nos in nobilissima ad vitam beatam; nos cum ad altissimum atque optimum in humanis rebus aspiremus, nec studium ferre possumus, nec inertia dedecus; immo pudet esse id, quod non haberi nos indignamur. At valetudini cavemus à vigiliis & acri studio: turpe dictu, animum incultum negligimus, dum corpori metuimus, cujus vires quis non imminuat, quo majores acquirantur animo? quanquam certe qui hæc causantur perditissimi plerique, abjecta omni temporis, ingenii, valetudinis curâ, comessando, belluæ marinæ ad morem potando, inter scorta & aleam pernoctando, nihilo se infirmiores factos queruntur. Cum itaque sic se afficiant atque assuecant, ut ad omnem turpitudinem strenui atque alacres;

alacres; ad omnes virtutis actiones & ingenii hebetes & languidi sint, culpam in naturam aut vitæ brevitatem falso & inique transferunt. Quod si modeste ac temperanter vitam degendo, primos ferocientis ætatis impetus ratione & pertinaci studiorum assiduitate malleus edomare, coelestem animi vigorem ab omni contagione & inquinamento purum & intactum servantes; incredibile esset, Auditores, nobis post annos aliquot respicientibus quantum spatium confecisse, quam ingens æquor eruditionis cursu placido navigasse videremur. Cui & hoc egregium afferet compendium, si quis nôrit & artes utiles, & utilia in artibus recte seligere. Quot sunt imprimis Grammaticorum & Rhetorum nugæ aspernabiles? audias in tradenda arte sua illos barbare loquentes, hos infantissimos. Quid Logica? Regina quidem illa artium si pro dignitate tractetur: At heu quanta est in ratione insania! non hic homines, sed plane Acanthides carduis & spinis vescuntur. O dura *Messorum* ilia! Quid repetam illam, quam Metaphysicam vocant *Peripatetici*, non artem, locupletissimam quippe me ducit magnorum virorum autoritas, non artem inquam plerumque, sed infames scopulos, sed *Lernani* quandam Sophismatum ad naufragium & pestem excogitatum? hæc illa quæ supra memini togatæ ignorantia vulnere sunt; hæc eadem cucullorum scabies etiam ad Naturalem Philosophiam late permanavit: vexet Mathematicos demonstrationum inanis gloriola; his omnibus quæ nihil profutura sunt meritò contemptis & amputatis, admirationi erit quot annos integros lucrabimur. Quid! quod Jurisprudentiam præsertim nostram turbata methodus obscurat, & quod pejus est, sermo nescio quis, *Americanus* credo, aut ne humanus quidem, quo cum sæpe Leguleios nostros clamitantes audiverim, dubitare, subiit quibus non esset humanum os & loquela, an & his ulli affectus humani adessent; vereor certe ut possit nos sancta Justitia respicere, vereor ut querelas ullo tempore nostras aut injurias intelligat, quorum linguâ loqui nesciat. Quapropter, Auditores, si nullum a pueritia diem sine præceptis & diligenti studio vacuum ire sinamus, si in arte, aliena supervacanea otiosa sapienter omittamus, certe intra ætatem *Alexandri* magni majus quiddam & gloriosius illo terrarum orbe subegerimus: tantumque aberit quo minus brevitatem vitæ, aut artis tædium inculesmus, ut flere & lachrymari promptius nobis futurum credam, ut illi olim, non plures superesse mundos de quibus triumphemus. Expirat Ignorantia, jam ultimos videte conatus & morientem luctam; Mortales præcipue gloriâ tangi, antiquos illos illustres longa annorum series atque decursus cum celebrârit, nos decrepito mundi senio, nos properante rerum omnium occasu premi, si quid prædicandum æterna laude reliquerimus, nostrum nomen in angusto versari, cujus ad memoriam vix ulla posteritas succedat, frustra jam tot Libros & præclara ingenii monumenta edi quæ vicinus mundi rogos cremârit. Non inficior illud esse posse verisimile; at vero non morari gloriam cum bene feceris, id supra omnem gloriam est. Quam nihil beavit istos inanis hominum sermo cujus ad absentes & mortuos nulla voluptas, nullus sensus pervenire potuit? nos sempiternum ævum expectemus quod nostrorum in terris saltem benefactorum memoriam nunquam delebit; in quo, si quid hic pulchre meruimus, præsentibus ipsi audiemus, in quo qui prius in hac vita continentissime actâ omne tempus bonis artibus dederint, iisque homines adjuverint, eos singulari & summâ supra omnes scientiâ auctos esse futuros multi graviter philosophati sunt. Jam cavillari desinant ignavi quæcunque adhuc nobis in scientiis incerta atque perplexa sint, quæ tamen non tam scientiæ, quam homini attribuenda sunt; hoc est, Auditores, quod & illud nescire *Socraticum* & timidam Scepticorum hæitationem aut refellit, aut consolatur, aut compensat. Jam vero tandem aliquando quænam Ignorantiæ beatitudo? sua sibi habere, à nemine lædi, omni curâ & molestia superfedere, vitam secute & quiete, quoad potest, traducere; verum hæc feræ aut volucris cujuscumque vita est quæ in altis & penitissimis sylvis in ruto nidulum cœlo quamproximum habet, pullos educit, sine aucupii metu in pastum volat, diluculo, vesperique suaves modulos emodulatur. Quid ad hæc desideratur æthereus ille animi vigor? Exuat ergo hominum, dabitur sane *Circæum* poculum, ad bestias prona emigret: Ad bestias vero? at illæ tam turpem hospitem excipere nolunt, si quidem illæ sive inferioris cujusdam rationis participes, quod plurimi disputârunt, sive pollenti quodam instinctu sagaces, aut artes, aut artium simile quoddam apud se exercent. Namque & Canes in persequenda fera Dialecticæ non ignaros esse narratur apud *Plutarchum*, & si ad trivium forte ventum sit, plane disjuncto uti Syllogismo. Lusciniam veluti præcepta quædam

dam Musices pullis suis tradere solere refert *Aristoteles*; unaquæque fere bestia sibi medica est, multæ etiam insignia medicinæ documenta hominibus dedere. *Ibis Egyptia* alvi purgandæ utilitatem, *Hippopotamus* detrahendi sanguinis ostendit. Quis dicat Astronomiæ expertes à quibus tot ventorum, imbrium, inundationum serenitatis præfagia petantur? Quam prudenti & severâ Ethica supervolantes montem *Taurum* anseres obturato lapillis ore periculosæ iocacitati moderantur; multa formicis res domestica, civitas apibus debet; excubias habendi, triquetram aciem ordinandi rationem ars militaris gruum esse agnoscit. Sapiunt altius bestia, quam ut suo coetu & consortio ignorantiam dignentur; inferius detrudunt. Quid ergo? ad truncos & saxa. At ipsi trunci, ipsa arbuta, totumque nemus ad doctissima *Orphei* carmina solutis quondam radicibus festinavere. Sæpe etiam mysteriorum capaces, ut quercus olim *Dodoneæ*, divina Oracula reddidere. Saxa etiam sacræ Poetarum voci docilitate quâdam respondent: an & hæc aspernantur à se Ignorantiam? Num igitur infra omne Brutorum genus, infra Stipites & Saxa, infra omnem Naturæ ordinem licebit in illo Epicureorum nonesse requiescere? Ne id quidem: quandoquidem necesse est, quod pejus, quod vilius, quod magis miserum, quod infimum est, esse Ignorantiam? Ad vos venio, Auditores intelligentissimi, nam & ipse si nihil dixissem, vos mihi tot non tam Argumenta, quam tela video, quæ ego in Ignorantiam usque ad perniciem contorquebo. Ego jam Classicum cecini, vos ruite in prælium; summovete à vobis hostem hanc, prohibete vestris porticibus & ambulacris; hanc si aliquid esse patiamini, vos ipsi illud eritis, quod nostis omnium esse miserrimum. Vestra itaque hæc omnium causa est. Quare si ego jam multo fortasse prolixior fuerim, quam pro consuetudine hujus loci liceret, præterquam quod ipsa rei dignitas hos postulabat, dabitur & vos mihi veniam, opinor, Judices, quandoquidem, tanto magis intelligitis in vos quos sim animo, quam vestri studiosus, quos Labores, quas Vigiliis vestrâ causâ non recusârim. Dixi.

F I N I S.

John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF N^o

ADAMS

223

U.3

